

तैत्तिरीय संहिता

Colophon

This document was typeset using \LaTeX , and uses the Siddhanta font extensively. It also uses several \LaTeX macros designed by *H. L. Prasāda*. Practically all the encoding was done with the help of Ajit Krishnan's mudgala IME (<http://www.aupasana.com/>).

Acknowledgements

The initial ITRANS encodings of some of these texts were obtained from <http://sanskritdocuments.org/> and <https://sa.wikisource.org/>. Thanks are also due to Ulrich Stiehl (<http://sanskritweb.de/>) for hosting a wonderful resource for Yajur Veda, and also generously sharing the original Kathaka texts edited by Subramania Sarma.

See also <http://stotrasamhita.github.io/about/>

अनुक्रमणिका

काण्डम् १	1
प्रथमः प्रश्नः	1
द्वितीयः प्रश्नः	11
तृतीयः प्रश्नः	21
चतुर्थः प्रश्नः	31
पञ्चमः प्रश्नः	46
षष्ठमः प्रश्नः	62
सप्तमः प्रश्नः	78
अष्टमः प्रश्नः	93

काण्डम् २	109
प्रथमः प्रश्नः	109
द्वितीयः प्रश्नः	128
तृतीयः प्रश्नः	150
चतुर्थः प्रश्नः	167
पञ्चमः प्रश्नः	182
षष्ठमः प्रश्नः	203

काण्डम् ३	224
प्रथमः प्रश्नः	224

द्वितीयः प्रश्नः	238
तृतीयः प्रश्नः	252
चतुर्थः प्रश्नः	264
पञ्चमः प्रश्नः	278

काण्डम् ४ 290

प्रथमः प्रश्नः	290
द्वितीयः प्रश्नः	304
तृतीयः प्रश्नः	320
चतुर्थः प्रश्नः	332
पञ्चमः प्रश्नः	345
षष्ठमः प्रश्नः	353
सप्तमः प्रश्नः	367

काण्डम् ५ 379

प्रथमः प्रश्नः	379
द्वितीयः प्रश्नः	396
तृतीयः प्रश्नः	415
चतुर्थः प्रश्नः	430
पञ्चमः प्रश्नः	447
षष्ठमः प्रश्नः	464
सप्तमः प्रश्नः	480

काण्डम् ६**498**

प्रथमः प्रश्नः	498
द्वितीयः प्रश्नः	520
तृतीयः प्रश्नः	538
चतुर्थः प्रश्नः	556
पञ्चमः प्रश्नः	571
षष्ठमः प्रश्नः	584

काण्डम् ७**597**

प्रथमः प्रश्नः	597
द्वितीयः प्रश्नः	613
तृतीयः प्रश्नः	629
चतुर्थः प्रश्नः	643
पञ्चमः प्रश्नः	660

॥ काण्डम् १ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

इ॒षे त्वो॒र्जे त्वा॑ वा॒यवः॑ स्थोपा॒यवः॑ स्थ दे॒वो वः॑ सवि॒ता
प्रा॒र्पय॑तु श्रेष्ठ॑तमा॒य क॑र्मण॒ आ प्या॑यध्वम॒घ्निया दे॒वभा॒गमूर्ज॑स्वतीः
पय॑स्वतीः प्र॒जाव॑तीरनमी॒वा अ॑य॒क्ष्मा मा वः॑ स्तेन॒ ईश॑त॒ मा-
ऽघ॑श॒सो रु॒द्रस्य॑ हे॒तिः परि॑ वो वृणक्तु ध्रु॒वा अ॒स्मिन्गोप॑तौ स्यात
ब॒ह्वीर्य॑ज॒मान॑स्य प॒शून्पा॑हि॥ (१)

इ॒षे त्रि॑च॒त्वारि॑श॒त्॥ [१]

य॒ज्ञस्य॑ घो॒षद॑सि प्रत्यु॑ष्टः॒ रक्षः॑ प्रत्यु॑ष्टा अ॒रा॒तयः॑
प्रेय॑म॒गाद्वि॑षणा॒ ब॒र्हि॒रच्छ॑ म॒नु॒ना कृ॒ता स्व॒धया॑ वि॒त॑ष्टा त
आ॒व॑हन्ति क॒वयः॑ पु॒रस्ता॑द्दे॒वेभ्यो॑ जुष्ट॑मि॒ह ब॒र्हि॒रा॒सदे॑ दे॒वानां॑
परि॑षू॒तम॑सि व॒र्षवृ॑द्धम॒सि दे॒व॒ब॒र्हि॒र्मा त्वा॑ऽन्व॒ङ्गा ति॒र्यक्प॑र्व
ते रा॒ध्या॑समाच्छे॒त्ता ते मा रि॑षं दे॒व॒ब॒र्हिः श॒तव॑ल्शं वि रो॒ह
स॒हस्र॑वल्शा (२)

वि व॒यः रु॒हेम॑ पृथि॒व्याः स॒म्पृचः॑ पा॒हि सु॒स॒म्भृता॑ त्वा
स॒म्भ॒रा॒म्यदि॑त्यै रा॒स्त्रा॑ऽसीन्द्रा॒ण्यै स॒न्न॒ह॒नं पू॒षा ते॑ ग्र॒न्थिं ग्र॑न्थातु
स ते मा॑ऽऽस्था॒दिन्द्र॑स्य त्वा बा॒हुभ्या॑मुद्यच्छे बृ॒हस्प॑ते॒र्मूर्धा

हराम्युर्वन्तरिक्षमन्विहि देवङ्गममसि॥ (३)

सहस्रं वल्शा अष्टात्रिंशच्च॥ [२]

शुन्धध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्यायै मातरिश्चनो घर्मो-
ऽसि द्यौरसि पृथिव्यसि विश्वधाया असि परमेण धाम्ना
दृ॒ह॒स्व॒ मा ह्वा॒र्व॒सूनां प॒वित्र॑मसि श॒तधा॑रं व॒सूनां प॒वित्र॑मसि
स॒हस्र॑धारं हुतः स्तो॒को हुतो द्र॒प्सोऽ॒ग्नये॑ बृ॒हते॑ नाकाय स्वाहा
द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑ २ सा वि॒श्वायुः सा वि॒श्वव्य॑चाः सा वि॒श्वकर्मा॑
सम्पृ॑च्यध्वमृतावरीरू॒र्मिणी॑र्मधु॒मत्त॑मा म॒न्द्रा धन॑स्य सा॒तये॑ सोमे॒न
त्वाऽऽत॑न॒न्मीन्द्रा॑य॒ दधि॑ विष्णो॑ ह॒व्यं २ र॑क्षस्व॥ (४)

सोमेनाष्टौ च॥ [३]

कर्मणे वां देवेभ्यः शकेयं वेषाय त्वा प्रत्युष्टं २ रक्षः प्रत्युष्टा
अरा॑तयो धू॒रसि॑ धूर्व॒ धूर्वन्तं॑ धूर्व॒ तं योऽ॒स्मान्धूर्व॑ति॒ तं धूर्व॑ यं
व॒यं धूर्वा॑म॒स्त्वं दे॒वाना॑मसि स॒स्त्रित॑मं प॒प्रित॑मं जुष्ट॑तमं व॒हित॑मं
दे॒व॒हूत॑म॒म॒हुत॑मसि ह॒विर्धानं॑ दृ॒ह॒स्व॒ मा ह्वा॑र्मि॒त्रस्य॑ त्वा चक्षु॑षा
प्रेक्षे॒ मा भेर्मा॑ सं वि॒क्था॒ मा त्वा॑ (५)

हि॒सिष॑मुरु वा॒ताय॑ दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒स॒वेऽ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑
पू॒ष्णो ह॒स्ता॑भ्याम॒ग्नये॑ जुष्टं निर्व॑पाम्य॒ग्रीषोम॑भ्यामि॒दं दे॒वाना॑मि॒दमु॑
नः स॒ह स्फा॑त्यै त्वा ना॒रा॑त्यै सु॒वर॑भि वि ख्ये॑षं वैश्वान॑रं

ज्योतिर्दृ९ हन्ता॒न्दुर्या॒ द्यावा॑पृथि॒व्योरु॒र्वन्तरि॑क्षमन्वि॒ह्यदित्या॑स्त्वो-
पस्थे॑ सादया॒म्यग्रे॑ ह॒व्य९ रक्ष॑स्व॥ (६)

मा त्वा पट्व॑त्वारि९शच्च॥ [४]

दे॒वो वः॑ सवि॒तोत्पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण प॒वित्रे॑ण वसोः॒ सूर्य॑स्य
र॒श्मिभि॑रापो॒ देवी॑रग्रेपुवो॒ अग्रे॑गुवोऽग्रं॒ इमं॑ य॒ज्ञं न॑य॒ताग्रे॑
य॒ज्ञप॑तिं धत्त युष्मा॒निन्द्रो॑ऽवृणीत वृत्र॒तूर्ये॑ यू॒यमिन्द्र॑मवृणीध्वं
वृत्र॒तूर्ये॑ प्रोक्षि॑ताः स्था॒ग्नये॑ वो जुष्टं॒ प्रोक्षा॑म्य॒ग्रीषोमा॑भ्या॒९
शुन्धे॑ध्वं दे॒व्याय॑ कर्म॒णे दे॒वय॑ज्याया॒ अव॑धूत॒९ रक्षो॑ऽवधूता॒
अरा॑तयोऽदि॒त्यास्त्वग॑सि॒ प्रति॑ त्वा (७)

पृथि॒वी वै॑त्त्वधि॒षव॑णमसि॒ वान॑स्प॒त्यं प्रति॑ त्वा-
ऽदि॒त्यास्त्वग॑वै॒त्त्वग्रे॑स्त॒नूर॑सि वा॒चो वि॒सर्जनं॑ दे॒ववी॑तये त्वा
गृ॒ह्णाम्य॑द्रि॒रसि॑ वानस्प॒त्यः स इ॒दं दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्य९ सु॑शमिं
शमि॒ष्वेष॑मा व॒दोर्ज॑मा व॒द द्यु॑मद्व॒दत॑ वय९ स॒ङ्घातं॑ जै॒ष्म
व॒र॒षवृ॑द्धमसि॒ प्रति॑ त्वा व॒र॒षवृ॑द्धं वेत्तु॒ परा॑पूत॒९ रक्षः॑ परा॑पूता॒
अरा॑तयो॒ रक्ष॑सां भा॒गोऽसि॑ वा॒युर्वो॑ वि॒वि॒नक्तु॑ दे॒वो वः॑ सवि॒ता
हि॒र॒ण्यपा॑णिः॒ प्रति॑ गृ॒ह्णातु॑॥ (८)

त्वा भा॒ग एका॑दश च॥ [५]

अव॑धूत॒९ रक्षो॑ऽवधूता॒ अरा॑तयोऽदि॒त्यास्त्वग॑सि॒ प्रति॑ त्वा
पृथि॒वी वै॑त्तु दि॒वः स्क॑म्भ॒निरे॑सि॒ प्रति॑ त्वाऽदि॒त्यास्त्वग॑वै॒त्तु धि॑षणा-

ऽसि पर्वत्या प्रति त्वा दिवः स्कम्भनिर्वेत्तु धिषणाऽसि पार्वतेयी
 प्रति त्वा पर्वतिर्वेत्तु देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
 हस्ताभ्यामधिंवपामि धान्यमसि धिनुहि देवान्प्राणाय त्वाऽपानाय
 त्वा व्यानाय त्वा दीर्घामनु प्रसितिमायुषे धां देवो वः सविता
 हिरण्यपाणिः प्रति गृह्णातु॥ (९)

प्राणाय त्वा पञ्चदश च॥ [६]

धृष्टिरसि ब्रह्म यच्छापाऽग्नेऽग्निमामादं जहि निष्क्रव्यादं
 सेधा देवयजं वह निदग्धं रक्षो निदग्धा अरांतयो ध्रुवमसि
 पृथिवीं दृ॥हाऽऽयुर्दृ॥ह प्रजां दृ॥ह सजातान्स्मै यजमानाय
 पर्यूह धर्मस्यन्तरिक्षं दृ॥ह प्राणं दृ॥हापानं दृ॥ह सजातान्स्मै
 यजमानाय पर्यूह धरुणमसि दिवं दृ॥ह चक्षुर् (१०)

दृ॥ह श्रोत्रं दृ॥ह सजातान्स्मै यजमानाय पर्यूह धर्माऽसि
 दिशो दृ॥ह योनिं दृ॥ह प्रजां दृ॥ह सजातान्स्मै यजमानाय पर्यूह
 चितः स्थ प्रजाम्स्मै रयिम्स्मै सजातान्स्मै यजमानाय पर्यूह
 भृगूणामङ्गिरसां तपसा तप्यध्वं यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति
 वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू वि मुञ्चताम्॥ (११)

चक्षुर्दृष्टार्चत्वारिंशच्च॥ [७]

सं वपामि समापो अद्विरग्मतु समोषधयो रसेन स॥

रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वमृच्चः परि प्रजाताः
 स्थ समद्भिः पृच्यध्वं जनयत्यै त्वा सं यौम्यग्रयै त्वाऽग्नीषोमाभ्यां
 मुखस्य शिरोऽसि घर्मोऽसि विश्वायुरु रुरु प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः
 प्रथतां त्वचं गृहीष्वाऽन्तरितं रक्षोऽन्तरिता अरातयो देवस्त्वा
 सविता श्रंपयतु वर्षिष्ठे अधि नाकेऽग्निस्ते तनुवं माऽति धागग्रे
 हव्यं रक्षस्व सं ब्रह्मणा पृच्यस्वैकृताय स्वाहा द्विताय स्वाहा
 त्रिताय स्वाहा॥ (१२)

सविता द्वाविंशतिश्च॥ [८]

आदद् इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणः सहस्रभृष्टिः शततेजा
 वायुरसि तिग्मतेजाः पृथिवि देवयजन्योषध्यास्ते मूलं मा
 हिंसिषमपहतोऽरुः पृथिव्यै व्रजं गच्छ गोस्थानं वर्षतु ते
 द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि
 यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौगपहतोऽरुः पृथिव्यै देवयजन्यै
 व्रजं (१३)

गच्छ गोस्थानं वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां
 परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा
 मौगपहतोऽरुः पृथिव्या अदेवयजनो व्रजं गच्छ गोस्थानं वर्षतु
 ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि
 यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा (१४)

मौ॒ग॒र॒रु॒स्ते दि॒वं मा स्का॒न् वस॑वस्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु॒ गाय॑त्रेण॒
छन्द॑सा रु॒द्रास्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साऽऽदि॒त्यास्त्वा॒
परि॑गृह्णन्तु॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑सा दे॒वस्य॑ सवि॒तुः सु॒वे कर्म॑ कृण्वन्ति
वे॒धसं ऋ॒तम॑स्यु॒तस॑दनमस्यु॒तश्री॑र॒सि धा अ॑सि स्व॒धा अ॑स्यु॒र्वी
चा॒सि व॒स्वी चा॒सि पु॒रा क्रू॒रस्य॑ वि॒सृपो॑ वि॒रप्शि॑न्नुदा॒दाय॑
पृथि॑वीं जी॒रदा॑न्यु॒र्यामै॑रयं च॒न्द्रम॑सि स्व॒धाभि॑स्ता॒न्धीरा॑सो अनु॒दृश्य॑
यज॑न्ते॥ (१५)

दे॒वय॑ज॒न्ये ब्र॒जन्त॑मतो॒ मा वि॑रप्शि॒न्नेका॑दश च॥ [१]

प्रत्यु॑ष्ट॒५ रक्षः॑ प्रत्यु॑ष्टा अ॒रा॒तयो॑ऽग्ने॒र्वस्ते॑जि॒ष्ठेन॒ तेज॑सा॒
नि॒ष्ट॒पामि॑ गो॒ष्ठं मा निर्मृ॑क्षं वा॒जिनं॑ त्वा स॒पत्न॑सा॒ह॒५ सम्मा॑जिर्मि
वाचं॑ प्रा॒णं चक्षुः॑ श्रोत्रं॑ प्र॒जां योनिं॑ मा निर्मृ॑क्षं वा॒जिनीं॑ त्वा
स॒पत्न॑सा॒ही॒५ सम्मा॑ज्मर्या॒शासा॑ना सौम॒न॒सं प्र॒जा॒५ सौभा॑ग्यं
त॒नूम्। अ॒ग्नेरनु॑व्र॒ता भू॒त्वा सन्न॑ह्ये सु॒कृता॑य॒ कम्। सु॒प्रज॑संस्त्वा
व॒य॒५ सु॒पत्नी॑रुपं (१६)

सेदि॑म। अ॒ग्ने स॒पत्न॑द॒म्भेन॒मद॑ब्धासो अ॒दाभ्य॑म्। इ॒मं वि॒ष्यामि॑
वरु॑णस्य॒ पाशं॑ यमब॑ध्नीत सवि॒ता सु॒शेवः॑। धा॒तुश्च॒ योनौ॑ सु॒कृत॑स्य
लो॒के स्यो॑नं मे॒ सह॑ पत्या॑ करोमि। समा॑यु॒षा सम्प्र॑जया॒ सम॑ग्ने
वर्च॑सा पुनः॑। सम्प॒त्नी पत्या॑ऽहं गच्छे॑ समा॒त्मा त॒नुवा॑ मम॑। म॒हीनां॑
पयो॑ऽस्योष॑धीना॒५ रस॑स्तस्य॒ तेऽक्षी॑यमाणस्य॒ निर् (१७)

व॒पामि॑ म॒हीनां॑ प॒योऽस्योष॑धीना॒५ र॒सोऽद॑ब्धेन त्वा॒ चक्षु॑षा-
 ऽवे॑क्षे सु॒प्रजा॒स्त्वाय॑ तेजो॑ऽसि तेजोऽनु॒ प्रेह्य॑ग्निस्ते तेजो॒ मा वि॑
 नै॒दग्ने॑र्जि॒ह्वाऽसि॑ सु॒भूर्दे॑वानां॒ धाम्ने॑धाम्ने दे॒वेभ्यो॑ यजु॑षेयजुषे भव
 शु॒क्रम॑सि॒ ज्योति॑रसि तेजो॑ऽसि दे॒वो वः॑ स॒वितो॑त्पु॒नात्व॑च्छि॒द्रेण॑
 प॒वित्रे॑ण॒ वसोः॑ सूर्य॑स्य र॒श्मिभिः॑ शु॒क्रं त्वा॑ शु॒क्रायां॑ धाम्ने॑धाम्ने
 दे॒वेभ्यो॑ यजु॑षेयजुषे गृ॒ह्णामि॑ ज्योति॑स्त्वा ज्योति॑ष्य॒र्चिस्त्वाऽर्चि॑षि॒
 धाम्ने॑धाम्ने दे॒वेभ्यो॑ यजु॑षेयजुषे गृ॒ह्णामि॑॥ (१८)

उ॒प॒ नी र॒श्मिभिः॑ शु॒क्रं॑ षोड॑श च॥ [१०]

कृ॒ष्णो॑ऽस्याख॒रेष्ठो॑ऽग्नये॑ त्वा॒ स्वाहा॑ वेदि॑रसि ब॒र्हिषे॑ त्वा॒
 स्वाहा॑ ब॒र्हिर॑सि सु॒ग्न्यस्त्वा॑ स्वाहा॑ दि॒वे त्वा॒ऽन्तरि॑क्षाय त्वा
 पृथि॒व्यै त्वा॑ स्व॒धा पि॒तृभ्य॑ ऊ॒र्ग्वव॑ ब॒र्हिष॑द्भ्य ऊ॒र्जा पृथि॒वीं
 ग॑च्छ॒त वि॑ष्णोः॒ स्तूपो॑ऽस्यूर्णा॑म्रदसं त्वा स्तृ॒णामि॑ स्वास॒स्थं दे॒वेभ्यो॑
 ग॒न्धर्वो॑ऽसि वि॒श्वाव॑सुर्वि॒श्वस्मा॑दीष॒तो यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड
 ई॒डित॑ इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि (१९)

दक्षि॑णो यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड ई॒डितो॑ मि॒त्रावरु॑णौ
 त्वोत्त॑रतः परि॒धत्तां॑ ध्रु॒वेण॑ धर्म॑णा यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड ई॒डितः॑
 सूर्य॑स्त्वा पु॒रस्ता॑त्पातु॒ कस्या॑श्चिद॒भिषा॑स्त्या वी॒तिहो॑त्रं त्वा कवे
 द्युम॑न्तः॒५ समि॑धीम॒ह्यग्ने॑ बृ॒हन्ता॑मध्व॒रे वि॒शो य॒त्रे स्थो॑ वसू॑ना॒५

रुद्राणांमादित्यानां५ सदसि सीद जुहूरुपभृद्धुवाऽसिं घृताची नाम्नां
 प्रियेण नाम्नां प्रिये सदसि सीदैता असदन्त्सुकृतस्य लोके ता
 विष्णो पाहि पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञनियम्॥ (२०)

बाहुरसि प्रिये सदसि पञ्चदश च॥ [११]

भुवनमसि वि प्रथस्वाग्ने यष्टरिदं नमः। जुह्वेह्यग्निस्त्वां ह्वयति
 देवयज्याया उपभृदेहि देवस्त्वां सविता ह्वयति देवयज्याया
 अग्नाविष्णू मा वामव क्रमिषं वि जिहाथां मा मा सन्ताप्तं
 लोकं मे लोककृतौ कृणुतं विष्णोः स्थानमसीत इन्द्रो
 अकृणोद्वीर्याणि समारभ्योर्ध्वो अध्वरो दिविस्पृशमहुतो यज्ञो
 यज्ञपतेरिन्द्रावान्स्वाहा बृहद्वाः पाहि मांऽग्ने दुश्चरितादा मा
 सुचरिते भज मुखस्य शिरोऽसि सं ज्योतिषा ज्योतिरङ्गाम्॥ (२१)

अहुत एकविंशतिश्च॥ [१२]

वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्ना५ इन्द्रो मे
 निग्राभेणार्धरा५ अकः। उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन्।
 अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्। वसुभ्यस्त्वा
 रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वाऽक्त५ रिहाणा वियन्तु वयः। प्रजां
 योनिं मा निर्मृक्षमा प्यायन्तामाप ओषधयो मरुतां पृषतयः स्थ
 दिवं (२२)

गच्छ ततो नो वृष्टिमेरय। आयुष्पा अग्नेऽस्यायुर्मे पाहि चक्षुष्पा

अग्नेऽसि चक्षुर्मे पाहि ध्रुवाऽसि यं परिधिं पर्यधत्था अग्ने देव
 पुणिभिर्वीर्यमाणः। तन्तं एतमनु जोषं भरामि नेदेष त्वदपचेतयातै
 यज्ञस्य पाथ उप समितं सऽस्त्रावभागाः स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्ठा
 बरहिषदश्च (२३)

देवा इमां वाचंमभि विश्वे गृणन्तं आसद्यास्मिन्बरुहिषि
 मादयध्वमग्नेर्वामपन्नगृहस्य सदसि सादयामि सुम्राय सुमिनी सुम्रे
 मां धत्तं धुरि धुर्यो पातमग्नेऽदध्यायोऽशीततनो पाहि माऽद्य दिवः
 पाहि प्रसित्यै पाहि दुरिष्ट्यै पाहि दुरद्वयै पाहि दुश्चरितादविषन्नः
 पितुं कृणु सुषदा योनिः स्वाहा देवा गातुविदो गातुं वित्वा
 गातुमित मनसस्पत इमं नो देव देवेषु यज्ञं स्वाहा वाचि स्वाहा
 वातै धाः॥ (२४)

दिवश्च वित्वा गातुन्नयोदश च॥ [१३]

उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधंसः सह मादयध्वै उभा
 दाताराविषा रयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम् अश्रवः
 हि भूरिदावत्तरा वां वि जामातुरुत वां घा स्यालात् अथा
 सोमस्य प्रयंती युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमं जनयामि नव्यम् इन्द्राग्नी
 नवतिं पुरो दासपत्नीरधूनुतम् साकमेकेन कर्मणा शुचिं नु स्तोमं
 नवजातमद्येन्द्राग्नी वृत्रहणा जुषेथाम्॥ (२५)

उभा हि वाः सुहवा जोहवीमि ता वाजं सद्य उशते

धेष्टा॑। वय॑मु॒ त्वा पथ॑स्पते॒ रथं॑ न वाज॑सातये। धिये॑ पू॒षन्नयु॑ज्महि।
प॒थस्प॑थः परि॑पतिं वच॑स्या कामे॑न कृ॒तो अ॒भ्या॒नडु॑र्कम्। स नो॑
रास॑च्छु॒रुध॑श्चन्द्रा॒ग्रा धियं॑ धिय॑ः सीष॑धाति॒ प्र पू॒षा। क्षेत्र॑स्य॒ पति॑ना
वय॑ः हिते॑ने॒व जया॑मसि। गाम॑श्च॒ पोष॑यित्वा स नो॑ (२६)

मृ॒डाती॒दृशे॑। क्षेत्र॑स्य॒ पते॒ मधु॑मन्त॒मूर्मि॑ धे॒नुरि॑व॒ पयो॑
अ॒स्मासु॑ धु॒क्ष्व। म॒धुश्चु॑तं घृ॒तमि॑व॒ सुपू॑त॒मृत॑स्य॒ नः पत॑यो
मृ॒डय॑न्तु। अ॒ग्ने नय॑ सु॒पथा॑ रा॒ये अ॒स्मान् विश्वा॑नि दे॒व व॒युना॑नि
वि॒द्वान्। यु॒यो॒ध्य॑स्मञ्जु॒हुरा॑णमे॒नो भूयि॑ष्ठान्ते॒ नम॑ उ॒क्तिं वि॒धेम॑।
आ दे॒वाना॑मपि॒ पन्था॑म॒गन्म॒ यच्छु॑क्रवा॑म॒ तदनु॑ प्रवो॑ढुम्।
अ॒ग्निर्वि॒द्वान्त्स य॑जा॒थ (२७)

सेदु॑ होता॒ सो अ॑ध्व॒रान्त्स ऋ॒तून्क॑ल्पयाति। यद्वाहि॑ष्ठं॒ तद॒ग्नये॑
बृ॒हद॑र्च॒ विभा॑वसो। म॒हिषी॑व॒ त्वद्र॑यिस्त्वद्वाजा॒ उदी॑रते। अ॒ग्ने त्वं
पा॑रया॒ नव्यो॑ अ॒स्मान्त्स्व॒स्तिभि॑रतिं॒ दुर्गा॑णि॒ विश्वा॑। पू॒श्च पृ॒थ्वी
ब॑हु॒ला न॑ उ॒र्वी भवा॑ तो॒काय॑ तन॑याय॒ शं योः। त्वम॑ग्ने व्रत॒पा
अ॑सि दे॒व आ म॒र्त्येष्वा॑। त्वं य॒ज्ञेष्वी॒ड्यः। यद्वो॑ वयं॒ प्रमि॑नाम॒
व्रता॑नि॒ विदु॑षां दे॒वा अ॒विदु॑ष्टरासः। अ॒ग्निष्ट॒द्विश्च॒मा पृ॑णाति॒ विद्वान्
येभि॑र्दे॒वाः ऋ॒तुभिः॑ क॒ल्पया॑ति॥ (२८)

जुषे॒थामा॑ स नो॑ यजा॒दा त्रयो॑वि॒ंशति॑श्च॥ [१४]

[इषे॒ त्वा य॒ज्ञस्य॑ शु॒न्यध्वं॑ कर्म॒णे दे॒वोऽव॑धू॒तन्य॑ष्टिः सं व॑पा॒म्या द॑दे॒ प्रत्यु॑ष्टं॒ कृष्णो॑ऽसि॒ भुव॑नमसि॒

वाजस्योभा वां चतुर्दश॥14॥ इषे दृ॑ह भुवनमृष्टावि॑शतिः॥28॥ इषे त्वां कल्पया॑ति॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

आप॑ उ॒न्दन्तु जी॒वसे॑ दी॒र्घायु॑त्वाय॒ वर्च॑स॒ ओष॑धे॒ त्राय॑स्वेन॒ऽ
स्वधि॑ते॒ मेन॑ः॒ हि॑ःसी॒र्देव॑श्रूरे॒तानि॒ प्र व॑पे स्व॒स्त्युत्त॑राण्यशी॒याऽ-
ऽपो॑ अ॒स्मान्मा॒तरः॑ शु॒न्धन्तु॑ घृ॒तेन॑ नो घृ॒तपु॑वः पुनन्तु॒ विश्व॑म॒स्मत्प्र
व॑हन्तु रि॒प्रमु॑दा॒भ्यः शु॒चिरा॑ पू॒त ए॒मि सोम॑स्य त॒नूर॑सि त॒नुव॑ मे
पाहि॑ मही॒नां पयो॑ऽसि वर्चो॒धा अ॑सि॒ वर्चो॑ (१)

मयि॑ धेहि वृ॒त्रस्य॑ क॒नीनि॑काऽसि चक्षु॒ष्पा अ॑सि॒ चक्षु॑र्मे
पाहि॑ चि॒त्पति॑स्त्वा पुनातु वा॒क्पति॑स्त्वा पुनातु दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता
पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण प॒वित्रे॑ण॒ वसोः॑ सूर्य॑स्य र॒श्मिभि॑स्तस्य॒ ते प॒वित्र॑पते
प॒वित्रे॑ण॒ यस्मै॒ कं पु॑ने तच्छ॒केय॑मा वो॒ देवा॑स ई॒महे सत्य॑धर्माणो
अध्व॑रे यद्वो॑ दे॒वास आ॒गुरे यज्ञि॑यासो॒ हवा॑मह॒ इन्द्रा॑ग्नी॒ द्यावा॑पृथि॒वी
आप॑ ओषधी॒स्त्वं दी॒क्षाणा॑मधि॒पति॑रसी॒ह मा॒ सन्त॑ पाहि॥ (२)

वर्च॑ ओषधीर॒ष्टौ च॑॥—————[१]

आकू॑त्यै प्र॒युजे॒ऽग्नये॒ स्वाहा॑ मे॒धायै॒ मन॑से॒ऽग्नये॒ स्वाहा॑
दी॒क्षायै॒ तप॑से॒ऽग्नये॒ स्वाहा॑ सर॑स्वत्यै पू॒ष्णे॑ऽग्नये॒ स्वाहा॑ऽपो॑

देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उर्वन्तरिक्षं बृहस्पतिर्नो हविषा
 वृधातु स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तोऽवृणीत सुख्यं विश्वे राय
 इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहर्ख्सामयोः शिल्पे स्थस्ते वामा
 रभे ते मां (३)

पातमाऽस्य यज्ञस्योदच इमां धियं शिक्षमाणस्य देव क्रतुं
 दक्षं वरुणं सः शिंशाधि ययाऽति विश्वा दुरिता तरेम सुतर्माणमधि
 नावः रुहेमोर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे यच्छ पाहि मा मा मां
 हिः सीर्विष्णोः शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे यच्छ नक्षत्राणां
 माऽतीकाशात् पाहीन्द्रस्य योनिंरसि (४)

मा मां हिः सीः कृष्यै त्वां सुसस्यायै सुपिप्पलाभ्यस्त्वौष-
 धीभ्यः सूपस्था देवो वनस्पतिरूर्ध्वो मां पाह्योदचः स्वाहा यज्ञं
 मनसा स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यां स्वाहोरोरन्तरिक्षां स्वाहा यज्ञं
 वातादा रभे॥ (५)

मा योनिंरसि त्रिःशच्च॥ [२]

दैवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्चोधां यज्ञवाहसः
 सुपांरा नो असद्वशैः। ये देवा मनोजाता मनोयुजः सुदक्षा
 दक्षपितारस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहाऽग्ने
 त्वं सु जागृहि वयं सु मन्दिषीमहि गोपाय नः स्वस्तये प्रबुधे
 नः पुनर्ददः। त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्वाम्। त्वं (६)

यज्ञेष्वीडः॥ विश्वे देवा अभि मा माऽववृत्रन् पूषा सन्या
 सोमो राधसा देवः सविता वसोर्वसुदावा रास्वेयत्सोमाऽऽभूयो
 भर मा पृणन्पृत्या वि राधि माऽहमायुषा चन्द्रमसि मम भोगाय
 भव वस्त्रमसि मम भोगाय भवोस्त्राऽसि मम भोगाय भव हयोऽसि
 मम भोगाय भव (७)

छागोऽसि मम भोगाय भव मेषोऽसि मम भोगाय भव वायवे
 त्वा वरुणाय त्वा निर्ऋत्यै त्वा रुद्राय त्वा देवीरापो अपां नपाद्य
 ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावान्मदिन्तमस्तं वो माऽवक्रमिषमच्छिन्नं
 तन्तुं पृथिव्या अनुं गेषं भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुराता
 ते अस्त्वथेमव स्य वर आ पृथिव्या आरे शत्रून् कृणुहि
 सर्ववीर एदमंगन्म देवयजनं पृथिव्या विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व
 ऋक्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्तो रायस्पोषेण समिषा मदेम॥ (८)

आ त्व९ हयोऽसि मम भोगाय भव स्य पञ्चविंशतिश्च॥ [३]

इयं ते शुक्र तनूरिदं वर्चस्तया सं भव भ्राजं गच्छ जूरसि
 धृता मनसा जुष्टा विष्णवे तस्यास्ते सत्यसंवसः प्रसवे वाचो
 यन्नमशीय स्वाहा शुक्रमस्यमृतमसि वैश्वदेव९ हविः सूर्यस्य
 चक्षुराऽरुहमग्नेरक्षणः कनीनिकां यदेतशेभिरीयसे भ्राजमानो
 विपश्चिता चिदसि मनाऽसि धीरसि दक्षिणा- (९)

ऽसि यज्ञियाऽसि क्षत्रियाऽस्यदितिरस्युभयतःशीर्ष्णी सा

नः सुप्रांची सुप्रतीची सं भव मित्रस्त्वां पदि बध्नातु पूषाऽध्वनः
 पात्विन्द्रायाध्यक्षायानु त्वा माता मन्यतामनु पिताऽनु भ्राता
 सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः सा दैवि देवमच्छेहीन्द्राय सोमः
 रुद्रस्त्वाऽऽवर्तयतु मित्रस्य पथा स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सह
 रय्या॥ (१०)

दक्षिणा सोमसखा पञ्च च॥ [४]

वस्व्यसि रुद्राऽस्यदितिरस्यादित्याऽसि शुक्राऽसि चन्द्राऽसि
 बृहस्पतिस्त्वा सुमे रण्वतु रुद्रो वसुभिरा चिकेतु पृथिव्यास्त्वा
 मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन इडायाः पदे घृतवति स्वाहा
 परिलिखितः रक्षः परिलिखिता अरातय इदमहः रक्षसो
 ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमस्य
 ग्रीवा (११)

अपि कृन्ताम्यस्मे रायस्त्वे रायस्तोते रायः सं दैवि देव्योर्वश्या
 पश्यस्व त्वष्टीमती ते सपेय सुरेता रेतो दधाना वीरं विदेय तव
 सन्दृशि माऽहः रायस्पोषेण वि योषम्॥ (१२)

अस्य ग्रीवा एकात्रिंशच्च॥ [५]

अःशुना ते अःशुः पृच्यतां परुषा परुर्गन्धस्ते काममवतु
 मदाय रसो अच्युतोऽमात्योऽसि शुक्रस्ते ग्रहोऽभि त्यं देवः
 संवितारमूण्योः कविक्रतुमर्चामि सत्यसंवसः रत्नधामभि प्रियं

म॒तिमूर्ध्वा॑ यस्या॒मति॑र्भा अदि॑द्युत॒त्सवी॑मनि॒ हिर॑ण्यपाणिरमिमीत
सु॒क्रतुः॑ कृ॒पा सु॒वः। प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्रा॒णाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा
प्र॒जास्त्वमनु॑ प्राणि॑हि प्र॒जास्त्वामनु॑ प्राण॑न्तु॥ (१३)

अनु॑ सप्त च॥ [६]

सोमं॑ ते क्रीणा॒म्यू॒र्जस्व॑न्तं पय॑स्वन्तं वी॒र्या॑वन्तमभिमाति॒-
षाह॑ शु॒क्रं ते॑ शु॒क्रेण॑ क्रीणामि च॒न्द्रं च॒न्द्रेणा॑मृतम॒मृते॑न
स॒म्यत्ते॑ गो॒रस्मे॑ च॒न्द्राणि॑ तप॑सस्तनू॒रसि॑ प्र॒जाप॑तेर्वर्ण॒स्तस्या॑स्ते
सह॑स्रपोषं पुष्य॑न्त्याश्चर॒मेण॑ प॒शुना॑ क्रीणाम्य॒स्मे ते॑ ब॒न्धुर्म॑यि
ते रा॒यः श्र॑यन्ताम॒स्मे ज्योतिः॑ सोमविक्रयिणि॒ तमो॑ मि॒त्रो न
ए॒हि सु॑मित्र॒धा इ॒न्द्रस्यो॑रु मा वि॒श दक्षि॑णमु॒शन्नु॑शन्तं॒ स्यो॒नः
स्यो॒नं॒ स्वान्॑ भ्राजाङ्घा॒रे ब॒म्भारे॑ हस्त॒ सुह॑स्त॒ कृशा॑नवे॒ते वः
सोम॑क्रय॒णास्ता॑न्त्रक्षध्वं॒ मा वो॑ दभन्॥ (१४)

ऊ॒रुं द्वावि॑ंशतिश्च॥ [७]

उ॒दायु॑षा स्वा॒युषो॑दोष॒धीना॑ रसे॒नोत्प॑र्जन्यस्य शुष्मे॒णोद॑स्था॒-
म॒मृता॑ अनु॑। उ॒र्वन्तरि॑क्षमन्वि॒ह्यदित्याः॑ सदो॒ऽस्य॑दित्याः॒ सद॑
आसी॑दास्त॒भ्राह्म॑मृष॒भो अ॒न्तरि॑क्षममिमीत वरि॒माणं॑ पृथि॒व्या
आसी॑दद्वि॒श्वा भु॑र्व॒नानि॑ स॒म्राड्वि॑श्वे॒त्तानि॑ वरु॒णस्य॑ व्र॒तानि॑ वने॒षु
व्य॑न्तरि॒क्षं तता॑न् वाज॒मर्व॑त्सु पयो॑ अ॒घ्निया॑सु ह॒त्सु (१५)

ऋतुं॑ वरु॒णो वि॒श्वं॒ग्निं दि॒वि सूर्य॑मदधा॒त्सोम॑मद्रा॒वुदु॑त्यं

जातवैदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम्॥ उस्त्रावेतं
धूर्षाहावनश्च अवीरहणौ ब्रह्मचोदनौ वरुणस्य स्कम्भनमसि
वरुणस्य स्कम्भसर्जनमसि प्रत्यस्तो वरुणस्य पाशः॥ (१६)

हृत्सु पञ्चत्रिंशच्च॥ [८]

प्रच्यवस्व भुवस्पते विश्वान्यभि धामानि मा त्वा परिपूरी
विदन्मा त्वा परिपन्थिनो विदन्मा त्वा वृका अघायवो मा गन्धर्वो
विश्वावसुरा दधच्छेनो भूत्वा परा पत यजमानस्य नो गृहे
देवैः सङ्स्कृतं यजमानस्य स्वस्त्ययन्यस्यपि पन्थामगस्महि
स्वस्तिगामनेहसं येन विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु
नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे महो देवाय तदृतं संपर्यत
दूरेदृशे देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शंसत वरुणस्य
स्कम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनमस्युन्मुक्तो वरुणस्य
पाशः॥ (१७)

मित्रस्य त्रयोविंशतिश्च॥ [९]

अग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा सोमस्याऽऽतिथ्यमसि विष्णवे
त्वाऽतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽग्रये त्वा रायस्पोषदाञ्चे विष्णवे
त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वा या ते धामानि हविषा
यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञं गयस्फानः प्रतरणः सुवीरो-
ऽवीरहा प्र चरा सोम दुर्यानदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ (१८)

सीद वरुणोऽसि धृतव्रतो वारुणमसि शंयोर्देवानां सख्यान्मा
 देवानामपसंश्छिथ्स्मह्यापतये त्वा गृह्णामि परिपतये त्वा गृह्णामि
 तनूनत्रे त्वा गृह्णामि शाकुराय त्वा गृह्णामि शक्नुन्नोजिष्ठाय त्वा
 गृह्णाम्यनाधृष्टमस्यनाधृष्यं देवानामोजोऽभिशस्तिपा अनभिशस्ते-
 ऽन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिरञ्जसा
 सत्यमुप गेष सुविते मा धाः॥ (१९)

आ मैकं च॥ [१०]

अशुरशुस्ते देव सोमाऽऽप्यायतामिन्द्रायैकधनविद्
 आ तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वाऽऽप्यायय
 सखीन्त्सन्त्या मेधया स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीयेष्टा रायः
 प्रेषे भगायर्तमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या अग्ने व्रतपते
 त्वं व्रतानां व्रतपतिरसि या मम तनूरेषा सा त्वयि (२०)

या तव तनूरिय सा मयि सह नौ व्रतपते व्रतिनोर्व्रतानि या
 ते अग्ने रुद्रिया तनूस्तया नः पाहि तस्यास्ते स्वाहा या ते अग्ने-
 ऽयाशया रजाशया हंराशया तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठोग्रं वचो अपावधीं
 त्वेषं वचो अपावधीं स्वाहा॥ (२१)

त्वयि चत्वारिंशच्च॥ [११]

वित्तायनी मेऽसि तित्तायनी मेऽस्यवन्तान्मा नाथितमवन्तान्मा
 व्यथितं विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिरो योऽस्यां पृथिव्यामस्यायुषा

नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं नामं यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधेऽग्रे अङ्गिरो यो
द्वितीयेस्यां तृतीयेस्यां पृथिव्यामस्यायुषा नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं
नामं (२२)

यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधे सि॒॒हीर॑सि महिषीर॑स्युरु प्रथस्वोरु
तै यज्ञप॑तिः प्रथतां ध्रुवा॑सि दे॒वेभ्यः शुन्ध॑स्व दे॒वेभ्यः
शुम्भ॑स्वेन्द्रघोष॑स्त्वा वसु॑भिः पुरस्ता॑त्पातु मनो॑जवास्त्वा
पितृ॑भिर्दक्षिण॑तः पातु प्रचे॑तास्त्वा रुद्रैः पश्चात्पा॑तु विश्व॑कर्मा त्वा-
ऽऽदित्यैरुत्तर॑तः पातु सि॒॒हीर॑सि सपत्न॑साही स्वाहा॑ सि॒॒हीर॑सि
सुप्रजा॑वनिः स्वाहा॑ सि॒॒ही- (२३)

-र॑सि रायस्पोष॑वनिः स्वाहा॑ सि॒॒हीर॑स्यादित्य॑वनिः स्वाहा॑
सि॒॒हीर॑स्या वह॑ दे॒वान्दे॒वय॑ते यज॑मानाय॒ स्वाहा॑ भूतेभ्य॑स्त्वा
विश्वा॑युर॑सि पृथि॑वीं द॒॒ह ध्रुव॑क्षिद॑स्यन्तरि॑क्षं द॒॒हाच्युत॑क्षिद॑सि
दिवं॑ द॒॒हाग्ने॑र्भस्मा॑स्यग्नेः पुरी॑षमसि॥ (२४)

नामं सुप्रजा॑वनिः स्वाहा॑ सि॒॒हीः पञ्च॑त्रिंशच्च॥ [१२]

यु॒ञ्जते॒ मन॑ उ॒त यु॒ञ्जते॒ धियो॑ वि॒प्रा वि॒प्रस्य॑ बृ॒हतो॑ वि॒पश्चितः॑।
वि हो॒त्रा दधे॑ वयुना॒विदे॒क इन्म॒ही दे॒वस्य॑ सवि॒तुः परि॑ष्टुतिः॥
सुवा॑ग्दे॒व दुर्या॒॑ आ व॑द दे॒वश्रु॑तौ दे॒वेष्वा घो॑षेथामा नो॑ वी॒रो
जा॑यतां कर्म॒ण्यो य॒॑ सर्वे॑ऽनु॒जीवा॑म॒ यो ब॑हूनामसं॒द्वशी॑। इ॒दं
विष्णु॑र्वि च॒क्रमे॑ त्रे॒धा नि द॑धे प॒दम्। समू॑ढमस्य (२५)

पा९सुर इरावती धेनुमती हि भूत९ सूयवसिनी मनवे यशस्ये॥
 व्यस्कभ्राद्रोदसी विष्णुरेते दाधार पृथिवीमभितो मयूखैः॥ प्राची
 प्रेतमध्वरं कल्पयन्ती ऊर्ध्वं यज्ञं नयतु मा जीह्वरतमत्र रमेथां
 वर्षमनृथिव्या दिवो वा विष्णवुत वा पृथिव्या महो वा विष्णवुत
 वाऽन्तरिक्षाद्धस्तौ पृणस्व बहुभिर्वसव्यैरा प्र यच्छ (२६)

दक्षिणादोत सव्यात्। विष्णोर्नुकं वीर्याणि प्र वोचं यः
 पार्थिवानि विममे रजा९सि यो अस्कंभायदुत्तर९ सधस्थं
 विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णो रराटमसि विष्णोः पृष्ठमसि विष्णोः
 शजत्रे स्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसि वैष्णवमसि विष्णवे
 त्वा॥ (२७)

अस्य यच्छैकान्नचत्वारि९शब्दः॥ [१३]

कृणुष्व पाजुः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवा९ इमेन।
 तृष्णीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तासि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैः॥ तव
 भ्रमासं आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः। तपूङ्प्यग्रे
 जुह्वा पतङ्गानसन्दितो वि सृज विष्वगुल्काः॥ प्रति स्पशो वि
 सृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः। यो नो दूरे
 अघश९सो (२८)

यो अन्त्यग्रे मार्किष्टे व्यथिरा दधर्षीत्। उदग्रे तिष्ठ
 प्रत्याऽऽतनुष्व न्यमित्रा९ ओषतात्तिग्महेते। यो नो अराति९

समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतुसं न शुष्कम्॥ ऊर्ध्वो भव प्रतिति
विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्रे। अव स्थिरा तनुहि यातुजूनां
जामिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून्॥ स ते (२९)

जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत्। विश्वान्यस्मै
सुदिनानि रायो द्युमन्यर्यो वि दुरो अभि द्यौत्॥ सेदग्रे अस्तु सुभगः
सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा य उक्थैः। पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे
विश्वेदस्मै सुदिना साऽसदिष्टिः॥ अर्चामि ते सुमतिं घोष्यर्वाख्यं
ते वावाता जरता- (३०)

मियङ्गीः। स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि धारयेरन्
द्यून्॥ इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्तर्दीदिवाः समनु द्यून्।
कीडन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवाः सो जनानाम्॥
यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्न उपयाति वसुमता रथेन। तस्य
त्राता भवसि तस्य सखा यस्त आतिथ्यमानुषगजुजोषत्॥ महो
रुजामि (३१)

बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमादन्वियाय॥ त्वं नो अस्य
वचसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः॥ अस्वप्रजस्तरणयः
सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः। ते पायवः सध्रियश्चो निषद्या-
ऽग्रे तव नः पान्त्वमूर॥ ये पायवो मामतेयं ते अग्रे पश्यन्तो अन्धं
दुरितादरक्षन्। ररक्ष तान्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो ना

हं (३२)

देभुः॥ त्वया वयं संधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम वाजान्।
उभा शंसां सूदय सत्यतातेऽनुष्ठुया कृणुह्यहयाण॥ अया ते अग्ने
समिधा विधेम प्रति स्तोमं शस्यमानं गृभाय। दहाशसो रक्षसः
पाह्यस्मान्द्रुहो निदोऽमित्रमहो अवद्यात्॥ रक्षोहणं वाजिनमाऽ-
ऽजिघर्षि मित्रं प्रथिष्ठमुपं यामि शर्म। शिशानो अग्निः क्रतुभिः
समिद्धः स नो दिवा (३३)

स रिषः पातु नक्तम्॥ वि ज्योतिषा बृहता भान्यग्निराविर्विश्वानि
कृणुते महित्वा। प्रादेवीर्मायाः संहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे
विनिक्षे॥ उत स्वानासो दिविषन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तुवा उ।
मदे चिदस्य प्ररुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः॥ (३४)

अघशंसः स ते जरता रुजामि हु दिवैकचत्वारिंशच्च॥ [१४]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्यामाददेऽग्निरसि नारिरसि परिलिखितं रक्षः परिलिखिता
अरातय इदमहं रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि
यं च वयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवा अपि कृन्तामि दिवे त्वा-

ऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धतां लोकः पितृषदनो यवोऽसि
यवयास्मद्वेषो (१)

यवयारातीः पितृणां सदनमस्युद्विवं स्तभानाऽन्तरिक्षं पृण
पृथिवीं दृह द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणा
ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिं सुप्रजावनिं रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ब्रह्मं
दृह क्षत्रं दृह प्रजां दृह रायस्पोषं दृह घृतेन द्यावापृथिवी
आ पृणेत्यामिन्द्रस्य सदोऽसि विश्वजनस्य छाया परि त्वा गिर्वणो
गिर इमा भवन्तु विश्वतो वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टय
इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमस्येन्द्रमसीन्द्राय त्वा॥ (२)

द्वेष इमा अष्टादश च॥ [१]

रक्षोहणो वलगहनो वैष्णवान्खनामीदमहं तं वलगमुद्वपामि
यं नः समानो यमसमानो निचखानेदमेनमधरं करोमि यो नः
समानो योऽसमानोऽरातीयति गायत्रेण छन्दसाऽवबाढो वलगः
किमत्र भद्रं तन्नौ सह विराडसि सपत्नहा सम्राडसि भ्रातृव्यहा
स्वराडस्यभिमातिहा विश्वाराडसि विश्वासां नाष्ट्राणां हन्ता (३)

रक्षोहणो वलगहनः प्रोक्षामि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनोऽव
नयामि वैष्णवान् यवोऽसि यवयास्मद्वेषो यवयाराती रक्षोहणो
वलगहनोऽव स्तृणामि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनोऽभि
जुहोमि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनावुपं दधामि वैष्णवी

रक्षो॒हणौ॑ वल॒ग॒हनौ॑ पर्यू॒हामि॑ वैष्ण॒वी रक्षो॒हणौ॑ वल॒ग॒हनौ॑ परि॒
स्तृणामि॑ वैष्ण॒वी रक्षो॒हणौ॑ वल॒ग॒हनौ॑ वैष्ण॒वी बृ॒हन्न॑सि बृ॒हद्वा॑वा
बृ॒हती॑मिन्द्रा॒य वाचं॑ वद॥ (४)

हुन्तेन्द्रा॒य द्वे च॑॥ [२]

वि॒भूर॑सि प्र॒वा॒ह॒णो॒ वहि॑रसि ह॒व्य॒वा॒ह॒नः श्वा॒त्रो॒-
ऽसि॑ प्र॒चे॒तास्तु॑थो॒ऽसि॑ वि॒श्ववे॑दा उ॒शि॒ग॑सि क॒विर॒ङ्घ्रा॑रिरसि॒
ब॒म्भारि॑रव॒स्युर॑सि दु॒वंस्वा॒ञ्छु॒भ्यूर॑सि मा॒र्जा॒ली॒यः स॒म्रा॒ड॑सि
कृ॒शानुः॑ परि॒षद्यो॑ऽसि प॒वं॒मानः॑ प्र॒त॒क्का॑ऽसि न॒भ॒स्वा॒नसं॑मृ॒ष्टो॑ऽसि
ह॒व्य॒सू॒दं ऋ॒त॒धा॒मा॑ऽसि सु॒वं॒ज्योति॑र्ब्रह्म॒ज्योति॑रसि सु॒वं॒धा॒मा॑ऽजो॒-
ऽस्ये॒क॒पा॒द॒हि॑रसि बु॒ध्नियो॑ रौ॒द्रेणा॑नी॒केन॑ पा॒हि मा॑ऽग्ने पि॒पृ॒हि मा॑
मा मा॑ हि॒सीः॥ (५)

अनी॑किना॒ष्टो च॑॥ [३]

त्व॑ शो॒म त॒नू॒कृ॒द्धो॒ द्वेषो॑भ्यो॒ऽन्य॑कृ॒तेभ्य॑ उ॒रु य॒न्ता॑सि
वरू॒थ॒ऽ स्वा॒हा जु॒षा॒णो अ॒मुरा॑ज्य॒स्य वे॒तु स्वा॒हा॒ऽयं नो॑
अ॒ग्निर्व॑रि॒वः कृ॒णो॒त्वयं॑ मृ॒धः पु॒र ए॑तु प्र॒भि॒न्द॒न् अ॒यं श॒त्रूँ॒ञ्ज॑यतु
ज॒र॒ह॒षा॒णो॒ऽयं वा॒जं ज॑यतु वा॒जं॒सा॒तौ॥ उ॒रु वि॑ष्णो॒ वि क्र॑म॒स्वो॒रु
क्षया॑य नः कृ॒धि। घृ॒तं घृ॑तयो॒ने पि॒ब प्र॑प्र॒ य॒ज्ञप॑तिं ति॒र॥ सोमो॑
जिगा॑ति गा॒तु॒विद् (६)

दे॒वाना॑मेति निष्कृ॒तमृ॑तस्य॒ योनि॑मा॒सद॑मदि॒त्याः स॒दो॒-

ऽस्यदित्याः सद् आ सीदैष वो देव सवितः सोमस्त९ रक्षध्वं
 मा वो दभदेतत् त्व९ सोम देवो देवानुपांगा इदमहं मनुष्यो
 मनुष्यान्सह प्रजया सह रायस्पोषेण नमो देवेभ्यः स्वधा पितृभ्य
 इदमहं निर्वरुणस्य पाशात्सुवरभि (७)

वि ख्येषं वैश्वानरं ज्योतिरग्ने॑ व्रतपते त्वं व्रतानां व्रतपतिरसि
 या मम तनूस्त्वय्यभूदिय९ सा मयि या तव तनूर्मय्यभूदेषा सा
 त्वयि यथायथं नो॑ व्रतपते व्रतिनो॑व्रतानि॥ (८)

गातुविद्भ्येकत्रि९ शच्च॥ [४]

अत्यन्यानां नान्यानुपांगामर्वाक्त्वा परैरविदं परोऽवरैस्तं
 त्वा जुषे वैष्णवं देवयज्यायै देवस्त्वा सविता मध्वाऽनक्तोषधे
 त्रायस्वेन९ स्वधिते मेन९ हि९सीर्दिवमग्रेण मा लेखीरन्तरिक्षं
 मध्येन मा हि९सीः पृथिव्या सं भव वनस्पते शतबलशो वि रोह
 सहस्रबलशा वि वय९ रुहेम यं त्वाऽय९ स्वधितिस्तेतिजानः
 प्रणिनाय महते सौभगायाऽच्छिन्नो रायः सुवीरः॥ (९)

यं दशं च॥ [५]

पृथिव्यै त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा शुन्यतां लोकः
 पितृषदंनो यवोऽसि यवयास्मद् द्वेषो यवयारांतीः पितृणां
 सदनमसि स्वावेशोऽस्यग्रेगा नैतृणां वनस्पतिरधि त्वा स्थास्यति
 तस्य वित्ताद्देवस्त्वा सविता मध्वाऽनक्तु सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य

उद्विव॑ स्तभानान्तरिक्षं॑ पृण पृथिवीमुपरेण द॑ह ते ते
धामान्युश्मसी (१०)

गम॑ध्ये गावो॑ यत्र॑ भूरिशृङ्गा॑ अयासः॑। अत्राह॑ तदुरुगायस्य॑
विष्णोः॑ पर॑मं प॒दम॑वं भाति॑ भूरैः॑॥ विष्णोः॑ कर्माणि॑ पश्यत॑ यतो॑
व्रतानि॑ पस्प॒शे। इन्द्र॑स्य युज्यः॑ सखा॑॥ तद्विष्णोः॑ पर॑मं प॒दं सदा॑
पश्यन्ति॑ सूरयः॑। दि॒वीव॑ चक्षुरात॑तम्॥ ब्रह्म॑वनिं॑ त्वा क्षत्र॑वनिं॑
सुप्रजा॑वनिं॑ राय॒स्पोष॑वनिं॑ पर्यू॑हामि॒ ब्रह्म॑ द॑ह क्षत्रं॑ द॑ह प्रजां॑
द॑ह राय॒स्पोषं॑ द॑ह परि॒वीर॑सि॒ परि॑ त्वा दैवी॒र्विशो॑ व्ययन्तां॑
परी॑मं राय॒स्पोषो॑ यज॑मानं मनु॒ष्या अ॒न्तरि॑क्षस्य॒ त्वा साना॑वव॑
गूहामि॑॥ (११)

उश्मसी पोषमेकात्रविंशतिश्च॥

[६]

इ॒षे त्वो॑प॒वीर॑स्युपो॑ दे॒वान्दैवी॒र्विशः॑ प्रागु॒र्वहीरु॑शिजो॒ बृह॑स्पते
धा॒रया॑ वसू॒नि ह॒व्या ते॑ स्वदन्तां॑ दे॒वं त्वष्ट॑र्वसुं॒ रण॑व रे॒वती॑
रम॑ध्वम॒ग्नेर्जनि॑त्रम॒सि वृष॑णौ स्थ उ॒र्वश्य॑स्यायुर॒सि पुरु॑रवा
घृ॒तेना॑क्ते वृष॑णं दधाथां॑ गाय॒त्रं छन्दो॑ऽनु प्र जा॑यस्व॒ त्रैष्टु॑भं जा॒ग॑तं
छन्दो॑ऽनु प्रजा॑यस्व॒ भव॑तं (१२)

नः॑ सम॑नसौ॒ समो॑कसावरे॒पसौ॑। मा यु॒ज्ञं हि॑सिष्टं॒ मा
य॒ज्ञप॑तिं जा॒तवे॑दसौ शि॒वौ भ॑वतम॒द्य नः॑॥ अ॒ग्नाव॑ग्निश्चरति॒ प्रवि॑ष्ट
ऋषी॑णां पु॒त्रो अ॑धि॒राज॑ ए॒षः। स्वा॒हाकृ॑त्य ब्रह्म॑णा ते जुहोमि॒ मा

देवानां मिथुयाकर्भागधेयम्॥ (१३)

भवतुमेकत्रिंशच्च॥

[७]

आ दंद ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेनाऽऽरभे धर्षा-
मानुषान्द्व्यस्त्वौषधीभ्यः प्रोक्षांम्यपां पेरुरसि स्वात्तं चिथ्सदेव-
हव्यमापो देवीः स्वदेतैन- सं ते प्राणो वायुना गच्छता-
सं यजत्रैरङ्गानि सं यज्ञपतिराशिषा घृतेनाक्तौ पशुं त्रायेथा-
रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियधाऽऽविशतोरो अन्तरिक्ष सजूर्देवेन (१४)

वातेनाऽस्य हविषस्त्मना यज्ञ समस्य तनुवां भव वर्षीयो
वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिं धाः पृथिव्याः सम्पृचः पाहि नमस्त
आतानाऽनर्वा प्रेहि घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह
रायस्पोषेणाऽऽपो देवीः शुद्धायुवः शुद्धा यूयं देवा- ऊङ्क- शुद्धा
वयं परिविष्टाः परिवेष्टारो वो भूयास्म॥ (१५)

देवेन चतुश्चत्वारिंशच्च॥

[८]

वाक्त आ प्यायतां प्राणस्त आ प्यायतां चक्षुस्त आ प्यायता-
श्रोत्रं त आ प्यायतां या ते प्राणाञ्छुग्जगाम या चक्षुर्या श्रोत्रं यत्
ते क्रूरं यदास्थितं तत् त आ प्यायतां तत् त एतेन शुन्धतां नाभिस्त
आ प्यायतां पायुस्त आ प्यायता- शुद्धाश्चरित्राः शमद्भ्यः (१६)

शमोषधीभ्यः शं पृथिव्यै शमहोभ्यामोषधे त्रायस्वैन-
स्वधिते मेन- हि-सी रक्षसां भागोऽसीदमह- रक्षोऽधमं तमो

नयामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमेनमधुमं तमो
 नयामीषे त्वा घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्ण्वाथामच्छिन्नो रायः सुवीर
 उर्वन्तरिक्षमन्विहि वायो वीहि स्तोकानां स्वाहोर्ध्वनभसं मारुतं
 गच्छतम्॥ (१७)

अञ्चो वीहि पञ्च च॥ [९]

सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्टं देवेभ्यो हव्यं
 घृतवथ्स्वाहैन्द्रः प्राणो अङ्गेअङ्गे नि दैध्यदैन्द्रोऽपानो अङ्गेअङ्गे
 वि बोभुवद्देवं त्वष्टर्भूरि ते सः संमेतु विषुरूपा यथ्सलक्ष्माणो
 भवथ देवत्रा यन्तमवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्तु
 श्रीरस्यग्निस्त्वा श्रीणात्वापः समरिणन्वातस्य (१८)

त्वा ध्रज्यै पूष्णो रङ्हा अपामोषधीनां रोहिष्यै घृतं
 घृतपावानः पिबत वसां वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य हविरसि
 स्वाहा त्वाऽन्तरिक्षाय दिशः प्रदिश आदिशो विदिश उद्दिशः
 स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः॥ (१९)

वातस्याष्टाविंशतिश्च॥ [१०]

समुद्रं गच्छ स्वाहाऽन्तरिक्षं गच्छ स्वाहा देवः संवितारं गच्छ
 स्वाहाऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा सोमं गच्छ
 स्वाहा यज्ञं गच्छ स्वाहा छन्दांसि गच्छ स्वाहा द्यावापृथिवी

गच्छ स्वाहा नभो दिव्यं गच्छ स्वाहाऽग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहा-
 ऽद्ध्यस्त्वौषधीभ्यो मनो मे हार्दिं यच्छ तनू त्वचं पुत्रं नप्तारमशीय
 शुगंसि तमभि शौच योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो धाम्नो धाम्नो
 राजन्नितो वरुण नो मुञ्च यदापो अघ्निया वरुणेति शपामहे ततो
 वरुण नो मुञ्च ॥ (२०)

असि षड्विंशतिश्च ॥ [११]

हविष्मंतीरिमा आपो हविष्मान् देवो अंध्वरो हविष्मा ५ आ
 विवासति हविष्मा ५ अस्तु सूर्यः ॥ अग्नेर्वोऽपन्नगृहस्य सदसि
 सादयामि सुम्नाय सुम्निनीः सुम्ने मां धत्तेन्द्राग्नियोर्भागधेयीः स्थ
 मित्रावरुणयोर्भागधेयीः स्थ विश्वेषां देवानां भागधेयीः स्थ यज्ञे
 जागृत ॥ (२१)

हविष्मंतीश्चतुस्त्रिंशत् ॥ [१२]

हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वोर्ध्वमिममंध्वरं कृधि
 दिवि देवेषु होत्रा यच्छ सोमं राजन्नेह्यव रोह मा भेर्मा सं
 विक्था मा त्वा हि ५ सिषं प्रजास्त्वमुपावरोह प्रजास्त्वामुपाव रोहन्तु
 शृणोत्वग्निः समिधा हवं मे शृण्वन्त्वापो धिषणाश्च देवीः । शृणोत
 ग्रावाणो विदुषो नु (२२)

यज्ञ ५ शृणोतु देवः संविता हवं मे । देवीरापो अपां नपाद्य

ऊर्मिर्हविष्यं इन्द्रियावांन्मदिन्तमस्तं देवेभ्यो देवत्रा धत्त शुक्रं
 शुक्रपेभ्यो येषां भागः स्थ स्वाहा कार्षिण्यस्यपापां मृध्रं समुद्रस्य
 वोक्षित्या उन्नये। यमग्रे पृथ्सु मर्त्यमावो वाजेषु यं जुनाः। स यन्ता
 शश्वतीरिषः॥ (२३)

नु सप्तचत्वारिंशच्च॥

[१३]

त्वमग्रे रुद्रो असुरो महो दिवस्त्वं शर्धो मारुतं पृक्ष ईशिषे।
 त्वं वातैररुणैर्यासि शङ्खयस्त्वं पूषा विधतः पांसि नु त्मना॥ आ वो
 राजानमध्वरस्यं रुद्रं होतारं सत्ययज्ञं रोदस्योः। अग्निं पुरा
 तनयिबोरचित्ताद्धिरण्यरूपमवसे कृणुध्वम्॥ अग्निर्होता निषंसादा
 यर्जीयानुपस्थे मातुः सुरभावुं लोके। युवां कविः पुरुनिष्ठ - (२४)

ऋतावां धर्ता कृष्टीनामुत मध्यं इद्धः॥ साध्वीमकर्देववीतिं नो
 अद्य यज्ञस्य जिह्वामविदाम् गुह्याम्। स आयुरागांश्चसुरभिर्वसानो
 भद्रामकर्देवहूतिं नो अद्य॥ अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा
 रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सुद्यो जज्ञानो विहीमिद्धो अख्यदा रोदसी
 भानुना भात्यन्तः॥ त्वे वसूनि पूर्वणीक (२५)

होतर्दोषा वस्तोरेरिरे यज्ञियांसः। क्षामेव विश्वा भुवनानि
 यस्मिन्त्सं सौभगानि दधिरे पावके॥ तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम्
 विश्वाः सुक्षितयः पृथक्। अग्रे कामाय येमिरे॥ अश्याम तं
 काममग्रे तवोत्यश्याम रयिं रयिवः सुवीरम्। अश्याम वाजमभि

वाजयन्तोऽश्यामं द्युम्नमजराजरं ते॥ श्रेष्ठं यविष्ठ भारताग्नें
द्युमन्तमाभर। (२६)

वसो पुरुस्पृहं रयिम्॥ स श्वितानस्तन्यतू रोचनस्था
अजरेभिर्नानदद्विर्यविष्ठः। यः पावकः पुरुतमः पुरूणि
पृथून्यग्निरनुयाति भर्वन्न॥ आयुष्टे विश्वतो दधद्यमग्निर्वरेण्यः।
पुनस्ते प्राण आयति परा यक्ष्मं सुवामि ते॥ आयुर्दा अग्ने
हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं पीत्वा मधु चारु
गव्यं पितेवं पुत्रमभि (२७)

रक्षतादिमम्॥ तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचरणे। अग्ने
जनामि सुष्टुतिम्॥ दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद् द्वितीयं
परि जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते
स्वाधीः॥ शुचिः पावक वन्द्योऽग्ने बृहद्वि रोचसे। त्वं घृतेभिराहुतः॥
दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद् दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिर्- (२८)

यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥ आ यदिषे नृपतिं तेज आनद्वुचि
रेतो निषिक्तं द्यौरभीकै। अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाधियं
जनयत्सूदयच्च॥ स तेजीयसा मनसा त्वोत उत शिक्ष स्वपत्यस्य
शिक्षोः। अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुष्टुतयश्च वस्वः॥
अग्ने सहन्तमा भर द्युम्नस्य प्रासहां रयिम्। विश्वा यश- (२९)

चर्षणीरभ्यासा वाजेषु सासहत्॥ तमग्ने पृतनासहं रयिं
 सहस्व आ भेरा त्वं हि सत्यो अद्भुतो दाता वाजस्य गोमेतः॥
 उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे॥ स्तोमैर्विधेमाग्रयै॥ वद्मा हि
 सूनो अस्यद्वसद्वा चक्रे अग्निर्जनुषाज्मानम्॥ स त्वं न ऊर्जसन्
 ऊर्जं धा राजैव जेरवृके क्षेप्यन्तः॥ अग्न आयूरपि (३०)

पवस् आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बांधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने
 पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधत्पोषं रयिं मयि॥ अग्ने
 पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् वक्षि यक्षि च॥
 स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवा इहा वह। उप यज्ञं हविश्च नः॥
 अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः। शुची रोचत आहुतः॥
 उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव ज्योतींश्चर्ययः॥ (३१)

पुरुनिष्ठः पुर्वणीक भराऽभि वयोभिर्य आयूरपि विप्रः शुचिश्चतुर्दश च॥ [१४]

[देवस्य रक्षोहर्णो विभूस्त्वं सोमात्यन्यानां पृथिव्या इषे त्वाऽऽदे वाक्ते सं ते समुद्रं
 हविष्मतीरहृदे त्वमग्ने रुद्रश्चतुर्दश॥ देवस्य गम्यै हविष्मतीः पवस् एकत्रिंशत्॥ देवस्यार्चयः॥]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

आ ददे ग्रावास्यध्वरकृद् देवेभ्यो गम्भीरमिममध्वरं कृध्युत्तमेन
 पविनेन्द्राय सोमं सुषुतं मधुमन्तं पर्यस्वन्तं वृष्टिवनिमिन्द्राय

त्वा वृत्रघ्न इन्द्राय त्वा वृत्रतुर इन्द्राय त्वाऽभिमातिघ्न इन्द्राय
 त्वाऽऽदित्यवन्त इन्द्राय त्वा विश्वदैव्यावते श्वात्राः स्थं वृत्रतुरो
 राधोगूर्ता अमृतस्य पत्नीस्ता देवीर्देवत्रेमं यज्ञं धत्तोपहृताः सोमस्य
 पिबतोपहतो युष्माक५ (१)

सोमः पिबतु यत्ते सोम दिवि ज्योतिर्यत् पृथिव्यां
 यदुरावन्तरिक्षे तेनास्मै यजमानायोरु राया कृध्यधि दात्रे वोचो
 धिषणे वीडू सती वीडयेथामूर्जं दधाथामूर्जं मे धत्तं मा वा५
 हि५सिषं मा मा हि५सिष्टं प्रागपागुदगधराक्तास्त्वा दिश आ
 धावन्त्वम्ब नि ष्वर। यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम
 सोमाय स्वाहा॥ (२)

युष्माक५ स्वर यत्ते नवं च॥ [१]

वाचस्पतये पवस्व वाजिन् वृषा वृष्णो अ५शुभ्यां गर्भस्तिपूतो
 देवो देवानां पवित्रमसि येषां भागोऽसि तेभ्यस्त्वा स्वां कृतोऽसि
 मधुमतीर्न इषस्कृधि विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो
 मनस्त्वाष्ट्वन्तरिक्षमन्विहि स्वाहा त्वा सुभवः सूर्याय देवेभ्यस्त्वा
 मरीचिपेभ्य एष ते योनिः प्राणाय त्वा॥ (३)

वाचः सप्तचत्वारिंशत्॥ [२]

उपयामगृहीतोऽस्यन्तर्यच्छ मघवन् पाहि सोममुरुष्य रायः

समिषो॑ यजस्वान्तस्ते॑ दधामि॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरु॑र्वन्तरि॒क्षः
 स॒जोषा॑ दे॒वैरवै॑रैः परै॑श्चान्तर्या॒मे म॑घवन् मादयस्व॒ स्वां कृ॑तोऽसि
 मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि॒ विश्वे॑भ्यस्त्वेन्द्रि॒येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॑ पार्थि॒वेभ्यो॑
 मन॑स्त्वाष्टुर्वन्तरि॒क्षमन्वि॑हि॒ स्वाहा॑ त्वा सुभ॒वः सूर्या॑य दे॒वेभ्य॑स्त्वा
 मरीचि॒पेभ्य॑ ए॒ष ते॒ योनि॑रपा॒नाय॑ त्वा॥ (४)

दे॒वेभ्यः॑ स॒प्त च॑॥ [३]

आ वा॑यो भूष शुचिपा॒ उप॑ नः सु॒हस्रं॑ ते नियुतो॑ विश्ववार।
 उपो॑ ते अ॒न्धो म॑द्यमयामि॒ यस्य॑ दे॒व दधि॑षे पू॒र्वपे॑यम्॥
 उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि वा॒यवे॒ त्वेन्द्र॑वायू इ॒मे सु॒ताः। उ॒प॒ प्रयो॑भिरा
 ग॑तमिन्द॒वो वा॒मुश॑न्ति हि॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रवा॒युभ्या॑ त्वैष ते॒
 योनिः॑ स॒जोषा॑भ्यां त्वा॥ (५)

आ वा॑यो त्रिच॑त्वारि॒ंशत्॥ [४]

अ॒यं वा॑ मि॒त्रावरु॑णा सु॒तः सोम॑ ऋ॒तावृ॑धा। ममेदि॒ह श्रु॑त॒ः
 ह॒वम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि मि॒त्रावरु॑णाभ्यां त्वैष ते॒ योनि॑र् ऋ॒तायु॑-
 भ्या॑ त्वा॥ (६)

अ॒यं वा॑ वि॒ंशतिः॑॥ [५]

या वा॑ क॒शा मधु॑म॒त्यश्वि॑ना स॒नृता॑वती। तया॑ य॒ज्ञं मि॑मिक्षतम्।

उपयामगृहीतोऽस्यश्चिभ्यां त्वैष ते योनिर्माध्वीभ्यां त्वा॥ (७)

या वामृष्टादंशः॥ [६]

प्रातर्युजौ वि मुच्येथामश्चिनावेह गच्छतम्। अस्य सोमस्य पीतये॥ उपयामगृहीतोऽस्यश्चिभ्यां त्वैष ते योनिर्श्चिभ्यां त्वा॥ (८)

प्रातर्युजावेकान्नविंशतिः॥ [७]

अयं वेनश्चोदयत् पृश्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने। इममपां सङ्गमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रां मतिभीं रिहन्ति॥ उपयामगृहीतोऽसि शण्डाय त्वैष ते योनिर्वीरतां पाहि॥ (९)

अयं वेनः पञ्चविंशतिः॥ [८]

तं प्रत्नथां पूर्वथां विश्वथेमथां ज्येष्ठतांतिं बर्हिषदं सुवर्विदं प्रतीचीनं वृजनं दोहसे गिराऽऽशुं जयन्तमनु यासु वर्धसे। उपयामगृहीतोऽसि मर्काय त्वैष ते योनिः प्रजाः पाहि॥ (१०)

तं षड्विंशतिः॥ [९]

ये देवा दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थाऽप्सुषदो महिनैकादश स्थ ते देवा यज्ञमिमं जुषध्वमुपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्वं यज्ञं जिन्वं यज्ञपतिमभि सवना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष ते

योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (११)

ये देवास्त्रिचत्वारिंशत्॥ [१०]

त्रिंशत्रयंश्च गणिनो रुजन्तो दिवः रुद्राः पृथिवीं च सचन्ते।
एकादशासौ अप्सुषदः सुतः सोमं जुषन्ताः सर्वनाय विश्वे॥
उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्व यज्ञं जिन्व
यज्ञपतिमभि सर्वना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष
ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (१२)

त्रिंशद् द्विचत्वारिंशत्॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत उक्थायुवे
यत् तं इन्द्र बृहद्वयस्तस्मै त्वा विष्णवे त्वेष ते योनिरिन्द्राय
त्वोक्थायुवे॥ (१३)

उपयामगृहीतो द्वाविंशतिः॥ [१२]

मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृताय जातमग्निम्।
कविः सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः॥
उपयामगृहीतोऽस्यग्रये त्वा वैश्वानराय ध्रुवोऽसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां
ध्रुवतमोऽच्युतानामच्युतक्षित्तम एष ते योनिर्ग्रये त्वा
वैश्वानराय॥ (१४)

मूर्धानं पञ्चत्रिंशत्॥ [१३]

मधुश्च॒ माध॑वश्च॒ शुक्र॑श्च॒ शुचि॑श्च॒ नभ॑श्च॒ नभ॒स्य॑श्च॒षश्चो॒र्जश्च॒
सह॑श्च॒ सह॒स्य॑श्च॒ तप॑श्च॒ तप॒स्य॑श्चोप॒याम॑गृहीतोऽसि॒ स॒ꣳसर्पो॑-
ऽस्य॑ꣳहस्प॒त्याय॑ त्वा॥ (१५)

मधु॑न्निꣳशत्॥ [१४]

इन्द्रा॑ग्नी॒ आ ग॑तꣳ सु॒तं गी॑र्भिर्नभो॒ वरे॑ण्यम्। अ॒स्य पा॑तं
धि॒येषि॑ता॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॒ग्निभ्या॑ त्वैष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॒ग्नि-
भ्या॑ त्वा॥ (१६)

इन्द्रा॑ग्नी विꣳशतिः॥ [१५]

ओमा॑सश्च॒रष॑णीधृतो॒ विश्वे॑ दे॒वास॒ आ ग॑त। दा॒श्वाꣳसो॑
दा॒शुषः॑ सु॒तम्। उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॑ ए॒ष ते॒
योनि॑र्विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥ (१७)

इन्द्रा॑ग्नी ओमा॑सो विꣳशतिर्विꣳशतिः॥ [१६]

म॒रुत्व॑न्तं वृष॒भं वा॑वृधा॒नम॑क॒वारिं दि॒व्यꣳ शा॒समि॑न्द्रम्।
वि॒श्वा॒साह॑मव॒से नू॑त॒नायो॒ग्रꣳ स॑हो॒दामि॑ह तꣳ हु॒वेम॑॥
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॒य त्वा म॒रुत्व॑न्त ए॒ष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॒य
त्वा म॒रुत्व॑न्ते॥ (१८)

म॒रुत्व॑न्तꣳ षड्विꣳशतिः॥ [१७]

इन्द्रं॑ मरुत्व इ॒ह पा॑हि॒ सोमं॑ यथा॑ शाय॒ति अपि॑बः सु॒तस्य॑।

तव प्रणीती तव शूर शर्मन्ना विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः॥
 उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
 मरुत्वते॥ (१९)

इन्द्रेकान्नत्रिंशत्॥ [१८]

मरुत्वा इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय।
 आ सिंश्चस्व जठरे मध्व ऊर्मि त्व राजासि प्रदिवः सुतानाम्॥
 उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
 मरुत्वते॥ (२०)

इन्द्र मरुत्वो मरुत्वानेकान्न त्रिंशदेकान्न त्रिंशत्॥ [१९]

महा इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमा इवा
 स्तोमैर्वथ्सस्य वावृधे॥ उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वेष ते
 योनिर्महेन्द्राय त्वा॥ (२१)

महानेकान्नविंशतिः॥ [२०]

महा इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा उत द्विबर्हा अग्निः
 सहोभिः। अस्मद्रियग्वावृधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूत॥
 उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वेष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा॥ (२२)

महानृवत्पद्विंशतिः॥ [२१]

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे। उपोपेन्नु

मंघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥ उपयामगृहीतो-
 ऽस्यादित्येभ्यस्त्वा॥ कदा च न प्र युच्छस्युभे नि पांसि जन्मनी।
 तुरीयादित्य सवनं त इन्द्रियमा तस्थावमृतं दिवि॥ यज्ञो
 देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः। आ वोऽर्वाचीं
 सुमतिर्ववृत्त्यादहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासत्॥ विवस्व आदित्यैष
 ते सोमपीथस्तेन मन्दस्व तेन तृप्य तृप्यास्म ते वयं तर्पयितारो
 या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामि॥ (२३)

वः सप्तविंशतिश्च॥ [२२]

वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्यं सावीः।
 वामस्य हि क्षयस्य देव भूररया धिया वामभाजः स्याम॥
 उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२४)

वामं चतुर्विंशतिः॥ [२३]

अदब्धेभिः सवितः पायुभिर्द्वं शिवेभिर्द्य परि पाहि नो
 गयम्। हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा मार्किर्नो अघशंस
 ईशत॥ उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२५)

अदब्धेभिस्त्रयोविंशतिः॥ [२४]

हिरण्यपाणिमृतये सवितारमुप ह्वये। स चेत्ता देवता पदम्॥
 उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२६)

हिरण्यपाणिं चतुर्दश॥ [२५]

सुशर्माऽसि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षे नम एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
देवेभ्यः॥ (२७)

सुशर्मा द्वादश॥ [२६]

बृहस्पतिसुतस्य त इन्दो इन्द्रियावतः पत्नीवन्तं ग्रहं
गृह्णाम्यग्ना(३)इ पत्नीवा(३)ः सजूर्देवेन त्वष्टा सोमं पिब
स्वाहा॥ (२८)

बृहस्पतिसुतस्य पञ्चदश॥ [२७]

हरिरसि हारियोजनो हर्योः स्थाता वज्रस्य भर्ता पृश्नेः प्रेता
तस्य ते देव सोमेष्टयं जुषः स्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्य हरिवन्तं
ग्रहं गृह्णामि हरीः स्थ हर्योर्धानाः सहसोमा इन्द्राय स्वाहा॥ (२९)

हरिः षड्विंशतिः॥ [२८]

अग्न आयूँषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व
दुच्छुनाम्॥ उपयामगृहीतोऽस्यग्रये त्वा तेजस्वत एष ते योनिरग्रये
त्वा तेजस्वते॥ (३०)

अग्न आयूँषि त्रयोविंशतिः॥ [२९]

उत्तिष्ठन्नोजंसा सह पीत्वा शिप्रे अवेपयः। सोममिन्द्र चमू
सुतम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वौजस्वत एष ते योनिरिन्द्राय

त्वौजस्वते॥ (३१)

उत्तिष्ठन्नेकविंशतिः॥ [३०]

त॒रणिर्वि॑श्वद॒र्शतो॑ ज्योति॒ष्कृद॑सि सूर्य॑। वि॒श्वमा॑ भा॒सि
रोच॑नम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ सूर्या॑य त्वा॒ भ्राज॑स्वत ए॒ष ते॒ योनिः॑
सूर्या॑य त्वा॒ भ्राज॑स्वते॥ (३२)

त॒रणिर्वि॑श्वद॒र्शतिः॥ [३१]

आ प्या॑यस्व मदि॒न्तम् सोम॑ वि॒श्वाभि॑रू॒तिभिः॑। भवा॑ नः
स॒प्रथ॑स्तमः॥ (३३)

आ प्या॑यस्व नव॑॥ [३२]

ई॒युष्टे॑ ये पू॒र्वतरा॑मप॒श्यन् व्यु॑च्छन्ती॒मुष॑सं म॒र्त्यासः॑।
अ॒स्माभि॑रू॒ नु प्र॑ति॒चक्ष्या॑ऽभू॒दो ते य॑न्ति॒ ये अ॑प॒रीषु॑ प॒श्यान्॥ (३४)

ई॒युरेका॑न्नविं॒शतिः॥ [३३]

ज्योति॑ष्मतीं त्वा सादयामि ज्योति॒ष्कृतं॑ त्वा सादयामि
ज्योति॑र्विदं त्वा सादयामि भास्व॑तीं त्वा सादयामि ज्वल॑न्तीं
त्वा सादयामि मल्मला॒भव॑न्तीं त्वा सादयामि दी॒प्यमा॑नां
त्वा सादयामि रोच॑मानां त्वा सादया॒म्यज॑स्रां त्वा सादयामि
बृ॒हज्यो॑तिषं त्वा सादयामि बो॒धय॑न्तीं त्वा सादयामि जाग्र॑तीं त्वा

सादयामि॥ (३५)

ज्योतिष्मती५ षट्त्रिंशत्॥ [३४]

प्रयासाय स्वाहाऽऽयासाय स्वाहा वियासाय स्वाहा
संयासाय स्वाहोद्यासाय स्वाहाऽवयासाय स्वाहा शुचे स्वाहा
शोकाय स्वाहा तप्यत्वै स्वाहा तपते स्वाहा ब्रह्महत्यायै स्वाहा
सर्वस्मै स्वाहा॥ (३६)

प्रयासाय चतुर्विंशतिः॥ [३५]

चित्तं५ सन्तानेन भवं यक्रा रुद्रं तनिम्ना पशुपतिं५
स्थूलहृदयेनाग्निं५ हृदयेन रुद्रं लोहितेन शर्वं मत्स्राभ्यां
महादेवमन्तःपार्श्वेनौषिष्ठहनं५ शिङ्गीनिकोश्याभ्याम्॥ (३७)

चित्तमष्टादश॥ [३६]

आ तिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरीं। अर्वाचीनं५ सु ते
मनो ग्रावां कृणोतु वग्नुनां॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं
एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनं॥ (३८)

आ तिष्ठ षट्त्रिंशतिः॥ [३७]

इन्द्रमिद्धरीं वहतोऽप्रतिघृष्टशवसमृषीणां च स्तुतीरुपं यज्ञं
च मानुषाणाम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते

योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिने॑॥ (३९)

इन्द्र॑मि॒त्रयो॑वि॒शतिः॑॥ [३८]

असा॑वि सोमं इन्द्र ते शवि॑ष्ठ धृष्ण॒वा ग॑हि। आ त्वा॑
पृ॒णक्ति॑न्द्रि॒यं रजः॑ सूर्यं न र॒श्मिभिः॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य
त्वा षोड॒शिने॑ ए॒ष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिने॑॥ (४०)

असा॑वि स॒प्तवि॑शतिः॑॥ [३९]

सर्व॑स्य प्रति॒शीव॑री भूमि॑स्त्वो॒पस्थ॒ आऽधि॑त। स्यो॒नाऽस्मै॑
सु॒षदा॑ भव॒ यच्छा॑स्मै शर्म॑ स॒प्रथाः॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य त्वा
षोड॒शिने॑ ए॒ष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिने॑॥ (४१)

सर्व॑स्य षड्वि॑शतिः॑॥ [४०]

म॒हा॑ इन्द्रो वज्र॑बाहुः षोड॒शी शर्म॑ यच्छतु। स्व॒स्ति नो॑ म॒घवा॑
करोतु॑ ह॒न्तु पा॒प्मानं॑ योऽस्मान् द्वेष्टि॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य त्वा
षोड॒शिने॑ ए॒ष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिने॑॥ (४२)

सर्व॑स्य म॒हान्ध॑षड्वि॑शतिः॑ षड्वि॑शतिः॑॥ [४१]

स॒जोषा॑ इन्द्र सग॑णो म॒रुद्भिः॑ सोमं पिब वृ॒त्रह॑ञ्छूर वि॒द्वान्।
ज॒हि शत्रू॑ र॒प मृ॒धो नुद॑स्वाऽथाभ॑यं कृणु॑हि वि॒श्वतो॑ नः॥
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिने॑ ए॒ष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॑य त्वा

षोडशिनै॥ (४३)

सजोषांस्त्रिंशत्॥ [४२]

उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय
सूर्यम्॥ चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः।
आऽप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च॥
अग्ने नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्।
युयोध्यस्मञ्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेम॥ दिवं गच्छ
सुवः पत रूपेण (४४)

वो रूपमभ्यैमि वयंसा वयः। तुथो वो विश्ववेदा वि भजतु
वर्षिष्ठे अधि नाकै॥ एतत् ते अग्ने राध ऐति सोमच्युतं तन्मित्रस्य
पथा नयर्तस्य पथा प्रेतं चन्द्रदक्षिणा यज्ञस्य पथा सुविता
नयन्तीर्ब्राह्मणमद्य राध्यासमृषिमार्षेयं पितृमन्तं पैतृमत्यं
सुधातुदक्षिणं वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षं यतस्व सदस्यैरस्मद्वात्रा
देवत्रा गच्छत मधुमतीः प्रदातारमा विशतानवहायास्मान् देवयानेन
पथेत सुकृतां लोके सीदत तन्नः सःस्कृतम्॥ (४५)

रूपेण सदस्यैरष्टादश च॥ [४३]

धाता रातिः सवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः।
त्वष्टा विष्णुः प्रजयां सःरराणो यजमानाय द्रविणं दधातु॥ समिन्द्र
णो मनसा नेषि गोभिः सः सूरिभिर्मघवन्त्सः स्वस्त्या। सं ब्रह्मणा

देवकृतं यदस्ति सं देवानां सुमत्या यज्ञियानाम्॥ सं वर्चसा
पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सः शिवेन। त्वष्टा नो अत्र
वरिवः कृणो- (४६)

त्वनुं मार्ष्टुं तनुवो यद्विलिष्टम्॥ यदद्य त्वां प्रयति यज्ञे
अस्मिन्नग्रे होतारमवृणीमहीह। ऋधगयाद्भुताशमिष्ठाः प्रजानन्
यज्ञमुपयाहि विद्वान्॥ स्वगा वो देवाः सदनमकर्म य आजग्म
सवनेदं जुषाणाः। जक्षिवांसः पपिवांसश्च विश्वेऽस्मे धत्त
वसवो वसूनि॥ यानाऽवंह उशतो देव देवान्तान् (४७)

प्रेरय स्वे अग्रे सधस्थे। वहमाना भरमाणा हवींषि वसुं
घर्मं दिवमा तिष्ठतानु॥ यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ स्वां योनिं
गच्छ स्वाहृष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीरः स्वाहा देवा
गातुविदो गातुं वित्वा गातुमित मनसस्पत इमं नो देव देवेषु
यज्ञं स्वाहा वाचि स्वाहा वार्ते धाः॥ (४८)

कृणोतु तानुष्टाचत्वारिंशच्च॥ [४४]

उरुं हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ। अपदे
पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधश्चित्॥ शतं ते राजन्
भिषजः सहस्रमुर्वी गम्भीरा सुमतिष्ठे अस्तु। बाधस्व द्वेषो निर्ऋतिं
पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्ध्यस्मत्॥ अभिष्ठितो वरुणस्य पाशो-
ऽग्नेरनीकमप आ विवेश। अपां नपात् प्रतिरक्षन्नसुर्यं दमेदमे (४९)

स॒मिधं॑ यक्ष्य॒ग्ने॥ प्र॒ति ते जि॒ह्वा घृ॒तमुच्च॑रण्ये॒त्समु॒द्रे ते
हृद॑यम॒प्स्वन्तः॑। सं त्वा॑ वि॒शन्त्वोष॑धीरु॒ताऽऽपो॑ य॒ज्ञस्य॑ त्वा
य॒ज्ञप॑ते ह॒विर्भिः॑॥ सू॒क्तवा॒के न॑मोवा॒के वि॑धे॒माव॑भृथ निचङ्कुण
निचे॒रुर॑सि निचङ्कुणा॒व दे॒वैर्दे॒वकृ॑त॒मेनो॑ऽया॒डव॒ मर्त्यै॑र्म॒र्त्यकृ॑तमु॒रोरा
नो॑ दे॒व रि॒षस्पा॑हि सुमि॒त्रा न॒ आप॒ ओष॑धयः (५०)

सन्तु दुर्मि॒त्रास्तस्मै॑ भूयासु॒र्योऽस्मान् द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मो
देवी॑राप ए॒ष वो॒ गर्भ॑स्तं वः सु॒प्री॒तः सु॒भृत॑मकर्म दे॒वेषु॑ नः सु॒कृतो॑
ब्रू॒तात् प्र॒तियु॑तो वरु॒णस्य॒ पाशः॑ प्र॒त्यस्तो॑ वरु॒णस्य॒ पाश॑ ए॒धो-
ऽस्ये॑धिषीमहि॒ समि॑द॒सि तेजो॑ऽसि तेजो॒ मयि॑ धे॒ह्यपो॑ अन्व॒चारि॑षः
रसे॑न॒ सम॑सृक्ष्महि। पय॑स्वाः अ॒ग्न आ॒गमं॑ तं मा॒ सः सृ॒ज-
वर्च॑सा॥ (५१)

दमे॑दम् ओष॑धय॒ आ षट् च॑॥ [४५]

यस्त्वा॑ हृ॒दा की॒रिणा॒ मन्य॑मानोऽम॒र्त्य म॒र्त्यो जो॑ह॒वीमि॑।
जात॑वेदो यशो॑ अ॒स्मासु॑ धेहि प्र॒जाभि॑र॒ग्ने अ॒मृत॑त्वम॒श्याम्॥ यस्मै॒
त्वः सु॒कृते॑ जातवेद उ॒ लोक॑म॒ग्ने कृ॒णवः॑ स्यो॒नम्। अ॒श्विनः॑ स
पु॒त्रिणं॑ वी॒रव॑न्तं गोम॑न्तः र॒यिं न॑शते स्व॒स्ति॥ त्वे सु॑ पु॒त्र शव॑सो-
ऽवृ॒त्रन् काम॑कातयः। न त्वामि॒न्द्राति॑ रिच्यते॥ उ॒क्थउ॑क्थे सोम॒
इन्द्र॑ ममाद नी॒थेनी॑थे म॒घवा॑नः (५२)

सुतासः। यदी॑ स॒बाधः॑ पि॒तरं॑ न पु॒त्राः स॑मा॒नद॑क्षा॒ अव॑से॒
हव॑न्ते॥ अ॒ग्रे र॑से॒न तेज॑सा॒ जात॑वेदो॒ वि रौच॑से। र॒क्षोहा॑-
ऽमी॒वचा॑तनः॥ अ॒पो अ॒न्व॒चारि॑ष॒ रसे॑न॒ सम॑सृक्ष्महि। पय॑स्वा॒
अ॒ग्र आ॑ऽगमं॒ तं मा॒ स॒ सृज॑ वर्चसा॥ वसु॑र्वसु॒पति॑र्हि॒कम॑स्य॒ग्रे
वि॒भाव॑सुः। स्याम॑ ते सुम॒ताव॑पि॥ त्वाम॑ग्रे वसु॒पतिं॑ वसू॒नाम॒भि प्र
म॑न्दे (५३)

अध्व॑रेषु॒ राज॑न्। त्वया॒ वाजं॑ वाज॒यन्तो॑ जयेमा॒भि ष्या॑म
पृथ॑सु॒तीर्म॑त्या॒नाम्। त्वाम॑ग्रे वाज॒सात॑मं॒ विप्रा॑ वर्धन्ति॒ सुष्टु॑तम्।
स नो॑ रास्व सु॒वीर्य॑म्॥ अ॒यं नो॑ अ॒ग्निर्व॑रि॒वः कृ॑णोत्व॒यं मृधः॑
पु॒र ए॑तु प्रभि॒न्दन्। अ॒यं श॑त्रू॒ञ्जय॑तु ज॒रुह॑षाणो॒ऽयं वाजं॑ जयतु
वाज॑सातौ॥ अ॒ग्निना॒ऽग्निः समि॑ध्यते क॒विर्गृ॑हप॒तिर्यु॑वा॥ ह॒व्य॒वाइ
जुह्वा॑स्यः॥ त्वं ह्य॑ग्रे अ॒ग्निना॒ विप्रो॑ विप्रे॒ण स॒न्ध॒स॒ता। सखा॒
सखा॑ समि॒ध्यसे॑॥ उद॑ग्रे शुच॑य॒स्तव॒ वि ज्योति॑षा॥ (५४)

मघ॑वानं मन्दे ह्य॑ग्रे चतु॑र्दश च॥ [४६]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

दे॒वा॒सुराः॑ संय॑त्ता आस॒न् ते दे॒वा वि॑ज॒यमु॑प॒यन्तो॑ऽग्नौ
वा॒मं वसु॑ सं न्य॑दधते॒दमु॑ नो भवि॑ष्यति॒ यदि॑ नो जे॒ष्यन्ती॑ति॒

तदग्निर्न्यकामयत् तेनापाक्रामत् तद्देवा विजित्यावरुरुत्समाना
अन्वायन् तदस्य सहसाऽदिथ्सन्त सोऽरोदीद्यदरोदीत् तद्बुधस्य
रुद्रत्वं यदश्वशीयत् तद् (१)

रजतं हिरण्यमभवत् तस्माद्रजतं हिरण्यमदक्षिण्यमश्रुजं
हि यो बरुहिषि ददाति पुराऽस्य संवत्सराद्गृहे रुदन्ति तस्माद्बुरुहिषि
न देयं सोऽग्निरब्रवीद्भाग्यसान्ध्यं व इदमिति पुनराधेयं ते
केवलमित्यब्रुवन्नृध्रुवत् खलु स इत्यब्रवीद्यो मद्देवत्यमग्निमादधाता
इति तं पूषाऽऽधत्त तेन (२)

पूषाऽऽर्धोत् तस्मात् पौष्णाः पशवं उच्यन्ते तं त्वष्टाऽऽधत्त
तेन त्वष्टाऽऽर्धोत् तस्मात् त्वाष्ट्राः पशवं उच्यन्ते तं मनुराऽधत्त
तेन मनुर्धारोत् तस्मान्मानव्यः प्रजा उच्यन्ते तं धाताऽऽधत्त तेन
धाताऽऽर्धोत्संवत्सरो वै धाता तस्मात्संवत्सरं प्रजाः पशवोऽनु प्र
जायन्ते य एवं पुनराधेयस्यर्द्धिं वे- (३)

दध्नोत्येव योऽस्यैवं बन्धुतां वेद बन्धुमान् भवति भागधेयं वा
अग्निराहितं इच्छमानः प्रजां पशून् यजमानस्योप दोद्रावोद्वास्य
पुनरा दधीत भागधेयेनैवैनं समर्धयत्यथो शान्तिरेवास्यैषा
पुनर्वस्वोरा दधीतैतद्वै पुनराधेयस्य नक्षत्रं यत्पुनर्वसू स्वायामेवैनं
देवतायामाधाय ब्रह्मवर्चसी भवति दर्भैरा दधात्ययातयामत्वाय
दर्भैरा दधात्यद्ध्य एवैनमोषधीभ्योऽवरुध्याऽऽधत्ते पञ्चकपालः

पुरोडाशो भवति पञ्च वा ऋतव ऋतुभ्य एवैनमवरुध्याऽ-
ऽधत्ते॥ (४)

अर्शायत् तत् तेन वेदं दुर्भेः पञ्चविंशतिश्च॥ [१]

परा वा एष यज्ञं पशून् वपति योऽग्निमुद्वासयते पञ्चकपालः
पुरोडाशो भवति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तोः पशवो यज्ञमेव पशून् व रुन्धे
वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा
ऋतायवः पुराऽन्नमक्षन् पङ्क्तौ याज्यानुवाक्या भवन्ति पाङ्क्तो यज्ञः
पाङ्क्तः पुरुषो देवानेव वीरं निरवदायाग्निं पुनरा (५)

धत्ते शताक्षरा भवन्ति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
प्रति तिष्ठति यद्वा अग्निराहितो नर्ध्यते ज्यायो भागधेयं
निकामयमानो यदाग्नेयः सर्वं भवति सैवास्यर्धिः सं वा
एतस्य गृहे वाक् सृज्यते योऽग्निमुद्वासयते स वाचः सः सृष्टां
यजमान ईश्वरोऽनु पराभवितोर्विभक्तयो भवन्ति वाचो विधृत्यै
यजमानस्यापराभावाय (६)

विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदकरुपांशु यजति यथा वामं वसुं
विविदानो गूहति तादृगेव तदग्निं प्रति स्विष्टकृतं निराहं यथा
वामं वसुं विविदानः प्रकाशं जिगमिषति तादृगेव तद्विभक्तिमुक्त्वा
प्रयाजेन वर्षद्वरोत्यायतनादेव नैति यजमानो वै पुरोडाशः पशवं
एते आहुती यदभितः पुरोडाशमेते आहुती (७)

जुहोति यजमानमेवोभयतः पशुभिः परि गृह्णाति कृतयजुः

सम्भृतसम्भार इत्याहुर्न सम्भृत्याः सम्भारा न यजुः कर्तव्यमित्यथो
 खलु सम्भृत्या एव सम्भाराः कर्तव्यं यजुर्यज्ञस्य समृद्धौ
 पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुत्स्यूतं वासः पुनरुत्सृष्टोऽनङ्घ्रान्
 पुनराधेयस्य समृद्धौ सप्त ते अग्रे समिधः सप्त जिह्वा इत्यग्निहोत्रं
 जुहोति यत्रयत्रैवास्य न्यक्तं तत् (८)

एवैनमव रुन्धे वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते
 तस्य वरुण एवर्णयादाग्निवारुणमेकादशकपालमनु निर्वपेद्यं
 चैव हन्ति यश्चास्यर्णयात्तौ भागधेयेन प्रीणाति नाऽऽर्तिमाच्छति
 यजमानः॥ (९)

आऽपराभावाय पुरोडाशमेते आहुती ततः पट्विश्वच॥ [२]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणाऽन्तरिक्षं महित्वा। उपस्थे ते देव्यदिते-
 ऽग्निमन्नादमन्नाद्यायाऽऽदधे॥ आऽयं गौः पृश्निरक्रमीदसनन्मातरं
 पुनः। पितरं च प्रयन्त्सुवः॥ त्रिंशद्धाम वि राजति वाक्पतङ्गाय
 शिश्रिये। प्रत्यस्य वह द्युभिः॥ अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना।
 व्यख्यन्महिषः सुवः॥ यत् त्वा (१०)

क्रुद्धः परोवप मन्युना यदवर्त्या। सुकल्पमग्ने तत्
 तव पुनस्त्वोदीपयामसि॥ यत् ते मन्युपरोप्तस्य पृथिवीमनु
 दध्वसे। आदित्या विश्वे तद्देवा वसवश्च समाभरन्॥
 मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु।

बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ सप्त ते
अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्त (११)

ऋषयः सप्त धाम प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त
योनीरा पृणस्वा घृतेन॥ पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्र इषाऽऽयुषा।
पुनर्नः पाहि विश्वतः॥ सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया।
विश्वप्सिन्धया विश्वतस्परि॥ लेकः सलेकः सुलेकस्ते न आदित्या
आज्यं जुषाणा वियन्तु केतुः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं
जुषाणा वियन्तु विवस्वा५ अदितिर्देवजूतिस्ते न आदित्या आज्यं
जुषाणा वियन्तु॥ (१२)

त्वा जिह्वाः सप्त सुकेतस्ते नृन्योदश च॥ [३]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणेत्याहाऽऽशिषैवैनमा धत्ते सर्पा वै
जीर्यन्तोऽमन्यन्त स एतं कसर्णीरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत्
ततो वै ते जीर्णास्तनूरपाघ्नत सर्पराज्ञिया ऋग्भिर्गार्हपत्यमा
दधाति पुनर्नवमेवैनमजरं कृत्वाऽऽधत्तेऽथो पूतमेव पृथिवीमन्नाद्यं
नोपानमथ्सैतं (१३)

मन्त्रमपश्यत् ततो वै तामन्नाद्यमुपानमद्यत्सर्पराज्ञिया
ऋग्भिर्गार्हपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो अस्यामेवैनं
प्रतिष्ठितमा धत्ते यत्त्वा क्रुद्धः परोवपेत्याहापहुत एवास्मै तत्
पुनस्त्वोद्दीपयामसीत्याह समिन्ध एवैनं यत्ते मन्युपरोत्स्येत्याह

देवताभिरे- (१४)

वैन॑ सं भ॑रति वि वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञश्छि॑द्यते योऽग्नि॑मु॒द्वासय॑ते
बृह॑स्पति॒वत्य॑र्चोप॑ तिष्ठते ब्रह्म॑ वै दे॒वानां॑ बृह॑स्पति॒र्ब्रह्म॑णैव य॒ज्ञः
सं द॑धाति विच्छि॑न्नं य॒ज्ञः समि॑मं द॑धा॒त्वित्या॑ह सन्त॑त्यै विश्वे॑ दे॒वा
इ॒ह मा॑दयन्ता॒मित्या॑ह सन्त॑त्यैव य॒ज्ञं दे॒वेभ्योऽनु॑ दिशति स॒प्त ते
अग्रे॑ स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वा - (१५)

इत्या॑ह स॒प्तस॑प्त वै स॒प्तधाऽग्नेः॑ प्रि॒यास्त॑नुवस्ता ए॒वाव
रुन्धे॑ पुन॑रूर्जा स॒ह र॒य्येत्य॑भितः पुरो॑डाशमाहु॒ती जु॑होति
यज॑मानमे॒वोर्जा च॑ र॒य्या चो॑भयतः परि॑ गृह्णा॒त्यादि॒त्या वा
अ॒स्माल्लो॒काद॑मुं लो॒कमा॑यन्तेऽमु॒ष्मिँल्लो॒के व्य॑तृष्यन्त इ॒मं
लो॒कं पुन॑रभ्यवेत्या॒ग्निमा॑धायै॒तान् हो॑मानजुहवुस्त आ॑र्ध्रुवन् ते
सु॒वर्ग॑ल्लो॒कमा॑यन् यः प॑रा॒चीनं॑ पुनरा॒धेया॑द॒ग्निमा॑दधी॒त स ए॒तान्
होमा॑ञ्जुहया॒द्यामे॒वाऽऽदि॒त्या ऋ॒द्धिमा॑र्ध्रुवन् तामे॒वध्नो॑ति॥ (१६)

एतमेव जिह्वा एतान् पञ्चविंशतिश्च॥ [४]

उ॒प॒प्रय॑न्तो अ॒ध्व॒रं म॒न्त्रं वो॑चेमा॒ग्नयै॑। आ॒रे अ॒स्मे च॑
शृ॒ण्व॒ते॥ अ॒स्य प्र॒त्नाम॑नु द्युत॑ः शु॒क्रं दु॑दुहे अ॒ह॒यः। प॒यः
सह॑स्र॒सामृ॑षिम्॥ अ॒ग्नि॒र्मूर्धा दि॒वः क॒कुत् प॑तिः पृथि॒व्या अ॒यम्।
अ॒पाः रे॒ताः सि जि॒न्व॒ति॥ अ॒यमि॒ह प्र॑थ॒मो धा॑यि धा॒तृभि॑र॒होता॑
यजि॑ष्ठो अ॒ध्व॒रेष्वी॑ड्यः। यम॑प्र॒वानो॑ भृ॒गवो॑ विरु॒चुर्व॑नेषु चि॒त्रं

विभुवँ वि॒शेवि॑शे॥ उ॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी आ॑हुव॒ध्या (१७)

उ॒भा रा॑ध॒सः स॒ह मा॑द॒य॒ध्वै॑। उ॒भा दा॒ता रा॑वि॒षा॒ रं॒यी॒णामु॑भा
वा॒ज॒स्य सा॒तये॑ हुवे वा॒म्॥ अ॒यं ते॒ योनि॑र॒ऋ॒त्वियो॒ यतो॑ जा॒तो
अ॒रोच॑थाः। तं जा॒नन्न॑ग्र॒ आ रो॑हा॒था नो॑ वर्ध॒या र॒यिम्॥ अ॒ग्र
आयू॑र॒षि प॑वस॒ आ सु॒वोर्ज॑मि॒षं च॒ नः। आ॒रे बा॑ध॒स्व दु॒च्छुना॑म्॥
अ॒ग्रे प॑व॒स्व स्व॑पा॒ अ॒स्मे वर्चः॑ सु॒वीर्य॑म्। दध॒त्पोष॑र॒ र॒यिं (१८)

म॒यि॑॥ अ॒ग्रे पा॑वक रो॒चिषा॑ म॒न्द्रया॑ दे॒व जि॒ह्वया॑। आ दे॒वान्
व॑क्षि॒ यक्षि॑ च॥ स नः॑ पा॒वक दी॑दिवोऽ॒ग्रे दे॒वा इ॒हाऽऽव॑ह। उ॒प
य॒ज्ञर॑ ह॒विश्च॑ नः॥ अ॒ग्निः शुचि॑व्रततमः शुचि॑र्वि॒प्रः शुचिः॑ क॒विः।
शुची॑ रोचत॒ आहु॑तः॥ उद॑ग्रे शुच॑य॒स्तव॑ शु॒क्रा भ्राज॑न्त ई॒रते। तव॑
ज्योती॑र॒ष्ट्यर्च॑यः॥ आ॒युर्दा अ॑ग्रेऽस्यायु॑र्मे (१९)

दे॒हि वर्चो॑दा अ॒ग्रेऽसि॑ वर्चो॑ मे दे॒हि त॒नूपा अ॑ग्रेऽसि॑ त॒नुवँ
मे पा॒ह्यग्रे॑ यन्मे॑ त॒नुवा॑ ऊ॒नं त॒न्म आ पु॑ण॒ चित्रा॑वसो स्व॒स्ति ते॑
पा॒र॒म॒शीये॒न्धा॒नास्त्वा श॒तर॑ हि॒मा द्यु॑मन्तः॒ समि॑धीमहि वय॑स्वन्तो
वय॑स्कृतं॒ यश॑स्वन्तो॒ यश॑स्कृतं॒ सु॒वीरा॑सो अदा॑भ्यम्। अ॒ग्रे
स॒प॒त्न॒द॒म्भ॒नं व॑र्षि॒ष्ठे अधि॑ नाके॑॥ सं त्वम॑ग्रे सूर्य॑स्य॒ वर्च॑साऽग॒थाः
समृ॑षी॒णा इ॒ स्तुते॑न॒ सं प्रि॒येण॒ धाम्ना॑। त्वम॑ग्रे सूर्य॑वर्चा॒ असि॑ सं

मामायुषा वर्चसा प्रजया सृज॥ (२०)

आहुवर्च्यै रयिं मे वर्चसा सप्तदश च॥ [५]

सं पश्यामि प्रजा अहमिदं प्रजसो मानवीः। सर्वा भवन्तु नो
गृहे॥ अम्भः स्थाम्भो वो भक्षीय महः स्थ महो वो भक्षीय सहः स्थ
सहो वो भक्षीयोर्जः स्थोर्ज वो भक्षीय रेवंती रमध्वमस्मिल्लोके-
ऽस्मिन् गोष्ठेऽस्मिन् क्षयेऽस्मिन् योनाविहैव स्तेतो माऽप गात
बह्वीर्मे भूयास्त (२१)

संहितासि विश्वरूपीरा मोर्जा विशाऽऽगौपत्येनाऽ-
ऽरायस्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासं मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥
उप त्वाऽग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्। नमो भरन्त एमसि।
राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्। वर्धमानः स्वे दमे॥
स नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव। सचस्वा नः स्वस्तये॥
अग्ने (२२)

त्वं नो अन्तमः। उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः॥ तं त्वां
शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः॥ वसुरग्निरवसुश्रवाः।
अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयिं दाः॥ ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यत
रायस्पोषेण वः पश्यामि रायस्पोषेण मा पश्यतेडाः स्थ मधुकृतः
स्योना माऽऽविंशतेरा मदः। सहस्रपोषं वः पुष्यासं (२३)

मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥ तथ्संवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य

धीमहि। धियो॒ यो नः॑ प्रचोदया॑त्॥ सो॒मान॒ः स्व॒रं कृ॑णुहि
 ब्र॒ह्मण॑स्पते। क॒क्षीव॑न्तं॒ य औ॑शिजम्॥ क॒दा च॑न स्त॒रीर॑सि॒ नेन्द्र॑
 सश्च॑सि दा॒शुषे॑। उ॒पोपे॑न्नु म॒घव॑न् भूय॒ इन्नु ते॑ दा॒नं दे॒वस्य॑ पृ॒च्यते॥
 परि॑ त्वाऽग्ने॒ पुरं॑ व॒यं विप्र॑ सहस्य धीमहि। धृष॑द्व॒र्णं दि॒वेदि॒वे भे॒त्तारं॑
 भङ्गु॑राव॒तः॥ अ॒ग्ने गृ॑हपते सु॒गृह॑प॒तिर॒हं त्वया॑ गृ॒हप॑तिना भूयास॑
 सु॒गृह॑प॒तिर्मया॑ त्वं गृ॒हप॑तिना भूयाः श॒त॑ हिमा॒स्तामा॑शिष॒मा शा॑से
 तन्त॑वे॒ ज्योति॑ष्मतीं॒ तामा॑शिष॒मा शा॑सेऽमुष्मे॒ ज्योति॑ष्मतीम्॥ (२४)

भूयास्त॒ स्वस्तये॑ऽग्ने॒ पुष्या॑सं धृष॑द्व॒र्णमेका॑न्नत्रि॑शच्च॥ [६]

अयं॑ज्ञो॒ वा ए॒ष यो॑ऽसा॒मोप॑प्रयन्तो॒ अध्व॑रमित्या॒ह
 स्तोम॑मे॒वास्मै॑ यु॒नक्त्यु॑पेत्या॒ह प्र॒जा वै प॒शव॑ उपे॒मं लो॒कं
 प्र॒जामे॒व प॒शूनि॑मं लो॒कमु॑पैत्य॒स्य प्र॒त्नाम॑नुद्यु॒तमित्या॑ह सु॒वर्गो॑
 वै लो॒कः प्र॒त्नः सु॒वर्गमे॒व लो॒क॑ समा॒रोह॑त्य॒ग्निर्मूर्धा॑ दि॒वः
 क॒कुदि॑त्या॒ह मूर्धा॑नं- (२५)

मे॒वैन॑ समा॒नाना॑ करोत्यथो॒ देव॑लो॒कादे॒व म॑नुष्यलो॒के
 प्रति॑तिष्ठत्य॒यमि॒ह प्र॑थ॒मो धा॑यि धा॒तृभि॑रित्या॒ह मु॒ख्यमे॒वैन॑
 करोत्यु॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी आ॑हुव॒ध्या इ॒त्याहो॒जो ब॑लमे॒वाव॑ रु॒न्धेऽयं॑
 ते योनि॑र्ऋ॒त्विय॑ इत्या॒ह प॒शवो॒ वै र॒यिः प॒शूने॒वाव॑ रु॒न्धे ष॒ङ्गिरु॑पं
 तिष्ठ॑ते षड्वा- (२६)

ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठति ष॒ङ्गिरु॑त्तराभि॒रुपं॑ तिष्ठते द्वा॒दश॑

सं प॑द्यन्ते॒ द्वा॒द॒श॒ मा॒साः॑ संव॑त्सरः संव॑त्सर ए॒व प्र॒ति ति॑ष्ठति
 यथा॒ वै पु॒रु॒षोऽश्वो॑ गौ॒र्जीर्य॑त्ये॒वम॒ग्निरा॑हि॒तो जी॑र्यति संव॑त्सरस्य
 प॒रस्ता॑दा॒ग्निपा॑वमानीभिरु॑प॒ तिष्ठ॑ते पु॒नर्न॑वमे॒वैन॑म॒जरं॑ करोत्यथो
 पु॒नात्ये॒वोप॑ तिष्ठते॒ योगे॑ ए॒वास्यै॒ष उप॑ तिष्ठते (२७)

दमं॑ ए॒वास्यै॒ष उप॑ तिष्ठते या॒ज्ञैवा॒स्यैषो॑प॒ तिष्ठ॑ते यथा
 पापी॑या॒ञ्छेय॑स आ॒हृत्य॑ नम॒स्यति॑ ता॒दृगे॒व तदा॑यु॒र्दा अ॑ग्रेऽस्यायु॒र्मे
 दे॒हीत्या॑हाऽऽयु॒र्दा ह्ये॒ष वर्चो॑दा अ॑ग्रेऽसि॒ वर्चो॑ मे दे॒हीत्या॑ह वर्चो॑दा
 ह्ये॒ष त॑नूपा अ॑ग्रेऽसि॒ तनु॑वं मे पा॒हीत्या॑ह (२८)

त॒नूपा ह्ये॒षोऽग्रे॑ यन्मे॑ त॒नुवा॑ ऊ॒नं तन्म॑ आ पृ॒णेत्या॑ह॒ यन्मे॑
 प्र॒जायै॑ प॒शूना॑मूनं तन्म॑ आ पू॒रये॑ति वावै॒तदा॑ह॒ चित्रा॑व॒सो स्व॒स्ति
 ते पा॒रम॑शी॒येत्या॑ह॒ रात्रि॒र्वै चि॒त्राव॑सु॒रव्यु॑ष्ठे वा ए॒तस्यै॑ पु॒रा ब्रा॑ह्म॒णा
 अ॑भैषु॒र्व्यु॑ष्टिमे॒वाव॑ रुन्ध॒ इन्धा॑नास्त्वा श॒त९ (२९)

हि॒मा इत्या॑ह श॒तायुः॑ पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॑ये प्र॒ति
 तिष्ठ॑त्ये॒षा वै सू॒र्मी क॑र्णकावत्ये॒तया॑ ह॒ स्म॒ वै दे॒वा अ॑सु॒राणा॑
 श॒तत॑र॒हा॑ स्तृ॒हन्ति॑ यदे॒तया॑ स॒मिध॑मा॒दधा॑ति॒ वज्र॑मे॒वैत॑च्छ॒तघ्नी॑
 यज॑मानो भ्रातृ॒व्याय॑ प्र॒हर॑ति॒ स्तृ॒त्या अ॑छं॒म्बद्वा॑र॒ सं त्वम॑ग्रे॒ सूर्य॑स्य
 वर्च॑सा ग॒था इत्या॑है॒तत्त्वम॑सी॒दम॑हं भू॒यास॑मिति॒ वावै॒तदा॑ह॒ त्वम॑ग्रे

सूर्यवर्चा असीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते॥ (३०)

मूर्धानं वै तिष्ठत आह शतमहं पोडश च॥ [७]

सं पश्यामि प्रजा अहमित्याह यावन्त एव ग्राम्याः
पशवस्तानेवाव रुन्धेऽम्भुः स्थाम्भो वो भक्षीयेत्याहाम्भो ह्येता
महः स्थ महो वो भक्षीयेत्याह महो ह्येताः सहः स्थ सहो वो
भक्षीयेत्याह सहो ह्येता ऊर्जस्थोर्ज वो भक्षीये- (३१)

त्याहोर्जो ह्येता रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः
पशूनेवात्मन् रमयत इहैव स्तेतो माऽप गातेत्याह ध्रुवा एवैना
अनपगाः कुरुत इष्टकचिद्वा अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः संहितासि
विश्वरूपीरिति वथ्समभि मृशत्युपैवैन धत्ते पशुचितमेनं कुरुते
प्र (३२)

वा एषोऽस्माल्लोकाच्चवते य आहवनीयमुपतिष्ठते
गार्हपत्यमुप तिष्ठतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यथो गार्हपत्यायैव
नि हुते गायत्रीभिरुप तिष्ठते तेजो वै गायत्री तेज एवात्मन् धत्ते-
ऽथो यदेतं तृचमन्वाह सन्तत्यै गार्हपत्यं वा अनु द्विपादो वीराः
प्रजायन्ते य एवं विद्वान् द्विपदाभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठत - (३३)

आऽस्य वीरो जायत ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यतेत्याहा-
ऽऽशिषमेवैतामा शास्ते तथ्संवितुर्वरेण्यमित्याह प्रसूत्यै सोमान्
स्वरणमित्याह सोमपीथमेवाव रुन्धे कृणुहि ब्रह्मणस्पत इत्याह

ब्रह्मवर्चसमेवाव रुन्धे कदा च न स्तरीरसीत्याह न स्तरीः रात्रिं वसति (३४)

य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते परिं त्वाऽग्ने पुरं वयमित्याह परिधिमेवैतं परिं दधात्यस्कन्दायाग्रे गृहपत इत्याह यथायजुरेवैतच्छतः हिमा इत्याह शतं त्वां हेमन्तानिन्धिषीयेति वावैतदाह पुत्रस्य नामं गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिषमा शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्तेजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो जातः स्यात् तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति॥ (३५)

ऊर्जं वो भक्षीयेति प्र गार्हपत्यमुपतिष्ठते वसति ज्योतिष्मतीमेकान्निःशब्दं॥ [८]

अग्निहोत्रं जुहोति यदेव किं च यजमानस्य स्वं तस्यैव तद्रेतः सिञ्चति प्रजनने प्रजननं हि वा अग्निरथौषधीरन्तंगता दहति तास्ततो भूयसीः प्रजायन्ते यत्सायं जुहोति रेत एव तथ्सिञ्चति प्रैव प्रातस्तनेन जनयति तद्रेतः सिक्तं न त्वष्ट्राऽविकृतं प्रजायते यावच्छो वै रेतसः सिक्तस्य (३६)

त्वष्टा रूपाणि विकरोति तावच्छो वै तत्प्रजायत एष वै दैव्यस्त्वष्टा यो यजते बह्वीभिरुपं तिष्ठते रेतस एव सिक्तस्य बहुशो रूपाणि वि करोति स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयान् भवति य एवं

विद्वानग्निमुपतिष्ठतेऽहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां तेऽसुरा यद्देवानां
वित्तं वेद्यमासीत्तेन सह (३७)

रात्रिं प्राविशन् ते देवा हीना अमन्यन्त तेऽपश्यन्नाग्नेयी
रात्रिराग्नेयाः पशवं इममेवाग्निं स्तवाम स नः स्तुतः पशून्
पुनर्दास्यतीति तेऽग्निमस्तुवन्त्स एभ्यः स्तुतो रात्रिया अध्यहरभि
पशून्निर्जत् ते देवाः पशून् वित्वा कामां अकुर्वत् य एवं
विद्वानग्निमुपतिष्ठते पशुमान् भवत्या- (३८)

दित्यो वा अस्माल्लोकादमुं लोकमैत्सोऽमुं लोकं गत्वा पुनरिमं
लोकमभ्यध्यायत्स इमं लोकमागत्य मृत्योरबिभेन्मृत्युसंयुत इव
ह्ययं लोकः सोऽमन्यतेममेवाग्निं स्तवानि स मां स्तुतः
सुवर्गं लोकं गमयिष्यतीति सोऽग्निमस्तौत्स एनं स्तुतः सुवर्गं
लोकमगमयद्य - (३९)

एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमेति सर्वमायुरेत्यभि
वा एषोऽग्नी आ रोहति य एनावुपतिष्ठते यथा खलु वै
श्रेयान्भ्यारूढः कामयते तथा करोति नक्तमुप तिष्ठते न प्रातः
स हि नक्तं व्रतानि सृज्यन्ते सह श्रेयाश्च पापीयाश्चासाते
ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यन्- (४०)

नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमंस्तरत्युपस्थेयोऽग्नी(३)र्नोप-
स्थेया(३) इत्याहुर्मनुष्यायेन्वै योऽहरहराहृत्याथैनं याचति स इन्वै

तमुपा॑र्च्छत्यथ॒ को दे॒वान॑ह॒र॒ह॒र्याचि॑ष्यतीति॒ तस्मा॑न्नोप॒स्थेयोऽथो॑
खल्वा॑हुरा॒शिषे॑ वै कं यज॑मानो यजत॒ इत्ये॑षा खलु॒ वा - (४१)

आहि॑ताग्रेरा॒शीर्य॑दग्निमु॒पति॑ष्ठते॒ तस्मा॑दुप॒स्थेयः॑ प्रजा॒पतिः॑
प॒शून्सृ॑जत॒ ते सृ॑ष्टा अ॒होरा॒त्रे प्रावि॑शन् ताञ्छन्दो॑भि॒रन्वि॑
विन्द॒द्यच्छ॑न्दो॒भिरु॑पतिष्ठते॒ स्वमे॒व तदन्वि॑च्छति॒ न तत्र॑
जा॒म्य॑स्तीत्या॒हुर्योऽह॑र॒हुरु॑पतिष्ठत॒ इति॑ यो वा अ॒ग्निं प्र॑त्यङ्मु॒पति॑ष्ठते
प्रत्ये॑नमोषति॒ यः परा॑ङ् विष्व॑ङ् प्र॒जया॑ प॒शुभि॑रेति॒ कवा॑तिर्यङ्मि॒वोप॑
तिष्ठेत् नैनं॑ प्र॒त्योष॑ति॒ न विष्व॑ङ् प्र॒जया॑ प॒शुभि॑रेति॥ (४२)

सिक्तस्य॑ सह॒ भवति॑ यो यत्खलु॒ वै प॒शुभि॑स्त्रयो॑दश च॥ [९]

मम॒ नाम॑ प्रथ॒मं जा॑तवेदः पि॒ता मा॒ता च॑ दधतुर्यदग्रे॑। तत्त्वं
बि॒भृहि॑ पुन॒रा मदै॑तोस्तवा॒हं नाम॑ बिभराण्यग्रे॥ मम॒ नाम॒ त्वं च॑
जातवेदो॒ वास॑सी इव वि॒वसा॑नौ॒ ये चरा॑वः। आयु॑षे॒ त्वं जी॒वसे॑
व॒यं यथा॑यथं वि परि॑ दधावहे॒ पुन॑स्ते॥ नमो॒ऽग्नये॑ऽप्रति॒विद्धाय॑
नमो॒ऽना॑धृष्टाय॒ नमः॑ स॒म्राजे॑। अषा॑ढो (४३)

अ॒ग्निर्बृ॑हद्व॒या विश्व॑जि॒त्सह॑न्त्यः श्रेष्ठो॑ गन्ध॒र्वः॥ त्वत्पि॑तारो अग्रे
दे॒वास्त्वामा॑हुतय॒स्त्वद्वि॑वाचनाः। सं मा॒मायु॑षा॒ सं गौ॑पत्येन॒ सुहि॑ते
मा धाः॥ अ॒यम॑ग्निः श्रेष्ठ॑तमो॒ऽयं भग॑वत्तमो॒ऽयं स॑हस्र॒सात॑मः।
अ॒स्मा अ॑स्तु सु॒वीर्य॑म्॥ मनो॒ ज्योति॑र्जुषता॒माज्यं॑ विच्छि॒न्नं य॒ज्ञं
समि॑मं द॒धातु॑। या इ॒ष्टा उ॒षसो॑ नि॒मृच॑श्च॒ ताः सं द॑धामि ह॒विषा॑

घृतेन॥ पर्यस्वतीरोषधयः (४४)

पर्यस्वद्वीरुधां पर्यः। अपां पर्यसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र स॥
सृज॥ अग्ने॑ व्रतपते व्रतं चरिष्यामि॑ तच्छुकेयं॑ तन्मे॑ राध्यताम्॥
अग्नि॑ होतारमिह॑ त॥ हुवे॑ देवान् यज्ञिया॑निह॑ यान् हवामहे॥ आ
यन्तु॑ देवाः सु॒मन॒स्यमा॑ना वि॒यन्तु॑ दे॒वा ह॒विषो॑ मे अ॒स्य॥ क॒स्त्वा
यु॒नक्ति॑ स त्वा॑ यु॒नक्तु॑ या॒नि घ॒र्मे क॒पाला॑न्यु॒पचि॒न्वन्ति॑ (४५)

वेधसः॑। पूष्णस्तान्यपि॑ व्रत इन्द्रवायू विमुञ्चताम्॥ अभि॑न्नो
घ॒र्मो जी॒रदा॑नुर्यत॒ आत्त॒स्तद॑गन् पुनः॑। इ॒ध्मो वेदिः॑ परि॒धय॑श्च॒ सर्वे
य॒ज्ञस्याऽऽयु॑रनु॒ सं च॑रन्ति॥ त्रय॑स्त्रि॒श॒त्तन्त॑वो॒ ये वि॑त॒लिरे॒ य इ॒मं
य॒ज्ञः स्व॒धया॑ ददन्ते॒ तेषां॑ छि॒न्नं प्र॒त्येत॑द॒धामि॑ स्वाहा॑ घ॒र्मो दे॒वा
अ॒प्येतु॑॥ (४६)

अषाढ ओषधय उपचिन्वन्ति पञ्चत्वारिंशच्च॥ [१०]

वैश्वान॑रो न ऊ॒त्याऽऽप्र॑ या॒तु परा॑वतः। अ॒ग्निरु॒क्थेन॑ वाह॑सा॥
ऋ॒तावा॑नं॒ वैश्वान॑रमृतस्य॒ ज्योति॑षस्पतिम्। अ॒जस्रं॑ घ॒र्ममी॑महे॥
वैश्वान॑रस्य॒ द॒सना॑भ्यो बृ॒हद॑रिणा॒देकः॑ स्व॒पस्य॑या क॒विः। उ॒भा
पि॒तरा॑ म॒हय॑न्नजायता॒ग्निर्द्या॑वापृथि॒वी भूरि॑रेतसा॥ पृ॒ष्ठो दि॒वि पृ॒ष्ठो
अ॒ग्निः पृ॒थिव्यां॑ पृ॒ष्ठो वि॒श्वा ओष॑धी॒रा वि॑वेश। वैश्वान॑रः स॒हसा॑
पृ॒ष्ठो अ॒ग्निः स नो॑ दि॒वा स॑ (४७)

रिषः पातु नक्तम्॥ जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशुं न गोपा

इर्यः परिज्मा। वैश्वानरं ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा
नः॥ त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान् आ रोदसी अपृणा जायमानः। त्वं
देवाः अभिशस्तेरमुञ्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा॥ अस्माकमग्ने
मघवत्सु धारयानामि क्षत्रमजरं सुवीर्यम्। वयं जयेम शतिनं
सहस्रिणं वैश्वानरं (४८)

वाजमग्ने तवोतिभिः॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हिकं
भुवनानामभिश्चीः। इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते
सूर्येण॥ अव ते हेडो वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः।
क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेतो राजन्नेनांसि शिश्रथः कृतानि॥
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रथाय। अथा
वयमादित्य (४९)

व्रते तवानागसो अदितये स्याम॥ दधिक्राव्णो अकारिषं
जिष्णोरश्वस्य वाजिनः॥ सुरभि नो मुखां करत् प्र ण आयूषि
तारिषत्॥ आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषा-
ऽपस्ततान। सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पृणक्तु मध्वा समिमा
वचांसि॥ अग्निर्मूर्धा भुवः। मरुतो यद्ध वो दिवः सुम्नायन्तो
हवामहे। आ तू न (५०)

उप गन्तन॥ या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि
दाशुषे यच्छुताधि। अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रयिं नो

धत्त वृषणः सुवीरम्॥ अदितिर्न उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छतु।
 अदितिः पात्व९हंसः॥ महीम् पु मातर९ सुव्रतानामृतस्य
 पत्नीमवसे हुवेम। तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूची९ सुशर्माणमदिति९
 सुप्रणीतिम्॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहस९ सुशर्माणमदिति९
 सुप्रणीतिम्। दैवीं नाव९ स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमा रुहेमा
 स्वस्तये॥ इमा९ सु नावमाऽरुह९ शतारित्रा९ शतस्फ्याम्।
 अच्छिद्रां पारयिष्णुम्॥ (५१)

दिवा स संहन्निणं वैश्वानराऽऽदित्य तू नोऽनेहस९ सुशर्माणमेकान्रवि९शतिश्च॥ ————— [११]

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

सं त्वां सिञ्चामि यजुषा प्रजामायुर्धनं च। बृहस्पतिप्रसूतो
 यजमान इह मा रिषत्॥ आज्यमसि सत्यमसि सत्यस्याध्यक्षमसि
 हविरसि वैश्वानरं वैश्वदेवमुत्पूतशुष्म९ सत्यौजाः सहोऽसि
 सहमानमसि सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः
 सहस्व पृतन्यतः। सहस्रवीर्यमसि तन्मा जिन्वाऽऽज्यस्याऽ-
 ऽज्यमसि सत्यस्य सत्यमसि सत्यायु- (१)

रसि सत्यशुष्ममसि सत्येन त्वाऽभि धारयामि तस्य ते भक्षीय
 पश्चानां त्वां वातानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि

पश्चानां त्वर्तूनां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 पश्चानां त्वा दिशां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 पश्चानां त्वा पञ्चजनानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 चरोस्त्वा पञ्चबिलस्य यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 क्षत्रस्य त्वौजसे यन्त्राय (२)

धर्त्राय गृह्णामि
 विशे त्वा यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 सुवीर्याय त्वा गृह्णामि सुप्रजास्त्वाय त्वा गृह्णामि रायस्पोषाय त्वा
 गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय त्वा गृह्णामि भूरस्माकं हविर्देवानांमशिषो
 यजमानस्य देवानां त्वा देवताभ्यो गृह्णामि कामाय त्वा
 गृह्णामि॥ (३)

सत्यायुरोजसे यन्त्राय त्रयस्त्रिंशच्च॥

[१]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहं संजातेषु भूयासं
 धीरश्चेत्ता वसुविदुग्रोऽस्युग्रोऽहं संजातेषु भूयास-
 मुग्रश्चेत्ता वसुविदभिभूरस्यभिभूरहं संजातेषु भूयास-
 मभिभूश्चेत्ता वसुविद्युनज्मिं त्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायास्मै वोढवे
 जातवेदः। इन्धानास्त्वा सुप्रजसः सुवीरा ज्योर्जीवेम बलिहृतौ
 वयं तौ॥ यन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्य रिष्या- (४)

द्यद्वा॒ स्कन्दा॒दाज्य॑स्यो॒त वि॑ष्णो। तेन॑ ह॒न्मि स॒पत्नं॑ दु॒र्मरा॒युमै॑नं
दधामि॑ नि॒र्ऋत्या॑ उ॒पस्थे॑। भूर्भुवः॑ सु॒व॒रुच्छु॑ष्मो अ॒ग्ने यज॑माना॒यैधि॑
निशु॑ष्मो अ॒भिदा॑सते। अ॒ग्ने दे॒वैर्द्ध॑ म॒न्विद्ध॑ म॒न्द्रजि॒ह्वा म॑र्त्यस्य ते
होत॑र्मूर्ध॒न्ना जि॑धर्मि रा॒यस्पोषा॑य सु॒प्रजा॒स्त्वाय॑ सु॒वीर्या॑य म॒नोऽसि॑
प्राजा॑प॒त्यं म॒नसा॑ मा भू॒तेनाऽऽवि॑श वा॒गस्यै॒न्द्री स॑प॒त्नक्ष॑यणी (५)

वा॒चा मै॑न्द्रि॒येणाऽऽवि॑श
वस॑न्तमृ॒तूनां॑ प्री॒णामि॒ स मा॑ प्री॒तः प्री॑णातु
ग्री॒ष्ममृ॒तूनां॑ प्री॒णामि॒ स मा॑ प्री॒तः प्री॑णातु
व॒र्षा ऋ॒तूनां॑ प्री॒णामि॒ ता मा॑ प्री॒ताः प्री॑णन्तु
श॒रद॑मृ॒तूनां॑ प्री॒णामि॒ सा मा॑ प्री॒ता प्री॑णातु
हेम॑न्तशि॒शिरा॑वृ॒तूनां॑ प्री॒णामि॒ तौ मा॑ प्री॒तौ प्री॑णीता-
म॒ग्नीषो॑म॒योर्हं दे॑व॒यज्य॑या चक्षु॑ष्मान् भू॒यास॑म॒-
ग्नेर्हं दे॑व॒यज्य॑यान्ना॒दो भू॑यासं (६)

द॒ब्धिर॑स्यद॒ब्धो भू॑यास-
म॒मुं द॑भेयम॒ग्नीषो॑म॒योर्हं दे॑व॒यज्य॑या वृ॒त्रहा॑ भू॒यास॑-
मिन्द्रा॑ग्नि॒योर्हं दे॑व॒यज्य॑येन्द्रि॒याव्य॑न्ना॒दो भू॑यास॒-
मिन्द्र॑स्या॒हं दे॑व॒यज्य॑येन्द्रि॒यावी॑ भू॒यासं॑
महे॑न्द्रस्या॒हं दे॑व॒यज्य॑या जे॒मानं॑ म॒हिमानं॑ ग॒मेय॑म॒ग्नेः स्वि॑ष्ट॒कृतो॑ऽहं
दे॑व॒यज्य॑याऽऽयु॑ष्मान् य॒ज्ञेन॑ प्र॒तिष्ठां॑ ग॒मेय॑म्॥ (७)

अग्निर्मा दुरि॑ष्टात् पातु सवि॑ताऽघश॑साद्यो मेऽन्ति॑ दूरे॑-
 ऽराती॑यति॒ तमे॑तेन॑ जेष॑ सु॒रूपव॑र्षवर्ण॑ एही॒मान् भ॑द्रान्
 दुर्या॑ अ॒भ्येहि॑ मामनु॑व्रता न्यु शी॒र्षाणि॑ मृ॒द्धमि॑ड ए॒ह्यदि॑त
 एहि॑ सर॑स्वत्येहि॑ रन्ति॑रसि॒ रम॑तिरसि॒ सून॑र्यसि॒ जुष्टे॑ जुष्टि॑
 तेऽशी॒योप॑हृत उप॒ह्वं (८)

तेऽशी॒य सा मे॑ स॒त्याशी॒रस्य॑ य॒ज्ञस्य॑ भूया॒दरे॑डता॒ मन॑सा॒
 तच्छ॑केयं य॒ज्ञो दि॒व रो॑हतु य॒ज्ञो दि॒व गच्छ॑तु यो दे॒व्यान्ः
 पन्था॑स्तेन॑ य॒ज्ञो दे॒वा अप्ये॑त्व॒स्मास्वि॑न्द्र इन्द्रि॒यं द॑धात्व॒स्मान्नाय॑
 उ॒त य॒ज्ञाः स॑चन्ताम॒स्मासु॑ सन्त्वा॒शिषः॑ सा नः॑ प्रि॒या सु॒प्रतू॑र्तिर्म॒घोनी॑
 जुष्टि॑रसि॒ जुष॑स्व नो जुष्टा॑ नो- (९)

ऽसि॒ जुष्टि॑ ते गमे॒यं मनो॑ ज्योति॑र्जुषता॒माज्यं॑ विच्छि॑न्नं
 य॒ज्ञं स॑मिमं द॒धातु॑। बृह॒स्पति॑स्तनुतामिमं नो वि॒श्वे दे॒वा इ॒ह
 मा॑दयन्ताम्॥ ब्र॒ध्र पि॒न्वस्व॑ दद॑तो मे॒ मा क्षा॑यि कुर्व॑तो मे॒
 मोप॑दसत् प्र॒जाप॑तेर्भा॒गोऽस्य॑ूर्ज॒स्वान् प॑य॒स्वान् प्रा॑णापानौ मे॒
 पा॑हि स॒मान॒व्यानौ॑ मे॒ पा॑ह्य॒दान॒व्यानौ॑ मे॒ पा॑ह्यक्षि॑तोऽस्यक्षि॑त्यै त्वा॒
 मा मे॑ क्षे॒ष्टा अ॒मुत्रा॒मुष्मि॑ल्लो॒के॥ (१०)

उप॒ह्वं जुष्टा॑ नस्त्वा॒ षट् च॑॥ [३]

ब॒र॒हिषो॑ऽहं दे॒वय॒ज्यया॑ प्र॒जावा॑न् भूयासं॒ नरा॑श॒संस्या॑हं
 दे॒वय॒ज्यया॑ पशु॒मान् भूया॑सम॒ग्नेः स्वि॑ष्ट॒कृतो॑ऽहं दे॒वय॒ज्यया॑ऽ-

ऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमग्नेरहमुज्जितिमनूजैषः सोमस्या-
हमुज्जितिमनूजैषमग्नेरहमुज्जितिमनूजैषमग्नीषोमयोरहमुज्जितिमनूजैष-
मिन्द्राग्नियोरहमुज्जितिमनूजैषमिन्द्रस्याहमु- (११)

ज्जितिमनूजैषं महेन्द्रस्याहमुज्जितिमनूजैषमग्नेः स्विष्टकृतो-
ऽहमुज्जितिमनूजैषं वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा
सपत्नाः इन्द्रो मे निग्राभेणाधराः अकः॥ उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म
देवा अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्॥
एमा अगमन्नाशिषो दोहकामा इन्द्रवन्तो (१२)

वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम्॥ रोहितेन त्वाऽग्निर्देवतां
गमयतु हरिभ्यां त्वेन्द्रो देवतां गमयत्वेतंशेन त्वा सूर्यो देवतां
गमयतु वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीन् वि योक्त्रा यानि
परिचर्तनानि धत्तादस्मासु द्रविणं यच्च भद्रं प्र णो ब्रूताद्वाग्धान्
देवतासु॥ विष्णोः शंयोरहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयः
सोमस्याहं देवयज्यया (१३)

सुरेता रेतो धिषीय त्वष्टुरहं देवयज्यया पशूनाः रूपं
पुषेयं देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं देवयज्यया
मिथुनेन प्र भूयासं वेदोऽसि वित्तिरसि विदेय कर्मासि करुणमसि
क्रियासः सनिरसि सनितासि सनेयं घृतवन्तं कुलायिनः

रायस्पोष॑ सह॒स्त्रिण॑ वे॒दो द॑दातु वा॒जिनम्॑॥ (१४)

इन्द्र॑स्या॒हमिन्द्र॑वन्तः सोम॑स्या॒हं दे॒वय॑ज्यया चतु॑श्चत्वारि॑शच्च॥ [४]

आ प्या॑यतां ध्रु॒वा घृ॑तेन॒ यज्ञं य॑ज्ञं प्रति॑ दे॒वय॑ज्यः।
सूर्या॑या ऊ॒धोऽदि॑त्या उ॒पस्थ॑ उ॒रुधा॑रा पृथि॒वी य॑ज्ञे अ॒स्मिन्॥
प्र॒जाप॑तेर्वि॒भान्नाम॑ लो॒कस्तस्मि॑स्त्वा दधामि॒ सह॑ यज॑मानेन॒
सद॑सि॒ सन्मे॑ भूयाः॒ सर्व॑मसि॒ सर्व॑ मे भूयाः॒ पूर्ण॑मसि॒ पूर्णं॑ मे भूया॒
अक्षि॑तमसि॒ मा मे॑ क्षेष्ठाः॒ प्राच्या॑ दि॒शि दे॒वा ऋ॒त्विजो॑ मार्ज॑यन्तां
दक्षि॑णायां (१५)

दि॒शि मासाः॑ पि॒तरो॑ मार्ज॑यन्तां प्र॒तीच्या॑ दि॒शि गृ॒हाः
प॒शवो॑ मार्ज॑यन्ता॒मुदी॑च्यां दि॒श्याप॑ ओष॑धयो वन॒स्पत॑यो
मार्ज॑यन्ता॒मूर्ध्वाया॑ दि॒शि य॑ज्ञः स॒वत्स॑रो य॒ज्ञप॑तिर्मार्ज॑यन्तां
विष्णोः॒ क्रमो॑ऽस्यभिमाति॒हा गा॑य॒त्रेण॒ छन्द॑सा पृथि॒वीमनु॑ वि
क्रमे॑ निर्भ॑क्तः स यं द्वि॒ष्मो विष्णोः॒ क्रमो॑ऽस्यभि॒शस्ति॑हा त्रैष्टु॑भेन॒
छन्द॑साऽन्तरि॑क्षमनु॒ वि क्रमे॑ निर्भ॑क्तः स यं द्वि॒ष्मो विष्णोः॒
क्रमो॑ऽस्यरा॒तीय॑तो ह॒न्ता जा॑ग॒तेन॒ छन्द॑सा दि॒वमनु॑ वि क्रमे॑
निर्भ॑क्तः स यं द्वि॒ष्मो विष्णोः॒ क्रमो॑ऽसि शत्रू॒यतो॑ ह॒न्ताऽऽनु॑ष्टुभेन॒
छन्द॑सा दि॒शोऽनु॑ वि क्रमे॑ निर्भ॑क्तः स यं द्वि॒ष्मः॥ (१६)

दक्षि॑णायां द्वि॒ष्मो विष्णो॑रेका॒न्नत्रि॑शच्च॥ [५]

अगन्म सुवः सुवरगन्म सन्दृशस्ते मा छिंत्सि यत्ते तपस्तस्मै
 ते माऽऽवृक्षि सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे धेहि वर्चोधा
 असि वर्चो मयि धेहीदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिवो-
 ऽस्मादन्तरिक्षादस्यै पृथिव्या अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स
 यं द्विष्मः। (१७)

सं ज्योतिषाऽभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहं प्रजया सं मया
 प्रजा समहं रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषः समिद्धो अग्ने मे
 दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासं वसुमान् यज्ञो वसीयान् भूयासमग्र
 आयूँषि पवस् आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
 अग्ने पवस्व स्वपां अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। (१८)

दधत् पोषं रयिं मयि। अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया
 गृहपतिना भूयासं सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतं
 हिमास्तामाशिषमा शांसे तन्तवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषमाशांसे-
 ऽमुष्मै ज्योतिष्मतीं कस्त्वा युनक्ति स त्वा विमुञ्चत्वग्रे व्रतपते
 व्रतमचारिषं तदशकं तन्मैऽराधि यज्ञो बभूव स आ (१९)

बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो
 अस्मां अधिपतीन् करोतु वयं स्याम पतयो रयीणाम्॥ गोमां
 अग्नेऽविमां अश्वी यज्ञो नृवत्संखा सदमिदप्रमृष्यः। इडावां एषो
 असुर प्रजावान् दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान्॥ (२०)

यथा॒ वै संमृत॑सो॒मा ए॒वं वा ए॒ते संमृत॑य॒ज्ञा यद्व॑र्शपूर्ण॒मासौ॑
 कस्य॒ वाहं दे॒वा य॒ज्ञमा॒ गच्छ॑न्ति॒ कस्य॑ वा॒ न ब॑हूनां यज॑मानानां॒
 यो वै दे॒वताः॒ पूर्वः॑ परिगृ॒ह्णाति॒ स ए॒नाः श्वो भू॑ते य॒जत॑
 ए॒तद्वै दे॒वानां॑मा॒यत॑नं॒ यदा॑हव॒नीयो॑ऽन्त॒राग्नी प॑शूनां गार्ह॑पत्यो
 मनु॒ष्या॑णाम॒न्वाहार्य॑पच॑नः पि॒तृणा॑म॒ग्निं गृ॑ह्णाति॒ स्व ए॒वाय॑तने
 दे॒वताः॒ परि॑ (२१)

गृ॒ह्णाति॒ ताः श्वो भू॑ते य॒जते॒ व्रते॑न॒ वै मे॒ध्योऽग्नि॑र्व्र॒तप॑तिर्ब्राह्म॒णो
 व्र॑त॒भृद् व्र॑तमु॒पैष्य॑न् ब्रू॒याद॒ग्ने व्र॑तप॒ते व्र॑तं च॒रिष्या॑मीत्य॒ग्निर्वै
 दे॒वानां॑ व्र॒तप॑तिस्तस्मा॑ ए॒व प्र॑तिप्रोच्य॑ व्र॒तमा॑ल॒भते ब॑र्हिषा
 पूर्ण॑मा॒से व्र॑तमु॒पैति॒ व॒त्सैर॑मावा॒स्यायामे॒तद्धेत॑यो॒राय॑त॒नमु॒पस्तीर्यः॑
 पूर्वं॑श्चा॒ग्निर॑प॒रश्चे॒त्याहु॑र्मनु॒ष्या (२२)

इ॒त्वा उ॒पस्ती॑र्णमिच्छ॒न्ति कि॒मु दे॒वा येषां॑ नवा॒वसान॑-
 मुपा॑स्मिञ्छ्वो य॒क्ष्यमा॑णे दे॒वता॑ वस॒न्ति य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निमु॑पस्तृ॒णाति॑
 यज॑मानेन ग्रा॒म्याश्च॑ प॒शवो॑ऽव॒रुध्या॑ आ॒रण्या॑श्चे॒त्याहु॑र्यद्वा॒म्यानु॑प॒-
 वस॑ति॒ तेन॑ ग्रा॒म्यान्व॑ रु॒न्धे यदा॑र॒ण्यस्या॑श्जाति॒ तेना॑र॒ण्यान्
 यदना॑श्वा॒नुप॑वसेत् पि॒तृदे॒वत्यः॑ स्यादा॒र॒ण्यस्या॑श्जातीन्द्रि॒यं (२३)

वा आ॒र॒ण्यमिन्द्रि॑यमे॒वाऽऽत्म॑न् ध॒त्ते यदना॑श्वा॒नुप॑वसेत्
 क्षो॒धु॒कः स्या॑द्यद॒शजी॒याद्रु॒द्रोऽस्य॑ प॒शून्भि॑म॒न्येता॒पोऽश्जा॑ति॒
 तन्ने॒वा॒शितं॑ ने॒वान॑शितं॒ न क्षो॒धु॒को भ॑वति॒ नास्य॑ रु॒द्रः

प॒शून्भि॑ म॒न्यते॒ वज्रो॑ वै य॒ज्ञः क्षु॒त्खलु॑ वै म॒नुष्य॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो
यदना॑श्वानुप॒वस॑ति॒ वज्रेणै॒व सा॒क्षात्क्षु॑धं॒ भ्रातृ॑व्यः॒ हन्ति॥ (२४)

परि॑ म॒नुष्यां॑ इन्द्रि॒यः सा॒क्षात् त्रीणि॑ च॥ [७]

यो वै श्र॒द्धामना॑रभ्य॒ यज्ञेन॑ यज॑ते॒ नास्ये॒ष्टाय॑ श्रद्ध॑धतेऽपः॒ प्र
ण॑यति॒ श्रद्धा॑ वा आपः॒ श्रद्धामे॒वाऽऽरभ्य॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑त उ॒भयै॑ऽस्य
दे॒वमनु॑ष्या इ॒ष्टाय॑ श्रद्ध॑धते॒ तदा॑हुरति॒ वा ए॒ता व॒र्त्रन्नेद॑न्त्यति॒ वाचं॑
मनो॑ वावैता नाति॑ नेद॑न्तीति॒ मन॑सा॒ प्र ण॑यती॒यं वै मनो॑- (२५)

ऽन॒यैवैनाः॑ प्र ण॑यत्यस्क॒न्नह॑विर्भवति॒ य ए॒वं वेद॑ यज्ञायु॒धानि॑
स॒म्भ॑रति॒ यज्ञो॑ वै य॒ज्ञायु॒धानि॑ य॒ज्ञमे॒व तथ्स॑म्भ॑रति॒ यदेक॑मेकः
स॒म्भ॑रेत् पितृ॒देव॒त्यानि॑ स्युर्य॒थ्सह॑ सर्वा॑णि मा॒नुषा॑णि॒ द्वेद्वे॑
स॒म्भ॑रति॒ याज्यानु॒वाक्य॑योरे॒व रू॒पं क॑रोत्यथो॒ मिथु॑नमे॒व यो वै
दश॑ यज्ञायु॒धानि॑ वेद॑ मुख॒तोऽस्य॑ य॒ज्ञः क॑ल्पते॒ स्फ्य- (२६)

श्वं कृ॒पाला॑नि चाग्नि॒होत्र॑हव॑णी च॒ शूर्पं॑ च कृ॒ष्णाजि॑नं च॒ शम्या॑
चो॒लूख॑लं च॒ मुस॑लं च दृ॒षच्चो॑प॒ला चै॒तानि॑ वै दश॑ यज्ञायु॒धानि॑ य
ए॒वं वेद॑ मुख॒तोऽस्य॑ य॒ज्ञः क॑ल्पते॒ यो वै दे॒वेभ्यः॑ प्र॒तिप्रो॑च्य॒ यज्ञेन॑
यज॑ते जु॒षन्ते॑ऽस्य दे॒वा ह॒व्यः॒ ह॒विर्नि॑रु॒प्यमा॑णम॒भि म॑न्त्रयेता॒ग्निः
होता॑रमि॒ह तः॒ ह॒व इति॑ (२७)

दे॒वेभ्य॑ ए॒व प्र॑तिप्रो॒च्य॒ यज्ञेन॑ यज॑ते जु॒षन्ते॑ऽस्य दे॒वा ह॒व्यमे॑ष

वै यज्ञस्य ग्रहो गृहीत्वैव यज्ञेन यजते तदुदित्वा वाचं यच्छति
 यज्ञस्य धृत्या अथो मनसा वै प्रजापतिर्यज्ञमंतनुत् मनसैव तद्यज्ञं
 तनुते रक्षसां मनन्ववचाराय यो वै यज्ञं योग आगते युनक्ति युक्ते
 युञ्जानेषु कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तित्याह प्रजापतिर्वै कः
 प्रजापतिनैवैनं युनक्ति युक्ते युञ्जानेषु॥ (२८)

वै मनः स्पष्ट इति युनक्तेकादश च॥ [८]

प्रजापतिर्यज्ञानसृजताग्निहोत्रं चाग्निष्टोमं च पौर्णमासीं चोक्थ्यं
 चामावास्यां चातिरात्रं च तानुदमिमीत् यावदग्निहोत्रमासीत्
 तावानग्निष्टोमो यावती पौर्णमासी तावानुक्थ्यो यावत्यमावास्यां
 तावानतिरात्रो य एवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति यावदग्निष्टोमेनोपाप्नोति
 तावदुपाप्नोति य एवं विद्वान् पौर्णमासीं यजते यावदुक्थ्येनो-
 पाप्नोति (२९)

तावदुपाप्नोति य एवं विद्वानमावास्यां यजते
 यावदतिरात्रेणोपाप्नोति तावदुपाप्नोति परमेष्ठिनो वा एष
 यज्ञोऽग्रं आसीत् तेन स परमां काष्ठां गच्छत् तेन प्रजापतिं
 निरवासाययत् तेन प्रजापतिः परमां काष्ठां गच्छत् तेनेन्द्रं
 निरवासाययत् तेनेन्द्रः परमां काष्ठां गच्छत् तेनाग्नीषोमौ
 निरवासाययत् तेनाग्नीषोमौ परमां काष्ठां गच्छतां य (३०)

एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते परमामेव काष्ठां गच्छति

यो वै प्रजातेन यज्ञेन यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते
 द्वादश मासाः संवत्सरो द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि
 सम्पाद्यानीत्याहुर्वत्सं चोपावसृजत्युखां चाधि श्रयत्यव च हन्ति
 दृषदौ च समाहन्त्यधि च वपते कपालानि चोप दधाति पुरोडाशं
 चा- (३१)

धिश्रयत्याज्यं च स्तम्बयजुश्च हरत्यभि च गृह्णाति वेदिं च
 परिगृह्णाति पत्नीं च सं नह्यति प्रोक्षणीश्चाऽऽसादयत्याज्यं चैतानि
 वै द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि य एव५ सम्पाद्य यजते
 प्रजातेनैव यज्ञेन यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते॥ (३२)

उक्थ्येनोपाप्रोत्यंगच्छतां यः पुरोडाशं च चत्वारिंशच्च॥ [१]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽह५ संजातेषु भूयासमित्याह ध्रुवानेवैनान्
 कुरुत उग्रोऽस्युग्रोऽह५ संजातेषु भूयासमित्याहाप्रतिवादिन
 एवैनान्कुरुतेऽभिभूरस्यभिभूरह५ संजातेषु भूयासमित्याह य एवैनं
 प्रत्युत्पिपीते तमुपास्यते युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येनेत्याहैष वा
 अग्रेर्योगस्तेनै- (३३)

वैनं युनक्ति यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन्
 यज्ञस्य व्युद्धेनासुरान् पराभावयन् यन्मै अग्रे अस्य यज्ञस्य
 रिष्यादित्याह यज्ञस्यैव तत्समृद्धेन यजमानः सुवर्गं लोकमेति
 यज्ञस्य व्युद्धेन भ्रातृव्यान् परा भावयत्यग्निहोत्रमेताभिर्व्याहृतीभि-

रुपं सादयेद्यज्ञमुखं वा अग्निहोत्रं ब्रह्मेता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म (३४)

कुरुते संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवोपसादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णाति दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यान्यालभमान एताभिर्व्याहृतीभिर् हवींष्यासादयेद्यज्ञमुखं वै दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यानि ब्रह्मेता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म कुरुते संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवासादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णाति यद्वै यज्ञस्य साम्ना क्रियते राष्ट्रं (३५)

यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यदृचा विशं यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छत्यथ ब्राह्मणोऽनाशीर्केण यज्ञेन यजते सामिधेनीरनुवक्ष्यन्नेता व्याहृतीः पुरस्तादध्याद् ब्रह्मेव प्रतिपदं कुरुते तथा ब्राह्मणः साशीर्केण यज्ञेन यजते यं कामयेत यजमानं भ्रातृव्यमस्य यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति तस्यैता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्यायां दध्याद् भ्रातृव्यदेवत्यां वै पुरोऽनुवाक्यां भ्रातृव्यमेवास्य यज्ञस्या- (३६)

ऽऽशीर्गच्छति यान् कामयेत यजमानान्त्समावत्येनान् यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति तेषामेता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्याया अर्धर्च एका दध्याद्याज्यायै पुरस्तादेका याज्याया अर्धर्च एका तथैनान्त्समावती यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यथा वै पर्जन्यः सुवृष्टं वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय वर्षति स्थलयोदकं परिगृह्णन्त्याशिषा

यज्ञं यजमानः परिगृह्णाति मनोऽसि प्राजापत्यं (३७)

मनसा मा भूतेनाऽऽविशेत्याहु मनो वै प्राजापत्यं प्राजापत्यो
यज्ञो मन एव यज्ञमात्मन् धत्ते वागस्यैन्द्री संपलक्षयणी वाचा
मैन्द्रियेणाऽऽविशेत्याहैन्द्री वै वाग्वाचमेवैन्द्रीमात्मन् धत्ते॥ (३८)

तेनैव ब्रह्म राष्ट्रमेवास्यं यज्ञस्यं प्राजापत्यं पद्विंशच्च॥ [१०]

यो वै सप्तदशं प्रजापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति
न यज्ञाद् भ्रंशत आ श्रावयेति चतुरक्षरमस्तु श्रौषडिति चतुरक्षरं
यजेति द्व्यक्षरं ये यजामह इति पञ्चाक्षरं द्व्यक्षरो वषट्कार एष वै
सप्तदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य एवं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति न
यज्ञाद् भ्रंशते यो वै यज्ञस्य प्रायणं प्रतिष्ठा- (३९)

मुदयनं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन सङ्स्थां गच्छत्या
श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कार एतद्वै यज्ञस्य
प्रायणमेषां प्रतिष्ठैतदुदयनं य एवं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन
सङ्स्थां गच्छति यो वै सूनृतायै दोहं वेदं दुह एवैनां यज्ञो वै
सूनृताऽऽश्रावयेत्यैवैनामह्वदस्तु (४०)

श्रौषडित्युपावांस्त्राग्यजेत्युदनेषीद्ये यजामह इत्युपास-
दद्वषट्कारेण दोग्ध्येष वै सूनृतायै दोहो य एवं वेदं दुह एवैनां
देवा वै सत्रमांसत तेषां दिशोऽदस्यन्त एतामाद्रां पङ्क्तिमपश्यन्ना
श्रावयेति पुरोवातमजयन्नस्तु श्रौषडित्यभ्रं समप्लावयन् यजेति

विद्युत- (४१)

मजनयन् ये यजामह इति प्रावर्षयन्नभ्यस्तनयन् वषट्कारेण
ततो वै तेभ्यो दिशः प्राप्यायन्त य एवं वेद प्रास्मै दिशः प्यायन्ते
प्रजापतिं त्वोवेद प्रजापतिस्त्वं वेद यं प्रजापतिर्वेद स पुण्यो
भवत्येष वै छन्दस्यः प्रजापतिरा श्रावयास्तु श्रौषड्यज्ञ ये यजामहे
वषट्कारो य एवं वेद पुण्यो भवति वसन्त- (४२)

मृतूनां प्रीणामीत्याहर्तवो वै प्रयाजा ऋतूनेव प्रीणाति
तैऽस्मै प्रीता यथापूर्वं कल्पन्ते कल्पन्तेऽस्मा ऋतवो य एवं
वेदाग्नीषोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्मान् भूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यां
वै यज्ञश्चक्षुष्मान् ताभ्यामेव चक्षुरात्मन् धत्तेऽग्रेरहं देवयज्ययान्नादो
भूयासमित्याहाग्निर्वै देवानामन्नादस्तेनैवा- (४३)

ऽन्नाद्यमात्मन् धत्ते दधिर्स्यदब्धो भूयासमुं दमेयमित्या-
हैतया वै दब्ध्या देवा असुरानदभ्रुवन् तयैव भ्रातृव्यं दभ्रोत्यग्नी-
षोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यां वा इन्द्रो
वृत्रमहन् ताभ्यामेव भ्रातृव्यं स्तृणुत इन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययै-
न्द्रियाव्यन्नादो भूयासमित्याहेन्द्रियाव्येवान्नादो भवतीन्द्रस्या- (४४)

ऽहं देवयज्ययैन्द्रियावी भूयासमित्याहेन्द्रियाव्येव भवति
महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानं महिमानं गमेयमित्याह जेमानमेव
महिमानं गच्छत्यग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन

प्रतिष्ठां गमेयमित्याहायुरेवात्मन् धत्ते प्रति यज्ञेन तिष्ठति॥ (४५)

प्रतिष्ठामंहदस्तु विद्युतं वसन्तमेवेन्द्रस्याऽऽष्टात्रिंशच्च॥ [११]

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनैभ्यः। अस्माकमस्तु केवलः॥

इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते यत्पार्या युनजते धियस्ताः। शूरो नृषांता
शर्वसश्वकान आ गोमति ब्रजे भजा त्वं नः॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो
या ते जनैषु पञ्चसु। इन्द्र तानि त आ वृणे॥ अनु ते दायि मह
इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्यै। अनु (४६)

क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्यै॥ आ यस्मिन्त्सप्त
वासवास्तिष्ठन्ति स्वारुहो यथा। ऋषिर्ह दीर्घश्रुतंम इन्द्रस्य घर्मो
अतिथिः॥ आमासु पक्वमैरय आ सूर्यं रोहयो दिवि। घर्म
न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे गिरः॥ इन्द्रमिद्राथिनो
बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः। इन्द्रं वाणीरनूषत॥ गायन्ति त्वा गायत्रिणो-
(४७)

चन्त्यर्कमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतुबुद्धं शमिव येमिरे॥
अहोमुचे प्र भरेमा मनीषामोषिष्ठदान्त्रै सुमतिं गृणानाः।
इदमिन्द्र प्रति हव्यं गृभाय सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः॥
विवेष यन्मा धिषणा जजान स्तवै पुरा पार्यादिन्द्रमहः। अहंसो
यत्र पीपरद्यथा नो नावेव यान्तमुभयै हवन्ते॥ प्र सम्राज
प्रथममध्वराणां- (४८)

म॑होमुचं वृष॑भं य॒ज्ञिया॑नाम्। अ॒पां न॑पा॒तम॑श्विना
 ह॒यन्त॑म॒स्मिन्न॑र इन्द्रि॒यं ध॑त्त॒मोजः॑॥ वि न॑ इन्द्र॒ मृधो॑ जहि नी॒चा
 यच्छ॑ पृतन्यतः। अ॒ध॒स्पदं॑ तर्मी॑ कृधि॒ यो अ॒स्मा॑ अ॒भिदा॑स॒ति॥
 इन्द्र॑ क्षत्र॒मभि॑ वा॒ममो॑जोऽजा॒यथा॑ वृष॒भ च॑र्षणी॒नाम्। अ॒पा॒नुदो॑
 जन॑म॒मित्र॑यन्त॒मुरुं॑ दे॒वेभ्यो॑ अकृ॒णोरु॑ लो॒कम्॥ मृ॒गो न॑ भी॒मः
 कु॒चरो॑ गि॒रिष्ठाः॑ प॒राव॑त - (४९)

आ ज॑गामा॒ पर॑स्याः। सृ॒क॑ स॒शाय॑ प॒विमि॑न्द्र ति॒ग्मं
 वि श॑त्रून् ता॒ढि वि॑ मृ॒धो नु॑दस्व॥ वि श॑त्रून् वि मृ॒धो नु॑द
 वि वृ॒त्रस्य॑ ह॒नू रु॑ज। वि म॒न्युमि॑न्द्र भा॒मि॒तोऽमि॑त्र॒स्याभि॑दास॒तः॥
 त्रा॒ता॒रमि॑न्द्र॒मवि॑ता॒रमि॑न्द्र॒ हवे॑हवे सु॒हव॑ शू॒रमि॑न्द्रम्। हु॒वे नु॑ श॒क्रं
 पु॒रुहू॑तमिन्द्र॒ स्व॒स्ति नो॑ म॒घवा॑ धा॒त्विन्द्रः॑॥ मा ते॑ अ॒स्या॑ (५०)

स॒हसा॑वन् परि॑ष्टाव॒घाय॑ भूम॒ हरि॑वः प॒रादै॑। त्राय॑स्व नो-
 ऽवृ॒केभि॑र्व॒रूथै॑स्त्वव॒ प्रि॒यासः॑ सूरि॒षु स्या॑म॥ अ॒न॒वस्ते॑ रथ॒मश्वा॑य
 तक्ष॑न् त्वष्टा॒ वज्रं॑ पु॒रुहू॑त द्यु॒मन्त॑म्। ब्र॒ह्माण॑ इन्द्र॒ म॒हय॑न्तो
 अ॒र्कैर॑व॒र्धय॑न्न॒हये॑ हन्त॒वा उ॑॥ वृ॒ष्णे यत् ते॑ वृष॑णो अ॒र्कम॑र्चा॒निन्द्र॑
 ग्रा॒वा॒णो अ॑दि॒तिः स॒जोषाः॑। अ॒न॒श्वासो॑ ये प॒वयो॑ऽर॒था इन्द्रै॑षिता
 अ॒भ्यव॑र्तन्त॒ दस्यू॑न्॥ (५१)

वृत्र॒हत्ये॑जुं गाय॒त्रिणो॑ऽध्व॒राणां॑ प॒राव॑तोऽस्यामृ॒ष्टाच॑त्वारि॒शब्धः॥ [१२]

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

पा॒क॒य॒ज्ञं वा अ॒न्वाहि॑ताग्नेः प॒शव॑ उप॑ तिष्ठन्त॒ इडा॒ खलु॒ वै
पा॒क॒य॒ज्ञः सैषाऽन्तरा॑ प्रयाजानूयाजान् यज॑मानस्य लोकेऽव॑हिता
तामा॑हियमाणाम॒भि म॑न्त्रयेत् सु॒रूप॑वर्षवर्ण॒ एहीति॑ प॒शवो॒ वा इडा॑
प॒शूने॒वोप॑ ह्वयते य॒ज्ञं वै दे॒वा अदु॑हन् य॒ज्ञोऽसु॑रा॒ अदु॑हत् तेऽसु॑रा
य॒ज्ञदु॑ग्धाः परा॑ऽभवन् यो वै य॒ज्ञस्य॒ दोहं॑ वि॒द्वान् (१)

यज॑तेऽप्य॒न्यं यज॑मानं दुहे सा मे स॒त्याऽऽशी॒रस्य॒ य॒ज्ञस्य॑
भूया॑दित्या॒हैष वै य॒ज्ञस्य॒ दोह॑स्तेनै॒वैनं॑ दुहे प्र॒त्ता वै गौर्दु॑हे प्र॒त्तेडा॒
यज॑मानाय दुह ए॒ते वा इडा॑यै स्तना॒ इडो॑प॒हूतेति॑ वा॒युर्व॒थ्सो यर्हि॑
होते॑डा॒मुप॑ह्वयेत् तर्हि॑ यज॑मानो होता॑र॒मीक्ष॑माणो वा॒युं मन॑सा
ध्यायेन् (२)

मा॒त्रे व॒थ्समु॑पाव॑सृजति॒ सर्वे॑ण॒ वै य॒ज्ञेन॑ दे॒वाः सु॑व॒र्गं
लो॒कमा॑यन् पा॒क॒य॒ज्ञेन॒ मनु॑र॒श्राम्य॒थ्सेडा॒ मनु॑मुपाव॑र्तत॒ तान्दे॑वासु॒रा
व्य॑ह्वयन्त प्र॒तीचीं॑ दे॒वाः परा॑ची॒मसु॑राः सा दे॒वानु॑पाव॑र्तत प॒शवो॒ वै
तद्दे॒वान॑वृणत प॒शवो॑ऽसु॒रान॑जहु॒र्यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दिति॑ परा॑चीं
तस्ये॑डा॒मुप॑ह्वयेताप॒शुरे॒व भ॑वति॒ यं (३)

का॒मये॑त प॒शुमा॑न्थस्या॒दिति॑ प्र॒तीचीं॑ तस्ये॑डा॒मुप॑ह्वयेत

पशुमानेव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा इडामुपह्वयेत्
 य इडामुपह्वयाऽऽत्मानमिडायामुपह्वयेतेति सा नः प्रिया
 सुप्रतूर्तिर्मघोनीत्याहेडामेवोपह्वयाऽऽत्मानमिडायामुप
 ह्वयेत्येवमिव वा एतद्यज्ञस्य यदिडां सामि प्राश्नन्ति (४)

सामि मार्जयन्त एतत् प्रति वा असुराणां यज्ञो व्यच्छिद्यत
 ब्रह्मणा देवाः समदधुर्बृहस्पतिस्तनुतामिमं न इत्याहु ब्रह्म वै
 देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञं सन्दधाति विच्छिन्नं यज्ञं समिमं
 दधात्वित्याहु सन्तत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याहु सन्तत्यैव
 यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति यां वै (५)

यज्ञे दक्षिणां ददाति तामस्य पशवोऽनु सङ्गमन्ति स एष
 ईजानोऽपशुर्भावुको यजमानेन खलु वै तत्कार्यमित्याहुर्यथा देवत्रा
 दत्तं कुर्वीताऽऽत्मन् पशून् रमयेतेति ब्रध्नं पिन्वस्वेत्याहु यज्ञो वै
 ब्रध्नो यज्ञमेव तन्महयत्यथो देवत्रैव दत्तं कुरुत आत्मन् पशून्
 रमयते ददतो मे मा क्षायीत्याहाक्षितिमेवोपैति कुर्वतो मे मोप
 दसदित्याहु भूमानमेवोपैति॥ (६)

विद्वान्याये द्यं प्राश्नन्ति यां वै म एकात्रविंशतिश्च॥ [१]

सः श्रवा ह सौवर्चनसस्तुमिञ्मौपौदितिमुवाच यत्सत्रिणां
 होताऽभूः कामिडामुपाह्वया इति तामुपाह्व इति होवाच यां प्राणेन
 देवान् दाधारं व्यानेन मनुष्यान्पानेन पितृनिति छिनत्ति सा न

छिनत्ती (३) इति छिनत्तीति होवाच शरीरं वा अस्यै तदुपाह्वथा
इति होवाच गौर्वा - (७)

अस्यै शरीरं गां वाव तौ तत्पर्यवदतां या यज्ञे दीयते सा
प्राणेन देवान् दाधार यया मनुष्या जीवन्ति सा व्यानेन मनुष्यान्
यां पितृभ्यो घ्नन्ति साऽपानेन पितृन् य एवं वेद पशुमान् भवत्यथ
वै तामुपाह्व इति होवाच या प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्याभवतीत्यन्नं वा
अस्यै त- (८)

दुपाह्वथा इति होवाचौषधयो वा अस्या अन्नमौषधयो वै प्रजाः
प्रभवन्तीः प्रत्या भवन्ति य एवं वेदान्नादो भवत्यथ वै तामुपाह्व
इति होवाच या प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णातीति
प्रतिष्ठां वा अस्यै तदुपाह्वथा इति होवाचेयं वा अस्यै प्रतिष्ठे- (९)

-यं वै प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णाति य एवं
वेद प्रत्येव तिष्ठत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच यस्यै निक्रमणे
घृतं प्रजाः सञ्जीवन्तीः पिबन्तीति छिनत्ति सा न छिनत्ती (३)
इति न छिनत्तीति होवाच प्र तु जनयतीत्येष वा इडामुपाह्वथा
इति होवाच वृष्टिर्वा इडा वृष्ट्यै वै निक्रमणे घृतं प्रजाः सञ्जीवन्तीः
पिबन्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो भवति॥ (१०)

गौर्वा अस्यै तत् प्रतिष्ठाऽह्वथा इति विश्वतिश्रं॥ [२]

पुरोक्षं वा अन्ये देवा इज्यन्ते प्रत्यक्षमन्ये यद्यजते य एव
देवाः पुरोक्षमिज्यन्ते तानेव तद्यजति यदन्वाहार्यमाहरत्येते वै

दे॒वाः प्र॒त्यक्षं॑ यद् ब्रा॒ह्म॒णास्ता॒ने॒व तेन॑ प्रीणा॒त्यथो॑ दक्षि॒णै॒वास्यै॒षा॒
ऽथो॑ य॒ज्ञस्यै॒व छि॒द्रम॑पि दधाति॒ यद्वै य॒ज्ञस्य॑ क्रू॒रं यद्वि॒लिष्टं॑
तद॑न्वाहा॒र्येणा॒- (११)

न्वाह॑रति॒ तद॑न्वाहा॒र्यस्या॒न्वाहा॒र्यत्वं दे॒वदू॒ता वा ए॒ते यदृ॒त्विजो॒
यद॑न्वाहा॒र्यमा॒हर॑ति दे॒वदू॒ताने॒व प्री॑णाति प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञान्
व्यादि॑श॒थ्स रि॑रिचा॒नोऽम॒न्यत् स ए॒तम॑न्वाहा॒र्यम॑भ॒क्तम॑पश्यत्
तमा॒त्मन्न॑धत्त॒ स वा ए॒ष प्रा॑जाप॒त्यो यद॑न्वाहा॒र्यो यस्यै॒वं
वि॒दुषो॑ऽन्वाहा॒र्य आ॒ह्रिय॑ते सा॒क्षादे॒व प्र॒जाप॑तिर्मृ॒धोत्य॑प॒रिमि॑तो
नि॒रुप्योऽप॑रिमि॒तः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते- (१२)

रा॒स्यै दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकु॑र्वत् तद॒सुरा॑ अकुर्वत् ते दे॒वा ए॒तं
प्रा॑जाप॒त्यम॑न्वाहा॒र्यम॑पश्यन् तम॑न्वाह॑रन्त॒ ततो॑ दे॒वा अ॑भ॒वन्
परा॑सुरा॒ यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ऽन्वाहा॒र्य आ॒ह्रिय॑ते भ॒व॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य
भ्रातृ॑व्यो भवति य॒ज्ञेन॒ वा इ॒ष्टी प॑क्वेन॒ पूर्ती॑ यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ऽन्वाहा॒र्य
आ॒ह्रिय॑ते स त्वे॒वेष्टा॑पूर्ती॒ प्र॒जाप॑तेर्भा॒गोऽसी॑- (३)

त्या॑ह प्र॒जाप॑तिमे॒व भा॑ग॒धेये॑न् स॒मर्ध॑य॒त्यूर्ज॑स्वान्
पय॑स्वा॒नित्या॒होर्ज॑मे॒वास्मिन् पयो॑ दधाति प्रा॒णापा॒नौ मे॑
पा॒हि॒ समा॑नव्या॒नौ मे॑ पा॒हीत्या॑हाऽऽशिष॑मे॒वैता॒मा शा॒स्ते-

ऽक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मै क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिल्लोक इत्याह
 क्षीयते वा अमुष्मिल्लोकेऽन्नमितः प्रदानं ह्यमुष्मिल्लोके प्रजा
 उपजीवन्ति यदेवमभिमृशत्यक्षितिमेवैनद्रमयति नास्यामुष्मिल्लोके-
 ऽन्नं क्षीयते॥ (१४)

अन्वाहार्येण प्रजापतेरसि ह्यमुष्मिल्लोके पञ्चदश च॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासमित्याह बर्हिषा वै
 प्रजापतिः प्रजा असृजत तेनैव प्रजाः सृजते नराशंसस्याहं
 देवयज्यया पशुमान् भूयासमित्याह नराशंसैन वै प्रजापतिः
 पशून्सृजत तेनैव पशून्सृजतेऽग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽ-
 ऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहाऽऽयुरेवात्मन् धत्ते प्रति यज्ञेन
 तिष्ठति दर्शपूर्णमासयोर्- (१५)

वै देवा उज्जितिमनूदजयन् दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपा-
 नुदन्ताग्नेरहमुज्जितिमनूजेषमित्याह दर्शपूर्णमासयोरेव देवतानां
 यजमान उज्जितिमनूजयति दर्शपूर्णमासाभ्यां भ्रातृव्यानप नुदते
 वाजवतीभ्यां व्यूहत्यन्नं वै वाजोऽन्नमेवावरुन्धे द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै
 यो वै यज्ञस्य द्वौ दोहौ विद्वान् यजत उभयत - (१६)

एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्चैष वा अन्यो यज्ञस्य दोह
 इडायामन्यो यर्हि होता यजमानस्य नाम गृहीयात् तर्हि
 ब्रूयादेमा अग्नन्नाशिषो दोहकामा इति सःस्तुता एव देवता

दुहेऽथो उभयत एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च रोहितेन
त्वाऽग्निर्देवतां गमयत्वित्याहैते वै देवाश्चा - (१७)

यजमानः प्रस्तरो यदेतैः प्रस्तरं प्रहरति देवाश्चैरेव यजमानः
सुवर्गं लोकं गमयति वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीनित्याहैष वा
अग्नेर्विमोकस्तेनैवैनं वि मुञ्चति विष्णोः शंयोरहं देवयज्यया यज्ञेन
प्रतिष्ठां गमेयमित्याह यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञ एवान्ततः प्रति तिष्ठति
सोमस्याहं देवयज्यया सुरेता - (१८)

रेतो धिषीयेत्याह सोमो वै रेतोधास्तेनैव रेतं आत्मन्
धत्ते त्वष्टुरहं देवयज्यया पशूनां रूपं पुषेयमित्याह त्वष्टा वै
पशूनां मिथुनानां रूपकृत्तेनैव पशूनां रूपमात्मन् धत्ते देवानां
पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन प्र
भूयासमित्याहैतस्माद्वै मिथुनात्प्रजापतिर्मिथुनेन (१९)

प्राजायत तस्मादेव यजमानो मिथुनेन प्र जायते वेदोऽसि
वित्तिरसि विदेयेत्याह वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं वेद्यमविन्दन्त
तद्वेदस्य वेदत्वं यद्यद् भ्रातृव्यस्याभिध्यायेत् तस्य नाम गृह्णीयात्
तदेवास्य सर्वं वृद्धे घृतवन्तं कुलायिनं रायस्पोषं सहस्रिणं
वेदो ददातु वाजिनमित्याह प्र सहस्रं पशूनांप्रोत्यास्य प्रजायां
वाजी जायते य एवं वेद॥ (२०)

ध्रुवां वै रिच्यमानां यज्ञोऽनु रिच्यते यज्ञं यजमानो यजमानं
 प्रजा ध्रुवामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो
 यजमानं प्रजा आ प्यायतां ध्रुवा घृतेनेत्याह ध्रुवामेवाऽऽप्याययति
 तामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो यजमानं
 प्रजाः प्रजापतेर्विभान्नाम लोकस्तस्मिंस्त्वा दधामि सह
 यजमानेने- (२१)

त्याहायं वै प्रजापतेर्विभान्नाम लोकस्तस्मिन्नेवैनं दधाति
 सह यजमानेन रिच्यत इव वा एतद्यद्यजते यद्यजमानभागं
 प्राश्नात्यात्मानमेव प्रीणात्येतावान् वै यज्ञो यावान् यजमानभागो
 यज्ञो यजमानो यद्यजमानभागं प्राश्नाति यज्ञ एव यज्ञं
 प्रतिष्ठापयत्येतद्वै सूयवसुः सोदकं यद्वरुहिश्चाऽऽपश्चैतद् (२२)

यजमानस्याऽऽयतनं यद्वेदिर्यत् पूर्णपात्रमन्तर्वेदि निनयति
 स्व एवाऽऽयतने सूयवसुः सोदकं कुरुते सदसि सन्मे भूया
 इत्याहाऽऽपो वै यज्ञ आपोऽमृतं यज्ञमेवामृतमात्मन्धत्ते सर्वाणि
 वै भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपं यन्ति प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो
 मार्जयन्तामित्याहैष वै दर्शपूर्णमासयोरवभृथो (२३)

यान्येवैनं भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति तैरेव सहावभृथमवैति
 विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन्
 यद्विष्णुक्रमान् क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभि-

रिमाँल्लोकान्नपजय्यमभि जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह
गायत्री वै पृथिवी त्रैष्टुभमन्तरिक्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दो-
भिरेवेमाँल्लोकान् यथापूर्वमभि जयति॥ (२४)

इत्येतदवभृथो दिशः सप्त च॥ [५]

अगन्म सुवः सुवर्गन्मेत्याह सुवर्गमेव लोकमेति सन्दृशस्ते
मा छिंत्सि यत्ते तपस्तस्मै ते मा वृक्षीत्याह यथायजुरेवैतत्सुभूरसि
श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे धेहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते
प्र वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते यो (२५)

विष्णुक्रमान् क्रमते सुवर्गाय हि लोकाय विष्णुक्रमाः
क्रम्यन्ते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै विष्णुक्रमान् क्रमेत् य
इमाँल्लोकान् भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमं लोकं प्रत्यवरोहेदित्येष
वा अस्य लोकस्य प्रत्यवरोहो यदाहेदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो
दिग्भ्योऽस्यै दिव इतीमानेव लोकान्भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमं
लोकं प्रत्यवरोहति सं (२६)

ज्योतिषाऽभूवमित्याहस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यैन्द्रीमा-
वृतमन्वावर्त इत्याहासौ वा आदित्य इन्द्रस्तस्यैवाऽऽवृतमनु
पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते
तस्मादक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवाऽऽवृतमनु
पर्यावर्तते समहं प्रजया सं मया प्रजेत्याहाऽऽशिष- (२७)

मेवैतामा शास्ते समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते
 अग्ने दीद्यासमित्याह यथायजुरेवैतद्वसुमान् यज्ञो वसीयान्
 भूयासमित्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते बहु वै गार्हपत्यस्यान्ते
 मिश्रमिव चर्यत आग्निपावमानीभ्यां गार्हपत्यमुप तिष्ठते
 पुनात्येवाग्निं पुनीत आत्मानं द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अग्ने गृहपत
 इत्याह (२८)

यथायजुरेवैतच्छ्रुतं हिमा इत्याह शतं त्वां हेमन्तानिन्धिषीयेति
 वावैतदाह पुत्रस्य नामं गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिषमा
 शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्
 तेजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शासेऽमुष्मे
 ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो (२९)

जातः स्यात् तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति यो वै यज्ञं
 प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति कस्त्वा युनक्ति स
 त्वा वि मुञ्चत्वित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति प्रजा-
 पतिना वि मुञ्चति प्रतिष्ठित्या ईश्वरं वै व्रतमविसृष्टं प्रदहोऽग्ने
 व्रतपते व्रतमचारिषमित्याह व्रतमेव (३०)

वि सृजते शान्त्या अप्रदाहाय पराङ् वाव यज्ञ एति न नि
 वर्तते पुनर्यो वै यज्ञस्य पुनरालम्भं विद्वान् यजते तमभि न वर्तते
 यज्ञो बभूव स आ बभूवेत्याहैष वै यज्ञस्य पुनरालम्भस्तेनैवैनं
 पुनरालभतेऽनवरुद्धा वा एतस्य विराड्य आहिताग्निः सन्नसभः

पशवः खलु वै ब्राह्मणस्य सभेष्वा प्राडुत्क्रम्य ब्रूयाद्गोमां अग्ने-
ऽविमां अश्वी यज्ञ इत्यव सभां रुन्धे प्र सहस्रं पशूनां प्रोत्यास्य
प्रजायां वाजी जायते॥ (३१)

यः स मशिषं गृहपत इत्याहु यस्य पुत्रो व्रतमेव खलु वै चतुर्विंशतिश्च॥ [६]

देवं सवितुः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः।
केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः॥ इन्द्रस्य
वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्यात्॥ वाजस्य नु प्रसवे मातरं
महीमदिति नाम वचसा करामहे। यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश
तस्यां नो देवः सविता धर्म साविषत्॥ अ- (३२)

पस्वन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वश्वा भवथ
वाजिनः॥ वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा गन्धर्वाः सप्तविंशतिः। ते
अग्ने अश्वमायुञ्जन्ते अस्मिञ्जवमादधुः॥ अपां नपादाशुहेमन् य
ऊर्मिः ककुद्भान् प्रतूर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वाजं सेत्॥ विष्णोः
क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमस्यङ्कौ न्यङ्कावभितो
रथं यौ ध्वान्तं वाताग्रमनु सञ्चरन्तौ दूरेहेतिरिन्द्रियावां न्यतत्री ते
नोऽग्रयः पप्रयः पारयन्तु॥ (३३)

अप्सु न्यङ्कौ पञ्चदश च॥ [७]

देवस्याहं सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वाजं जेषं
देवस्याहं सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वर्षिष्ठं नाकं

रुहेयमिन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयतेन्द्रो वाजंमजयित्।
 अश्वाजनि वाजिनि वाजेषु वाजिनीवत्यश्वांन्थस्मथ्सु वाजय॥
 अर्वाऽसि सप्तिरसि वाज्यसि वाजिनो वाजं धावत मरुतां प्रसवे
 जयत् वि योजना मिमीध्वमध्वनः स्कन्नीत् (३४)

काष्ठां गच्छत् वाजंवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता
 ऋतज्ञाः॥ अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पृथिभिर्देवयानैः॥
 ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वन्तु वाजिनः॥ मितद्रवः
 सहस्रसा मेधसाता सनिष्यवः। महो ये रत्नं समिथेषु जभ्रिरे शं नो
 भवन्तु वाजिनो हवेषु॥ देवताता मितद्रवः स्वर्काः। जम्भयन्तोऽहिं
 वृकं रक्षांसि सनेम्यस्मद्युयवन्न- (३५)

मीवाः॥ एष स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां
 बद्धो अपिक्क्ष आसनि। क्रतुं दधिका अनु सन्तर्वीत्वत्
 पथामङ्काऽस्यन्वापनीफणत्॥ उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पूर्णं न
 वेरनु वाति प्रगर्धिनः। श्येनस्यैव ध्रजतो अङ्गसं परि दधिकाव्णः
 सहोर्जा तरित्रतः॥ आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादा द्यावापृथिवी
 विश्वशम्भू। आ मा गन्तां पितरां (३६)

मातरा चाऽऽमा सोमो अमृतत्वाय गम्यात्॥ वाजिनो
 वाजजितो वाजं सरिष्यन्तो वाजं जेष्यन्तो बृहस्पतेर्भागमवं
 जिघ्रत वाजिनो वाजजितो वाजं ससृवाऽसो वाजं जिगिवाऽसो

बृहस्पतेर्भागे नि मृद्वमियं वः सा सत्या सन्धाऽभूद्यामिन्द्रेण
समधध्वमजीजिपत वनस्पतय इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वम्॥ (३७)

स्कन्नीत युयुवन्पितरा द्विचत्वारिंशच्च॥ [८]

क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरसि जाय एहि सुवो
रोहाव रोहाव हि सुवरहं नावुभयोः सुवो रोक्ष्यामि वाजंश्च
प्रसवश्चापिजश्च ऋतुश्च सुवंश्च मूर्धा च व्यश्निंयश्चाऽ-
ऽन्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च। आयुर्यज्ञेन
कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो - (३८)

यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतां
श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा
यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पतां सुवर्देवां अंगन्मामृतां
अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूम समहं प्रजया सं मया प्रजा समहं
रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषोऽन्नाय त्वाऽन्नाद्याय त्वा वाजाय
त्वा वाजजित्यायै त्वाऽमृतमसि पुष्टिरसि प्रजननमसि॥ (३९)

अपानो वाजाय नवं च॥ [९]

वाजस्येमं प्रसवः सुषुवे अग्रे सोमं राजानमोषधीष्वप्सु।
ता अस्मभ्यं मधुमतीर्भवन्तु वयं राष्ट्रे जाग्रियाम पुरोहिताः॥
वाजस्येदं प्रसव आ बभूवेमा च विश्वा भुवनानि सर्वतः। स
विराजं पर्येति प्रजानन् प्रजां पुष्टिं वर्धयमानो अस्मे॥ वाजस्येमां

प्रसवः शिश्रिये दिवमिमा च विश्वा भुवनानि सम्राट्। अदिथ्सन्तं
दापयतु प्रजानन् रुयिं (४०)

च नः सर्ववीरां नि यच्छतु॥ अग्ने अच्छा वदेह नः प्रति नः
सुमना भव। प्र णो यच्छ भुवस्पते धनुदा असि नस्त्वम्॥ प्र णो
यच्छत्वय्यमा प्र भगुः प्र बृहस्पतिः। प्र देवाः प्रोत सूनृता प्र वाग्देवी
ददातु नः॥ अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय। वाचं विष्णुं
सरस्वतीं सवितारं (४१)

च वाजिनम्॥ सोमं राजानं वरुणमग्निमन्वारभामहे।
आदित्यान् विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम्॥ देवस्य त्वा
सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पृष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो
यन्तुर्यत्रेणाग्रेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य बृहस्पतेस्त्वा
साम्राज्येनाभिषिञ्चामि॥ (४२)

रुयिं सवितारं षट्त्रिंशच्च॥ [१०]

अग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदश्विनौ द्वाक्षरेण प्राणापानाबुद-
जयतां विष्णुस्यक्षरेण त्रीँल्लोकानुदजयत्सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदः
पशूनुदजयत् पूषा पञ्चाक्षरेण पङ्क्तिमुदजयद्धाता षडक्षरेण
षडृतूनुदजयन्मरुतः सप्ताक्षरेण सप्तपदां शक्ररीमुदजयन्
बृहस्पतिरष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयन्मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृतं
स्तोममुदजय- (४३)

द्वरुणो दशाक्षरेण विराजमुदजयदिन्द्र एकादशाक्षरेण
 त्रिष्टुभमुदजयद् विश्वे देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयन्
 वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशः स्तोममुदजयन् रुद्राश्चतुर्दशाक्षरेण
 चतुर्दशः स्तोममुदजयन्नादित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशः
 स्तोममुदजयन्नदितिः षोडशाक्षरेण षोडशः स्तोममुदजयत्
 प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशः स्तोममुदजयत्॥ (४४)

अजयत् षट्त्वारिंशच्च॥

[११]

उपयामगृहीतोऽसि नृषदं त्वा द्रुषदं भुवनसदमिन्द्राय जुष्टं
 गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतोऽस्यप्सुषदं त्वा घृतसदं
 व्योमसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतो-
 ऽसि पृथिविषदं त्वाऽन्तरिक्षसदं नाकसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष
 ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ ये ग्रहाः पञ्चजनीना येषां तिस्रः परमजाः।
 दैव्यः कोशः - (४५)

समुज्जितः। तेषां विशिंप्रियाणामिषमूर्जः समग्रभीमेष ते
 योनिरिन्द्राय त्वा॥ अपाः रसमुद्वयसः सूर्यरश्मिः समाभृतम्।
 अपाः रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तममेष ते योनिरिन्द्राय
 त्वा॥ अया विष्ठा जनयन्क्वराणि स हि घृणिरुर्वराय गातुः।
 स प्रत्युदैद्धरुणो मध्वो अग्रः स्वायां यत्तनुवां तन्मैरयत।
 उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः

प्रजापतये त्वा॥ (४६)

कोशस्तनुवां त्रयोदश च॥ [१२]

अन्वह मासा अन्विद्वानन्यन्वोषधीरनु पर्वतासः। अन्विन्द्रः
रोदसी वावशाने अन्वापो अजिहत जायमानम्॥ अनु ते दायि मह
इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्ये। अनु क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र
देवेभिरनु ते नृषह्ये॥ इन्द्राणीमासु नारिषु सुपर्त्तामहमश्रवम्। न
ह्यस्या अपरं च न जरसा (४७)

मरते पतिः॥ नाहमिन्द्राणि रारण सख्युर्वृषाकपेरऋते।
यस्येदमप्यः हविः प्रियं देवेषु गच्छति॥ यो जात एव प्रथमो
मनस्वान् देवो देवान् क्रतुना पर्यभूषत्। यस्य शुष्माद्रोदसी
अभ्यंसेतां नृग्नस्य महा स जनास इन्द्रः॥ आ ते मह इन्द्रोत्युग्र
समन्यवो यत्समरन्त सेनाः। पताति दिद्युन्नर्यस्य बाहुवोर्मा
ते (४८)

मनो विष्वद्वियुग्विचारीत्॥ मा नो मर्धोरा भरा दद्धि तन्नः प्र
दाशुषे दातवे भूरि यत् ते। नव्ये देष्णे शस्ते अस्मिन् त उक्थे
प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः॥ आ तू भर मार्किरेतत् परिष्ठाद्विद्वा
हि त्वा वसुपतिं वसूनाम्। इन्द्र यत् ते माहिंनं दत्रमस्त्यस्मभ्यं
तद्धर्यश्च (४९)

प्र यन्धि॥ प्रदातारः हवामह इन्द्रमा हविषां वयम्। उभा

हि हस्ता वसुना पृणस्वाऽऽप्र यच्छ दक्षिणादोत सव्यात्॥ प्रदाता
 वज्री वृषभस्तुराषाढुष्मी राजा वृत्रहा सौमपावा॥ अस्मिन् यज्ञे
 बर्हिष्या निषद्याथा भव यजमानाय शं योः॥ इन्द्रः सुत्रामा स्ववाꣳ
 अवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः। बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु
 सुवीर्यस्य (५०)

पतयः स्याम॥ तस्य वयꣳ सुमंतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे
 स्याम। स सुत्रामा स्ववाꣳ इन्द्रो अस्मे आराच्छिद्वेषः सनुतर्युयोतु॥
 रेवतीर्नः सधमाद् इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम॥
 प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत। अभीके चिदु लोककृत्सङ्गे
 समत्सु वृत्रहा। अस्माकं बोधि चोदिता नभन्तामन्यकेषाम्। ज्याका
 अधि धन्वसु॥ (५१)

जुरसा मा ते हर्यश्च सुवीर्यस्याध्येकं च॥ ————— [१३]

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः ॥

अनुमत्यै पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति धेनुर्दक्षिणा ये प्रत्यश्वः
 शम्याया अवशीयन्ते तन्नैर्ऋतमेककपालं कृष्णं वासः कृष्णतृषं
 दक्षिणा वीहि स्वाहाऽऽहुतिं जुषाण एष ते निर्ऋते भागो भूते
 हविष्मत्यसि मुञ्चेममꣳहसः स्वाहा नमो य इदं चकाराऽऽदित्यं

च॒रुं निर्व॑पति॒ वरो॒ दक्षि॑णाऽऽग्नावैष्ण॒वमेका॑दशकपालं॒ वाम॒नो व॒ही
दक्षि॑णाऽग्नीषो॒मीय॒- (१)

मेका॑दशकपाल॒ः हिर॑ण्यं दक्षि॑णैन्द्रमेका॑दशकपालमृष॒भो व॒ही
दक्षि॑णाऽऽग्नेयम॒ष्टाक॑पालमैन्द्रं दध्यृष॒भो व॒ही दक्षि॑णैन्द्रा॒ग्रं द्वाद॑श-
कपालं वैश्वदे॒वं च॒रुं प्र॑थम॒जो व॒त्सो दक्षि॑णा सौम्यः॒ श्या॑मा॒कं
च॒रुं वा॑सो॒ दक्षि॑णा॒ सर॑स्वत्यै च॒रुः॒ सर॑स्वते च॒रुं मि॑थुनौ गावो॒
दक्षि॑णा॥ (२)

अ॒ग्नीषो॒मीयं॒ चतु॑स्त्रि॒ःशच्च॑॥ [१]

आ॒ग्नेयम॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति सौम्यं च॒रुः॒ सा॒वि॒त्रं द्वाद॑श-
कपाल॒ः सा॒रस्व॑तं च॒रुं पौ॒ष्णं च॒रुं मा॒रुत॑ः स॒प्तक॑पालं
वैश्वदे॒वीमा॒मिक्षां॑ द्यावापृथि॒व्यमे॑ककपालम्॥ (३)

आ॒ग्नेयम॒ष्टाद॑श॥ [२]

ऐ॒न्द्रा॒ग्रमे॑का॑दशकपालं॒ मा॒रुती॑मा॒मिक्षां॑ वा॒रुणी॑मा॒मिक्षां॑
का॒यमे॑ककपालं प्रघा॒स्यान् ह॒वाम॑हे म॒रुतो॑ य॒ज्ञवा॑हसः क॒र॒म्भेण॑
स॒जोष॑सः॥ मो षू णं इन्द्र पृथ्सु दे॒वास्तु॑ स्म ते शुष्मिन्न॒वया॑।
म॒ही ह्य॑स्य मी॒ढुषो॑ य॒व्या। ह॒विष्म॑तो म॒रुतो॑ वन्द॑ते गीः॥ यद्
ग्रा॒मे यद॑रण्ये यथ्स॒भायां॑ यदिन्द्रि॒ये। यच्छू॒द्रे यद॑र्य ए॒नश्च॑कृ॒मा
व॒यम्। यदे॒कस्या॑धि ध॒र्मणि॑ तस्या॒वय॑जनमसि स्वाहा॑॥ अ॒क्र॒न्
कर्म॑ कर्म॒कृतः॑ स॒ह वा॒चा म॑योभुवा॥ दे॒वेभ्यः॑ कर्म॑ कृ॒त्वाऽस्तं॑ प्रेतं

सुदानवः॥ (४)

वयं यद् विशतिश्च॥ [३]

अग्रयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति साकं
सूर्येणोद्यता मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यो मध्यन्दिने चरुं मरुद्भ्यो
गृहमेधिभ्यः सर्वासां दुग्धे सायं चरुं पूर्णा दर्वि परा पतु सुपूर्णा
पुनरापता वस्त्रेव वि क्रीणावहा इषमूर्जं शतक्रतो॥ देहि मे
ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे निहारमिन्नि मे हरा निहारं (५)

नि हरामि ते॥ मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः पुरोडाशं सप्तकपालं
निर्वपति साकं सूर्येणोद्यताग्रेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं
सावित्रं द्वादशकपालं सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुमैन्द्राग्रमेकादश-
कपालमैन्द्रं चरुं वैश्वकर्मणमेककपालम्॥ (६)

हरा निहारं त्रिशच्च॥ [४]

सोमाय पितृमते पुरोडाशं षट्कपालं निर्वपति पितृभ्यो
बर्हिषद्भ्यो धानाः पितृभ्योऽग्निष्वात्तेभ्योऽभिवान्यायै दुग्धे
मन्थमेतत् तै तत् ये च त्वामन्वेतत् तै पितामह प्रपितामह ये च
त्वामन्वत्रं पितरो यथाभागं मन्दध्वं सुसन्दृशं त्वा वयं मघवन्
मन्दिषीमहि॥ प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो यासि वशां अनु॥ योजा-
न्विन्द्र ते हरी॥ (७)

अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रिया अधूषत॥ अस्तोषत स्वभानवो
 विप्रा नविष्ठया मती॥ योजा न्विन्द्र ते हरी॥ अक्षन् पितरो-
 ऽमीमदन्त पितरोऽतीतृपन्त पितरोऽमीमृजन्त पितरः॥ परेत
 पितरः सोम्या गम्भीरैः पृथिभिः पूर्वैः॥ अथा पितृन्त्सुविदत्राः
 अपीत यमेन ये सधमादं मदन्ति॥ मनो न्वा हुवामहे नाराशः सेन
 स्तोमेन पितृणां च मन्मभिः॥ आ (८)

न एतु मनः पुनः ऋत्वे दक्षाय जीवसे॥ ज्योक् च सूर्यं दृशे॥
 पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः॥ जीवं व्रातः सचेमहि॥
 यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिःसिम॥
 अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु दुरिता यानि चकृम
 करोतु मामनेनसम्॥ (९)

हरी मन्मभिरा चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [५]

प्रतिपूरुषमेककपालान्निर्वपत्येकमतिरिक्तं यावन्तो गृह्याः
 स्मस्तेभ्यः कर्मकरं पशूनां शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे
 यच्छैक एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्थ आखुस्ते रुद्र पशुस्तं
 जुषस्वेष ते रुद्र भागः सह स्वस्त्राऽम्बिकया तं जुषस्व भेषजं
 गवेऽश्वाय पुरुषाय भेषजमथो अस्मभ्यं भेषजं सुभेषजं (१०)

यथाऽसंति॥ सुगं मेषाय मेष्ट्या अवाम्ब रुद्रमदिमह्यं देवं
 त्र्यम्बकम्॥ यथा नः श्रेयसः कर्द्यथा नो वस्यसः कर्द्यथा नः

पशुमत्तुः कर्द्यथा नो व्यवसाययात्॥ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं
 पुष्टिवर्धनम्॥ उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात्॥ एष
 ते रुद्र भागस्तं जुषस्व तेनावसेन पुरो मूर्जवतोऽतीह्यवततधन्वा
 पिनाकहस्तः कृत्तिवासाः॥ (११)

सुभेषजमिहि त्रीणि च॥ [६]

ऐन्द्राग्रं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्राय शुनासीराय
 पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं पर्यः सौर्यमेककपालं द्वादशगवः
 सीरं दक्षिणाऽऽग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं
 दधि वारुणं यवमयं चरुं वहिनीं धेनुर्दक्षिणा ये देवाः पुरःसदो-
 ऽग्निनेत्रा दक्षिणसदो यमनेत्राः पश्चात्सदः सवितृनेत्रा उत्तरसदो
 वरुणनेत्रा उपरिषदो बृहस्पतिनेत्रा रक्षोहणस्ते नः पान्तु ते
 नोऽवन्तु तेभ्यो (१२)

नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढः रक्षः सन्दग्धः रक्ष इदमहः
 रक्षोऽभि सं दहाम्यग्नये रक्षोघ्ने स्वाहा यमाय सवित्रे वरुणाय
 बृहस्पतये दुवस्वते रक्षोघ्ने स्वाहा प्रष्टिवाही रथो दक्षिणा देवस्य
 त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां रक्षसो वधं
 जुहोमि हतः रक्षोऽवधिष्म रक्षो यद्वस्ते तदक्षिणा॥ (१३)

तेभ्यः पञ्चत्वारिंशच्च॥ [७]

धात्रे पु०रोडाशं द्वादशकपालं निर्वपत्यनुमत्यै चरुः राकायै
 चरुः सिनीवाल्यै चरुं कुह्वै चरुं मिथुनौ गावौ दक्षिणा-
 ऽऽग्रावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपत्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं
 वैष्णवं त्रिकपालं वामनो वही दक्षिणाऽग्नीषोमीयमेकादशकपालं
 निर्वपतीन्द्रासोमीयमेकादशकपालः सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा
 सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं चरुः श्यामो
 दक्षिणा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा वारुणं
 यवमयं चरुमश्वो दक्षिणा॥ (१४)

निरष्टौ च॥

[८]

बारुहस्पत्यं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृहे शितिपृष्ठो
 दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालः राजन्यस्य गृहे ऋषभो दक्षिणा-
 ऽऽदित्यं चरुं महिष्यै गृहे धेनुर्दक्षिणा नैर्ऋतं चरुं परिवृत्तयै
 गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्भिन्नं कृष्णा कूटा दक्षिणा-
 ऽऽग्नेयमृष्टाकपालः सेनान्यो गृहे हिरण्यं दक्षिणा वारुणं
 दशकपालः सूतस्य गृहे महानिरष्टो दक्षिणा मारुतः सूतकपालं
 ग्रामन्यो गृहे पृश्निर्दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालं (१५)

क्षत्तुर्गृह उपध्वस्तो दक्षिणाऽऽश्विनं द्विकपालः सङ्ग्रहीतुर्गृहे
 सवाल्यौ दक्षिणा पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे श्यामो दक्षिणा रौद्रं
 गावीधुकं चरुमक्षावापस्य गृहे शबल उद्धारो दक्षिणेन्द्राय सुत्राम्णे

पुरोडाशमेकादशकपालं प्रति निर्वपतीन्द्रायाः होमुचेऽयं नो राजा
वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वेध्यान्मैत्राबारहस्पत्यं भवति श्वेतायै
श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयं मूर्ते स्वयं मथित आज्य आश्वत्थे (१६)

पात्रे चतुःस्रक्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै कर्णाःश्चाकर्णाःश्च
तण्डुलान् वि चिनुयाद्ये कर्णाः स पर्यसि बारहस्पत्यो येऽकर्णाः
स आज्ये मैत्रः स्वयं कृता वेदिर्भवति स्वयं दिनं बर्हिः स्वयं
कृत इध्मः सैव श्वेता श्वेतवत्सा दक्षिणा॥ (१७)

सावित्रं द्वादशकपालमाश्वत्थे त्रयस्त्रिंशच्च॥ [९]

अग्नये गृहपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति कृष्णानां
व्रीहीणां सोमाय वनस्पतये श्यामाकं चरुं सवित्रे सत्यप्रसवाय
पुरोडाशं द्वादशकपालमाशूनां व्रीहीणां रुद्राय पशुपतये
गावीधुकं चरुं बृहस्पतये वाचस्पतये नैवारं चरुमिन्द्राय ज्येष्ठाय
पुरोडाशमेकादशकपालं महाव्रीहीणां मित्राय सत्यायाऽम्बानां
चरुं वरुणाय धर्मपतये यवमयं चरुं सविता त्वां प्रसवानां
सुवतामग्निर्गृहपतीनां सोमो वनस्पतीनां रुद्रः पशूनां (१८)

बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः सत्यानां वरुणो
धर्मपतीनां ये देवा देवसुवः स्थ त इममामुष्यायणमनमित्राय
सुवध्वं महते क्षत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायैष
वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां राजा प्रति त्यन्नाम

राज्यम॑धायि॒ स्वां त॑नुवं वरु॑णो अशि॒श्रेच्छु॑चे॒र्मित्र॑स्य॒ व्रत्या॑
अभू॑माम॒न्महि॑ मह॒त ऋ॑तस्य॒ नाम॒ सर्वे॑ ब्रा॒ता वरु॑णस्याभू॒वन्वि॑
मि॒त्र ए॒वैररा॑तिम॒तारी॑दसू॒षुदन्त॑ य॒ज्ञियां॑ ऋ॒तेन॑ व्यु॒ त्रितो॑
ज॒रिमा॑णं न आ॒नङ् वि॑ष्णोः क्रमो॑ऽसि॒ विष्णोः॑ क्रा॒न्तम॑सि॒
वि॑ष्णोर्वि॒क्रान्त॑मसि॥ (१९)

पशूनां ब्राताः पञ्चविंशतिश्च॥ [१०]

अ॒र्थेतः॑ स्था॒ऽपां पति॑रसि॒ वृषा॑स्यूर्मि॒र्वृष॑सेनो॑ऽसि॒ व्रज॑क्षितः
स्थ॒ म॒रुता॑मो॒जः स्थ॒ सूर्य॑वर्चसः॒ स्थ॒ सूर्य॑त्वचसः॒ स्थ॒
मा॒न्दाः स्थ॒ वा॒शाः स्थ॒ श॒क्ररीः स्थ॒ वि॒श्वभृ॑तः॒ स्थ॒
ज॒नभृ॑तः॒ स्था॒ऽग्नेस्ते॑ज॒स्याः स्था॒ऽपामो॑षधीना॒ꣳ रसः॑ स्था॒-
ऽपो दे॒वीर्मधु॑मतीर॒गृह्ण॑न्नूर्ज॒स्वती॑ राज॒सूया॑य॒ चिता॑नाः।
याभि॑र्मि॒त्रावरु॑णाव॒भ्यषि॑श्चन् याभि॑रिन्द्र॒मन॑यन्न॒त्यरा॑तीः॥ रा॒ष्ट्रदाः॑
स्थ॑ रा॒ष्ट्रं दत्त॑ स्वाहा॑ रा॒ष्ट्रदाः॑ स्थ॑ रा॒ष्ट्रम॒मुष्मै॑ दत्त॥ (२०)

अत्येकादश च॥ [११]

दे॒वीरा॑पः सं मधु॑मतीर्मधु॑मतीभिः सृ॒ज्यध्वं॑ महि॒ वर्चः॑
क्ष॒त्रिया॑य वन्वा॒ना अना॑धृष्टाः सी॒दतो॑र्ज॒स्वती॑र्महि॒ वर्चः॑ क्ष॒त्रिया॑य॒
दध॑ती॒रनि॑भृष्टमसि वा॒चो बन्धु॑स्तपो॒जाः सोम॑स्य दा॒त्रम॑सि शु॒क्रा
वः शु॒क्रेणो॑त्पु॒नामि॑ च॒न्द्राश्च॒न्द्रेणा॑मृता॒ अ॒मृतै॑न॒ स्वाहा॑ राज॒सूया॑य॒

चि॒ता॒नाः॥ स॒ध॒मादौ॑ द्यु॒ग्नि॒नी॒रूर्ज॑ ए॒ता अ॒नि॒भृ॒ष्टा अ॒प॒स्युवो॒
वसा॑नः। प॒स्त्या॑सु च॒क्रे वरु॑णः स॒ध॒स्थं॑म॒पा॒५ शिशु॑र- (२१)

मा॒तृ॒त॒मा॒स्वन्तः॥ क्ष॒त्र॒स्यो॒ल्ब॑म॒सि क्ष॒त्र॒स्य॒ योनि॑र॒स्यावि॑न्नो
अ॒ग्नि॒र्गृ॒हप॑तिरावि॒न्न इन्द्रो॑ वृ॒द्धश्र॑वा आ॒वि॒न्नः पू॒षा वि॒श्ववे॑दा
आ॒वि॒न्नो मि॒त्रावरु॑णावृ॒तावृ॒धावा॑वि॒न्ने द्यावा॑पृथि॒वी धृ॒तव्र॑ते आ॒वि॒न्ना
दे॒व्यदि॑तिर्वि॒श्वरू॒प्यावि॑न्नोऽय॒मसा॑वा॒मुष्या॑य॒णोऽस्यां॑ वि॒शय॑स्मिन्
रा॒ष्ट्रे म॑ह॒ते क्ष॒त्राय॑ म॒ह॒त आ॑धि॒पत्या॑य म॒ह॒ते जा॑न॒राज्या॑यैष वो
भ॒रता॒ राजा॒ सोमो॑ऽस्माकं ब्रा॒ह्म॒णा॒ना॒५ रा॒जेन्द्र॑स्य (२२)

वज्रो॑ऽसि॒ वा॒त्रघ्न॑स्त्वया॒ऽयं वृ॒त्रं व॑ध्याच्छत्रु॒बाध॑नाः स्थ पा॒त मा॑
प्र॒त्यञ्च॑ पा॒त मा॑ ति॒र्यञ्च॑म॒न्वञ्च॑ मा पा॒त दि॒ग्भ्यो मा॑ पा॒त वि॒श्वो॑भ्यो मा
ना॒ष्ट्राभ्यः॑ पा॒त हि॒र॑ण्यवर्णावुषसा॑ वि॒रोके॑ऽयः स्थू॒णावु॑दि॒तौ सूर्य॑स्या-
ऽऽ॒रो॒हतं॑ वरुण मि॒त्र॒ गर्त॑ तत॑श्चक्षाथा॒मदि॑तिं दि॒तिं च॥ (२३)

शिशुरिन्द्रस्यैकचत्वारि५शच्च॥

[१२]

स॒मि॒ध॒मा ति॑ष्ठ गा॒य॒त्री त्वा॒ छन्द॑सामवतु त्रि॒वृ॒थ॒स्तोमो॑
रथ॑न्तर५ सा॒मा॒ग्नि॒र्दे॒वता॒ ब्र॒ह्म द्र॑वि॒णमु॑ग्रामा ति॑ष्ठ त्रि॒ष्टुप् त्वा॒
छन्द॑सामवतु पञ्चद॒शः स्तोमो॑ बृ॒ह॒थ्सामेन्द्रो॑ दे॒वता॑ क्ष॒त्रं द्र॑वि॒णं
वि॒राज॑मा ति॑ष्ठ जग॑ती त्वा॒ छन्द॑सामवतु सप्तद॒शः स्तोमो॑ वैरू॒प५
सा॒मं म॒रुतो॑ दे॒वता॒ वि॒द्व॒वि॒णमु॑दी॒ची॒मा ति॑ष्ठानु॒ष्टुप् त्वा॒ (२४)

छन्द॑सामवत्वेकवि॒५शः स्तोमो॑ वैरा॒ज५ सा॒मं मि॒त्रावरु॑णौ

देवता॒ बलं॑ द्रवि॑णमूर्ध्वा॒मा तिष्ठ॑ प॒ङ्क्ति॑स्त्वा॒ छन्द॑सामवतु
 त्रिणव॑त्रयस्त्रि॒ंशौ स्तोमौ॑ शा॒क्रर॑रेव॒ते साम॑नी॒ बृह॑स्पतिर्दे॒वता॒
 वर्चो॑ द्रवि॑णमीदृ॒ङ् चान्या॑दृ॒ङ् चैता॑दृ॒ङ् च प्रति॑दृ॒ङ् च मित॑श्च
 सम्मि॑तश्च॒ सभ॑राः। शु॒क्रज्यो॑तिश्च॒ चित्र॑ज्यो॑तिश्च॒ सत्य॑ज्यो॑तिश्च॒
 ज्योति॑ष्माश्च॒ सत्य॑श्चर्त॒पाश्चा॒- (२५)

त्य॑हाः। अ॒ग्नये॑ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॑
 सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॑ पू॒ष्णे स्वाहा॑ बृह॑स्पतये॒ स्वाहेन्द्रा॑य॒ स्वाहा॑
 घोषा॑य॒ स्वाहा॑ श्लोका॑य॒ स्वाहाऽ॒शाय॑ स्वाहा॒ भगा॑य॒ स्वाहा॑
 क्षेत्र॑स्य॒ पत॑ये॒ स्वाहा॑ पृथि॒व्यै स्वाहा॑ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे
 स्वाहा॑ सूर्या॑य॒ स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॑ नक्ष॑त्रेभ्यः॒ स्वाहाऽ॒द्भ्यः
 स्वाहो॑षधी॒भ्यः स्वाहा॑ वन॑स्पति॒भ्यः स्वाहा॑ चरा॑चरेभ्यः॒ स्वाहा॑
 परि॑प्लवेभ्यः॒ स्वाहा॑ सरी॑सृपेभ्यः॒ स्वाहा॑॥ (२६)

अ॒नुष्टु॑र्त्त॒पाश्च॑ सरी॑सृपेभ्यः॒ स्वाहा॑॥ [१३]

सोम॑स्य॒ त्विषि॑रसि॒ तवे॑व मे॒ त्विषि॑र्भूयाद॒मृत॑मसि॒ मृत्यो॑र्मा
 पाहि॑ दि॒द्योन्मा॑ पा॒ह्यवे॑ष्टा द॒न्दशू॑का॒ निर॑स्तं नमु॑चेः शि॒रः॥ सोमो॑
 राजा॒ वरु॑णो दे॒वा ध॑र्म॒सुव॑श्च॒ ये। ते ते॒ वाच॑श्च॒ सुव॑न्तां॒ ते ते॑ प्रा॒णश्च॑
 सु॑वन्तां॒ ते ते॒ चक्षुः॑ सुव॑न्तां॒ ते ते॒ श्रोत्र॑श्च॒ सुव॑न्ता॒श्च॒ सोम॑स्य॒ त्वा
 द्यु॒म्नेना॑भिषि॒श्चाम्य॑ग्रे- (२७)

स्तेज॑सा॒ सूर्य॑स्य॒ वर्च॑सेन्द्र॒स्येन्द्रि॑येण॒ मि॒त्रावरु॑णयोर्वी॒र्येण॑

म॒रुता॒मोज॑सा क्ष॒त्राणां॑ क्ष॒त्रप॑तिर॒स्यति॑ दि॒वस्पा॑हि स॒माव॑वृ॒त्रन्नध॑रा-
 गुदी॑चीरहि॑ बु॒ध्रिय॑मनु॒ स॒श्वर॑न्ती॒स्ताः पर्व॑तस्य वृष॒भस्य॑ पृ॒ष्ठे
 नाव॑श्चरन्ति स्व॒सिच॑ इ॒या॒नाः॥ रु॒द्र य॑त्ते क्र॒यी परं॑ नाम॒ तस्मै॑
 हु॒तम॑सि य॒मेष्ट॑मसि। प्र॒जाप॑ते न त्वदे॒तान्य॒न्यो वि॒श्वा जा॑तानि
 परि॒ ता ब॑भूव। यत्का॑मास्ते जुहु॒मस्तन्नो॑ अस्तु व॒यः स्या॑म
 पत॑यो रयी॒णाम्॥ (२८)

अग्नेस्तैकादश च॥

[१४]

इन्द्र॑स्य वज्रो॑ऽसि॒ वार्त्र॑घ्नस्त्वया॒ऽयं वृ॒त्रं व॑ध्यान्मि॒त्रावरु॑ण-
 योस्त्वा प्र॒शास्त्रोः प्र॒शिषा॑ युनज्मि य॒ज्ञस्य॒ योगे॑न॒ विष्णोः॑ क्र॒मोऽसि॒
 विष्णोः॑ क्रान्तम॑सि॒ विष्णोर्वि॑क्रान्तम॑सि म॒रुता॑ प्र॒सवे॑ जैष॒माप्तं॑ म॒नः
 सम॑हमिन्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑ण प॒शूनां॑ म॒न्युर॑सि तवे॒व मे म॒न्युर्भू॑यान्नमो॑
 मा॒त्रे पृ॑थि॒व्यै माऽहं॑ मा॒तरं॑ पृथि॒वीः हि॑सि॒षं मा॑ (२९)

मां मा॒ता पृ॑थि॒वी हि॑सी॒दियं॑द॒स्यायु॑र॒स्यायु॑र्मे धे॒ह्यूर्गस्य॑ूर्जं
 मे धे॒हि यु॑ङ्क्षि॒सि वर्चो॑ऽसि॒ वर्चो॑ मयि॒ धे॒ह्यग्र॑ये गृह॑प॒तये॒ स्वाहा॑
 सोमा॑य वन॒स्पत॑ये स्वा॒हेन्द्र॑स्य ब॒लाय॑ स्वाहा॑ म॒रुता॑मोज॑से
 स्वाहा॑ ह॒ः सः शु॑चि॒षद्व॑सु॒रन्तरि॑क्ष॒सद्धो॑ता वेदि॒षदति॑थिर्दुरो॒णस॑त्।
 नृ॒षद्व॑र॒सद॑त॒सद्धो॑म॒सद॑जा गो॒जा ऋ॑त॒जा अ॑द्रि॒जा ऋ॑तं

बृहत्॥ (३०)

हि॒ःसि॒षं म॒र्त॒जा॒न्मो॒णिं च॥ [१५]

मि॒त्रो॑ऽसि॒ वरु॑णो॑ऽसि॒ सम॒हं वि॒श्वैर्दे॒वैः क्ष॒त्रस्य॒ नाभि॑रसि॒
क्ष॒त्रस्य॒ योनि॑रसि॒ स्यो॒नामा सी॑द सु॒षदा॒मा सी॑द मा त्वा
हि॒ःसी॒न्मा मां हि॒ःसी॒न्निष॑साद धृ॒तव्र॑तो वरु॑णः प॒स्त्या॑स्वा
साम्रा॑ज्याय सु॒क्रतु॑र्ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसि॑ सवि॒ता-
ऽसि॑ स॒त्यस॑वो ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसीन्द्रो॑ऽसि
स॒त्यौजा॒ (३१)

ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसि॑ मि॒त्रो॑ऽसि सु॒शेवो॒
ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसि॑ वरु॑णो॑ऽसि स॒त्यध॑र्मेन्द्र॒स्य
वज्रो॑ऽसि वा॒र्त्रघ्न॑स्तेन॒ मे र॒ध्य दि॒शोऽभ्य॑य॑ रा॒जाऽभू॑त्सु॒श्लोकाँ॑(४)
सुम॑ङ्ग॒लाँ(४) स॒त्यरा॒जा(३)न्। अ॒पां न॒त्रे स्वा॒होर्जो॑ न॒त्रे
स्वाहा॑ऽग्नये॑ गृ॒हप॑तये॒ स्वाहा॑॥ (३२)

स॒त्यौजाँश्च॒त्वारि॒ःश॒चं॥ [१६]

आ॒ग्नेय॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति॒ हिर॑ण्यं॒ दक्षि॑णा सार॒स्वतं च॑रुं
व॑त्स॒तरी॑ दक्षि॑णा सावि॒त्रं द्वा॑द॒शक॑पालमु॒पध्व॑स्तो दक्षि॑णा पौ॒ष्णं
च॑रु॒ः श्या॒मो दक्षि॑णा बा॒रह॑स्प॒त्यं च॑रु॒ः शि॑तिपृ॒ष्ठो दक्षि॑णै॒न्द्रमे॒का-
द॑शकपालमृष॒भो दक्षि॑णा वा॒रुणं॑ द॒शक॑पालं म॒हानि॑र॒ष्टो दक्षि॑णा
सौ॒म्यं च॑रुं ब॒भ्रुर्दक्षि॑णा त्वा॒ष्ट्रम॒ष्टाक॑पाल॑ शु॒ण्ठो दक्षि॑णा वैष्ण॒वं

त्रिकपालं वामनो दक्षिणा॥ (३३)

आग्नेयं द्विचत्वारिंशत्॥ [१७]

सद्यो दीक्षयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां प्र
यच्छति दशभिर्वत्सतरैः सोमं क्रीणाति दशपेयो भवति शतं
ब्राह्मणाः पिबन्ति सप्तदशः स्तोत्रं भवति प्राकाशावध्वर्यवे
ददाति स्रजमुद्गात्रे रुक्मः होत्रेऽश्वं प्रस्तोतृप्रतिहर्तृभ्यां द्वादश
पष्ठौहीर्ब्रह्मणे वशां मैत्रावरुणायर्षभं ब्राह्मणाच्छुःसिने वासंसी
नेष्टापोतृभ्याः स्थूरिं यवाचितमच्छावाकायानुद्वाहमग्नीधे भार्गवो
होता भवति श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारवन्तीयमग्निष्टोमसामः
सारस्वतीरपो गृह्णाति॥ (३४)

वारवन्तीयं चत्वारिं च॥ [१८]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादश-
कपालमृषभो दक्षिणा वैश्वदेवं चरुं पिशङ्गीं पष्ठौही दक्षिणा
मैत्रावरुणीमामिक्षां वशा दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुः शितिपृष्ठो
दक्षिणाऽऽदित्यां मल्हां गर्भिणीमा लभते मारुतीं पृश्निं
पष्ठौहीमश्विभ्यां पूष्णे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते
सत्यवाचे चरुः सवित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालं
तिसृधन्वः शुष्कदृतिर्दक्षिणा॥ (३५)

आग्नेयः सप्तचत्वारिंशत्॥ [१९]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं द्वादश-
कपालं बारहस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालं
दक्षिणो रथवाहनवाहो दक्षिणा सारस्वतं चरुं निर्वपति पौष्णं चरुं
मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षैत्रपत्यं चरुमादित्यं चरुमुत्तरो रथवाहनवाहो
दक्षिणा॥ (३६)

आग्नेयं चतुस्त्रिंशत्॥ [२०]

स्वाद्धीं त्वां स्वादुनां तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि
संसोमेन सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय
सुत्राम्णे पच्यस्व पुनातु ते परिस्नुतु संसोमं सूर्यस्य दुहिता।
वारेण शश्वता तनां॥ वायुः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्मुखसोमो अतिद्रुतः।
इन्द्रस्य युज्यः सखां॥ कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं
वियूयं। इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बरहिषो नमोवृक्तिं न जग्मुः॥
आश्विनं धूम्रमा लभते सारस्वतं मेषमैन्द्रमृषभमैन्द्रमेकादशकपालं
निर्वपति सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं दशकपालं संसोमप्रतीकाः
पितरस्तृष्णुत वडबा दक्षिणा॥ (३७)

भोजनानि षड्विंशतिश्च॥ [२१]

अग्नाविष्णू महि तद्वा महित्वं वीतं घृतस्य गुह्यानि नाम।
दमेदमे सप्त रत्ना दधाना प्रति वां जिह्वा घृतमा चरण्येत्॥

अग्नाविष्णू महि धामं प्रियं वा वीथो घृतस्य गुह्या जुषाणा।
 दमेदमे सुष्टुतीर्वावृधाना प्रति वां जिह्वा घृतमुच्चरण्येत्॥ प्र णो देवी
 सरस्वती वाजैर्भिर्वाजिनीवती। धीनामवित्र्यंवतु। आ नो दिवो
 बृहतः (३८)

पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम्। हवं देवी जुजुषाणा
 घृताचीं शग्मां नो वाचमुशती शृणोतु॥ बृहस्पते जुषस्वं नो हव्यानि
 विश्वदेव्य। रास्व रत्नानि दाशुषे॥ एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे
 यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः। बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं
 स्याम पतयो रयीणाम्॥ बृहस्पते अति यदर्यो अर्हद्भ्युमद्विभाति
 क्रतुमञ्जनेषु। यद्दीदयच्छवंस- (३९)

-तप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्॥ आ नो मित्रावरुणा
 घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम्। मध्वा रजांसि सुक्रतू॥ प्र बाहवांसि सिसृतं
 जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन। आ नो जनै श्रवयतं
 युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा॥ अग्निं वः पूर्य गिरा देवमीडे
 वसूनाम्। सपर्यन्तः पुरुप्रियं मित्रं न क्षेत्रसाधंसम्॥ मक्षू देववतो
 रथः (४०)

शूरो वा पृथ्सु कासु चित्। देवानां य इन्मनो यजमान
 इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत्॥ न यजमान रिष्यसि न सुन्वान न
 देवयो॥ असदत्र सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्वियम्॥ नकिष्टं कर्मणा नशत्र

प्र योषन्न योषति॥ उप क्षरन्ति सिन्धवो मयोभुव ईजानं च
यक्ष्यमाणं च धेनवः। पृणन्तं च पपुंरिं च (४१)

श्रवस्यवो घृतस्य धारा उप यन्ति विश्वतः॥ सोमारुद्रा वि वृहतं
विषूचीममीवा या नो गयमाविवेश। आरे बाधेथां निर्ऋतिं पराचैः
कृतं चिदेनः प्रमुमुक्तमस्मत्॥ सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा
तनूषु भेषजानि धत्तम्। अव स्यतं मुञ्चतं यत्रो अस्ति तनूषु बद्धं
कृतमेनो अस्मत्॥ सोमापूषणा जनना रयीणां जनना दिवो जनना
पृथिव्याः। जातौ विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृण्वन्नमृतस्य
नाभिम्॥ इमौ देवौ जायमानौ जुषन्तेमौ तमांसि गूहतामजुष्टा।
आभ्यामिन्द्रः पक्वमामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जनदुस्त्रियांसु॥ (४२)

बृहतः शवसा रथः पपुंरिं च दिवो जनना पञ्चविंशतिश्च॥ [२२]

॥ काण्डम् २ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

वा॒यु॒व्य॑ꣳ श्वे॒तमा॑ल॒भेत् भू॒ति॑कामो वा॒युर्वै॑ क्षेपि॑ष्ठा दे॒वता॑
वा॒युमे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति स ए॒वैनं॑ भू॒तिं ग॑मयति
भ॒वत्ये॒वाति॑क्षि॒प्रा दे॒वते॒त्याहुः॑ सैन॑मीश्वरा प्र॒दह॑ इत्ये॒तमे॒व
सन्त॑ वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत॑ नि॒युद्वा अ॑स्य धृति॑र्धृत ए॒व
भूति॑मु॒पैत्य॑प्र॒दाहा॒य भ॒वत्ये॒व (१)

वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत॑ ग्रा॒म॒कामो॑ वा॒युर्वा इ॒माः प्र॒जा
न॑स्यो॒ता नै॒नीय॑ते वा॒युमे॒व नि॒युत्वंन्त॑ꣳ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति
स ए॒वास्मै॑ प्र॒जा न॑स्यो॒ता नि॒यच्छ॑ति ग्रा॒म्ये॒व भ॑वति नि॒युत्वंते॑
भ॒वति ध्रु॒वा ए॒वास्मा॑ अन॑पगाः करोति वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत॑
प्र॒जाका॑मः प्रा॒णो वै वा॒युर॑पा॒नो नि॒युत्प्रा॑णापा॒नौ खलु॑ वा ए॒तस्य॑
प्र॒जाया॑ (२)

अप॑क्रामतो॒ योऽलं॑ प्र॒जायै॑ सन्प्र॒जां न वि॒न्दते॑ वा॒युमे॒व
नि॒युत्वंन्त॑ꣳ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति स ए॒वास्मै॑ प्रा॒णापा॒नाभ्यां॑
प्र॒जां प्र॒जंन॑यति वि॒न्दते॑ प्र॒जां वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत॑
ज्यो॒गा॒मया॑वी प्रा॒णो वै वा॒युर॑पा॒नो नि॒युत् प्रा॑णापा॒नौ खलु॑ वा
ए॒तस्मा॑दप॑क्रामतो॒ यस्य॑ ज्यो॒गा॒मय॑ति वा॒युमे॒व नि॒युत्वंन्त॑ꣳ स्वेन॑

भागधेयेनोप (३)

धावति स एवास्मिन्प्राणापानौ दधात्युत यदीतासुर्भवति
जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेकं आसीत्सोऽकामयत प्रजाः
पशून्सृजेयेति स आत्मनो वपामुदक्खिदत्तामग्नौ प्रागृह्णात्ततो-
ऽजस्तूपरः समभवत्तः स्वायै देवताया आऽलभत ततो वै स
प्रजाः पशून्सृजत यः प्रजाकामः (४)

पशुकामः स्यात्स एतं प्राजापत्यमजं तूपरमालभेत प्रजा-
पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजां पशून्प्रजनयति
यच्छ्रुणस्तत्पुरुषाणां रूपं यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्ववां
यदव्या इव शफास्तदवीनां यदजस्तदजानामेतावन्तो वै ग्राम्याः
पशवस्तान् (५)

रूपेणैवावरुन्धे सोमापौष्णं त्रैतमालभेत पशुकामो
द्वौ वा अजायै स्तनौ नानैव द्वावभिजायेते ऊर्जं पुष्टिं
तृतीयः सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै
पशून्प्रजनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता सोमं
एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्रजनयत्यौदुम्बरो यूपो भवत्यूर्वा
उदुम्बर ऊर्क्पर्शवं ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनवरुन्धे ॥ (६)

भवत्येव प्रजायां आमयति वायुमेव नियुत्वन्तः स्वेन भागधेयेनोप प्रजाकामस्तान् यूपस्रयोदश

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन्ता
वरुणमगच्छन्ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत् ता अस्मै न पुनरददात्सौ-
ऽब्रवीद्वरं वृणीष्वार्थं मे पुनर्देहीति तासां वरमाऽलभत् स
कृष्ण एकशितिपादभवद्यो वरुणगृहीतः स्यात्स एतं वारुणं
कृष्णमेकशितिपादमालभेत् वरुण- (७)

मेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति
कृष्ण एकशितिपाद्भवति वारुणो ह्येष देवतया समृद्ध्यै
सुवर्भानुरासुरः सूर्यं तमसाऽविद्ध्यत्तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्य
यत्प्रथमं तमोऽपाघ्नन्त्सा कृष्णाऽविरभवद्यद्वितीयः सा फल्गुनी
यत्तृतीयः सा बलक्षी यदद्व्यस्थादपाकृन्तन्त्साऽविऽर्वशा (८)

समभवत्ते देवा अब्रुवन्देवपशुर्वा अयः समभूत्कस्मां
इममालंप्स्यामह इत्यथ वै तर्ह्यल्पा पृथिव्यासीदजाता
ओषधयस्तामविं वशामादित्येभ्यः कामायाऽलभन्त ततो वा
अप्रथत पृथिव्यजायन्तौषधयो यः कामयेत् प्रथेय पशुभिः प्र
प्रजया जायेयेति स एतामविं वशामादित्येभ्यः कामा- (९)

यऽऽ लंभेतादित्यानेव कामः स्वेन भागधेयेनोप धावति
त एवैनं प्रथयन्ति पशुभिः प्र प्रजया जनयन्त्यसावादित्यो न
व्यरोचत् तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मां एता मल्हा आल-
ऽभन्ताऽऽग्नेयीं कृष्णग्रीवीः संहितामैन्द्रीः श्वेतां बारहस्पत्यां
ताभिरेवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मां एता मल्हा

आलंभे (१०)

ताऽऽग्नेयीं कृष्णग्रीवीं संहितामैन्द्रीं श्वेतां बार्हस्पत्या-
मेता एव देवताः स्वेन भागधेयेनोप धावति ता एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
दधति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वसन्तां प्रातराग्नेयीं कृष्णग्रीवीमालंभेत
ग्रीष्मे मध्यन्दिने संहितामैन्द्रीं शरद्यपराह्णे श्वेतां बार्हस्पत्यां
त्रीणि वा आदित्यस्य तेजांसि वसन्तां प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने
शरद्यपराह्णे यावन्त्येव तेजांसि तान्ये- (११)

वाचं रुन्धे संवत्सरं पर्यालभ्यन्ते संवत्सरो वै ब्रह्मवर्चसस्य
प्रदाता संवत्सर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति
गर्भिण्यो भवन्तीन्द्रियं वै गर्भ इन्द्रियमेवास्मिन्दधति सारस्वतीं
मेधीमालंभेत य ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वती
सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवास्मिन् (१२)

वाचं दधाति प्रवदिता वाचो भवत्यपन्नदती भवति
तस्मान्मनुष्याः सर्वा वाचं वदन्त्याग्नेयं कृष्णग्रीवमा लंभेत सौम्यं
बभ्रुं ज्योगामयाव्यग्रिं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमं रसो
यस्य ज्योगामयत्यग्नेरेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसमुत
यदीतासुर्भवति जीवत्येव सौम्यं बभ्रुमालंभेताऽऽग्नेयं कृष्णग्रीवं
प्रजाकामः सोमो (१३)

वै रेतोधा अग्निः प्रजानां प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो

दधात्यग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजामाग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभेत
सौम्यं बभ्रुं यो ब्राह्मणो विद्यामनूच्य न विरोचेत यदाग्नेयो भवति
तेज एवास्मिन्तेन दधाति यत्सौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेन कृष्णग्रीव
आग्नेयो भवति तम एवास्मादपहन्ति श्वेतो भवति (१४)

रुचमेवास्मिन्दधाति बभ्रुः सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चस-
मेवास्मिन्त्विषिं दधात्याग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभेत सौम्यं बभ्रुमाग्नेयं
कृष्णग्रीवं पुरोधायः स्पर्धमान आग्नेयो वै ब्राह्मणः सौम्यो
राजन्योऽभितः सौम्यमाग्नेयौ भवतस्तेजसैव ब्रह्मणोभ्यतो राष्ट्रं
परिगृह्णात्येकधा समावृङ्क्ते पुर एनं दधते॥ (१५)

लभेत वरुणं वशेतामविं वशामादित्येभ्यः कामाय मलूहा आलंभेत तान्येव सैवास्मिन्त्सोमः श्वेतो
भवति त्रिचंत्वारिंशच्च। (२)॥

[२]

देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त स एतं विष्णुर्वामनमपश्यत्तः
स्वायै देवताया आलंभत ततो वै स इमाल्लोकानभ्यजयद्वैष्णवं
वामनमालंभेत स्पर्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाल्लोकानभिजयति विषम
आलंभेत विषमा इव हीमे लोकाः समृद्ध्या इन्द्राय मन्युमते
मनस्वते ललामं प्राशृङ्गमालंभेत सङ्ग्रामे (१६)

सं यत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्ग्रामं जयतीन्द्रमेव
मन्युमन्तं मनस्वन्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं
मन्युं मनो दधाति जयति तं सङ्ग्राममिन्द्राय मरुत्वते

पृश्निसुक्थमालभेत॑ ग्रामकाम॑ इन्द्रमेव॑ मरुत्वंन्तुः॑ स्वेन॑
भागधेयेनोप॑ धावति॑ स एवास्मै॑ सजातान्प्रयच्छति॑ ग्राम्येव॑ भवति॑
यदृषभस्ते- (१७)

नैन्द्रो यत्पृश्निस्तेन॑ मारुतः॑ समृद्धौ॑ पश्चात्पृश्निसुक्थो॑ भवति॑
पश्चादन्ववसायिनीमेवास्मै॑ विशं॑ करोति सौम्यं॑ बभ्रुमालभेतान्नकामः॑
सौम्यं॑ वा अन्नं॑ सोममेव॑ स्वेन॑ भागधेयेनोप॑ धावति॑ स एवास्मा॑
अन्नं॑ प्रयच्छत्यन्नाद एव॑ भवति॑ बभ्रुर्भवत्येतद्वा॑ अन्नस्य॑ रूपं॑ समृद्धौ॑
सौम्यं॑ बभ्रुमालभेत॑ यमलं॑ (१८)

राज्याय॑ सन्तं॑ राज्यं॑ नोपनमेत्सौम्यं॑ वै राज्यं॑ सोममेव॑
स्वेन॑ भागधेयेनोप॑ धावति॑ स एवास्मै॑ राज्यं॑ प्रयच्छत्युपैनं॑ राज्यं॑
नमति॑ बभ्रुर्भवत्येतद्वै॑ सोमस्य॑ रूपं॑ समृद्ध्या॑ इन्द्राय॑ वृत्रतुरे॑ ललामं॑
प्राशृङ्गमालभेत॑ गतश्रीः॑ प्रतिष्ठाकामः॑ पाप्मानमेव॑ वृत्रं॑ तीर्त्वा॑ प्रतिष्ठां॑
गच्छतीन्द्रायाभिमातिघ्ने॑ ललामं॑ प्राशृङ्गमा- (१९)

लभेत॑ यः पाप्मना॑ गृहीतः॑ स्यात्पाप्मा॑ वा अभि-
मातिरिन्द्रमेवाभिमातिहनः॑ स्वेन॑ भागधेयेनोप॑ धावति॑ स
एवास्मात्पाप्मानमभिमातिं॑ प्रणुदत॑ इन्द्राय॑ वज्रिणे॑ ललामं॑
प्राशृङ्गमालभेत॑ यमलं॑ राज्याय॑ सन्तं॑ राज्यं॑ नोपनमेदिन्द्रमेव॑
वज्रिणः॑ स्वेन॑ भागधेयेनोप॑ धावति॑ स एवास्मै॑ वज्रं॑ प्रयच्छति॑
स एनं॑ वज्रो॑ भूत्या॑ इन्ध॑ उपैनं॑ राज्यं॑ नमति॑ ललामः॑ प्राशृङ्गो॑

भवत्येतद्वै वज्रस्य रूपं समृद्धौ॥ (२०)

सङ्ग्रामे तेनालंभमातिघ्ने लुलामं प्राशृङ्गमैनं पञ्चदश च।३।। [३]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्ति-
मैच्छन्तस्मा एतान्दशर्षभामाऽलंभन्त तयैवास्मिन्नुचमदधुर्यो
ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतान्दशर्षभामाऽलंभेतामुमेवादित्यः
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति
ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वसन्ता प्रातस्त्रील्लालामानालंभेत ग्रीष्मे
मध्यन्दिने (२१)

त्रीञ्छितिपृष्ठाञ्छरद्यपराह्णे त्रीञ्छितिवारात्रीणि वा
आदित्यस्य तेजांसि वसन्ता प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने शरद्यपराह्णे
यावन्त्येव तेजांसि तान्येवावरुन्धे त्रयस्त्रय आलंभ्यन्ते-
ऽभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति संवत्सरं पर्यालंभ्यन्ते संवत्सरो
वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता संवत्सर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति
ब्रह्मवर्चस्यैव भवति संवत्सरस्य परस्तात्प्राजापत्यं कद्रु- (२२)

मालंभेत प्रजापतिः सर्वा देवता देवतास्वेव प्रतितिष्ठति यदि
बिभीयाद्दुश्कर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णः श्याममालंभेत सौम्यो
वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पशवः स्वयैवास्मै देवतया पशुभिस्त्वचं
करोति न दुश्कर्मा भवति देवाश्च वै यमश्चास्मिँल्लोकेऽस्पर्धन्त स
यमो देवानामिन्द्रियं वीर्यमयुवत तद्यमस्य (२३)

यमत्वं ते देवा अमन्यन्त यमो वा इदमभूद्यद्वयं स्म इति ते
 प्रजापतिमुपाधावन्त्स एतौ प्रजापतिरात्मन उक्षवशौ निरमिमीत
 ते देवा वैष्णावरुणीं वशामालभेतैन्द्रमुक्षाणन्तं वरुणेनैव
 ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्राणुदन्तैन्द्रेणैवास्यैन्द्रियमवृञ्जत यो
 भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमानो वैष्णावरुणीं (२४)

वशामालभेतैन्द्रमुक्षाणं वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा विष्णुना
 यज्ञेन प्राणुदत ऐन्द्रेणैवास्यैन्द्रियं वृङ्क्ते भवत्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवतीन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रो हतः षोडशभिर्भोगैरसिनात्तस्य
 वृत्रस्य शीर्षतो गाव उदायन्ता वैदेह्योऽभवन्तासामृषभो
 जघनेऽनूदैत्तमिन्द्रो- (२५)

चायत्सोऽमन्यत यो वा इममालभेत मुच्येतास्मात्पा-
 प्मन् इति स आग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभं तस्याग्निरेव
 स्वेन भागधेयेनोपसृतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदह-
 दैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्नधत्त यः पाप्मना गृहीतः स्यात्स आग्नेयं
 कृष्णग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभमग्निरेवास्य स्वेन भागधेयेनोपसृतः (२६)

पाप्मानमपि दहत्यैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्धत्ते मुच्यते पाप्मनो
 भवत्येव द्यावापृथिव्या धेनुमालभेत ज्योगंपरुद्धोऽनयोर्हि
 वा एषोऽप्रतिष्ठितोऽथैष ज्योगंपरुद्धो द्यावापृथिवी एव स्वेन
 भागधेयेनोप धावति ते एवैनं प्रतिष्ठां गमयतः प्रत्येव तिष्ठति

पर्या॒रिणी॑ भवति पर्या॒रिव॒ ह्येतस्य॑ रा॒ष्ट्रं यो ज्योग॑परुद्धः समृ॒द्धौ
वाय॒व्यं (२७)

व॒त्समा ल॑भेत वा॒युर्वा अ॒नयोर्व॑त्स इ॒मे वा ए॒तस्मै
लो॒का अप॑शुष्का वि॒डप॑शुष्काऽथैष ज्योग॑परुद्धो वा॒युमे॒व स्वेन॑
भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति स ए॒वास्मा॑ इ॒माँल्लो॒कान् वि॒शं प्र॒दा॑पयति
प्रा॒स्मा इ॒मे लो॒काः स्तु॑वन्ति भु॒ञ्जत्ये॑नं वि॒डुप॑तिष्ठते॥ (२८)

म॒ध्यन्दि॑ने कर्द्रु॒ यम॑स्य स्पर्ध॑मानो वैष्णा॒वरु॑णीन्तमिन्द्रो॑ऽस्य स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑सृतो वाय॒व्यं
द्वि॒चत्वारि॑०शच्च। (४)॥

[४]

इन्द्रो॑ व॒लस्य॒ बिल॑मपौ॒र्णोत्स॑ य उ॒त्तमः प॒शुरा॑सीत्तं पृ॒ष्ठं
प्रति॑ स॒ङ्ग॒होद॑क्खिदत्तं स॒हस्रं॑ प॒शवो॑ऽनू॒दाय॑न्त्स उ॒न्नतो॑ऽभव॒द्यः
प॒शुका॑मः स्यात्स ए॒तमै॒न्द्रमु॑न्नतमाल॑भेतेन्द्र॑मे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑
धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प॒शून्प्रय॑च्छति पशु॒माने॒व भ॑वत्युन्न॒तो (२९)

भ॑वति सा॒हस्री॒ वा ए॒षा ल॒क्ष्मी यदु॑न्न॒तो ल॒क्ष्मियै॒व
प॒शून्वरु॑न्धे य॒दा स॒हस्रं॑ प॒शून्प्रा॑प्नुयादथ॑ वैष्णा॒वं वा॑म॒नमा
ल॑भेतै॒तस्मि॒न्वै तत्स॒हस्र॑म॒द्ध्यति॑ष्ठत्तस्मा॑देष॑ वा॑म॒नः समी॑षितः
प॒शुभ्य॑ ए॒व प्र॒जाते॑भ्यः प्रति॒ष्ठां द॑धाति॒ कोऽर॑हति स॒हस्रं॑
प॒शून्प्रा॑प्तुमित्या॑हुर॒होरा॒त्राण्ये॒व स॒हस्रं॑ स॒म्पाद्या॑ल॑भेत प॒शवो॑ (३०)

वा अ॑होरा॒त्राणि॑ प॒शूने॒व प्र॒जा॑तान्प्रति॒ष्ठां ग॑मय॒त्योष॑धी॒भ्यो
वे॒हत॑माल॑भेत प्र॒जाका॑म॒ ओष॑धयो॒ वा ए॒तं प्र॒जायै॑ परि॑बाधन्ते

योऽलं प्रजायै सन्प्रजां न विन्दत ओषधयः खलु वा एतस्यै
सूतुमपि घ्नन्ति या वेहद्ववत्योषधीरेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
ता एवास्मै स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयन्ति विन्दते (३१)

प्रजामापो वा ओषधयोऽसत्पुरुष आप एवास्मा असतः
सददति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नापस्त्वावासतः सददतीत्यैन्द्री
सूतवशामालभेत भूतिकामोऽजातो वा एष योऽलं भूत्यै सन्भूतिं
न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा वशाऽभव- (३२)

दिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं भूतिं गमयति
भवत्येव यः सूत्वा वशा स्यात्तमैन्द्रमेवालभेतैतद्वाव तदिन्द्रियं
साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्रं पुनरुत्सृष्टमालभेत य आ
तृतीयात्पुरुषात्सोमं न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्य सोमपीथो यो
ब्राह्मणः सन्ना (३३)

तृतीयात्पुरुषात्सोमं न पिबतीन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत उपैनं सोमपीथो नमति
यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे
यदाग्नेयो भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मणः स्वामेव देवतामनु सन्तनोति
पुनरुत्सृष्टो भवति पुनरुत्सृष्ट इव ह्येतस्य (३४)

सोमपीथः समृद्धौ ब्राह्मणस्पत्यं तूपरमालभेताभि-
चरन्ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तस्मा एवैनमा

वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति तूपरो भवति क्षुरपविर्वा एषा
 लक्ष्मी यत्तूपरः समृद्धौ स्फ्यो यूषो भवति वज्रो वै स्फ्यो
 वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः शृणात्येवैनं वैभीदक इध्मो
 भिनत्येवैनम्॥ (३५)

भवत्युन्नतः पशवो जनयन्ति विन्दतेऽभवत्सत्रेतस्येद्धास्त्रीणि च॥ [५]

बारहस्पत्यः शितिपृष्ठमालभेत ग्रामकामो यः कामयेत पृष्ठः
 समानानां स्यामिति बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवैनं पृष्ठः समानानाङ्करोति ग्राम्येव भवति शितिपृष्ठो भवति
 बारहस्पत्यो ह्येष देवतया समृद्धौ पौष्णः श्याममालभेतान्नकामो-
 ऽन्नं वै पूषा पूषणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा (३६)

अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति श्यामो भवत्येतद्वा अन्नस्य
 रूपः समृद्धौ मारुतं पृश्निमालभेतान्नकामोऽन्नं वै मरुतो
 मरुत एव स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं
 प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति पृश्निर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपः
 समृद्ध्या ऐन्द्रमरुणमालभेतेन्द्रियकाम इन्द्रमेव (३७)

स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं दधातीन्द्रिया-
 व्येव भवत्यरुणो भ्रूमाभवत्येतद्वा इन्द्रस्य रूपः समृद्धौ सावित्र-
 मुपद्धस्तमालभेत सनिकामः सविता वै प्रसवानामीशे सवितारमेव
 स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सनिं प्रसुवति दानकामा
 अस्मै प्रजा भवन्त्युपद्धस्तो भवति सावित्रो ह्येष (३८)

देवतया समृद्धौ वैश्वदेवं बहुरूपमालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा
अन्नं विश्वानेव देवान्धस्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं
प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति बहुरूपो भवति बहुरूपः ह्यन्नः समृद्धौ
वैश्वदेवं बहुरूपमालभेत् ग्रामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव
देवान्धस्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै (३९)

सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति बहुरूपो भवति
बहुदेवत्योऽ(१) ह्येष समृद्धौ प्राजापत्यं तूपरमालभेत्
यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयैत्प्राजापत्यो वै पुरुषः प्रजापतिः खलु
वै तस्य वेद यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयति प्रजापतिमेव स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवैनं तस्मात्स्त्रामान्मुञ्चति तूपरो भवति
प्राजापत्यो ह्येष देवतया समृद्धौ ॥ (४०)

अस्मा इन्द्रमेवैष संजाता विश्वानेव देवान्धस्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै प्राजापत्यो हि
त्रेणि च ॥ [६]

वषट्कारो वै गायत्रियै शिरोऽच्छिन्नत्तस्यै रसः पराऽपतत्तं
बृहस्पतिरुपांगृह्णात्सा शितिपृष्ठा वशाऽभवद्यो द्वितीयः परापतत्तं
मित्रावरुणावुपांगृह्णीताः सा द्विरूपा वशाऽभवद्यस्तृतीयः परापतत्तं
विश्वे देवा उपांगृह्णन्त्सा बहुरूपा वशाऽभवद्यश्चतुर्थः परापतत्तस्य
पृथिवीं प्राविशत्तं बृहस्पतिरभ्य- (४१)

गृह्णादस्त्वेवायं भोगायेति स उक्षवशः समभवद्यल्लोहितं
परापतत्तद्रुद्र उपांगृह्णात्सा रौद्री रोहिणी वशाऽभवद्वारहस्पत्याः

शितिपृष्ठामालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति छन्दसां
वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु (४२)

वै ब्रह्मवर्चसं छन्दसामेव रसेन रसं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत वृष्टिकामो मैत्रं वा अहर्वारुणी
रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै पर्जन्यो वर्षति मित्रावरुणावेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मा अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं
वर्षयतश्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु वै
वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन (४३)

रसं वृष्टिमवरुन्धे मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत प्रजाकामो
मैत्रं वा अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै प्रजाः प्रजायन्ते
मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मा अहोरात्राभ्यां
प्रजां प्रजनयतश्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु वै
प्रजा छन्दसामेव रसेन रसं प्रजामव (४४)

रुन्धे वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं
विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं
प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रस
इव खलु वा अन्नं छन्दसामेव रसेन रसमन्नमवरुन्धे वैश्वदेवीं
बहुरूपामालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै (४५)

संजा॒ता वि॒श्वाने॒व दे॒वान्त्स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मै॑
 सजा॒तान्प्रय॑च्छन्ति॒ ग्राम्यै॑व भ॒वति॒ छन्द॑सां॒ वा ए॒ष रसो॒ यद्व॒शा
 रसं॑ इ॒व खलु॑ वै संजा॒ताश्छन्द॑सामे॒व रसे॑न॒ रसः॑ सजा॒तानव॑रुन्धे
 बा॒र्हस्प॒त्यमु॑क्ष॒वश॑माल॒भेत॑ ब्रह्मवर्च॒सका॑मो बृह॒स्पति॑मे॒व स्वेन॑
 भा॒गधे॒येनोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सं (४६)

द॑धाति ब्रह्मवर्च॒स्यैव॑ भ॒वति॒ वशं॑ वा ए॒ष च॑रति॒ यदु॒क्षा
 वशं॑ इ॒व खलु॑ वै ब्रह्मवर्च॒सं वशे॑नै॒व वशं॑ ब्रह्मवर्च॒समव॑रुन्धे
 रौ॒द्रीः रोहि॑णी॒माल॑भेताभि॒चर॑न्नु॒द्रमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑ धावति॒
 तस्मा॑ ए॒वैन॑मावृ॒श्चति॒ ताज॑गा॒र्तिमा॑च्छति॒ रोहि॑णी भवति॒ रौ॒द्री
 ह्यैषा॑ दे॒वत॑या॒ समृ॑द्धौ स्फ्यो॒ यूपो॑ भवति॒ वज्रो॒ वै स्फ्यो॑
 वज्र॑मे॒वास्मै॑ प्रह॑रति॒ शर॑मयं ब॒र्हिः शृ॒णात्ये॒वेन॑ वैभी॑दक इ॒ध्मो
 भि॒नत्ये॒वेन॑म्॥ (४७)

अभि खलु वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन प्रजामवं वैश्वदेवा वै ब्रह्मवर्चसं यूप एकात्रविंशतिश्च। (७)॥ [७]

अ॒सावा॑दि॒त्यो न व्य॑रोचत॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्ति॒मैच्छ॑न्तस्मा॑
 ए॒ताः सौ॒रीः श्वे॒तां व॒शामा॑ल॒भन्त॒ तयै॒वास्मि॑न्नु॒चम॑दधुर्यो
 ब्रह्मवर्च॒सका॑मः स्यात्तस्मा॑ ए॒ताः सौ॒रीः श्वे॒तां व॒शामाल॑भेता॒मुमे॒-
 वाऽऽदि॒त्यः स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सं
 द॑धाति ब्रह्मवर्च॒स्यैव॑ भ॒वति॒ बैलु॑वो यूपो॑ भवत्य॒सौ (४८)

वा आ॑दि॒त्यो यतो॑ऽजा॒यत॒ ततो॑ बि॒ल्वं उ॒दति॑ष्ठ॒त्सयो॑न्ये॒व

ब्रह्मवर्चसमवर्तुन्धे ब्राह्मणस्पत्यां बभ्रुकर्णीमा लभेताभिचरन्वारुणं
 दशकपालं पुरस्तान्निर्वपेद्वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा ब्रह्मणा
 स्तृणुते बभ्रुकर्णी भवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपं समृद्धौ स्फ्यो यूपो
 भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः
 शृणा- (४९)

त्येवैनं वैभीदक इध्मो भिनत्येवैनं वैष्णवं वामनमालभेत यं
 यज्ञो नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति
 स एवास्मै यज्ञं प्रयच्छत्युपैनं यज्ञो नमति वामनो भवति वैष्णवो
 ह्येष देवतया समृद्धौ त्वाष्ट्रं वडबमालभेत पशुकामस्त्वष्टा वै पशूनां
 मिथुनानां (५०)

प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै
 पशून्मिथुनान्प्रजनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशवः प्रविष्टा अथेष
 पुमान्त्सन्वडबः साक्षादेव प्रजां पशूनवर्तुन्धे मैत्रं श्वेतमालभेत
 सङ्ग्रामे सं यत्ते समयकामो मित्रमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति
 स एवैनं मित्रेण सन्नयति (५१)

विशालो भवति व्यवसाययत्येवैनं प्राजापत्यं कृष्णमालभेत
 वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपं
 धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयति कृष्णो भवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपं
 रूपेणैव वृष्टिमवर्तुन्धे शबलो भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा

वरुणयत्यवाशृङ्गो भवति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥ (५२)

शृणाति मिथुनानात्रयति यच्छति॥ [८]

वरुणं सुषुवाणमन्नाद्यन्नोपानमत्स एतां वारुणीं
कृष्णां वशामपश्यत्तां स्वार्थं देवताया आलभत ततो वै
तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय सन्तमन्नाद्यन्नोपनमत्स एतां
वारुणीं कृष्णां वशामालभेत वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद (५३)

एव भवति कृष्णा भवति वारुणी ह्येषा देवताया समृद्धौ
मैत्रं श्वेतमालभेत वारुणं कृष्णमपां चौषधीनां च सन्धावन्नकामो
मैत्रीर्वा ओषधयो वारुणीरापोऽपां च खलु वा ओषधीनां
च रसमुपजीवामो मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
तावेवास्मा अन्नं प्रयच्छतोऽन्नाद एव भव- (५४)

त्यपां चौषधीनां च सन्धावालभत उभयस्यावरुद्धौ विशाखो
यूपो भवति द्वे ह्येते देवते समृद्धौ मैत्रं श्वेतमा लभेत वारुणं
कृष्णं ज्योगामयावी यन्मैत्रो भवति मित्रेणैवास्मै वरुणं शमयति
यद्वारुणः साक्षादेवैनं वरुणपाशान्मुञ्चत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव
देवा वै पुष्टिन्नाविन्द- (५५)

न्तां मिथुनेऽपश्यन्तस्यां न समराधयन्तावश्विना-
वब्रूतामावयोर्वा एषा मैतस्यां वदद्धमिति साऽश्विनोरेवाभवद्यः
पुष्टिकामः स्यात्स एतामाश्विनीं यमीं वशामालभेताश्विनावेव

स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मिन्पुष्टिं॑ धत्तः पुष्य॑ति प्र॒जया॑
प॒शुभिः॑॥ (५६)

अ॒न्नादौ॑ऽन्नाद ए॒व भ॑वत्यविन्दन्पञ्च॑त्वारि॒शच्च॑॥ [९]

आ॒श्विनं॑ धूम्र॒लंलाम॒मालं॑भेत् यो दुर्ब्रा॑ह्मणः सोमं॑ पिपा॑सेद॒श्विनौ
वै दे॒वाना॒मसौ॑मपावास्तां॒ तौ प॒श्चा सो॑मपी॒थं प्राप्नु॑ताम॒श्विना॑वेतस्य॒
दे॒वता॒ यो दुर्ब्रा॑ह्मणः सोमं॑ पिपा॑सत्य॒श्विना॑वेव स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑
धावति॒ तावे॒वास्मै॑ सोमपी॒थं प्रय॑च्छत् उपै॒न॑ सोमपी॒थो न॑मति॒
यद्धू॒म्रो भ॑वति धूम्रि॒माणं॑मे॒वास्मा॑दप॑हन्ति ल॒लामो॑ (५७)

भवति॑ मुख॒त ए॒वास्मिन्तेजो॑ दधाति वाय॒व्यं गो॑मृगमा॒
लंभेत्॒ यमज॑घ्निवा॒सम॑भि॒श॑सै॒युरपू॑ता वा ए॒तं वागृ॑च्छति॒
यमज॑घ्निवा॒सम॑भि॒श॑सन्ति॒ नैष ग्रा॒म्यः प॒शुर्नाऽर॑ण्यो यद्गो॑मृगो
नेवै॒ष ग्रा॒मे ना॑रण्ये॒ यमज॑घ्निवा॒सम॑भि॒श॑सन्ति वा॒युर्वै दे॒वानां॑
प॒वित्रं॑ वा॒युमे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वै- (५८)

न॑ पवयति॒ परा॑ची॒ वा ए॒तस्मै॑ व्युच्छन्ती॒ व्युच्छ॑ति॒ तमः॑
पा॒प्मानं॑ प्रवि॑शति॒ यस्या॑श्वि॒ने श॒स्यमा॑ने॒ सूर्यो॑ नाविर्भवति॒ सौर्यं॑
ब॒हुरू॒पमा॑लंभेता॒मुमे॒वाऽऽदि॑त्यः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स
ए॒वास्मा॑त्तमः॒ पा॒प्मान॑मप॑हन्ति प्र॒तीच्य॑स्मै व्युच्छन्ती॒ व्युच्छ॑त्यप॒
तमः॑ पा॒प्मान॑ ह॒ते॥ (५९)

ल॒लामः॑ स ए॒व प॑ट्वारि॒शच्च॑॥ [१०]

इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्म।
भरेष्विन्द्रं सुहवः हवामहेऽहोमुचः सुकृतं दैव्यं जनम्। अग्निं
मित्रं वरुणं सातये भगं द्यावापृथिवी मरुतः स्वस्तये। ममत्तु नः
परिज्मा वसुरहा ममत्तु वातो अपां वृषण्वान्। शिशितमिन्द्रापर्वता
युवन्नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः। प्रिया वो नाम (६०)

हुवे तुराणाम्। आयत्तुपन्मरुतो वावशानाः। श्रियसे कं
भानुभिः सम्मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः। ते
वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः।
अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्याथ्सोमो रुद्रेभिरभिरक्षतु त्मना।
इन्द्रो मरुद्विरृक्षतुधा कृणोत्वादित्यैर्नो वरुणः सः शिंशातु। सन्नो
देवो वसुभिरग्निः सः (६१)

सोमस्तनूभी रुद्रियाभिः। समिन्द्रो मरुद्विर्यज्ञियैः समादित्यैर्नो
वरुणो अजिज्ञिपत्। यथाऽऽदित्या वसुभिः सम्बभूवुर्मरुद्वी
रुद्राः समजानताभिः। एवा त्रिणामन्नहणीयमाना विश्वे देवाः
समनसो भवन्तु। कुत्राचिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो नृषदने।
अरहन्तश्चिद्यमिन्धुते संञ्जनयन्ति जन्तवः। सं यदिषो वनामहे
सः हव्या मानुषाणाम्। उत द्युमस्य शवसः (६२)

ऋतस्य रश्मिमाददे। यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो
भवता मृडयन्तः। आवोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्यादः होश्चिद्या
वरिवोवित्तराऽसत्। शुचिरपः सूयवसा अदब्ध उपक्षेति वृद्धवयाः

सुवीरः। नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां भवन्ति प्रणीतौ।
धारयन्त आदित्यासो जगत्स्था देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः।
दीर्घाधियो रक्षमाणा (६३)

असुर्यमृतावानश्चयमाना ऋणानि। तिस्रो भूमीर्धारयन्त्री९ रुत
द्यून्त्रीणि व्रता विदथे अन्तरेषाम्। ऋतेनाऽऽदित्या महि वो महित्वं
तदर्यमन्वरुण मित्र चारु। त्यां नु क्षत्रिया९ अव आदित्यान्
याचिषामहे। सुमृडीका९ अभिष्टये। न दक्षिणा विचिकिते न सव्या
न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा। पाक्याचिद्वसवो धीर्याचि- (६४)

द्युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम्। आदित्यानामवसा नूतनेन
सक्षीमहि शर्मणा शन्तमेन। अनागास्त्वे अदितित्वे तुरास इमं
यज्ञं दधतु श्रोषमाणाः। इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय।
त्वामवस्युराचके। तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाऽऽशास्ते
यजमानो हविर्भिः। अहैडमानो वरुणेह बोद्ध्युरुश९स मा न आयुः
प्रमोषीः॥ (६५)

नामाग्निः स९ शवसो रक्षमाणा धीर्याचिदेकात्रपञ्चाशच्च॥ [११]

[वायव्यं प्रजापतिस्ता वरुणं देवासुरा एष्वसावादित्यो दशरूपभामिन्द्रो वलस्यं बारहस्पत्यं वषट्कारोऽसौ
सौरिं वरुणमाश्विनमिन्द्रं वो नर एकादश॥११॥ वायव्यमाग्नेर्यो कृष्णग्रीवीमसावादित्यो वा अहोरात्राणि वषट्कारः
प्रजन्यिता हुवे तुराणां पञ्चपष्टिः॥६५॥ वायव्यं प्रमोषीः॥]

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताः सृष्टा इन्द्राग्नी अपांगूहताः
सोऽचायत्प्रजापतिरिन्द्राग्नी वै मै प्रजा अपांगुक्षतामिति
स एतमैन्द्राग्नमेकादशकपालमपश्यत्तन्निरवपत्तावस्मै प्रजाः
प्रासाधयतामिन्द्राग्नी वा एतस्य प्रजामपांगूहतो योऽलं प्रजायै
सन्प्रजां न विन्दत ऐन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेत्प्रजाकाम
इन्द्राग्नी (१)

एव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै प्रजां प्रासाधयतो
विन्दते प्रजामैन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेत्स्पर्धमानः क्षेत्रे वा
सजातेषु वेन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप धावति ताभ्यामेवेन्द्रियं
वीर्यं भ्रातृव्यस्य वृद्धे वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽप वा
एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति यः सङ्ग्राममुपप्रयात्यैन्द्राग्नमेकादश-
कपालं निर्-(२)

वपेत्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येणोपप्रयाति
जयति तः सङ्ग्रामं वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्द्धते यः सङ्ग्रामं
जयत्यैन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेत्सङ्ग्रामं जित्वेन्द्राग्नी एव स्वेन

भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं (३)

धत्तो नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृद्धतेऽपु वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं
क्रामति य एति जनतामैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेज्जनता-
मेष्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं
वीर्यं धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येण जनतामेति पौष्णं चरुमनुनिर्वपेत्पूषा
वा इन्द्रियस्य वीर्यस्यानुप्रदाता पूषणमेव (४)

स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा इन्द्रियं
वीर्यमनु प्रयच्छति क्षेत्रपत्यं चरुं निर्वपेज्जनतामागत्येयं वै
क्षेत्रस्य पतिरस्यामेव प्रतितिष्ठत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालमुपरिष्ठा-
न्निर्वपेदस्यामेव प्रतिष्ठायैन्द्रियं वीर्यमुपरिष्ठादात्मन्धत्ते॥ (५)

प्रजाकाम इन्द्राग्नी उपप्रयात्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वीर्यं पूषणमेवैकान्नचत्वारिंशच्च॥ [१]

अग्रये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्णमास-
याजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयेत्पथो वा एषो-
ऽद्धपथेनैति यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं
वाऽतिपादयेत्यग्निमेव पथिकृतं स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवैनमपथात्पन्थामपि नयत्यनृद्धान्दक्षिणा वही ह्येष समृद्ध्या अग्रये
व्रतपतये (६)

पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निः सन्नव्रत्यमिव

चरेदग्निमेव व्रतपतिः॑ स्वेन॑ भागधेयेनोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑
 व्रतमालम्भयति॒ व्रत्यो॑ भवत्य॒ग्नये॑ रक्षोघ्ने॒ पुरोडाशम॑ष्टाकपालं
 निर्वपेद्य॑ रक्षा॑सि सचैर॒न्नग्निमेव॑ रक्षो॒हणः॑ स्वेन॑ भागधेयेनोप॑
 धावति॒ स ए॒वास्माद्रक्षाः॑ स्यप॑हन्ति॒ निशितायां॑ निर्वपे- (७)

निशिताया॑ हि रक्षा॑सि प्रेरते॑ सम्प्रेर्णान्ये॒वैनानि॑ हन्ति
 परि॑श्रिते याजये॒द्रक्ष॑सामन॑न्वव॒चाराय॑ रक्षोघ्नी॒ याज्यानुवा॑क्ये
 भवतो॒ रक्ष॑साः॒ स्तृत्या॑ अ॒ग्नये॑ रु॒द्रवते॑ पुरोडाशम॑ष्टाकपालं
 निर्वपेदभि॒चर॑न्नेषा वा अ॒स्य घो॒रा त॒नूर्यद्रु॑द्रस्तस्मा॑ ए॒वैन॒मावृ॑श्चति
 ताज॑गार्तिमाच्छत्य॒ग्नये॑ सुरभि॒मते॑ पुरोडाशम॑ष्टाकपालं निर्वपेद्यस्य
 गावो॑ वा पुरु॒षा - (८)

वा प्र॒मीये॑रन् यो वा॑ बिभी॒यादेषा॑ वा अ॒स्य भेष॑ज्या
 त॒नूर्यथ्सु॑रभि॒मती॒ तयै॒वास्मै॑ भेष॒जं करो॑ति सुरभि॒मते॑ भवति
 पूती॑गन्धस्याप॑हत्या अ॒ग्नये॑ क्षाम॑वते पुरोडाशम॑ष्टाकपालं
 निर्वपेथ्सङ्ग्रामे॒ सं य॑त्ते भाग॒धेये॒नैवैनं॑ शमयित्वा परा॑नभि
 निर्दि॑शति॒ यमव॑रेषां वि॒द्ध्यन्ति॒ जीव॑न्ति॒ स यं परे॑षां प्र स मी॑यते
 जय॑न्ति॒ तं स॑ङ्ग्राम- (९)

म॒भि वा ए॒ष ए॒तानु॑च्यति॒ येषां॑ पूर्वा॒परा अ॒न्वञ्चः॑ प्र॒मीय॑न्ते
 पुरु॑षाहुतिर्ह्यस्य प्रि॒यत॑माऽ॒ग्नये॑ क्षाम॑वते पुरोडाशम॑ष्टाकपालं

निर्वपेद्भागधेयेनैवैनं शमयति नैषां पुरोऽऽयुषोऽपरः प्रमीयतेऽभि
 वा एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य गृहान्दहत्यग्नये क्षामवते
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्भागधेयेनैवैनं शमयति नास्यापरं
 गृहान्दहति॥ (१०)

व्रतपतये निशिताया निर्वपेत्पुरुषाः सङ्गमन्न चत्वारि च॥ [२]

अग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यं कामो
 नोपनमैदग्निमेव कामं स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं
 कामेन समर्द्धयत्युपैनं कामो नमत्यग्नये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टा-
 कपालं निर्वपेत्स्पर्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वाऽग्निमेव यविष्ठं
 स्वेन भागधेयेनोप धावति तेनैवेन्द्रियं वीर्यं भ्रातृव्यस्य (११)

युवते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽग्नये यविष्ठाय
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचर्यमाणोऽग्निमेव यविष्ठं
 स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्माद्रक्षांसि यवयति
 नैनमभिचरन्थस्तृणुतेऽग्नय आयुष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
 कामयेत सर्वमायुरियमित्यग्निमेवाऽऽयुष्मन्तं स्वेन भागधेयेनोप
 धावति स एवास्मि- (१२)

त्रायुर्दधाति सर्वमायुरेत्यग्नये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपालं
 निर्वपेद्भूतिकामोऽग्निमेव जातवेदसं स्वेन भागधेयेनोप धावति
 स एवैनं भूतिं गमयति भवत्येवाग्नये रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालं

निर्वपेद्रुक्कामोऽग्निमेव रुक्मन्तुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवास्मिन्नुचं दधाति रोचत एवाग्नये तेजस्वते पुरोडाश- (१३)

मृष्टाकपालं निर्वपेत्तेजस्कामोऽग्निमेव तेजस्वन्तुः स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्तेजो दधाति तेजस्यैव
 भवत्यग्नये साहन्त्याय पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेत्सीक्षमाणो-
 ऽग्निमेव साहन्त्यः स्वेन भागधेयेनोप धावति तेनैव संहते यः
 सीक्षते॥ (१४)

भ्रातृव्यस्यास्मिन्तेजस्वते पुरोडाशमृष्टात्रिंशच्च॥ [३]

अग्नयेऽन्नवते पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्न-
 वान्त्स्यामित्यग्निमेवान्नवन्तुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवैनमन्नवन्तं करोत्यन्नवानेव भवत्यग्नयेऽन्नादाय पुरोडाश-
 मृष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नादः स्यामित्यग्निमेवान्नादः स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवैनमन्नादं करोत्यन्नाद - (१५)

एव भवत्यग्नयेऽन्नपतये पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेद्यः
 कामयेतान्नपतिः स्यामित्यग्निमेवान्नपतिः स्वेन भागधेयेनोप
 धावति स एवैनमन्नपतिं करोत्यन्नपतिरेव भवत्यग्नये पर्वमानाय
 पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेदग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावी
 यदग्नये पर्वमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये (१६)

पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये शुचय

आयुरे॒वास्मिन्तेन॑ दधात्यु॒त यदी॒तासु॑र्भव॒ति जीव॑त्ये॒वैतामे॒व
निर्व॑पेच्चक्षु॒ष्कामो॒ यद॒ग्नये॒ पव॑मानाय निर्व॒पति॑ प्रा॒णमे॒वास्मिन्तेन॑
दधाति॒ यद॒ग्नये॒ पाव॑काय वाच॑मे॒वास्मिन्तेन॑ दधाति॒ यद॒ग्नये॒ शुच॑ये
चक्षु॑रे॒वास्मिन्तेन॑ दधा- (१७)

त्यु॒त यद्य॒न्धो भव॑ति॒ प्रैव॑ पश्यत्य॒ग्नये॑ पु॒त्रव॑ते पु॒रोडाश॑म॒ष्टा-
क॑पालं निर्व॑पेदिन्द्रा॒य पु॒त्रिणे॑ पु॒रोडाश॑मेकादशकपालं प्र॒जाका॑मो-
ऽग्नि॑रे॒वास्मै॑ प्र॒जां प्र॑ज॒नय॑ति वृ॒द्धामिन्द्रः॒ प्रय॑च्छत्य॒ग्नये॒ रस॑वते-
ऽज॒क्षीरे॒ चरुं॑ निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त॒ रस॑वान्धस्या॒मित्य॒ग्निमे॒व रस॑वन्त॒ऽ
स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॑ रस॑वन्तं करोति॒ (१८)

रस॑वाने॒व भ॑वत्यज॒क्षीरे॒ भव॑त्याग्नेयी वा ए॒षा यद॒जा सा॒क्षादे॒व
रस॑मवरु॒न्धेऽग्नये॒ वसु॑मते पु॒रोडाश॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त॒
वसु॑मान्धस्या॒मित्य॒ग्निमे॒व वसु॑मन्त॒ऽस्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ स
ए॒वैनं॑ वसु॑मन्तं करोति॒ वसु॑माने॒व भ॑वत्य॒ग्नये॑ वाज॒सृते॑ पु॒रोडाश॑-
म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पेत्सङ्ग्रामे सं य॑त्ते वाजं॒ (१९)

वा ए॒ष सि॑सीर॒षति॒ यः स॑ङ्ग्रामं जिगी॑षत्य॒ग्निः खलु॒
वै दे॒वानां॑ वाज॒सृद॒ग्निमे॒व वाज॒सृत॒ऽस्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑
धावति॒ धाव॑ति॒ वाज॒ः हन्ति॑ वृ॒त्रं ज॑यति॒ त॑ स॑ङ्ग्राममथो
अ॒ग्निरि॑व॒ न प्र॑ति॒धृषे॑ भवत्य॒ग्नये॑ऽग्नि॒वते॑ पु॒रोडाश॑म॒ष्टाक॑पालं
निर्व॑पेद्यस्या॒ग्नाव॒ग्निम॑भ्यु॒द्धरे॑युर्निर्दिष्टभा॒गो वा ए॒तयो॑र॒न्यो-

ऽनिर्दिष्टभागेऽन्यस्तौ सम्भवन्तौ यजमान- (२०)

मभिसम्भवतः स ईश्वर आर्तिमार्तोर्यदग्नयेऽग्निवते निर्वपति
भागधेयेनैवैनौ शमयति नार्तिमार्छति यजमानोऽग्नये ज्योतिष्मते
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतोऽहुतेऽग्निहोत्र उद्धायेदपरं
आदीप्यानूद्धृत्य इत्याहुस्तत्तथा न कार्यं यद्वागधेयमभि पूर्वं
उद्ध्रियते किमपरोऽभ्यु- (२१)

द्विंयेतेति तान्येवावक्षणानि सन्निधाय मन्थेदितः प्रथमं
जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः। स गायत्रिया त्रिष्टुभा
जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति छन्दोभिरेवैनं स्वाद्योनेः
प्रजनयत्येष वाव सोऽग्निरित्याहुर्ज्योतिस्त्वा अस्य परापतितमिति
यदग्नये ज्योतिष्मते निर्वपति यदेवास्य ज्योतिः परापतितं
तदेवावरुन्धे॥ (२२)

करोत्यन्नादो दधाति यदग्नये शुचये चक्षुरेवास्मिन्तेन दधाति करोति वाजं यजमानमुदेवास्य पद्वि॥ [४]

वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्वारुणं चरुं दधिक्राव्णं
चरुमभिशस्यमानो यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति संवत्सरो
वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरेणैवैनं स्वदयत्यपं पापं वर्णं हते
वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्णां पुनाति हिरण्यं
दक्षिणां पवित्रं वै हिरण्यं पुनात्येवैनमाद्यमस्यान्नं भवत्येतामेव

निर्वपेत्प्रजाकामः संवत्सरो (२३)

वा एतस्याशान्तो योनिं प्रजायै पशूनां निर्दहति यो-
ऽलं प्रजायै सन्प्रजां न विन्दते यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो
भवति संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरमेव भागधेयेन
शमयति सोऽस्मै शान्तः स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयति वारुणेनैवेन
वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्ण्णां पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पवित्रं वै
हिरण्यं पुनात्येवैनं (२४)

विन्दते प्रजां वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे
जाते यदष्टाकपालो भवति गायत्रियैवेन ब्रह्मवर्चसेन
पुनाति यन्नवकपालस्त्रिवृतैवास्मिन्तेजो दधाति यद्वशकपालो
विराजैवास्मिन्नन्नाद्यं दधाति यदेकादशकपालस्त्रिष्टुभैवास्मिन्निन्द्रियं
दधाति यद्द्वादशकपालो जगत्यैवास्मिन्पशून्दधाति यस्मिञ्जात
एतामिष्टिं निर्वपति पूत - (२५)

एव तैजस्यन्नाद इन्द्रियावी पशुमान्भवत्यव वा एष
सुवर्गाल्लोकाच्छिद्यते यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यां
वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयति सुवर्गाय हि लोकाय
दर्शपूर्णमासाविज्येते वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदमावास्यां वा
पौर्णमासीं वाऽतिपाद्यं संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरमेव

प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा उपदधाति सुवर्गस्य लोकस्य
समष्ट्या (२६)

अथो देवता एवान्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति वीरहा
वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा
ऋतायवः पुराऽन्नमक्षत्राग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादश-
कपालमग्निमुद्वासयिष्यन् यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री
गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मा आतिथ्यं करोत्यथो यथा जनं
यतेऽवसं करोति तादृ- (२७)

गेव तद्द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरः खलु वा अग्रेयोनिः स्वामेवैनं योनिं गमयत्याद्यमस्यान्नं
भवति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं ग्रामकाम
आहवनीये वैश्वानरमधिश्चयति गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य
विधृत्यै द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरेणैवास्मै सजाताः श्र्यावयति मारुतो भवति (२८)

मारुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव-
रुन्धे सप्तकपालो भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै
सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान् आसादयति विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं
करोति॥ (२९)

आदित्यं चरुं निर्वपेत्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्नियं वा अदितिं रस्या-
मेव पूर्वं प्रतितिष्ठन्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं
गृत्वा संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरः खलु वै
देवानामायतनमेतस्माद्वा आयतनाद्देवा असुरानजयन् यद्वैश्वानरं
द्वादशकपालं निर्वपति देवानामेवाऽऽयतने यतते जयति तं
सङ्ग्राममेतस्मिन्वा एतौ मृजाते (३०)

यो विद्विषाणयोरन्नमत्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्विद्विषा-
णयोरन्नं जुग्वा संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितमेवात्ति
नास्मिन्मृजाते संवत्सराय वा एतौ सममाते यौ सममाते तयोर्यः
पूर्वोऽभिद्रुह्यति तं वरुणो गृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं
निर्वपेत्सममानयोः पूर्वोऽभिद्रुह्य संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः
संवत्सरमेवाऽऽत्वा निर्वरुणम् (३१)

परस्तादभिद्रुह्यति नैनं वरुणो गृह्णात्याव्यं वा एष प्रतिगृह्णाति
योऽविं प्रतिगृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदविं प्रतिगृह्य
संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितामेव प्रतिगृह्णाति नाव्यं
प्रतिगृह्णात्यात्मनो वा एष मात्रामाप्नोति य उभयादत्प्रतिगृह्णात्यश्वं
वा पुरुषं वा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादत् (३२)

प्रतिगृह्य संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितमेव

प्रतिगृह्णाति नाऽऽत्मनो मात्रामाप्नोति वैश्वानरं द्वादशकपालं
 निर्वपेत्सन्निमेष्यन्संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरो यदा खलु वै
 संवत्सरं जनतायां चरत्यथ स धनार्घो भवति यद्वैश्वानरं
 द्वादशकपालं निर्वपति संवत्सरसातामेव सन्निमभि प्रच्यवते
 दानकामा अस्मै प्रजा भवन्ति यो वै संवत्सरं (३३)

प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं
 पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुङ्क्ते तं भागधेयेन विमुञ्चति प्रतिष्ठित्यै
 यया रज्ज्वोत्तमां गामाजेत्तां भ्रातृव्याय प्रहिणुयान्निर्ऋतिमेवास्मै
 प्रहिणोति॥ (३४)

निर्वरुणं वपेदुभयादद्यो वै संवत्सरं पट्टिशञ्च॥ [६]

ऐन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पशून्प्रयच्छति पशुमानेव
 भवति चरुर्भवति स्वादेवास्मै योनेः पशून्प्रजनयतीन्द्रायेन्द्रियावन्ते
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इन्द्रियं वै पशव
 इन्द्रमेवेन्द्रियावन्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति स - (३५)

एवास्मा इन्द्रियं पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवतीन्द्राय घर्मवन्ते
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामो ब्रह्मवर्चसं वै घर्म
 इन्द्रमेव घर्मवन्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
 दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवतीन्द्रायार्कवन्ते पुरोडाशमेकादशकपालं

निर्वपेदन्नकामोऽर्को वै देवानामन्नमिन्द्रमेवार्कवन्तः॑ स्वेन॑ भागधेये-
(३६)

नोपधावति॑ स एवास्मा॑ अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवतीन्द्राय॑
घर्मवन्ते॑ पुरोडाशमेकादशकपालं॑ निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रियावन्त॑
इन्द्राया॑र्कवन्ते भूतिकामो॑ यदिन्द्राय॑ घर्मवन्ते॑ निर्वपति॑ शिर॑
एवास्य॑ तेन॑ करोति॑ यदिन्द्रायेन्द्रियावन्त॑ आत्मानमेवास्य॑ तेन॑
करोति॑ यदिन्द्राया॑र्कवन्ते भूत एवान्नाद्ये॑ प्रतितिष्ठति॑ भवत्येवेन्द्राया-
(३७)

॰होमुचे॑ पुरोडाशमेकादशकपालं॑ निर्वपेद्यः पाप्मना॑ गृहीतः
स्यात्पाप्मा॑ वा अ॰ह इन्द्रमेवा॰होमुचः॑ स्वेन॑ भागधेयेनोप॑ धावति॑
स एवैनं॑ पाप्मनोऽहंसो॑ मुञ्चतीन्द्राय॑ वैमृधाय॑ पुरोडाशमेकादश-
कपालं॑ निर्वपेद्यं मृधोऽभि॑ प्रवेपेरन्नाष्ट्राणि॑ वाऽभिसंमियुरिन्द्रमेव॑
वैमृधः॑ स्वेन॑ भागधेयेनोप॑ धावति॑ स एवास्मान्मृधो॑ (३८)

ऽपहन्तीन्द्राय॑ त्रात्रे॑ पुरोडाशमेकादशकपालं॑ निर्वपेद्वद्धो॑
वा॑ परियत्तो॑ वेन्द्रमेव॑ त्रातारः॑ स्वेन॑ भागधेयेनोप॑ धावति॑
स एवैनं॑ त्रायत॑ इन्द्राया॑र्काश्वमेधवन्ते॑ पुरोडाशमेकादश-
कपालं॑ निर्वपेद्यं महायज्ञो॑ नोपनमैदेते॑ वै महायज्ञस्यान्त्ये॑
तनू॑ यदर्काश्वमेधाविन्द्रमेवार्काश्वमेधवन्तः॑ स्वेन॑ भागधेयेनोप॑
धावति॑ स एवास्मा॑ अन्ततो॑ महायज्ञं च्यावयत्युपैनं॑ महायज्ञो॑

नमति॥ (३९)

इन्द्रियावन्तुः स्वेन भागधेयेनोप धावति सोऽर्कवन्तुः स्वेन भागधेयेनैवेन्द्रायास्मान्मृधोऽस्मै सुप्त

च॥ [७]

इन्द्रा॒यान्वृ॑जवे पुरो॒डाश॑मेकादशकपालं निर्वपे॒द्राम॑काम
इन्द्र॑मे॒वान्वृ॑जुः स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मै॑
सजा॒ताननु॑कान्करोति॒ ग्राम्ये॑व भवतीन्द्रा॒ण्यै चरुं॑ निर्वपे॒द्यस्य॑
सेना॒ऽस॑र॒शिते॑व स्यादिन्द्रा॒णी वै सेना॑यै देवतेन्द्रा॒णीमे॒व स्वेन॑
भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ सैवा॒स्य सेना॒ऽस॑र॒श्यति॑ बल्वंजा॒नपी॒- (४०)

ह्ये सन्नह्येद्रौर्यत्राधिष्कन्ता न्यमेहत्ततो बल्वंजा उदतिष्ठन्गवा-
मेवैनं न्यायमपिनीय गा वेदयतीन्द्राय मन्युमते मनस्वते
पुरो॒डाश॑मेकादशकपालं निर्वपे॒त्सङ्ग्रामे॑ सं यत्त इन्द्रि॒येण॑ वै
म॒न्युना॑ मनसा सङ्ग्रामं जयतीन्द्रमे॒व म॒न्युम॑न्तं मनस्वन्तुः स्वेन॑
भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मिन्निन्द्रि॒यं म॒न्युं मनो॑ दधाति॒ जय॑ति॒
त॑ (४१)

सङ्ग्राममेतामे॒व निर्वपे॒द्यो ह॒तम॑नाः स्वयं पाप इव
स्यादे॒तानि॒ हि वा ए॒तस्मा॑दपक्रान्तान्यथैष ह॒तम॑नाः स्वयं पाप
इन्द्र॑मे॒व म॒न्युम॑न्तं मनस्वन्तुः स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स
ए॒वास्मिन्निन्द्रि॒यं म॒न्युं मनो॑ दधाति॒ न ह॒तम॑नाः स्वयं पापो
भव॑तीन्द्रा॒य दा॒त्रे पुरो॒डाश॑मेकादशकपालं निर्वपे॒द्यः का॒मये॑त्

दानकामा मे प्रजाः स्यु- (४२)

रितीन्द्रमेव दातारुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्तीन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेन्द्रमेव प्रदातारुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रदापयतीन्द्राय सुत्राम्णो पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदपरुद्धो वा (४३)

उपरुद्धमानो वेन्द्रमेव सुत्रामाणुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं त्रायतेऽनपरुद्धो भवतीन्द्रो वै सदृङ् देवताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रियमदधाच्छक्करी याज्यानुवाक्ये अकरोद्वज्रो वै शक्करी स एनं वज्रो भूत्या ऐन्ध (४४)

सोऽभवत्सोऽबिभेद्भूतः प्र मां धक्ष्यतीति स प्रजापतिं पुनरुपाधावत्स प्रजापतिः शक्कर्या अधि रेवतीं निरमिमीत शान्त्या अप्रदाहाय योऽलः श्रियै सन्त्सदृङ्ख्समानैः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति रेवतीं पुरोनुवाक्या भवति शान्त्या अप्रदाहाय शक्करी याज्या वज्रो वै शक्करी स एनं वज्रो भूत्या इन्धे भवत्येव॥ (४५)

आ॒ग्नावै॒ष्ण॒वमे॒का॒दश॒कपा॒लं निर्व॑पेदभि॒चर॑न्त्स॒रस्व॒त्याज्य॑-
 भा॒गा स्या॑द्वा॒रह॑स्प॒त्यश्च॒रुर्य॑दा॒ग्नावै॒ष्ण॒व ए॒का॒दश॒कपा॒लो
 भव॑त्य॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑भिश्चै॒वैनं॑ य॒ज्ञेन॑
 चा॒भिच॑रति॒ सर॑स्व॒त्याज्य॑भा॒गा भव॑ति॒ वाग्वै॑ सर॑स्वती
 वा॒चैवैन॑म॒भिच॑रति॒ बार्ह॑स्प॒त्यश्च॒रुर्भव॑ति॒ ब्रह्म॑ वै दे॒वानां॑
 बृह॑स्पति॒र्ब्रह्म॑णै॒वैन॑म॒भिच॑रति॒ (४६)

प्रति॒ वै प॒रस्ता॑दभि॒चर॑न्तम॒भिच॑रन्ति॒ द्वेद्वे॑ पुरो॒नुवा॒क्ये
 कुर्या॑दति॒प्रयु॑क्त्या ए॒तयै॑व य॒जेता॑भि॒चर्य॑मा॒णो दे॒वता॑भिरे॒व दे॒वताः॑
 प्रति॑चरति॒ य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञं वा॒चा वाचं॑ ब्रह्म॑णा ब्रह्म॑ स दे॒वता॑श्चै॒व
 य॒ज्ञं च॑ म॒द्ध्यतो॑ व्य॒वस॑र्पति॒ तस्य॑ न कु॒तश्च॒नोपा॑व्या॒धो भ॑वति॒
 नैन॑म॒भिच॑रन्त्सृ॒णुत॑ आ॒ग्नावै॒ष्ण॒वमे॒का॒दश॒कपा॒लं निर्व॑पेद्यं य॒ज्ञो
 नो- (४७)

प॒नमे॑द॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञोऽग्निं॑ चै॒व विष्णुं॑ च॒ स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मै॑ य॒ज्ञं प्र॑यच्छ॒त उपै॑नं य॒ज्ञो
 न॑म॒त्याग्ना॑वै॒ष्ण॒वं घृ॒ते च॒रुं निर्व॑पेच्चक्षु॒ष्कामो॑ऽग्ने॒र्वै चक्षु॑षा मनु॒ष्या
 वि प॑श्यन्ति य॒ज्ञस्य॑ दे॒वा अ॒ग्निं चै॒व विष्णुं॑ च॒ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑
 धाव॑ति॒ तावे॒वा- (४८)

स्मि॒ञ्चक्षु॑र्ध॒त्तश्चक्षु॑ष्माने॒व भ॑वति॒ धे॒न्वै वा ए॒तद्रेतो॑
 यदा॑ज्य॒मन॑डुह॒स्तण्डु॑ला मि॒थुना॑दे॒वास्मै॑ चक्षुः॒ प्रज॑नयति॒

घृते भवति तेजो वै घृतं तेजश्चक्षुस्तेजसैवास्मै तेजश्चक्षुरवरुन्ध
इन्द्रियं वै वीर्यं वृद्धे भ्रातृव्यो यजमानोऽयं जमानस्याद्धरकल्पां
प्रति निर्वपेद्भ्रातृव्ये यजमाने नास्येन्द्रियं (४९)

वीर्यं वृद्धे पुरा वाचः प्रवदितो निर्वपेद्वावत्येव वाक्तामप्रौदितां
भ्रातृव्यस्य वृद्धे तामस्य वाचं प्रवदन्तीमन्या वाचोऽनु
प्रवदन्ति ता इन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधत्याग्नावैष्णव-
मृष्टाकपालं निर्वपेत्प्रातः सवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा
स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रं
प्रातः सवनं प्रातः सवनमेव तेनाऽऽप्नो- (५०)

त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेन्माध्यन्दिनस्य सवनस्या-
काले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यदेकादशकपालो
भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं माध्यन्दिनं सवनं माध्यन्दिनमेव
सवनं तेनाऽऽप्नोत्याग्नावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपेत्तृतीयसवनस्या-
काले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यद्द्वादशकपालो
भवति द्वादशाक्षरा जगती जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवनमेव
तेनाऽऽप्नोति देवताभिरेव देवताः (५१)

प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्मं कपालैरेव
छन्दाः स्यात्प्रोति पुरोडाशैः सवनानि मैत्रावरुणमेककपालं
निर्वपेद्वशाथै काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य वशाऽनूबन्ध्या सो

ए॒वैषै॑तस्यै॒कक॑पालो भवति॒ नहि॑ क॒पालैः॑ प॒शुम॑र्हत्या॒प्तुम्॑॥ (५२)

ब्रह्म॑णै॒वेन॑म॒भिच॑रति॒ यज्ञो॑ न तावे॒वास्या॑न्द्रि॒यमा॑प्नोति॒ देवताः॑ स॒प्तत्रि॑ंशच्च॥ [९]

अ॒सावा॑दि॒त्यो न॑ व्य॒रोच॑त॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्रा॑यश्चि॒त्तिमै॑च्छु॒न्तस्मा॑
ए॒त॒ सो॑मा॒रौद्रं॑ च॒रुं नि॑र॒वप॑न्ते॒नैवा॑स्मि॒न्नुच॑म॒दधु॑र्यो ब्र॒ह्मव॑र्च॒सका॑मः
स्या॒त्तस्मा॑ ए॒त॒ सो॑मा॒रौद्रं॑ च॒रुं नि॑र्व॒पेत्सो॑मं चै॒व रु॒द्रं च॑ स्वे॒न
भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मि॑न्ब्रह्मव॒र्चस॑न्ध॒त्तो ब्र॒ह्मव॑र्च॒स्यैव॑
भ॒वति॑ ति॒ष्यापू॑र्णमा॒से नि॑र्व॒पेद्रु॒द्रो- (५३)

वै ति॒ष्यः सो॑मः पू॒र्णमा॑सः सा॒क्षादे॒व ब्र॒ह्मव॑र्च॒समव॑रु॒न्धे
परि॑श्रिते याजयति ब्रह्मव॒र्चस॑स्य॒ परि॑गृही॒त्यै श्वे॒तायै॑ श्वे॒तव॑न्ध॒सायै॑
दु॒ग्धं म॑थि॒तमा॑ज्यं भव॒त्याज्यं॑ प्रो॒क्षणा॑ज्ये॒न मा॑र्जयन्ते॒ याव॑दे॒व
ब्र॒ह्मव॑र्च॒सं तथ्सर्व॑ करो॒त्यति॑ ब्रह्मव॒र्चसं॑ क्रि॒यत॒ इत्या॑हुरी॒श्वरो
दु॒श्चर्मा॑ भवि॒तो॒रिति॑ मा॒नुवी ऋ॒चौ धा॒र्ये कुर्या॑द्यद्वै किं च॒
म॒नुरव॑द॒त्तद्वै॑ष॒जं (५४)

भै॒ष॒जमे॒वास्मै॑ करोति॒ यदि॑ बिभी॒याद्दु॒श्चर्मा॑ भवि॒ष्यामी॑ति॒
सो॒मापौ॑ष्णं च॒रुं नि॑र्व॒पेत्सौ॒म्यो वै दे॒वता॑या॒ पुरु॑षः पौ॒ष्णाः प॒शवः॑
स्वयै॒वास्मै॑ दे॒वता॑या॒ प॒शुभि॑स्त्वचं करोति॒ न दु॒श्चर्मा॑ भवति॒
सो॒मा॒रौद्रं॑ च॒रुं नि॑र्व॒पेत्प्र॒जाका॑मः सोमो॒ वै रे॑तो॒धा अ॒ग्निः प्र॒जाना॑
प्र॒जन॑यिता सोमं ए॒वास्मै॑ रेतो॒ दधा॑त्य॒ग्निः प्र॒जां प्र॒ज॑नयति

विन्दते (५५)

प्रजा॑ सोम॑ारौ॒द्रं च॒रुं निर्व॑पेदभिचरन्त्सौ॒म्यो वै दे॒वता॑या॒ पुरु॑ष
ए॒ष रु॒द्रो यद॒ग्निः स्वा॑या ए॒वैनं॑ दे॒वता॑यै निष्क्री॑य रु॒द्राया॑पि दधाति
ता॒जगा॑र्तिमाच्छति सोम॑ारौ॒द्रं च॒रुं निर्व॑पेज्ज्यो॒गाम॑यावी सोमं॑ वा
ए॒तस्य॑ रसो गच्छत्य॒ग्निः शरी॑रं यस्य॒ ज्यो॒गाम॑यति सोमा॑दे॒वास्य॒
रसं॑ निष्क्री॒णात्य॒ग्नेः शरी॑रमु॒त यदी॒- (५६)

तासु॑र्भवति जी॒वत्ये॒व सोम॑ारु॒द्रयो॒र्वा ए॒तं ग्र॑सितः होता
निष्खि॑दति स ई॒श्वर आ॑र्ति॒मार्तो॑रनु॒द्वान् हो॒त्रा दे॒यो वह्नि॑र्वा
अ॒नु॒द्वान् वह्नि॑रहो॒ता वह्नि॑नै॒व वह्नि॑मा॒त्मानं॑ स्पृ॒णोति सोम॑ारौ॒द्रं
च॒रुं निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त॒ स्वेऽस्मा॑ आ॒यत॑ने भ्रातृ॒व्यं जन॑येयमिति
वेदि॑ परि॒गृह्या॑र्द्धमु॒द्धन्या॑दर्द्धं ना॒र्द्धं ब॒र्हिषः स्तृ॒णीया॑दर्द्धं
ना॒र्द्धमि॑च्छस्य॒भ्याद॒द्यादर्द्धं॑ न स्व ए॒वास्मा॑ आ॒यत॑ने भ्रातृ॒व्यं
जन॑यति॥ (५७)

रुद्रो भेषजं विन्दते यदि स्तृणीयादर्द्धं द्वादश च॥ [१०]

ऐ॒न्द्रमे॑का॒दश॑कपालं निर्व॑पेन्मारु॒तः स॒प्तक॑पालं ग्राम॑काम
इन्द्रं॑ चै॒व म॒रुत॑श्च स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति त ए॒वास्मै॑
सजा॑तान्प्रयच्छन्ति ग्राम्ये॑व भ॒वत्या॑हव॒नीयं ऐ॒न्द्रम॑र्धिश्रयति
गा॒रुह॑पत्ये मारु॒तं पा॑पवस्य॒सस्य॒ विधृत्यै॑ स॒प्तक॑पालो मारु॒तो
भ॑वति स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतो॑ गण॒श ए॒वास्मै॑ सजा॒तानव॑रुन्धेऽनूच्यमा॑न

आसादयति विशमेवा- (५८)

स्मा अनुवर्त्मानं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत क्षत्राय च
विशे च समदं दद्यामित्यैन्द्रस्यावद्यन्ब्रूयादिन्द्रायानु ब्रूहीत्याश्राव्यं
ब्रूयान्मरुतो यजेति मारुतस्यावद्यन्ब्रूयान्मरुद्भ्योऽनुब्रूहीत्याश्राव्यं
ब्रूयादिन्द्रं यजेति स्व एवैभ्यो भागधेये समदं दधाति
वितृ० हाणास्तिष्ठन्त्येतामेव (५९)

निर्वपेद्यः कामयेत कल्पेन्निति यथादेवतमवदाय यथादेवतं
यजेद्भागधेयेनैवैनान् यथायथं कल्पयति कल्पन्त एवैन्द्रमेकादश-
कपालं निर्वपेद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं ग्रामकाम इन्द्रं चैव विश्वा०श्च
देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति
ग्राम्येव भवत्यैन्द्रस्यावदाय वैश्वदेवस्यावद्येदथैन्द्रः स्यो- (६०)

परिष्ठादिन्द्रियेणैवास्मा उभयतः सजातान्परिगृह्णात्युपाधाय्य-
पूर्वयं वासो दक्षिणा सजातानामुपहित्यै पृश्निंयै दुग्धे प्रैयङ्गवं
चरुं निर्वपेन्मरुद्भ्यो ग्रामकामः पृश्निंयै वै पयंसो मरुतो जाताः
पृश्निंयै प्रियङ्गवो मारुताः खलु वै देवतया सजाता मरुत एव
स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव
भवति प्रियवती याज्यानुवाक्ये (६१)

भवतः प्रियमेवैनं समानानां करोति द्विपदा पुरोनुवाक्या
भवति द्विपदं एवावरुन्धे चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव पशूनव-

रुन्धे देवासुराः सं यत्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्ते
 ३ऽन्योन्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाश्चतुर्धा व्यक्रामन्नाग्निर्वसुभिः सोमो
 रुद्रैरिन्द्रो मरुद्विर्वरुण आदित्यैः स इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तमे-
 (६२)

तया संज्ञान्याऽयाजयेदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं
 निर्वपेत्सोमाय रुद्रवते चरुमिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादश-
 कपालं वरुणायाऽऽदित्यवते चरुं ततो वा इन्द्रं देवा ज्यैष्ठ्यायाभि
 समंजानत यः समानैर्मिथो विप्रियः स्यात्तमेतया संज्ञान्या
 याजयेदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्सोमाय रुद्रवते
 चरुमिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वरुणायाऽऽदित्यवते
 चरुमिन्द्रमेवैनं भूतं ज्यैष्ठ्याय समाना अभिसञ्जानते वसिष्ठः
 समानानां भवति॥ (६३)

विशमेव तिष्ठन्त्येतामेवाथैन्द्रस्य याज्यानुवाक्ये तं वरुणाय चतुर्दश च॥ ————— [११]

हिरण्यगर्भ आपो ह यत्प्रजापते। स वेद पुत्रः पितरं
 स मातरं स सूनुर्भुवत्स भुवत्पुनर्मघः। स द्यामौर्णोदन्तरिक्षं
 स सुवः स विश्वा भुवो अभवत्स आऽभवत्। उदुत्यं चित्रम्।
 सप्रलवन्नवीयसाऽग्ने द्युम्नेन सं यतां। बृहत्तन्थ भानुना। निकाव्या
 वेधसः शश्वतस्करहस्ते दधानो - (६४)

नर्या पुरूणि। अग्निर्भुवद्रयिपती रयीणां सत्रा चक्राणो

अमृता॑नि विश्वा॑। हिर॑ण्यपाणि॒मूतये॑ सवि॒तार॒मुप॑ ह्वये। स चेत्ता॑
 दे॒वता॑ प॒दम्। वा॒मम॒द्य स॑वि॒तर्वा॒ममु॑ श्वो दि॒वेदि॑वे वा॒मम॒स्मभ्य॑
 सा॒वीः। वा॒मस्य॑ हि क्षय॑स्य दे॒व भू॑रे॒रया॑ धि॒या वा॑म॒भाजः॑ स्याम।
 बडि॑त्था पर्व॒तानां॑ खि॒द्रं बि॑भर्षि पृथि॒वि। प्र या भू॑मि प्रव॒त्वति॑
 म॒हा जि॒नोषि॑ (६५)

महि॑नि। स्तोमा॑सस्त्वा वि॒चारि॑णि प्र॒तिष्टो॑भन्त्य॒क्तुभिः॑। प्र या
 वाज॑न्न हे॒षन्तं॑ पे॒रुमस्य॑स्यर्जु॒नि। ऋ॒दूदरे॑ण॒ सख्या॑ स॒चेय॑ यो मा॒
 न रि॒ष्यैर्द्वय॑श्च पी॒तः। अ॒यं यः सोमो॑ न्यधा॑य्य॒स्मे तस्मा॑ इन्द्र॑
 प्र॒तिर॑मे॒म्यच्छ॑। आपा॑न्तमन्युस्तु॒पल॑प्रभ॒र्मा धु॑निः शिमी॑वाञ्छ॒रुमा॑
 ऋ॒जीषी॑। सोमो॑ विश्वा॑न्यत॒सा वना॑नि॒ नार्वा॑गिन्द्र॑ प्र॒तिमा॑नानि दे॒भुः।
 प्र (६६)

सु॒वानः॑ सोमं॑ ऋत॒युश्चि॑के॒तेन्द्रा॑य॒ ब्रह्म॑ ज॒मद॑ग्निर॒र्चन्। वृषा॑
 य॒न्तासि॑ शव॑सस्तु॒रस्या॒न्तर्य॑च्छ॒ गृण॑ते ध॒र्त्रं दृ॑ह। स॒बाध॑स्ते
 म॒दश्च॑ शुष्म॒यं च॒ ब्रह्म॑ नरो॑ ब्रह्म॒कृतः॑ स॒पर्य॑न्। अ॒र्को वा॒ यत्तु॑रते
 सोम॑चक्षा॒स्तत्रे॑दिन्द्रो॑ दधते पृथ्सु॒ तुर्या॑म्। वष॑ट्ते विष्णवा॒स आ
 कृ॑णोमि॒ तन्मे॑ जुषस्व शि॒पिवि॑ष्ट ह॒व्यम्। (६७)

वर्ध॑न्तु त्वा सुष्टु॒तयो॒ गिरो॑ मे यू॒यं पा॑त स्व॒स्तिभिः॒ सदा॑ नः।
 प्र तत्ते॑ अ॒द्य शि॑पिविष्ट॒ नामा॒र्यः श॑सामि व॒युना॑नि वि॒द्वान्। तं त्वा॑
 गृ॒णामि॑ त॒वस॒मत॑वीया॒न्क्षय॑न्तम॒स्य रज॑सः प॒राके॑। कि॒मित्ते॑ विष्णो

परिचक्ष्यं भूत्प्रयद्ववक्षे शिपिविष्टो अस्मि। मा वर्षो अस्मदपंगूह
एतद्यदन्यरूपः समिथे बभूथ। (६८)

अग्रे दा दाशुषे रयिं वीरवन्तं परीणसम्। शिशीहि नः सूनुमतः।
दा नो अग्रे शतिनो दाः सहस्रिणो दुरो न वाजः श्रुत्या अपावृधि।
प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि सुवर्ण शुक्रमुषसो विदिद्युतुः।
अग्निर्दा द्रविणं वीरपेशा अग्निर्ऋषिं यः सहस्रां सनोति। अग्निर्दिवि
हव्यमातंतानाग्नेर्धामानि विभृता पुरुत्रा। मा (६९)

नो मर्द्धीरा तू भर। घृतं न पूतं तनूररेपाः शुचि हिरण्यम्।
तत्तै रुक्मो न रोचत स्वधावः। उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष
आसनि। उतो न उत्पुंपूर्या उक्थेषु शवसस्पत इषः स्तोतृभ्य आ
भर। वायो शतं हरीणां युवस्व पोष्याणाम्। उत वा ते सहस्रिणो
रथ आ यातु पाजसा। प्र याभिर्- (७०)

यासि दाश्वाः समच्छां नियुद्धिर्वायविष्टये दुरोणे। नि नो रयिः
सुभोजसं युवेह नि वीरवद्रव्यमश्वियं च राधः। रेवतीर्नः सधमाद्
इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। रेवाः इद्रेवतः स्तोता
स्यात्त्वावतो मघोनः। प्रेदु हरिवः श्रुतस्य॥ (७१)

जिनोषि देभुः प्र हव्यं बभूथ मा याभिश्चत्वारिंशच्च॥ [१२]

[प्रजापतिस्ताः सृष्टा अग्नये पथिकृतेऽग्नये कामायाग्नयेऽन्नवते वैश्वानरमादित्यं चरुमैन्द्रं चरुमिन्द्रायान्वृजव

आग्नावैष्णवमसौ सोमारौद्रमैन्द्रमेकादशकपालं हिरण्यगर्भो द्वादश॥ (१२) प्रजापतिरग्नये कामायाभि सम्भवतो

यो विद्विषाणयोरिद्धो सन्नह्येदाग्रावैष्णवमुपरिष्टाद्यासिं दाश्वाः समेकंसततिः॥ (७१) प्रजापतिः प्रेदं हरिवः
श्रुतस्य॥]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

आदित्येभ्यो भुवद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम आदित्या वा
एतम्भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन्भूतिं न प्राप्नोत्यादित्यानेव
भुवद्वतः स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनम्भूतिं गमयन्ति
भवत्येवाऽऽदित्येभ्यो धारयद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेदपरुद्धो वाऽपरुध्यमानो
वाऽऽदित्या वा अपरोद्धार आदित्या अवगमयितार आदित्यानेव
धारयद्वतः (१)

स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवेनं विशि दध्रत्यनपरुध्यो
भवत्यदितेऽनु मन्यस्वेत्यपरुध्यमानोऽस्य पदमा ददीतेयं
वा अदितिरियमेवास्मै राज्यमनु मन्यते सत्याशीरित्याह
सत्यामेवाशिषं कुरुत इह मन इत्याह प्रजा एवास्मै समंसः
करोत्युप प्रेतं मरुतः (२)

सुदानव एना विस्पतिनाभ्यंमुः राजानमित्याह मारुती वै
विद्धोष्ठो विस्पतिर्विशैवनः राष्ट्रैण समर्धयति यः परस्ताद्भाम्यवादी
स्यात्तस्य गृहाद्वीहीना हरेच्छुक्लाश्च कृष्णाश्च वि चिनुयाद्ये

शुक्लाः स्युस्तमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्या वै देवतया विद्विशमेवाव
गच्छति (३)

अवंगतास्य विडनवगतः राष्ट्रमित्याहुर्ये कृष्णाः स्युस्तं वारुणं
चरुं निर्वपेद्वारुणं वै राष्ट्रमुभे एव विशं च राष्ट्रं चाव गच्छति यदि
नावगच्छेदिममहमादित्येभ्यो भागं निर्वपाम्यामुष्मादमुष्यै विशो-
ऽवगन्तोरिति निर्वपेदादित्या एवैनम्भागधेयम्प्रेप्सन्तो विशमव (३)

गमयन्ति यदि नावगच्छेदाश्वत्थान्मयूखान्त्सप्त मध्यमेषायामुप
हन्यादिदमहमादित्यान्बध्नाम्यामुष्मादमुष्यै विशोऽवगन्तोरित्या-
दित्या एवैनं बद्धवीरा विशमव गमयन्ति यदि नावगच्छेदेतमेवा-
ऽऽदित्यं चरुं निर्वपेदिध्मेऽपि मयूखान्त्सप्त नह्येदनपरुध्यमेवाव
गच्छत्याश्वत्था भवन्ति मरुतां वा एतदोजो यदश्वत्थ ओजसैव
विशमव गच्छति सप्त भवन्ति सप्तगणा वै मरुतो गणश एव
विशमव गच्छति॥ (५)

धारयद्वतो मरुतो गच्छति विशमवैतदष्टादश च॥ [१]

देवा वै मृत्योरंबिभयुस्ते प्रजापतिमुपाधावन्तेभ्य
एताम्प्राजापत्याः शतकृष्णलां निर्वपत्तयैवैष्वमृतमदधाद्यो
मृत्योर्बिभीयात्तस्मा एताम्प्राजापत्याः शतकृष्णलां निर्वपेत्प्रजा-
पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्नायुर्दधाति
सर्वमायुरेति शतकृष्णला भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय

आयुष्येवेन्द्रिये (६)

प्रति तिष्ठति घृते भवत्यायुर्वै घृतममृतं॑ हिरण्यमायुश्चैवास्मां
अमृतं च समीचीं दधाति चत्वारिचत्वारि कृष्णालान्यव द्यति
चतुरवत्तस्यास्यां एकधा ब्रह्मण उप हरत्येकधैव यजमान
आयुर्दधात्यसावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्ति-
मैच्छन्तस्मा एत॑ सौर्यं चरुं निरवपन्तेनैवास्मि (७)

त्रुचंमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एत॑ सौर्यं
चरुं निर्वपेदमुमेवाऽऽदित्यः॑ स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवत्युभयतो रुक्मौ भवत
उभयत एवास्मिन्नुचं दधाति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णालं जुहोति दिग्भ्य
एवास्मै॑ ब्रह्मवर्चसमव रुद्ध आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्सावित्रं
द्वादशकपालम्भूम्यै (८)

चरुं यः कामयेत हिरण्यं विन्देय हिरण्यम्मोप
नमेदिति यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं
तेनैवैनद्विन्दते सावित्रो भवति सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दते भूम्यै
चरुर्भवत्यस्यामेवैनद्विन्दत उपैन्॑ हिरण्यं नमति वि वा एष
इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते यो हिरण्यं विन्दत एताम् (९)

एव निर्वपेद्विरण्यं वित्त्वा नेन्द्रियेण वीर्येण व्युध्यत
एतामेव निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्येद्यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै

हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं तेनैवैनद्विन्दति सावित्रो भवति
 सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दति भूम्यै चरुर्भवत्यस्यां वा एतन्नश्यति
 यन्नश्यत्यस्यामेवैनद्विन्दतीन्द्रः (१०)

त्वष्टुः सोममभीषहापिबुध्स विष्वङ्मूर्च्छुथ्स इन्द्रियेण
 सोमपीथेन व्यार्ध्यत स यदूर्ध्वमुदवमीत्ते श्यामाकां अभवन्थ्स
 प्रजापतिमुपाधावत्तस्मां एत९ सोमेन्द्र९ श्यामाकं चरुं
 निरवपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रिय९ सोमपीथमदधाद्वि वा एष इन्द्रियेण
 सोमपीथेनार्ध्यते यः सोमं वर्मिति यः सोमवामी स्यात्तस्मै (११)

एत९ सोमेन्द्र९ श्यामाकं चरुं निर्वपेत्सोमं चैवेन्द्रं च स्वेन
 भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रिय९ सोमपीथं धत्तो नैन्द्रियेण
 सोमपीथेन व्यृध्यते यत्सौम्यो भवति सोमपीथमेवाव रुन्धे यदेन्द्रो
 भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमव रुन्धे श्यामाको
 भवत्येष वाव स सोमः (१२)

साक्षादेव सोमपीथमव रुन्धेऽग्नये दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं
 निर्वपेदिन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालम् पशुकामो-
 ऽग्निरेवास्मै पशून्मृज्जनयति वृद्धानिन्द्रः प्र यच्छति दधि मधुं
 घृतमापो धाना भवन्त्येतद्वै पशूना९ रूप९ रूपेणैव पशूनव रुन्धे
 पञ्चगृहीतम्भवति पाङ्गा हि पशवो बहुरूपम्भवति बहुरूपा हि
 पशवः (१३)

समृद्धौ प्राजापत्यम्भवति प्राजापत्या वै पशवः प्रजा-
पतिरेवास्मै पशून् जंनयत्यात्मा वै पुरुषस्य मधु यन्मध्वग्नौ
जुहोत्यात्मानमेव तद्यजमानोऽग्नौ प्र दधाति पङ्क्तौ याज्यानुवाक्ये
भवतः पाङ्क्तः पुरुषः पाङ्क्ताः पशव आत्मानमेव मृत्योर्निष्क्रीय
पशून्व रुन्धे॥ (१४)

इन्द्रियंऽस्मिन्भूम्या एतामिन्द्रः स्यात्तस्मै सोमो बहुरूपा हि पशव एकचत्वारिंशच्च॥ — [२]

देवा वै सत्रमांसतर्द्धिपरिमितं यशस्कामास्तेषां सोमं
राजानं यश आर्च्छथ्स गिरिमुदैत्तमग्निरनूदैत्तावग्नीषोमौ
समभवतान्ताविन्द्रो यज्ञविभ्रष्टोऽनु परैत्तावब्रवीद्याजयत्तस्मेति
तस्मा एतामिष्टिं निरवपतामाग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं
सौम्यं चरुन्तयैवास्मिन्तेजः (१५)

इन्द्रियम्ब्रह्मवर्चसमधत्तां यो यज्ञविभ्रष्टः स्यात्तस्मा एतामिष्टिं
निर्वपेदाग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं सौम्यं चरुं यदाग्नेयो
भवति तेज एवास्मिन्तेन दधाति यदैन्द्रो भवतीन्द्रियमेवास्मिन्तेन
दधाति यथ्सौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेनाग्नेयस्य च सौम्यस्य चैन्द्रे
समाश्लेषयेत्तेजश्चैवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं च समीचीं (१६)

दधात्यग्नीषोमीयमेकादशकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदा-
ग्नेयो वै ब्राह्मणः स सोममपिबति स्वामेव देवतां स्वेन भागधेयेनोप-
धावति सैवैनं कामेन समर्धयत्युपैनं कामो नमत्यग्नीषोमीयमष्टा-

कंपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामोऽग्नीषोमावेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं धत्तो ब्रह्मवर्चस्येव (१७)

भवति यदष्टाकंपालस्तेनाग्नेयो यच्छामाकस्तेन सौम्यः
समृद्धौ सोमाय वाजिने श्यामाकं चरुं निर्वपेद्यः क्लैव्याद्विभीयाद्रेतो
हि वा एतस्माद्वाजिनमपक्रामत्यथैष क्लैव्याद्विभाय सोममेव
वाजिनः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्नेतो
वाजिनं दधाति न क्लीबो भवति ब्राह्मणस्पृत्यमेकादशकपालं
निर्वपेद्ब्रामकामः (१८)

ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै
सजातान्म्र यच्छति ग्राम्येव भवति गुणवती याज्यानुवाक्ये भवतः
सजातैरेवैनं गुणवन्तं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत ब्रह्मन्विशं
वि नाशयेयमिति मारुती याज्यानुवाक्ये कुर्याद्ब्रह्मन्नेव विशं वि
नाशयति॥ (१९)

तेजः समीचीं ब्रह्मवर्चस्येव ग्रामकामस्त्रिचत्वारिंशच्च॥ [३]

अर्यम्णे चरुं निर्वपेत्सुवर्गकामोऽसौ वा आदित्योऽर्यमा-
र्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं सुवर्गं
लोकं गमयत्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत दानकामा मे
प्रजाः स्युरित्यसौ वा आदित्योऽर्यमा यः खलु वै ददाति
सौऽर्यमार्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एव (२०)

अस्मै दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा
 भवन्त्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत स्वस्ति जनतामियामित्यसौ
 वा आदित्योऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं
 तद्रमयति यत्र जिगमिषतीन्द्रो वै देवानामानुजावर आसीत्स प्रजा-
 पतिमुपाधावत्तस्मा एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं निः (२१)

अवपत्तेनैवैनमग्रं देवतानां पर्यणयद्बुध्रवती अग्रवती
 याज्यानुवाक्ये अकरोद्बुध्रादेवैनमग्रं पर्यणयद्यो राजन्य आनुजावरः
 स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवैनमग्रं समानानां परिणयति बुध्रवती
 अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो बुध्रादेवैनमग्रम् (२२)

परिणयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य आनुजावरः
 समृद्धौ यो ब्राह्मण आनुजावरः स्यात्तस्मा एतम्बार्हस्पत्यमानुषूकं
 चरुं निर्वपेद्बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनमग्रं
 समानानां परिणयति बुध्रवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो
 बुध्रादेवैनमग्रं परिणयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य
 आनुजावरः समृद्धौ॥ (२३)

एव निरग्रमेतस्य चत्वारि च॥ [४]

प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशद्बुहितरं आसन्ताः सोमाय राज्ञे-

ऽददात्तासां॑ रोहिणीमुपैत्ता ईर्ष्यन्तीः पुनरगच्छन्ता अन्वैत्ताः
 पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददात्सोऽब्रवीदृतममीष्व यथा
 समावच्छ उषैष्याम्यथ ते पुनर्दास्यामीति स ऋतमांसीत्ता अस्मै
 पुनरददात्तासां॑ रोहिणीमेवोप (२४)

एतं यक्ष्म आर्च्छद्राजानं यक्ष्म आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य जन्म
 यत्पारपीयानभवत्तत्पापयक्ष्मस्य यज्ञायाभ्योऽविन्दत्तज्ञायेन्यस्य य
 एवमेतेषां यक्ष्माणां जन्म वेद नैनमेते यक्ष्मा विन्दन्ति स एता एव
 नमस्यन्नुपाधावत्ता अब्रुवन्वरं वृणामहै समावच्छ एव न उपाय
 इति तस्मा एतम् (२५)

आदित्यं चरुं निरवपन्तेनैवैनम्पापात्सामादमुञ्चन् यः
 पापयक्ष्मगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्यानेव
 स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं पापात्सामान्मुञ्चन्त्यमावास्यायां
 निर्वपेदमुमेवैनमाप्यायमानमन्वा प्याययति नवोनवो भवति जाय-
 मान इति पुरोनुवाक्या भवत्यायुरेवास्मिन्तया दधाति यमादित्या
 अ३शुमाप्याययन्तीति याज्यैवैनमेतया प्याययति॥ (२६)

एवोपैतमस्मिन्नयोदश च॥ [५]

प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यं व्यादिशत्सोऽब्रवीद्यदिमाँल्लोका-
 नभ्यतिरिच्यातै तन्ममांसदिति तदिमाँल्लोकानभ्यत्यरिच्यतेन्द्र३
 राजानमिन्द्रमधिराजमिन्द्र३ स्वराजानन्ततो वै स इमाँल्लोका३स्त्रेधादु

कामयेतान्नादः स्यादिति तस्मां एतं त्रिधातुं निर्वपेदिन्द्राय राज्ञे
पुरोडाशम् (२७)

एकादशकपालमिन्द्रायाधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञेऽयं वा इन्द्रो
राजायमिन्द्रोऽधिराजोऽसाविन्द्रः स्वराडिमानेव लोकान्स्वेन
भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नम्प्र यच्छन्त्यन्नाद एव भवति
यथा वत्सेन प्रत्तां गां दुह एवमेवेमाल्लोकान्प्रत्तान्काममन्नाद्यं
दुह उत्तानेषु कपालेष्वधि श्रयत्ययातयामत्वाय त्रयः पुरोडाशा
भवन्ति त्रय इमे लोका एषां लोकानामास्या उत्तरउत्तरो
ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोकाः समृद्धौ सर्वेषामभिगमयन्नव
द्यत्यच्छम्बद्वारव्यत्यासमन्वाहानिर्दाहाय॥ (२८)

पुरोडाशत्रयः षड्विंशतिश्च॥

[६]

देवासुराः संयन्ता आसन्तां देवानसुरा अजयन्ते देवाः
पराजिग्याना असुराणां वैश्यमुपायन्तेभ्य इन्द्रियं वीर्यमपा-
क्रामत्तदिन्द्रोऽचायत्तदन्वपाक्रामत्तदेवरुधं नाशक्रोत्तदस्मा-
दभ्यर्धोऽचरत्स प्रजापतिमुपाधावत्तमेतया सर्वपृष्ठयाऽयाजयत्त-
यैवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यमदधाद्य इन्द्रियकामः (२९)

वीर्यकामः स्यात्तमेतया सर्वपृष्ठया याजयेदेता एव देवताः
स्वेन भागधेयेनोप धावति ता एवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं दधति
यदिन्द्राय रार्थतराय निर्वपति यदेवाग्नेस्तेजस्तदेवाव रुन्धे

यदिन्द्राय॑ बार्ह॑ताय॒ यदे॒वेन्द्र॑स्य॒ तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य॒
वैरू॒पाय॒ यदे॒व स॑वि॒तुस्तेज॒स्तत् (३०)

ए॒वाव॑ रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य॒ वैरा॒जाय॒ यदे॒व धा॒तुस्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒
यदिन्द्रा॑य॒ शाक्क॑राय॒ यदे॒व म॒रुतां॑ तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य॒
रैव॒ताय॒ यदे॒व बृ॒हस्प॑ते॒स्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒ ए॒ताव॑न्ति॒ वै तेजा॑ंसि॒
तान्ये॒वाव॑ रुन्धे॒ उत्ता॑नेषु॒ क॒पाले॑ष्वधि॒ श्रय॑त्यया॒तयाम॑त्वाय॒ द्वाद॑श॒
क॒पालः॑ पु॒रोडा॑शः (३१)

भ॒वति॒ वैश्व॑दे॒वत्वाय॑ स॒मन्त॑म्प॒र्यव॑द्यति॒ स॒मन्त॑मेवेन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑
यज॑माने दधाति॒ व्य॒त्यास॑मन्वा॒हानि॑र्दाहा॒याश्च॑ ऋष॒भो वृ॒ष्णिर्ब॑स्तः
सा दक्षि॑णा वृष॒त्वायै॑तयै॒व य॑जेताभि॒शस्य॑मान॒ ए॒ताश्चे॒द्वा अ॑स्य
दे॒वता॒ अन्न॑म॒दन्त्य॑दन्त्यु॒वेवा॑स्य॒ मनु॑ष्याः॥ (३२)

इन्द्रि॒यका॑मः स॒वि॒तुस्तेज॒स्तत्पु॑रोडा॒शोऽष्टा॑त्रिंशच्च॥ [७]

रज॑नो॒ वै कौ॑णेयः॒ क्र॑तुजि॒तं जा॑नकिं॒ चक्षु॑र्वन्य॒मया॑त्तस्मा॑
ए॒तामि॑ष्टिं॒ निर॑वप॒दग्न॑ये॒ भ्राज॑स्वते॒ पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒ सौ॒र्यं
च॒रुम॑ग्नये॒ भ्राज॑स्वते॒ पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒न्तयै॑वास्मि॒ञ्चक्षु॑र॒दधा॑द्यश्चक्षु॑ष्
स्यात्तस्मा॑ ए॒तामि॑ष्टिं॒ निर्व॑पे॒दग्न॑ये॒ भ्राज॑स्वते॒ पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒ सौ॒र्यं
च॒रुम॑ग्नये॒ भ्राज॑स्वते॒ पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पालम॒ग्नेर्वै चक्षु॑षा
मनु॑ष्या॒ वि (३३)

प॒श्यन्ति॒ सूर्य॑स्य दे॒वा अ॒ग्निं चै॒व सूर्यं॑ च॒ स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑

धावति तावेवास्मिञ्चक्षुर्धत्तश्चक्षुष्मानेव भवति यदाग्नेयौ भवन्तश्चक्षुषी
 एवास्मिन्तत्प्रति दधाति यथ्सौर्यो नासिकां तेनाभितः सौर्यमाग्नेयौ
 भवन्तस्तस्मादभितो नासिकां चक्षुषी तस्मान्नासिकया चक्षुषी विधृते
 समानी याज्यानुवाक्ये भवतः समानः हि चक्षुः समृद्ध्या उदु त्यं
 जातवेदसः सप्त त्वा हरितो रथे चित्रं देवानामुदंगादनीकमिति
 पिण्डान्प्र यच्छति चक्षुरेवास्मै प्र यच्छति यदेव तस्य तत्॥ (३४)

वि ह्यष्टाविंशतिश्च॥

[८]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता वसुविद्धुवो-
 ऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता वसुविद्धुवोऽसि ध्रुवो-
 ऽहः संजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता वसुविदामनमस्यामनस्य देवा
 ये संजाताः कुमारः समनसस्तानहं कामये हृदा ते मां कामयन्ताः
 हृदा तान्म आमनसः कृधि स्वाहामनमसि (३५)

आमनस्य देवा याः स्त्रियः समनसस्ता अहं कामये हृदा ता
 मां कामयन्ताः हृदा ता म आमनसः कृधि स्वाहा वैश्वदेवीः
 साङ्ग्रहणीं निर्वपेद्दामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव
 देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्र यच्छन्ति
 ग्राम्येव भवति साङ्ग्रहणी भवति मनोग्रहणं वै संग्रहणम्मन एव
 सजातानाम् (३६)

गृह्णाति ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमिति परिधीन्परि

दधात्याशिषमेवैतामा शास्तेऽथो एतदेव सर्वं सजातेष्वधि भवति
यस्यैवं विदुषं एते परिधयः परिधीयन्त आमनमस्यामनस्य देवा
इति तिस्र आहुतीर्जुहोत्येतावन्तो वै सजाता ये महान्तो ये क्षुल्लका
याः स्त्रियस्तानेवाव रुन्धे त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते॥ (३७)

स्वाहामनमसि सजातानां रुन्धे पञ्च च॥ [९]

यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवद्यदसर्पत्तत्सर्पिरभवद्यदघ्नियत
तद्धृतमभवदश्विनोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणो-
ऽसि स्वाहेन्द्रस्य प्राणोऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणोऽसि
स्वाहा मित्रावरुणयोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि
स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि (३८)

तस्य ते ददतु येषां प्राणोऽसि स्वाहा घृतस्य धाराममृतस्य
पन्थामिन्द्रेण दत्ताम्प्रयताम्मरुद्भिः। तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा
गव्यैरयत्। पावमानेन त्वा स्तोमेन गायत्रस्य वर्तन्योपाशोर्वीर्येण
देवस्त्वा सवितोऽसृजतु जीवातवे जीवनस्यायै बृहद्रथन्तरयोस्त्वा
स्तोमेन त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोत् (३९)

सृजतु जीवातवे जीवनस्याया अग्नेस्त्वा मात्रया जगत्यै
वर्तन्याग्रयणस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोऽसृजतु जीवातवे
जीवनस्याया इममग्र आयुषे वर्चसे कृधि प्रियं रेतो वरुण सोम

राजन्। मा॒तेवा॑स्मा अ॒दिते॑ शर्म॒ यच्छ॑ विश्वे॒ देवा॑ जर॑दष्टिर्यथास॑त्।
 अ॒ग्निरायु॑ष्मान्त्स वन॒स्पति॑भिरायु॑ष्मान्तेन॒ त्वायु॑षायु॑ष्मन्तं
 करोमि॒ सोम॒ आयु॑ष्मान्त्स ओष॑धीभिर्यज्ञ॒ आयु॑ष्मान्त्स
 दक्षि॑णाभिर्ब्र॒ह्मायु॑ष्मत्तद्वा॒ह्मणै॑रायु॑ष्मद्दे॒वा आयु॑ष्मन्त॒स्तेऽमृ॑तेन॒ पित॑र॒
 आयु॑ष्मन्त॒स्ते स्व॒धयायु॑ष्मन्त॒स्तेन॒ त्वायु॑षायु॑ष्मन्तं करोमि॥ (४०)

विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोऽथसोम॒

आयुष्मान्यश्चविंशतिश्च॥ [१०]

अ॒ग्निं वा ए॒तस्य॑ शरी॑रं गच्छ॒ति सोम॑ रसो वरु॑ण
 ए॒नं वरु॑णपा॒शेन॑ गृह्णा॒ति सर॑स्वतीं वा॒गग्रा॑विष्णू॒ आत्मा॑
 यस्य॒ ज्यो॒गा॒मय॑ति॒ यो ज्यो॒गा॒मया॑वी स्या॒द्यो वा का॑मये॒त
 सर्व॑मायुरि॒यामि॑ति॒ तस्मा॑ ए॒तामिष्टिं॑ निर्व॑पेदा॒ग्नेयम॑ष्टाक॒पालः॑
 सौम्यं॑ च॒रुं वा॑रुणं दश॑क॒पालः॑ सा॒रस्व॑तं च॒रुमा॑ग्रावैष्ण॒वमेका॑-
 दश॑क॒पालम॑ग्रे॒रेवा॑स्य॒ शरी॑रं निष्क्री॒णाति॑ सोमा॒द्रसम्॑ (४१)

वा॒रु॒णेनै॒वैनं॑ वरु॑णपा॒शान्मुञ्च॑ति सा॒रस्व॑तेन॒ वाचं॑ दधात्य॒ग्निः
 सर्वा॑ दे॒वता॑ विष्णु॑र्यज्ञो दे॒वता॑भिश्चै॒वैनं॑ य॒ज्ञेन॑ च भिष॑ज्यत्यु॒त
 यदी॒तासु॑र्भव॒ति जी॒वत्ये॒व यन्न॑व॒मैत्तन्न॑वनीतमभव॒दित्या॑ज्य॒मवैक्ष॑ते
 रू॒पमे॒वा॒स्यैत॑न्महि॒मानं॑ व्याच॑ष्टेऽश्वि॒नोः प्रा॒णोऽसी॑त्या॒हाश्वि॑नौ वै
 दे॒वाना॑म् (४२)

भिष॑जौ ताभ्यामे॒वास्मै॑ भेष॒जं करो॑तीन्द्र॒स्य प्रा॒णो-

ऽसीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नेतेन दधाति मित्रावरुणयोः प्राणोऽसीत्याह
 प्राणापानावेवास्मिन्नेतेन दधाति विश्वेषां देवानां प्राणोऽसीत्याह
 वीर्यमेवास्मिन्नेतेन दधाति घृतस्य धाराममृतस्य पन्थामित्याह
 यथायजुरैवैतत्पावमानेन त्वा स्तोमेनेति (४३)

आह प्राणमेवास्मिन्नेतेन दधाति बृहद्रथन्तुरयोस्त्वा
 स्तोमेनेत्याहौज एवास्मिन्नेतेन दधात्यग्नेस्त्वा मात्रयेत्याहाऽऽ-
 त्मानमेवास्मिन्नेतेन दधात्यृत्विजः पर्याहुर्यावन्त एवर्त्विजस्त
 एनम्भिषज्यन्ति ब्रह्मणो हस्तमन्वारभ्य पर्याहुरेकधैव यजमान
 आयुर्दधति यदेव तस्य तद्धिरण्यात् (४४)

घृतं निष्पिबत्यायुर्वै घृतममृतं हिरण्यममृतादेवायुर्निष्पिबति
 शतमानमभवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
 तिष्ठत्यथो खलु यावतीः समा एष्यन्मन्येत तावन्मानः
 स्यात्समृद्ध्या इममग्र आयुषे वर्चसे कृधीत्याहायुरेवास्मिन्वर्चो
 दधाति विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासदित्याह जरदष्टिमेवेन
 करोत्यग्निरायुष्मानिति हस्तं गृह्णात्येते वै देवा आयुष्मन्तस्त
 एवास्मिन्नायुर्दधति सर्वमायुरेति॥ (४५)

रसं देवानां स्तोमेनेति हिरण्यादसदिति द्वाविंशतिश्च॥ [११]

प्रजापतिर्वरुणायाश्वमनयत्स स्वां देवतामाच्छत्स पर्यदीर्यत्

स ए॒तं वा॑रु॒णं च॑तुष्क॒पालम॑पश्य॒त्तं नि॑र॒वप॑त्ततो॒ वै स
व॑रु॒णपा॑शाद॒मुच्य॑त॒ वरु॑णो॒ वा ए॒तं गृ॑ह्णाति॒ योऽश्वं॑ प्र॒तिगृ॑ह्णाति॒
याव॑तोऽश्वान्प्र॒तिगृ॑ह्णीयात्ताव॑तो॒ वारु॑णाश्चतुष्क॒पाला॒न्निर्व॑पे॒द्वरु॑णमे॒व
स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ वरु॒णपा॑शान्मुञ्चति (४६)

चतुष्क॒पाला भ॑वन्ति॒ चतु॑ष्पा॒द्द्व्यश्वः॑ स॒मृद्ध्या॑ ए॒कम॑तिरि॒क्तं
निर्व॑पे॒द्यमे॒व प्र॑तिग्रा॒ही भ॑वति॒ यं वा॒ नाध्ये॑ति॒ तस्मा॑दे॒व
व॑रु॒णपा॑शान्मुच्यते॒ यद्य॑प॒रं प्र॑तिग्रा॒ही स्या॑त्सौ॒र्यमे॑क॒कपाल॑मनु॒
निर्व॑पे॒दमु॑मे॒वाऽऽदि॑त्यमु॒च्चारं॑ कु॒रुते॑ऽपो॒ऽवभृ॑थम॒वैत्य॑प्सु॒ वै
वरु॑णः सा॒क्षादे॒व वरु॑णम॒व य॑जतेऽपो॒नप्री॑यं च॒रुम्पु॑नरेत्य॒
निर्व॑पे॒दप्सु॑यो॒निर्वा॑ अश्वः॒ स्वामे॒वेनं॑ यो॒निं ग॑मयति॒ स ए॒नं
शान्त॑ उप॑ तिष्ठते॥ (४७)

मुञ्चति चरुं सप्तदश च॥ [१२]

या वा॑मिन्द्रावरुणा यत॒व्या त॑नूस्तये॒मम॑हंसो॒ मुञ्च॑तं॒ या
वा॑मिन्द्रावरुणा स॒हस्रा॑ रक्ष॒स्यां तेज॑स्यां त॒नूस्तये॒मम॑हंसो॒ मुञ्च॑तं
यो वा॑मिन्द्रावरुणाव॒ग्नौ स्या॑म॒स्तं वा॑मे॒तेना॑व॒ यजे॑ यो वा॑मिन्द्रावरुणा
द्वि॒पाथ्सु॑ प॒शुषु॑ चतु॒ष्पाथ्सु॑ गो॒ष्ठे गृ॑हेष्व॒प्स्वोष॑धीषु॒ वन॑स्पतिषु॒
स्या॑म॒स्तं वा॑मे॒तेना॑व॒ यज॑ इन्द्रो॒ वा ए॒तस्य॑ (४८)

इन्द्रि॒येणा॑प॒ क्राम॑ति॒ वरु॑ण ए॒नं वरु॑णपा॒शेन॑ गृह्णाति॒
यः पा॑प्मना॒ गृही॑तो भ॒वति॑ यः पा॑प्मना॒ गृही॑तः स्यात्तस्मा॑

ए॒तामैन्द्रावरु॑णीम्प॒यस्या॑ निर्व॒पेदिन्द्रं॑ ए॒वास्मिन्निन्द्रि॑यं द॒धाति॑
वरु॑ण ए॒नं वरु॑णपा॒शान्मुञ्च॑ति प॒यस्या॑ भवति॒ पयो॑ हि वा
ए॒तस्मा॑दप॒क्राम॑त्यथैष पा॒प्मना॑ गृही॒तो यत्प॑य॒स्या भव॑ति॒ पय॑
ए॒वास्मिन्त॑या दधाति प॒यस्या॑याम् (४९)

पु॒रोडा॒शम॑वं दधात्यात्म॒न्वन्तमे॒वैनं॑ करोत्यथो॒ आय॑त॒नव॑न्तमे॒व
च॑तु॒र्धा व्यू॑हति दि॒क्ष्वेव॑ प्रति॒ तिष्ठ॑ति पु॒नः समू॑हति दि॒ग्भ्य ए॒वास्मै॑
भे॒षजं॑ क॒रोति॑ स॒मूह्या॑व द्यति॒ यथा॑वि॒द्धं निष्कृ॑न्तति॒ तादृ॑गे॒व तद्यो॑
वा॒मिन्द्रा॑वरुणाव॒ग्नौ स्ना॑म॒स्तं वा॑मे॒तेना॑व॒ यज॑ इत्या॒ह दुरि॑ष्ट्या
ए॒वैन॑म्पाति॒ यो वा॑मिन्द्रावरुणा द्विपा॒थ्सु प॑शुषु स्ना॑म॒स्तं वा॑मे॒तेना॑व॒
यज॑ इत्या॒हैता॑व॒तीर्वा आप॑ ओष॑धयो वन॒स्पत॑यः प्र॒जाः प॒शव॑
उपजी॒वनी॑या॒स्ता ए॒वास्मै॑ वरुणपा॒शान्मुञ्च॑ति॥ (५०)

ए॒तस्य॑ प॒यस्या॑याम्पाति॒ षड्विंश॑तिश्च॥ [१३]

स प्र॑ल॒वन्नि का॒व्येन्द्रं॑ वो वि॒श्वत॑स्परीन्द्रं॒ नरः॑। त्वं नः॑ सोम
वि॒श्वतो॑ रक्षा॒ राज॑न्नघाय॒तः। न रि॒ष्येत्त्वाव॑तः सखा॑। या ते॒ धामा॑नि
दि॒वि या पृ॑थि॒व्यां या पर्व॑तेष्वोष॑धीष्व॒प्सु। तेभि॑र्नो॒ विश्वैः॑ सु॒मना॑
अहे॑ड॒न्नाज॑न्त्सोम॒ प्रति॑ ह॒व्या गृ॑भाय। अ॒ग्नीषो॑मा॒ सर्वे॑दसा॒ सहू॑ती
वन॑तं॒ गिरः॑। सं दे॒वत्रा॑ ब॒भूव॑थुः। यु॒वम् (५१)

ए॒तानि॑ दि॒वि रो॑च॒नान्य॑ग्निश्च॒ सोम॑ स॒क्रतू॑ अध॒त्तम्।
यु॒वः सि॒न्धूः र॒भिशा॑स्तेरव॒द्याद॒ग्नीषो॑मा॒वमु॑ञ्चतं॒ गृभी॑तान्।

अग्नीषोमाविमं सु मे शृणुतं वृषणा हवम्। प्रति सूक्तानि
 हर्यतम्भवंतं दाशुषे मयः। आन्यं दिवो मातरिश्वा जभारामध्रादन्यं
 परि श्येनो अद्रैः। अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधानोरुं यज्ञाय चक्रथुरु
 लोकम्। अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीतम् (५२)

हर्यतं वृषणा जुषेथाम्। सुशर्माणा स्ववंसा हि भूतमथा
 धत्तं यजमानाय शं योः। आ प्यायस्व सं ते। गुणानां त्वा
 गुणपतिं हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्। ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां
 ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नूतिभिः सीद सादनम्। स इज्जनैन स
 विशा स जन्मना स पुत्रैर्वाजम्भरते धना नृभिः। देवानां यः
 पितरमाविवांसति (५३)

श्रद्धामना हविषा ब्रह्मणस्पतिम्। स सुष्टुभा स ऋक्ता
 गुणेन वलं रुरोज फलिगं रवेण। बृहस्पतिरुस्त्रिया हव्यसूदः
 कर्निक्रदद्वावंशतीरुदाजत्। मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्म।
 अर्यमा याति वृषभस्तुविष्मन्दाता वसूनां पुरुहूतो अर्हन्।
 सहस्राक्षो गौत्रभिद्वज्रबाहुरस्मासु देवो द्रविणं दधातु। ये
 तैर्ऽयमन्बहवो देवयानाः पन्थानः (५४)

राजन्दिव आचरन्ति। तेभिर्नो देव महि शर्म यच्छ शं न
 एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। बुध्रादग्रमङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य
 दृहितायैरत्। रुजद्रोधांसि कृत्रिमाण्येषां सोमस्य ता मद

इन्द्रश्चकार। बुध्रादग्रेण वि मिमाय मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनाम्।
वृथासृजत्पृथिभिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार (५५)

प्र यो जज्ञे विद्वां॑ अस्य बन्धुं विश्वानि देवो जनिमा
विवक्ति। ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मध्या॑न्नीचादुच्चा स्वधयाभि प्र
तस्थौ। महान्मही अस्तभाय॑द्वि जातो द्या॑ सद्म पार्थिवं च रजः।
स बुध्रादा॑ष्ट जनुषाभ्यग्रम्बृहस्पतिर्देवता यस्य सम्राट्। बुध्राद्यो
अग्रम॑भ्यर्त्योजसा बृहस्पति॑मा विवासन्ति देवाः। भिनद्वलं वि
पुरो॑ दर्दरीति कनि॑क्रद॒त्सुव॑र॒पो जि॑गाय॥ (५६)

[आदित्येभ्यो देवा वै मृत्योर्देवा वै सत्रमयम्णे प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशत्प्रजापतिर्देवेभ्यो-
ऽन्नाद्यन्देवासुरास्तात्रजंनो द्व्वोऽसि यन्नवमग्निं वै प्रजापतिर्वरुणाय या वामिन्द्रावरुणा सप्रलवच्चतुर्दश॥14॥
आदित्येभ्यस्त्वष्ट्रस्मै दानकामा एवावरुन्धेऽग्निं वै सप्रलवथ्वद्वंश्चाशत्॥56॥ आदित्येभ्यः सुवरपो जिगाय॥]

[युवं वीतमा विवासति पन्थानो दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार देवा नव च॥[१४]]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

देवा म॑नुष्याः पि॒तर॒स्तेऽन्य॑त॒ आस॑न्नसुरा रक्षा॑सि
पिशा॑चास्तेऽन्य॑त॒स्तेषा॑ देवाना॑मु॒त यद॑ल्पं लोहि॑तमकुर्वन्त॒द्रक्षा॑सि
रात्री॑भिरसुभ्रन्तान्त्सुब्धान्मृतान॑भि व्यौ॑च्छु॒त्ते दे॒वा अ॑विदुर्यो वै
नोऽय॑मि॒म्रिय॑ते रक्षा॑सि वा इ॒मं घ॑न्तीति॒ ते रक्षा॑स्युपा॑मन्नयन्त॒

तान्यब्रुवन्वरं वृणामहे यत् (१)

असुराञ्जयाम् तन्नः सहासदिति ततो वै देवा असुरानजयन्ते-
ऽसुराञ्जित्वा रक्षाः स्युर्पांनुदन्त तानि रक्षाः स्युर्नृतमकर्तेति समन्तं
देवान्पर्यविशन्ते देवा अग्रावंनाथन्त तैः अग्नये प्रवन्ते पुरोडाशमष्टा-
कपालं निर्वपन्नग्नये विबाधवन्तेऽग्नये प्रतीकवते यदग्नये प्रवन्ते
निर्वपन् यान्येव पुरस्ताद्रक्षाः सि (२)

आसन्तानि तेन प्राणुदन्त यदग्नये विबाधवन्ते यान्येवाभितो
रक्षाः स्यासन्तानि तेन व्यबाधन्त यदग्नये प्रतीकवते यान्येव
पश्चाद्रक्षाः स्यासन्तानि तेनापांनुदन्त ततो देवा अभवन्परासुरा
यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्नये प्रवन्ते
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्नये विबाधवन्ते (३)

अग्नये प्रतीकवते यदग्नये प्रवन्ते निर्वपन्ति य एवास्मा-
च्छ्रेयान्भ्रातृव्यस्तं तेन प्र णुदते यदग्नये विबाधवन्ते य एवैनैन
सदृङ्गं तेन वि बाधते यदग्नये प्रतीकवते य एवास्मात्पापीयान्तं
तेनापं नुदते प्र श्रेयाः सम्भ्रातृव्यं नुदतेऽति सदृशं क्रामति
नैनम्पापीयानाप्रोति य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजन्ते॥ (४)

वृणामहे यत्पुरस्ताद्रक्षाः सि वपेदग्नये विबाधवन्त एवं चत्वारि च॥ [१]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा अब्रुवन् यो नो
वीर्यावत्तमस्तमनुं समारभामहा इति त इन्द्रमब्रुवन्त्वं वै

नो वीर्यावत्तमोऽसि त्वामनु समारभामहा इति सौऽब्रवीत्तिस्रो मं
इमास्तनुवो वीर्यावतीस्ताः प्रीणीताथासुरानभि भविष्यथेति ता वै
ब्रूहीत्यब्रुवन्नि यमं होमुगियं विमृधेयमिन्द्रियावती (५)

इत्यब्रवीत्त इन्द्रायां होमुचै पुरोडाशमेकादशकपालं
निर्वपन्निन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते यदिन्द्रायां होमुचै
निर्वपन्नं हंस एव तेनामुच्यन्त यदिन्द्राय वैमृधाय मृधं
एव तेनापाघ्नत यदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रियमेव तेनात्मन्नं दधत
त्रयस्त्रिंशत्कपालं पुरोडाशं निर्वपन्नयस्त्रिंशद्वै देवतास्ता इन्द्र
आत्मन्नं समारम्भयत भूत्यै (६)

तां वाव देवा विजितिमुत्तमामसुरैर्व्यजयन्त यो
भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेतेन्द्रायां होमुचै
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते-
ऽहंसा वा एष गृहीतो यस्माच्छ्रेयान्भ्रातृव्यो यदिन्द्रायां होमुचै
निर्वपत्यं हंस एव तेन मुच्यते मृधा वा एषोऽभिषण्णो
यस्मात्समानेष्वन्यः श्रेयानुत (७)

अभ्रातृव्यो यदिन्द्राय वैमृधाय मृधं एव तेनाप हते
यदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रियमेव तेनात्मन्धत्ते त्रयस्त्रिंशत्कपालं
पुरोडाशं निर्वपति त्रयस्त्रिंशद्वै देवतास्ता एव यजमान आत्मन्नं
समारम्भयते भूत्यै सा वा एषा विजितिर्नामेष्टिर्य एवं विद्वानेतयेष्ट्या

यजंत उत्तमामेव विजितिम्भ्रातृव्येण वि जयते॥ (८)

इन्द्रियावन्ती भूत्या उत्तैकान्नपञ्चाशच्च॥ [२]

देवासुराः संयत्ता आसन्तेषां गायत्र्योजो बलमिन्द्रियं
वीर्यं प्रजां पशून्संगृह्यादायापक्रम्यातिष्ठत्तैऽमन्यन्त यतरान् वा
इयमुपावथ्स्यति त इदम्भविष्यन्तीति तां व्यह्वयन्त विश्वकर्मन्निति
देवा दाभीत्यसुराः सा नान्यतराःश्च नोपावर्तत ते देवा
एतद्यजुरपश्यन्नोजोऽसि सहोऽसि बलमसि (९)

भ्राजोऽसि देवानां धाम नामासि विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि
सर्वायुरभिभूरिति वाव देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं
प्रजां पशून्वृञ्जत यद्रायत्र्यपक्रम्यातिष्ठत्तस्मादेतां गायत्रीतीष्टिमाहुः
संवथ्सुरो वै गायत्री संवथ्सुरो वै तदपक्रम्यातिष्ठद्यदेतया देवा
असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यम् (१०)

प्रजां पशून्वृञ्जत तस्मादेताः संवर्ग इतीष्टिमाहुर्यो
भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्रये संवर्गाय
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तः श्रुतमासन्नमेतेन यजुषाभि
मृशेदोज एव बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥ (११)

बलमस्येतया देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं पञ्चचत्वारिंशच्च॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन्ता
 यत्रावसन्ततो गर्मुदुदतिष्ठत्ता बृहस्पतिश्चान्ववैता५ सोऽ
 ब्रवीद्बृहस्पतिरनया त्वा प्र तिष्ठान्यथ त्वा प्रजा उपावर्त्स्यन्तीति
 तम्प्रातिष्ठत्तो वै प्रजापतिं प्रजा उपावर्तन्त यः प्रजाकामः
 स्यात्तस्मा एतम्प्राजापत्यं गर्मुतं चरुं निर्वपेत्प्रजापतिम् (१२)

एव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजाम्प्र जनयति
 प्रजापतिः पशूनसृजत् तेऽस्मात्सृष्टाः पराश्च आयन्ते यत्रावसन्ततो
 गर्मुदुदतिष्ठत्तान्पूषा चान्ववैता५ सोऽब्रवीत्पूषानया मा प्र तिष्ठाय
 त्वा पशवं उपावर्त्स्यन्तीति माम्प्र तिष्ठेति सोमोऽब्रवीन्मम वै (१३)

अकृष्टपच्यमित्युभौ वाम्प्र तिष्ठानीत्यब्रवीत्तौ प्रातिष्ठत्तो
 वै प्रजापतिम्पशवं उपावर्तन्त यः पशुकामः स्यात्तस्मा एत५
 सोमापौष्णं गर्मुतं चरुं निर्वपेत्सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोप
 धावति तावेवास्मै पशून्प्र जनयत् सोमो वै रेतोधाः पूषा
 पशूनाम्प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्र
 जनयति॥ (१४)

वृषेत्प्रजापतिं वै दधाति पूषा त्रीणि च॥ [४]

अग्ने गोभिर्न आ गृहीन्दो पुष्ट्या जुषस्व नः। इन्द्रो धर्ता गृहेषु
 नः॥ सविता यः सहस्रियः स नो गृहेषु रारणत्। आ पूषा एत्वा
 वसु॥ धाता ददातु नो रयिमीशानो जगत्स्पतिः। स नः पूर्णेन

वावन्त॥ त्वष्टा यो वृषभो वृषा स नो गृहेषु रारणत्। सहस्रेणायुतेन
च॥ येन देवा अमृतम् (१५)

दीर्घं श्रवो दिव्यैरयन्त। रायस्पोष त्वमस्मभ्यं गवां कुल्मिं
जीवसु आ युवस्व। अग्निर्गृहपतिः सोमो विश्ववनिः सविता
सुमेधाः स्वाहा॥ अग्ने गृहपते यस्ते घृत्यो भागस्तेन सह
ओज आक्रममाणाय धेहि श्रेष्ठोत्पथो मा योषं मूर्धा भूयासुः
स्वाहा॥ (१६)

अमृतमष्टात्रिंशच्च॥

[५]

चित्रया यजेत पशुकाम इयं वै चित्रा यद्वा अस्यां
विश्वम्भूतमधि प्रजायते तेनेयं चित्रा य एवं विद्वाश्चित्रया
पशुकामो यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते प्रैवाग्नेयेन
वापयति रेतः सौम्येन दधाति रेत एव हितं त्वष्टा रूपाणि वि
करोति सारस्वतौ भवत एतद्वै दैव्यमिथुनं दैव्यमेवास्मै (१७)

मिथुनम्मध्यतो दधाति पुष्ट्यै प्रजननाय सिनीवालयै चरुर्भवति
वाग्वै सिनीवाली पुष्टिः खलु वै वाक्पुष्टिमेव वाचमुपैत्यैन्द्र उत्तमो
भवति तेनैव तन्मिथुनं सप्तैतानि हवींषि भवन्ति सप्त
ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छन्दाः स्युभयस्यावरुद्धा अथैता
आहुतीर्जुहोत्येते वै देवाः पुष्टिपतयस्त एवास्मिन्पुष्टिं दधति

पुष्यति प्रजया पशुभिरथो यदेता आहुतीर्जुहोति प्रतिष्ठित्यै॥ (१८)

अस्मै त एव द्वादश च॥ [६]

मारुतमसि मरुतामोजोऽपां धारां भिन्धि रमयत
मरुतः श्येनमायिनम्मनोजवसं वृषणं सुवृक्तिम्। येन
शर्ध उग्रमवसृष्टमेति तदश्विना परि धत्तं स्वस्ति।
पुरोवातो वर्षञ्जिन्वरावृथ्स्वाहा वातावद्वर्षन्नुग्ररावृथ्स्वाहा
स्तनयन्वर्षन्भीमरावृथ्स्वाहानशन्यवस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्त्वेपरावृथ्स्वाहा
वर्षन्पृतिरावृत् (१९)

स्वाहा बहु हायमवृषादिति श्रुतरावृथ्स्वाहातपति
वर्षन्विराडावृथ्स्वाहावस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्भूतरावृथ्स्वाहा मान्दा
वाशाः शुभ्यूरजिराः। ज्योतिष्मतीस्तमस्वरीरुन्दतीः सुफेनाः।
मित्रभृतः क्षत्रभृतः सुराष्ट्रा इह मांऽवत। वृष्णो अश्वस्य सदानमसि
वृष्ट्यै त्वोप नह्यामि॥ (२०)

पृतिरावृद्धिचत्वारिंशच्च॥ [७]

देवा वसव्या अग्ने सोम सूर्य। देवाः शर्मण्या मित्रावरुणार्यमन्त्र।
देवाः सपीतयोऽपां नपादाशुहेमन्त्र। उद्रो दत्तोऽदधिभिन्त दिवः
पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्याऽवत। दिवा चित्तमः
कृण्वन्ति पर्जन्येनोदवाहेन। पृथिवीं यद्व्युन्दन्ति। आ यं नरः
सुदानवो ददाशुषे दिवः कोशमचुच्यवुः। वि पर्जन्याः सृजन्ति

रोदसी अनु धन्वना यन्ति (२१)

वृष्टयः। उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वर्षयथा पुरीषिणः। न वो दस्त्रा उप दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत। सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृण। अजा असि प्रथमजा बलमसि समुद्रियम्। उन्नम्भय पृथिवीम्भिन्द्रीदं दिव्यं नभः। उद्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। ये देवा दिविभागा येऽन्तरिक्षभागा ये पृथिविभागाः। त इमं यज्ञमवन्तु त इदं क्षेत्रमा विशन्तु त इदं क्षेत्रमनु वि विशन्तु॥ (२२)

यन्ति देवा वि०शतिश्च॥

[८]

मारुतमसि मरुतामोज इति कृष्णं वासः कृष्णतूषं परि धत्त एतद्वै वृष्ट्यै रूपं सरूप एव भूत्वा पर्जन्यं वर्षयति रमयत मरुतः श्येनमायिनमिति पश्चाद्वातं प्रति मीवति पुरोवातमेव जनयति वर्षस्यावरुद्धौ वातनामानि जुहोति वायुर्वै वृष्ट्या ईशे वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयत्यष्टौ (२३)

जुहोति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव वृष्टिः सम्प्र च्यावयति कृष्णाजिने सं यौति हविरेवाकरन्तर्वेदि सं यौत्यवरुद्धौ यतीनामद्यमानानां शीर्षाणि परापतन्ते खूर्जरा अभवन्तेषां रस ऊर्ध्वोऽपतत्तानि करीराण्यभवन्त्सौम्यानि वै करीराणि सौम्या खलु वा आहुतिर्दिवो वृष्टिं च्यावयति

यत्करीराणि भवन्ति (२४)

सौम्ययैवाहुत्या दिवो वृष्टिमव रुन्धे मधुषा सं यौत्यपां
वा एष ओषधीनां रसो यन्मध्वद्ध्य एवौषधीभ्यो वर्षत्यथो
अद्ध्य एवौषधीभ्यो वृष्टिं नि नयति मान्दा वाशा इति सं
यौति नामधेयैरेवैना अच्छैत्यथो यथा ब्रूयादसावेहीत्येवमेवैना
नामधेयैरा (२५)

च्यावयति वृष्णो अश्वस्य संदानमसि वृष्ट्यै त्वोप नह्यामीत्याहु
वृषा वा अश्वो वृषा पर्जन्यः कृष्ण इव खलु वै भूत्वा वर्षति
रूपेणैवैनं समर्धयति वर्षस्यावरुद्धौ ॥ (२६)

अष्टौ भवन्ति नामधेयैरेकात्रिंशच्च ॥ [९]

देवा वसव्या देवाः शर्मण्या देवाः सपीतय इत्या बभ्राति
देवताभिरेवान्वहं वृष्टिमिच्छति यदि वर्षेत्तावत्येव होतव्यं यदि न
वर्षेच्छो भूते हविर्निर्वपेदहोरात्रे वै मित्रावरुणावहोरात्राभ्यां खलु
वै पर्जन्यो वर्षति नक्तं वा हि दिवा वा वर्षति मित्रावरुणावेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै (२७)

अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं वर्षयतोऽग्नये धामच्छदे पुरोडाशमष्टा-
कपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं सौर्यमेककपालमग्निर्वा इतो
वृष्टिमुदीरयति मरुतः सृष्टां नयन्ति यदा खलु वा असावादित्यो
न्यङ्गश्मिभिः पर्यावर्ततेऽथ वर्षति धामच्छदिव खलु वै भूत्वा

वर्षत्येता वै देवता वृष्ट्या ईशते ता एव स्वेन भागधेयेनोप धावति
ताः (२८)

एवास्मै पर्जन्यं वर्षयन्त्युतावर्षिष्यन्वर्षत्येव सृजा
वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृणेत्याहेमाश्चैवामूश्चापः समर्धयत्यथो
आभिरेवामूरच्छैत्यजा असि प्रथमजा बलमसि समुद्रियमित्याह
यथायजुरेवैतदुन्नम्भय पृथिवीमिति वर्षाह्वा जुहोत्येषा वा
ओषधीनां वृष्टिवनिस्तथैव वृष्टिमा च्यावयति ये देवा दिविभागा
इति कृष्णाजिनमव धूनीतीम एवास्मै लोकाः प्रीता अभीष्टा
भवन्ति॥ (२९)

अस्मै धावति ता वा एकविंशतिश्च॥ [१०]

सर्वाणि छन्दांस्येतस्यामिष्ट्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा
एतद्वीर्यं यत्कुदुष्णिहा जगत्यै यदुष्णिहककुभावन्वाह तेनैव
सर्वाणि छन्दांस्यव रुन्धे गायत्री वा एषा यदुष्णिहा यानि
चत्वार्यध्यक्षराणि चतुष्पाद एव ते पशवो यथा पुरोडाशे
पुरोडाशोऽध्येवमेव तद्यद्व्यध्यक्षराणि यज्जगत्या (३०)

परिदध्यादन्तं यज्ञं गमयेत्त्रिष्टुभा परि दधातीन्द्रियं वै वीर्यं
त्रिष्टुगिन्द्रिय एव वीर्यं यज्ञं प्रति ष्ठापयति नान्तं गमयत्यग्ने त्री
ते वाजिना त्री षधस्थेति त्रिवत्या परि दधाति सरूपत्वाय सर्वो
वा एष यज्ञो यत्रैधातवीर्यं कामायकामाय प्र युज्यते सर्वेभ्यो हि

कामेभ्यो यज्ञः प्रयुज्यते त्रैधातवीयेन यजेताभिचरन्त्सर्वो वै (३१)

एष यज्ञो यत्रैधातवीयः सर्वेणैवेन यज्ञेनाभि चरति स्तृणुत
एवेनमेतयैव यजेताभिचर्यमाणः सर्वो वा एष यज्ञो यत्रैधातवीयः
सर्वेणैव यज्ञेन यजते नैनमभिचरन्त्स्तृणुत एतयैव यजेत सहस्रेण
यक्ष्यमाणः प्रजातमेवेन ददात्येतयैव यजेत सहस्रेणे जानोऽन्तं वा
एष पशूनां गच्छति (३२)

यः सहस्रेण यजते प्रजापतिः खलु वै पशूनसृजत ताः
स्रैधातवीयेनैवासृजत य एवं विद्वाः स्रैधातवीयेन पशुकामो यजते
यस्मादेव योनेः प्रजापतिः पशूनसृजत तस्मादेवेनान्सृजत
उपैनमुत्तरः सहस्रं नमति देवताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते यो यक्ष्य
इत्युक्त्वा न यजते त्रैधातवीयेन यजेत सर्वो वा एष यज्ञः (३३)

यत्रैधातवीयः सर्वेणैव यज्ञेन यजते न देवताभ्य आ वृश्च्यते
द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयश्चतुष्कपालास्त्रिः षमृद्धत्वाय
त्रयः पुरोडाशा भवन्ति त्रय इमे लोका एषां लोकानामास्या
उत्तरउत्तरो ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोका यवमयो मध्य एतद्वा
अन्तरिक्षस्य रूपः समृद्धौ सर्वेषामभिगमयन्नव द्यत्यलम्बद्वारः
हिरण्यं ददाति तेज एव (३४)

अव रुन्धे तार्प्यं ददाति पशूनेवाव रुन्धे धेनुं ददात्याशिषं
एवाव रुन्धे साम्नो वा एष वर्णो यद्विरण्यं यजुषां तार्प्यमुक्थामदानां

धेनुरेतानेव सर्वान् वर्णानव रुन्धे॥ (३५)

जगत्याऽभिचरन्धसर्वो वै गच्छति यज्ञस्तेज एव त्रिंशच्च॥ [११]

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्रं उपहवमैच्छत्
तं नोपाह्वयत् पुत्रम्मैऽवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा
प्रासहा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत् तत्त्वष्टाहवनीयमुप
प्रावर्तयत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वधस्वेति स यावदूर्ध्वः पराविध्यति तावति
स्वयमेव व्यरमत यदि वा तावत्प्रवणम् (३६)

आसीद्यदि वा तावदध्यग्रेरासीत्स सम्भवंन्नग्रीषोमावभि
समभवत्स इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्बुवर्धत् स इमाँल्लोकानवृणोद्यदिमाँ
वृत्रत्वन्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदपि त्वष्टा तस्मै त्वष्टा वज्रमसिञ्चत्तपो वै
स वज्रं आसीत्तमुद्यन्तुं नाशक्रोदथ वै तर्हि विष्णुः (३७)

अन्या देवतासीत्सोऽब्रवीद्विष्णवेहीदमा हरिष्यावो
येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधात्मानं वि न्यधत्त पृथिव्यां
तृतीयमन्तरिक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताद्यबिभेद्यत्पृथिव्यां
तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र
हारस्ति वा इदम् (३८)

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यंगृह्णादधा
मेति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं
दधात्विति यदन्तरिक्षे तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः

सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदम् (३९)

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छुत्तप्रत्यगृह्णाद्विर्माधा
इति तद्विष्णवेति प्रायच्छुत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं
दधात्विति यद्विवि तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्णवंनुस्थितः
सोऽब्रवीन्मा मे प्र हार्येनाहम् (४०)

इदमस्मि तत्ते प्र दास्यामीति त्वी (३) इत्यब्रवीत्सन्धान्तु
सं दधावहै त्वामेव प्र विशानीति यन्माम्प्रविशेः किम्मा भुञ्ज्या
इत्यब्रवीत्त्वामेवेन्धीय तव भोगाय त्वाम्प्र विशेषमित्यब्रवीत्तं वृत्रः
प्राविशदुदरं वै वृत्रः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यः (४१)

एवं वेद हन्ति क्षुध्मभ्रातृव्यन्तदस्मै प्रायच्छुत्तप्रत्यगृह्णात्रिर्माधा
इति तद्विष्णवेति प्रायच्छुत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं
दधात्विति यन्निः प्रायच्छुन्निः प्रत्यगृह्णात्तन्निधातोऽस्त्रिधातुत्वं
यद्विष्णुरन्वतिष्ठत् विष्णवेति प्रायच्छुत्तस्मादैन्द्रावैष्णवः हविर्भवति
यद्वा इदं किं च तदस्मै तत्प्रायच्छुदृचः सामानि यजूंषि सहस्रं
वा अस्मै तत्प्रायच्छुत्तस्मात्सहस्रदक्षिणम्॥ (४२)

प्रवृणं विष्णुर्वा इदमिदमहं यो भवत्येकविंशतिश्च॥ [१२]

देवा वै राजन्याञ्जायमानादबिभयुस्तमन्तरेव सन्तं
दाम्नापौम्भन्त्स वा एषोऽपोब्धो जायते यद्राजन्यो यद्वा एषो-
ऽनपोब्धो जायेत वृत्रान्मृश्चरेद्यं कामयेत राजन्यमनपोब्धो जायेत

वृत्रान्ध्रश्चरेदिति तस्मा एतमैन्द्राबारहस्पत्यं चरुं निर्वपेदैन्द्रो वै
 राजन्यो ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति हिरण्मयं
 दाम् दक्षिणा साक्षादेवैनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति॥ (४३)

एतं द्वादश च॥ [१३]

नवोनवो भवति जायमानोऽह्नां केतुरुषसामेत्यग्रे। भागं
 देवेभ्यो वि दधात्यायन् चन्द्रमास्तिरति दीर्घमायुः। यमादित्या
 अशुमाप्याययन्ति यमक्षितमक्षितयः पिबन्ति। तेन नो
 राजा वरुणो बृहस्पतिरा प्याययन्तु भुवनस्य गोपाः। प्राच्यां
 दिशि त्वमिन्द्रासि राजोतोदीच्यां वृत्रहन्वृत्रहासि। यत्र यन्ति
 सोत्यास्तत् (४४)

जितं ते दक्षिणतो वृषभ एधि हव्यः। इन्द्रो जयाति न परां
 जयाता अधिराजो राजसु राजयाति। विश्वा हि भूयाः पृतना
 अभिष्टीरुपसद्यो नमस्यो यथासत्। अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं
 दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्। स्वराडिन्द्रो दम् आ विश्वगूर्तः
 स्वरिरमन्त्रो ववक्षे रणाय। अभि त्वां शूर नोनुमोऽदुग्धा इव धेनवः।
 ईशानम् (४५)

अस्य जगतः सुवर्दशमीशानमिन्द्र तस्थुषः। त्वामिद्धि
 हवामहे साता वाजस्य कारवः। त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां
 काष्ठास्वर्वतः। यद्वावं इन्द्र ते शतं शतम्भूमीरुत स्युः। न त्वां

वज्रिन्सहस्रं सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी। पिबा सोममिन्द्र
मन्दतु त्वा यं ते सुषाव हर्यश्वाद्रिः। (४६)

सोतुर्बाहुभ्यां सुयतो नार्वी। रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु
तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषोदु
त्यं जातवेदसं सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य। शोचिष्केशं
विचक्षण। चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आ-
ऽप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषः (४७)

च। विश्वे देवा ऋतावृधं ऋतुभिर्हवनश्रुतः। जुषन्तां
युज्यम्पयः। विश्वे देवाः शृणुतेमं हवम्मे ये अन्तरिक्षे य उप
द्यवि ष्ट। ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मिन्बर्हिषि
मादयध्वम् (४८)

देवा मनुष्या देवासुरा अब्रुवन्देवासुरास्तेषांङ्गायत्री प्रजापतिस्ता यत्राग्ने गोभिश्चित्रयां मारुतन्देवां
वसव्या अग्ने मारुतमिति देवां वसव्या देवाः शर्मण्यास्त्वष्टां हुतपुत्रो देवा वै राजन्यान्नवौनवश्चतुर्दश॥ [१४]

[देवा मनुष्याः प्रजां पशून्देवां वसव्याः परिदध्यादिदमस्म्यष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥ देवा मनुष्यां
मादयध्वम्॥]

तदीशानमद्रिस्तस्थुषंसिंशच्च॥ [१५]

विश्वरूपस्त्वष्टेन्द्रं वृत्रम्ब्रह्मवादिनः स त्वे नासौमयाज्येष वै दैवयो देवा वै नर्वि नायज्ञोऽग्ने
महात्रीत्रिर्वीतमायुष्टे द्वादश॥ [१६] [विश्वरूपो नैनं शीतरूरावद्य वसु पूर्वद्युर्वाजा इत्यग्ने महात्रिर्वीतमन्या
यन्ति चतुःसप्ततिः॥७४॥ विश्वरूपोऽनु ते दायि॥]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

वि॒श्वरूपो॑ वै त्वाष्ट्रः॑ पु॒रोहि॑तो दे॒वाना॑मासी॒थस्व॒स्त्रीयो-
 ऽसुरा॑णा॒न्तस्य॑ त्रीणि॑ शी॒र्षाण्या॑सन्त्सोम॒पानं॑ सु॒रापा॑नम॒न्नाद॑नं
 स प्र॒त्यक्षं॑ दे॒वेभ्यो॑ भा॒गम॑वदत्प॒रोक्ष॑मसुरे॒भ्यः सर्व॑स्मै वै
 प्र॒त्यक्षं॑ भा॒गं व॑दन्ति यस्मा॑ ए॒व प॒रोक्षं॑ व॑दन्ति तस्य॑ भा॒ग
 उ॒दित॑स्तस्मा॒दिन्द्रो॑ऽबिभेदीदृ॒ष्ट्वै रा॒ष्ट्रं वि॑ प॒र्याव॑र्तय॒तीति॑ तस्य॑
 वज्र॑मा॒दाय॑ शी॒र्षाण्य॑च्छि॒न्नद्य॑त्सोम॒पानम्॑ (१)

आसी॒थ्स क॒पिञ्ज॑लोऽभवद्य॒त्सुरा॑पानं स क॒लवि॒ङ्को
 यद॑न्नाद॑नं स ति॒त्तिरि॒स्तस्या॑ञ्जलिना॑ ब्रह्म॒हत्या॑मुपा॒गृह्णा॒त्तां
 सं॒वत्स॒रम॑बिभ॒स्तम्भू॑तान्य॒भ्यक्रो॑शन्ब्रह्म॒हन्नि॑ति स पृ॒थिवी॑मुपा॒सीद॑दस्यै
 ब्रह्म॒हत्या॑यै तृती॒यं प्रति॑ गृहा॒णेति॑ साब्र॒वीद्वरं॑ वृणै॒ खाता॑त्पराभविष्यन्ती
 मन्ये॒ ततो॑ मा परा॑ भूव॒मिति॑ पुरा ते॑ (२)

सं॒वत्स॒रादपि॑ रोहा॒दित्य॑ब्रवी॒त्तस्मा॑त्पुरा सं॒वत्स॒रात्पृ॒थिव्यै॑
 खा॒तमपि॑ रोहति॒ वारं॑वृ॒तं ह्य॑स्यै तृती॒यं ब्रह्म॒हत्या॑यै
 प्रत्य॑गृह्णा॒त्तथ्स्वकृ॑तमि॒रिण॑मभवत्तस्मा॒दाहि॑ताग्निः श्रद्धा॒देवः॑ स्वकृ॑त
 इ॒रिणे॑ नाव॑ स्येद्ब्रह्म॒हत्या॑यै ह्येष॑ वर्णः स वन॒स्पती॑नुपा॒सीद॑दस्यै
 ब्रह्म॒हत्या॑यै तृती॒यं प्रति॑ गृह्णी॒तेति॑ तेऽब्रु॒वन्वरं॑ वृणाम॒है वृ॒क्णात् (३)

पराभविष्यन्तो मन्यामहे ततो मा परा भूमेत्याव्रश्चनाद्वो
 भूयाः स उत्तिष्ठानित्यब्रवीत्तस्मादाव्रश्चनाद्वक्षाणाम्भूयाः स
 उत्तिष्ठन्ति वारिवृतः ह्येषान्तृतीयं ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णन्स
 निर्यासोऽभवत्तस्मान्निर्यासस्य नाशय ब्रह्महत्यायै ह्येष वर्णोऽथो
 खलु य एव लोहितो यो वाऽऽव्रश्चनान्निर्येषति तस्य नाशयम् (४)

काममन्यस्य स स्त्रीषः सादमुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयं
 प्रति गृह्णीतेति ता अब्रुवन्वरं वृणामहा ऋत्वियात्प्रजां विन्दामहे
 काममा विजनितोः सम्भवामेति तस्मादृत्वियाश्चित्रयः प्रजां
 विन्दन्ते काममा विजनितोः सम्भवन्ति वारिवृतः ह्यासान्तृतीयं
 ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णन्सा मलवद्वासा अभवत्तस्मान्मलवद्वाससा
 न सं वदेत (५)

न सहासीत नास्या अन्नमद्याद्वह्महत्यायै ह्येषा वर्णं
 प्रतिमुच्यास्तेऽथो खल्वाहुरभ्यञ्जनं वाव स्त्रिया अन्नमभ्यञ्जनमेव
 न प्रतिगृह्यं काममन्यदिति याम्मलवद्वाससः सम्भवन्ति यस्ततो
 जायते सोऽभिश्स्तो यामरण्ये तस्यै स्तेनो यां पराचीं तस्यै
 हीतमुख्यपगल्भो या स्नाति तस्या अप्सु मारुको या (६)

अभ्यङ्गे तस्यै दुश्चर्मा या प्रलिखते तस्यै खलतिरपमारी या-
 ऽऽङ्गे तस्यै काणो या दतो धावते तस्यै श्यावदन् या नखानि
 निकृन्तते तस्यै कुनखी या कृणत्ति तस्यै क्लीबो या रज्जुः सृजति
 तस्या उद्वन्धुको या पर्णेन पिबति तस्या उन्मादुको या खर्वेण

पिबन्ति तस्यै खर्वस्तिस्त्रो रात्रीर्व्रतं चरेदञ्जलिना वा पिबेदखर्वेण
वा पात्रेण प्रजायै गोपीथाय॥ (७)

यथसोमपानन्ते वृक्णात्तस्य नाशय वेदेत् मारुको याऽखर्वेण वा त्रीणि च॥ [१]

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्र उपहवमैच्छत्
तं नोपाह्वयत् पुत्रस्मैऽवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा
प्रासहा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत् तत्त्वष्टाहवनीयमुप
प्रावर्तयत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति यदवर्तयत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं
यदब्रवीत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति तस्मादस्य (८)

इन्द्रः शत्रुरभवत्स सम्भवन्नग्रीषोमावभि समभवत्स
इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्बुर्वर्धत् स इमाल्लोकानवृणोद् यदिमाल्लोकानवृणो
वृत्रत्वन्तस्मादिन्द्रोऽबिभेत्स प्रजापतिमुपाधावच्छत्रुर्मेऽजनीति
तस्मै वज्रं सिक्त्वा प्रायच्छदेतेन जहीति तेनाभ्यायत्
तावब्रूतामग्रीषोमौ मा (९)

प्र हारावमन्तः स्व इति मम वै युवः स्थ इत्यब्रवीन्मामभ्येतमिति
तौ भागधेयमैच्छेतान्ताभ्यामेतमग्रीषोमीयमेकादशकपालम्पूर्णमासे
प्रायच्छत्तावब्रूतामभि सन्दष्टौ वै स्वो न शक्नुव ऐतुमिति स
इन्द्र आत्मनः शीतरूरावजनयत्तच्छीतरूरयोर्जन्म य एव
शीतरूरयोर्जन्म वेदं (१०)

नैनः शीतरूरौ हतस्ताभ्यामेनमभ्यनयत्तस्माञ्जञ्जभ्यमानादग्रीषो

निर॑क्रामतां प्राणा॒पानौ वा ए॒नं तद॑जहिताम् प्रा॒णो वै दक्षो॑-
 ऽपानः॑ क्रतु॒स्तस्मा॑ञ्ज॒ञ्जभ्य॑मानो ब्रूया॒न्मयि॑ दक्ष॒क्रतू इति॑
 प्राणा॒पानावे॒वात्म॑न्धत्ते सर्व॑मायुरेति स दे॒वता॑ वृ॒त्रान्नि॑रहूय॒ वार्त्रघ्न॑
 ह॒विः पूर्ण॑मा॒से निर॑वप॒द्बन्ति॒ वा ए॒नम्पूर्ण॑मा॒स आ (११)

अ॒मावा॒स्यायाम्प्या॑ययन्ति॒ तस्मा॑द्वा॒र्त्रघ्नी॑ पूर्ण॑मा॒से-
 ऽनू॑च्येते वृ॒धन्व॑ती अमावा॒स्यायान्त॑त्सु॒ऽस्थाप्य॑ वार्त्रघ्न॑
 ह॒विर्वि॒ज्रमा॑दाय पुन॑र॒भ्याय॑त॒ ते अ॒ब्रूता॑न्द्यावा॒पृथि॑वी मा प्र
 हा॒रावयो॑र्वै श्रित॒ इति॒ ते अ॒ब्रूतां॑ वरं वृ॒णाव॑है नक्ष॑त्रविहिता-
 ऽह॒मसा॑नीत्यसाव॑ब्रवीच्चि॒त्रवि॑हिताऽह॒मिती॑यन्तस्मा॒न्नक्ष॑त्रविहिता-
 ऽसौ चि॒त्रवि॑हितेयं य ए॒वं द्यावा॑पृथि॒व्योः (१२)

वरं वेदै॒नं वरो॑ गच्छति॒ स आ॒भ्यामे॒व प्रसू॑त॒ इन्द्रो॑
 वृ॒त्रम॑हन्ते दे॒वा वृ॒त्रं ह॒त्वाऽग्नी॑षोमाव॑ब्रुव॒न्हव्यं॑ नो॒ वह॑तमिति॒
 ताव॑ब्रूता॒मप॑तेजसौ॒ वै त्यौ वृ॒त्रे वै त्ययो॑स्तेज॒ इति॒ तै-
 ऽब्रुव॑न्क इ॒दम॑च्छेतीति॒ गौरि॑त्य॒ब्रुव॑न्गौवा॒व सर्व॑स्य मि॒त्रमिति॑
 साऽब्र॑वीत् (१३)

वरं वृ॒णै म॒य्ये॒व स॒तोभ॑येन भुन॒जाध्वा॒ इति॒ तद्वो॑राह॒रत्त॑स्मा॒द्भवि॑
 स॒तोभ॑येन भु॒ञ्जत॑ ए॒तद्वा अ॒ग्नेस्ते॒जो यद्धृ॑तमे॒तत्सोम॑स्य॒ यत्पयो॑ य
 ए॒वम॑ग्नीषोम॒योस्ते॒जो वेद॑ तेज॒स्यैव॑ भ॒वति॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति
 कि॒न्दे॒वत्य॑म्पौर्णमा॒समिति॑ प्राजाप॒त्यमिति॑ ब्रूया॒त्तेनेन्द्र॑ ज्येष्ठ॒म्पुत्रं॑

निरवासाययदिति तस्माज्ज्येष्ठम्पुत्रं धनेन निरवसाययन्ति॥ (१४)

अस्य मा वेदा द्यावापृथिव्योरब्रवीदिति तस्माच्चत्वारि च॥ [२]

इन्द्रं वृत्रं जघ्निवाँसम्मृधोऽभि प्रावेपन्त स एतं
वैमृधम्पूणमासेऽनुनिर्वाप्यमपश्यत्तं निरवपत्तेन वै स मृधो-
ऽपाहत यद्वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति मृध एव तेन
यजमानोऽप हत इन्द्रो वृत्रं हत्वा देवताभिश्चेन्द्रियेण च व्यार्ध्यत
स एतमाग्नेयमष्टाकपालममावास्यायामपश्यदैन्द्रं दधि (१५)

तं निरवपत्तेन वै स देवतांश्चेन्द्रियं चावारुन्ध्र यदाग्नेयो-
ऽष्टाकपालोऽमावास्यायाम्भवत्यैन्द्रं दधि देवतांश्चैव तेनेन्द्रियं च
यजमानोऽव रुन्ध्र इन्द्रस्य वृत्रं जघ्नुष इन्द्रियं वीर्यं पृथिवीमनु
व्याच्छ्रुत्तदोषधयो वीरुधोऽभवन्त्स प्रजापतिमुपाधावद्वृत्रं मे जघ्नुष
इन्द्रियं वीर्यम् (१६)

पृथिवीमनु व्यारुत्तदोषधयो वीरुधोऽभूवन्निति स प्रजा-
पतिः पशूनब्रवीदेतदस्मै सं नयतेति तत्पशव ओषधीभ्यो-
ऽध्यात्मन्त्समनयन्तत्प्रत्यदुहन् यत्समनयन्तत्सान्नाय्यस्य
सान्नाय्यत्वं यत्प्रत्यदुहन्तत्प्रतिधुषः प्रतिधुक्त्वं समनैषुः प्रत्यधुक्षन्न
तु मयि श्रयत् इत्यब्रवीदेतदस्मै (१७)

शृतं कुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मै शृतमकुर्वन्निन्द्रियं वावास्मिन्वीर्यं
तदश्रयन्तच्छृतस्य शृतत्वं समनैषुः प्रत्यधुक्षच्छृतमक्रन्न

तु मा धिनोतीत्यब्रवीदेतदस्मै दधि कुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मै
 दध्यकुर्वन्तदेनमधिनोत्तद्दध्नो दधित्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति दध्नः
 पूर्वस्यावदेयम् (१८)

दधि हि पूर्वं क्रियत इत्यनादृत्य तच्छृतस्यैव पूर्वस्याव
 द्येदिन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यं श्रित्वा दध्नोपरिष्ठाद्धिनोति यथापूर्वमुपैति
 यत्पृथीकैर्वा पर्णवल्कैर्वातश्चाथ्सौम्यं तद्यत्कलै राक्षसं
 तद्यत्तण्डुलैर्वैश्वदेवं तद्यदातश्चनेन मानुषं तद्यद्दध्ना तथ्सेन्द्रं
 दध्ना तनक्ति (१९)

सेन्द्रत्वायाग्निहोत्रोच्छेषणमभ्यातनक्ति यज्ञस्य सन्तत्या
 इन्द्रो वृत्रं हत्वा परां परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानस्तं
 देवताः प्रेषमैच्छन्त्सोऽब्रवीत्प्रजापतिर्यः प्रथमोऽनुविन्दति तस्य
 प्रथमभागधेयमिति तम्पितरोऽन्विन्दन्तस्मात्पितृभ्यः पूर्वद्युः
 क्रियते सोऽमावास्यां प्रत्यागच्छत्तं देवा अभि समगच्छन्तामा वै
 नः (२०)

अद्य वसुं वसतीतीन्द्रो हि देवानां वसु तदमावास्याया
 अमावास्यत्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति किन्देवत्यं सान्नाय्यमिति
 वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि तद्देवा भागधेयमभि समगच्छन्तेत्यथो
 खल्वैन्द्रमित्येव ब्रूयादिन्द्रं वाव ते तद्विषज्यन्तोऽभि

समंगच्छन्तेति॥ (२१)

दधि मे जघ्रुषं इन्द्रियं वीर्यमित्यब्रवीदेतदस्मा अवदेयन्तनक्ति नो द्विचत्वारिंशच्च॥—[३]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ यजेत य
एनौ सेन्द्रौ यजेतेति वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति तेन
पूर्णमासः सेन्द्र ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां तेनामावास्यां सेन्द्रा य
एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजेते सेन्द्रावैवैनौ यजते श्वःश्वोऽस्मा
ईजानाय वसीयो भवति देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत
ते देवा एताम् (२२)

इष्टिमपश्यन्नाग्रावैष्णवमेकादशकपालं सरस्वत्यै चरुं
सरस्वते चरुं ताम्पौर्णमासं सःस्थाप्यानु निरवपन्ततो
देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स पौर्णमासं
सःस्थाप्यैतामिष्टिमानु निर्वपेत्पौर्णमासेनैव वज्रम्भ्रातृव्याय
प्रहृत्याग्रावैष्णवेन देवतांश्च यज्ञं च भ्रातृव्यस्य वृद्धे मिथुनान्पशून्सारस
यावदेवास्यास्ति तत् (२३)

सर्वं वृद्धे पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामावास्यां
हत्वा भ्रातृव्यं नाप्याययति साकम्प्रस्थायीयेन यजेत पशुकामो
यस्मै वा अल्पेनाहरन्ति नात्मना तृप्यति नान्यस्मै ददाति यस्मै
महता तृप्यत्यात्मना ददात्यन्यस्मै महता पूर्णं होतव्यन्तुत
एवैनमिन्द्रः प्रजयां पशुभिस्तर्पयति दारुपात्रेण जुहोति न हि

मृन्मयमाहुतिमानश औदुम्बरम् (२४)

भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्क्पशव ऊर्जेवास्मा ऊर्जं पशूनव
रुन्धे नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान्ग्रामणी
राजन्यस्तेषाम्महेन्द्रो देवता यो वै स्वां देवतामतिरयजते प्र स्वायै
देवतायै च्यवते न पराम्प्राप्नोति पापीयान्भवति संवत्सरमिन्द्रं
यजेत संवत्सरः हि व्रतं नाति स्वा (२५)

एवैनं देवतेज्यमाना भूत्या इन्द्रे वसीयान्भवति संवत्सरस्य
परस्तादग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संवत्सरमेवैनं
वृत्रं जघ्निवाः समग्निर्व्रतपतिर्व्रतमा लम्बयति ततोऽधि कामं
यजेत॥ (२६)

एतान्तदौदुम्बरः स्वा त्रिंशच्च॥ [४]

नासोमयाजी सं नयेदनागतं वा एतस्य पयो योऽसोमयाजी
यदसोमयाजी संनयेत्परिमोष एव सोऽनृतं करोत्यथो परैव सिच्यते
सोमयाज्यैव सं नयेत्पयो वै सोमः पयः सान्नाय्यम्पयसैव पयं
आत्मन्धत्ते वि वा एतम्प्रजया पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्यं
यस्य हविर्निरुप्तम्पुरस्ताच्चन्द्रमाः (२७)

अभ्युदेति त्रेधा तण्डुलान् वि भजेद्ये मध्यमाः स्युस्तान्ग्रये
दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये स्थविष्ठास्तानिन्द्राय प्रदात्रे
दधः श्वरुं येऽणिष्ठास्तान् विष्णवे शिपिविष्टाय शृते चरुमग्निरेवास्मै

प्रजाम्प्रज॑नय॑ति वृ॒द्धामिन्द्रः॑ प्र य॑च्छति य॒ज्ञो वै विष्णुः॑ प॒शवः॑
शि॒र्षि॒र्य॒ज्ञ ए॒व प॒शुषु॑ प्र॒ति तिष्ठ॑ति न द्वे (२८)

य॒जेत॒ यत्पूर्व॑या सम्प्र॒ति यजे॒तोत्तर॑या छ॒म्बद्व॑र्याद्यदुत्तर॑या
सम्प्र॒ति यजे॑त॒ पूर्व॑या छ॒म्बद्व॑र्यान्नेष्टि॑र्भव॑ति न य॒ज्ञस्तदनु॑
ही॒तमु॒ख्यप॒गल्भो॑ जा॒यत॒ एका॑मे॒व य॑जेत प्र॒गल्भो॑ऽस्य जा॒यते-
ऽना॑द॒त्य त॒द्वे ए॒व य॑जेत य॒ज्ञमु॒खमे॒व पूर्॒वया॒लभ॑ते यज॑त॒ उत्तर॑या
दे॒वता॑ ए॒व पूर्॒वयाव॑रु॒न्ध इन्द्रि॑यमुत्तर॑या दे॒वलोक॑मे॒व (२९)

पूर्॒वयाभि॑जय॑ति मनु॒ष्यलो॒कमुत्तर॑या भूय॑सो य॒ज्ञक्र॑तूनुपै॒त्येषा॑
वै सु॒मना॒ नामेष्टि॑र्यम॒द्येजा॒नम्प॒श्चाच्च॒न्द्रमा॑ अ॒भ्युदे॒त्यस्मिन्ने॒वास्मै॑
लो॒केऽर्धु॑कम्भवति दा॒क्षाय॑णय॒ज्ञेन॑ सु॒वर्ग॑का॒मो य॑जेत पूर्ण॑मा॒से
सं न॑येन्मै॒त्रावरु॑ण्याऽऽमि॒क्षया॑मावा॒स्यायां॑ य॑जेत पूर्ण॑मा॒से
वै दे॒वानां॑ सु॒तस्तेषा॑मे॒तम॑र्धमा॒सम्प्रसु॑त॒स्तेषा॑मै॒त्रावरु॑णी
व॒शामा॑वा॒स्यायाम॑नू॒बन्ध्या॑ यत् (३०)

पूर्वे॒द्युर्य॑ज॒ते वेदि॑मे॒व तत्क॑रोति॒ यद्व॒थ्सान॑पाक॒रोति॑
स॒दोह॑वि॒र्धाने॑ ए॒व स॒मि॒नोति॑ यद्यज॑ते दे॒वैरे॒व सु॒त्यां
स॒म्पाद॑यति॒ स ए॒तम॑र्धमा॒सं स॑ध॒माद॑ दे॒वैः सोम॑मि॒बति॑
यन्मै॒त्रावरु॑ण्यामि॒क्षया॑मावा॒स्यायां॑ यज॑ते यै॒वासौ॑ दे॒वानां॑
व॒शानू॑बन्ध्या॑ सो ए॒वैषै॑तस्य॒ साक्षा॑द्वा ए॒ष दे॒वान॒भ्यारो॑हति॒ य ए॑षां

यज्ञम् (३१)

अभ्या॒रोह॑ति॒ यथा॒ खलु॒ वै श्रेया॑न॒भ्या॒रूढः॒ काम॑यते
तथा॑ करोति॒ यद्य॑वविध्यति॒ पापी॑यान्भवति॒ यदि॒ नाव॑विध्यति
स॒दृष्ट्वा॒वृत्का॑म ए॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यजेत॒ क्षुरप॑वि॒र्ह्येष॑ य॒ज्ञस्ता॒जक्पु॑ण्यो
वा भव॑ति॒ प्र वा॑ मीयते॒ तस्यै॑तद्व॒तं नानृ॑तं वदेन्न मा॒ऽसम॑श्रीयान्न
स्त्रिय॑मुपे॒यान्नास्य॑ प॒ल्पूल॑नेन॒ वासः॑ प॒ल्पूल॑येयुरे॒तद्धि॑ दे॒वाः सर्व॑ न
कुर्व॑न्ति॥ (३२)

चन्द्रमा द्वे दैवलोकमेव यद्यज्ञं पल्पूलयेयुः पठ॥ [५]

ए॒ष वै दे॑व॒रथो॑ यद॒र्शपूर्ण॑मा॒सौ यो द॑र्शपूर्णमा॒सावि॑ष्टा
सोमे॑न॒ यज॑ते॒ रथ॑स्पष्ट ए॒वाव॑साने॒ वरे॑ दे॒वाना॑म॒व स्य॑त्ये॒तानि॑
वा अ॒ङ्गाप॑रू॒षि सं॑व॒त्सर॑स्य॒ यद॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं
वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑तेऽङ्गा॒परू॑ष्ये॒व सं॑व॒त्सर॑स्य॒ प्रति॑
दधा॑त्ये॒ते वै सं॑व॒त्सर॑स्य॒ चक्षु॑षी॒ यद॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं
वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते॒ ताभ्या॑मे॒व सु॑व॒र्गं लो॒कम॑नु॒
पश्य॑ति (३३)

ए॒षा वै दे॒वानां॑ वि॒क्रान्ति॑र्यद॒र्शपूर्ण॑मा॒सौ य ए॒वं
वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते॒ दे॒वाना॑मे॒व वि॒क्रान्ति॑म॒नु वि॒क्रम॑त ए॒ष
वै दे॒व्यान्ः प॒न्था॒ यद॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ
यज॑ते॒ य ए॒व दे॒व्यान्ः प॒न्था॒स्त॑ः सु॒मारो॑हत्ये॒तौ वै दे॒वाना॑ः
हरी॑ यद॒र्शपूर्ण॑मा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते॒ यावे॑व

देवानां॑ हरी॒ ताभ्या॑म् (३४)

ए॒वैभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हत्येतद्वै दे॒वाना॑मा॒स्यं यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ
य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते सा॒क्षादे॒व दे॒वाना॑मा॒स्यं
जुहो॑त्येष वै ह॒विर्धा॑नी यो द॑र्शपूर्णमा॒सया॑जी सा॒यम्प्रा॑तरग्निहोत्रं
जुहो॑ति यज॑ते द॑र्शपूर्णमा॒सावह॑रहरह॒विर्धा॑निना॑ सु॒तो य ए॒वं
वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते ह॒विर्धा॑न्यस्मीति॒ सर्व॑मे॒वास्यं ब॑र्हिष्यं
दत्त॑म्भवति दे॒वा वा अ॑हः (३५)

य॒ज्ञियं॑ नाविन्दन्ते द॑र्शपूर्णमा॒साव॑पुन॒न्तौ वा ए॒तौ पू॒तौ
मे॒ध्यौ यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते
पू॒तावे॒वैनौ मे॒ध्यौ यज॑ते ना॒मावा॒स्यायां॑ च पौ॒र्णमा॒स्यां च
स्त्रिय॑मुपे॒याद्यदु॑पे॒यान्नि॑रिन्द्रियः स्या॒त्सोम॑स्य॒ वै राज्ञो॑ऽर्धमा॒सस्य॑
रात्र॑यः प॒त्न्य आ॑सन्तासा॒ममा॒वास्यां॑ च पौ॒र्णमा॒सीं च नो॑पैत् (३६)

ते ए॒नम॑भि॒ सम॑नह्येता॒न्तं यक्ष्म॑ आर्च्छ॒द्राजा॑नं॒ यक्ष्म॑
आ॒र॒दि॒ति त॒द्राज॑यक्ष्मस्य॒ जन्म॑ यत्पापी॒यान॑भ॒वत्तत्पा॑पयक्ष्मस्य॒
य॒ज्ञाया॑भ्यामविन्द॒त्तज्ञा॑ये॒न्यस्य॑ य ए॒वमे॒तेषां॑ यक्ष्मा॑णां॒ जन्म॑ वेद॒
नैन॑मे॒ते यक्ष्मा॑ विन्दन्ति॒ स ए॒ते ए॒व न॑म॒स्यन्नु॑पा॒धाव॑त्ते अ॒ब्रूतां॑ वरं
वृ॒णाव॑हा आ॒वं दे॒वानां॑ भा॒गधे॑ अ॒साव (३७)

आ॒व॒दधि॑ दे॒वा इ॒ज्या॒न्ता इति॑ तस्मा॑त्स॒दृशी॑ना॒
रात्री॑णाममा॒वास्या॑यां च पौ॒र्णमा॒स्यां च दे॒वा इ॒ज्यन्त॑ ए॒ते

हि देवानां भागधे भागधा अस्मै मनुष्या भवन्ति य एवं वेद
 भूतानि क्षुधमघ्नन्त्सद्यो मनुष्या अर्धमासे देवा मासि पितरः
 संवत्सरे वनस्पतयस्तस्मादहरहर्मनुष्या अशनमिच्छन्तेऽर्धमासे
 देवा इज्यन्ते मासि पितृभ्यः क्रियते संवत्सरे वनस्पतयः फलं
 गृह्णन्ति य एवं वेद हन्ति क्षुधम्भ्रातृव्यम्॥ (३८)

पश्यति ताभ्यामहरैदसाव फलं सप्त च॥ [६]

देवा वै नर्चि न यजुष्यश्रयन्त ते सामन्नेवाश्रयन्त हिं करोति
 सामैवाकर्हिं करोति यत्रैव देवा अश्रयन्त तत एवैनान्प्र युङ्क्ते हिं
 करोति वाच एवैष योगो हिं करोति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते
 त्रिः प्रथमामन्वाह त्रिरुत्तमां यज्ञस्यैव तद्वत्सम् (३९)

नह्यत्यप्रस्रंसाय सन्ततमन्वाह प्राणानामन्नाद्यस्य सन्तत्या
 अथो रक्षसामपहत्यै राथतरीम्प्रथमामन्वाह राथतरो वा अयं लोक
 इममेव लोकमभि जयति त्रिविं गृह्णाति त्रयं इमे लोका इमानेव
 लोकानभि जयति बारहतीमुत्तमामन्वाह बारहतो वा असौ लोको-
 ऽमुमेव लोकमभि जयति प्र वः (४०)

वाजा इत्यनिरुक्ताम्प्राजापत्यामन्वाह यज्ञो वै प्रजा-
 पतिर्यज्ञमेव प्रजापतिमा रभते प्र वो वाजा इत्यन्वाहान्नं वै
 वाजोऽन्नमेवाव रुन्धे प्र वो वाजा इत्यान्वाह तस्मात्प्राचीनं रेतो
 धीयतेऽग्न आ याहि वीतय इत्याह तस्मात्प्रतीचीः प्रजा जायन्ते
 प्र वो वाजाः (४१)

इत्यन्वाह मासा वै वाजा अर्धमासा अभिद्यवो देवा हविष्मन्तो
 गौर्धृताची यज्ञो देवाञ्जिगाति यजमानः सुम्रयुरिदमसीदमसीत्येव
 यज्ञस्य प्रियं धामाव रुन्धे यं कामयेत सर्वमायुरियादिति प्र वो
 वाजा इति तस्यानूच्याग्र आ याहि वीतय इति सन्ततमुत्तरमर्धर्चमा
 लभेत (४२)

प्राणेनैवास्यापानं दाधार सर्वमायुरेति यो वा अरन्निः
 सामिधेनीनां वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुतेऽर्धर्चो सं दधात्येष
 वा अरन्निः सामिधेनीनां य एवं वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुत
 ऋषेर्षेर्वा एता निर्मिता यत्सामिधेन्यस्ता यदसंयुक्ताः स्युः
 प्रजया पशुभिर्यजमानस्य वि तिष्ठेरन्नर्धर्चो सन्दधाति सं
 युनक्त्येवैनास्ता अस्मै संयुक्ता अवरुद्धाः सर्वामाशिषं दुहे॥ (४३)

ब्रसं वो जायन्ते प्र वो वाजा लभेत दधाति सन्दशं च॥ [७]

अयज्ञो वा एष योऽसामाऽग्र आ याहि वीतय इत्याह
 रथन्तरस्यैष वर्णस्तं त्वा समिद्धिरङ्गिर इत्याह वामदेव्यस्यैष वर्णो
 बृहदग्रे सुवीर्यमित्याह बृहत एष वर्णो यदेतं तृचमन्वाह यज्ञमेव
 तत्सामन्वन्तं करोत्यग्निर्मुष्मिल्लोक आसीदादित्योऽस्मिन्ताविमौ
 लोकावशान्तौ (४४)

आस्तान्ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यग्र आ याहि
 वीतय इत्यस्मिल्लोकेऽग्निमदधुर्बृहदग्रे सुवीर्यमित्यमुष्मिल्लोक

आदित्यन्ततो वा इमौ लोकावशाम्यतां यदेवमन्वाहानयोर्लोकयोः
शान्त्यै शाम्यन्तोऽस्मा इमौ लोकौ य एवं वेद पञ्चदश
सामिधेनीरन्वाह पञ्चदश (४५)

वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते
तासां त्रीणि च शतानि षष्टिश्चाक्षराणि तावतीः संवत्सरस्य
रात्रयोऽक्षरश एव संवत्सरमाप्नोति नृमेधश्च परुच्छेपश्च
ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दारावाद्रैऽग्निं जनयाव यतरो नौ
ब्रह्मीयानिति नृमेधोऽभ्यवदत्स धूममजनयत्परुच्छेपोऽभ्यवदत्सो-
ऽग्निमजनयदृष इत्यब्रवीत् (४६)

यत्समावद्विद्व कथा त्वमग्निमजीजनो नाहमिति
सामिधेनीनामेवाहं वर्णं वेदेत्यब्रवीद्यद्वृतवत्पदमनूच्यते स आसां
वर्णस्तं त्वां समिद्विरङ्गिर इत्याह सामिधेनीष्वेव तज्ज्योतिर्जनयति
स्त्रियस्तेन यदृचः स्त्रियस्तेन यद्वायत्रियः स्त्रियस्तेन यत्सामिधेन्यो
वृषण्वतीमन्वाह (४७)

तेन पुःस्वतीस्तेन सेन्द्रास्तेन मिथुना अग्निर्देवानां दूत
आसीदुशना काव्योऽसुराणान्तौ प्रजापतिम्प्रश्नमैतां स प्रजा-
पतिरग्निं दूतं वृणीमह इत्यभि पर्यावर्तत ततो देवा अभवन्परासुरा
यस्यैवं विदुषोऽग्निं दूतं वृणीमह इत्यन्वाह भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यो भवत्यध्वरवतीमन्वाह भ्रातृव्यमेवैतयां (४८)

ध्वरति शोचिष्वैशस्तमीमह इत्याह पवित्रमेवैतद्यजमानमेवैतया
 पवयति समिद्धो अग्न आहुतेत्याह परिधिमेवैतं परि
 दधात्यस्कन्दाय यदत ऊर्ध्वमभ्यादध्याद्यथा बहिःपरिधि स्कन्दति
 तादृगेव तत्रयो वा अग्नयो हव्यवाहनो देवानां कव्यवाहनः
 पितृणां सहरक्षा असुराणान्त एतर्ह्या शंसन्ते मां वरिष्यते
 माम् (४९)

इति वृणीध्वं हव्यवाहनमित्याह य एव देवानां तं वृणीत
 आर्षेयं वृणीते बन्धोरेव नैत्यथो सन्तत्यै पुरस्तादर्वाचो वृणीते
 तस्मात्पुरस्तादर्वाचो मनुष्यान्पितरोऽनु प्र पिपते॥ (५०)

अशान्तावाह पञ्चदशाब्रवीदन्वाहेत्या वरिष्यते मामेकान्त्रिंशच्च॥ [८]

अग्रे महां असीत्याह महान् ह्येष यदग्निर्ब्राह्मणेत्याह ब्राह्मणो
 ह्येष भारतेत्याहैष हि देवेभ्यो हव्यम्भरति देवेद्ध इत्याह देवा
 ह्येतमैन्धत मन्विद्ध इत्याह मनुर्ह्येतमुत्तरो देवेभ्य ऐन्द्रर्षिष्ठुत
 इत्याहरर्षयो ह्येतमस्तुवन्विप्रांनुमदित इत्याह (५१)

विप्रा ह्येते यच्छुश्रुवांसः कविशस्त इत्याह कवयो ह्येते
 यच्छुश्रुवांसो ब्रह्मसंशित इत्याह ब्रह्मसंशितो ह्येष घृताहवन
 इत्याह घृताहुतिर्ह्यस्य प्रियतमा प्रणीर्यज्ञानामित्याह प्रणीरह्येष
 यज्ञानां रथीरध्वराणामित्याहैष हि देवर्थोऽतूर्तो होतेत्याह न
 ह्येतं कश्चन (५२)

तरति तूर्णिर्हव्यवाडित्याह सर्वः ह्येष तरत्यास्पात्रं
 जुहूर्देवानामित्याह जुहूर्ह्येष देवानांश्चमसो देवपान इत्याह
 चमसो ह्येष देवपानोऽरा९ इवाग्ने नेमिर्देवाः स्त्वं परिभूरसीत्याह
 देवान् ह्येष परिभूर्यद्वयादा वह देवान्देवयते यजमानायेति
 भ्रातृव्यमस्मै (५३)

जनयेदा वह देवान् यजमानायेत्याह यजमानमेवैतेन
 वर्धयत्यग्निमग्ने आ वह सोममा वहेत्याह देवता एव तद्यथापूर्वमुप
 ह्वयत आ चाग्ने देवान् वह सुयजा च यज जातवेद
 इत्याहाग्निमेव तत्सः श्यति सोऽस्य सः शितो देवेभ्यो हव्यं
 वहत्यग्निर्होता (५४)

इत्याहाग्निर्वै देवानाः होता य एव देवानाः होता
 तं वृणीते स्मो वयमित्याहात्मानमेव सत्त्वं गमयति साधु
 ते यजमान देवतेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते यद्वयाद्योऽग्निः
 होतारमवृथा इत्यग्निर्नोभयतो यजमानं परि गृहीयात् प्रमायुक्तः
 स्याद्यजमानदेवत्या वै जुहूर्भ्रातृव्यदेवत्योपभृत (५)

यद्वे इव ब्रूयाद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेद्धृतवतीमध्वर्यो सूचमास्यस्वेत्या
 यजमानमेवैतेन वर्धयति देवायुवमित्याह देवान् ह्येषावति
 विश्ववारामित्याह विश्वः ह्येषावतीडामहै देवाः ईडेन्यान्नमस्यामं
 नमस्यान् यजाम यज्ञियानित्याह मनुष्या वा ईडेन्याः पितरो

नमस्यां देवा यज्ञियां देवतां एव तद्यथाभागं यजति॥ (५६)

विप्रानुमदित् इत्याह चनास्मै होतोपभृद्देवतां एव त्रीणि च॥ [९]

त्रीं स्तृचाननु ब्रूयाद्राजन्त्यस्य त्रयो वा अन्ये राजन्त्यात्पुरुषा
ब्राह्मणो वैश्यः शूद्रस्तानेवास्मा अनुकान्करोति पञ्चदशानु
ब्रूयाद्राजन्त्यस्य पञ्चदशो वै राजन्त्यः स्व एवैनं स्तोमे प्रति
ष्ठापयति त्रिष्टुभा परि दध्यादिन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियकामः खलु
वै राजन्त्यो यजते त्रिष्टुभेवास्मा इन्द्रियं परि गृह्णाति यदि
कामयेत (५७)

ब्रह्मवर्चसमस्त्विति गायत्रिया परि दध्याद्ब्रह्मवर्चसं वै गायत्री
ब्रह्मवर्चसमेव भवति सप्तदशानु ब्रूयाद्वैश्यस्य सप्तदशो वै वैश्यः
स्व एवैनं स्तोमे प्रतिष्ठापयति जगत्या परि दध्याज्जागता वै
पशवः पशुकामः खलु वै वैश्यो यजते जगत्यैवास्मै पशून्परि
गृह्णात्येकविंशतिमनु ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः स्तोमानां
प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै (५८)

चतुर्विंशतिमनु ब्रूयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य चतुर्विंशत्यक्षरा
गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैवास्मै ब्रह्मवर्चसमव
रुन्धे त्रिंशतमनु ब्रूयादन्नकामस्य त्रिंशदक्षरा विराडन्न
विराड्विराजैवास्मा अन्नाद्यमव रुन्धे द्वात्रिंशतमनु ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्य
द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगनुष्टुप्छन्दसां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै षट्त्रिंशतमनु
ब्रूयात्पशुकामस्य षट्त्रिंशदक्षरा बृहती बारहताः पशवो

बृहत्तैवास्मै पशून् (५९)

अव रुन्धे चतुश्चत्वारिंशत्तमनुं ब्रूयादिन्द्रियकामस्य
चतुश्चत्वारिंशदक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुत्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियमव
रुन्धेऽष्टाचत्वारिंशत्तमनुं ब्रूयात्पशुकामस्याष्टाचत्वारिंशदक्षरा
जगती जागताः पशवो जगत्तैवास्मै पशून्व रुन्धे सर्वाणि
छन्दाः॑ स्यनुं ब्रूयाद्बहुयाजिनः सर्वाणि वा एतस्य छन्दाः॑ स्यवरुन्धानि
यो बहुयाज्यपरिमितमनुं ब्रूयादपरिमितस्यावरुद्धौ ॥ (६०)

कामयैतु प्रतिष्ठित्यै पशून्सप्तचत्वारिंशच्च ॥ [१०]

निर्वीतम्मनुष्याणाम्प्राचीनावीतम्पितृणामुपवीतं देवानामुप
व्ययते देवलक्ष्ममेव तत्कुरुते तिष्ठन्नन्वाह तिष्ठन् ह्याश्रुततरं वदति
तिष्ठन्नन्वाह सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या आसीनो यजत्यस्मिन्नेव
लोके प्रति तिष्ठति यत्क्रौञ्चमन्वाहासुरं तद्यन्मन्द्रम्मानुषं तद्यदन्तरा
तत्सदेवमन्तरानूच्य सदेवत्वाय विद्वांसो वै (६१)

पुरा होतारोऽभूवन्तस्माद्विधृता अध्वानोऽभूवन्न पन्थानः
समरुक्षन्नन्तर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्योऽथान्वाहाध्वनां
विधृत्यै पथामसरोहायाथो भूतं चैव भविष्यच्चाव रुन्दे-
ऽथो परिमितं चैवापरिमितं चाव रुन्देऽथो ग्राम्याश्चैव
पशूनाण्याश्चाव रुन्देऽथो (६२)

देवलोकं चैव मनुष्यलोकं चाभि जयति देवा वै

सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स प्रजापतिस्तूष्णीमाधारमाधारयत्त
 वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाधारमाधारयति यज्ञस्यानुख्यात्या
 अथो सामिधेनीरेवाभ्यनक्तलूक्षो भवति य एवं वेदाथो
 तर्पयत्येवैनस्तृप्यति प्रजया पशुभिः (६३)

य एवं वेद यदेकयाधारयेदेकां प्रीणीयाद्यद्वाभ्यां द्वे
 प्रीणीयाद्यत्तिसृभिरति तद्रेचयेन्मनसा धारयति मनसा
 ह्यनाप्तमाप्यते तिर्यश्चमा धारयत्यलम्बद्वारं वाक् मनश्चार्तीयेतामहं
 देवेभ्यो हव्यं वहामीति वागब्रवीदहं देवेभ्य इति मनस्तौ
 प्रजापतिम्प्रश्नमैतां सोऽब्रवीत् (६४)

प्रजापतिर्दृतीरेव त्वं मनसोऽसि यद्धि मनसा ध्यायति तद्वाचा
 वदतीति तत्खलु तुभ्यं न वाचा जुहवन्नित्यंब्रवीत् तस्मान्मनसा
 प्रजापतये जुहति मन इव हि प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै
 परिधीन्त्सम्माष्टि पुनात्येवैनात्रिर्मध्यमं त्रयो वै प्राणाः प्राणानेवाभि
 जयति त्रिर्दक्षिणार्ध्यं त्रयः (६५)

इमे लोका इमानेव लोकानभि जयति त्रिरुत्तरार्ध्यं त्रयो
 वै देवयानाः पन्थानस्तानेवाभि जयति त्रिरुप वाजयति त्रयो वै
 देवलोका देवलोकानेवाभि जयति द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः
 संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा उप दधाति
 सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या आधारमा धारयति तिर इव (६६)

वै सुवर्गो लोकः सुवर्गमेवास्मै लोकम्प्र रोयत्यृजुमा
 घोरयत्यृजुरिव हि प्राणः सन्ततमा घोरयति प्राणानामन्नाद्यस्य
 सन्तत्या अथो रक्षसामपहत्यै यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति
 जिह्मं तस्या घोरयेत्प्राणमेवास्माञ्जिह्मं नयति ताजकप्र मीयते
 शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाघार आत्मा ध्रुवा (६७)

आघारमाघार्य ध्रुवा९ समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य शिरः प्रति
 दधात्यग्निर्देवानां दूत आसीद्वैव्योऽसुराणान्तौ प्रजापतिम्प्रश्नमेता९
 स प्रजापतिर्ब्राह्मणमब्रवीदेतद्वि ब्रूहीत्या श्रावयेतीदं देवाः शृणुतेति
 वाव तदब्रवीदग्निर्देवो होतेति य एव देवानां तमवृणीत ततो
 देवाः (६८)

अभवन्परांसुरा यस्यैवं विदुषः प्रवरम्प्रवृणते भवत्यात्मना
 परास्य भ्रातृव्यो भवति यद्वाह्मणश्चाब्राह्मणश्च प्रश्नमेयातां
 ब्राह्मणायाधिं ब्रूयाद्यद्वाह्मणायाध्याहात्मनेऽध्याह् यद्वाह्मणम्पराहात्मनं
 पराह् तस्माद्वाह्मणो न परोच्यः॥ (६९)

वा आर्ण्याश्चाव रुन्धेऽथो पशुभिः सोऽब्रवीदक्षिणार्ध्यन्नयं इव ध्रुवा देवाश्चत्वारि९शच्च॥-[११]

आयुष्ट आयुर्दा अग्न आ प्यायस्व सं तेऽव ते हेड उदुत्तमम्प्र
 णो देव्या नो दिवोऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इमं मे वरुण तत्त्वा
 याम्युदु त्यं चित्रम्। अपां नपादा ह्यस्थादुपस्थं जिह्मानामूर्ध्वो
 विद्युतं वसानः। तस्य ज्येष्ठम्महिमानं वहन्तीरहिरण्यवर्णाः परि

यन्ति यद्हीः। सम् (७०)

अन्या यन्त्युपं यन्त्यन्याः समानमूर्वं नद्यः पृणन्ति।
तमू शुचिः शुचयो दीदिवाःसमपां नपातं परि तस्थुरापः।
तमस्मेरा युवतयो युवानम्मर्मृज्यमानाः परि यन्त्यापः। स शुक्लेण
शिक्रेणा रेवदग्निर्दीदायानिध्मो घृतनिर्णिगप्सु। इन्द्रावरुणयोरुहः
सम्राजोरव आ वृणे। ता नो मृडात ईदृशौ। इन्द्रावरुणा
युवमध्वराय नः (७१)

विशे जनाय महि शर्म यच्छतम्। दीर्घप्रयज्युमति यो वनुष्यति
वयं जयेम पृतनासु दूढ्यः। आ नो मित्रावरुणा प्र बाहवा। त्वं
नो अग्ने वरुणस्य विद्वां देवस्य हेडोऽवं यासिसीष्ठाः। यजिष्ठो
वह्निमतमः शोशुचानो विश्वा द्वेषाःसि प्र मुमुग्ध्यस्मत्। स त्वं नो
अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ। अव यक्ष्व नो
वरुणम् (७२)

रराणो वीहि मृडीकः सुहवो न एधि। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य
शृण्वे वि यत्सूर्यो न रोचते बृहद्वाः। अभि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ
दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः। प्र ते यक्षि प्र ते इयमि मन्म
भुवो यथा वन्द्यो नो हवेषु। धन्वन्निव प्रपा असि त्वमग्न इयक्ष्वे
पूरवे प्रत्न राजन्। (७३)

वि पाजसा वि ज्योतिषा। स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योष

यातुधान्यः। उरुक्षयेषु दीद्यत्। त९ सुप्रतीक९ सुदृश९
 स्वश्चमविद्वा९ सो विदुष्टर९ सपेम। स यक्षद्विधा वयुनानि विद्वान्म
 हव्यमग्निर्मृतेषु वोचत्। अ९ होमुचै विवेष यन्मा वि न इन्द्रेन्द्र
 क्षत्रमिन्द्रियाणि शतक्रतोऽनु ते दायि (७४)

यद्वाहीः समध्वराय नो वरुण९ राज९ शतुश्चत्वारि९ शच्च॥ [१२]

[समिधश्चक्षुषी प्रजापतिराज्यं देवस्य स्फग्मन्ब्रह्मवादिनोऽद्विरेभ्यो मनुः पृथिव्याः पशवोऽग्नीधे देवा
 वै यज्ञस्य युक्ष्वोशन्तस्त्वा द्वादश]

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

समिधो यजति वसन्तमेवर्तूनामव रुन्धे तनूनपातं यजति
 ग्रीष्ममेवाव रुन्धे इडो यजति वर्षा एवाव रुन्धे बर्हिर्यजति
 शरदमेवाव रुन्धे स्वाहाकारं यजति हेमन्तमेवाव रुन्धे
 तस्मात्स्वाहाकृता हेमन्पशवोऽव सीदन्ति समिधो यजत्युषसं एव
 देवतानामव रुन्धे तनूनपातं यजति यज्ञमेवाव रुन्धे (१)

इडो यजति पशूमेवाव रुन्धे बर्हिर्यजति प्रजामेवाव रुन्धे
 समानयत उपभृतस्तेजो वा आज्यं प्रजा बर्हिः प्रजास्वेव तेजो
 दधाति स्वाहाकारं यजति वाचमेवाव रुन्धे दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा
 विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे समिधो यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रति

तिष्ठति तनूनपातं यजति (२)

यज्ञ एवान्तरिक्षे प्रति तिष्ठतीडो यजति पशुष्वेव प्रति
तिष्ठति बर्हिर्यजति य एव देवयानाः पन्थानस्तेष्वेव प्रति
तिष्ठति स्वाहाकारं यजति सुवर्ग एव लोके प्रति तिष्ठत्येतावन्तो
वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठति देवासुरा एषु
लोकेष्वस्पर्धन्त ते देवाः प्रयाजैरेभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदन्त
तत्प्रयाजानाम् (३)

प्रयाजत्वं यस्यैवं विदुषः प्रयाजा इज्यन्ते प्रैभ्यो लोकेभ्यो
भ्रातृव्यानुदतेऽभिक्रामं जुहोत्यभिजित्यै यो वै प्रयाजानाम्मिथुनं
वेद प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते समिधो बह्वीरिव यजति
तनूनपातमेकमिव मिथुनं तदिडो बह्वीरिव यजति बर्हिरेकमिव
मिथुनं तदेतद्वै प्रयाजानाम्मिथुनम् य एवं वेद प्र (४)

प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता
आसन्नथासुरा यज्ञमजिघांसन्ते देवा गायत्रीं व्यौहन् पश्चाक्षराणि
प्राचीनानि त्रीणि प्रतीचीनानि ततो वर्म यज्ञायाभवद्वर्म यजमानाय
यत्प्रयाजानूयाजा इज्यन्ते वर्मेव तद्यज्ञाय क्रियते वर्म यजमानाय
भ्रातृव्याभिभूत्यै तस्माद्वरूथम्पुरस्ताद्वर्षीयः पश्चाद्धर्षीयो देवा वै
पुरा रक्षोभ्यः (५)

इति स्वाहाकारेण प्रयाजेषु यज्ञं सः स्थाप्यमपश्यन्तः

स्वाहाका॒रेण॑ प्रया॒जेषु॑ सम॑स्थापयन्वि वा ए॒तद्य॒ज्ञं छिन्दन्ति॑
यथ्स्वाहाका॒रेण॑ प्रया॒जेषु॑ स॒स्थापय॑न्ति प्रया॒जानि॒ष्ट्वा ह॒वींष्य॑भि
घा॒रय॑ति य॒ज्ञस्य॑ सन्त॑त्या॒ अथो॑ ह॒विरे॒वाक॑रथो॑ यथापूर्वमुपैति
पि॒ता वै प्र॒याजाः प्र॒जानू॒याजा॑ यत्प्र॒याजा॑नि॒ष्ट्वा ह॒वींष्य॑भिघा॒रय॑ति
पि॒तैव॑ तत्पु॒त्रेण॑ सा॒धारणम्॑ (६)

कुरु॒ते तस्मा॑दाहु॒र्यश्चै॒वं वेद॑ यश्च॒ न क॒था पु॒त्रस्य॑ के॒वलं क॒था
सा॒धा॒रण॑म्पि॒तुरि॒त्यस्के॒न्नमे॒व तद्यत्प्र॒याजे॑ष्वि॒ष्टेषु॑ स्कन्द॑ति गा॒य॒त्र्यैव॑
तेन॑ गर्भं॑ धत्ते॒ सा प्र॒जां प॒शून् यज॑मानाय॒ प्र ज॑नयति॥ (७)

यजति॑ यज्ञमेवाव॑रुन्धे॒ तनून॑पातं॒ यजति॑ प्रया॒जाना॑मे॒वं वेद॑ प्र॒ रक्ष॑भ्यः॒ साधा॑रणं॒ पञ्च॑त्रिंशच्च॥ [१]

चक्षु॑षी॒ वा ए॒ते य॒ज्ञस्य॑ यदाज्य॑भागौ॒ यदाज्य॑भागौ॒ यज॑ति
चक्षु॑षी॒ ए॒व तद्य॒ज्ञस्य॑ प्र॒ति द॑धाति॒ पूर्वा॑र्धे जु॒होति॑ तस्मा॑त्पूर्वा॑र्धे
चक्षु॑षी॒ प्र॒बाहु॑गु॒होति॑ तस्मा॑त्प्र॒बाहु॑कक्षु॑षी॒ देव॑लो॒कं वा अ॒ग्निना॑
यज॑मा॒नोऽनु॑ पश्यति॒ पितृ॑लो॒कं सोमे॑नोत्तरार्धे॑ऽग्नये॑ जु॒होति॑
दक्षि॑णार्धे॒ सोमा॑यैवमि॒व ही॒मौ लो॒काव॑नयो॒र्लो॒कयो॒रनु॑ख्यात्यै
राजा॑नौ॒ वा ए॒तौ दे॒वता॑नाम् (८)

यद्ग्री॒षोमा॑वन्त॒रा दे॒वता॑ इज्ये॒ते दे॒वता॑नां॒ विधृ॑त्यै॒ तस्मा॑द्राज्ञां
मनु॑ष्यां॒ विधृ॑ता ब्रह्म॒वादि॑नो॒ वद॑न्ति॒ किं तद्य॒ज्ञे यज॑मानः॒ कुरु॑ते
येना॒न्यतो॑दतश्च॒ प॒शून्दा॒धारो॑भ॒यतो॑दतश्चेत्यृचं॒मनू॑च्याज्य॑भागस्य
जुषा॑णेन॒ यज॑ति॒ तेना॒न्यतो॑दतो॒ दाधा॑रर्च॒मनू॑च्यं॒ ह॒विषं॑ ऋ॒चा

यजति तेनोभयतोदतो दाधार मूर्धन्वतीं पुरोनुवाक्या भवति
मूर्धानमेवैनं समानानां करोति (९)

नियुत्वत्या यजति भ्रातृव्यस्यैव पशून्नि युवते केशिनं
ह दार्यं केशी सात्यकामिरुवाच सप्तपदां ते शक्करीः श्वो
यज्ञे प्रयोक्तासे यस्यै वीर्येण प्र जातान्भ्रातृव्यानुदते प्रति
जनिष्यमाणान् यस्यै वीर्येणोभयोर्लोकयोज्योतिर्धत्ते यस्यै वीर्येण
पूर्वार्धेनानुद्धान्भुनक्ति जघनार्धेन धेनुरिति पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्या
भवति जातानेव भ्रातृव्यान्प्र णुदत उपरिष्ठाल्लक्ष्मा (१०)

याज्या जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते पुरस्ताल्लक्ष्मा
पुरोनुवाक्या भवत्यस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्त उपरिष्ठाल्लक्ष्मा
याज्यामुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तावस्मा इमौ
लोकौ भवतो य एवं वेद पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्या भवति
तस्मात्पूर्वार्धेनानुद्धान्भुनक्त्युपरिष्ठाल्लक्ष्मा याज्या तस्माज्जघनार्धेन
धेनुर्य एवं वेद भुङ्क्त एनमेतौ वज्र आज्यं वज्र आज्यभागौ (११)

वज्रो वषट्कारस्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र
हरत्यच्छम्बद्वारमपगूर्य वषट्करोति स्तृत्यै गायत्री पुरोनुवाक्या
भवति त्रिष्टुग्याज्या ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भयति तस्माद्ब्राह्मणो
मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद प्रैवैनं पुरोनुवाक्यायाह प्र णयति
याज्यया गमयति वषट्कारेणैवैनं पुरोनुवाक्याया दत्ते प्र यच्छति

याज्या प्रति (१२)

वषट्कारेण स्थापयति त्रिपदा पुरोनुवाक्या भवति त्रयं इमे
लोका एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव
पशून्व रुन्धे द्यक्षरो वषट्कारो द्विपाद्यजमानः पशुष्वेवोपरिष्ठात्प्रति
तिष्ठति गायत्री पुरोनुवाक्या भवति त्रिष्टुग्याज्यैषा वै सप्तपदा
शक्नोति यद्वा एतया देवा अशिक्षन्तदशक्रुवन् य एवं वेद शक्रोत्येव
यच्छिक्षति॥ (१३)

देवतानाङ्करोत्युपरिष्ठाक्ष्माऽऽज्यभागौ प्रति शक्रोत्येव द्वे च॥ [२]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स आत्मन्नाज्यमधत्त
तं देवा अब्रुवन्नेष वाव यज्ञो यदाज्यमप्येव नोत्रास्त्विति
सोऽब्रवीद्यजान् व आज्यभागावुप स्तृणानभि घारयानिति
तस्माद्यजन्त्याज्यभागावुप स्तृणन्त्यभि घारयन्ति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयामान्यन्यानि हवींष्ययातयामाज्यमिति
प्राजापत्यम् (१४)

इति ब्रूयादयातयामा हि देवानां प्रजापतिरिति छन्दांसि
देवेभ्योऽपाक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम इति तेभ्यं
एतच्चतुरवत्तमधारयन्पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय
यच्चतुरवत्तं जुहोति छन्दांस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य
प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्त्यङ्गिरसो वा इत उत्तमाः सुवर्गं
लोकमायन्तदृषयो यज्ञवास्त्वभ्यवायन्ते (१५)

अपश्यन्पुरोडाशं कूर्मम्भूतं सर्पन्तं तमंब्रुवन्निन्द्राय
 ध्रियस्व बृहस्पतये ध्रियस्व विश्वेभ्यो देवेभ्यो ध्रियस्वेति स
 नाध्रियत तमंब्रुवन्नग्नये ध्रियस्वेति सौऽग्नयेऽध्रियत यदाग्नेयो-
 ऽष्टाकपालोऽमावास्यायां च पौर्णमास्यां चाच्युतो भवति
 सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै तमंब्रुवन्कथाहास्था इत्यनुपाक्तो-
 ऽभूवमित्यब्रवीद्यथाक्षोऽनुपाक्तः (१६)

अवाच्छत्येवमवारमित्युपरिष्ठादभ्यज्याधस्तादुपानक्ति
 सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै सर्वाणि कपालान्यभि प्रथयति तावतः
 पुरोडाशानमुष्मिँल्लोकेऽभि जयति यो विदग्धः स नैर्ऋतो योऽशृतः
 स रौद्रो यः शृतः स सदेवस्तस्मादविदहता शृतंकृत्यः सदेवत्वाय
 भस्मनाभि वासयति तस्मान्मासेनास्थि छुन्नं वेदेनाभि वासयति
 तस्मात् (१७)

केशैः शिरश्छुन्नं प्रच्युतं वा एतदस्माल्लोकादगतं देवलोकं
 यच्छृतं हविरनभिघारितमभिघार्योद्वासयति देवत्रैवैनद्भमयति
 यद्येकं कपालं नश्येदेको मासः संवत्सरस्यानवेतः स्यादथ
 यजमानः प्र मीयेत यद्वे नश्येतां द्वौ मासौ संवत्सरस्यानवेतौ
 स्यातामथ यजमानः प्र मीयेत संख्यायोद्वासयति यजमानस्य (१८)

गोपीथाय यदि नश्येदाश्विनं द्विकपालं निर्वपेद्यावापृथिव्यमेकं क
 वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति द्यावापृथिव्यं

एक॑कपालो भवत्य॒नयो॒र्वा ए॒तन्न॑श्यति॒ यन्न॑श्यत्य॒नयो॒रेवैनं॑द्विन्दति॒
प्रति॑ष्ठित्यै॥ (१९)

प्राजापत्यन्तेऽक्षोऽनुपाक्तो वेदेनाभि वांसयति तस्माद्यजमानस्य द्वात्रिंशच्च॥ [३]

दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒सव॑ इति॒ स्फ्य॑मा द॑त्ते प्र॒सूत्या॑
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मि॒त्याह॑श्विनो॒ हि दे॒वाना॑म॒ध्वर्यू॑ आस्ता॑म् पू॒ष्णो
हस्ता॑भ्यामि॒त्याह॑ य॒त्यै श॒तभृ॑ष्टिर॒सि वा॒नस्प॑त्यो द्वि॒षतो॑ व॒ध इत्या॑ह
वज्र॑मे॒व तथ्स॑ श्य॒ति भ्रातृ॑व्याय प्र॒हरि॑ष्यन्थ॒स्तम्ब॑य॒जुर्ह॑रत्ये॒ताव॑ती
वै पृथि॑वी याव॑ती वेदि॒स्तस्या॑ ए॒ताव॑त ए॒व भ्रातृ॑व्यं नि॒र्भज॑ति (२०)

तस्मा॒न्नाभा॒गं नि॒र्भज॑न्ति॒ त्रिर्ह॑रति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒भ्य
ए॒वैनं॑ लो॒केभ्यो॑ नि॒र्भज॑ति तू॒ष्णीं च॑तु॒र्थं ह॑रत्य॒परि॑मितादे॒वेन॑
नि॒र्भज॑त्युद्ध॑न्ति॒ यदे॒वास्या॑ अमे॒ध्यं तद॑प॒ हन्त्युद्ध॑न्ति॒ तस्मा॒दोष॑धयः
परा॑ भवन्ति॒ मूलं॑ छि॒नत्ति॑ भ्रातृ॑व्यस्यै॒व मूलं॑ छि॒नत्ति॑
पितृ॑दे॒वत्या॑ति॒खाते॑य॒तीं ख॑नति॒ प्रजा॑पति॒ना (२१)

य॒ज्ञमु॒खेन॑ स॒मिमा॑ता॒मा प्र॑ति॒ष्ठायै॑ ख॒नति॑ यज॑मानमे॒व प्र॑ति॒ष्ठां
ग॑मयति॒ दक्षि॑णतो॒ वर्षी॑यसीं करोति॒ दे॒वय॑ज॒नस्यै॒व रू॒पम॑कः
पु॒रीष॑वतीं करोति॒ प्रजा॑ वै प॒शवः॑ पु॒रीष॑म्प्रज॒यैवैनं॑म्प॒शुभिः॑
पु॒रीष॑वन्तं करोत्युत्त॑रं परि॒ग्राहं॑ परि॒ गृह्णा॑त्ये॒ताव॑ती॒ वै पृथि॑वी
याव॑ती वेदि॒स्तस्या॑ ए॒ताव॑त ए॒व भ्रातृ॑व्यं नि॒र्भज्या॑त्म॒न उत्त॑रं
परि॒ग्राहं॑ परि॒ गृह्णा॑ति क्रू॒रमि॑व॒ वै (२२)

ए॒तत्क॑रोति॒ यद्वेदिं॑ क॒रोति॒ धा अ॑सि स्व॒धा अ॒सीति॑ योयु॒प्यते॒
शान्त्यै॑ प्रोक्ष॑णी॒रा सा॑दय॒त्यापो॒ वै र॑क्षो॒घ्नी र॑क्ष॒साम॑प॒हत्यै॑
स्फ्य॑स्य॒ वर्त्म॑न्त्सादयति॒ यज्ञ॑स्य॒ सन्त॑त्यै॒ यं द्वि॑ष्यात्तं
ध्या॑येच्छु॒चैवैन॑म॒र्पय॑ति॥ (२३)

भ॒जति॒ प्र॒जाप॑तिने॒व वै त्रय॑न्त्रि॒शच्च॑॥ [४]

ब्र॒ह्म॒वादि॑नो॒ वद॑न्त्य॒द्विर्ह॒वी॑ ऽपि प्रौक्षीः॒ केना॒प इति॑ ब्रह्म॒णेति॑
ब्रूया॑द॒द्विर्ह॒वैव॑ ह॒वी॑ ऽपि प्रोक्ष॑ति ब्रह्म॒णाप॑ इ॒ध्माब॑र्हिः प्रोक्ष॑ति
मे॒ध्यमे॒वैन॑त्करोति॒ वेदिं॑ प्रोक्ष॑त्यृ॒क्षा वा ए॒षाऽलो॒मका॑ऽमे॒ध्या
यद्वेदि॑र्मे॒ध्यामे॒वैना॑ करोति दि॒वे त्वा॒न्तरि॑क्षाय॒ त्वा पृ॑थि॒व्यै त्वेति॑
ब॒र्हि॒रासा॑द्य॒ प्र (२४)

उ॒क्ष॒त्येभ्य॑ ए॒वैन॑लो॒केभ्यः॑ प्रोक्ष॑ति कू॒रमि॑व॒ वा ए॒तत्क॑रोति॒
यत्ख॑न॒त्यपो॑ नि न॒यति॒ शान्त्यै॑ पु॒रस्ता॑त्प्र॒स्तरं॑ गृ॒ह्णाति॒ मुख्य॑मे॒वैन॑
करो॑ती॒यन्तं॑ गृ॒ह्णाति॒ प्र॒जाप॑तिना॒ यज्ञ॑मुखेन॒ सम्मि॑तम्ब॒र्हिः
स्तृ॑णाति॒ प्र॒जा वै ब॑र्हिः पृ॒थि॒वी वेदिः॑ प्र॒जा ए॒व पृ॑थि॒व्यां
प्रति॑ ष्ठाप॒यत्य॑न॒तिदृ॑श्च॒ स्तृ॑णाति॒ प्र॒जयै॒वैन॑म्प॒शुभि॑रन॒तिदृ॑श्चं
करोति॑ (२५)

उत्त॑रम्ब॒र्हिषः॑ प्र॒स्तर॑ ऽ सा॑दयति॒ प्र॒जा वै ब॑र्हिर्य॒जमानः॑
प्र॒स्त॒रो य॑ज॒मानमे॒वाय॑ज॒माना॑दुत्त॑रं करोति॒ तस्मा॑द्य॒जमा॑नो॒
ऽय॑ज॒माना॑दुत्त॑रोऽन्त॑र्दधाति॒ व्यावृ॑त्त्या अ॒नक्ति॑ ह॒विष्कृ॑तमे॒वैन॑ ऽ

सुवर्गं लोकं गमयति त्रेधानं क्ति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं
लोकेभ्योऽनक्ति न प्रति शृणाति यत्प्रतिशृणीयादनूर्ध्वम्भावुकं
यजमानस्य स्यादुपरीव प्र हरति (२६)

उपरीव हि सुवर्गो लोको नि यच्छति वृष्टिमेवास्मै नि
यच्छति नात्यग्रम्प्र हरेद्यदत्यग्रम्प्रहरेदत्यासारिण्यध्वर्योर्नाशुका
स्यान्न पुरस्तात्प्रत्यस्येद्यत्पुरस्तात्प्रत्यस्येत्सुवर्गाल्लोकाद्यजमानं
प्रति नुदेत्प्राश्चम्प्र हरति यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति न
विष्वञ्चं वि युयाद्यद्विष्वञ्चं वियुयात् (२७)

स्यस्य जायेतोर्ध्वमुद्यौत्यूर्ध्वमिव हि पुंसः पुमानेवास्य
जायते यत्स्फ्येन वोपवेषेण वा योयुष्येत स्तृतिरेवास्य सा हस्तेन
योयुष्यते यजमानस्य गोपीथाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं यज्ञस्य
यजमान इति प्रस्तर इति तस्य क्व सुवर्गो लोक इत्याहवनीय
इति ब्रूयाद्यत्प्रस्तरमाहवनीये प्रहरति यजमानमेव (२८)

सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यजमानो लिशते यत्प्रस्तरं
योयुष्यन्ते बर्हिरनु प्रहरति शान्त्या अनारम्भण इव वा
एतर्ह्यध्वर्युः स ईश्वरो वैपनो भवितोर्ध्रुवासीतीमामभि मृशतीयं
वै ध्रुवाऽस्यामेव प्रति तिष्ठति न वैपनो भवत्यगा(३)नग्रीदित्याह
यद्व्यादगन्निगिरित्यग्रावग्निं गमयेन्निर्यजमानं सुवर्गाल्लोकाद्भजेदगन्नि

ब्रूयाद्यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति॥ (२९)

आसाद्य प्रान्तिदृश्वं करोति हरति वियुयाद्यजमानमेवाग्निरिति सूतदंश च॥ [५]

अग्नेस्त्रयो ज्यायाऽसौ भ्रातर आसन्ते देवेभ्यो हव्यं वहन्तः
प्रामीयन्तः सौऽग्निरिबिभेदित्थं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति
स निलायतः सौऽपः प्राविशत्तं देवताः प्रैषमैच्छन्तम्मथ्स्यः
प्राब्रवीत्तमशपद्धियाधिया त्वा वध्यासुर्यो मा प्रावोच इति
तस्मान्मथ्स्यं धियाधिया घ्नन्ति शप्तः (३०)

हि तमन्वविन्दन्तमब्रुवन्नुप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति
सौऽब्रवीद्वरं वृणौ यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधिः स्कन्दात्तन्मे
भ्रातृणाम्भागधेयमसदिति तस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधिः
स्कन्दति तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति परिधीन्परि दधाति
रक्षसामपहत्यै सऽस्पर्शयति (३१)

रक्षसामनन्ववचाराय न पुरस्तात्परि दधात्यादित्यो
होवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाऽस्यपहत्यूर्ध्वं समिधावा दधात्युपरिष्ठादेव
रक्षाऽस्यप हन्ति यजुषान्यां तूष्णीमन्यामिथुनत्वाय द्वे आ
दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वे यजेत
यो यज्ञस्यार्त्या वसीयान्थस्यादिति भूपतये स्वाहा भुवनपतये
स्वाहा भूतानाम् (३२)

पतये स्वाहेति स्कन्नमनु मन्त्रयेत यज्ञस्यैव तदार्त्या

यजमानो वसीयान्भवति भूयसीरहि देवताः प्रीणाति जामि
 वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यदन्वञ्चो पुरोडाशावुपाशुयाजमन्तरा
 यजत्यजामित्वायाथो मिथुनत्वायाग्निरमुष्मिल्लोक आसीद्यमो-
 ऽस्मिन्ते देवा अंब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यन्नाद्येन देवा अग्निम् (३३)

उपामन्त्रयन्त राज्येन पितरो यमं तस्मादग्निर्देवानामन्नादो
 यमः पितृणां राजा य एवं वेद प्र राज्यमन्नाद्यमाप्नोति
 तस्मा एतद्भागधेयम्प्रायच्छन् यदग्नये स्विष्टकृतेऽवद्यन्ति यदग्नये
 स्विष्टकृतेऽवद्यति भागधेयेनैव तद्रुद्रं समर्धयति सकृत्सकृदव-
 द्यति सकृदिव हि रुद्र उत्तरार्धादव द्यत्येषा वै रुद्रस्य (३४)

दिग्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते द्विरभि घारयति
 चतुरवत्तस्यास्यै पशवो वै पूर्वा आहुतय एष रुद्रो यदग्निर्यत्पूर्वा
 आहुतीरभि जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः स्यादतिहाय
 पूर्वा आहुतीर्जुहोति पशूनां गोपीथाय॥ (३५)

शतः स्पर्शयति भूतानामग्निं रुद्रस्यं सप्तत्रिंशच्च॥ [६]

मनुः पृथिव्या यज्ञियमैच्छत्स घृतं निषिक्तमविन्दत्सो-
 ऽब्रवीत्कोऽस्येश्वरो यज्ञेऽपि कर्तोरिति तावंब्रूताम्मित्रावरुणौ
 गोरेवावमीश्वरौ कर्तोः स्व इति तौ ततो गां समैरयतां
 सा यत्रयत्र न्यक्रामत्ततो घृतमपीडयत् तस्माद्धृतपद्युच्यते तदस्यै
 जन्मोपहूतं रथन्तरं सह पृथिव्येत्याह (३६)

इयं वै रथन्तरमिमामेव सहात्राद्येनोप ह्यत उपहूतं
 वामदेव्यं स॒हान्तरि॑क्षेणेत्याह प॒शवो॑ वै वा॒मदे॒व्यं प॒शूने॒व
 स॒हान्तरि॑क्षेणोप ह्यत उपहूतम्बृहत्सह दिवेत्याहैरं वै बृहदि॒रा॒मे॒व
 स॒ह दि॒वोप॑ ह्यत उपहूताः सप्त होत्रा इत्याह होत्रा ए॒वोप॑ ह्यत
 उपहूता धेनुः (३७)

स॒हर्ष॑भेत्याह मिथु॒नमे॒वोप॑ ह्यत उपहूतो भ॒क्षः स॒खेत्या॑ह
 सोमपी॒थमे॒वोप॑ ह्यत उपहूतां (४) हो इत्याहात्मानमे॒वोप॑
 ह्यत आ॒त्मा ह्यु॑पहूतानां वसि॑ष्ठ इडा॒मुप॑ ह्यते प॒शवो॑ वा इडां
 प॒शूने॒वोप॑ ह्यते च॒तुरु॑प ह्यते चतु॑ष्पादो हि प॒शवो॑ मा॒न॒वीत्या॑ह
 म॒नुर॑ह्येताम् (३८)

अग्रेऽपश्यद्भूतपदीत्याह यदे॒वास्यै॑ प॒दाद्भू॑तमपी॒ड्यत॑
 तस्मा॑दे॒वमा॑ह मै॒त्रावरु॑णीत्याह मि॒त्रावरु॑णौ ह्ये॒नां स॒मैर॑यतां ब्रह्मं
 दे॒वकृ॑तमु॒पहू॑तमित्याह ब्रह्मै॒वोप॑ ह्यते दै॒व्या अ॒ध्वर्य॑व उपहूता
 उपहूता म॒नुष्या॑ इत्याह दे॒वम॒नुष्या॑ने॒वोप॑ ह्यते य इ॒मं य॒ज्ञम॒वा॒न्
 ये य॒ज्ञप॑तिं वर्धा॒नित्या॑ह (३९)

य॒ज्ञाय॑ चै॒व य॒ज॑मानाय चा॒शिष॑मा शा॒स्त उप॑हूते
 द्यावा॑पृथि॒वी इत्या॑ह द्यावा॑पृथि॒वी ए॒वोप॑ ह्यते पू॒र्वजे॑ ऋ॒ताव॑री
 इत्या॑ह पू॒र्वजे॑ ह्येते ऋ॒ताव॑री दे॒वी दे॒वपु॑त्रे इत्या॑ह दे॒वी ह्येते॑
 दे॒वपु॑त्रे उपहूतोऽयं य॒ज॑मान इत्या॑ह य॒ज॑मानमे॒वोप॑ ह्यत
 उत्त॑रस्यां दे॒वय॒ज्याया॑मु॒पहू॑तो भूय॑सि ह॒विष्क॑रणं उपहूतो दि॒व्ये

धाम॒न्नुप॑हृतः (४०)

इत्या॑ह प्र॒जा वा उत्तरा॑ देवय॒ज्या प॒शवो॑ भूयो॑ हवि॒ष्करण॑
सुव॒र्गो लो॒को दि॒व्यं धामे॑दम॒सीदम॑सीत्ये॒व य॒ज्ञस्य॑ प्रि॒यं धामो॑प
ह॒यते॒ विश्व॑मस्य प्रि॒यमुप॑हृत॒मित्या॑हाछं॒म्बद्वार॑मे॒वोप॑ ह॒यते॥ (४१)

आह॒ धेनु॑रेतां॒ वर्ध॑नित्या॒ह धाम॑न्नुप॑हृतश्चतु॒स्त्रिंशच्च॥ [७]

प॒शवो॑ वा इ॒डां स्व॒यमा द॑त्ते का॒ममे॒वात्म॑नां प॒शूना॑मा द॑त्ते न
ह्य॒न्यः का॒मम्प॑शूना॒मप्र॑यच्छ॒ति वा॒चस्प॑तये त्वा हु॒तम्प्रा॑श्रामीत्या॒ह
वाच॑मे॒व भा॒ग॒धेये॑न प्रीणाति॒ सद॑स॒स्पत॑ये त्वा हु॒तम्प्रा॑श्रामीत्या॒ह
स्व॒गाकृ॑त्यै चतुर॒वत्त॑म्भवति ह॒विर्वै च॑तुर॒वत्त॑म्प॒शव॑श्चतुर॒वत्त॑ यद्धोता॑
प्राश्री॒याद्धोता॑ (४२)

आ॒र्ति॒मा॒र्च्छेद्य॑द॒ग्नौ जु॑हुयाद्रु॒द्राय॑ प॒शून॑पि॒ दध्या॑दप॒शुर्य॑ज॒मानः॑
स्याद्वा॒चस्प॑तये त्वा हु॒तम्प्रा॑श्रामीत्या॒ह प॒रोक्ष॑मे॒वैन॑ञ्जुहोति॒
सद॑स॒स्पत॑ये त्वा हु॒तम्प्रा॑श्रामीत्या॒ह स्व॒गाकृ॑त्यै प्राश्र॑न्ति ती॒र्थ
ए॒व प्राश्र॑न्ति दक्षि॑णां ददाति ती॒र्थ ए॒व दक्षि॑णां ददाति वि वा
ए॒तद्य॒ज्ञम् (४३)

छि॒न्द॒न्ति य॒न्म॑ध्यतः प्रा॒श्रन्त्य॒द्भिर्मा॑र्जयन्त॒ आपो॑ वै सर्वा॑
दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒व य॒ज्ञं सं त॑न्वन्ति दे॒वा वै य॒ज्ञाद्रु॒द्रम॑न्तरा॒यन्त्स
य॒ज्ञम॑विध्य॒न्त दे॒वा अ॒भि स॑म॒गच्छ॑न्त॒ कल्प॑तां न इ॒दमि॑ति ते॒-
ऽब्रु॒वन्त्स्वि॑ष्टं वै न इ॒दम॑विष्यति॒ यदि॑म॒ रा॒धयि॑ष्याम् इति॒

तथिस्विष्टकृतः स्विष्टकृत्वन्तस्याविद्धं निः (४४)

अकृन्तन् यवेन सम्मितं तस्माद्यवमात्रमव द्येद्यज्यायो-
ऽवद्येद्रोपयेत्तद्यज्ञस्य यदुप च स्तृणीयादभि च घारयेदुभयतः सः श्वायि
कुर्यादवदायाभि घारयति द्विः सम्पद्यते द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै
यत्तिरश्चीनमतिहरेदनमिविद्धं यज्ञस्याभि विध्येदग्रेण परि हरति
तीर्थेनैव परि हरति तत्पूष्णे पर्यहरन्तत् (४५)

पूषा प्राश्य दतोऽरुणत्तस्मात्पूषा प्रपिष्टभागोऽदन्तको हि तं
देवा अब्रुवन्वि वा अयमार्ध्यप्राशित्रियो वा अयमभूदिति
तद्धृस्पतये पर्यहरन्त्सोऽबिभेद्धृस्पतिरित्थं वाव स्य
आर्तिमारिष्यतीति स एतम्मन्त्रमपश्यत्सूर्यस्य त्वा चक्षुषा
प्रति पश्यामीत्यब्रवीन्न हि सूर्यस्य चक्षुः (४६)

किं च न हिनस्ति सोऽबिभेत्प्रतिगृह्णन्तं मा हिः सिष्यतीति
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रति
गृह्णामीत्यब्रवीत्सवितृप्रसूत एवैनद्वह्मणा देवताभिः प्रत्यंगृह्णात्सो-
ऽबिभेत्प्राश्रन्तं मा हिः सिष्यतीत्यग्रेस्त्वास्येन प्राश्रामीत्यब्रवीन्न
ह्यग्रेरास्य किं च न हिनस्ति सोऽबिभेत् (४७)

प्राशितं मा हिः सिष्यतीति ब्राह्मणस्योदरेणेत्यब्रवीन्न हि
ब्राह्मणस्योदरं किं च न हिनस्ति बृहस्पतेर्ब्रह्मणेति स हि ब्रह्मिष्ठोऽप

वा ए॒तस्मा॑त्प्रा॒णाः क्रा॑मन्ति॒ यः प्रा॑शि॒त्रम्प्रा॑श्रा॒त्यद्वि॒र्मा॑र्जयित्वा
प्रा॒णान्त्स॒म्मृ॑शते॒ऽमृ॑तं॒ वै प्रा॑णा अ॒मृ॒तमा॑पः प्रा॒णाने॒व य॑था॒स्थान॑मुप॒
ह्व॑यते॥ (४८)

प्रा॒ञ्जीया॑द्धोतां॒ य॒ज्ञं नि॑र॒हर॒न्तच्चक्षु॑रा॒स्यङ्किं॑ च॒न हि॑नस्ति॒ सौ॑ऽवि॒भे॒चतु॑श्च॒त्वारि॑शच्च॥ — [८]

अ॒ग्नी॒ध आ द॑धा॒त्यग्नि॑मुखाने॒वर्तू॑न्प्री॒णाति॑ स॒मिध॑मा
द॑धा॒त्युत्तरा॑सा॒माहु॑तीनां॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॑ स॒मिद्व॑त्ये॒व जु॑होति
परि॒धी॒न्त्स॒म्मा॑र्ष्टि पु॒नात्ये॒वैनान्त्स॒कृ॒त्स॒कृ॒त्स॒म्मा॑र्ष्टि॒ परा॑डि॒व
ह्ये॒तर॑हि॒ य॒ज्ञश्च॒तुः स॒म्पद्य॑ते॒ चतु॑ष्पादः॒ प॒शवः॑ प॒शूने॒वाव॑ रु॒न्धे
ब्र॒ह्म॒न्म स्था॑स्याम॒ इत्या॒हात्र॑ वा ए॒तर॑हि॒ य॒ज्ञः श्रि॑तः (४९)

यत्र॑ ब्र॒ह्मा यत्रै॒व य॒ज्ञः श्रि॑तस्त॒त ए॒वैन॒मा र॑भते॒ यद्ध॑स्तेन
प्र॒मीवे॑द्वैप॒नः स्या॒द्यच्छी॒र्णा शी॑र्ष॒क्तिमा॒न्त्स्या॒द्यत्तू॒ष्णीमा॑सी॒तास॑म्प्र॒त्तो
य॒ज्ञः स्या॒त्प्र ति॑ष्ठेत्ये॒व ब्रू॑याद्वा॒चि वै य॒ज्ञः श्रि॑तो॒ यत्रै॒व य॒ज्ञः
श्रि॑तस्त॒त ए॒वैन॒ः स॒म्प्र य॑च्छति॒ देव॑ स॒वित॑रे॒तत्ते प्र॑ (५०)

आ॒हेत्या॑ह॒ प्रसू॑त्यै॒ बृह॑स्पति॒र्ब्रह्मे॒त्याह॑ स हि ब्र॒ह्मि॑ष्ठः
स य॒ज्ञम्पा॑हि॒ स य॒ज्ञप॑ति॒म्पाहि॑ स मा॒म्पाही॒त्याह॑ य॒ज्ञाय॑
य॒ज॑मा॒नाया॒त्मने॑ तेभ्य॑ ए॒वाशि॑ष॒मा शा॒स्तेऽना॑र्त्या आ॒श्राव्या॑ह
दे॒वान् य॒जेति॑ ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ती॒ष्टा दे॒वता॑ अथ॑ क॒तम॑ ए॒ते दे॒वा
इति॑ छ॒न्दा॒ःसी॑ति॒ ब्रू॑याद्वा॒य॒त्रीं त्रि॑ष्टु॒भम् (५१)

जग॑ती॒मित्य॑थो॒ खल्वा॑हुर्ब्रा॒ह्मणा॑ वै छ॒न्दा॒ःसी॑ति॒ ताने॒व
तद्य॑जति॒ दे॒वानां॑ वा इ॒ष्टा दे॒वता॑ आ॒स॒त्रथा॑ग्नि॒र्नोद॑ज्वल॒त्तं

दे॒वा आहु॑तीभि॒रनू॒या॒जेष्व॑न्वि॒न्दन् यद॑नू॒या॒जान् यज॑त्य॒ग्निमे॒व
तत्स॑मि॒न्द्र ए॒तदु॒र्वे ना॑मा॒सुर आ॑सी॒त्स ए॒तर॑हिं य॒ज्ञस्या॒शिषं॑मवृ॒द्ध
यद्व॒यादे॒तत् (५२)

उ॒ द्या॒वापृ॑थि॒वी भ॒द्रम॑भू॒दित्ये॒तदु॒मेवा॒सुरं य॒ज्ञस्या॒शिषं॑
गम॑येदि॒दं द्या॒वापृ॑थि॒वी भ॒द्रम॑भू॒दित्ये॒व ब्रू॒याद्य॑ज॒मानमे॒व
य॒ज्ञस्या॒शिषं॑मा॒मय॒त्याध॑र्म॒ सूक्त॑वा॒कमु॒त न॑मोवा॒कमित्या॑हे॒दम॑रा॒थस्मेति॑
वावै॑तदा॒होप॑श्रितो दि॒वः पृ॑थि॒व्योरि॒त्याह॑ द्या॒वापृ॑थि॒व्योर्हि य॒ज्ञ
उप॑श्रित॒ ओम॑न्वती तेऽस्मिन् य॒ज्ञे य॑ज॒मान॒ द्या॒वापृ॑थि॒वी (५३)

स्ता॒मित्या॑हा॒शिषं॑मे॒वैता॑मा शा॑स्ते यद्व॒यात्सू॑पावसा॒ना
च॑ स्व॒ध्यव॑सा॒ना चेति॑ प्र॒मायु॑को यज॑मानः स्याद्य॒दा हि
प्र॒मीय॑तेऽथे॒मामु॑पावस्यति॒ सूप॑च॒रणा च॑ स्व॒धिच॑रणा॒ चेत्ये॒व
ब्रू॒याद्व॒रीय॑सीमे॒वास्मै॒ गव्यू॑ति॒मा शा॑स्ते न प्र॒मायु॑को भवति॒
तयो॑रा॒विद्य॑ग्निरि॒दं ह॒विर॑जुष॒तेत्या॑ह॒ या अया॑क्ष्म (५४)

दे॒वता॒स्ता अ॑रीर॒धामे॒ति वावै॑तदा॒ह यन्न॑ नि॒र्दिशे॑त्प्रति॒वेशं
य॒ज्ञस्या॒शीर्ग॑च्छे॒दा शा॑स्तेऽयं यज॑मानोऽसा॒वित्या॑ह नि॒र्दिश्यै॑वैन॑
सुव॑र्गं लो॒कं ग॑मय॒त्यायु॑रा शा॑स्ते सुप्र॒जास्त्व॑मा शा॑स्त
इत्या॑हा॒शिषं॑मे॒वैता॑मा शा॑स्ते सजा॒तवन॑स्या॒मा शा॑स्त इत्या॑ह
प्रा॒णा वै स॑जा॒ताः प्रा॒णाने॒व (५)

नान्तरै॑ति॒ तद॑ग्नि॒र्दे॒वो दे॒वेभ्यो॒ वन॑ते व॒यम॑ग्ने॒र्मानु॑षा

इत्याहाग्निर्देवेभ्यो वनुते वयं मनुष्येभ्य इति वावैतदाहेह
 गतिर्वामस्येदं च नमो देवेभ्य इत्याह याश्चैव देवता यजति याश्च
 न ताभ्य एवोभयीभ्यो नमस्करोत्यात्मनोऽनात्यै॥ (५६)

श्रितस्ते प्र त्रिष्टुभमेतद्वावापृथिवी या अयाक्ष्म प्राणानेव षट्त्वारिंशच्च॥ [९]

देवा वै यज्ञस्य स्वगाकर्तारं नाविन्दन्ते शं युम्बार्हस्पत्यमब्रुवन्नि
 नो यज्ञं स्वगा कुर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणो यदेवाब्राह्मणोक्तो-
 ऽश्रद्धधानो यजाते सा मे यज्ञस्याशीरसदिति तस्माद्यदब्राह्मणोक्तो-
 ऽश्रद्धधानो यजते शं युमेव तस्य बार्हस्पत्यं यज्ञस्याशीर्गच्छत्येतन्ममे
 प्रजायाः (५७)

इति योऽपगुरातै शतेन यातयाद्यो निहनन्त्सहस्रेण
 यातयाद्यो लोहितं करवद्यावतः प्रस्कद्य पांसून्त्संगृह्णात्तावतः
 संवत्सरान्पितृलोकं न प्र जानादिति तस्माद्ब्राह्मणाय नापं गुरेत
 न नि हन्यान्न लोहितं कुर्यादेतावता हैनसा भवति तच्छं योरा
 वृणीमह इत्याह यज्ञमेव तत्स्वगा करोति तत् (५८)

शं योरा वृणीमह इत्याह शं युमेव बार्हस्पत्यम्भागधेयेन
 समर्धयति गातुं यज्ञाय गातुं यज्ञपतय इत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते
 सोमं यजति रेत एव तद्धधाति त्वष्टारं यजति रेत एव हितं त्वष्टा
 रूपाणि वि करोति देवानाम्पत्नीर्यजति मिथुनत्वायाग्निं गृहपतिं
 यजति प्रतिष्ठित्यै जामि वा एतद्यज्ञस्य क्रियते (५९)

यदाज्येन प्रयाजा इज्यन्त आज्येन पत्नीसंयाजा ऋचमनूच्य
 पत्नीसंयाजानामृचा यजत्यजामित्वायाथौ मिथुनत्वाय पङ्क्तिप्रायणो
 वै यज्ञः पङ्क्तुदयनः पञ्च प्रयाजा इज्यन्ते चत्वारः पत्नीसंयाजाः
 समिष्टयजुः पञ्चमम्पङ्क्तिमेवानु प्र यन्ति पङ्क्तिमनूद्यन्ति॥ (६०)

प्रजायाः करोति तत्क्रियते त्रयस्त्रिंशच्च॥ [१०]

युक्ष्वा हि देवहूतमा९ अश्वा९ अग्रे रथीरिव। नि होता पूर्व्यः
 सदः। उत नो देव देवा९ अच्छा वोचो विदुष्टरः। श्रद्धिश्चा वार्या
 कृधि। त्व९ ह यद्यविष्ट्र सहसः सूनवाहुत। ऋतावा यज्ञियो भुवः।
 अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा कवी रयीणाम्।
 तं नेमिमृभवो यथा नमस्व सहतिभिः। नेदीयो यज्ञम् (६१)

अङ्गिरः। तस्मै नूनमभिद्यवे वाचा विरूप नित्यया। वृष्णे
 चोदस्व सुष्टुतिम्। कमुं प्विदस्य सेनयाग्रेरपाकचक्षसः। पणिं
 गोषु स्तरामहे। मा नो देवानां विशः प्रस्नातीरिवोस्त्राः। कृशं
 न हांसुरघ्नियाः। मा नः समस्य दूढ्यः परिद्वेषसो अ९हृतिः।
 ऊर्मिर्न नावमा वधीत्। नमस्ते अग्र ओजसे गृणन्ति देव कृष्टयः।
 अमैः (६२)

अमित्रमर्दय। कुविथ्सु नो गविष्टयेऽग्रे संवेषिषो रयिम्।
 उरुकृदुरु णस्कृधि। मा नो अस्मिन्महाधने परा वर्गारभृद्यथा।
 संवर्ग९ स९ रयिञ्जया। अन्यमस्मद्भिया इयमग्रे सिषत्तु दुच्छुना।

वर्धा नो अमवच्छवः। यस्याजुषन्नमस्विनः शमीमदुर्मखस्य वा।
तं घेदग्निर्वृधावति। परस्या अधि (६३)

संवतोऽवरा५ अभ्या तर। यत्राहमस्मि ता५ अंवा विद्वा हि
ते पुरा वयमग्ने पितुर्यथावंसः। अधा ते सुम्रमीमहे। य उग्र इव
शर्यहा तिग्मशृङ्गो न व५संगः। अग्ने पुरो रुरोजिथा सखायः
सं वः सम्यश्चमिष५ स्तोमं चाग्र्ये। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो
नन्ने सहस्वते। स५समिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ। इडस्पदे
समिध्यसे स नो वसून्या भर। प्रजापते स वेद सोमापूषणेमौ
देवौ॥ (६४)

यज्ञमैरधि वृषन्नेकात्रवि५शतिश्च॥ [११]

उशन्तस्त्वा हवामह उशन्तः समिधीमहि। उशन्नुशत आ वह
पितृन् हविषे अत्तवे। त्व५ सोम प्रचिकितो मनीषा त्व५ रजिष्ठमनु
नेषि पन्थाम्। तव प्रणीती पितरो न इन्दो देवेषु रत्नमभजन्त
धीराः। त्वया हि नः पितरः सोम पूर्वे कर्माणि चक्रुः पवमान
धीराः। वन्वन्नवातः परिधी५ रपोर्णु वीरेभिरश्वैर्मघवा भव (६५)

नः। त्व५ सोम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावापृथिवी आ ततन्था।
तस्मै त इन्दो हविषा विधेम वय५ स्याम पतयो रयीणाम्।
अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छत सदःसदः सदत सुप्रणीतयः। अत्ता
हवी५षि प्रयतानि बर्हिष्यथा रयि५ सर्ववीरं दधातन। बर्हिषदः

पितर ऊत्यर्वाग्निमा वो हव्या चकृमा जुषध्वम्। त आ गतावसा
शन्तमेनाथास्मभ्यम् (६६)

शं योररपो दधात। आहं पितृन्सुविदत्रां अविथ्सि नपातश्च
विक्रमणं च विष्णोः। बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्त
इहागमिष्ठाः। उपहृताः पितरो बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु। त
आगमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु ते अवन्त्वस्मान्। उदीरतामवर
उत्परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः। असुम् (६७)

य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु। इदम्पितृभ्यो
नमो अस्त्वद्य ये पूर्वसो य उपरास ईयुः। ये पार्थिवे रजस्या
निषत्ता ये वा नूनं सुवृजनासु विक्षु। अधा यथा नः पितरः
परासः प्रत्नासो अग्र ऋतमाशुषाणाः। शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः
क्षामा भिन्दन्तो अरुणीरपं व्रत्र। यदग्रे (६८)

कव्यवाहन पितृन् यक्ष्यतावृधः। प्र च हव्यानि वक्ष्यसि
देवेभ्यश्च पितृभ्य आ। त्वमग्न ईडितो जातवेदोऽवाङ्मुव्यानि
सुरभीणि कृत्वा। प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता
हवींषि। मातली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिर्ऋक्भिर्वावृधानः।
याश्च देवा वावृधुर्ये च देवान्स्वाहान्ये स्वधयान्ये मदन्ति। (६९)

इमं यम प्रस्तरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः।
आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन् हविषा मादयस्व।
अङ्गिरोभिरा गंहि यज्ञियैभिर्यम वैरूपैरिह मादयस्व। विवस्वन्तं

हुवे॒ यः पि॒ता तेऽस्मिन् य॒ज्ञे ब॒र्हिष्या नि॒षद्य॑। अङ्गि॑रसो नः
 पि॒तरो नव॑ग्वा अथ॑र्वा॒णो भृ॒गवः सो॒म्यासः॑। तेषां॑ व॒यं सु॑म॒तौ
 य॒ज्ञिया॑ना॒मपि॑ भ॒द्रे सौम॑न॒से स्या॑म॥ (७०)

[स॒मिधो॑ या॒ज्या तस्मा॑न्नाभा॒गं हि तम॑न्वित्या॒ह प्र॒जा वा अ॒हेत्या॑ह यु॒क्ष्वा हि सं॑त्तिः॥70॥

स॒मिधः॑ सौम॒न॒से स्या॑म॥]

भ॒वा॒स्मभ्य॑मसुं यद॑ग्ने म॒दन्ति॑ सौम॒न॒स ए॒कंश्च॑॥ [१२]

प्र॒जाप॑तिर॒काम॑यतैष ते॑ य॒ज्ञं वै प्र॒जाप॑ते॒र्जाय॑मानाः प्रा॒जाप॑त्या यो वा अ॒यंथा॑दे॒वतमि॑ष्ट॒र्गो नि॒ग्राभ्याः॑

स्थ॒ यो वै दे॒वां जुष्टो॑ऽग्निनां र॒यिमेका॑दश॥ [१३]

॥ काण्डम् ३ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति स तपोऽतप्यत स
सर्पान्सृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स द्वितीयमतप्यत स
वयांस्यसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स तृतीयमतप्यत
स एतं दीक्षितवादमपश्यत्तमवदत्ततो वै स प्रजा असृजत
यत्तपस्तत्त्वा दीक्षितवादं वदति प्रजा एव तद्यजमानः (१)

सृजते यद्वै दीक्षितोऽमेध्यमपश्यत्यपास्माद्दीक्षा कामति
नीलमस्य हरो व्येत्यबद्धम्मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषां श्रेष्ठो
दीक्षे मा मा हासीरित्याह नास्माद्दीक्षाप कामति नास्य नीलं न
हरो व्येति यद्वै दीक्षितमभिवर्षति दिव्या आपोऽशान्ता ओजो
बलं दीक्षाम् (२)

तपोऽस्य निर्घन्त्युन्दतीर्बलं धत्तौजो धत्त बलं धत्त मा मै
दीक्षां मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव सर्वमात्मन्धत्ते नास्यौजो बलं
न दीक्षां न तपो निर्घन्त्यग्निर्वै दीक्षितस्य देवता सोऽस्मादेतरहि
तिर इव यरहि याति तमैश्वरं रक्षांसि हन्तोः (३)

भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरता ते अस्त्वित्याह ब्रह्म

वै देवानाम्बृहस्पतिस्तमेवान्वारंभते स एनं५ सम्पारयत्येदमगन्म
 देवयजनं पृथिव्या इत्याह देवयजनं५ ह्येष पृथिव्या आगच्छति यो
 यजते विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व इत्याह विश्वे ह्येतद्देवा जोषयन्ते
 यद्वाह्मणा ऋक्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्त इत्याह र्क्षाभाभ्यां५
 ह्येष यजुषा सन्तरति यो यजते रायस्पोषेण समिषा
 मदेमेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते॥ (४)

यजमानो दीक्षां हन्तोर्ब्राह्मणाश्चतुर्विंशतिश्च॥ [१]

एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष तेँतैष्टुभो
 जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानां५ साम्राज्यं गच्छेति
 मे सोमाय ब्रूताद्यो वै सोमं५ राजानं५ साम्राज्यं लोकं गमयित्वा
 क्रीणाति गच्छति स्वानां५ साम्राज्यं छन्दांसि खलु वै सोमस्य
 राज्ञः साम्राज्यो लोकः पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभि मन्त्रयेत्
 साम्राज्यमेव (५)

एनं लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वानां५ साम्राज्यं
 यो वै तानूनप्रस्यं प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 न प्राश्नन्ति न जुहुत्यथ क्व तानूनप्रं प्रति तिष्ठतीति प्रजापतौ
 मनसीति ब्रूयात्रिरव जिघ्रेत्प्रजापतौ त्वा मनसि जुहोमीत्येषा वै
 तानूनप्रस्यं प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति यः (६)

वा अध्वर्योः प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यतो मन्येतानभिक्रम्य
 होष्यामीति तत्तिष्ठन्ना श्रावयेद्देवा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा य एवं वेद

प्रत्येव तिष्ठति यदभिक्रम्य जुहुयात्प्रतिष्ठायां इयात्तस्मात्समानत्र
तिष्ठता होतव्यं प्रतिष्ठित्यै यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति
स्रुग्वा अस्य स्वं वायव्यमस्य (७)

स्वं चमसोऽस्य स्वं यद्वायव्यं वा चमसं वा-
ऽनन्वारभ्याश्रावयेत्स्वादियात्तस्मादनन्वारभ्याश्राव्यः स्वादेव
नैति यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः सोमो
भवत्यप्रतिष्ठितः स्तोमोऽप्रतिष्ठितान्युक्थान्यप्रतिष्ठितो यजमानो-
ऽप्रतिष्ठितोऽध्वर्युर्वायव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसोऽस्य प्रतिष्ठा
सोमः स्तोमस्य स्तोमं उक्थानां ग्रहं वा गृहीत्वा चमसं वोन्नीय
स्तोत्रमुपाकुर्यात्प्रत्येव सोमः स्थापयति प्रति स्तोमम्प्रत्युक्थानि
प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युः॥ (८)

एव तिष्ठति यो वायव्यमस्य ग्रहं वैकात्रविंशतिश्च॥ [२]

यज्ञं वा एतत्सम्भरन्ति यत्सोमक्रयण्यै पदं यज्ञमुखः
हविर्धाने यर्हि हविर्धाने प्राचीं प्रवर्तयेयुस्तरहि तेनाक्षमुपाध्याद्यज्ञमुख
एव यज्ञमनु सं तनोति प्राञ्चमग्निम्प्र हरन्त्युत्पत्नीमा
नयन्त्यन्वनांसि प्र वर्तयन्त्यथ वा अस्यैष धिष्णिंयो हीयते
सोऽनु ध्यायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा (९)

प्रजां पशून् यजमानस्य शमयितोर्यर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्च
नयन्ति तरहि तस्य पशुश्रपणं हरेत्तेनैवैनम्भागिनं करोति

यजमानो वा आहवनीयो यजमानं वा एतद्वि कर्षन्ते
 यदाहवनीयात्पशुश्रपणं हरन्ति स वैव स्यान्निर्मन्थ्यं वा
 कुर्याद्यजमानस्य सात्मत्वाय यदि पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य
 प्रत्याख्यायमव द्येत्सैव ततः प्रायश्चित्तिर्ये पशुं विमथीरन्
 यस्तान्कामयेतार्तिमाच्छेयुरिति कुविदङ्गेति नमोवृक्तिवत्यर्चाग्रीध्रे
 जुहुयान्नमोवृक्तिमेवैषां वृद्धे ताजगार्तिमाच्छन्ति ॥ (१०)

भूत्वा ततः षड्विंशतिश्च ॥

[३]

प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः। तस्मै प्रति
 प्र वेदय चिकित्वा५ अनु मन्यताम्। इमम्पशुम्पशुपते ते अद्य
 बध्नाम्यग्रे सुकृतस्य मध्ये। अनु मन्यस्व सुयजा यजाम जुष्टं
 देवानामिदमस्तु हव्यम्। प्रजानन्तः प्रति गृह्णन्ति पूर्वं प्राणमङ्गेभ्यः
 पर्याचरन्तम्। सुवर्गं याहि पथिभिर्देवानैरोषधीषु प्रति तिष्ठा
 शरीरैः। येषामीशे (११)

पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत च द्विपदाम्। निष्क्रीतोऽयं
 यज्ञियम्भागमेतु रायस्पोषा यजमानस्य सन्तु। ये बध्यमानमनु
 बध्यमाना अभ्यैक्षन्त मनसा चक्षुषा च। अग्निस्ता५ अग्रे प्र मुमोक्तु
 देवः प्रजापतिः प्रजया संविदानः। य आरण्याः पशवो विश्वरूपा
 विरूपाः सन्तो बहुधैकरूपाः। वायुस्ता५ अग्रे प्र मुमोक्तु देवः
 प्रजापतिः प्रजया संविदानः। प्रमुञ्चमानाः (१२)

भुव॑नस्य॒ रेतो॑ गा॒तुं ध॑त्त॒ यज॑मानाय देवाः। उ॒पाकृ॑त॒ः शश॑मानं
यद॑स्था॒ङ्गीव॑ं दे॒वाना॑म॒प्येतु॑ पाथः। नाना॑ प्रा॒णो यज॑मानस्य प॒शुना॑
य॒ज्ञो दे॒वेभिः॑ स॒ह दे॒व्याना॑ः। जी॒वं दे॒वाना॑म॒प्येतु॑ पाथः स॒त्याः सं॑न्तु
यज॑मानस्य॒ कामाः॑। यत्प॒शुर्मायु॑मकृ॒तोरौ॑ वा प॒द्भिरा॑हते। अ॒ग्निर्मा॑
तस्मा॒देन॑सो॒ विश्वा॑न्मु॒ञ्चत्व॑ हंसः। श॒मि॒तार॑ उ॒पेत॑न॒ य॒ज्ञम् (१३)

दे॒वेभि॑रि॒न्वित॑म्। पाशा॑त्प॒शुम्प्र मु॑ञ्चत ब॒न्धाद्य॑ज्ञप॑तिं परि॑।
अदि॑तिः पाश॑म्प्र मु॑मोक्ते॒तं नमः॑ प॒शुभ्यः॑ पशु॑पतये करोमि।
अ॒रा॒ती॒यन्त॑मध॑रं कृ॒णोमि॑ यं द्वि॒ष्मस्तस्मि॑न्प्रति॒ मुञ्चामि॑ पाश॑म्।
त्वामु॑ ते द॑धिरे ह॒व्यवा॑ह॒ः श्रु॑तङ्क॒र्तार॑मु॒त य॒ज्ञियं॑ च। अ॒ग्ने स॑दक्षः
स॒त॑नुर॒हि भू॒त्वाऽथ॑ ह॒व्या जा॑तवेदो जुष॑स्व। जा॑तवेदो व॒पया॑
गच्छ॑ दे॒वान्त्व॑ ह॒ हि हो॒ता प्र॑थ॒मो ब॒भूथ॑। घृ॒तेन॑ त्वं त॒नुवो॑
व॒र्धय॑स्व॒ स्वाहा॑कृत॒ः ह॒विर॑दन्तु दे॒वाः। स्वाहा॑ दे॒वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यः॑
स्वाहा॑॥ (१४)

ईशे॑ प्रमुञ्च॑माना य॒ज्ञन्त्व॑ षोड॑श च॥ [४]

प्रा॒जाप॑त्या वै प॒शव॑स्तेषा॒ः रु॒द्रोऽधि॑पतिर्यदे॒ताभ्या॑मुपाक॑रोति
ताभ्या॑मे॒वेन॑ प्र॒तिप्रो॑च्या ल॑भत आ॒त्मनो॑ऽना॒व्रस्का॑य॒ द्वाभ्या॑मुपाक॑रोति
द्वि॒पाद्य॑ज॒मानः॒ प्र॒तिष्ठि॑त्या उपा॒कृत्य॑ प॒ञ्च जु॑होति पाङ्काः॑ प॒शवः॑
प॒शून्वेवा॑व॒ रुन्धे॑ मृ॒त्यवे॒ वा ए॒ष नी॑यते॒ यत्प॒शुस्तं॑ यद॑न्वा॒रभै॑त
प्र॒मायु॑को॒ यज॑मानः स्या॒न्नाना॑ प्रा॒णो यज॑मानस्य प॒शुने॒त्याह॑
व्यावृ॑त्त्यै (१५)

यत्पशुर्मायुमकृतेति जुहोति शान्त्यै शमितार उपेतनेत्याह
 यथायजुरेवैतद्वपायां वा आह्नियमाणायामग्नेर्मेधोऽपि क्रामति
 त्वामु ते दधिरे हव्यवाहमिति वपामभि जुहोत्यग्नेरेव मेधमव
 रुद्धेऽथो शृतत्वाय पुरस्तात्स्वाहाकृतयो वा अन्ये देवा
 उपरिष्ठात्स्वाहाकृतयोऽन्ये स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहेत्यभितो
 वपां जुहोति तानेवोभयान्प्रीणाति॥ (१६)

व्यावृत्त्या अभितो वपां पञ्च च॥ [५]

यो वा अयथादेवतं यज्ञमुपचरत्या देवताभ्यो वृश्च्यते
 पापीयान्भवति यो यथादेवतं न देवताभ्य आ वृश्च्यते
 वसीयान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभि मृशेद्वैष्णव्या हविर्धानमाग्नेय्या
 सुचो वायव्या वायव्यान्यैन्द्रिया सदो यथादेवतमेव यज्ञमुप
 चरति न देवताभ्य आ वृश्च्यते वसीयान्भवति युनज्मि ते पृथिवीं
 ज्योतिषा सह युनज्मि वायुमन्तरिक्षेण (१७)

ते सह युनज्मि वाचः सह सूर्येण ते युनज्मि तिस्रो विपृचः
 सूर्यस्य ते। अग्निर्देवतां गायत्री छन्द उपांशोः पात्रमसि सोमो
 देवतां त्रिष्टुप्छन्दोऽन्तर्यामस्य पात्रमसीन्द्रो देवता जगती छन्द
 इन्द्रवायुवोः पात्रमसि बृहस्पतिर्देवताऽनुष्टुप्छन्दो मित्रावरुणयोः
 पात्रमस्यश्विनौ देवता पङ्क्तिश्छन्दोऽश्विनोः पात्रमसि सूर्यो देवता
 बृहती (१८)

छन्दः शुक्रस्य पात्रमसि चन्द्रमा देवता सतोबृहती छन्दो
मन्थिनः पात्रमसि विश्वे देवा देवतोष्णिहा छन्द आग्रयणस्य
पात्रमसीन्द्रो देवता ककुच्छन्द उक्थानाम्पात्रमसि पृथिवी देवता
विराट्छन्दो ध्रुवस्य पात्रमसि॥ (१९)

अन्तरिक्षेण बृहती त्रयस्त्रिंशच्च॥ [६]

इष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमानस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽष्टुः
क्षीयत आसन्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्यांश्चिदभिर्शस्त्या इति पुरा
प्रातरनुवाकाञ्जुहुयादात्मन एव तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्म नह्यतेऽनात्यै
संवेशाय त्वोपवेशाय त्वा गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या अभिभूत्यै
स्वाहा प्राणापानौ मृत्योर्मा पात प्राणापानौ मा मा हासिष्टं
देवतासु वा एते प्राणापानयोः (२०)

व्यायच्छन्ते येषां सोमः समृच्छते संवेशाय त्वोपवेशाय
त्वेत्याह छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरेवास्य
छन्दांसि वृद्धे प्रेतिवन्त्याज्यानि भवन्त्यभिर्जित्यै मरुत्वन्तीः
प्रतिपदो विजित्या उभे बृहद्रथन्तरे भवत इयं वाव
रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेवैनमन्तरैत्यद्य वाव रथन्तरं श्वो
बृहदद्याश्वादेवैनमन्तरैति भूतम् (२१)

वाव रथन्तरम्भविष्यद्बृहद्भूताच्चैवैनम्भविष्यतश्चान्तरैति
परिमितं वाव रथन्तरमपरिमितम्बृहत्परिमिताच्चैवैनमपरि-

मिताच्चान्तरैति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेता५ स
 एतज्जमदग्निर्विहव्यमपश्यत्तेन वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृद्धं
 यद्विहव्यं५ शस्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धे
 यस्य भूया५ सो यज्ञक्रतव इत्याहुः स देवता वृद्ध इति यद्यग्निष्टोमः
 सोमः परस्तात्स्यादुक्थ्यं कुर्वीत यद्युक्थ्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीत
 यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृद्धे वसीयान्भवति॥ (२२)

प्राणापानयोर्भूतं वृद्धेऽष्टाविंशतिश्च॥

[७]

निग्राभ्याः स्थ देवश्रुत आयुर्मे तर्पयत प्राणं मे तर्पयतापानं
 मे तर्पयत व्यानं मे तर्पयत चक्षुर्मे तर्पयत श्रोत्रं मे तर्पयत मनो
 मे तर्पयत वाचं मे तर्पयतात्मानं मे तर्पयताङ्गानि मे तर्पयत प्रजां
 मे तर्पयत पशून्मे तर्पयत गृहान्मे तर्पयत गुणान्मे तर्पयत सर्वगणं
 मा तर्पयत तर्पयत मा (२३)

गुणा मे मा वि तृषन्नोषधयो वै सोमस्य विशो विशः खलु
 वै राज्ञः प्रदातोरीश्वरा ऐन्द्रः सोमोऽवीवृधं वो मनसा सुजाता
 ऋतप्रजाता भग इद्वः स्याम। इन्द्रेण देवीर्वीरुधः संविदाना अनु
 मन्यन्ता५ सर्वनाय सोममित्याहौषधीभ्य एवैन५ स्वायै विशः स्वायै
 देवतायै निर्याच्याभि पुणोति यो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य (२४)

प्रथमोऽंशुः स्कन्दति स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्
 यजमानस्य निर्हन्तोस्तमभि मन्त्रयेता मास्कान्सह प्रजया

स॒ह रा॒यस्पोषे॑णेन्द्रि॒यं मे॑ वी॒र्यं॑ मा निर्व॑धीरि॒त्याशिष॑मे॒वैता॒मा
शा॑स्त इन्द्रि॒यस्य॑ वी॒र्यस्य॑ प्र॒जायै॑ पशूनामनिर्घा॒ताय॑ द्र॒प्सश्च॑स्कन्द
पृथि॒वीमनु॑ द्यामि॒मं च॒ योनि॑मनु॒ यश्च॒ पूर्वः॑। तृतीयं॑ योनि॒मनु॑
स॒ञ्चर॑न्तं द्र॒प्सं जु॑होम्यनु॒ सप्त॑ होत्राः॥ (२५)

तुर्पयंत माऽभिपूयमाणस्य यश्च दशं च॥ [८]

यो वै दे॒वान्दे॒वयश॑सेना॒र्पय॑ति मनु॒ष्या॑न्मनु॒ष्ययश॑सेनं
दे॒वयश॑स्यै॒व दे॒वेषु॑ भव॑ति मनु॒ष्ययश॑सी मनु॒ष्येषु॑ या॒न्प्राची॑नमाग्रय॒णाद्वा
गृ॒ह्णीया॑द्यानु॒र्ध्वाऽस्ता॑नु॒पब्दि॑मतो दे॒वाने॒व तद्दे॒वयश॑सेना॒र्पय॑ति
मनु॒ष्या॑न्मनु॒ष्ययश॑सेनं दे॒वयश॑स्यै॒व दे॒वेषु॑ भव॑ति मनु॒ष्ययश॑सी
मनु॒ष्येष्व॑ग्निः प्रा॑तःस॒वने॒ पा॑त्व॒स्मान् वै॑श्वान॒रो म॑हि॒ना वि॒श्वश॑म्भूः।
स नः॑ पा॒व॒को द्र॑वि॒णं द॑धातु (२६)

आयु॑ष्मन्तः स॒हभ॑क्षाः स्या॒म। वि॒श्वे दे॒वा म॒रुत॑ इन्द्रो
अ॒स्मान॒स्मिन्द्भि॑तीये स॒वने॒ न ज॑ह्युः। आयु॑ष्मन्तः प्रि॒यमै॑षां वद॑न्तो
व॒यं दे॒वाना॑ः सु॒म॒तौ स्या॑म। इ॒दं तृ॒तीय॑ः स॒र्वनं॑ कवी॒नामृ॑तेन
ये च॑म॒समै॑रयन्त। ते सौ॑धन्व॒नाः सु॑व॒रान॑शा॒नाः स्वि॑ष्टिं नो अ॒भि
व॒सी॒यो न॑यन्तु। आ॒यत॑नवती॒र्वा अ॒न्या आ॑हु॒तयो॑ हूयन्ते॑ऽनाय॒त॒ना
अ॒न्या या॑ आ॒घार॑वती॒स्ता आ॑यत॑नवती॒र्याः (२७)

सौ॒म्या॒स्ता अ॑नाय॒त॒ना ऐ॑न्द्रवा॒यव॑मा॒दाया॑घा॒रमा॑ घा॒रये॑दध्व॒रो
य॒ज्ञोऽय॑म॑स्तु दे॒वा ओ॑ष॒धीभ्यः॑ प॒शवे॑ नो जना॑य॒ विश्व॑स्मै

भूतायाँध्वरोऽसि स पिन्वस्व घृतवदेव सोमेति सौम्या एव
तदाहुतीरायतनवतीः करोत्यायतनवान्भवति य एवं वेदाथो
द्यावापृथिवी एव घृतेन व्युनक्ति ते व्युक्ते उपजीवनीये भवत
उपजीवनीयो भवति (२८)

य एवं वेदैष ते रुद्र भागो यं निरयाचथास्तं जुषस्व
विदेगौपत्यं रायस्पोषं सुवीर्यं संवत्सरीणां स्वस्तिम्।
मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत्स नाभानेदिष्ठं ब्रह्मचर्यं वसन्तं
निरभजत्स आगच्छत्सोऽब्रवीत्कथा मा निरभागिति न त्वा
निरभाक्षमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्तमांसते ते (२९)

सुवर्गं लोकं न प्र जानन्ति तेभ्य इदम्ब्राह्मणम्ब्रूहि ते
सुवर्गं लोकं यन्तो य एषाम्पशवस्तांस्ते दास्यन्तीति तदेभ्यो-
ऽब्रवीत्ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषाम्पशव आसन्तानस्मा
अददुस्तम्पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छत्सोऽब्रवीन्मम वा
इमे पशव इत्यदुर्वै (३०)

मह्यमिमामित्यब्रवीन्न वै तस्य त ईशत इत्यब्रवीद्यद्यज्ञवास्तौ
हीयते मम वै तदिति तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यं सोऽब्रवीद्यज्ञे
मा भजाथ ते पशून्नाभि मङ्स्य इति तस्मा एतम्मन्थिनः
संस्त्रावमंजुहोततो वै तस्य रुद्रः पशून्नाभ्यमन्यत यत्रैतमेवं
विद्वान्मन्थिनः संस्त्रावं जुहोति न तत्र रुद्रः पशून्नाभि

मन्यते॥ (३१)

द्धात्वायतनवतीर्या उपजीवनीर्यो भवति तेऽदुर्वै यत्रैतमेकादश च॥ [९]

जुष्टो वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्पतये देवि वाक्। यद्वाचो
मधुमत्तस्मिन्मा धाः स्वाहा सरस्वत्यै। ऋचा स्तोमं९ समर्धय
गायत्रेण रथन्तरम्। बृहद्गायत्रवर्तनि। यस्ते द्रप्सः स्कन्दति
यस्ते अ९ शुर्बाहुच्युतो धिषण्योरुपस्थात्। अध्वर्योर्वा परि यस्ते
पवित्राथ्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। यो द्रप्सो अ९ शुः पतितः
पृथिव्यां परिवापात् (३२)

पुरोडाशात्क्रम्भात्। धानासोमान्मन्थिन इन्द्र शुक्राथ्स्वाहाकृतमि
तं जुहोमि। यस्ते द्रप्सो मधुमा९ इन्द्रियावान्थ्स्वाहाकृतः
पुनरप्येति देवान्। दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षाथ्स्वाहाकृतमिन्द्राय
तं जुहोमि। अध्वर्युर्वा ऋत्विजा प्रथमो युज्यते तेन स्तोमो
योक्तव्य इत्याहुर्वाग्रेगा अग्र एत्वृजुगा देवेभ्यो यशो मयि दधती
प्राणान्पशुषु प्रजाम्मयि (३३)

च यजमाने चेत्याहु वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्ति वास्तु वा
एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्ब्रह्मन्गृहीत्वा बहिष्पवमानं९ सर्पन्ति पराञ्चो
हि यन्ति पराचीभिः स्तुवते वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योप तिष्ठते यज्ञो
वै विष्णुर्यज्ञमेवाकर्षिष्णो त्वं नो अन्तमः शर्म यच्छ सहन्त्या।
प्र ते धारा मधुश्चुत उथ्स दुहते अक्षितमित्याहु यदेवास्य

शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेनाप्याययति॥ (३४)

परिवापात्प्रजां मयि दूहते चतुर्दश च॥ [१०]

अग्निना रयिमश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवन्तमम्॥
गोमां९ अग्नेऽविमां९ अश्वी यज्ञो नृवत्संखा सदमिदं प्रमृष्यः।
इडांवा९ एषो असुर प्रजावा॑न्दीर्घो रयिः पृथुबुधः सभावान्॥ आप्यायस्व सं तै॥ इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये। अस्माकमस्तु केवलः॥ तन्नस्तुरीपमधं पोषयितु देवं त्वष्टर्वि रराणः स्यंस्व। यतो वीरः (३५)

कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा जायते देवकामः। शिवस्त्वष्टरिहा गंहि विभुः पोष उत त्मना। यज्ञेयंज्ञे न उदवा पिशङ्गरूपः सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जायते देवकामः। प्रजां त्वष्टा विष्यतु नाभिमस्मे अथा देवानामप्येतु पाथः। प्र णो देव्या नो दिवः। पीपिवा९स९ सरस्वतः स्तनं यो विश्वदर्शतः। धुक्षीमहि प्रजामिषम् (३६)

ये ते सरस्व ऊर्मयो मधुमन्तो घृतश्रुतः। तेषां ते सुम्रमीमहे। यस्य व्रतम्पशवो यन्ति सर्वे यस्य व्रतमुपतिष्ठन्त आपः। यस्य व्रते पुष्टिपतिर्निविष्टस्त९ सरस्वन्तमवसे हुवेम। दिव्य९ सुपर्ण वयसम्बृहन्तमपां गर्भं वृषभमोषधीनाम्। अभीपतो वृष्ट्या तर्पयन्त त९ सरस्वन्तमवसे हुवेम। सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि

स्वसा॑। जुषस्व॑ हव्यम् (३७)

आहु॑तं प्र॒जां दै॒वि दिदि॑ड्ढि नः। या सु॒पाणिः स्वङ्गुरिः
सु॒षूमा॑ बहु॒सूव॑री। तस्यै॑ वि॒श्वत्त्रि॑यै ह॒विः सि॑नीवा॒ल्यै जु॑होतन।
इन्द्रं॑ वो वि॒श्वत॑स्परीन्द्रं नरः॑। असि॑तवर्णा॒ हर॑यः सु॒पर्णा मि॒हो
वसा॑ना॒ दिव॑मुत्प॑तन्ति। त आऽव॑वृ॒त्रन्त्स॑दनानि कृ॒त्वादि॑त्पृ॒थि॒वी
घृ॒तैर्व्यु॑द्यते। हिर॑ण्यकेशो॒ रज॑सो॒ विसा॑रेऽहि॒र्धुनि॑र्वात॒ इव॑
ध॒र्जीमा॑न्। शुचि॑भ्राजा उ॒षसः॑ (३८)

नवे॑दा॒ यश॑स्वतीरप॒स्युवो॑ न स॒त्याः। आ ते॑ सु॒पर्णा
अ॑मिनन्त॒ एवैः॑ कृ॒ष्णो नौ॑नाव वृष॒भो यदी॑दम्। शि॒वाभि॑र्न
स्मय॑मानाभिरागा॒त्पत॑न्ति॒ मिहः॑ स्तनय॑न्त्य॒भ्रा। वा॒श्रेव॑
वि॒द्युन्मि॑माति॒ व॒त्सं न मा॒ता सि॑षक्ति। यदे॑षां वृ॒ष्टिर॑सर्जि।
पर्व॑तश्चिन्महि॒ वृ॒द्धो बि॑भाय दि॒वश्चि॑त्सानु॒ रेज॑त स्व॒ने वः॑।
यत्क्रीड॑थ मरुतः (३९)

ऋ॒ष्टिम॑न्त॒ आप॑ इव स॒ध्रिय॑श्चो धव॒ध्वे। अ॒भि क्र॑न्द स्तनय॒
गर्भ॑मा॒ धा॑ उद॒न्वता॒ परि॑ दीया॒ रथे॑न। दृति॑ꣳ सु क॑र्ष वि॒षितं॑
न्य॑श्चꣳ सु॒मा भ॑वन्तू॒द्धता॑ निपा॒दाः। त्वं त्या॑ चिद॒च्युता॑ग्रे प॒शुर्न
यव॑से। धा॒मा ह॒ यत्ते॑ अजर॒ वना॑ वृ॒श्चन्ति॒ शिक्क॑सः। अग्रे॒ भूरी॑णि
तव॑ जातवेदो॒ देव॑ स्वधावोऽमृत॑स्य॒ धाम॑। याश्च॑ (४०)

मा॒या मा॒यिना॑ विश्वमिन्व॒ त्वे पूर्वीः॑ स॒दधुः॑ पृ॒ष्ठब॑न्धो। दि॒वो

नो वृष्टिम्मरुतो ररीध्वम्प्र पिन्वत वृष्णो अश्वस्य धाराः। अर्वाङ्गितेन
 स्तनयिषुतेह्यपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः। पिन्वंत्यपो मरुतः
 सुदानवः पयो घृतवद्विदथैष्वाभुवः। अत्यं न मिहे वि नयन्ति
 वाजिनमुत्सं दुहन्ति स्तनयन्तमक्षितम्। उदप्रुतो मरुतस्तां
 इयर्त वृष्टिम् (४१)

ये विश्वे मरुतो जुनन्ति। क्रोशाति गर्दा कन्येव तुन्ना पेरु
 तुञ्जाना पत्येव जाया। घृतेन द्यावापृथिवी मधुना समुक्षत पयस्वतीः
 कृणुताप ओषधीः। ऊर्जं च तत्र सुमतिं च पिन्वथ यत्रा नरो मरुतः
 सिञ्चथा मधु। उदु त्यश्चित्रम्। और्वभृगुवच्छुचिमप्रवानवदा हुवे।
 अग्निं संमुद्रवाससम्। आ सव संवितुर्यथा भगस्येव भुजिं
 हुवे। अग्निं संमुद्रवाससम्। हुवे वातस्वनं कविम्पर्जन्यक्रन्दं
 सहः। अग्निं संमुद्रवाससम्॥ (४२)

वीर इषं हव्यमुपसो मरुतश्च वृष्टिं भगस्य द्वादश च॥ [११]

यो वै पर्वमानानाञ्चीणि परिभूः स्फ्यः स्वस्तिर्भक्षेहिं महीनां पयोऽसि देवं सवितरेतसं श्येनाय यद्वे
 होतोपयामृगंहीतोऽसि वाक्षसत्प्र सो अग्न एकादश॥ [१२]

[प्रजापतिरकामयत प्रजापतेर्जायमाना व्यायच्छन्ते महामिमान्माया मायिनां द्विचत्वारिंशत्॥४२॥

प्रजापतिरकामयताग्निं संमुद्रवाससम्॥]

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

यो वै पवमानानामन्वारोहान् विद्वान् यजतेऽनु पवमानाना
 रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते श्येनोऽसि गायत्रच्छन्दा अनु त्वा
 रंभे स्वस्ति मा सम्पारय सुपर्णोऽसि त्रिष्टुच्छन्दा अनु त्वा रंभे
 स्वस्ति मा सम्पारय सघासि जगतीच्छन्दा अनु त्वा रंभे स्वस्ति
 मा सम्पारयेत्याहुते (१)

वै पवमानानामन्वारोहास्तान् य एवं विद्वान् यजतेऽनु
 पवमानाना रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते यो वै पवमानस्य
 सन्ततिं वेद सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते पशुमान्भवति
 विन्दते प्रजाम्पवमानस्य ग्रहा गृह्यन्तेऽथ वा अस्यैतेऽगृहीता
 द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान् यदगृहीत्वोपाकुर्यात्पवमानं
 वि (२)

छिन्द्यात्तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु विच्छिद्येतोपयामगृहीते
 ऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभि मृशेदिन्द्राय त्वेत्याधवनीयं
 विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतम्पवमानमेव तत्त्वं तनोति
 सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते पशुमान्भवति विन्दते
 प्रजाम्॥ (३)

त्रीणि वाव सर्वनान्यथं तृतीयः॑ सर्वनमव लुम्पन्त्यनः॑ शु
 कुर्वन्त उपाः॑ शुः हुत्वोपाः॑ शुपात्रेऽः॑ शुमवास्य तं तृतीयसर्वनै-
 ऽपिसृज्याभि षुण्णयाद्यदाप्याययति तेनाः॑ शुमद्यदभिषुणोति
 तेनर्जीषि सर्वाण्येव तत्सर्वनान्यः॑ शुमन्ति शुक्रवन्ति सुमावद्वीर्याणि
 करोति द्वौ समुद्रौ विततावजूर्यौ पर्यावर्तेते जठरेव पादाः। तयोः
 पश्यन्तो अति यन्त्यन्यमपश्यन्तः (४)

सेतुनाति यन्त्यन्यम्। द्वे द्रधंसी सतती वस्त एकः केशी
 विश्वा भुवनानि विद्वान्। तिरोधायैत्यसितं वसानः शुक्रमा दत्ते
 अनुहाय जायै। देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा
 एतम्महायज्ञमपश्यन्तमन्वताऽग्निहोत्रं व्रतमकुर्वत तस्माद्विव्रतः
 स्याद्विरह्यग्निहोत्रं जुह्वति पौर्णमासं यज्ञमग्नीषोमीयम् (५)

पशुमकुर्वत दार्श्यं यज्ञमाग्नेयम्पशुमकुर्वत वैश्वदेवम्प्रातःसर्वनमकु
 वरुणप्रधासान्माध्यंदिनः॑ सर्वनः॑ साकमेधान्पितृयज्ञं त्र्यम्बकाः॑ स्तृती
 तमेषामसुरा यज्ञमन्ववाजिगाः॑ सन्तं नान्ववायन्तेऽब्रुवन्नध्वर्तव्या वा
 इमे देवा अभूवन्निति तदध्वरस्याध्वरत्वन्तर्तो देवा अभवन्परासुरा
 य एवं विद्वान्सोमेन यजते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो
 भवति॥ (६)

अपश्यन्तोऽग्नीषोमीयमात्मना परा त्रीणि च॥ [२]

परिभूरग्निं परिभूरिन्द्रं परिभूर्विश्वं देवान्परिभूर्माः॑ सह

ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व शं गवे शं जनाय शमर्वते शं
 राजन्नोषधीभ्योऽच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य रायस्पोषस्य
 ददितारः स्याम। तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय तस्य त
 इदमुन्मृजे। प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वापानाय व्यानाय
 वाचे (७)

दक्षक्रतुभ्यां चक्षुभ्यां मे वर्चोदौ वर्चसे पवेथाः श्रोत्रायात्मने-
 ऽङ्गेभ्य आयुषे वीर्याय विष्णोरिन्द्रस्य विश्वेषां देवानां जठरमसि
 वर्चोदा मे वर्चसे पवस्व कोऽसि को नाम कस्मै त्वा कायं
 त्वा यं त्वा सोमेनातीतृपं यं त्वा सोमेनामीमदं सुप्रजाः प्रजयां
 भूयासं सुवीरो वीरैः सुवर्चा वर्चसा सुपोषः पोषैर्विश्वेभ्यो मे
 रूपेभ्यो वर्चोदाः (८)

वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय तस्य
 त इदमुन्मृजे। बुभूषन्नवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः
 प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तो भूत्याऽभि पवते
 ब्रह्मवर्चसकामोऽवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव
 तर्पयति स एनं तृप्तो ब्रह्मवर्चसेनाभि पवत आमयावी (९)

अवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति
 स एनं तृप्त आयुषाभि पवतेऽभिचरन्नवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजा-
 पतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तः प्राणापानाभ्यां वाचो

दक्षक्रतुभ्यां चक्षुर्भ्यां३ श्रोत्राभ्यामात्मनोऽङ्गेभ्य आयुषोऽन्तरैति
ताजक्प्र धन्वति॥ (१०)

वाचे रूपेभ्यो वर्चोदा आमयावी पञ्चत्वारिंशच्च॥ [३]

स्फ्यः स्वस्तिर्विघ्नः स्वस्तिः परशुर्वेदिः परशुर्नः स्वस्तिः।
यज्ञियां यज्ञकृतः स्थ ते मास्मिन् यज्ञ उप ह्वयध्वमुप मा
द्यावापृथिवी ह्वयेतामुपास्तावः कलशः सोमो अग्निरुप देवा उप
यज्ञ उप मा होत्रा उपह्वे ह्वयन्तान्नमोऽग्नये मखघ्ने मखस्य मा
यशोऽर्यादित्याहवनीयमुप तिष्ठते यज्ञो वै मखः (११)

यज्ञं वाव स तदहन्तस्मा एव नमस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनो-
ऽनात्यै नमो रुद्राय मखघ्ने नमस्कृत्या मा पाहीत्याग्नीध्रं तस्मा एव
नमडस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनोऽनात्यै नम इन्द्राय मखघ्न इन्द्रियं
मे वीर्यम्मा निर्वधीरिति होत्रीयमाशिषमेवैतामा शास्त इन्द्रियस्य
वीर्यस्यानिर्घाताय या वै (१२)

देवताः सदस्यार्तिमार्पयन्ति यस्ता विद्वान्सर्पति न
सदस्यार्तिमार्च्छति नमोऽग्नये मखघ्न इत्याहैता वै देवताः
सदस्यार्तिमार्पयन्ति ता य एवं विद्वान्सर्पति न सदस्यार्तिमार्च्छति
दृढे स्थः शिथिरे समीची माहंसस्पात३ सूर्यो मा देवो
दिव्यादहंसस्पातु वायुरन्तरिक्षात् (१३)

अग्निः पृथिव्या यमः पितृभ्यः सरस्वती मनुष्येभ्यो देवीं
 द्वारौ मा मा सं तातम् नमः सदसे नमः सदसस्पतये
 नमः सखीनां पुरोगाणां चक्षुषे नमो दिवे नमः पृथिव्या
 अहे दधिष्व्योदतस्तिष्ठान्यस्य सदने सीद योऽस्मत्पाकतर
 उन्निवत उदुद्वतश्च गेषम्पातम्मा द्यावापृथिवी अद्याहः सदो वै
 प्रसर्पन्तम् (१४)

पितरोऽनु प्र सर्पन्ति त एनमीश्वरा हिंसितोः सदः प्रसृप्य
 दक्षिणार्धं परिक्षेतागन्त पितरः पितृमानहं युष्माभिर्भूयासः
 सुप्रजसो मया यूयम्भूयास्तेति तेभ्य एव नमस्कृत्य सदः प्र
 सर्पत्यात्मनोऽनार्त्ये॥ (१५)

मुखो वा अन्तरिक्षात्प्रसर्पन्तुन्नयन्निःशच्च॥ [४]

भक्षेहि मा विश दीर्घायुत्वाय शन्तनुत्वाय रायस्पोषाय वर्चसे
 सुप्रजास्त्वायेहि वसो पुरोवसो प्रियो मे हृदोऽस्यश्विनोस्त्वा
 बाहुभ्याः सध्यासम् नृचक्षसं त्वा देव सोम सुचक्षा अव
 ख्येषम् मन्द्राभिभूतिः केतुर्यज्ञानां वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यतु
 मन्द्रा स्वर्वाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णी वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यत्वेहि
 विश्वचर्षणे (१६)

शम्भूर्मयोभूः स्वस्ति मां हरिवर्णं प्र चर क्रत्वे दक्षाय
 रायस्पोषाय सुवीरतायै मा मां राजन्वि बीभिषो मा मे हार्दि

त्विषा वधीः। वृषणे शुष्मायायुषे वर्चसे॥ वसुमद्रणस्य सोम
देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रच्छन्दस इन्द्रपीतस्य
नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि
रुद्रवद्रणस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यंदिनस्य सवनस्य
त्रिष्टुच्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य (१७)

पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयाम्यादित्यवद्रणस्य
सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य जगतीच्छन्दस
इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो
भक्षयामि। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णायम्। भवा
वाजस्य सङ्गथे। हिन्वं मे गात्रा हरिवो गुणान्मे मा वि तीतृषः।
शिवो मे सप्तर्षीनुप तिष्ठस्व मा मेऽवाङ्गाभिमतं (१८)

गाः। अपाम सोमममृता अभूमादश्म ज्योतिरविदाम
देवान्। किमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य।
यन्म आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहार्जातवेदा विचर्षणिः।
पुनरग्निश्चक्षुरदात्पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः। पुनर्मे अश्विना युवं चक्षुरा
धत्तमक्ष्योः। इष्टयं जुषस्ते देव सोम स्तुतस्तोमस्य (१९)

शस्तोक्थस्य हरिवत् इन्द्रपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो
भक्षयामि। आपूर्याः स्था मा पूरयत प्रजया च धनेन च। एतत्ते
तत् ये च त्वामन्वेतत्ते पितामह प्रपितामह ये च त्वामन्वत्र पितरो
यथाभागम्मन्दध्वम् नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शुष्माय

नमो॑ वः पि॒तरो जी॒वाय॒ नमो॑ वः पि॒तरः (२०)

स्व॒धाये॒ नमो॑ वः पि॒तरो म॒न्यवे॒ नमो॑ वः पि॒तरो घो॒राय॒ पि॒तरो॒
नमो॑ वो॒ य ए॒तस्मिँल्लो॒के स्थ॒ युष्मा॑ऽस्तेऽनु॒ येऽस्मिँल्लो॒के मां तेऽनु॒
य ए॒तस्मिँल्लो॒के स्थ॒ यूयं॑ तेषां॒ वसिँ॑ष्ठा भूयास्त॒ येऽस्मिँल्लो॒केऽहं॑
तेषां॒ वसिँ॑ष्ठो भूयास॒म् प्रजा॑पते॒ न त्वदे॒तान्य॒न्यो वि॒श्वा जा॒तानि॒
परि॒ ता ब॑भूव (२१)

यत्का॑मास्ते जुहुमस्तन्नो॑ अस्तु व॒यः स्या॑म॒ पत॑यो
रयी॒णाम्। दे॒वकृ॑त॒स्यै॒नसो॑ऽव॒यज॑नमसि॒ मनु॑ष्य॒कृत॒स्यै॒नसो॑ऽ-
व॒यज॑नमसि॒ पि॒तृकृ॑त॒स्यै॒नसो॑ऽव॒यज॑नमस्य॒प्सु धौ॑तस्य॒ सोम॑ दे॒व
ते नृ॑भिः सु॒तस्ये॒ष्टय॑जुषः स्तु॒तस्तो॑मस्य॒ शस्तो॑क्थस्य॒ यो भ॒क्षो
अ॑श्व॒सनि॒र्यो गो॑सनि॒स्तस्य॑ ते पि॒तृभि॑र्भ॒क्षं कृ॑त॒स्योप॑हूत॒स्योप॑हूतो
भक्ष॑यामि॥ (२२)

वि॒श्वच॑र॒पणे॒ त्रि॒ष्टुप्छ॑न्दस॒ इन्द्र॑पीतस्य॒ नरा॑श॒संपी॑तस्याति॒ स्तु॒तस्तो॑मस्य॒ जी॒वाय॒ नमो॑ वः पि॒तरो
ब॑भूव॒ चतु॑श्च॒त्वारि॑श॒च॥ [५]

म॒हीना॒मप॑यो॑ऽसि॒ वि॒श्वे॑षां दे॒वानां॑ त॒नूर्ऋ॒ध्यास॑म॒द्य पृ॑षतीनां॒
ग्र॒ह्मपृ॑षतीनां॒ ग्र॒हो॑ऽसि॒ वि॒ष्णोर्ऋ॒दय॑म॒स्येक॑मिष॒ वि॒ष्णु॑स्त्वानु॒ वि
च॑क्रमे भूति॒र्द्धा घृ॑तेन॒ वर्ध॑तां॒ तस्य॑ मे॒ष्टस्य॑ वी॒तस्य॑ द्रवि॒णमा॑
ग॒म्या॒ज्योति॑रसि॒ वैश्वान॑रं पृ॒श्नि॒ये दु॒ग्धम् याव॑ती॒ द्यावा॑पृ॒थिवी॑
म॑हित्वा याव॑च्च स॒प्त सि॒न्ध॒वो वि॒त॒स्थुः। ताव॑न्तमिन्द्र॒ ते (२३)

ग्रहः सहोर्जा गृह्णाम्यस्तृतम्। यत्कृष्णशकुनः पृषदाज्यमवमृशेच
 अस्य प्रमायुकाः स्युर्यच्छ्वाऽवमृशेच्चतुष्पादोऽस्य पशवः
 प्रमायुकाः स्युर्यथस्कन्देद्यजमानः प्रमायुकः स्यात्पशवो वै
 पृषदाज्यम्पशवो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति
 यत्पृषदाज्यम्पुनर्गृह्णाति पशूनेवास्मै पुनर्गृह्णाति प्राणो वै पृषदाज्यं
 प्राणो वै (२४)

एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति यत्पृषदाज्यम्पुनर्गृह्ण
 प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति हिरण्यमवधाय गृह्णात्यमृतं वै हिरण्यं
 प्राणः पृषदाज्यममृतमेवास्य प्राणे दधाति शतमानम्भवति शतायुः
 पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यश्वमव घ्रापयति
 प्राजापत्यो वा अश्वः प्राजापत्यः प्राणः स्वादेवास्मै योनैः
 प्राणं निर्मिमीते वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते यस्य पृषदाज्यः
 स्कन्दति वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञः सं
 तनोति॥ (२५)

ते पृषदाज्यं प्राणो वै योनैः प्राणं द्वाविंशतिश्च॥ [६]

देवं सवितरेतत्ते प्राहु तत्प्र च सुव प्र च यज्ञ
 बृहस्पतिर्ब्रह्मायुष्मत्या ऋचो मा गात तनूपाथ्साम्नः सत्या
 व आशिषः सन्तु सत्या आकूतय ऋतं च सत्यं च वदत स्तुत
 देवस्य सवितुः प्रसवे स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जम्मह्यः स्तुतं दुहामा
 मा स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्य शस्त्रम् (२६)

अ॒स्यूर्ज॑म्म॒ह्यः॑ श॒स्त्रं दु॑हा॒मा मा॑ श॒स्त्रस्य॑ श॒स्त्रं
 ग॒म्यादि॑न्द्रि॒याव॑न्तो वना॒महे धु॑क्षी॒महि॑ प्र॒जामि॑षम्। सा मे॑
 स॒त्याशी॑र्दे॒वेषु॑ भू॒यात् ब्र॑ह्मवर्च॒सं मा॑ ग॒म्यात्। य॒ज्ञो ब॑भूव॒ स आ॑
 ब॑भूव॒ स प्र॑ ज॒ज्ञे स॒ वावृ॑धे। स दे॒वाना॑मधि॒पति॑र्बभूव॒ सो अ॒स्माः
 अधि॑पतीन्करोतु व॒यः॑ स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्। य॒ज्ञो वा॒ वै (२७)

य॒ज्ञप॑तिं दु॒हे य॒ज्ञप॑तिर्वा य॒ज्ञं दु॑हे स यः स्तु॑तश॒स्त्रयो॑र्दो॒हम॑वि॒द्वान्
 यज॑ते॒ तं य॒ज्ञो दु॑हे स इ॒ष्ट्वा पा॑पी॒यान्भ॑वति॒ य ए॑नयो॒र्दोहं॑
 वि॒द्वान् यज॑ते॒ स य॒ज्ञं दु॑हे स इ॒ष्ट्वा व॑सी॒यान्भ॑वति॒ स्तु॑तस्य॑
 स्तु॑तम॒स्यूर्ज॑म्म॒ह्यः॑ स्तु॑तं दु॒हा॒मा मा॑ स्तु॑तस्य॑ स्तु॑तं ग॒म्याच्छ॑स्त्रस्य॑
 श॒स्त्रम॒स्यूर्ज॑म्म॒ह्यः॑ श॒स्त्रं दु॑हा॒मा मा॑ श॒स्त्रस्य॑ श॒स्त्रं ग॒म्यादि॑त्या॒हैष
 वै स्तु॑तश॒स्त्रयो॑र्दो॒हस्तं॑ य ए॒वं वि॒द्वान् यज॑ते दु॒ह ए॒व य॒ज्ञमि॑ष्ट्वा
 व॑सी॒यान्भ॑वति॥ (२८)

श॒स्त्रं वै श॒स्त्रन्दु॑हान्द्रावि॑शतिश्च॥ [७]

श्ये॒नाय॑ प॒त्वने॑ स्वाहा वद॑त्स्व॒यम॑भिगू॒र्ताय॑ नमो॑
 विष्ट॑म्भाय॒ धर्म॑णे स्वाहा वद॑त्स्व॒यम॑भिगू॒र्ताय॑ नमः॑ परि॒धये॑
 जन॑प्रथ॒नाय॑ स्वाहा वद॑त्स्व॒यम॑भिगू॒र्ताय॑ नम॑ ऊ॒र्जे हो॒त्राणा॑ः
 स्वाहा वद॑त्स्व॒यम॑भिगू॒र्ताय॑ नमः॑ पय॑से हो॒त्राणा॑ः स्वाहा
 वद॑त्स्व॒यम॑भिगू॒र्ताय॑ नमः॑ प्र॒जाप॑तये॒ मन॑वे स्वाहा वद॑त्स्व॒यम॑भिगू॒र्ताय॑
 नम॑ ऋ॒तमृ॑तपाः सुव॑र्वा॒दस्वाहा॑ वद॑त्स्व॒यम॑भिगू॒र्ताय॑

नमस्तृम्पन्ता२ होत्रा मधोर्धृतस्य यज्ञपतिमृषय एनसा (२९)

आहुः। प्रजा निर्भक्ता अनुत्प्यमाना मध्व्यौ स्तोकावप
तौ रराध। सं नस्ताभ्या२ सृजतु विश्वकर्मा घोरा ऋषयो नमो
अस्त्वेभ्यः। चक्षुष एषाम्मनसश्च संधौ बृहस्पतये महि षट्सुमन्नमः।
नमो विश्वकर्मणे स उ पात्वस्माननन्यान्त्सोमपान्मन्यमानः।
प्राणस्य विद्वान्त्समरे न धीर एनश्चकृवान्महि बद्ध एषाम्। तं
विश्वकर्मन् (३०)

प्र मुञ्चा स्वस्तये ये भक्षयन्तो न वसून्यानृहुः। यानग्रयो-
ऽन्वतप्यन्त धिष्ण्या इयं तेषामवया दुरिष्ट्यै स्विष्टिं नस्तां कृणोतु
विश्वकर्मा। नमः पितृभ्यो अभि ये नो अख्यन् यज्ञकृतो यज्ञकामाः
सुदेवा अकामा वो दक्षिणां न नीनिम मा नस्तस्मादेनसः पापयिष्ट।
यावन्तो वै सदस्यास्ते सर्वे दक्षिण्यास्तेभ्यो यो दक्षिणां न (३१)

नयेदैभ्यो वृश्चेत यद्वैश्वकर्मणानि जुहोति सदस्यानेव
तत्प्रीणात्यस्मे देवासो वपुषे चिकिथ्सत यमाशिरा दम्पती
वाममश्रुतः। पुमान्पुत्रो जायते विन्दते वस्वथ विश्वे अरपा
एधते गृहः। आशीर्दाया दम्पती वाममश्रुतामरिष्टो रायः सचता२
समोकसा। य आसिचिथ्सन्दुग्धं कुम्भ्या सहेष्टेन यामन्नमति
जहातु सः। सर्पिर्ग्रीवी (३२)

पीवर्यस्य जाया पीवानः पुत्रा अकृशासो अस्य। सहजानिर्यः

सुमखस्यमान् इन्द्रायाशिरः सह कुम्भ्यादात्। आशीर्म ऊर्जमुत
 सुप्रजास्त्वमिषं दधातु द्रविणः सर्वर्चसम्। संजयन्क्षेत्राणि
 सहसाहमिन्द्र कृण्वानो अन्याः अधरान्त्सपत्नान्। भूतमसि भूते
 मा धा मुखमसि मुखम्भूयासम् द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परि गृह्णामि
 विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः (३३)

प्र च्यावयन्तु दिवि देवां दृहान्तरिक्षे वयांसि
 पृथिव्याम्पार्थिवान्भुवं ध्रुवेण हविषाव सोमं नयामसि। यथा
 नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मः सुमना असत्। यथा न इन्द्र इद्विशः
 केवलीः सर्वाः समनसः करत्। यथा नः सर्वा इद्विशोऽस्माकं
 केवलीरसन्न॥ (३४)

एनसा विश्वकर्मन् यो दक्षिणां न सर्पिर्ग्रीवी वैश्वानराश्चत्वारिंशच्च॥ [८]

यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयत्युक्थंशा
 इत्याह प्रातःसवनम्प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यक्षराणि त्रिपदा गायत्री
 गायत्रम्प्रातःसवनं गायत्रियैव प्रातःसवने वज्रमन्तर्धत्त उक्थं
 वाचीत्याह माध्यंदिनः सवनं प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि
 चतुष्पदा त्रिष्टुत्रैष्टुभम्माध्यंदिनः सवनं त्रिष्टुभैव माध्यंदिने सवने
 वज्रमन्तर्धत्ते (३५)

उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनम्प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि

सप्तपदा शक्करी शाक्करो वज्रो वज्रैणैव तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्ते
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनम्प्रतिगरे
 छन्दांसि सम्पादयेत्तेजः प्रातःसवन आत्मन्दधीतेन्द्रियम्माध्यंदिने
 सवने पशूँस्तृतीयसवन इत्युक्थंशा इत्याह प्रातःसवनम्प्रतिगीर्य
 त्रीण्येतान्यक्षराणि (३६)

त्रिपदा गायत्री गायत्रम्प्रातःसवनम्प्रातःसवन एव प्रतिगरे
 छन्दांसि सम्पादयत्यथो तेजो वै गायत्री तेजः प्रातःसवनं तेज
 एव प्रातःसवन आत्मन्धत्त उक्थं वाचीत्याह माध्यंदिनं सवनं
 प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि चतुष्पदा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं
 सवनंमाध्यंदिन एव सवने प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो
 इन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियम्माध्यंदिनं सवनम् (३७)

इन्द्रियमेव माध्यंदिने सवन आत्मन्धत्त उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह
 तृतीयसवनम्प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि सप्तपदा शक्करी
 शाक्कराः पशवो जागंतं तृतीयसवनं तृतीयसवन एव प्रतिगरे
 छन्दांसि सम्पादयत्यथो पशवो वै जगती पशवंस्तृतीयसवनं
 पशूनेव तृतीयसवन आत्मन्धत्ते यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयत
 आव्यमस्मिन्दधाति तद्यन्न (३८)

अपहनीत पुरास्य संवत्सराद्गृह आ वैवीरञ्छोसा मोद
 इवेति प्रत्याह्वयते तेनैव तदप हते यथा वा आयताम्प्रतीक्षत

ए॒वम॑ध्व॒र्युः प्र॑तिग॒रम्प्र॑तीक्षते॒ यद॑भिप्रतिगृणीयाद्यथाय॑तया॒ समृ॑च्छते॒
ता॒दृगे॒व तद्य॑दर्ध॒र्चा॒ल्लुप्ये॑त॒ यथा॒ धाव॑न्त्यो हीय॑ते ता॒दृगे॒व तत्प्र॑बाहु॒गवा
ऋ॒त्विजा॑मु॒द्गीथा॑ उ॒द्गीथ॑ ए॒वोद्गा॑तृणाम् (३९)

ऋ॒चः प्र॑ण॒व उ॑क्थ॒श॒सिना॑ प्रतिग॒रोऽध्व॑र्यूणाम् य ए॒वं
वि॒द्वान्प्र॑तिगृणात्य॑न्नाद ए॒व भ॑व॒त्यास्य॑ प्र॒जाया॑ वा॒जी जा॑यत
इ॒यम्वै॑ होता॒साव॑ध्व॒र्युर्यदा॑सीनः श॒स॑त्य॒स्या ए॒व तद्धो॑ता नैत्यास्त॑
इ॒व ही॑यमथो॒ इमा॑मे॒व तेन॑ यज॑मानो दुहे॒ यत्तिष्ठ॑न्प्रतिगृणात्य॒मुष्या॑
ए॒व तद॑ध्व॒र्युर्नैति॑ (४०)

तिष्ठ॑तीव॒ ह्य॑सावथो॒ अ॒मूमे॒व तेन॑ यज॑मानो दुहे॒ यदा॑सीनः
श॒स॑ति॒ तस्मा॑दि॒तः प्र॑दानं दे॒वा उप॑ जीवन्ति॒ यत्तिष्ठ॑न्प्रतिगृणाति॒
तस्मा॑द॒मुतः प्र॑दानम्मनु॒ष्या उप॑ जीवन्ति॒ यत्प्रा॑डासीनः श॒स॑ति
प्र॒त्यङ्गि॑ष्ठ॒न्प्रतिगृणाति॑ तस्मा॑त्प्रा॒चीन॒रेतो॑ धीयते प्र॒तीचीः॑ प्र॒जा
जा॑यन्ते॒ यद्वै होता॑ध्व॒र्युम॑भ्या॒ह्वय॑ते वज्र॑मे॒नम॑भि प्र॒वर्त॑यति॒ परा॑डा
वर्त॑ते वज्र॑मे॒व तन्नि॑ करोति॥ (४१)

सर्व॑ने वज्र॑मन्तर्धत्ते त्री॒ण्येता॒न्यक्ष॑राणीन्द्रि॒यम॑मा॒र्घ्यन्दि॒नः॒ सर्व॑न्नुद्गा॑तृणामध्व॒र्युर्नैति॑ वर्त॑यत्यष्टौ च॥ [९]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि वाक्ष॒सद॑सि वा॒क्पा॒भ्यां त्वा क्रतु॑पा॒भ्याम॑स्य
य॒ज्ञस्य॑ ध्रु॒वस्या॑र्घ्य॒क्षाभ्यां॑ गृ॒ह्णाम्यु॒पया॑मगृ॑हीतोऽस्य॒त॒सद॑सि
चक्षु॑ष्पा॒भ्यां त्वा क्रतु॑पा॒भ्याम॑स्य य॒ज्ञस्य॑ ध्रु॒वस्या॑र्घ्य॒क्षाभ्यां॑
गृ॒ह्णाम्यु॒पया॑मगृ॑हीतोऽसि श्रु॒त॒सद॑सि श्रोत्र॒पाभ्यां॑ त्वा क्रतु॑पा॒भ्याम॑स्य

य॒ज्ञस्य॑ ध्रु॒वस्या॑ध्यक्षाभ्यां गृह्णामि दे॒वेभ्य॑स्त्वा वि॒श्वदे॑वेभ्यस्त्वा
वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा दे॒वेभ्यो॑ विष्णो॑रु॒रुक्रमै॑ष ते सोम॒स्त॑ रक्ष॒स्व (४२)

तं ते॑ दु॒श्चक्षा॑ मा॒व॑ ख्य॒त् मयि॑ वसुः॑ पु॒रोव॑सु॒र्वाक्पा॑ वाचं॑ मे
पाहि॑ मयि॑ वसु॒र्विद॑द्वसु॒श्चक्षु॑ष्पाश्चक्षु॒र्मे पाहि॑ मयि॑ वसुः॑ सं॒यद्व॑सुः
श्रोत्र॑पाः श्रोत्रं॑ मे पाहि॑ भू॒रसि॑ श्रेष्ठो॑ रश्मीना॒म्प्राण॑पाः प्रा॒णं मे॑ पाहि॑
धू॒रसि॑ श्रेष्ठो॑ रश्मीना॒मपान॑पा अ॒पानं॑ मे॑ पाहि॑ यो न॑ इन्द्र॒वायू॑
मित्रा॑वरुणाव॒श्विनाव॑भिदास॒ति भ्रातृ॑व्य उत्पिपी॒ते शु॒भस्प॑ती इ॒दम॑हं
तमध॑रम्पादयामि॒ यथेन्द्रा॑हमु॒त्तम॑श्चे॒तया॑नि॥ (४३)

रक्ष॒स्व भ्रातृ॑व्यस्यो॒दश॑ च॥

[१०]

प्र सो अ॒ग्ने तवो॑तिभिः सु॒वीरा॑भिस्तरति॒ वाज॑कर्मभिः। यस्य॑
त्व॑ स॒ख्यमा॑वि॒थ। प्र होत्रे॑ पू॒र्व्यं वचो॑ऽग्नये॑ भरता बृ॒हत्। वि॒पां
ज्योती॑षि बिभ्र॑ते न वे॒धसे॑। अ॒ग्ने त्री॑ ते वाजि॑ना त्री ष॒धस्थां॑
ति॒स्रस्ते॑ जि॒ह्वा ऋ॑तजात॒ पूर्वीः। ति॒स्र उ॑ ते त॒नुवो॑ दे॒ववा॑ता॒स्ताभि॑र्नः
पाहि॑ गि॒रो अ॒प्रयु॑च्छन्। सं वा॑ कर्म॒णा॒ समि॑षा (४४)

हि॒नोमीन्द्रा॑विष्णू॒ अप॑स॒स्पारे॑ अ॒स्य। जुषे॑थां य॒ज्ञं द्र॒विणं॑ च
ध॒त्तम॑रि॒ष्टैर्नः॑ प॒थिभिः॑ पा॒रय॑न्ता। उ॒भा जि॑ग्यथु॒र्न परा॑ जयेथे॒ न
परा॑ जिग्ये कत॒रश्च॑नै॒नोः। इन्द्र॑श्च विष्णो॒ यद॑प॒स्पृधे॑थां त्रे॒धा स॒हस्रं॑
वि तदै॑रयेथाम्। त्री॒ण्यायू॑षि॒ तव॑ जा॒तवे॑दस्ति॒स्र आ॒जानी॑रु॒षसं॑स्ते
अ॒ग्ने। ताभि॑र्दे॒वाना॑मवो॒ यक्षि॑ वि॒द्वान॑थ (४५)

भ॒व॒ यज॑मानाय॒ शं योः। अ॒ग्नि॒स्त्रीणि॑ त्रिधातू॒न्या क्षे॑ति वि॒दथा॑
 क॒विः। स त्री॑रेकाद॒शा५ इ॒ह। यक्ष॑च्च पि॒प्रय॑च्च नो॒ विप्रो॑ दू॒तः
 परि॑ष्कृतः। नभ॑न्तामन्य॒के संमे। इन्द्रा॑विष्णू दृ॒हिताः शम्बर॑स्य॒
 नव॑ पुरो॑ नव॒तिं च॑ श्रथिष्टम्। श॒तं वर्चि॑नः स॒हस्रं॑ च सा॒क५ ह॒थो
 अ॒प्रत्य॑सुरस्य वी॒रान्। उ॒त मा॒ता म॑हिषमन्वे॒वेन॑दमी त्वा॑ जहति
 पु॒त्र दे॒वाः। अथा॑ब्रवीद्वृ॒त्रमिन्द्रो॑ हनि॒ष्यन्त्सखे॑ विष्णो वित॒रं वि
 क्र॑मस्व (४६)

इषाऽथ॑ त्वा त्रयो॑दश च॥ ————— [११]

[यो वै स्फ्यः स्व॒स्तिः स्व॒धायै॑ नमः प्र मुंश्च॒ तिष्ठ॑तीव॒ पद॑त्वारि५शत्॥४६॥ यो वै पव॑मानानां
 वि क्र॑मस्व॥]

अग्ने॑ तेजस्विन्वा॒युर्वस॑वस्त्वै॒तद्वा अ॒पां वा॒युर॑सि प्रा॒णो ना॑म॒ देवा॑ वै यद्य॒ज्ञेन॑ न प्र॒जाप॑तिर्दे॒वासुरा॑ना॒युर्दा
 ए॒तं युवा॑न॒५ सूर्यो॑ दे॒व इ॒दं वा॒मेका॑दश॥ ————— [१२]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

अग्ने॑ तेजस्विन्तेज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒स्तेज॑स्वन्त॒म्मामा॑युष्मन्तं
 वर्च॑स्वन्तम्मनु॒ष्येषु॑ कुरु दी॒क्षायै॑ च त्वा॒ तप॑सश्च॒ तेज॑से जुहोमि
 तेजो॑विद॒सि तेजो॑ मा॒ मा हा॑सीन्माऽहं तेजो॑ हा॒सिषुं॑ मा मां तेजो॑
 हासी॑दिन्द्रो॒जस्विन्नो॑ज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒ ओज॑स्वन्त॒म्मामा॑युष्मन्तं

वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु ब्रह्मणश्च त्वा क्षत्रस्य च (१)

ओजसे जुहोम्योजोविदस्योजो मा मा हासीन्माहमोजो
हासिषं मा मामोजो हासीत्सूर्य भ्राजस्विभ्राजस्वी त्वं देवेषु भूया
भ्राजस्वन्तम्मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु वायोश्च त्वाऽपां
च भ्राजसे जुहोमि सुवर्विदसि सुवर्मा मा हासीन्माह॥ सुवर्हासिषं
मा मा॥ सुवर्हासीन्मयि मेधाम्मयि प्रजाम्मय्यग्निस्तेजो दधातु
मयि मेधाम्मयि प्रजाम्मयीन्द्र इन्द्रियं दधातु मयि मेधाम्मयि
प्रजाम्मयि सूर्यो भ्राजो दधातु॥ (२)

क्षत्रस्य च मयि त्रयोविंशतिश्च॥ [१]

वायुर्हिंकर्ताऽग्निः प्रस्तोता प्रजापतिः साम बृहस्पतिरुद्गाता
विश्वे देवा उपगातारो मरुतः प्रतिहर्तार इन्द्रो निधनं ते देवाः
प्राणभृतः प्राणम्मयि दधत्वेतद्वै सर्वमध्वर्युरुपाकुर्वन्नुद्गातृभ्यं
उपाकरोति ते देवाः प्राणभृतः प्राणम्मयि दधत्वित्याहैतदेव
सर्वमात्मन्धत्त इडा देवहूर्मनुर्यज्ञनीर्बृहस्पतिरुक्थामदानिं
श॥सिषद्विश्वे देवाः (३)

सूक्तवाचः पृथिवि मातर्मा मा हिंसीर्मधु मनिष्ये
मधु जनिष्ये मधु वक्ष्यामि मधु वदिष्यामि मधुमतीं देवेभ्यो
वाचमुद्यास॥ शुश्रूषेण्याम्मनुष्येभ्यस्तम्मा देवा अवन्तु शोभायै

पितरोऽनु मदन्तु॥ (४)

श॒स्त्रिष्वि॒श्वे दे॒वा अ॒ष्टावि॑ंशतिश्च॥ [२]

वस॑वस्त्वा प्र वृ॑हन्तु गाय॑त्रेण॒ छन्द॑साऽग्नेः प्रि॒यम्पाथ॑
उपै॑हि रु॒द्रास्त्वा प्र वृ॑हन्तु त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑सेन्द्र॒स्य प्रि॒यम्पाथ॑
उपै॑ह्यादि॒त्यास्त्वा प्र वृ॑हन्तु जाग॑तेन॒ छन्द॑सा वि॒श्वेषां॑ दे॒वानां॑
प्रि॒यम्पाथ॑ उपै॑हि मा॒न्दासु॑ ते शुक्र॑ शुक्र॒मा धू॑नोमि भ॒न्दासु॑
कोत॑नासु नूत॑नासु रे॒शीषु॑ मे॒षीषु॑ वा॒शीषु॑ वि॒श्वभृ॑त्सु मा॒ध्वीषु॑
ककु॑हासु शक्र॑रीषु (५)

शु॒क्रासु॑ ते शुक्र॑ शुक्र॒मा धू॑नोमि शु॒क्रं ते शु॒क्रेण॑ गृ॒ह्णाम्य॒हो
रूपे॑ण सूर्य॑स्य र॒श्मिभिः॑। आऽस्मि॑न्नु॒ग्रा अ॑चुच्यवु॒र्दिवो॑ धारा॑
अस॑श्चत। क॒कुह॑ रूपं वृ॑षभस्य॑ रोचते बृ॒हत्सोमः॑ सोम॑स्य
पुरो॑गाः शु॒क्रः शु॒क्रस्य॑ पुरो॑गाः। यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॑वि तस्मै॑
ते सोम॑ सोमा॑य॒ स्वाहो॑शि॒क्तं दे॒व सोम॑ गाय॑त्रेण॒ छन्द॑साऽग्नेः (६)

प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॑हि व॒शी त्वं दे॒व सोम॑ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑सेन्द्र॒स्य
प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॑ह्यस्मत्स॒खा त्वं दे॒व सोम॑ जाग॑तेन॒ छन्द॑सा
वि॒श्वेषां॑ दे॒वानां॑ प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॑ह्या नः प्रा॒ण ए॑तु परा॒वत॑
आन्तरि॑क्षाद्वि॒वस्परि॑। आयुः॑ पृथि॒व्या अ॒ध्यमृ॑तम॒सि प्रा॒णाय॑ त्वा।
इन्द्रा॑ग्नी मे॒ वर्चः॑ कृणुतां॒ वर्चः॑ सोमो॑ बृ॒हस्पतिः॑। वर्चो॑ मे॒ वि॒श्वे
दे॒वा वर्चो॑ मे॒ धत्त॑मश्विना। द॒ध॒न्वे वा॒ यदी॑मनु वोच॒द्ब्रह्मा॑णि॒ वेरु॑

तत्। परि विश्वानि काव्या नेमिश्चक्रमिवाभवत्॥ (७)

शक्रोप्यग्नेर्वृहस्पतिः पञ्चविंशतिश्च॥ [३]

एतद्वा अ॒पां ना॒म॒धेयं॑ गु॒ह्यं यदा॑धा॒वा मा॒न्दा॑सु ते शु॒क्र शु॒क्रमा॑
धू॒नोमी॒त्याहा॒पामे॒व ना॒म॒धेये॑न॒ गु॒ह्येन॑ दि॒वो वृ॒ष्टि॒मव॑ रु॒न्धे शु॒क्रं
ते शु॒क्रेण॑ गृ॒ह्णामी॒त्याहै॒तद्वा अ॒हो रू॒पं यद्वा॒त्रिः सूर्य॑स्य र॒श्मयो॑
वृ॒ष्ट्या ई॒शते॑ऽहं ए॒व रू॒पेण॑ सूर्य॑स्य र॒श्मिभिर्दि॒वो वृ॒ष्टिं च्या॒वय॑त्या॒
ऽस्मिन्नु॒ग्राः (८)

अ॒चु॒च्यवु॒रित्या॑ह यथा॒यजु॒रेवै॒तत्क॑कुह॒रू॒पं वृष॑भस्य रोचते
बृ॒हदि॒त्याहै॒तद्वा अ॑स्य क॒कुह॒रू॒पं यद्वृ॑ष्टी रू॒पेणै॒व वृ॒ष्टि॒मव॑ रु॒न्धे
यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॑ जा॒गृवी॒त्याहै॒ष ह॒ वै ह॒विषा॑ ह॒विर्य॑जति॒ यो॒
ऽदा॑भ्यं गृही॒त्वा सो॒माय॑ जु॒होति॒ परा॒ वा ए॒तस्या॑युः प्रा॒ण ए॑ति (९)

योऽ॒शुं गृ॒ह्णात्या॑ नः प्रा॒ण ए॑तु॒ परा॒वत॒ इत्या॑हायु॒रेव॑
प्रा॒णमा॒त्मन्ध॑त्ते॒ऽमृत॑म॒सि प्रा॒णाय॑ त्वेति॒ हिर॑ण्यम॒भि व्य॑नित्यमृतं
वै हिर॑ण्यमायुः प्रा॒णोऽमृत॑ते॒नैवायु॑रा॒त्मन्ध॑त्ते श॒तमा॑न॒म्भव॑ति श॒तायुः॑
पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॑ये प्र॒ति तिष्ठ॑त्य॒प उप॑ स्पृशति भेष॒जं
वा आपो॑ भेष॒जमे॒व कु॑रुते॥ (१०)

उ॒ग्रा ए॒त्याप॒स्त्रीणि॑ च॥ [४]

वा॒युर॑सि प्रा॒णो ना॒म स॒वितु॑राधि॒पत्ये॑ऽपानं मे॒ दा॒श्चक्षु॑र॒सि
श्रो॒त्रं ना॒म धा॒तुराधि॑पत्य॒ आयु॑र्मे॒ दा रू॒पम॑सि॒ वर्णो॑ ना॒म

बृहस्पतेराधिपत्ये प्रजां मे दा ऋतमसि सत्यं नामेन्द्रस्याधिपत्ये
क्षत्रं मे दा भूतमसि भव्यं नामं पितृणामाधिपत्येऽपामोषधीनां
गर्भं धा ऋतस्य त्वा व्योमन ऋतस्य (११)

त्वा विभूमन ऋतस्य त्वा विधर्मण ऋतस्य त्वा सत्यायुतस्य
त्वा ज्योतिषे प्रजापतिर्विराजमपश्यत्तया भूतं च भव्यं चासृजत्
तामृषिभ्यस्तिरोऽदधात्तां जमदग्निस्तपसाऽपश्यत्तया वै स
पृथ्वीन्कामानसृजत् तत्पृथ्वीनां पृथिव्यम् यत्पृथ्व्यो गृह्यन्ते पृथ्वीनेव
तैः कामान् यजमानोऽवं रुन्धे वायुरसि प्राणः (१२)

नामेत्याह प्राणापानावेवावं रुन्धे चक्षुरसि श्रोत्रं
नामेत्याहायुरेवावं रुन्धे रूपमसि वर्णो नामेत्याह प्रजामेवावं
रुन्ध ऋतमसि सत्यं नामेत्याह क्षत्रमेवावं रुन्धे भूतमसि भव्यं
नामेत्याह पशवो वा अपामोषधीनां गर्भः पशूनेव (१३)

अवं रुन्ध एतावद्वै पुरुषम्परितस्तदेवावं रुन्ध ऋतस्य
त्वा व्योमन इत्याहेयं वा ऋतस्य व्योमेमामेवाभि जयत्यृतस्य
त्वा विभूमन इत्याहान्तरिक्षं वा ऋतस्य विभूमान्तरिक्षमेवाभि
जयत्यृतस्य त्वा विधर्मण इत्याह द्यौर्वा ऋतस्य विधर्म दिवमेवाभि
जयत्यृतस्य (१४)

त्वा सत्यायेत्याह दिशो वा ऋतस्य सत्यं दिश एवाभि
जयत्यृतस्य त्वा ज्योतिष इत्याह सुवर्गो वै लोक ऋतस्य

ज्योतिः सुवर्गमेव लोकमभि जयत्येतावन्तो वै देवलोकास्तानेवाभि
जयति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये
प्रति तिष्ठति॥ (१५)

व्योमन ऋतस्य प्राणः पशूनेव विधर्म दिवमेवाभि जयत्यृतस्य षट्त्वारिंशच्च॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेन नावारुन्धत् तत्परैरवारुन्धत् तत्पराणां
परत्वम् यत्परै गृह्यन्ते यदेव यज्ञेन नावरुन्धे तस्यावरुद्ध्यै
यम्प्रथमं गृह्णातीममेव तेन लोकमभि जयति यं द्वितीयमन्तरिक्षं
तेन यं तृतीयममुमेव तेन लोकमभि जयति यदेते गृह्यन्त एषां
लोकानामभिजित्यै (१६)

उत्तरेष्वहःस्वमुतोऽर्वाश्चौ गृह्यन्तेऽभिजित्यैवेमाँल्लोकान्पुनरिमं
लोकम्प्रत्यवरोहन्ति यत्पूर्वेष्वहःस्वितः पराश्चौ गृह्यन्ते तस्मादितः
पराश्च इमे लोका यदुत्तरेष्वहःस्वमुतोऽर्वाश्चौ गृह्यन्ते तस्मादमुतो-
ऽर्वा च इमे लोकास्तस्मादयातयाम्नो लोकान्मनुष्या उप
जीवन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माँत्सत्यादद्ध्य ओषधयः
सम्भवन्त्योषधयः (१७)

मनुष्याणामन्नं प्रजापतिं प्रजा अनु प्र जायन्त इति
परानन्विति ब्रूयाद्यद्गृह्णात्यद्ध्यस्त्वौषधीभ्यो गृह्णामीति तस्मादद्ध्य
ओषधयः सम्भवन्ति यद्गृह्णात्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो गृह्णामीति
तस्मादोषधयो मनुष्याणामन्नम् यद्गृह्णाति प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये

गृह्णामीति तस्मात्प्रजापतिं प्रजा अनु प्र जायन्ते॥ (१८)

अभिजित्या ओषधयोऽष्टाचत्वारिंशच्च॥ [६]

प्रजापतिर्देवासुरानंसृजत तदनु यज्ञोऽसृज्यत यज्ञं छन्दांसि
ते विष्वश्चो व्यक्रामन्त्सोऽसुराननु यज्ञोऽपाक्रामद्यज्ञं छन्दांसि
ते देवा अमन्यन्तामी वा इदमभूवन् यद्वयं स्म इति ते
प्रजापतिमुपाधावन्त्सोऽब्रवीत्प्रजापतिश्छन्दसां वीर्यमादाय तद्वः
प्र दास्यामीति स छन्दसां वीर्यम् (१९)

आदाय तदैभ्यः प्रायच्छत्तदनु छन्दांस्यपाक्रामञ्छन्दांसि
यज्ञस्ततो देवा अभवन्परासुरा य एवं छन्दसां वीर्यं वेदा श्रावयास्तु
श्रौषड्यज्ञ ये यजामहे वषट्कारो भवत्यात्मना पराऽस्य भ्रातृव्यो
भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मै कमध्वर्युरा श्रावयतीति छन्दसां
वीर्यायेति ब्रूयादेतद्वै (२०)

छन्दसां वीर्यमा श्रावयास्तु श्रौषड्यज्ञ ये यजामहे वषट्कारो
य एवं वेद सर्वार्यैरेव छन्दोभिरर्चति यत्किं चार्चति यदिन्द्रो
वृत्रमहन्नमेध्यं तद्यद्यतीनपावपदमेध्यं तदथ कस्मादैन्द्रो यज्ञ आ
संस्थातोरित्याहुरिन्द्रस्य वा एषा यज्ञिया तनूर्यद्यज्ञस्तामेव
तद्यजन्ति य एवं वेदोपैनं यज्ञो नमति॥ (२१)

स छन्दसां वीर्यं वा एव तदष्टौ च॥ [७]

आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरधि।
 घृतम्पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि रक्षतादिमम्। आ वृश्च्यते
 वा एतद्यजमानोऽग्निभ्यां यदेनयोः शृतंकृत्याथान्यत्रावभृथमवैत्यायुर्दा
 अग्ने हविषो जुषाण इत्यवभृथमवैष्यञ्जुहयादाहुत्यैवैनौ शमयति
 नार्तिमाच्छति यजमानो यत्कुसीदम् (२२)

अप्रतीत्तम्मयि येन यमस्य बलिना चरामि। इहैव
 सन्निरवदये तदेतत्तदग्ने अनृणो भवामि। विश्वलोप विश्वदावस्य
 त्वासञ्जुहोम्यग्धादेकोऽहुतादेकः समसनादेकः। ते नः कृण्वन्तु
 भेषजं सदः सहो वरेण्यम्। अयं नो नभसा पुरः सःस्फानो
 अभि रक्षतु। गृहाणामसमर्त्यै बहवो नो गृहा असन्। स त्वं
 नः (२३)

नभसस्पत ऊर्जं नो धेहि भद्रया। पुनर्नो नष्टमा कृधि
 पुनर्नो रयिमा कृधि। देवं सःस्फान सहस्रपोषस्यैशिषे स नो
 रास्वाज्यानिं रायस्पोषं सुवीर्यं संवत्सरीणां स्वस्तिम्।
 अग्निर्वाव यम इयं यमी कुसीदं वा एतद्यमस्य यजमान आ दत्ते
 यदोषधीभिर्वेदिं स्तृणाति यदनुपौष्य प्रयायाद्रीवबद्धमेनम् (२४)

अमुष्मिल्लोके नैनीयेरन् यत्कुसीदमप्रतीत्तम्मयीत्युपौषतीहैव
 सन् यमं कुसीदं निरवदायानृणः सुवर्गं लोकमेति यदि मिश्रमिव
 चरेदञ्जलिना सक्तून्प्रदाव्यं जुहयादेष वा अग्निर्वैश्वानरो यत्प्रदाव्यः

स ए॒वैनं॑ स्व॒दय॑त्य॒ह्ना वि॒धान्या॑मेकाष्ट॒कायाम॑पू॒पं चतुः॑शरावम्प॒क्त्वा
प्रा॒तरे॒तेन॑ कक्ष॒मुपौषे॑द्यदि (२५)

दह॑ति पु॒ण्य॒सम॑म्भवति॒ यदि॒ न दह॑ति पा॒प॒सम॑मे॒तेन॑ ह
स्म वा ऋ॒षयः॑ पु॒रा वि॒ज्ञाने॑न दी॒र्घस॒त्रमु॑प॒ यन्ति॒ यो वा
उ॒पद्र॒ष्टार॑मु॒पश्रो॑ता॒रम॑नु॒ख्याता॑रं वि॒द्वान् यज॑न्ते॒ सम॑मु॒ष्मिँल्लो॒क
इ॒ष्टापूर्ते॑न गच्छ॒तेऽग्नि॑र्वा उ॒पद्र॒ष्टा वा॒युरु॑प॒श्रोता॑ऽऽदि॒त्योऽनु॑ख्या॒ता
तान् य ए॒वं वि॒द्वान् यज॑न्ते॒ सम॑मु॒ष्मिँल्लो॒क इ॒ष्टापूर्ते॑न गच्छ॒तेऽयं
नो नभ॑सा पु॒रः (२६)

इत्या॑हाऽग्नि॒र्वै नभ॑सा पु॒रोऽग्नि॑मे॒व तदा॑है॒तन्मे गो॑पा॒येति॒ स
त्वं नो॑ नभ॒सस्प॑त॒ इत्या॑ह वा॒युर्वै नभ॑स॒स्पति॑र्वा॒युमे॒व तदा॑है॒तन्मे
गो॑पा॒येति॒ देव॑ स॒ऽस्फा॒नेत्या॑हासौ वा आ॒दि॒त्यो दे॒वः स॒ऽस्फा॒नं
आ॒दि॒त्यमे॒व तदा॑है॒तन्मे गो॑पा॒येति॑॥ (२७)

कु॒सी॒दन्त्व॑न्न ए॒नमो॑षेद्यदि॒ पुर आ॑दि॒त्यमे॒व तदा॑है॒तन्मे गो॑पा॒येति॑॥ [८]

ए॒तं यु॒वानं॑ परि॒ वो द॑दामि ते॒न क्रीड॑न्तीश्चरत प्रि॒येण॑। मा नः॑
शा॒प्त ज॒नुषा॑ सु॒भागा रा॒यस्पो॑षेण॒ समि॑षा म॒देम। नमो॑ महि॒म्न उ॒त
चक्षु॑षे ते मरु॒ताम्पि॑त॒स्तद॑हं गृ॒णामि। अनु॑ मन्य॒स्व सु॒यजा॑ य॒जाम्
जुष्टं॑ दे॒वाना॑मि॒दम॑स्तु ह॒व्यम्। दे॒वाना॑मेष॒ उप॑ना॒ह आ॑सी॒दपां॑ गर्भ॒
ओष॑धीषु न्य॒क्तः। सोम॑स्य द्र॒प्सम॑वृणीत पू॒षा (२८)

बृ॒हन्न॑द्रि॒रभ॑वत्तदे॒षाम्। पि॒ता व॒त्सना॑म्पति॒रग्नि॑याना॒मथो॑ पि॒ता

मंहतां गर्गराणाम्। वथ्सो जरायुं प्रतिधुक्पीयूषं आमिक्षा मस्तु
घृतमस्य रेतः। त्वां गावोऽवृणत राज्याय त्वां हवन्त मरुतः
स्वर्काः। वर्ष्मन्क्षत्रस्य ककुभिं शिश्रियाणस्ततो न उग्रो वि भञ्जा
वसूनि। व्यृद्धेन वा एष पशुनां यजते यस्यैतानि न क्रियन्त एष
ह त्वै समृद्धेन यजते यस्यैतानि क्रियन्ते॥ (२९)

पूषा क्रियन्त एषोऽष्टौ च॥ [९]

सूर्यो देवो दिविषद्भ्यो धाता क्षत्राय वायुः प्रजाभ्यः।
बृहस्पतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिष्मतीं जुहोतु। यस्यास्ते
हरितो गर्भोऽथो योनिर्हरिण्ययी। अङ्गान्यहुता यस्यै तां देवैः
समजीगमम्। आ वर्तन वर्तय नि निर्वर्तन वर्तयेन्द्र नर्दबुद।
भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्ताभिरा वर्तया पुनः। वि ते भिनन्नि तकरीं
वि योनिं वि गवीन्यौ। वि (३०)

मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायुं च। बहिस्ते अस्तु बालिति।
उरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुः पवमानो धीरं आनञ्ज गर्भम्। एकपदी
द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी सप्तपद्वष्टापदी भुवनानुं
प्रथतां स्वाहा। मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञमिमिक्षताम्।
पिपृतां नो भरीमभिः॥ (३१)

गवीन्यौ वि चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [१०]

इदं वामास्ये हविः प्रियमिन्द्राबृहस्पती। उक्थम्मदंश्च शस्यते।

अ॒यं वां॑ परिं॑ पि॒च्यते॒ सोमं॑ इन्द्रा॒बृहस्पती॑। चारु॒र्मदा॑य पी॒तये॑।
 अ॒स्मे इन्द्रा॒बृहस्पती॑ र॒यिं ध॑त्तः शत॒ग्विनम्॑। अ॒श्वाव॑न्तः
 सह॒स्रिणम्॑। बृह॒स्पति॑र्नः परिं॑ पातु प॒श्चादु॒तोत्तर॑स्मा॒दध॑रादघा॒योः।
 इन्द्रः॑ पु॒रस्ता॑दुत म॒ध्यतो॑ नः सखा॒ सखि॑भ्यो वरि॑वः कृ॒णोतु॑। वि
 ते वि॒ष्वग्वा॑त॒जूता॑सो अ॒ग्ने भा॑मांसः (३२)

शु॒चे शु॒चय॑श्चरन्ति। तुवि॒म्रक्षा॑सो दि॒व्या नव॑ग्वा वना॑ वनन्ति
 धृष॒ता रु॒जन्तः॑। त्वाम॑ग्ने मानु॑षीरीडते विशो॑ होत्रा॒विदं वि॑विचिः
 रत्न॑धात॒मम्। गुहा॑ सन्तः सु॒भग वि॒श्वदर्श॑तं तुविष्म॒णसः॑ सु॒यजं॑
 घृ॒तश्रि॑यम्। धा॒ता द॑दातु नो र॒यिमी॑शानो जग॑त॒स्पतिः॑। स नः॑
 पूर्णे॑न वाव॒नत्। धा॒ता प्र॒जाया॑ उ॒त रा॒य ई॒शे धा॑तेदं वि॒श्वम्भु॑वनं
 ज॒जान॑। धा॒ता पु॒त्रं यज॑मानाय॒ दाता॑ (३३)

तस्मा॑ उ ह॒व्यं घृ॒तव॑द्विधे॒म। धा॒ता द॑दातु नो र॒यिम्प्रा॑चीं
 जी॒वातु॑मक्षि॒ताम्। व॒यं दे॒वस्य॑ धीम॒हि सु॒मतिः॑ स॒त्यरा॑धसः। धा॒ता
 द॑दातु दा॒शुषे॑ वसू॒नि प्र॒जाका॑माय मी॒ढुषे॑ दुरो॒णे। तस्मै॑ दे॒वा
 अ॒मृताः॑ सं व्य॑यन्तां वि॒श्वे दे॒वासो॑ अ॒दितिः॑ स॒जोषाः॑। अनु॑ नो॒
 ऽद्यानु॑मतिर्य॒ज्ञं दे॒वेषु॑ म॒न्यता॑म्। अ॒ग्निश्च॑ ह॒व्यवा॑हनो भव॑तां दा॒शुषे॑
 म॒यः। अ॒न्विद॑नुमते॒ त्वम् (३४)

म॒न्यासै॑ शं च॑ नः कृ॒धि। ऋ॒त्वे द॒क्षाय॑ नो हि॒नु प्र ण॒ आयू॑ःषि
 तारि॑षः। अनु॑ म॒न्यता॑मनु॒मन्य॑माना प्र॒जाव॑न्तः र॒यिम॑क्षी॒यमाण॑म्।

तस्यै वयं हेडसि मापि भूम सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु।
 यस्यामिदम्प्रदिशि यद्विरोचतेऽनुमतिं प्रति भूषन्त्यायवः। यस्या
 उपस्थ उर्वन्तरिक्षं सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु (३५)

राकामहं सुहवां सुष्टुती हुवे शृणोतु नः सुभगा
 बोधतु त्वनां। सीव्यत्वपः सूच्याऽच्छिद्यमानया ददातु वीरं
 शतदायमुक्थ्यम्। यास्ते राके सुमतयः सुपेशसो याभिर्ददासि
 दाशुषे वसूनि। ताभिर्नो अद्य सुमना उपागंहि सहस्रपोषं
 सुभगे रराणा। सिनीवालि या सुपाणिः। कुहूमहं सुभगां
 विद्वानापसमस्मिन् यज्ञे सुहवां जोहवीमि। सा नो ददातु
 श्रवणम्पितृणां तस्यास्ते देवि हविषा विधेम। कुहूर्देवानाममृतस्य
 पत्नी हव्या नो अस्य हविषश्चिकेतु। सं दाशुषे किरतु भूरि वामं
 रायस्पोषं चिकितुषे दधातु॥ (३६)

भामांसो दाता त्वमन्तरिक्षं सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु श्रवणं चतुर्विंशतिश्च॥—[११]

वि वा एतस्या वायो इमे वै चित्तश्चाग्निर्भूतानां देवा वा अभ्यातानानृतापाङ्गाष्टकांमाय देविका
 वास्तौष्पते त्वमग्रे बृहदेकादश॥—[१२] वि वा एतस्येत्याह मृत्युर्गन्धर्वोऽव रुन्धे मध्यतस्त्वमग्रे
 बृहथ्यद्वत्वारिंशत्॥४६॥ वि वा एतस्यं प्रियासः॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

वि वा एतस्य यज्ञ ऋध्यते यस्य हविरतिरिच्यते सूर्यो देवो
दिविषद्भ्य इत्याह बृहस्पतिना चैवास्य प्रजापतिना च यज्ञस्य
व्यृद्धमपि वपति रक्षांसि वा एतत्पशुः संचन्ते यदेकदेवत्यं
आलब्धो भूयान्भवति यस्यास्ते हरितो गर्भ इत्याह देवत्रैवेना
गमयति रक्षसामपहत्या आ वर्तन वर्तयेत्याह (१)

ब्रह्मणैवेनमा वर्तयति वि ते भिनद्धि तक्रीमित्याह
यथायजुरेवैतदुरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुरित्याह प्रजा वै पशव
इन्दुः प्रजयैवेनम्पशुभिः समर्धयति दिवं वै यज्ञस्य व्यृद्धं गच्छति
पृथिवीमतिरिक्तन्तद्यत्र शमयेदार्तिमाच्छेद्यजमानो मही द्यौः
पृथिवी च न इति (२)

आह द्यावापृथिवीभ्यामेव यज्ञस्य व्यृद्धं चातिरिक्तं च
शमयति नार्तिमाच्छेति यजमानो भस्मनाभि समूहति स्वगाकृत्या
अथो अनयोर्वा एष गर्भोऽनयोरेवेन दधाति यदेवद्येदति
तद्रेचयेद्यन्नावद्येत्पशोरालब्धस्य नाव द्येत् पुरस्तान्नाभ्या
अन्यदेवद्येदुपरिष्ठादन्यत्पुरस्ताद्वै नाभ्यै (३)

प्राण उपरिष्ठादपानो यावानेव पशुस्तस्याव द्यति विष्णवे
शिपिविष्टाय जुहोति यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते यः पशोर्भूमा या

पुष्टिस्तद्विष्णुः शिपिविष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यतिरिक्तस्य
 शान्त्या अष्टाप्रह्विरण्यं दक्षिणाऽष्टापदी ह्येषात्मा नवमः पशोरास्या
 अन्तरकोश उष्णीषेणाविष्टितम्भवत्येवमिव हि पशुरुल्बमिव चर्मव
 माऽसमिवास्थीव यावानेव पशुस्तमात्वाव रुन्धे यस्येषा यज्ञे
 प्रायश्चित्तिः क्रियते इष्ट्वा वसीयान्भवति॥ (४)

वर्तयेत्याह न इति वै नाम्ना उल्बमिवैकविंशतिश्च॥ [१]

आ वायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार।
 उपो ते अन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम्। आकूत्यै
 त्वा कामाय त्वा समृधे त्वा किक्किटा ते मनः प्रजापतये स्वाहा
 किक्किटा ते प्राणं वायवे स्वाहा किक्किटा ते चक्षुः सूर्याय स्वाहा
 किक्किटा ते श्रोत्रं द्यावापृथिवीभ्याऽ स्वाहा किक्किटा ते वाचः
 सरस्वत्यै स्वाहा (५)

त्वं तुरीया वशिनी वशासि सकृद्यत्त्वा मनसा गर्भ आशयत्।
 वशा त्वं वशिनी गच्छ देवान्सत्याः संन्तु यजमानस्य कामाः।
 अजासि रयिष्ठा पृथिव्याऽ सीदोर्ध्वान्तरिक्षमुप तिष्ठस्व दिवि ते
 बृहद्भाः। तन्तु तन्वत्रजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पथो रक्ष धिया
 कृतान्। अनुल्बणं वयत जोगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं जनम्।
 मनसो हविरसि प्रजापतेर्वर्णो गात्राणां ते गात्रभाजो भूयास्म॥ (६)

सरस्वत्यै स्वाहा मनुष्योदश च॥ [२]

इमे वै सहास्तान्ते वायुर्व्यवात्ते गर्भमदधातान्तः सोमः
 प्राजनयदग्निरग्रसत् स एतं प्रजापतिराग्नेयमष्टाकंपालमपश्यत्तं
 निरवपत्तेनैवैनामग्नेरधि निरक्रीणात्तस्मादप्यन्यदेवत्यामालभमान
 आग्नेयमष्टाकंपालम्पुरस्तान्निर्वपेदग्नेरेवैनामधि निष्क्रीया लभते
 यत् (७)

वायुर्व्यवात्तस्माद्वायव्या यदिमे गर्भमदधातां तस्माद्वावापृथिव्या
 यथ्सोमः प्राजनयदग्निरग्रसत् तस्मादग्नीषोमीया यदनयोर्वियत्योर्वागव
 यत्प्रजापतिरग्नेरधि निरक्रीणात्तस्मात्प्राजापत्या सा वा एषा
 सर्वदेवत्या यदजा वशा वायव्यामा लभेत भूतिकामो वायुर्वै
 क्षेपिष्ठा देवता वायुमेव स्वेन (८)

भागधेयेनोप धावति स एवैनम्भूतिं गमयति द्वावापृथिव्यामा
 लभेत कृषमाणः प्रतिष्ठाकामो दिव एवास्मै पर्जन्यो वर्षति
 व्यस्यामोषधयो रोहन्ति समर्धुकमस्य सस्यम्भवत्यग्नीषोमीयामा
 लभेत यः कामयेतान्नवानन्नादः स्यामित्यग्निनैवान्नमव रुन्धे
 सोमैन्नान्नाद्यमन्नवानेवान्नादो भवति सारस्वतीमा लभेत यः (९)

ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वती
 सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवास्मिन्वाचं दधाति
 प्राजापत्यामा लभेत यः कामयेतानभिजितमभि जयेयमिति
 प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभिरवानभिजितमभि जयति
 वायव्ययोपाकरोति वायोरेवैनामवरुध्या लभत आकूत्यै त्वा

कामाय त्वा (१०)

इत्याह यथायजुरेवैतत्किंकिटाकारं जुहोति किंकिटाकारेण वै ग्राम्याः पशवो रमन्ते प्रारण्याः पतन्ति यत्किंकिटाकारं जुहोति ग्राम्याणां पशूनां धृत्यै पर्यग्नौ क्रियमाणे जुहोति जीवन्तीमेवैनां सुवर्गं लोकङ्गमयति त्वं तुरीया वशिनी वशासीत्याह देवत्रैवेनां गमयति सत्याः संन्तु यजमानस्य कामा इत्याहैष वै कामः (११)

यजमानस्य यदनार्त उद्वचं गच्छति तस्मादेवमाहाजासि रयिष्ठेत्याहैष्वेवैनां लोकेषु प्रतिं ष्ठापयति दिवि ते बृहद्वा इत्याह सुवर्ग एवास्मै लोके ज्योतिर्दधाति तन्तुं तन्वत्रजंसो भानुमन्विहीत्याहेमानेवास्मै लोकां ज्योतिष्मतः करोत्यनुल्बणं वयत् जोगुवामप इति (१२)

आह यदेव यज्ञ उल्बणं क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्ननुर्भव जनया दैव्यं जनमित्याह मानव्यो वै प्रजास्ता एवाद्याः कुरुते मनसो हविरसीत्याह स्वगाकृत्यै गात्राणां ते गात्रभाजो भूयास्मेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते तस्यै वा एतस्या एकमेवादिवयजनं यदालब्धायामभ्रः (१३)

भवति यदालब्धायामभ्रः स्यादप्सु वा प्रवेशयेत्सर्वा वा प्राश्नीयाद्यदप्सु प्रवेशयेद्यज्ञवेशसं कुर्यात्सर्वामेव प्राश्नीयादिन्द्रियमेवा

सा वा एषा त्रयाणामेवावरुद्धा संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो
गृहमेधिनस्त एवैतयो यजेरन्तेषामेवैषाप्ता॥ 14॥

यथस्वेन सारस्वतीमा लभेत् यः कामाय त्वा कामोऽपु इत्युभो द्विचत्वारिंशच्च॥ [३]

चित्तं च चित्तिश्चाकूतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं च मनश्च
शक्नोतीश्च दर्शश्च पूर्णमासश्च बृहच्च रथन्तरं च प्रजापतिर्जया निन्द्राय
वृष्णे प्रायच्छदुग्रः पृतनाज्येषु तस्मै विशः समनमन्त सर्वाः
स उग्रः स हि हव्यो बभूव देवासुराः संयत्ता आसन्त्स इन्द्रः
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एताञ्जयान्प्रायच्छत्तानं जुहोत्ततो वै देवा
असुरानजयन् यदजयन्तञ्जयाणां जयत्वः स्पर्धमानेनैते होतव्या
जयत्येव तां पृतनाम्॥ (१५)

उप पञ्चविंशतिश्च॥ [४]

अग्निर्भूतानामधिपतिः स मावत्विन्द्रो ज्येष्ठानां यमः पृथिव्या
वायुरन्तरिक्षस्य सूर्यो दिवश्चन्द्रमा नक्षत्राणाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणो मित्रः
सत्यानां वरुणोऽपाः समुद्रः स्रोत्यानामन्नः साम्राज्यानामधिपति
तन्मावतु सोम ओषधीनां सविता प्रसवानां रुद्रः पशूनां
त्वष्टा रूपाणां विष्णुः पर्वतानाम्मरुतो गुणानामधिपतयस्ते
मावन्तु पितरः पितामहाः परेऽवरे ततास्ततामहा इह मावता
अस्मिन्ब्रह्मन् अस्मिन्क्षत्रेऽस्यामाशिष्यस्याम्पुरोधायां अस्मिन्कर्मन्स्यां

देवहूत्याम्॥ (१६)

अवरे सप्तदश च॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा
एतानभ्यातानानपश्यन्तानभ्यातन्वत यद्देवानां कर्मासीदार्ध्यत
तद्यदसुराणां न तदार्ध्यत येन कर्मणेश्चेत्तत्र होतव्या ऋध्नोत्येव
तेन कर्मणा यद्विश्वे देवाः समभरन्तस्मादभ्याताना वैश्वदेवा
यत्प्रजापतिर्जयान्प्रायच्छुत्तस्माञ्जयाः प्राजापत्याः (१७)

यद्राष्ट्रभृद्धी राष्ट्रमाददत तद्राष्ट्रभृताः राष्ट्रभृत्वन्ते देवा
अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत जयैरजयन्त्राष्ट्रभृद्धी राष्ट्रमाददत
यद्देवा अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत तदभ्यातानानामभ्यातानत्वं
यञ्जयैरजयन्तञ्जयानां जयत्वं यद्राष्ट्रभृद्धी राष्ट्रमाददत तद्राष्ट्रभृताः
राष्ट्रभृत्वन्ततो देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स
एताञ्जुहयादभ्यातानैरेव भ्रातृव्यानभ्यातनुते जयैर्जयति राष्ट्रभृद्धी
राष्ट्रमा दत्ते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥ (१८)

प्राजापत्याः सौष्टादश च॥ [६]

ऋताषाडृतधामाऽग्निर्गन्धर्वस्तस्यौषधयोऽप्सरस ऊर्जो नाम
स इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु ता इदं ब्रह्म क्षत्रं पान्तु तस्मै स्वाहा ताभ्यः
स्वाहा संहितो विश्वसामा सूर्यो गन्धर्वस्तस्य मरीचयोऽप्सरस

आयुवः सुषुम्नः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो
बेकुरयो भुज्युः सुपर्णो यज्ञो गन्धर्वस्तस्य दक्षिणा अप्सरसः
स्तवाः प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनः (१९)

गन्धर्वस्तस्यर्त्सामान्यप्सरसो वह्नय इषिरो विश्वव्यचा
वातो गन्धर्वस्तस्यापोऽप्सरसो मुदा भुवनस्य पते यस्य
त उपरि गृहा इह च। स नो रास्वाज्यानि५ रायस्पोष५
सुवीर्य५ संवत्सरीणा५ स्वस्तिम्। परमेष्ठ्यधिपतिर्मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य
विश्वमप्सरसो भुवः सुक्षितिः सुभूतिर्भद्रकृत्सुवर्वाङ्गर्जन्यो
गन्धर्वस्तस्य विद्युतोऽप्सरसो रुचो दूरेहेतिरमृडयः (२०)

मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य प्रजा अप्सरसो भीरुवश्चारुः कृपणकाशी
कामो गन्धर्वस्तस्याधयोऽप्सरसः शोचयन्तीर्नाम स इदं ब्रह्म क्षत्रं
पातु ता इदं ब्रह्म क्षत्रं पान्तु तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहा स नो
भुवनस्य पते यस्य त उपरि गृहा इह च। उरु ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्राय
महि शर्म यच्छ॥ (२१)

मनोऽमृडयः षट्त्वारिंशच्च॥

[७]

राष्ट्रकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रमव
रुन्धे राष्ट्रमेव भवत्यात्मने होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं प्रजा
राष्ट्रम्पशवो राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति राष्ट्रेणैव राष्ट्रमव रुन्धे वसिष्ठः
समानानां भवति ग्रामकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं

संजाता राष्ट्रैवास्मै राष्ट्रं संजातानवं रुन्धे ग्रामी (२२)

एव भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै सजातानवं रुन्धे
त एनमवरुद्धा उपे तिष्ठन्ते रथमुख ओजस्कामस्य होतव्या ओजो
वै राष्ट्रभूत ओजो रथ ओजसैवास्मा ओजोऽवं रुद्ध ओजस्व्येव
भवति यो राष्ट्रादपभूतः स्यात्तस्मै होतव्या यावन्तोऽस्य रथाः
स्युस्तान्ब्रूयाद्युद्धमिति राष्ट्रमेवास्मै युनक्ति (२३)

आहुतयो वा एतस्याक्लृप्ता यस्य राष्ट्रं न कल्पते स्वरथस्य
दक्षिणं चक्रम्रवृह्यं नाडीमभि जुहुयादाहुतीरेवास्य कल्पयति ता
अस्य कल्पमाना राष्ट्रमनु कल्पते सङ्ग्रामे संयत्ते होतव्या राष्ट्रं
वै राष्ट्रभूतो राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते ये सङ्ग्रामं संयन्ति
यस्य पूर्वस्य जुह्वति स एव भवति जयति तं सङ्ग्रामं मान्धुक
इध्मः (२४)

भवत्यङ्गारा एव प्रतिवेष्टमाना अमित्राणामस्य सेनां
प्रति वेष्टयन्ति य उन्माद्येत्तस्मै होतव्या गन्धर्वाप्सरसो वा
एतमुन्मादयन्ति य उन्माद्यत्येते खलु वै गन्धर्वाप्सरसो
यद्राष्ट्रभूतस्तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहेति जुहोति तेनैवैनच्छमयति
नैयग्रोध औदुम्बर आश्वत्थः प्लाक्ष इतीध्मो भवत्येते वै
गन्धर्वाप्सरसा गृहाः स्व एवैनान् (२५)

आयतने शमयत्यभिचरता प्रतिलोमं होतव्याः प्राणानेवास्य

प्रतीचः प्रति यौति तं ततो येन केन च स्तृणुते स्वकृत इरिणे
 जुहोति प्रदरे वैतद्वा अस्यै निर्ऋतिगृहीतं निर्ऋतिगृहीत एवैनं
 निर्ऋत्या ग्राहयति यद्वाचः क्रूरन्तेन वषट्करोति वाच एवैनं क्रूरेण
 प्र वृश्चति ताजगार्तिमाच्छति यस्य कामयेतान्नाद्यम् (२६)

आ ददीयेति तस्य सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत
 इति तृणानि सं गृह्णीयात्प्रजापतिर्वै भुवनस्य पतिः प्रजा-
 पतिनैवास्यान्नाद्यमा दत्त इदमहममुष्यामुष्यायणस्यान्नाद्यं
 हरामीत्याहान्नाद्यमेवास्य हरति षड्विहरति षड्वा ऋतवः
 प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमादायर्तवोऽस्मा अनु प्र यच्छन्ति (२७)

यो ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्तः स्थलेऽवसाय्यं ब्रह्मौदनं
 चतुःशरावम्पुक्त्वा तस्मै होतव्या वर्षं वै राष्ट्रभृतो वर्षं स्थलं
 वर्षणैवेनं वर्षं समानानां गमयति चतुःशरावो भवति दिक्ष्वेव
 प्रति तिष्ठति क्षीरे भवति रुचमेवास्मिन्दधात्युद्धरति श्रुतत्वाय
 सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय चत्वार आर्षेयाः प्राश्रन्ति दिशामेव
 ज्योतिषि जुहोति॥ (२८)

ग्रामी युन्क्तीधमः स्व एवेनान्नाद्यं यच्छन्त्येकान्नपञ्चाशच्च॥ [८]

देविका निर्वपेत्प्रजाकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि व
 खलु वै प्रजाश्छन्दोभिरेवास्यै प्रजाः प्र जनयति प्रथमं धातारं
 करोति मिथुनी एव तेन करोत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते राते राका

प्र सिनीवाली जंनयति प्रजास्वेव प्रजातासु कुह्वा वाचं दधात्येता
एव निर्वपेत्पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि (२९)

इव खलु वै पशवश्छन्दोभिरेवास्मै पशून् जंनयति प्रथमं
धातारं करोति प्रैव तेन वापयत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते
राते राका प्र सिनीवाली जंनयति पशून् प्रजातान्कुह्वा प्रति
ष्ठापयत्येता एव निर्वपेद्भामकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव
खलु वै ग्रामश्छन्दोभिरेवास्मै ग्रामम् (३०)

अव रुन्धे मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवेनं ग्रामस्य
दधात्येता एव निर्वपेज्योगामयावी छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि
खलु वा एतमभि मन्यन्ते यस्य ज्योगामयति छन्दोभिरेवेनमगदं
करोति मध्यतो धातारं करोति मध्यतो वा एतस्याक्लृप्तं यस्य
ज्योगामयति मध्यत एवास्य तेन कल्पयत्येता एव निः (३१)

वपेद्यं यज्ञो नोपनमेच्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि
खलु वा एतं नोप नमन्ति यं यज्ञो नोपनमति प्रथमं धातारं
करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपैनं यज्ञो नमत्येता
एव निर्वपेदीजानश्छन्दांसि वै देविका यातयामानीव खलु वा
एतस्य छन्दांसि य ईजान उत्तमं धातारं करोति (३२)

उपरिष्ठादेवास्मै छन्दांस्ययातयामान्यव रुद्ध उपैनमुत्तरो

यज्ञो नमत्येता एव निर्वपेद्यम्मेधा नोपनमेच्छन्दांसि वै
 देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतं नोप नमन्ति यम्मेधा नोपनमति
 प्रथमं धातारं करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपै नम्मेधा
 नमत्येता एव निर्वपेत् (३३)

रुक्कामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव खलु वै
 रुक्छन्दाभिरेवास्मिन्नुचं दधाति क्षीरे भवन्ति रुचमेवास्मिन्दधति
 मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं रुचो दधाति गायत्री
 वा अनुमतिस्त्रिष्टुग्राका जगती सिनीवाल्यानुष्टुप्कुहूर्धाता
 वषट्कारः पूर्वपक्षो राकापरपक्षः कुहूरमावास्या सिनीवाली
 पौर्णमास्यनुमतिश्चन्द्रमा धाताऽष्टौ (३४)

वसवोऽष्टाक्षरा गायत्र्येकादश रुद्रा एकादशाक्षरा
 त्रिष्टुब्धादशादित्या द्वादशाक्षरा जगती प्रजापतिरनुष्टुब्धाता
 वषट्कार एतद्वै देविकाः सर्वाणि च छन्दांसि सर्वाश्च देवता
 वषट्कारस्ता यथ्सह सर्वा निर्वपेदीश्वरा एनम्प्रदहो द्वे प्रथमे निरुप्य
 धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे निर्वपेत्तथैनं न प्र दहन्त्यथो यस्मै
 कामाय निरुप्यन्ते तमेवाभिरुपाप्नोति॥ (३५)

पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि ग्रामङ्कल्पयत्येता एव निरुत्तमन्धातारं करोति मेधा नमत्येता
 एव निर्वपेदष्टौ दहन्ति नवं च (९) देविकाः प्रजाकामो मिथुनी पशुकाम॥ [९]

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्त्स्वावेशो अनमीवो भवा नः।
 यत्त्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। वास्तोष्पते
 शग्मया स॒सदा ते सक्षीमहि॑ र॒ण्वया गातु॑मत्या॑। आवः॒ क्षेम॑ उ॒त
 योगे॒ वरं॑ नो यूयम्पात॑ स्व॒स्तिभिः॑ सदा॑ नः। यत्सा॒यम्प्रातर॑ग्निहोत्रं
 जुहोत्या॑हुतीष्ट॒का ए॒व ता॑ उप॑ धत्ते (३६)

यजमानोऽहोरात्राणि वा एतस्येष्टका य आहिताग्निर्यत्सायम्प्रातर
 कृत्वोप॑ धत्ते दश॑ समा॒नत्र॑ जुहोति॒ दशाक्ष॑रा वि॒राड्विराज॑मेवास्वेष्टकां
 कृत्वोप॑ धत्तेऽथो॑ वि॒राज्ये॒व य॒ज्ञमा॑प्नोति॒ चित्य॑श्चित्योऽस्य भवति
 तस्माद्यत्र॑ दशोषित्वा॒ प्रया॑ति॒ तद्यज्ञ॑वास्त्ववास्त्वेव॑ तद्यत्ततो॑-
 ऽर्वाचीनम्॑ (३७)

रुद्रः खलु वै वास्तोष्पतिर्यदहुत्वा वास्तोष्पतीयम्प्रयायाद्रुद्र
 एनम्भूत्वाग्निरनूत्थाय॑ ह॒न्याद्वास्तोष्प॑तीयं जुहोति॒ भाग॑धेये॒नैवैनं॑
 शम॑यति॒ नार्ति॑मार्च्छति॒ यज॑मानो॒ यद्यु॑क्ते जुहुयाद्यथा॒ प्रया॑ते
 वास्ता॒वाहु॑तिं जुहोति॑ ता॒दृगे॒व तद्य॑दयुक्ते जुहुयाद्यथा॒ क्षेम॑ आहुतिं
 जुहोति॑ ता॒दृगे॒व तद॑हुतमस्य वास्तोष्पतीयं॑ स्यात् (३८)

दक्षिणो युक्तो भवति स॒व्योऽयु॑क्तोऽथ॑ वास्तोष्पतीयं
 जुहोत्यु॒भय॑मे॒वाक॑र॒परि॑वर्गमे॒वैनं॑ शम॑यति॒ यदे॑कया जुहुयाद्वि॒र्विहो॑मं
 कुर्यात्पु॒रोनु॑वा॒क्याम॑नूच्य॑ या॒ज्यया॑ जुहोति॒ सदे॒वत्वाय॑ यद्धुत
 आ॒द॒ध्याद्रु॑द्रं गृ॒हान॑न्वारो॒हये॑द्यद॒वक्षा॑णान्यसम्प्रक्षाप्य॑ प्रया॒याद्यथा॑

यज्ञवेशसं वादहनं वा तादृगेव तदयं ते योनिर्ऋत्विय इत्यरण्योः
समारोहयति (३९)

एष वा अग्रेयोनिः स्व एवैनं योनौ समारोहयत्यथो
खल्वाहुर्यदरण्योः समारूढो नश्येदुदस्याग्निः सीदेत्पुनराधेयः
स्यादिति या ते अग्ने यज्ञियां तनूस्तयेह्या रोहेत्यात्मन्समारोहयते
यजमानो वा अग्रेयोनिः स्वायामेवैनं योन्यां समारोहयते॥ (४०)

धृत्तेऽर्वाचीनं स्यात्समारोहयति पञ्चचत्वारिंशच्च॥ [१०]

त्वमग्ने बृहद्वयो दधांसि देव दाशुषे। कविर्गृहपतिर्युवा॥
हव्यवाङ्गिरजरः पिता नो विभुर्विभावा सुदृशीको अस्मे।
सुगारुहपत्याः समिषो दिदीह्यस्मद्रियख्सम्मिमीहि श्रवांसि। त्वं
च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे। प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः।
ब्रह्मा देवानां पदवीः कवीनामृषिर्विप्राणाम्महिषो मृगाणाम्। श्येनो
गृध्राणां स्वर्धितिर्वनानां सोमः (४१)

पवित्रमत्येति रेभन्। आ विश्वदेव सत्पतिः सृक्तैरद्या
वृणीमहे। सत्यसंव सवितारम्॥ आ सत्येन रजसा वर्तमानो
निवेशयन्नमृतम्मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति
भुवना विपश्यन्। यथा नो अदितिः करत्पश्चे नृभ्यो यथा गवै।
यथा तोकाय रुद्रियम्। मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो
गोषु मा (४२)

नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो वंधीरहविष्मन्तो
 नमसा विधेम ते। उदप्रुतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव
 घोषाः। गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अनावत्रा।
 ह२सैरिव सखिभिर्वावदद्विरश्मन्मयानि नहना व्यस्यन्।
 बृहस्पतिरभि कनिक्रदद्वा उत प्रास्तौदुच्चं विद्वा२ अंगायत्। एन्द्र
 सानसि२ रयिम् (४३)

सजित्वान२ सदासहम्। वर्षिष्ठमृतये भरा। प्र संसाहिषे
 पुरुहूत शत्रूज्येष्ठस्ते शुष्म इह रातिरस्तु। इन्द्रा भर दक्षिणेना
 वसूनि पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम्। त्व२ सुतस्य पीतये सद्यो
 वृद्धो अजायथाः। इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो। भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा
 महान्भुवो विश्वेषु सर्वनेषु यज्ञियः। भुवो नृ२श्च्यौलो विश्वस्मिन्भरे
 ज्येष्ठश्च मन्त्रः (४४)

विश्वचर्षणे। मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम्।
 सत्यं चित्रश्रवस्तमम्। मित्रो जनान् यातयति प्रजानन्मित्रो
 दाधार पृथिवीमुत द्याम्। मित्रः कृष्टीरनिमिषाभि चष्टे सत्याय
 हव्यं घृतवद्विधेम। प्र स मित्र मर्तो अस्तु प्रयस्वान् यस्तं
 आदित्य शिक्षति व्रतेन। न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनम२हो
 अश्रोत्यन्तितो न दूरात्। यत् (४५)

चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम्। मिनीमसि द्यविद्यवि।
 यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोहम्ननुष्याश्चरामसि। अचिन्ती

यत्तव धर्मा युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः। कितवासो
यद्रिरिपुर्न दीवि यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म। सर्वा ता वि ष्य
शिथिरेव देवाथा ते स्याम वरुण प्रियासः॥ (४६)

सोमो गोषु मा रयिं मन्त्रो यच्छिथिरा सप्त चं॥ [११]

पूर्णर्षयोऽग्निना ये देवाः सूर्यो मा सन्त्वा न ह्यामि वषट्कारः स खंदिर उपयामगृहीतोऽसि यां वै
त्वे क्रतुम् देवमेकादश॥ [१२] पूर्णा संहजान्तवाग्ने प्राणैरेव पट्विंशत्॥३६॥ पूर्णा सन्ति देवाः॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय।
तस्यां देवा अधि संवसन्त उत्तमे नाकं इह मादयन्ताम्। यत्ते देवा
अदधुर्भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा। सा नो यज्ञमिपृहि
विश्ववारे रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम्। निवेशनी संगमनी वसूनां
विश्वा रूपाणि वसून्यावेशयन्ती। सहस्रपोषः सुभगा रराणा सा
न आ गन्वर्चसा (१)

संविदाना। अग्नीषोमौ प्रथमौ वीर्येण वसून्नुद्रानादित्यानिह
जिन्वतम्। माध्यः हि पौर्णमासं जुषेथां ब्रह्मणा वृद्धौ
सुकृतेन सातावथास्मभ्यः सहवीराः रयिं नि यच्छतम्।
आदित्याश्चाङ्गिरसश्चाग्नीनादधतु ते दर्शपूर्णमासौ प्रैप्सन्तेषामङ्गिरसा

निरुप्तं हविरासीदथादित्या एतौ होमावपश्यन्तावजुहवुस्ततो वै ते दर्शपूर्णमासौ (२)

पूर्व आलभन्त दर्शपूर्णमासावालभमान एतौ होमौ पुरस्ताञ्जुहुयात्साक्षादेव दर्शपूर्णमासावा लभते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासावालभेत य एनयोरनुलोमं च प्रतिलोमं च विद्यादित्यमावास्याया ऊर्ध्वं तदनुलोमम्पौर्णमास्यै प्रतीचीनं तत्प्रतिलोमं यत्पौर्णमासीम्पूर्वामालभेत प्रतिलोममेनावा लभेतामुमपक्षीयमाणमन्वप (३)

क्षीयेत सारस्वतौ होमौ पुरस्ताञ्जुहुयादमावास्या वै सरस्वत्यनुलोममेवैनावा लभतेऽमुमाप्यायमानमन्वा प्यायत आग्नावैष्णवमेकादशकपालम्पुरस्तान्निर्वपेत्सरस्वत्यै चरुं सरस्वते द्वादशकपालं यदाग्नेयो भवत्यग्निर्वै यज्ञमुखं यज्ञमुखमेवर्द्धिम्पुरस्ताद्धत्ते यद्वैष्णवो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवारभ्य प्र तनुते सरस्वत्यै चरुर्भवति सरस्वते द्वादशकपालोऽमावास्या वै सरस्वती पूर्णमासः सरस्वान्तावेव साक्षादा रभत ऋध्नोत्याभ्यां द्वादशकपालः सरस्वते भवति मिथुनत्वाय प्रजात्यै मिथुनौ गावौ दक्षिणा समृद्धौ॥ (४)

वर्चसा वै ते दर्शपूर्णमासावप तनुते सरस्वत्यै पञ्चविंशतिश्च॥ [१]

ऋषयो वा इन्द्रमप्रत्यक्षं नापश्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यक्षं पश्यत्सो-

ऽब्रवीद्ब्राह्मणं ते वक्ष्यामि यथा त्वत्पुरोहिताः प्रजाः
 प्रजनिष्यन्तेऽथ मेतरेभ्य ऋषिभ्यो मा प्र वोच इति तस्मा
 एतान्स्तोमभागानब्रवीत्ततो वसिष्ठपुरोहिताः प्रजाः प्राजायन्त
 तस्माद्वासिष्ठो ब्रह्मा कार्यः प्रैव जायते रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं
 जिन्वेति (५)

आह देवा वै क्षयो देवेभ्य एव यज्ञम्प्राह प्रेतिरसि धर्माय त्वा
 धर्मं जिन्वेत्याह मनुष्या वै धर्मो मनुष्येभ्य एव यज्ञम्प्राहान्वितिरसि
 दिवे त्वा दिवं जिन्वेत्याहैभ्य एव लोकेभ्यो यज्ञम्प्राह विष्टम्भोऽसि
 वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्वेत्याह वृष्टिमेवाव (६)

रुद्धे प्रवास्यनुवासीत्याह मिथुनत्वायोशिगंसि वसुभ्यस्त्वा
 वसूञ्जिन्वेत्याहाष्टौ वसंव एकादश रुद्रा द्वादशादित्या एतावन्तो
 वै देवास्तेभ्य एव यज्ञम्प्राहौजोऽसि पितृभ्यस्त्वा पितृञ्जिन्वेत्याह
 देवानेव पितृननु सं तनोति तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजा जिन्व (७)

इत्याह पितृनेव प्रजा अनु सं तनोति पृतनाषाडंसि
 पशुभ्यस्त्वा पशूञ्जिन्वेत्याह प्रजा एव पशूननु सं तनोति
 रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वेत्याहौषधीष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयत्यभिजि
 युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्याहभिजित्या अधिपतिरसि प्राणाय
 त्वा प्राणम् (८)

जिन्वेत्याह प्रजास्वेव प्राणान्दधाति त्रिवृदसि प्रवृदसीत्याह

मिथुन॒त्वाय॑ स॒रो॒हो॑ऽसि नी॒रो॒हो॑ऽसीत्या॒ह प्रजा॑त्यै वसु॒को॑ऽसि
वे॒ष॑श्चिर॒सि वस्य॑ष्टि॒रसीत्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥ (९)

जिन्वेत्य॑व॒ प्रजा॑ जिन्व॒ प्राण॑न्त्रि॒श॒च॑॥ [२]

अ॒ग्निना॑ दे॒वेन॒ पृ॒त॒ना जया॑मि गा॒य॒त्रेण॒ छ॒न्द॑सा त्रि॒वृ॒ता स्तोमे॑न
रथ॑न्त॒रेण॒ सा॒म्रा वष॑ट्कारेण॒ वज्रे॑ण पू॒र्व॒जा॒न्भ्रातृ॑व्या॒न॒ध॒रा॒न्याद॑या॒म्यवै॑ना
प्रत्ये॑नानु॒देऽस्मि॒क्षये॑ऽस्मिन्भूमि॒लोके यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं
द्वि॒ष्मो वि॒ष्णोः क्रमे॑णात्ये॒नान्क्रामा॑मीन्द्रे॒ण दे॒वेन॒ पृ॒त॒ना जया॑मि
त्रैष्टु॑भेन॒ छ॒न्द॑सा प॒ञ्चद॑शेन॒ स्तोमे॑न बृ॒ह॒ता सा॒म्रा वष॑ट्कारेण॒
वज्रे॑ण (१०)

स॒ह॒जान् वि॒श्वेभि॑र्दे॒वेभिः॒ पृ॒त॒ना जया॑मि जा॒ग॒तेन॒ छ॒न्द॑सा
सप्त॑द॒शेन॒ स्तोमे॑न वा॒म॒दे॒व्येन॒ सा॒म्रा वष॑ट्कारेण॒ वज्रे॑णा॒पर॒जानि॑न्द्रेण
स॒यु॒जो व॒यं सा॑स॒ह्याम॑ पृ॒त॒न्यतः॑। घ्नन्तो॑ वृ॒त्राण्य॑प्रति। यत्तै॑ अ॒ग्ने
तेज॑स्तेना॒हं ते॑ज॒स्वी भू॑यासं॒ यत्तै॑ अ॒ग्ने वर्च॑स्तेना॒हं व॑च॒स्वी भू॑यासं॒
यत्तै॑ अ॒ग्ने ह॒रस्ते॑ना॒हं ह॑र॒स्वी भू॑यासम्॥ (११)

बृ॒ह॒ता सा॒म्रा वष॑ट्कारेण॒ वज्रे॑ण प॒ट्व॒त्वारि॑श॒च॑॥ [३]

ये दे॒वा य॑ज्ञ॒हनो॑ य॒ज्ञ॒मुषः॑ पृ॒थि॒व्याम॑ध्यास॑ते। अ॒ग्नि॒र्मा तेभ्यो॑
रक्ष॑तु गच्छे॑म सु॒कृ॒तो व॒यम्। आ॒ग॒न्म मि॒त्राव॑रुणा वरे॒ण्या
रा॒त्री॒णाम्भा॒गो यु॒वयो॑र्यो अ॒स्ति। नाकं॑ गृ॒ह्णा॒नाः सु॑कृ॒तस्य॑ लो॒के
तृ॒तीये॑ पृ॒ष्ठे अ॒धि रो॒च॒ने दि॒वः। ये दे॒वा य॑ज्ञ॒हनो॑ य॒ज्ञ॒मुषो॑ऽन्तरि॒क्षे-

ऽध्यास॑ते। वा॒युर्मा॑ तेभ्यो॑ रक्षतु॒ गच्छे॑म सु॒कृतो॑ व॒यम्। यास्ते॒
रात्रीः॑ सवितः (१२)

दे॒व॒या॒नी॒रन्तरा॑ द्यावा॑पृथि॒वी वि॒यन्ति॑। गृ॒हैश्च॑ स॒र्वैः प्र॒जया॑
न्व॒ग्रे सु॒वो रुहा॑णास्तरता॒ रजा॑ऽसि। ये दे॒वा य॑ज्ञ॒हनो॑ य॒ज्ञमुषो॑
दि॒व्यध्या॑स॒ते। सूर्यो॑ मा॒ तेभ्यो॑ रक्षतु॒ गच्छे॑म सु॒कृतो॑ व॒यम्।
येनेन्द्रा॑य स॒मभ॑रः पया॑ऽस्युत्त॒मेन॑ ह॒विषा॑ जातवेदः। तेना॑ग्रे त्वमु॒त
व॑र्धये॒म९ संजा॑ताना॒ऽश्चैष्ट्य॒ आ धे॑ह्येनम्। य॒ज्ञ॒हनो॒ वै दे॒वा
य॑ज्ञ॒मुषः॑ (१३)

स॒न्ति॒ त ए॒षु लो॒केष्वा॑स॒त आ॒ददा॑ना विम॒थ्ना॒ना यो ददा॑ति यो
यज॑ते॒ तस्य॑। ये दे॒वा य॑ज्ञ॒हनः॑ पृथि॒व्यामध्या॑स॒ते ये अ॒न्तरि॑क्षे॒ ये
दि॒वीत्या॑हे॒माने॒व लो॒काऽस्ती॒र्त्वा स॒गृहः॑ स॒प॑शुः सु॒व॒र्गं लो॒कमे॒त्यप॒
वै सोमे॑नेजा॒नाद्दे॒वता॑श्च य॒ज्ञश्च॑ क्रा॒मन्त्या॑ग्रेयं पञ्च॑क॒पाल॒मुद॑वसा॒नीयं॑
निर्व॑पेद॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वताः॑ (१४)

पा॒ङ्क्तो॑ य॒ज्ञो दे॒वता॑श्चै॒व य॒ज्ञं चा॒व रु॒न्धे गा॒य॒त्रो
वा अ॒ग्निर्गा॑य॒त्रछ॑न्दा॒स्तं छ॒न्द॑सा॒ व्य॑र्धयति॒ यत्पञ्च॑क॒पालं
क॒रोत्य॑ष्टाक॒पालः॑ का॒र्योऽष्टा॑क्ष॒रा गा॒य॒त्री गा॑य॒त्रोऽग्नि॑र्गा॒य॒त्रछ॑न्दाः
स्वेनै॒वैनं॑ छ॒न्द॑सा॒ सम॑र्धयति॒ प॒ङ्क्तौ॑ याज्यानुवा॒क्ये भ॑वतः॒ पा॒ङ्क्तौ
य॒ज्ञस्तेनै॒व य॒ज्ञान्नै॑ति॥ (१५)

सूर्यो मा देवो देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानोऽग्निर्मा पातु
चक्षुषः। सक्ष शूष सवितुर्विश्वचर्षण एतेभिः सोम नामभिर्विधेम ते
तेभिः सोम नामभिर्विधेम ते। अहम्परस्तादहमवस्तादहं ज्योतिषा
वि तमो ववार। यदन्तरिक्षं तदु मे पिताभूदहं सूर्यमुभयतो
ददर्शाहम्भूयासमुत्तमः समानानाम् (१६)

आ समुद्रादाऽन्तरिक्षात्प्रजापतिरुदधिं च्यावयातीन्द्रः प्र स्रौतु
मरुतो वर्षयन्तून्नम्भय पृथिवीम्भिन्द्रीदं दिव्यं नमः। उद्रो दिव्यस्य
नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो
यदग्निरौषधीः प्रास्याग्नावादित्यं जुहोति रुद्रादेव पशून्तर्दधात्यथो
ओषधीष्वेव पशून् (१७)

प्रतिं ष्ठापयति कविर्यज्ञस्य वि तनोति पन्थां नाकस्य पृष्ठे
अधिं रोचने दिवः। येन हव्यं वहसि यासिं दूत इतः प्रचेता अमुतः
सनीयान्। यास्ते विश्वाः समिधः सन्त्यग्ने याः पृथिव्याम्बर्हिषि
सूर्ये याः। तास्ते गच्छन्त्वाहुतिं घृतस्य देवायते यजमानाय शर्म।
आशासानः सुवीर्यं रायस्पोषः स्वश्वियम्। बृहस्पतिना राया
स्वगाकृतो मह्यं यजमानाय तिष्ठ॥ (१८)

समानानामोषधीष्वेव पशून्मह्यं यजमानायैकञ्च॥ [५]

सं त्वा नह्यामि पर्यसा घृतेन सं त्वा नह्याम्यप ओषधीभिः।
सं त्वा नह्यामि प्रजयाहमद्य सा दीक्षिता संनवो वाजमस्मे।

प्रैतु ब्रह्मणस्पती वेदिं वर्णेन सीदतु। अथाहमनुकामिनी स्वे
लोके विशा इह। सुप्रजसंस्त्वा वयं सुपत्नीरुपं सेदिम। अग्ने
सपत्नदम्भनमदब्धासो अदाभ्यम्। इमं वि ष्यामि वरुणस्य
पाशम् (१९)

यमबध्नीत सविता सुकेतः। धातुश्च योनौ सुकृतस्य लोके
स्योनं मे सह पत्यां करोमि। प्रेह्युदेह्युतस्य वामीरन्वग्निस्ते-
ऽग्रं नयत्वदितिर्मध्यं ददतां रुद्रावसृष्टासि युवा नाम मा
मां हिंसीर्वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यो विश्वेभ्यो वो देवेभ्यः
पुत्रेजनीर्गृह्णामि यज्ञाय वः पुत्रेजनीः सादयामि विश्वस्य ते
विश्वावतो वृष्णिंयावतः (२०)

तवाग्ने वामीरनु सन्दृशि विश्वा रेतांसि धिषीयागं देवान्
यज्ञो नि देवीर्देवेभ्यो यज्ञमंशिषन्नस्मिन्सुन्वति यजमान आशिषः
स्वाहाकृताः समुद्रेष्टा गन्धर्वमा तिष्ठताऽनु। वातस्य पत्मन्निड
ईडिताः॥ (२१)

पाशं वृष्णिंयावतस्त्रिंशच्च॥ [६]

वषट्कारो वै गायत्रियै शिरोऽच्छिन्नत्तस्यै रसः परापतत्स
पृथिवीम्प्राविंशत्स खंदिरोऽभवद्यस्य खादिरः सुवो भवति
छन्दसामेव रसेनाव द्यति सरसा अस्याहुतयो भवन्ति
तृतीयस्यामितो दिवि सोम आसीत्तं गायत्र्याहर्त्तस्य पूर्णमच्छिद्यत्

तत्पर्णोऽभवत्तत्पर्णस्य पर्णत्वं यस्य पर्णमयी जुहूः (२२)

भवन्ति सौम्या अस्याहुतयो भवन्ति जुषन्तेऽस्य देवा आहुतीर्देवा वै ब्रह्मन्नवदन्त तत्पर्ण उपाशृणोऽसुश्रवा वै नाम यस्य पर्णमयी जुहूर्भवति न पापः श्लोकः शृणोति ब्रह्म वै पर्णो विष्मरुतोऽन्नं विष्मारुतोऽश्वत्थो यस्य पर्णमयी जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्ब्रह्मणैवान्नमव रुन्देऽथो ब्रह्म (२३)

एव विशय्यूहति राष्ट्रं वै पर्णो विडंश्वत्थो यत्पर्णमयी जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्राष्ट्रमेव विशय्यूहति प्रजापतिर्वा अंजुहोऽसा यत्राहुतिः प्रत्यतिष्ठत्ततो विकङ्कत उदतिष्ठत्ततः प्रजा असृजत यस्य वैकङ्कती ध्रुवा भवति प्रत्येवास्याहुतयस्तिष्ठन्त्यथो प्रैव जायत एतद्वै सुचाः रूपं यस्यैवःरूपाः सुचो भवन्ति सर्वाण्येवैनः रूपाणि पशूनामुप तिष्ठन्ते नास्यापरूपमात्मजायते ॥ (२४)

जुहूरथो ब्रह्म सुचाः सप्तदश च ॥ [७]

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं गृह्णामि दक्षाय दक्षवृधे रातं देवेभ्योऽग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो वातापिभ्यः पर्जन्यात्मभ्यो दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वापेन्द्र द्विषतो मनोऽप जिज्यासतो जह्यप यो नोऽरातीयति तं जहि प्राणाय त्वापानाय त्वा व्यानाय त्वा सते त्वासते त्वाऽद्यस्त्वौषधीभ्यो विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यो

यतः प्रजा अक्विन्द्रा अजायन्त तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदात्रे
ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमि॥ (२५)

ओषधीभ्यश्चतुर्दश च॥ [८]

यां वा अध्वर्युश्च यजमानश्च देवतामन्तरितस्तस्या आ वृश्चेते
प्राजापत्यं दधिग्रहं गृहीयात्प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभ्य एव
नि हुवाते ज्येष्ठो वा एष ग्रहाणां यस्यैष गृह्यते ज्यैष्ठ्यमेव
गच्छति सर्वासां वा एतद्देवतानां रूपं यदेष ग्रहो यस्यैष गृह्यते
सर्वाण्येवैनं रूपाणि पशूनामुप तिष्ठन्त उपयामगृहीतः (२६)

असि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं गृह्णामीत्याह
ज्योतिरेवैनं समानानां करोत्यग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य
इत्याहैतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनं सर्वाभ्यो गृह्णत्यपेन्द्र
द्विषतो मन इत्याह भ्रातृव्यापनुत्यै प्राणाय त्वापानाय त्वेत्याह
प्राणानेव यजमाने दधाति तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदात्रे
ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमि (२७)

इत्याह प्रजापतिः सर्वा देवताः सर्वाभ्य एवैनं देवताभ्यो
जुहोत्याज्यग्रहं गृहीयात्तेजस्कामस्य तेजो वा आज्यं तेजस्यैव
भवति सोमग्रहं गृहीयाद्ब्रह्मवर्चस्कामस्य ब्रह्मवर्चसं वै सोमो
ब्रह्मवर्चस्यैव भवति दधिग्रहं गृहीयात्पशुकामस्योर्वै दध्यूर्कपशव

ऊर्जेवास्मा ऊर्जं पशूनव रुन्धे॥ (२८)

उपयामगृहीतो जुहोमि त्रिचंत्वारिंशच्च॥ [९]

त्वे ऋतुमपि वृञ्जन्ति विश्वे द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः। स्वादोः
स्वादीयः स्वादुना सृजा समत ऊ षु मधु मधुनाभि योधि।
उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः
प्रजापतये त्वा। प्राणग्रहान्गृह्णात्येतावद्वा अस्ति यावदेते ग्रहाः
स्तोमाश्छन्दांसि पृष्ठानि दिशो यावदेवास्ति तत् (२९)

अव रुन्धे ज्येष्ठा वा एतान्ब्राह्मणाः पुरा विद्वामंक्रन्तस्मात्तेषां
सर्वा दिशोऽभिजिता अभूवन् यस्यैते गृह्यन्ते ज्येष्ठामेव गच्छत्यभि
दिशो जयति पञ्च गृह्यन्ते पञ्च दिशः सर्वास्वेव दिक्ष्वध्रुवन्ति नवनव
गृह्यन्ते नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधति प्रायणीये
चोदयनीये च गृह्यन्ते प्राणा वै प्राणग्रहाः (३०)

प्राणैरेव प्रयन्ति प्राणैरुद्यन्ति दशमेऽहंनृह्यन्ते प्राणा वै
प्राणग्रहाः प्राणेभ्यः खलु वा एतत्प्रजा यन्ति यद्वामदेव्यं योनेश्च्यवते
दशमेऽहंन्वामदेव्यं योनेश्च्यवते यदशमेऽहंनृह्यन्ते प्राणेभ्य एव
तत्प्रजा न यन्ति॥ (३१)

तत्प्राणग्रहाः सप्तत्रिंशच्च॥ [१०]

प्र देवं देव्या धिया भरता जातवेदसम्। हव्या नो
वक्षदानुषक्। अयमुष्य प्र देवयुर्होता यज्ञाय नीयते। रथो

न योरभीवृतो घृणीवाश्चेतति त्मना। अयमग्निरुरुष्यत्यमृतादिव
जन्मनः। सहसश्चिथ्सर्हीयां देवो जीवातवे कृतः। इडायास्त्वा
पदे वयं नाभा पृथिव्या अधि। जातवेदो नि धीमह्यग्रे हव्याय
वोढवे। (३२)

अग्ने विश्वेभिः स्वनीक देवैरूर्णावन्तम्प्रथमः सीद योनिम्।
कुलायिनं घृतवन्तं सवित्रे यज्ञं नय यजमानाय साधु।
सीद होतः स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञं सुकृतस्य
योनौ। देवावीर्देवान् हविषा यजास्यग्रे बृहद्यजमाने वयो धाः।
नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवा असदथ्सुदक्षः।
अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः। त्वं
दूतस्त्वम् (३३)

उ नः परस्पास्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता। अग्ने तोकस्य
नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीर्घद्वोधि गोपाः। अभि त्वा देव
सवितरीशानं वार्याणाम्। सदावन्भागमीमहे। मही द्यौः पृथिवी
च न इमं यज्ञमिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः। त्वामग्ने
पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः। तमु (३४)

त्वा दध्यङ्घ्रिषिः पुत्र ईधे अथर्वणः। वृत्रहणं पुरन्दरम्। तमु
त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम्। धनंजयं रणेरणे। उत
ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि। धनंजयो रणेरणे। आ यं हस्ते

न खादिन॑ ५ शिशु॑ जा॒तं न बिभ्र॑ति। वि॒शाम॒ग्निः॑ स्व॑ध्व॒रम्। प्र दे॒वं
दे॒ववी॑तये॒ भर॑ता वसु॒वित्त॑मम्। आ स्वे योनौ॒ नि षी॑दतु। आ (३५)

जा॒तं जा॒तवे॑दसि प्रि॒यः॑ शि॑शी॒ताति॑थिम्। स्योन
आ गृ॒हप॑तिम्। अ॒ग्निना॒ऽग्निः॑ समि॑ध्यते क॒विर्गृ॑हप॑तिर्यु॒वा।
ह॒व्यवा॑ङ्मुह्य॑स्यः। त्व॑ ह्य॒ग्ने अ॒ग्निना॒ विप्रो॒ विप्रे॑ण॒ सन्ध॑स॒ता।
सखा॒ सख्या॑ समि॑ध्यसे। तम्म॑र्जयन्त सु॒क्रतु॑ पुरो॒यावा॑नमा॒जिषु॑।
स्वेषु॒ क्षये॑षु वा॒जिनम्। य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञम॑यजन्त दे॒वास्ता॑नि॒ धर्मा॑णि
प्रथ॑मान्या॑सन्। ते ह॒ नाक॑म्महि॒मानः॑ सचन्ते॒ यत्र पूर्वे॑ सा॒ध्याः
सन्ति॑ दे॒वाः (३६)

बोढवे दूतस्त्वन्तमुं सीदत्वा यत्र चत्वारि च॥ [११]

यु॒ञ्जान॒ इमाम॑गृ॒ष्णं दे॒वस्य॑ सन्ते वि पाज॑सा॒ वस॑वस्त्वा॒ समा॑स्त्वो॒र्ध्वा अ॒स्याकू॑तिं यद॑ग्ने॒ यान्य॑ग्ने॒ यं
य॒ज्ञमेका॑दश॥११॥ यु॒ञ्जानो॒ वर्म॑ च स्थ आदि॒त्यास्त्वा॒ भार॑ती॒ स्वा॑ ५ अह॑ ५ षट्त्वारि॑ ५ शत्॥४६॥ यु॒ञ्जानो॒
वाजे॑वाजे॥ [१२]

॥ काण्डम् ४ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

युञ्जानः प्रथमम्मनस्तत्वाय सविता धियः। अग्निं
ज्योतिर्निचार्य पृथिव्या अध्याभरत्। युक्ताय मनसा देवान्स्सुवर्यतो
धिया दिवम्। बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता प्र सुवति तान्।
युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे। सुवर्गेयाय शक्त्यै। युञ्जते
मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा
दधे वयुनाविदेक इत् (१)

मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः। युजे वां ब्रह्म पूर्य नमोभिर्वि
श्लोकां यन्ति पृथ्येव सूरः। शृण्वन्ति विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये
धामानि दिव्यानि तस्थुः। यस्य प्रयाणमन्वन्य इद्ययुर्देवा देवस्य
महिमानमर्चतः। यः पार्थिवानि विममे स एतशो रजांसि देवः
सविता महित्वना। देव सवितुः प्र सुव यज्ञम्प्र सुव (२)

यज्ञपतिम्भगाय दिव्यो गन्धर्वः। केतपूः केतं नः पुनातु
वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः। इमं नो देव सवितर्यज्ञं प्र
सुव देवायुवः सखिविदः सत्राजितं धनजितं सुवर्जितम्।
ऋचा स्तोमः समर्धय गायत्रेण रथन्तरम्। बृहद्गायत्रवर्तनि।

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्गायत्रेण
छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वदभिरसि नारिः (३)

असि पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदा भर त्रैष्टुभेन
त्वा छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वद्वभिरसि नारिरसि त्वया वयं
सधस्थ आग्निं शकेम खनितुं पुरीष्यं जागतेन त्वा छन्दसा-
ऽऽददेऽङ्गिरस्वद्वस्तं आधाय सविता बिभ्रदभिरं हिरण्ययीम।
तया ज्योतिरजस्रमिदग्निं खात्वी न आ भरानुष्टुभेन त्वा
छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वत्॥

इद्यजं प्र सुं नारिरानुष्टुभेन त्वा छन्दसा त्रीणि च॥ [१]

इमामगृभ्णन्नशनामृतस्य पूर्व आयुषि विदथेषु कव्या। तया
देवाः सुतमा बभूवुरऋतस्य सामन्थ्सरमारपन्ती। प्रतूर्तं वाजिन्ना
द्रव वरिष्ठामनु संवतम्। दिवि ते जन्म परममन्तरिक्षे नाभिः
पृथिव्यामधि योनिः। युजाथां रासंभं युवमस्मिन् यामे वृषण्वसू।
अग्निम्भरन्तमस्मयुम्। योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे।
सखाय इन्द्रमृतये। प्रतूर्वन् (५)

एह्यवक्रामन्नशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यान्मयोभूरेहि।
उर्वन्तरिक्षमन्विहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन्। पूष्णा सयुजां
सह। पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेह्यग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्व-
दङ्गिरम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्यामोऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरामः।
अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः। अनु

सूर्यस्य (६)

पुरु॒त्रा च॑ र॒श्मीन॑नु द्यावा॑पृथि॒वी आ त॑तान। आ॒गत्य॑
वा॒ज्यध्व॑नः सर्वा॒ मृधो॑ वि धू॒नुते। अ॒ग्निः स॒धस्थे॑ मह॒ति चक्षु॑षा
नि चि॑कीषते। आ॒क्रम्य॑ वाजि॒न्यृथि॑वीम॒ग्निमि॑च्छ रु॒चा त्वम्।
भू॒म्या वृ॒त्वाय॑ नो ब्रूहि॒ यतः॑ खना॑म॒ तं व॑यम्। द्यौस्ते॑ पृ॒ष्ठं पृथि॑वी
स॒धस्थ॑मा॒त्मान्तरि॑क्षः॒ समु॒द्रस्ते॒ योनिः॑। वि॒ख्याय॑ चक्षु॑षा त्वम॒भि
तिष्ठ॑ (७)

पृ॒त॒न्यतः॑। उत्क्रा॑म मह॒ते सौभ॑गाया॒स्मादा॑स्थाना॑द्वि॒णोदा॑
वा॒जिन्। व॒यः स्या॑म सु॒म॒तौ पृथि॑व्या अ॒ग्निं ख॑निष्यन्त॑ उप॒स्थे
अस्याः॑। उद॑क्रमीद्वि॒णोदा॑ वा॒ज्यर्वा॑कः स लो॒कः सु॑कृतं
पृथि॑व्याः। ततः॑ खनेम सु॒प्रती॑कम॒ग्निः सु॒वो रुहा॑णा॒ अधि॑ नाकं
उत्त॑मे। अपो॑ दे॒वीरु॑पं सृज॒ मधु॑मतीरय॒क्ष्माय॑ प्र॒जाभ्यः॑। तासा॑ः
स्था॒नादु॒ज्जिह॑ता॒मोष॑धयः सु॒पिप्प॒लाः। जिघ॑र्मि (८)

अ॒ग्नि॒मन॑सा घृ॒तेन॑ प्रति॒क्ष्यन्त॑म्भुव॑नानि॒ विश्वा॑। पृथुं॑
ति॒रश्वा॑ वयंसा बृ॒हन्तं॑ व्यचि॑ष्ठम॒न्नः रभ॑सं वि॒दान॑म्। आ
त्वा॑ जिघ॑र्मि वच॑सा घृ॒तेना॑र॒क्षसा॒ मन॑सा॒ तज्जु॑षस्व। मर्य॑श्रीः
स्पृ॒ह्यद्व॑र्णो अ॒ग्निर्ना॑भि॒मृशे॑ त॒नुवा॒ जर॑हृषाणः। परि॒ वाज॑पतिः
क॒विर॒ग्निर्ह॑व्या न्य॑क्रमीत्। दध॑द्र॒त्नानि॑ दा॒शुषे॑। परि॒ त्वाऽग्ने॑ पु॒रं
व॒यं वि॒प्रः सह॑स्य धीमहि। धृ॒षद्व॑र्णं दि॒वेदि॑वे भे॒त्तार॑म्भङ्गु॒राव॑तः।

त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि। त्वं
वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः॥ (९)

प्रतूर्वन्धसूर्यस्य तिष्ठ जिघर्षि भेत्तारं विश्वं॥ [२]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां
पृथिव्याः सधस्थेऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि। ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने
सुप्रतीकमजस्रेण भानुना दीद्यानम्। शिवं प्रजाभ्योऽहिंसन्तं
पृथिव्याः सधस्थेऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि। अपां पृष्ठमसि
सप्रथा उर्वग्निम्भरिष्यदपरावपिष्ठम्। वर्धमानम्मह आ च पुष्करं
दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। शर्म च स्थः (१०)

वर्म च स्थो अच्छिद्रे बहुले उभे। व्यचस्वती सं
वसाथाम्भर्तमग्निम्पुरीष्यम्। सं वसाथाः सुवर्विदा समीची
उरसा त्मना। अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित्।
पुरीष्योऽसि विश्वभराः। अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने। त्वामग्ने
पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः। तमु त्वा
दध्यङ्घ्रिः पुत्र ईधे (११)

अथर्वणः। वृत्रहणं पुरन्दरम्। तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे
दस्युहन्तमम्। धनंजयः रणैरणे। सीदं होतः स्व उ लोके
चिकित्वान्त्सादया यज्ञः सुकृतस्य योनौ। देवावीर्देवान् हविषा

यजा॒स्यग्ने॑ बृ॒हद्यज॑माने॒ वयो॑ धाः। नि होता॑ होतृष॑दने॒ विदा॑नस्त्वे॒षो
दी॑दिवा॒ ५ अ॑सदथ्सु॒दक्षः॑। अद॑ब्धव्रतप्रमतिर्वि॒सिष्ठः॑ सह॒स्रम्भुरः॑
शुचि॑जिह्वो अ॒ग्निः। स॒ ५ सी॑दस्व म॒हा॒ ५ अ॑सि शोच॑स्व (१२)

दे॒व॒वीत॑मः। वि धू॒मम॑ग्ने अरु॒षम्मि॑येध्य सृ॒ज प्र॑शस्त दर्श॒तम्।
जनि॑ष्वा हि जे॒न्यो अ॒ग्ने अ॒ह्वा॒ ५ हि॒तो हि॒तेष्व॑रु॒षो वने॑षु। दमे॑दमे
स॒प्त रत्ना॒ दधा॑नोऽ॒ग्निर्होता॒ नि ष॑सादा॒ यजी॑यान्॥ (१३)

स्थ॒ ईधे॒ शोच॑स्व स॒प्तवि॑शतिश्च॥ [३]

सं ते॑ वा॒युर्मा॑तृरि॒श्वो दधा॑तू॒त्ताना॑यै हृद॑यं यद्वि॒लिष्ट॑म्। दे॒वानां॑
यश्चर॑ति प्रा॒णथे॑न॒ तस्मै॑ च दे॒वि व॑ष॒डस्तु॑ तुभ्य॑म्। सुजा॑तो॒ ज्योति॑षा
स॒ह श॑र्म वरू॒थमा॑स॒दः सु॑वः। वा॒सो अ॒ग्ने वि॒श्वरू॑प॒ ५ सं व्य॑यस्व
वि॒भाव॑सो। उदु॑ तिष्ठ॒ स्वध्व॑रावा॒ नो दे॒व्या कृ॑पा। दृ॒शे च॑ भा॒सा
बृ॒हता॑ सु॒शुक्निरा॑ग्ने॒ याहि॑ सुश॒स्तिभिः॑। (१४)

ऊ॒र्ध्व ऊ॒ षु ण॑ ऊ॒तये॒ तिष्ठा॑ दे॒वो न स॑वि॒ता। ऊ॒र्ध्वो
वाज॑स्य॒ सनि॑ता॒ यद॑ञ्जिभिर्वा॒घद्विर्वि॑ह्वया॒महे। स जा॑तो ग॒र्भो अ॑सि
रोद॑स्यो॒रग्ने॑ चारु॒र्विभृ॑त॒ ओष॑धीषु। चि॒त्रः शि॒शुः परि॑ तमा॒ ५ स्य॑क्तः प्र
मा॒तृभ्यो॑ अ॒धि क॑नि॒क्रद॑द्वाः। स्थि॒रो भ॑व वी॒ड्वङ्ग॑ आ॒शुर्भ॑व वा॒ज्यव॑न्न।
पृथु॑र्भव सु॒षद॑स्त्वम॒ग्नेः पु॑रीष॒वाहनः॑। शि॒वो भ॑व (१५)

प्र॒जाभ्यो॑ मा॒नु॒षीभ्य॑स्त्वम॑ङ्गि॒रः। मा द्या॑वापृथि॒वी अ॒भि शू॑शुचो
मा॒न्तरि॑क्षं मा॒ वन॑स्पतीन्। प्रैतुं वा॒जी क॑नि॒क्रद॑न्नाने॒दद्रा॑संभुः प॒त्वा॑।

भरन्नग्निम्पुरीष्यं मा पाद्यायुषः पुरा। रासंभो वां कनिक्कदत्सुयुक्तो
वृषणा रथे। स वामग्निम्पुरीष्यमाशुर्दूतो वहादितः। वृषाग्निं
वृषणम्भरन्नपां गर्भं समुद्रियम्। अग्न आ याहि (१६)

वीतयं ऋतं सत्यम्। ओषधयः प्रति गृहीताग्निमेतं
शिवमायन्तमभ्यत्र युष्मान्। व्यस्यन्विश्वा अमतीररातीर्निषीदन्तो
अपं दुर्मतिं हनत्। ओषधयः प्रति मोदध्वमेनम्पुष्पावतीः
सुपिप्पलाः। अयं वो गर्भं ऋत्वियः प्रत्नं सधस्थमासदत्॥ (१७)

सुशस्तिभिः शिवो भव याहि षट्त्रिंशच्च॥ [४]

वि पाजंसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो अमीवाः।
सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहं सुहवस्य प्रणीतौ। आपो
हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो
वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा
अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः।
मित्रः (१८)

संसृज्यं पृथिवीम्भूमिं च ज्योतिषा सह। सुजातं
जातवेदसमग्निं वैश्वानरं विभुम्। अयक्ष्माय त्वा संसृजामि
प्रजाभ्यः। विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः संसृजन्त्वानुष्टुभेन
छन्दसाङ्गिरस्वत्। रुद्राः सम्भृत्यं पृथिवीम्बृहज्योतिः समीधिरे।
तेषां भानुरजस्र इच्छुक्रो देवेषु रोचते। संसृष्टां वसुभी रुद्रेधीरैः

कर्मण्या॑म्मृदम्। हस्ता॑भ्याम्मृद्वीं कृत्वा सिनीवा॒ली करोतु (१९)

ताम्। सिनीवा॒ली सु॑कप॒र्दा सु॑कुरी॒रा स्वौप॒शा। सा तुभ्य॑मदिते मह॒ ओखां द॑धातु हस्तयोः। उ॒खां करोतु॑ शक्त्या॒ बाहु॑भ्यामदितिर्धिया। मा॒ता पु॒त्रं यथो॑पस्थे साग्नि॒म्बिभर्तु॑ गर्भ॒ आ। म॒खस्य॑ शिरोऽसि यज्ञस्य॑ प॒दे स्थः॑। वस॑वस्त्वा कृण्वन्तु गाय॒त्रेण॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वत्पृ॑थिव्य॒सि रु॒द्रास्त्वा कृण्वन्तु॑ त्रैष्टु॒भेन॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वद॒न्तरि॑क्षमसि (२०)

आ॒दि॒त्यास्त्वा कृण्वन्तु॑ जाग॑तेन॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वद्वौर॑सि वि॒श्वे त्वा दे॒वा वै॑श्वान॒राः कृण्व॑न्त्वानुष्टु॒भेन॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वद्विशो॑ऽसि ध्रु॒वासि॑ धा॒रया॒ मयि॑ प्र॒जा५ रा॒यस्पोष॑ गोप॒त्य५ सु॒वीर्य॑५ सजा॒तान् यज॑माना॒यादित्यै॑ रा॒स्त्रास्य॑दितिस्ते॒ बिलं॑ गृह्णातु पाङ्के॑न॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वत्। कृ॒त्वाय॑ सा म॒हीमु॒खाम्मु॒न्मयी॑ योनि॑म॒ग्रये॑। ताम्पु॒त्रेभ्यः॑ सम्प्राय॑च्छुद॑दितिः श्र॒पया॑निति॥ (२१)

मित्रः करोत्वन्तरिक्षमसि प्र चत्वारि च॥ [५]

वस॑वस्त्वा धूपयन्तु गाय॒त्रेण॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वद्रु॒द्रास्त्वा धूपयन्तु॑ त्रैष्टु॒भेन॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वदा॑दि॒त्यास्त्वा धूपयन्तु॑ जाग॑तेन॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वद्विश्वे॑ त्वा दे॒वा वै॑श्वान॒रा धूपय॑न्त्वानुष्टु॒भेन॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वदिन्द्र॑स्त्वा धूपय॑त्वङ्गिर॒स्वद्विष्णु॑स्त्वा धूपय॑त्वङ्गिर॒स्वद्वरु॑ण॒स्वददिति॑स्त्वा दे॒वी वि॒श्वदे॑व्यावती पृथि॒व्याः स॒धस्थे॑-

ऽङ्गिरस्वत्खनत्ववट देवानां त्वा पत्नीः (२२)

देवीर्विश्वदैव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वदधतूखे
धिषणांस्त्वा देवीर्विश्वदैव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वदभीन्धतामु
ग्रास्त्वा देवीर्विश्वदैव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वच्छपयन्तूखे
वरूत्रयो जनयस्त्वा देवीर्विश्वदैव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे-
ऽङ्गिरस्वत्पचन्तूखे। मित्रेतामुखाम्पचैषा मा भेदि। एतां ते परि
ददाम्यभित्त्यै। अभीमाम् (२३)

महिना दिवम्मित्रो बभूव सप्रथाः। उत श्रवसा पृथिवीम्।
मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम्। द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम्।
देवस्त्वा सवितोद्वपतु सुपाणिः स्वङ्गुरिः। सुबाहुरुत शक्त्या।
अपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आ पृण। उत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ
ध्रुवा त्वम्। वसवस्त्वाच्छृन्दन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा
च्छृन्दन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वाच्छृन्दन्तु जागतेन
छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा आच्छृन्दन्त्वानुष्टुभेन
छन्दसाङ्गिरस्वत्॥ (२४)

पत्नीरिमा५ रुद्रास्त्वाच्छृन्दन्त्वेकात्रवि१शुतिश्च॥ [६]

समांस्त्वाग्र ऋतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि सत्या।
सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्याः।
सं चेध्यस्वाग्ने प्र च बोधयैनमुच्च तिष्ठ महते सौभगाय। मा च

रिषदुपसत्ता ते अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु मान्ये। त्वामग्ने वृणते
ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने (२५)

सुवरेणे भवा नः। सपत्न्या नो अभिमातिजिच्च स्वे गये
जागृह्यप्रयुच्छन्। इहैवाग्ने अधि धारया रयिं मा त्वा नि
क्रन्पूर्वचितो निकाऱिणः। क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्धतां
ते अनिष्टतः। क्षत्रेणाग्ने स्वायुः स९ रभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये
यतस्व। सजातानाम्मध्यमस्था एधि राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह।
अति (२६)

निहो अति स्निधोऽत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने। विश्वा ह्यग्ने
दुरिता सहस्वाथास्मभ्य९ सहवीरा९ रयिं दाः। अनाधृष्यो
जातवेदा अनिष्टतो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह। विश्वा आशाः
प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियः शिवाभिर्द्य परि पाहि नो वृधे। बृहस्पते
सवितर्बोधयेन्९ स९शितं चिथ्सन्तरा९ स९ शिशाधि।
वर्धयेन्ममहते सौभगाय (२७)

विश्व एनमनु मदन्तु देवाः। अमुत्रभूयादध यद्यमस्य बृहस्पते
अभिशास्तेरमुञ्चः। प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानामग्ने भिषजा
शचीभिः। उद्वयं तमसस्परि पश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम्। देवं देवत्रा
सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम्॥ (२८)

ऊर्ध्वा अस्य समिधौ भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचीः पृथग्नेः।
 द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः। तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो देवेषु
 देवः। पथ आनक्ति मध्वा घृतेन। मध्वा यज्ञं नक्षसे प्रीणानो
 नराशः सो अग्ने। सुकृद्देवः सविता विश्ववारः। अच्छायमेति
 शर्वसा घृतेनेडानो वह्निर्ममसा। अग्निः सुचो अध्वरेषु प्रयत्सु।
 स यक्षदस्य महिमानमग्नेः सः (२९)

ई मन्द्रासु प्रयसः। वसुश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च। द्वारो देवीरन्वस्य
 विश्वे व्रता ददन्ते अग्नेः। उरुव्यचंसो धाम्ना पत्यमानाः। ते अस्य
 योषणे दिव्ये न योनावुषासानक्ता। इमं यज्ञमवतामध्वरं नः। दैव्या
 होतारावूर्ध्वमध्वरं नोऽग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम्। कृणुतं नः स्विष्टिम्।
 तिस्रो देवीर्बर्हिरेदः सदन्तिवडा सरस्वती (३०)

भारती। मही गृणाना। तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरुक्षु त्वष्टा
 सुवीरम्। रायस्पोषं वि प्यतु नाभिंमस्मे। वनस्पतेऽव सृजा
 रराणस्मना देवेषु। अग्निर्हव्यः शमिता सूदयाति। अग्ने स्वाहा
 कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम्। विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम्।
 हिरण्यगर्भः समवर्तताग्ने भूतस्य जातः पतिरेकं आसीत्। स
 दाधार पृथिवीं द्याम् (३१)

उतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम। यः प्राणतो निमिषतो
 महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः

कस्मै देवाय हविषा विधेम। य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं
उपासते प्रशिषं यस्य देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै
देवाय हविषा विधेम। यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रं
रसया सह (३२)

आहुः। यस्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा
विधेम। यं क्रन्दसी अवसा तस्तभाने अभ्यैक्षेताम्मनसा रेजमाने।
यत्राधि सूर उदितौ व्येति कस्मै देवाय हविषा विधेम। येन
द्यौरुग्रा पृथिवी च दृढे येन सुवः स्तभितं येन नाकः। यो
अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम। आपो
ह यन्महतीर्विश्वम् (३३)

आयन्दक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। ततो देवानां
निरवर्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम। यश्चिदापो
महिना पर्यपश्यद्वक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। यो देवेष्वधि देव
एक आसीत्कस्मै देवाय हविषा विधेम॥ (३४)

अग्नेः स सरस्वती द्यां सह विश्वश्चतुस्त्रिंशश्च॥ [८]

आकूतिमग्निमप्रयुजं स्वाहा मनो मेधामग्निमप्रयुजं स्वाहा
चित्तं विज्ञातमग्निमप्रयुजं स्वाहा वाचो विधृतिमग्निमप्रयुजं स्वाहा
प्रजापतये मनवे स्वाहाग्नये वैश्वानराय स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तो
वृणीत सख्यं विश्वे राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा

मा सु भित्था मा सु रिषो दृहस्व वीडयस्व सु। अम्ब धृष्णु
वीरयस्व (३५)

अग्निश्चेदं करिष्यथः। दृहस्व देवि पृथिवि स्वस्तय आसुरी
माया स्वधया कृतासि। जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यमरिष्टा
त्वमुदिहि यज्ञे अस्मिन्। मित्रैतामुखां तपैषा मा भेदि। एतान्ते
परि ददाम्यभित्त्यै। द्वन्नः सर्पिरासुतिः प्रलो होता वरेण्यः।
सहसस्पुत्रो अद्भुतः। परस्या अधि संवतोऽवरां अभ्या (३६)

तर। यत्राहमस्मि तां अंवा परमस्याः परावतो रोहिदंश्च इहा
गंहि। पुरीष्यः पुरुप्रियोऽग्रे त्वं तरा मृधः। सीद त्वं मातुरस्या
उपस्थे विश्वान्यग्रे वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा तपसाभि
शूशुचोऽन्तरस्यां शुक्रज्योतिर्वि भाहि। अन्तरग्रे रुचा त्वमुखायै
सदने स्वे। तस्यास्त्वं हरसा तपञ्जातवेदः शिवो भव। शिवो
भूत्वा मह्यमग्रेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः
स्वां योनिमिहासदः॥ (३७)

वीरयस्वा तपन्विशतिश्च॥

[९]

यदग्रे यानि कानि चा ते दारूणि दध्मसि। तदस्तु तुभ्यमिद्धृतं
तज्जुषस्व यविष्ठ। यदत्त्युपजिह्विका यद्वम्रो अतिसर्पति। सर्वं तदस्तु
ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ। रात्रिं रात्रिमप्रयावम्भरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते
घासमस्मै। रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्रे मा ते प्रतिवेशा रिषाम।

नाभां (३८)

पृथिव्याः समिधानमग्निं रायस्पोषाय बृहते हवामहे।
इरम्मदम्बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निं पृतनासु सासहिम्। याः सेना
अभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा उत। ये स्तेना ये च तस्करास्तास्त
अग्नेऽपि दधाम्यास्यै। दष्ट्राभ्याम्मलिमूञ्जम्यैस्तस्करा उत।
हनूभ्यास्तैनान्भगवस्तास्त्वं खाद सुखादितान्। ये जनेषु
मलिम्लवः स्तेनास्तस्करा वने। ये (३९)

कक्षेष्वायवस्तास्त दधामि जम्भयोः। यो अस्मभ्यमरातीयाद्य
नो द्वेषते जनः। निन्दाद्यो अस्मान् दिप्साच्च सर्वं तम्मस्मसा
कुरु। सशितं मे ब्रह्म सशितं वीर्यं बलम्। सशितं क्षत्रं
जिष्णु यस्याहमस्मि पुरोहितः। उदैषाम्बाहू अतिरमुद्वर्च उदू
बलम्। क्षिणोमि ब्रह्मणामित्रानुन्नयामि (४०)

स्वा अहम्। दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौदुर्मर्षमायुः
श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्वयौभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः।
विश्वा रूपाणि प्रति मुञ्चते कविः प्रासावीद्ध्रं द्विपदे चतुष्पदे।
वि नाकमख्यत्सविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुषसो वि राजति।
नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकं समीची। द्यावा
क्षामा रुक्मः (४१)

अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। सुपर्णोऽसि

गुरुत्मात्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुः स्तोमं आत्मा सामं ते
 तनूर्वामदेव्यम्बृहद्रथन्तरे पक्षौ यज्ञायज्ञियम्पुच्छं छन्दांस्यङ्गानि
 धिष्णिषाः शफा यजूंषि नाम। सुपर्णोऽसि गुरुत्मान्दिवं गच्छ
 सुवं पत॥ (४२)

नाभा वने येन यामि क्षामां रुक्मोऽष्टात्रिंशच्च॥ [१०]

अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि। स इद्वेवेषु गच्छति।
 सोम यास्ते मयोभुव ऊतयः सन्ति दाशुषे। ताभिर्नोऽविता भव।
 अग्निर्मूर्धा भुवः। त्वं नः सोम या ते धामानि। तत्सवितुर्वरेण्यम्भर्गो
 देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्। अचिन्ती यच्चकृमा दैव्ये
 जने दीनैर्दक्षैः प्रभूती पूरुषत्वता। (४३)

देवेषु च सवितुर्मानुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनागसः।
 चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम्। यज्ञं दधे सरस्वती।
 पार्वीरवी कन्या चित्रायुः सरस्वती वीरपत्नी धियं धात्।
 ग्राभिरच्छिद्रं शरणं सजोषा दुराधर्षं गृणते शर्म यंसत्।
 पूषा गा अन्वेतु नः पूषा रक्षत्वर्वतः। पूषा वाजं सनोतु नः।
 शुक्रं ते अन्यद्यजतं ते अन्यत् (४४)

विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि। विश्वा हि माया अवसि स्वधावो
 भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु। तेऽवर्धन्त स्वतवसो महित्वना नाकं
 तस्थुरु रुचक्रिरे सदः। विष्णुर्यद्वावद्वृषणम्मदच्युतं वयो न सीदन्नधि

ब॒र्हिषि॑ प्रि॒ये। प्र चि॒त्रम॑र्कं गृ॒णते॑ तु॒राय॑ मा॒रुता॑य॒ स्वत॑वसे
भर॑ध्वम्। ये सहा॑सि॒ सह॑सा॒ सह॑न्ते (४५)

रेज॑न्ते अ॒ग्ने पृ॒थि॒वी म॒खेभ्यः॑। वि॒श्वे दे॒वा वि॒श्वे दे॒वाः। द्यावा॑
नः पृ॒थि॒वी इ॒मं सि॒ध्रम॑द्य दि॒वि॒स्पृश॑म्। य॒ज्ञं दे॒वेषु॑ यच्छ॒ताम्।
प्र पू॒र्वजे॑ पि॒तरा॒ नव्य॑सीभिर्गी॒र्भिः कृ॑णुध्व॒ः स॒दने॑ ऋ॒तस्य॑। आ
नो॑ द्यावापृथि॒वी दै॒व्येन॑ जने॒न या॑त॒म्महि॑ वां वरू॒थम्। अ॒ग्निः
स्तोमे॑न बो॒धय॑ समि॒धानो॑ अम॒र्त्यम्। ह॒व्या दे॒वेषु॑ नो दधत्। स
ह॒व्य॒वाड॑म॒र्त्य उ॒शि॒ग्दूत॑श्चनो॒हितः। अ॒ग्नि॒र्धिया॑ समृ॒ण्वति॑। शं नो॑
भव॑न्तु वा॒जेवा॒जे॥ (४६)

पुरुष॑त्वतां यज॑तन्ते॒ अन्य॑त्सह॑न्ते चनो॒हितोऽष्टौ॑ च॥ [११]

विष्णोः॑ क्रमो॑ऽसि दि॒वस्प॑र्यत्र॒पतेऽपे॑त॒ समि॑तं या जा॒ता मा नो॑ हि॒ःसी॒द्ध्वाऽस्या॑दित्यङ्ग॒र्भमिन्द्रा॑ग्नी
रोच॑नैका॒दश॑॥ [१२]

विष्णो॑रस्मिन् ह॒व्येति॑ त्वा॒ऽहं धी॑तिभि॒र्होत्रा॑ अ॒ष्टाच॑त्वारि॒ंशत्॥४८॥ विष्णोः॑ क्रमो॑ऽसि स त्वत्रो॑
अ॒ग्ने॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

विष्णोः॑ क्रमो॑ऽस्यभिमाति॒हा गा॑य॒त्रं छ॑न्द॒ आ रो॑ह पृथि॒वीमनु॑
वि क्र॑मस्व॒ निर्भ॑क्तः स यं द्वि॒ष्मो विष्णोः॑ क्रमो॑ऽस्यभि॒शस्ति॑हा

त्रैष्टुभं छन्द आ रोहान्तरिक्षमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो
विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतं छन्द आ रोह दिवमनु
वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः (१)

क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभं छन्द आ रोह दिशोऽनु वि
क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मः। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा
रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी
भानुना भात्यन्तः। अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभि न आ वर्तस्वायुषा वर्चसा
सन्या मेधया प्रजया धनेन। अग्ने (२)

अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः। तासाम्पोषस्य
पोषेण पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रयिमा कृधि। पुनरूर्जा नि
वर्तस्व पुनरग्र इषायुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रय्या नि
वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्सिरया विश्वतस्परि। उदुत्तमं वरुण
पाशमस्मदवाधमम् (३)

वि मध्यमं श्रथाय। अथा वयमादित्य व्रते तवानांगसो
अदितये स्याम। आ त्वाहार्षमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः।
विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रया। अग्ने बृहन्नुषसामूर्ध्वो
अस्थान्निर्जग्मिवान्तमसो ज्योतिषागात्। अग्निर्भानुना रुशता
स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्मान्यप्राः। सीद त्वं मातुरस्याः (४)

उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा

तपसाभि शूशुचोऽन्तरस्याः शुक्रज्योतिर्वि भाहि। अन्तरग्रे रुचा
 त्वमुखायै सदेने स्वे। तस्यास्त्वः हरसा तपजातवेदः शिवो भव।
 शिवो भूत्वा मह्यमग्रेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः
 सर्वाः स्वं योनिमिहासदः। हः सः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता
 वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदृतसद्धोमसदजा गोजा ऋतजा
 अद्रिजा ऋतम्बृहत्॥ (५)

दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विप्पो विष्णोर्धनेनाग्रेऽधममस्याः शुचिपथोऽंश च॥—[१]

दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्वितीयं परि जातवेदाः।
 तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः। विद्वा ते
 अग्रे त्रेधा त्रयाणि विद्वा ते सन्न विभृतं पुरुत्रा। विद्वा ते नाम
 परमं गुहा यद्विद्वा तमुत्सं यत आजगन्थ। समुद्रे त्वा नृमणा
 अपस्वन्तर्नृचक्षा ईधे दिवो अग्न ऊधन्। तृतीयं त्वा (६)

रजसि तस्थिवाः समृतस्य योनौ महिषा अहिन्वन्।
 अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्।
 सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः।
 उशिक्पावको अरतिः सुमेधा मर्तेष्वग्निरमृतो निधायि। इयति
 धूममरुषम्भरिभ्रदुच्छुक्तेण शोचिषा द्यामिनक्षत्। विश्वस्य
 केतुर्भुवनस्य गर्भ आ (७)

रोदसी अपृणाञ्जायमानः। वीडुं चिदद्रिमभिनत्परायञ्जना

यदग्निमयंजन्त पञ्च। श्रीणामुदारो धरुणो रयीणाम्मनीषाणाम्प्रार्पणः
सोमगोपाः। वसोः सूनुः सहसो अप्सु राजा वि भात्यग्रं
उषसामिधानः। यस्तै अद्य कृणवद्भद्रशोचेऽपूपं देव घृतवन्तमग्ने।
प्र तं नय प्रतरां वस्यो अच्छामि द्युमं देवभक्तं यविष्ठ। आ (८)

तम्भज सौश्रवसेष्वग्र उक्थउक्थ आ भज शस्यमाने।
प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवात्युज्जातेन भिनददुञ्जनित्वैः। त्वामग्ने
यजमाना अनु द्यून् विश्वा वसूनि दधिरे वार्याणि। त्वया
सह द्रविणमिच्छमाना ब्रजं गोमन्तमुशिजो वि वव्रुः। दृशानो
रुक्म उर्व्या व्यद्यौर्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥ (९)

तृतीयै त्वा गर्भ आ यविष्ठा यच्चत्वारि च॥ [२]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देह्यनमीवस्य शुष्मिणः। प्रप्रदातारं तारिष
ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। उदु त्वा विश्वे देवा अग्ने भरन्तु
चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको विभावसुः। प्रेदग्ने
ज्योतिष्मान् याहि शिवेभिर्चिभिस्त्वम्। बृहद्विभानुभिर्भासन्मा
हिंसीस्तनुवां प्रजाः। समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम्।
आ (१०)

अस्मिन् हव्या जुहोतन। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत्सूर्यो

न रोचते बृहद्भाः। अ॒भि यः पू॒रुम् पृ॒त॑नासु त॒स्थौ दी॒दाय॒ दैव्यो॒
अति॑थिः शि॒वो नः॑। आपो॑ दे॒वीः प्र॒ति गृ॒हीत॒ भस्मै॑तथ्स्यो॒ने कृ॑णुध्व॒
सु॒र॒भावु॑ लो॒के। तस्मै॑ नमन्तां॒ जन॑यः सु॒पत्नी॑र्मा॒तिव॑ पु॒त्रम्बि॑भृता
स्वे॒नम्। अ॒प्स्व॑ग्ने सधि॒ष्टव॑ (११)

सौष॑धी॒रनु॑ रुध्यसे। गर्भे॑ स॒ञ्जाय॑से पुनः॑। गर्भो॑ अ॒स्योष॑धीनां॒
गर्भो॑ वन॒स्पती॑नाम्। गर्भो॑ वि॒श्वस्य॑ भू॒तस्या॑ग्ने गर्भो॑ अ॒पाम॑सि।
प्र॒सद्य॑ भस्म॑ना॒ योनि॑म॒पश्च॑ पृथि॒वीम॑ग्ने। स॒ꣳसृ॒ज्य मा॒तृभि॑स्त्वं
ज्योति॑ष्मान्पुन॒रास॑दः। पुन॑रा॒सद्य॑ स॒दन॑म॒पश्च॑ पृथि॒वीम॑ग्ने। शेषे॑
मा॒तुर्य॑थोप॒स्थेऽन्तर॑स्याꣳ शि॒वर्त॑मः। पुन॑रू॒र्जा (१२)

नि वर्त॑स्व पुन॑र॒ग्र इ॒षायु॑षा। पुन॑र्नः पाहि वि॒श्वतः॑। सह
र॒य्या नि वर्त॑स्वाग्ने पि॒न्वस्व॑ धा॒रया॑। वि॒श्वप्सि॒त्रया॑ वि॒श्वत॑स्प॒रि।
पुन॑स्त्वादि॒त्या रु॒द्रा वस॑वः॒ समि॑न्धता॒म्पुन॑र्ब्रह्माणो॑ वसु॒नीथ॑ य॒ज्ञैः।
घृ॒तेन॑ त्वं त॒नुवो॑ वर्धयस्व स॒त्याः सं॒न्तु यज॑मानस्य॒ कामाः॑। बोधा॑
नो अ॒स्य वच॑सो यविष्ठ॒ मꣳहि॑ष्ठस्य॒ प्रभृ॑तस्य स्वधावः। पीय॑ति त्वो
अनु॑ त्वो गृणाति व॒न्दारु॑स्ते त॒नुव॑ वन्दे अग्ने। स बो॑धि सूरि॒र्मघ॑वा
वसु॑दावा वसु॑पतिः। यु॒यो॒ध्य॑स्मद्वे॒षाꣳसि॥ (१३)

आ तवो॒र्जाऽनु॑ षोड॑श च॥ [३]

अपे॑त॒ वीत॑ वि च॑ सर्प॒तातो॑ येऽत्र॒ स्थ पु॑रा॒णा ये च॑ नू॒तनाः॑।
अदा॑दि॒दं य॒मोऽव॑सानं॒ पृथि॑व्या अ॒क्रन्नि॑मम् पि॒तरो॑ लो॒कम॑स्मै।

अग्नेर्भस्मा॑स्य॒ग्नेः पुरी॑षमसि संज्ञान॑मसि काम॒धरण॑म्मयि॑ ते
काम॒धरण॑म्भूयात्। सं या वः प्रि॒यास्त॑नुवः सम्प्रि॒या हृद॑यानि वः।
आ॒त्मा वो॑ अस्तु (१४)

सम्प्रि॒यः सम्प्रि॒यास्त॑नुवो मम॑। अय॑ः सो अ॒ग्निर्यस्मि॑न्सोम॒मिन्द्र॑
सु॒तं द॒धे ज॒ठरे॑ वाव॒शानः॑। स॒हस्रि॑यं वाज॒मत्यं॑ न स॒प्तिः
स॒स॒वान्ध॑स॒न्धस्तू॑यसे जा॒तवे॑दः। अ॒ग्ने दि॒वो अ॒र्णम॑च्छा॒ जिगा॑स्यच्छा॒
दे॒वाः ऊ॒चिषे॑ धि॒ष्णि॒या ये॑। याः प॒रस्ता॑द्रोच॒ने सूर्य॑स्य
याश्चा॒वस्ता॑दुप॒तिष्ठ॑न्त॒ आपः॑। अ॒ग्ने यत्ते॑ दि॒वि वर्चः॑ पृथि॒व्यां
यदोष॑धीषु (१५)

अ॒प्सु वा॑ यजत्र। येना॒न्तरि॑क्षमु॒र्वात॑तन्थ॒ त्वेषः॑ स भानुर॑र्ण॒वो
नृ॒चक्षाः॑। पुरी॒ष्यासो॑ अ॒ग्नयः॑ प्राव॒णेभिः॑ स॒जोष॑सः। जुष॒न्ताः
ह॒व्यमाहु॑तमनमी॒वा इषो॑ म॒हीः। इडा॑म॒ग्ने पुरु॑द॒सः स॒नि गोः
श॒श्वत्त॑म॒ हव॑मानाय साध। स्यान्नः॑ सु॒नुस्तन॑यो वि॒जावा॑ग्ने सा ते
सुम॒तिर्भू॑त्व॒स्मे। अ॒यं ते॒ योनि॑र॒ऋत्वि॒यो यतो॑ जा॒तो अरो॑चथाः।
तं जा॒नन् (१६)

अ॒ग्न आ रो॒हाथा॑ नो वर्धया र॒यिम्। चिद॑सि॒ तया॑
दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्धुवा सीद॒ परि॒चिद॑सि॒ तया॑ दे॒वत॑याऽङ्गि॒रस्व॑द्धुवा
सीद॒ लोकं॑ पृ॒ण छि॒द्रं पृ॒णायो॑ सीद॒ शिवा॑ त्वम्। इन्द्रा॑ग्नी त्वा
बृह॒स्पति॑र॒स्मिन् योना॑वसीषदन्। ता अस्य॑ सू॒ददो॑हसः सोम॑ः

श्रीणन्ति पृश्नयः। जन्मं देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः॥ (१७)

अ॒स्त्वोप॑धीषु जा॒नन्न॑ष्टाच॑त्वारि॒शच्च॑॥ [४]

समि॑तु॒ः सं क॑ल्पेथा॒ः सम्प्रि॑यौ रोचि॒ष्णू सु॑मन॒स्यमा॑नौ।
इष॑मूर्ज॒मभि॑ संव॒सानौ॑ सं वा॒म्मना॑सि॒ सं व्र॑ता स॒मु
चि॒त्तान्याक॑रम्। अ॒ग्रे पु॑री॒ष्याधि॑पा भ॒वा त्वं नः॑। इष॑मूर्ज॒
यज॑मानाय धेहि। पु॒री॒ष्यस्त्वम॑ग्रे रयि॒मान्यु॑ष्टि॒मा अ॑सि। शि॒वाः
कृ॒त्वा दि॒शः सर्वाः॑ स्वां योनि॑मिहा॒सदः॑। भव॑तं नः॒ सम॑नसौ
समो॑कसौ (१८)

अ॒रेप॑सौ। मा य॒ज्ञः हि॑सिष्टं मा य॒ज्ञप॑तिं जा॒तवे॑दसौ शि॒वौ
भ॑वतम॒द्य नः॑। मा॒तेव॑ पु॒त्रं पृ॑थि॒वी पु॑री॒ष्यम॑ग्निः॒ स्वे यो॑ना॒वभा॑रु॒खा।
तां वि॒श्वैर्दे॒वैर॑ऋ॒तुभिः॑ संवि॒दानः॑ प्र॒जाप॑तिर्वि॒श्वक॑र्मा वि मु॒ञ्चतु॑।
यद॒स्य पा॑रे रज॑सः शु॒क्रं ज्योति॑रजा॒यत। तन्नः॑ पर्ष॒दति॑ द्विषोऽग्रे॑
वैश्वान॑र॒ स्वाहा॑। नमः॒ सु ते॑ निर्ऋ॒ते वि॒श्वरू॑पे (१९)

अ॒यस्म॑यं वि चृ॒ता ब॒न्धमे॑तम्। यमे॒न त्वं य॑म्या
संवि॒दानो॑त्त॒मं नाक॑मधि॒ रोह॑येमम्। यत्ते॑ दे॒वी निर्ऋ॑तिरा
ब॒बन्ध॑ दामं ग्री॒वास्व॑विच॒त्यम्। इ॒दं ते॒ तद्वि॑ ष्या॒म्यायु॑षो न
म॒ध्याद॑था जी॒वः पि॒तुर्म॑द्धि प्रमु॒क्तः। यस्या॑स्ते अ॒स्याः क्रू॑र
आ॒सञ्जु॑होम्ये॒षाम्ब॒न्धाना॑मव॒सर्ज॑नाय। भूमि॑रिति॒ त्वा जना॑
वि॒दुर्निर्ऋ॑तिः (२०)

इति॑ त्वा॒हं परि॑ वेद वि॒श्वतः॑। असु॑न्वन्त॒मय॑जमानमिच्छ
स्तेन॑स्येत्यां तस्कर॑स्यान्वैषि। अन्य॑मस्मदिच्छ सा तं इत्या नमो॑
देवि निर्ऋ॑ते तुभ्य॑मस्तु। दे॒वीम॒हं निर्ऋ॑तिं वन्द॑मानः पि॒तेव॑ पु॒त्रं
द॑सये वचो॑भिः। विश्व॑स्य या जाय॑मानस्य वेद शिरः॑ शिरः॑ प्रति॑
सूरी॑ वि च॑ष्टे। नि॒वेशनः॑ सं॒गम॑नो वसू॑नां वि॒श्वा रू॒पाभि च॑ष्टे (२१)

शर्चा॑भिः। दे॒व इ॒व सवि॑ता स॒त्यध॑र्मेन्द्रो न तंस्थौ स॒मरे
प॑न्थीनाम्। सं व॑र॒त्रा द॑धातन निरा॑हा॒वान्कृ॑णोतन। सि॒ञ्चाम॑हा
अव॑टमु॒द्रिणं॑ व॒यं वि॒श्वाहा॑दस्त॒मक्षि॑तम्। निष्कृ॑ताहावमव॑ट॒
सु॑वर॒त्रं सु॑षेच॒नम्। उ॒द्रिणं॑ सिञ्चे॒ अक्षि॑तम्। सीरा॑ युञ्जन्ति
क॒वयो॑ यु॒गा वि त॑न्वते पृथ॑क्। धीरा॑ दे॒वेषु॑ सु॒म॒या। यु॒नक्त॑ सीरा॒
वि यु॒गा त॑नोत कृ॒ते यो॒नौ व॑पते॒ह (२२)

बीज॑म्। गिरा च॑ श्रु॒ष्टिः स॒भरा॑ अस॑न्नो नेदी॑य इ॒त्थसृ॑ण्यां
प॒क्कमा॑यत्। लाङ्ग॑ल॒म्पवी॑रव॒ सु॒शेव॑ सु॒म॒ति॒त्स॑रु। उ॒दि॒त्कृ॑षति
गा॒मवि॑म्प्रफ॒र्व्यं च॒ पी॒वरी॑म्। प्र॒स्थाव॑द्रथ॒वाहन॑म्। शु॒नं नः॒ फाला॑
वि तु॑दन्तु भूमि॑ सु॒नं की॒नाशा॑ अ॒भि य॑न्तु वा॒हान्। शु॒नम्प॒र्जन्यो॑
म॒धुना॑ पयो॑भिः शु॒नासी॑रा शु॒नम॑स्मासु॑ धत्तम्। का॒मं का॒मदु॑घे धु॒क्ष्व
मि॒त्राय॑ वरु॑णाय च। इन्द्रा॑या॒ग्नये॑ पू॒ष्ण ओष॑धी॒भ्यः प्र॒जाभ्यः॑। घृ॒तेन॑
सी॒ता म॒धुना॑ स॒म॒क्ता वि॒श्वैर्दे॒वैरनु॑मता म॒रुद्भिः॑। ऊ॒र्ज॑स्वती॒ पय॑सा

पिन्वंमानास्मान्सीते पर्यसाभ्याववृथ्स्व॥ (२३)

समांकसौ विश्वरूपे विदुर्निर्ऋतिरभि चंष्ट इह मित्राय द्वाविंशतिश्च॥ [५]

या जाता ओषधयो देवेभ्यस्त्रियुगम्पुरा। मन्दामि बभ्रूणामहं
शतं धामानि सप्त च। शतं वो अम्ब धामानि सहस्रमुत वो रुहः।
अथा शतक्रत्वो यूयमिमं मे अगदं कृत। पुष्पावतीः प्रसूवतीः
फलिनीरफला उता। अश्वा इव सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णवः।
ओषधीरिति मातरस्तद्वो देवीरुपं ब्रुवे। रपांसि विघ्नतीरितं
रपः (२४)

चातयमानाः। अश्वत्थे वो निषदनम्पर्णे वो वसतिः कृता।
गोभाज इत्किलासथ यथ्सनवथ पूरुषम्। यदहं वाजयन्निमा
ओषधीरहस्त आदधे। आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीवगृभो
यथा। यदोषधयः संगच्छन्ते राजानः समिताविव। विप्रः स
उच्यते भिषग्रक्षोहामीवचातनः। निष्कृतिर्नाम वो माताथा यूयं
स्थ सङ्कृतीः। सराः पतत्रिणीः (२५)

स्थन यदामयति निष्कृत। अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या
उपावता। ताः सर्वा ओषधयः संविदाना इदम्मे प्रावता
वचः। उच्छुष्मा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते। धनं
सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुष। अति विश्वाः परिष्ठाः
स्तेन इव व्रजमक्रमुः। ओषधयः प्राचुच्यवुर्यत् किं च तनुवां
रपः। याः (२६)

त॒ आ॒त॒स्थ॒रा॒त्मानं॑ या॒ आ॒वि॒वि॒शुः परुः॑परुः। तास्ते॒ यक्ष्मं॑
वि॒ बा॒ध॒न्ता॒मुग्रो॑ म॒ध्य॒म॒शीरि॑व। सा॒कं य॑क्ष्म॒ प्र प॑त॒ श्ये॒नेन॑
कि॒कि॒दी॒विना॑। सा॒कं वा॒त॒स्य॒ ध्राज्या॑ सा॒कं न॑श्य॒ निहा॑क॒या।
अ॒श्व॒ाव॒ती॑ꣳ सोम॑व॒तीमूर्ज॑य॒न्तीमु॒दो॒ज॒सम्। आ वि॑त्थि॒ सर्वा॑
ओष॑धीर॒स्मा अ॑रि॒ष्टता॑तये। याः फ॒लिनी॒र्या अ॑फ॒ला अ॑पुष्पा॒ याश्च॑
पुष्पि॑णीः। बृह॒स्पति॑प्रसूता॒स्ता नो॑ मुश्च॒न्त्वꣳहंसः॑। याः (२७)

ओष॑धयः सोम॑राज्ञीः प्रवि॑ष्टाः पृथि॒वीम॑नु। तासां॒ त्वम॑स्युत्त॒मा
प्र णो॑ जी॒वात॑वे सुव। अ॒व॒प॒त॒न्तीर॑वद॒न्दि॒व ओष॑धयः परि॑। यं
जी॒व॒म॒श्रवा॑म॒है न स रि॑ष्याति॒ पूरु॑षः। याश्चे॒दमु॑प॒शृण्व॑न्ति॒ याश्च॑
दूरं॑ परा॒गताः॑। इ॒ह सं॒ग॒त्य॒ ताः सर्वा॑ अ॒स्मै सं द॑त्त॒ भेष॑जम्।
मा वो॑ रिष॒त्ख॒नि॒ता य॒स्मै चा॒हं ख॒नामि॑ वः। द्वि॒प॒च्चतु॑ष्पद॒स्माक॑ꣳ
सर्व॑म॒स्त्वना॑तुरम्। ओष॑धयः सं व॑दन्ते॒ सोमे॑न॒ सह॒ राज्ञा॑। य॒स्मै
क॒रोति॑ ब्राह्म॒णस्तꣳ रा॑ज॒न्यार॑यामसि॥ (२८)

रपः प॒त॒त्रिणी॑र्या अꣳहंसो॒ याः ख॒नामि॑ वोऽष्टा॑द॒श च॥ [६]

मा नो॑ हिꣳसी॒ज्जनि॑ता यः पृथि॒व्या यो वा दि॒वꣳ स॒त्यध॑र्मा
ज॒जान॑। यश्चा॒पश्च॒न्द्रा बृ॑ह॒तीर्ज॑जान॒ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम।
अ॒भ्याव॑र्तस्व पृथि॒वि य॒ज्ञेन॒ पय॑सा॒ सह॑। व॒पां ते॑ अ॒ग्निरि॑षितो॒
ऽव॑ सर्प॒तु। अ॒ग्ने य॒त्ते शु॒क्रं य॒च्च॒न्द्रं य॒त्पूतं॑ यद्य॒ज्ञिय॑म्। तद्दे॒वेभ्यो॑
भ॒राम॑सि। इष॒मूर्ज॑म॒हमि॑त॒ आ (२९)

दद ऋतस्य धाम्नो अमृतस्य योनैः। आ नो गोषु
विश्वौषधीषु जहामि सेदिमनिराममीवाम्। अग्रे तव श्रवो वयो
महिं भ्राजन्त्यर्चयो विभावसो। बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्यं
दधासि दाशुषे कवे। इरज्यन्नग्रे प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो
अमर्त्य। स दर्शतस्य वपुषो वि राजसि पृणक्षिं सानसि
रयिम्। ऊर्जो नपाज्ञातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व (३०)

धीतिभिर्हितः। त्वे इषः सं दधुर्भूरिरेतसश्चित्रोतयो
वामजाताः। पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना।
पुत्रः पितरां विचरन्नुपावस्युभे पृणक्षि रोदसी। ऋतावानम्महिषं
विश्वचर्षणिमग्निं सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः। श्रुत्कर्णं सप्रथस्तं
त्वा गिरा दैव्यम्मानुषा युगा। निष्कर्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयन्तं
राधसे महे। रातिम्भृगूणामुशिजं कविक्रतुं पृणक्षिं सानसिम् (३१)

रयिम्। चितः स्थ परिचित ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं तया
देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवाः सीदत। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः
सोम वृष्णियम्। भवा वाजस्य सङ्गथे। सं ते पयांसि समु यन्तु
वाजाः सं वृष्णियान्यभिमातिषाहः। आप्यायमानो अमृताय सोम
दिवि श्रवांस्युत्तमानि धिष्व॥ (३२)

आ मन्दस्व सानसिमेकान्नचत्वारिंशच्च॥ [७]

अभ्यस्थाद्विश्वाः पृतना अरातीस्तदग्निराह तदु सोम आह।

बृहस्पतिः सविता तन्म आह पुषा माधात्सुकृतस्य लोके। यदक्रन्दः
प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्। श्येनस्य पक्षा
हरिणस्य बाहू उपस्तुतं जनिम् तत्त अर्वन्न। अपां पृष्ठमसि योनिर्ग्रेः
समुद्रमभितः पिन्वमानम्। वर्धमानम्महः (३३)

आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। ब्रह्म
जज्ञानम्प्रथमम्पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन आवः। स बुध्रिया
उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च विवः। हिरण्यगर्भः
समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत्। स दाधार
पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम। द्रप्सश्चस्कन्द
पृथिवीमनु (३४)

द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु सश्चरन्तं द्रप्सं
जुहोम्यनु सप्त होत्राः। नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु।
ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः। येऽदो रोचने दिवो ये
वा सूर्यस्य रश्मिषु। येषामप्सु सदः कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः।
या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पती रनु। ये वावटेषु शेरते
तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः॥ (३५)

महोऽनु यातुधानानामेकादश च॥ [८]

ध्रुवासि धरुणास्तृता विश्वकर्मणा सुकृता। मा त्वा समुद्र
उद्वधीन्मा सुपर्णोऽव्यथमाना पृथिवीं दृह। प्रजापतिस्त्वा सादयतु

पृथिव्याः पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीम्प्रथोऽसि पृथिव्यसि भूरसि
भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री पृथिवीं
यच्छ पृथिवीं दृह पृथिवीं मा हिंसीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय
व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै (३६)

चरित्रायाग्निस्त्वाभि पातु मद्या स्वस्त्या छुर्दिषा शन्तमेन तया
देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। काण्डात्काण्डात् प्ररोहन्ती परुषःपरुषः
परि। एवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन च। या शतेन प्रतनोषि
सहस्रेण विरोहसि। तस्यास्ते देवीष्टके विधेम हविषा वयम्।
अषाढासि सहमाना सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः
सहस्व पृतन्यतः। सहस्रवीर्या (३७)

असि सा मा जिन्वा मधु वाता ऋतायते मधु क्षरन्ति
सिन्धवः। माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः। मधु नक्तमुतोषसि मधुमत्पार्थिव
रजः। मधु द्यौरस्तु नः पिता। मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमा अस्तु
सूर्यः। माध्वीर्गावो भवन्तु नः। मही द्यौः पृथिवी च न इमं
यज्ञमिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः। तद्विष्णोः परमम् (३८)

पदं सदा पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम्। ध्रुवासिं
पृथिवि सहस्व पृतन्यतः। स्यूता देवेभिरमृतेनागाः। यास्ते अग्ने
सूर्ये रुच उद्यतो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी रुचे
जनाय नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः।

इन्द्रा॑ग्नी॒ ताभिः॑ सर्वा॑भी॒ रुचं॑ नो धत्त बृहस्पते। विराट् (३९)

ज्योति॑रधारयथ्सम्राड्ज्योति॑रधारयथ्सवराड्ज्योति॑रधारयत्। अग्ने॑
यु॒क्ष्वा हि ये तवा॑श्वा॒सो देव सा॒धवः॑। अरं॑ वह॑न्त्या॒शवः॑। यु॒क्ष्वा
हि दे॒वहू॑तमा॒ः अश्वा॑ः अग्ने र॒थीरि॑व। नि होता॑ प॒र्व्यः स॑दः।
द्र॒प्सश्च॑स्कन्द पृथि॒वीमनु॑ द्यामि॒मं च॒ योनि॑मनु॒ यश्च॒ पूर्वः॑। तृती॑यं
योनि॑मनु॒ स॒श्वर॑न्तं द्र॒प्सं जु॑होम्यनु॒ सप्त॑ (४०)

होत्राः॑। अभू॑दिदं विश्व॑स्य॒ भुवन॑स्य॒ वाजि॑नम॒ग्नेर्वै॑श्वान॒रस्य॑ च।
अ॒ग्निज्यो॑तिषा॒ ज्योति॑ष्मानु॒क्रो वो॑र्वसा॒ वर्च॑स्वान्। ऋ॒चे त्वा॑ रु॒चे
त्वा॒ समि॑थ्स्र॒वन्ति॑ स॒रितो॑ न धेनाः॑। अ॒न्तर॑हृदा मन॑सा पू॒यमा॑नाः।
घृ॒तस्य॑ धारा॑ अ॒भि चा॑कशीमि। हि॒र॒ण्ययो॑ वेत॒सो मध्य॑ आसाम्।
तस्मि॑न्त्सुप॒र्णो म॑धुकृत्कु॒लायी॑ भज॑न्नास्ते मधु॑ दे॒वता॑भ्यः। तस्या॑सते
हर॑यः स॒प्त ती॒रे स्व॒धां दुहा॑ना अ॒मृत॑स्य॒ धारा॑म्॥ (४१)

प्रति॒ष्ठायै॑ सह॒स्रवी॒र्या पर॑मं विराट्थ्सप्त ती॒रे च॒त्वारि॑ च॥ [९]

आ॒दि॒त्यं गर्भ॑म्पयसा॒ सम॑ञ्जन्त्सह॒स्रस्य॑ प्रति॒मां वि॒श्वरू॑पम्।
परि॑ वृ॒द्धिं हर॑सा॒ माभि॑ मृ॒क्षः श॒तायु॑षं कृणुहि ची॒यमा॑नः।
इ॒मं मा हि॑ःसी॒र्द्धिपा॑दम्पशूनाः॑ सह॑स्राक्ष॒ मेध॑ आ ची॒यमा॑नः।
म॒युमा॑र॒ण्यमनु॑ ते दिशामि॒ तेन॑ चिन्वा॒नस्त॑नुवो॒ नि षी॑द। वात॑स्य॒
धा॒जिं वरु॑णस्य॒ नाभि॑मश्वं जज्ञा॑नः॒ स॒रि॒रस्य॑ मध्ये॑। शिशु॑
न॒दीना॑ः॒ हरि॑मद्रि॒बुद्ध॑मग्ने॒ मा हि॑ःसीः (४२)

पर॒मे व्यो॑मन्। इ॒मं मा हि॑स्रीरेकंशफम्पशूनां क॑निक्र॒दं
वा॒जिनं॑ वा॒जिनेषु॑। गौरमा॑रण्यमनु॑ ते दिशामि॒ तेन॑ चिन्वा॒नस्त॒नुवो॑
नि षी॑द। अज॑स्रमिन्दुमरुषम्भुरण्युमग्निमी॑डे पूर्वचि॑त्तौ नमो॑भिः। स
पर्व॑भिर्ऋतुशः कल्प॑मानो गां मा हि॑स्रीरदिति॑ वि॒राजम्। इ॒मं
संमु॒द्रं श॒तधा॑रमु॒त्सं व्य॒च्यमा॑नम्भुवनस्य॒ मध्ये॑। घृ॒तं दुहा॑ना॒मदि॑तिं
जना॒याग्रे॑ मा (४३)

हि॑स्रीः पर॒मे व्यो॑मन्। ग॒वय॑मा॑रण्यमनु॑ ते दिशामि॒ तेन॑
चिन्वा॒नस्त॒नुवो॑ नि षी॑द। वरू॑त्रिं त्वष्टुर्वरु॑णस्य॒ नाभि॑मवि॑ जज्ञा॒नां
रज॑सः पर॑स्मात्। म॒हीं सा॑हस्रीमसुर॑स्य मा॒याम॑ग्रे मा हि॑स्रीः
पर॒मे व्यो॑मन्। इ॒मामू॑र्णायुं वरु॑णस्य मा॒यां त्वच॑म्पशूनां द्वि॒पदां
चतु॑ष्पदाम्। त्वष्टुः प्र॒जानां॑ प्रथ॒मं ज॒नित्र॑मग्रे मा हि॑स्रीः पर॒मे
व्यो॑मन्। उष्ट्र॑मा॑रण्यमनु॑ (४४)

ते दि॒शामि॒ तेन॑ चिन्वा॒नस्त॒नुवो॑ नि षी॑द। यो अ॒ग्निर॑ग्रेस्तप॒सो-
ऽधि॑ जा॒तः शोचा॑त्पृथि॒व्या उ॒त वा॑ दि॒वस्प॑रि। येन॑ प्र॒जा विश्व॑कर्मा
व्या॒नद्व॑मग्रे हेडः॒ परि॑ ते वृणक्तु। अ॒जा ह्य॑ग्रेरज॒निष्ट॑ गर्भा॒त्सा
वा अ॑पश्यज्जनि॒तार॑मग्रे। तया॒ रोह॑मायन्नुप॒ मेध्या॑सुस्तया॒ देवा
दे॒वता॑मग्र॑ आयन्। श॒रभ॑मा॑रण्यमनु॑ ते दिशामि॒ तेन॑ चिन्वा॒नस्त॒नुवो॑
नि षी॑द॥ (४५)

इन्द्रा॑ग्नी रोच॑ना दि॒वः परि॒ वाज॑ेषु भूषथः। तद्वा॑ चेति॒ प्र वी॒र्यम्।
 श्रथ॑द्व॒त्रमु॒त संनो॑ति॒ वाज॑मिन्द्रा॒ यो अ॒ग्नी सह॑री सपर्यात्। इ॒रज्य॑न्ता
 वस॑व्यस्य भूरेः सह॑स्तमा सह॑सा वाज॑यन्ता। प्र च॑र॒ष्णिभ्यः॑ पृ॒तना॒
 हव॑ेषु प्र पृ॒थिव्या रि॑रिचाथे दि॒वश्च। प्र सि॒न्धुभ्यः॑ प्र गि॒रिभ्यो॑ महि॒त्वा
 प्रेन्द्रा॑ग्नी वि॒श्वा भुव॑नात्य॒न्या। मरु॑तो यस्य हि (४६)

क्षय॑ पा॒था दि॒वो वि॑महसः। स सु॑गो॒पात॑मो॒ जनः॑। य॒ज्ञैर्वा
 य॒ज्ञवा॑हसो वि॒प्रस्य॑ वा मती॒नाम्। मरु॑तः शृ॒णुता॑ हवम्। श्रि॒यसे
 क॒म्भानु॑भिः स॒मि॒मिक्षि॑रे ते र॒श्मिभि॑स्त ऋ॒क्भिः सु॒खाद॑यः। ते
 वाशी॑मन्त इ॒ष्मिणो॒ अभी॑रवो वि॒द्रे प्रि॑यस्य मारु॑तस्य धाम्नः। अ॒व
 ते हे॒ड उ॒दुत्त॑मम्। कया॑ नश्चि॒त्र आ भु॑वदूती स॒दावृ॑धः सखा॑। कया॒
 शचि॑ष्ठया वृ॒ता। (४७)

को अ॒द्य यु॑ङ्क्ते धुरि॒ गा ऋ॑तस्य शिमी॑वतो भामि॒नो दु॑र॒हणा॒यून्।
 आ॒सन्नि॑षून् हृ॒थ्वसो॑ मयो॒भून् य ए॑षाम् भृ॒त्यामृ॑णध॒त्स जी॑वात्।
 अ॒ग्ने नया॑ दे॒वाना॑ꣳ शं नो॑ भवन्तु वाज॑ेवाजे। अ॒प्स्व॒ग्ने सधि॑ष्टव
 सौष॑धीरनु॒ रुध्य॑से। गर्भे॑ स॒ञ्जाय॑से पुनः॑। वृषा॑ सोम द्यु॒माꣳ अ॑सि
 वृषा॑ देव॒ वृष॑व्रतः। वृषा॑ धर्मा॒णि दधि॑षे। इ॒मं मे॑ वरुण तत्त्वा॑ यामि॒
 त्वं नो॑ अ॒ग्ने स त्वं नो॑ अ॒ग्ने॥ (४८)

हि वृता म एकादश च॥ [११]

अ॒पां त्वे॒मन्न॑यं पुरो भुवः प्राचीं ध्रु॒वक्षि॑ति॒स्य वि॒रिन्द्रा॑ग्नी मा छन्द॑ आ॒शुस्मि॑वृ॒द्धेर्भा॑गाँऽस्येक॑ये॒यमे॒व

सा याग्रै जातानग्निर्वृत्राणि त्रयोदश॥—[१२] अपां त्वेन्द्राग्नी इयमेव देवताता पद्विंशत्॥३६॥ अपां त्वेमन् हविषा वर्धनेन॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

अपां त्वेम्न्त्सादयाम्यपां त्वोद्मन्त्सादयाम्यपां त्वा भस्मन्त्सादयाम्यपां त्वा ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वायने सादयाम्यर्णवे सदने सीद समुद्रे सदने सीद सलिले सदने सीदापां क्षये सीदापां सधिषि सीदापां त्वा सदने सादयाम्यपां त्वा सधस्थे सादयाम्यपां त्वा पुरीषे सादयाम्यपां त्वा योनौ सादयाम्यपां त्वा पार्थसि सादयामि गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दः॥ (१)

योनौ पञ्चदश च॥—————[१]

अयम्पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो गायत्री वासन्ती गायत्रियै गायत्रं गायत्रादुपां शुरुपां शोस्त्रिवृत्रिवृतौ रथन्तरं रथन्तराद्वसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्योऽयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य मनो वैश्वकर्मणं ग्रीष्मो मानसस्त्रिष्टुग्रेष्मी त्रिष्टुभं ऐडमैडादन्तर्यामौऽन्तर्यामात् पञ्चदशः पञ्चदशाद्बृहद्बृहतो भरद्वाज ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया मनः (२)

गृह्णामि प्रजाभ्योऽयम्पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य चक्षुर्वैश्वव्यचसं
 वर्षाणि चाक्षुषाणि जगती वर्षा जगत्या ऋक्षममृक्षमाच्छुक्रः
 शुक्राथ्सप्तदशः सप्तदशाद्वैरूपं वैरूपाद्विश्वामित्र ऋषिः प्रजा-
 पतिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृह्णामि प्रजाभ्य इदमुत्तराथ्सुवस्तस्य
 श्रोत्रं सौवः शरच्छौत्र्यनुष्टुप्छारद्यनुष्टुभः स्वारः स्वारान्मन्थी
 मन्थिन एकविंश एकविंशाद्वैराजं वैराजाञ्जमदग्निर्ऋषिः
 प्रजापतिगृहीतया (३)

त्वया श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्य इयमुपरि मतिस्तस्यै वाङ्माती
 हेमन्तो वाच्यायनः पङ्क्तिरहेमन्ती पङ्क्तौ निधनवन्निधनवत आग्रयण
 आग्रयणात्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्रिणवत्रयस्त्रिंशाभ्यां शाक्ररैवते
 शाक्ररैवताभ्यां विश्वकर्मर्षिः प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं
 गृह्णामि प्रजाभ्यः॥ (४)

त्वया मनो जमदग्निर्ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्रिंशच्च॥ [२]

प्राचीं दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं त्रिवृथस्तोमः
 स उ पञ्चदशवर्तनिस्त्र्यविर्यः कृतमयानां पुरोवातो वातः सानंग
 ऋषिर्दक्षिणा दिशां ग्रीष्म ऋतूनामिन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं पञ्चदशः
 स्तोमः स उ सप्तदशवर्तनिर्दित्यवाङ्मयस्त्रेतायानां दक्षिणाद्वातो वातः
 सनातन ऋषिः प्रतीचीं दिशां वर्षा ऋतूनां विश्वे देवा देवता
 विट् (५)

द्रविणं सप्तदशः स्तोमः स उवेकविंशवर्तनिस्त्रिविंशो
 वयो द्वापरोऽयानाम्पश्चाद्वातो वातोऽहभून् ऋषिरुदीची दिशां
 शरदृतूनामित्रावरुणौ देवता पुष्टं द्रविणमेकविंशः स्तोमः स
 उ त्रिणववर्तनिस्तुर्यवाङ्मय आस्कन्दो-ऽयानामुत्तराद्वातो वातः
 प्रत्न ऋषिरूर्ध्वा दिशां हेमन्तशिशिरावृतूनाम्बृहस्पतिर्देवता
 वर्चो द्रविणं त्रिणवः स्तोमः स उ त्रयस्त्रिंशवर्तनिः पष्ठवाद्यो-
 ऽभिभूरयानां विष्वग्वातो वातः सुपूर्ण ऋषिः पितरः पितामहाः
 परेऽवरे ते नः पान्तु ते नोऽवन्त्वस्मिन्ब्रह्मन्त्रस्मिन्क्षत्रे-
 ऽस्यामाशिष्यस्याम्पुरोधायामस्मिन्कर्मन्त्रस्यां देवहृत्याम्॥ (६)

विदंष्ट्रवाङ्मयोऽष्टाविंशतिश्च॥

[३]

ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुवं योनिमा सीद साध्या।
 उख्यस्य केतुम्प्रथमम्पुरस्तादश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा। स्वे
 दक्षे दक्षपितेह सीद देवत्रा पृथिवी बृहती रराणा। स्वासस्था
 तनुवा सं विशस्व पितेवैधि सूनव आ सुशेवाश्विनाध्वर्यू
 सादयतामिह त्वा। कुलायिनी वसुमती वयोधा रयिं नो वर्ध
 बहुलं सुवीरम्॥ (७)

अपांमतिं दुर्मतिम्बाधमाना रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्ती
 सुवर्धेहि यजमानाय पोषमश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा।
 अग्नेः पुरीषमसि देव्यानी तां त्वा विश्वे अभि गृणन्तु देवाः।

स्तोमं पृष्टा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणा यंजस्वाश्विनाध्वर्यू
सादयतामिह त्वा। दिवो मूर्धासि पृथिव्या नाभिर्विष्टम्भनी
दिशामधिपती भुवनानाम्। (८)

ऊर्मिर्द्रप्सो अपामसि विश्वकर्मा त ऋषिरश्विनाध्वर्यू
सादयतामिह त्वा। सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्वसुभिः सजू
रुद्रैः सजूरादित्यैः सजूर्विश्वैर्देवैः सजूर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये
त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा। प्राणं मे पाह्यपानं
मे पाहि व्यानं मे पाहि चक्षुर्म उर्व्या वि भाहि श्रोत्रं
मे श्लोकयापस्मिन्वौषधीर्जिन्व द्विपात्पाहि चतुष्पादव दिवो
वृष्टिमेरय॥ (९)

सुवीरं भुवनानामुर्व्या सप्तदश च॥ [४]

अविर्वयस्त्रिष्टुच्छन्दो दित्यवाङ्मयो विराट्छन्दः पञ्चाविर्वयो
गायत्री छन्दस्त्रिवृत्सो वयं उष्णिहा छन्दस्तुर्यवाङ्मयोऽनुष्टुप्छन्दः
पष्ठवाङ्मयो बृहती छन्द उक्षा वयः सतोबृहती छन्द ऋषभो वयः
ककुच्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दोऽनुङ्गान् वयः पङ्क्तिश्छन्दो बस्तो
वयो विवलं छन्दो वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्रं
छन्दो व्याघ्रो वयोऽनाधृष्टं छन्दः सिंहो वयश्छदिश्छन्दो विष्टम्भो
वयोऽधिपतिश्छन्दः क्षत्रं वयो मयदं छन्दो विश्वकर्मा वयः परमेष्ठी
छन्दो मूर्धा वयः प्रजापतिश्छन्दः॥ (१०)

पुरुषो वयः षड्विंशतिश्च॥ [५]

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिष्टकां दृ॒ह॒तं यु॒वम्। पृ॒ष्ठेन॒
 द्या॒वापृ॒थि॒वी अ॒न्तरि॑क्षं च॒ वि बा॑धताम्॥ वि॒श्वकर्मा॑ त्वा
 सा॒दय॑त्वन्त॒रि॑क्षस्य पृ॒ष्ठे व्य॑च॒स्वती॒म्प्रथ॑स्वती॒म्भास्व॑ती॒ः
 सू॒रि॒मती॑मा या द्या॒म्भास्या॑ पृ॒थि॒वीमोर्व॑न्त॒रि॑क्षमन्त॒रि॑क्षं
 यच्छा॒न्तरि॑क्षं दृ॒ह॒न्तरि॑क्षं मा हि॒ःसीर्वि॑श्व॒स्मै प्रा॒णायो॑पा॒नाय॑
 व्या॒नायो॑दा॒नाय॑ प्रति॒ष्ठायै॑ च॒रित्रा॑य वा॒युस्त्वा॒भि पा॑तु म॒ह्या स्व॒स्त्या
 छ॒र्दिषा॑ (११)

शन्त॑मेन॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्धु॒वा सी॑द। रा॒ज्यसि॑ प्राची॒
 दि॒ग्विरा॑डसि दक्षि॒णा दि॒ख्स॒म्राड॑सि प्र॒तीची॑ दि॒ख्स॒वरा॑ड॒स्युदी॑ची॒
 दि॒गधि॑पत्यसि बृ॒हती॑ दि॒गायु॑र्मे पाहि प्रा॒णं मे॑ पा॒ह्यपा॑नं मे॑ पाहि
 व्या॒नं मे॑ पाहि चक्षु॑र्मे पाहि श्रो॒त्रं मे॑ पाहि म॒नो मे॑ जि॒न्व वाच॑
 मे पि॒न्वात्मा॑नं मे पाहि ज्योति॑र्मे यच्छ॥ (१२)

छ॒र्दिषा॑ पि॒न्व ष॑द्॥

[६]

मा छ॒न्दः प्र॒मा छ॒न्दः प्र॒तिमा॑ छ॒न्दोऽस्मी॒विश॑छ॒न्दः प॒ङ्क्ति॑श्छ॒न्दः
 उ॒ष्णिहा॑ छ॒न्दो बृ॒हती॑ छ॒न्दोऽनु॑ष्टुप्छ॒न्दो वि॒राट्छ॒न्दो गाय॑त्री
 छ॒न्दस्त्रि॑ष्टुप्छ॒न्दो जग॑ती छ॒न्दः पृ॒थि॒वी छ॒न्दोऽन्तरि॑क्षं छ॒न्दो
 द्यौश्छ॒न्दः समा॑श्छ॒न्दो नक्ष॑त्राणि छ॒न्दो मन॑श्छ॒न्दो वाक्छ॒न्दः
 कृ॒षिश्छ॒न्दो हि॒र॒ण्यं छ॒न्दो गौश्छ॒न्दोऽजा॑ छ॒न्दोऽश्व॑श्छ॒न्दः।
 अ॒ग्नि॒र्दे॒वता॑ (१३)

वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो देवता रुद्रा
 देवतादित्या देवता विश्वे देवा देवता मरुतो देवता बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो
 देवता वरुणो देवता मूर्धासि राङ्गुवासि धरुणा यत्र्यसि यमित्रीषे
 त्वोर्जे त्वा कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा यन्त्री राङ्गुवासि धरणी ध्र्यसि
 धरित्र्यायुषे त्वा वर्चसे त्वौजसे त्वा बलाय त्वा॥ (१४)

देवताऽऽयुषे त्वा षट्॥ [७]

आशुस्त्रिवृद्भान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः प्रतूर्तिरष्टादशस्तपो
 नवदशोऽभिवर्तः सविंशो धरुण एकविंशो वर्चो द्वाविंशः
 सम्भरणस्त्रयोविंशो योनिश्चतुर्विंशो गर्भाः पञ्चविंश
 ओजस्त्रिणवः ऋतुरेकत्रिंशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंशो ब्रध्नस्य
 विष्टपं चतुस्त्रिंशो नाकः षट्त्रिंशो विवर्तोऽष्टाचत्वारिंशो
 धर्त्रश्चतुष्टोमः॥ (१५)

आशुः सप्तत्रिंशत्॥ [८]

अग्नेर्भागोऽसि दीक्षाया आधिपत्यं ब्रह्म स्पृतं त्रिवृथस्तोम
 इन्द्रस्य भागोऽसि विष्णोराधिपत्यं क्षत्रं स्पृतम्पञ्चदशः स्तोमो
 नृचक्षसां भागोऽसि धातुराधिपत्यं जनित्रं स्पृतं सप्तदशः
 स्तोमो मित्रस्य भागोऽसि वरुणस्याधिपत्यं दिवो वृष्टिर्वाताः
 स्पृता एकविंशः स्तोमोऽदित्यै भागोऽसि पूष्ण आधिपत्यमोजः

स्पृतं त्रिणवः स्तोमो वसूनाम्भागोऽसि (१६)

रुद्राणामधिपत्यं चतुष्पाथस्पृतं चतुर्विंशः स्तोमं आदित्यानां
भागोऽसि मरुतामधिपत्यं गर्भाः स्पृताः पञ्चविंशः स्तोमो
देवस्य सवितुर्भागोऽसि बृहस्पतेराधिपत्यं समीचीर्दिशः
स्पृताश्चतुष्टोमः स्तोमो यावानाम्भागोऽस्य यावानामधिपत्यं
प्रजाः स्पृताश्चतुश्चत्वारिंशः स्तोमं ऋभूणाम्भागोऽसि विश्वेषां
देवानामधिपत्यम्भूतं निशान्तं स्पृतं त्रयस्त्रिंशः स्तोमः॥ (१७)

वसूनां भागोऽसि षट्त्वारिंशच्च॥ [९]

एकयास्तुवत प्रजा अधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत्तिसृभिरस्तु
ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् पञ्चभिरस्तुवत
भूतान्यसृज्यन्त भूतानाम्पतिरधिपतिरासीत्सप्तभिरस्तुवत
सप्तरष्योऽसृज्यन्त धाताधिपतिरासीन्नवभिरस्तुवत पितरो-
ऽसृज्यन्तादितिरधिपत्यासीदेकादशभिरस्तुवतर्तवोऽसृज्यन्तार्तवो-
ऽधिपतिरासीत् त्रयोदशभिरस्तुवत मासा असृज्यन्त संवत्सरो-
ऽधिपतिः (१८)

आसीत्पञ्चदशभिरस्तुवत क्षत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत्सप्तदश
पशवोऽसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासीन्नवदशभिरस्तुवत
शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे अधिपत्नी आस्तामेकंविंशत्यास्तुवतैकंशप
पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीन्नयोविंशत्यास्तुवत क्षुद्राः

प॒शवो॑ऽसृज्यन्त॒ पृ॒षाधि॑पतिरासीत्पञ्च॑वि॒ः शत्या॑स्तुवतार॒ण्याः
 प॒शवो॑ऽसृज्यन्त॒ वा॒युरधि॑पतिरासीत्सप्त॑वि॒ः शत्या॑स्तुवत॒
 द्यावा॑पृथि॒वी वि (१९)

ऐतां॑ वस॑वो रु॒द्रा आ॑दित्या अनु॒ व्याय॑न्तेषा॒माधि॑पत्यमासी॒न्नव॑वि
 वन॑स्पत॑योऽसृज्यन्त॒ सोमो॑ऽधि॑पतिरासी॒देक॑त्रि॒ः शता॑स्तुवत॒ प्र॒जा
 अ॑सृज्यन्त॒ यावा॑नां॒ चाया॑वानां॒ चाधि॑पत्यमासी॒त्रय॑स्त्रि॒ः शता॑स्तुवत॒
 भू॒तान्य॑शाम्यन्प्र॒जाप॑तिः परमे॒ष्ठ्यधि॑पतिरासीत्॥ (२०)

सं व॒ध्मरो॑ऽधि॑पतिर्वि पञ्च॑त्रि॒ः शच्च॑॥ [१०]

इ॒यमे॒व सा॒ या प्र॑थ॒मा व्यौच्छ॑दन्तर॒स्यां च॑रति॒ प्रवि॑ष्टा।
 व॒धूर्ज॑जान॒ नव॑ग॒ङ्गनि॑त्री॒ त्रय॑ ए॒नाम्म॑हि॒मानः॑ सचन्ते॥ छ॒न्दस्व॑ती
 उ॒षसा॒ पेपि॑शाने॒ समानं॑ योनि॒मनु॑ स॒ञ्चर॑न्ती। सूर्य॑पत्नी॒ वि
 च॑रतः॒ प्रजा॑न॒ती के॒तुं कृ॑ण्वाने॒ अज॑रे॒ भूरि॑रेतसा॥ ऋ॒तस्य॑
 पन्था॑मनु॒ तिस्र॑ आगु॒स्त्रयो॑ घ॒र्मासो॑ अनु॒ ज्योति॑षागुः। प्र॒जामे॑का
 रक्ष॑त्यूर्ज॒मेका॑ (२१)

व्र॒तमे॑का॒ रक्ष॑ति॒ देव॑यूनाम्॥ च॒तुष्टो॑मो अ॒भव॑द्या॒ तुरी॑या
 य॒ज्ञस्य॑ प॒क्षावृ॑षयो॒ भव॑न्ती। गा॒यत्रीं त्रि॑ष्टुभं॒ जग॑तीमनु॒ष्टुभ॑म्बृ॒हद॑र्कं
 यु॒ञ्जानाः॑ सुव॒राभ॑रन्नि॒दम्॥ प॒ञ्चभि॑र्धा॒ता वि॑ द॒धावि॑दं॒ यत्तासा॑ः
 स्व॒सृर॑जनय॒त्पञ्च॑पञ्च। तासा॑मु॒ यन्ति॑ प्र॒यवे॑ण॒ पञ्च॑ ना॒ना रू॒पाणि॑
 क्र॒तवो॑ वसा॑नाः॥ त्रि॒ः श॒थ्स्वसा॑र॒ उप॑ यन्ति॒ निष्कृ॑तः॒ संमा॑नं

केतुम्प्रतिमुञ्चमानाः। (२२)

ऋतूँस्तन्वते कवयः प्रजानतीर्मध्येछन्दसः परि
यन्ति भास्वतीः। ज्योतिष्मती प्रति मुञ्चते नभो रात्रीं
देवी सूर्यस्य व्रतानि। वि पश्यन्ति पशवो जायमाना
नानारूपा मातुरस्या उपस्थैः। एकाष्टका तपसा तप्यमाना
जजान गर्भम्महिमानमिन्द्रम्। तेन दस्यून्यसहन्त देवा
हन्तासुराणामभवच्छचीभिः। अनानुजामनुजाम्मामकर्त सत्यं
वदन्त्यन्विच्छ एतत्। भूयासम् (२३)

अस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र युक्त।
अभून्मम सुमतौ विश्ववेदा आष्टं प्रतिष्ठामविदद्धि गाधम्।
भूयासमस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र युक्त।
पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गां पञ्चनाग्नीमृतवोऽनु पञ्च। पञ्च दिशः
पञ्चदशेन क्लृप्ताः समानमूर्ध्नीरभि लोकमेकम् (२४)

ऋतस्य गर्भः प्रथमा व्युष्युष्यपामेका महिमानम्बिभर्ति।
सूर्यस्यैका चरति निष्कृतेषु घर्मस्यैका सवितैका नि यच्छति।
या प्रथमा व्योच्छ्रुत्सा धेनुरभवद्यमे। सा नः पयस्वती
धुक्ष्वोत्तरामुत्तराँ समाम्। शुक्रर्षभा नभसा ज्योतिषागाँद्विश्वरूपा
शबलीरग्निर्केतुः। समानमर्थः स्वपस्यमाना बिभ्रती जरामंजर
उष आगाः। ऋतूनाम्पत्नी प्रथमेयमागादह्ना नेत्री जनित्री

प्रजानाम्। एकां सती बहुधोषो व्युच्छस्यजीर्णा त्वं जरयसि
सर्वमन्यत्॥ (२५)

ऊर्जमेकां प्रतिमुञ्चमाना भूयासमेकं पव्येकान्नविंशतिश्च॥ [११]

अग्नें जातान्म्र णुंदा नः सपत्नान्म्रत्यजाताज्ञातवेदो नुदस्व।
अस्मे दीदिहि सुमना अहेडन्तवं स्याः शर्मन्निवरूथ उद्वित्।
सहसा जातान्म्र णुंदा नः सपत्नान्म्रत्यजाताज्ञातवेदो नुदस्व। अधि
नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वयः स्याम प्र णुंदा नः सपत्नान्।
चतुश्चत्वारिंशः स्तोमो वर्चो द्रविणः षोडशः स्तोम ओजो द्रविणं
पृथिव्याः पुरीषमसि (२६)

अप्सो नाम। एवश्छन्दो वरिवश्छन्दः शम्भूश्छन्दः
परिभूश्छन्द आच्छच्छन्दो मनश्छन्दो व्यचश्छन्दः सिन्धुश्छन्दः
समुद्रं छन्दः सलिलं छन्दः संयच्छन्दो वियच्छन्दो बृहच्छन्दो
रथन्तरं छन्दो निकायश्छन्दो विवधश्छन्दो गिरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः
सष्टृच्छन्दोऽनुष्टृच्छन्दः ककुच्छन्दस्त्रिककुच्छन्दः काव्यं छन्दोऽङ्कुपं
छन्दः (२७)

पदपङ्क्तिश्छन्दोऽक्षरपङ्क्तिश्छन्दो विष्टारपङ्क्तिश्छन्दः क्षुरो
भृज्वाञ्छन्दः प्रच्छच्छन्दः पक्षश्छन्द एवश्छन्दो वरिवश्छन्दो
वयश्छन्दो वयस्कृच्छन्दो विशालं छन्दो विष्पर्धाश्छन्दश्छुदिश्छन्दो

दूरोहणं छन्दस्तन्द्रं छन्दोऽङ्काङ्कं छन्दः॥ (२८)

अस्यङ्कुपञ्छन्दस्यस्मिंश्च॥ [१२]

अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्वविणस्युर्विपन्यया। समिद्धः शुक्र आहुतः॥
त्व९ सोमासि सत्पतिस्त्व९ राजोत वृत्रहा। त्वं भद्रो असि क्रतुः॥
भद्रा ते अग्ने स्वनीक सन्दृग्धोरस्य सतो विषुणस्य चारुः। न यत्ते
शोचिस्तमसा वरन्त न ध्वस्मानस्तनुवि रेप आ धुः॥ भद्रं ते अग्ने
सहसित्रनीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्या। (२९)

रुशदृशे ददृशे नक्तया चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम्।
सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवा९ आयजिष्ठः स्वस्ति।
अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्दिदीहि।
स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव।
यत्सीमहि दिविजात प्रशस्तं तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्। यथा
होतर्मनुषः (३०)

देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजांसि। एवानो अद्य
समना समानानुशन्नं उशतो यक्षि देवान्॥ अग्निमीडे पुरोहितं
यज्ञस्य देवमृत्विजम्। होतार९ रत्नधातमम्॥ वृषा सोम द्युमा९
असि वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे॥ सान्तपना इद९
हविर्मरुतस्तञ्जुष्टन। युष्माकोती रिंशादसः॥ यो नो मर्तो वसवो
दुरह्णायुस्तिरः सत्यानि मरुतः (३१)

जिघांसात्। द्रुहः पाशं प्रति स मुचीष्ट तपिष्ठेन तपसा
हन्तना तम्। संवत्सरीणां मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः सगणा मानुषेषु।
तैऽस्मत्पाशान् मृश्चन्त्वहंसः सान्तपना मदिरा मादयिष्णवः।
पिप्रीहि देवा उशतो यविष्ठ विद्वा ऋतू ऋतुपते यजेह। ये
दैव्या ऋत्विजस्तेभिरग्रे त्वहोतृणामस्यायजिष्ठः। अग्रे यदद्य
विशो अध्वरस्य होतुः पार्वक (३२)

शोचे वेष्ट्वहं यज्वा। ऋता यजासि महिना वि यद्भूरुहव्या
वहं यविष्ठ या तै अद्य। अग्निना रयिमश्रवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं
वीरवत्तमम्॥ गयस्फानो अमीवहा वसुवित्पुष्टिवर्धनः। सुमित्रः सोम
नो भव। गृहमेधास आ गंत मरुतो मापं भूतना प्रमुश्चन्तो नो
अहंसः। पूर्वीभिर्हि दंदाशिम शरद्विर्मरुतो वयम्। महोभिः (३३)

चर्षणीनाम्। प्र बुध्रिया ईरते वो महासि प्र णामानि
प्रयज्यवस्तिरध्वम्। सहस्रियं दम्यम्भागमेतं गृहमेधीयम्मरुतो
जुषध्वम्। उप यमेति युवतिः सुदक्षं दोषा वस्तोरुहविष्मती
घृताची। उप स्वैनमरमतिर्वसूयुः। इमो अग्रे वीततमानि हव्याजस्रो
वक्षि देवतातिमच्छं। प्रति न ई सुरभीणि वियन्तु। क्रीडं वः
शर्धो मारुतमनुर्वाणं रथेशुभम्। (३४)

कणां अभि प्र गायत। अत्यासो न ये मरुतः स्वश्चो यक्षदृशो
न शुभयन्त मर्याः। ते हर्म्येष्ठाः शिशवो न शुभ्रा वत्सासो न

प्र॒क्री॒डिनः॑ पयो॒धाः। प्रैषा॒मज्मे॑षु वि॒थुरे॑वं रेज॒ते भूमि॑र्यामेषु यद्धं
यु॒ञ्जते॑ शु॒भे। ते क्री॒डयो॑ धुन॑यो भ्राज॑दृष्टयः स्वयं म॑हित्वं प॑नयन्त॒
धूत॑यः। उ॒प॒ह्वरे॑षु यदचि॑ध्वं य॒यिं वय॑ इव मरुतः केन॑ (३५)

चित्प॒था। श्रोत॑न्ति॒ कोशा॒ उप॑ वो रथे॒ष्वा घृ॒तमु॑क्षता॒
मधु॑वर्णम॒र्चते। अ॒ग्निम॑ग्नि॒ः हवी॑मभिः सदा॑ हवन्त वि॒शप॑तिम्।
ह॒व्य॒वाहं॑ पुरुप्रि॒यम्। तं हि श॑श्वन्त॒ ईड॑ते सु॒चा दे॒वं घृ॒तश्चु॑ता॒।
अ॒ग्निः ह॒व्याय॑ वोढ॑वे। इन्द्रा॑ग्नी रोच॒ना दि॒वः श्रथ॑द्वृ॒त्रमिन्द्रं॑ वो
वि॒श्वत॑स्परीन्द्रं नरो॒ विश्व॑कर्मन् ह॒विषा॑ वावृ॒धानो॑ विश्व॑कर्मन्
ह॒विषा॑ वर्ध॑नेन॥ (३६)

सूर्यस्य॒ मनु॑पो मरुतः पाव॑क॒ महो॑भी रथेशु॒भं केन॑ षट्त्वारि॑ंशच्च॥ [१३]

र॒श्मिर॑सि॒ राज्य॑स्ययं पुरो हरि॑केशोऽग्नि॒मूर्धेन्द्रा॑ग्निभ्यां बृ॒हस्प॑तिर्भूय॒स्कृ॒दस्य॑ग्निनां वि॒श्वाषा॑द्वृ॒जार्प॑तिर्मन॑सा
कृ॒त्तिका॑ मधु॑श्च स॒मिद्दि॑शां द्वाद॑श॥ [१४] र॒श्मिर॑सि॒ प्रति॑ धे॒नुम॑सि स्तनयि॒बु॒सनि॑रस्यादि॒त्यानां॑
स॒तत्रि॑ंशत्॥३७॥ र॒श्मिर॑सि॒ को अ॒द्य यु॑ङ्क्ते॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

र॒श्मिर॑सि॒ क्षया॑य त्वा॒ क्षयं॑ जि॒न्व॒ प्रेति॑रसि॒ धर्मा॑य त्वा॒
धर्मं॑ जि॒न्वान्वि॑तिरसि दि॒वे त्वा॒ दिवं॑ जि॒न्व॒ संधि॑र॒स्यन्तरि॑क्षाय

त्वान्तरिक्षं जिन्व प्रतिधिरसि पृथिव्यै त्वा पृथिवीं जिन्व विष्टम्भो-
ऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्व प्रवास्यहे त्वाहर्जिन्वानुवासि रात्रियै
त्वा रात्रिं जिन्वोशिगंसि (१)

वसुभ्यस्त्वा वसूञ्जिन्व प्रकेतोऽसि रुद्रेभ्यस्त्वा रुद्राञ्जिन्व
सुदीतिरस्यादित्येभ्यस्त्वाऽऽदित्याञ्जिन्वौजोऽसि पितृभ्यस्त्वा
पितृञ्जिन्व तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजा जिन्व पृतनाषाडसि
पशुभ्यस्त्वा पशूञ्जिन्व रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वाभिजिदसि
युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वाधिपतिरसि प्राणाय (२)

त्वा प्राणं जिन्व युन्तास्यपानाय त्वापानं जिन्व सꣳसर्पो-
ऽसि चक्षुषे त्वा चक्षुर्जिन्व वयोधा असि श्रोत्राय त्वा श्रोत्रं जिन्व
त्रिवृदसि प्रवृदसि संवृदसि विवृदसि सꣳरोहोऽसि नीरोहोऽसि
प्ररोहोऽस्यनुरोहोऽसि वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसि॥ (३)

उशिगंसि प्राणाय त्रिचत्वारिंशच्च॥

[१]

राज्यसि प्राची दिग्वसंवस्ते देवा अधिपतयोऽग्निर्हेतीनाम्प्रतिधृत
त्रिवृत्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयत्वाज्यमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु
रथन्तरꣳ साम् प्रतिष्ठित्यै विराडसि दक्षिणा दिगृद्रास्ते देवा
अधिपतय इन्द्रो हेतीनाम्प्रतिधृता पञ्चदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ
श्रयतु प्रउगमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु बृहत्साम् प्रतिष्ठित्यै सम्राडसि
प्रतीची दिक् (४)

आदित्यास्ते देवा अधिपतयः सोमो हेतीनाम्प्रतिधृता
 सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थ-
 मव्यथयथस्तभ्रातु वैरूपः साम प्रतिष्ठित्यै स्वराडस्युदीची
 दिग्विश्वे ते देवा अधिपतयो वरुणो हेतीनाम्प्रतिधृतैकविंशस्त्वा
 स्तोमः पृथिव्याः श्रयतु निष्केवल्यमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु
 वैराजः साम प्रतिष्ठित्या अधिपत्यसि बृहती दिङ्मरुतस्ते देवा
 अधिपतयः (५)

बृहस्पतिर्हेतीनाम्प्रतिधृता त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्वा स्तोमौ
 पृथिव्याः श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे अव्यथयन्ती स्तभ्रीताः
 शाक्यरैवते सामनी प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षायर्षयस्त्वा प्रथमजा
 देवेषु दिवो मात्रया वरिणा प्रथन्तु विधृता चायमधिपतिश्च ते
 त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे सुवर्गे लोके यजमानं च
 सादयन्तु॥ (६)

प्रतीची दिङ्मरुतस्ते देवा अधिपतयश्चत्वारिंशच्च॥ [२]

अयम्पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृथ्सश्च रथौजाश्च
 सेनानिग्रामण्यौ पुञ्जिकस्थला च कृतस्थला चाप्सरसौ यातुधानां
 हेती रक्षांसि प्रहेतिरयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य रथस्वनश्च
 रथेचित्रश्च सेनानिग्रामण्यौ मेनका च सहजान्या चाप्सरसौ
 दङ्गवः पशवो हेतिः पौरुषेयो वधः प्रहेतिरयम्पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य
 रथप्रोतश्चासमरथश्च सेनानिग्रामण्यौ प्रम्लोचन्ती च (७)

अनुम्लोचन्ती चाप्सरसौ सर्पा हेतिर्व्याघ्राः प्रहेतिरयमुत्तराथ्संयद्वर
 सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानिग्रामण्यौ विश्वाची च घृताची
 चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहेतिरयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्य
 तार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानिग्रामण्यावुर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसौ
 विद्युद्धेतिरवस्फूर्जन्प्रहेतिस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यम् (८)

द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधाम्यायोस्त्वा
 सदेने सादयाम्यवतश्छायायां नमः समुद्राय नमः समुद्रस्य
 चक्षसे परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीं
 विभूमतीम्प्रभूमतीं परिभूमतीं दिवं यच्छु दिवं दृ९ह दिवं
 मा हि९सीर्विश्वस्मै प्राणायोपानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै
 चरित्राय सूर्यस्त्वाभि पातु मह्या स्वस्त्या छुर्दिषा शन्तमेन तया
 देवतयाङ्गिरस्वद्धुवा सीद। प्रोथदश्वो न यवसे अविष्यन् यदा
 महः संवरणाद्व्यस्थात्। आदस्य वातो अनु वाति शोचिरधं स्म ते
 व्रजनं कृष्णमस्ति॥ (९)

प्रम्लोचन्ती च य९ स्वस्त्याष्टवि९शतिश्च॥ [३]

अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम्। अपा९ रेता९सि
 जिन्वति॥ त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य
 वाघतः॥ अयमग्निः संहस्त्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा
 कवी रयीणाम्॥ भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धिः

सचंसे शिवाभिः। दिवि मूर्धानं दधिषे सुवर्षां जिह्वामग्रे चकृषे
हव्यवाहम्॥ अबोध्यग्निः समिधा जनानाम् (१०)

प्रति धेनुमिवायतीमुषासम्। यद्वा इव प्र वयामुज्जिहानाः
प्र भानवः सिस्रते नाकमच्छ। अवोचाम कवये मेध्याय वचो
वन्दारु वृषभाय वृष्णौ। गविष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव
रुक्ममुर्व्यश्चमश्रेत्। जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविरग्निः सुदक्षः
सुविताय नव्यसे। घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्वि भाति
भरतेभ्यः शुचिः। त्वामग्रे अङ्गिरसः (११)

गुहा हितमन्वविन्दञ्छिश्रियाणं वनेवने। स जायसे
मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः। यज्ञस्य
केतुम्रथमम्पुरोहितमग्निं नरस्त्रिषधस्थे समिन्धते। इन्द्रेण देवैः
सरथः स बर्हिषि सीदन्नि होता यजथाय सुक्रतुः। त्वं
चित्रश्रवस्तम हवन्ते विक्षु जन्तवः। शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्रे हव्याय
वोढवे। सखायः सं वः सम्यश्चमिषम् (१२)

स्तोमं चाग्नये। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नग्ने सहस्वते।
स९समिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ। इडस्पदे समिध्यसे स
नो वसून्या भर। एना वो अग्निं नमसोर्जो नपात्मा हुवे। प्रियं
चेतिष्ठमरतिः स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम्। स योजते अरुषो
विश्वभोजसा स दुद्रवत्स्वाहुतः। सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी (१३)

वसूनां देव॑ राधो॑ जना॑नाम्। उद॑स्य शोचि॑र॒स्थादा॒जुह्वा॑नस्य
मी॒दुषः॑। उद्धू॑मासौ अरु॑षासौ दिवि॑स्पृशः॒ सम॒ग्रिमि॑न्धते नरः॑। अग्ने॑
वाज॑स्य गोम॑त ईशा॑नः सहसो॑ यहो। अ॒स्मे धै॑हि जा॒तवेदो॑
महि॑ श्रवः॑। स इ॒धानो॑ वसु॑ष्क॒विर॒ग्निरी॑डेन्यो गिरा॑। रे॒वद॑स्मभ्य
पुर्व॑णीक दी॒दिहि॑। क्ष॒पो रा॑जन्नु॒त त्मना॑ग्ने वस्तो॑रु॒तोष॑सः। स
ति॑ग्मजम्भ (१४)

र॒क्षसो॑ दह॒ प्रति॑। आ ते॑ अ॒ग्न इ॒धीम॑हि द्यु॒मन्तं॑ दे॒वाज॑रम्।
यद्ध॒ स्या ते॒ पनी॑यसी॒ समि॑द्दी॒दय॑ति द्यवी॑षः॒ स्तो॒तृभ्य॒ आ भ॑र।
आ ते॑ अ॒ग्न ऋ॒चा ह॒विः शुक्र॑स्य॒ ज्योति॑षस्पते। सु॒श्वन्द्र॒ दस्म॒
विश॑प॒ते ह॒व्यवा॑द्भुभ्यः॒ हूय॑त॒ इषः॑ स्तो॒तृभ्य॒ आ भ॑र। उ॒भे सु॑श्वन्द्र
स॒र्पिषो॒ दर्वी॑ श्रीणी॑ष आ॒सनि॑। उ॒तो न॒ उत्पु॑पूर्याः (१५)

उ॒क्थे॑षु शव॑सस्प॒त इषः॑ स्तो॒तृभ्य॒ आ भ॑र। अ॒ग्ने त॑म॒द्याश्वं॑ न
स्तो॑मैः क्र॒तुं न भ॑द्रः॒ ह॒दि॒स्पृश॑म्। ऋ॒ध्यामां॑ त॒ ओहैः॑। अ॒धा ह्य॑ग्ने
क्र॒तोर्भ॑द्रस्य॒ दक्ष॑स्य सा॒धोः। र॒थीर॑ऋ॒तस्य॑ बृ॒हतो॑ ब॒भूथ॑। आ॒भिष्टे॑
अ॒द्य गो॑र्भिर्गृण॒न्तोऽग्ने॒ दाशे॑म। प्र ते॑ दि॒वो न स्त॑नयन्ति॒ शुष्माः॑।
ए॒भिर्नो॑ अ॒र्कैर्भ॑वा॒ नो अ॒र्वाङ् (१६)

सु॒व॒र्न ज्योतिः॑। अ॒ग्ने वि॒श्वेभिः॑ सु॒मना॒ अनी॑कैः। अ॒ग्निः
होता॑रम्मन्ये॒ दास्व॑न्तं॒ वसोः॑ सूनुः॒ सह॑सो जा॒तवे॑दसम्। वि॒प्रं
न जा॒तवे॑दसम्। य ऊ॒र्ध्वया॑ स्व॒ध्वरो॑ दे॒वो दे॒वाच्या॑ कृ॒पा। घृ॒तस्य॑

विभ्राष्टिमनु शुक्रशोचिष आजुह्वानस्य सर्पिषः। अग्ने त्वन्नो अन्तमः।
उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः। तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्राय
नूनमीमहे सखिभ्यः। वसुरग्निर्वसुश्रवाः। अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयिं
दाः॥ (१७)

जनानामङ्गिरस इषं सुशमीं तिग्मजम्भ पुपूया अर्वाङ्गसुश्रवाः पञ्च च॥ [४]

इन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजां युजा युनज्म्याघाराभ्यां
तेजसा वर्चसोक्थेभिः स्तोमैभिश्छन्दोभी रय्यै पोषाय
सजातानाम्मध्यमस्थेयाय मया त्वा सयुजां युजा युनज्म्यम्बा
दुला निततिरभ्रयन्ती मेघयन्ती वर्षयन्ती चुपुणीका नामासि
प्रजापतिना त्वा विश्वाभिर्धीभिरुप दधामि पृथिव्युदपुरमन्त्रेन विष्टा
मनुष्यास्ते गोप्तारोऽग्निर्वियन्तोऽस्यां तामहम्प्र पद्ये सा (१८)

मे शर्म च वर्म चास्त्वधिद्यौरन्तरिक्षं ब्रह्मणा विष्टा मरुतस्ते
गोप्तारो वायुर्वियन्तोऽस्यां तामहम्प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म
चास्तु द्यौरपराजितामृतेन विष्टादित्यास्ते गोप्तारः सूर्यो वियन्तो-
ऽस्यां तामहम्प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म चास्तु॥ (१९)

साऽष्टाचत्वारिंशच्च॥ [५]

बृहस्पतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै
प्राणार्यापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छाग्निस्तेऽधिपतिर्विश्वकर्मा त्वा

सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायानाय विश्वं
ज्योतिर्यच्छ वायुस्तेऽधिपतिः प्रजापतिस्त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे
ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ परमेष्ठी
तेऽधिपतिः पुरोवातसनिरस्यभ्रसनिरसि विद्युत्सनिः (२०)

असि स्तनयितुसनिरसि वृष्टिसनिरस्यग्रेयान्यसि
देवानामग्रेयान्यसि वायोर्यान्यसि देवानां वायोयान्यस्यन्तरिक्षस्य
यान्यसि देवानामन्तरिक्षयान्यस्यन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय त्वा
सलिलाय त्वा सर्णीकाय त्वा सतीकाय त्वा केताय त्वा प्रचेतसे
त्वा विवस्वते त्वा दिवस्त्वा ज्योतिष आदित्येभ्यस्त्वर्चे त्वा रुचे
त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा यशोदां त्वा यशसि तेजोदां
त्वा तेजसि पयोदां त्वा पयसि वर्चोदां त्वा वर्चसि द्रविणोदां त्वा
द्रविणे सादयामि तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा तया देवतयाङ्गिरस्वद्धुवा
सीद॥ (२१)

विद्युत्सनिर्द्युत्वैकाग्रिः ९ शब्च॥

[६]

भूयस्कृदसि वरिवस्कृदसि प्राच्यस्यूर्ध्वास्यन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे
सीदाप्सुषदसि श्येनसदसि गृध्रसदसि सुपर्णसदसि नाकसदसि
पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयाम्यन्तरिक्षस्य त्वा द्रविणे सादयामि
दिवस्त्वा द्रविणे सादयामि दिशां त्वा द्रविणे सादयामि द्रविणोदां
त्वा द्रविणे सादयामि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानम्मे (२२)

पा॒ह्यायु॑र्मे पा॒हि वि॒श्वायु॑र्मे पा॒हि सर्वा॑यु॒र्मे पा॒ह्यग्रे॑ यत्ते पर॑
ह॒न्नाम् तावे॑हि स॑ र॒भाव॑है पाश्च॑जन्येष्वप्ये॒ध्यग्रे॑ यावा॒ अया॑वा
एवा॒ ऊमाः॒ स॒ब्दः॒ स॒गरः॒ सुमे॑कः॥ (२३)

व्यानम्मे द्वात्रिंशच्च॥

[७]

अ॒ग्निना॑ वि॒श्वाषा॑ट्स्सूर्येण॒ स्वरा॑ट्क॒त्वा श॒चीप॑ति॒र्ऋष॑भेण॒
त्वष्टा॑ य॒ज्ञेन॑ म॒घवा॑न्दि॒क्षिण॑या सु॒वर्गो॑ म॒न्युना॑ वृ॒त्रहा॑ सौहा॒र्द्येन॑
तनू॑धा अ॒न्नेन॑ ग॒यः पृ॒थिव्या॑स॒नोदृ॒ग्भिर॑न्ना॒दो व॑ष॒ट्कारेण॑र्द्धः॒ साम्ना॑
तनू॑पा वि॒राजा॒ ज्योति॑ष्मान् ब्रह्म॑णा सोम॒पा गोभि॑र्य॒ज्ञं दा॑धार
क्ष॒त्रेण॑ म॒नुष्या॑न॒श्चेन॑ च॒ रथे॑न च व॒ज्र्य॑तुभिः प्र॒भुः स॑व॒त्सरेण॑
परि॑भूस्तप॒साना॑धृष्टः॒ सूर्यः॒ सन्त॑नूभिः॥ (२४)

अग्निरैकान्नपञ्चाशत्॥

[८]

प्र॒जाप॑ति॒र्मन॑सान्धोऽच्छे॑तो धा॒ता दी॒क्षाया॑ स॒विता॒ भृत्या॑
पू॒षा सोम॑क्रय॒ण्यां वरु॑ण॒ उप॑न॒द्धोऽसु॑रः क्री॒यमा॑णो मि॒त्रः
क्री॒तः शि॑पिविष्ट आसा॑दितो नर॒न्धिषः॑ प्रो॒ह्यमा॑णोऽधि॑पतिरा॒गतः॑
प्र॒जाप॑तिः प्र॒णीय॑मानोऽग्निरा॒ग्नीध्रे॑ बृह॒स्पति॑रा॒ग्नीध्रा॑त्प्रणी॒यमान॑
इन्द्रो॑ ह॒विर्धाने॑ऽदि॒तिरा॑सा॒दितो॑ विष्णु॑रुपाव॒ह्यमा॑णोऽथ॒र्वोपो॑त्तो
य॒मोऽभि॑षु॒तोऽपू॑त॒पा आ॑धूय॒मानो॑ वा॒युः पू॒यमा॑णो मि॒त्रः
क्षी॒रश्री॑र्मन्थी स॑क्तु॒श्रीर्वैश्व॑देव उ॒न्नीतो॑ रु॒द्र आ॑हु॒तो वा॒युरा॑वृत्तो
नृ॒चक्षाः॒ प्रति॑ख्यातो भ॒क्ष आ॑गतः पि॒तृणां॑ ना॒राश॑ सोऽसुरा॑त्तः

सिन्धुरवभृथमवप्रयन्त्समुद्रोऽवंगतः सलिलः प्रप्लुतः सुवरुद्वचं
गतः॥ (२५)

रुद्र एकविंशतिश्च॥

[९]

कृत्तिका नक्षत्रमग्निर्देवताग्ने रुचः स्थ प्रजापतेर्धातुः सोमस्यर्चं
त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा रोहिणी नक्षत्रं प्रजा-
पतिर्देवता मृगशीर्षं नक्षत्रं सोमो देवतार्द्रा नक्षत्रं रुद्रो देवता
पुनर्वसू नक्षत्रमदितिर्देवता तिष्यो नक्षत्रम्बृहस्पतिर्देवताश्रेषा
नक्षत्रं सर्पा देवता मघा नक्षत्रम्पितरो देवता फल्गुनी
नक्षत्रम् (२६)

अर्यमा देवता फल्गुनी नक्षत्रम्भगो देवता हस्तो नक्षत्रं
सविता देवता चित्रा नक्षत्रमिन्द्रो देवता स्वाती नक्षत्रं वायुर्देवता
विशाखे नक्षत्रमिन्द्राग्नी देवताऽनूराधा नक्षत्रम्मित्रो देवता रोहिणी
नक्षत्रमिन्द्रो देवता विचृतो नक्षत्रम्पितरो देवताषाढा नक्षत्रमापो
देवताषाढा नक्षत्रं विश्वे देवा देवता श्रोणा नक्षत्रं विष्णुर्देवता
श्रविष्ठा नक्षत्रं वसवः (२७)

देवता शतभिषङ्गक्षत्रमिन्द्रो देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमज
एकपाद्देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमहिर्बुध्नियो देवता रेवती नक्षत्रं पूषा
देवताश्वयुजो नक्षत्रमश्विनो देवतापभरणीर्नक्षत्रं यमो देवता पूर्णा
पश्चाद्यत्ते देवा अदधुः॥ (२८)

फल्गुनी नक्षत्रं वसवस्त्रयस्त्रिंशच्च॥

[१०]

मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू नभश्च
 नभस्यश्च वार्षिकावृतू इषश्चोर्जश्च शारदावृतू सहश्च सहस्यश्च
 हैमन्तिकावृतू तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू अग्रेरन्तःश्लेषोऽसि
 कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः कल्पन्तामग्नयः
 पृथङ्म ज्यैष्ठ्याय सव्रताः (२९)

येऽग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अभि
 कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभि सं विंशन्तु संयच्च प्रचेताश्चाग्नेः
 सोमस्य सूर्यस्योग्रा च भीमा च पितृणां यमस्येन्द्रस्य ध्रुवा
 च पृथिवी च देवस्य सवितुर्मरुतां वरुणस्य धर्त्री च धरित्री
 च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य धातुः प्राची च प्रतीची च वसूनां
 रुद्राणाम् (३०)

आदित्यानान्ते तेऽधिपतयस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं
 द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि सहस्रस्य प्रमा असि
 सहस्रस्य प्रतिमा असि सहस्रस्य विमा असि सहस्रस्योन्मा असि
 साहस्रोऽसि सहस्राय त्वेमा मे अग्र इष्टका धेनवः सन्त्वेका च
 शतं च सहस्रं चायुतं च (३१)

नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं
 चान्तश्च परार्धश्चेमा मे अग्र इष्टका धेनवः सन्तु षष्टिः
 सहस्रमयुतमक्षीयमाणा ऋतस्थाः स्थर्तावृधो घृतश्रुतो मधुश्रुत

ऊर्जस्वतीः स्वधाविनीस्ता मे अग्र इष्टका धेनवः सन्तु विराजो
नाम कामदुघा अमुत्रामुष्मिल्लोके॥ (३२)

सम्रता रुद्राणामयुतं च पञ्चचत्वारिंशच्च॥ [११]

समिद्दिशामाशया नः सुवर्विन्मधोरतो माधवः पात्वस्मान्।
अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाभ्य इदं क्षत्रं रक्षतु पात्वस्मान्।
रथंतरं सामभिः पात्वस्मान्गायत्री छन्दसां विश्वरूपा। त्रिवृन्नो
विष्टया स्तोमो अह्नां समुद्रो वात इदमोजः पिपर्तु। उग्रा
दिशामभिभूतिर्वयोधाः शुचिः शुक्रे अहन्योजसीना। इन्द्राधिपतिः
पिपृतादतो नो महि (३३)

क्षत्रं विश्वतो धारयेदम्। बृहत्सामं क्षत्रभृद्वृद्धवृष्णियं त्रिष्टुभौजः
शुभितमुग्रवीरम्। इन्द्र स्तोमेन पञ्चदशेन मर्यामिदं वातेन सगरेण
रक्षा प्राचीं दिशां सहयशा यशस्वती विश्वे देवाः प्रावृषाह्नां
सुवर्वती। इदं क्षत्रं दुष्टरमस्त्वोजोऽनाधृष्टं सहस्रियं सहस्वत्।
वैरूपे सामन्निह तच्छकेम जगत्यैनं विक्ष्वा वैशयामः। विश्वे देवाः
सप्तदशेन (३४)

वर्च इदं क्षत्रं सलिलवातमुग्रम्। धर्त्री दिशां क्षत्रमिदं
दाधारोपस्थाशानाम्मित्रवदस्त्वोजः। मित्रावरुणा शरदाह्नां चिकिलू
अस्मै राष्ट्राय महि शर्म यच्छतम्। वैराजे सामन्त्रधि मे मनीषानुष्टुभा
सम्भृतं वीर्यं सहः। इदं क्षत्रमित्रवदार्द्रदानु मित्रावरुणा

रक्षतमाधिपत्यैः। सम्राड्विशां सहस्राम्नी सहस्वत्यृतुरहेमन्तो
विष्टया नः पिपर्तु। अवस्युवाताः (३५)

बृहतीर्नु शक्ररीरिमं यज्ञमवन्तु नो घृताचीः। सुवर्वती
सुदुर्घा नः पयस्वती दिशां देव्यवतु नो घृताचीं। त्वं
गोपाः पुरएतोत पश्चाद्बृहस्पते याम्यां युञ्जि वाचम्। ऊर्ध्वा
दिशां रन्तिराशौषधीनां संवत्सरेण सविता नो अहम्।
रेवत्सामातिच्छन्दा उ छन्दोजातशत्रुः स्योना नो अस्तु।
स्तोमत्रयस्त्रिंशे भुवनस्य पत्नि विवस्वद्वाते अभि नः (३६)

गृणाहि। घृतवती सवितराधिपत्यैः पयस्वती रन्तिराशा नो
अस्तु। ध्रुवा दिशां विष्णुपत्यघोरस्येशाना सहस्रो या मनोता।
बृहस्पतिर्मातरिश्वोत वायुः संधुवाना वाता अभि नो गृणन्तु।
विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या अस्येशाना जगतो विष्णुपत्नी।
विश्वव्यं चा इषयन्ती सुभूतिः शिवा नो अस्त्वदितिरुपस्थै। वैश्वानरो
न ऊत्या पृष्टो दिव्यनु नोऽद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वङ्क्या नश्चित्र
आ भुवत्को अद्य युङ्क्ते॥ (३७)

महिं सप्तदशेनावस्युवाता अभि नोऽनु नश्चतुर्दश च॥ [१२]

नमस्ते रुद्र नमो हिरण्यबाहवे नमः सहमानाय नम आख्याधिनीभ्यो नमो भवाय नमो ज्येष्ठाय
नमो दुन्दुभ्याय नमः सोमाय नम इरिण्याय द्रापे सहस्राण्येकादश॥ [१३] नमस्ते रुद्र नमो भवाय
द्रापे सप्तविंशतिः॥ २७॥ नमस्ते रुद्र तं वो जम्भे दधामि॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

नमस्ते रुद्र मन्यव उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु धन्वने
बाहुभ्यामुत ते नमः। या त इषुः शिवतमा शिवम्बभूव ते धनुः।
शिवा शरव्या या तव तया नो रुद्र मृडया। या ते रुद्र शिवा
तनूरघोरापापकाशिनी। तया नस्तनुवा शन्तमया गिरिशन्ताभि
चाकशीहि। यामिषुं गिरिशन्त हस्ते (१)

बिभर्ष्यस्तवे। शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं
जगत्। शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि। यथा नः
सर्वमिज्जगदयक्ष्मः सुमना असत्। अध्येवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो
भिषक्। अहींश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्यः। असौ यस्ताम्रो
अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः। ये चेमा रुद्रा अभितो दिक्षु (२)

श्रिताः सहस्रशोऽवैषाः हेड ईमहे। असौ योऽवसर्पति
नीलग्रीवो विलोहितः। उतैनं गोपा अदृशन्नदृशन्नुदहार्यः। उतैनं
विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः। नमो अस्तु नीलग्रीवाय
सहस्राक्षाय मीढुषे। अथो ये अस्य सत्वानोऽहं तेभ्योऽकरं नमः।
प्र मुञ्च धन्वनस्त्वमुभयोरार्त्तियोज्याम्। याश्च ते हस्त इषवः (३)

परा ता भगवो वप। अवतत्य धनुस्त्वः सहस्राक्ष शतैषुधे।

निशीर्य शल्यानाम्मुखा शिवो नः सुमना भव। विज्यं धनुः कपर्दिनो
 विशल्यो बाणवाꣳ उत। अनैशन्नस्येषव आभुरस्य निषङ्गथिः। या तै
 हेतिर्मीदुष्टम् हस्तै बभूव ते धनुः। तयास्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया
 परिं भुज। नमस्ते अस्त्वायुधायानातताय धृष्णवै। उभाभ्यामुत
 ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने। परिं ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु
 विश्वतः। अथो य इषुधिस्तवारे अस्मन्नि धैहि तम्॥ (४)

हस्तै दिक्ष्वेषव उभाभ्यां द्वाविंशतिश्च॥ [१]

नमो हिरण्यबाहवे सेनान्यै दिशां च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो
 हरिकेशेभ्यः पशूनाम्पतये नमो नमः सस्मिञ्जराय त्विषीमते
 पथीनाम्पतये नमो नमो बभ्रुशाय विव्याधिनेऽन्नानाम्पतये नमो
 नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानाम्पतये नमो नमो भुवस्य हेत्यै
 जगताम्पतये नमो नमो रुद्रायातताविने क्षेत्राणाम्पतये नमो नमः
 सूतायाहन्त्याय वनानाम्पतये नमो नमः (५)

रोहिताय स्थपतये वृक्षाणाम्पतये नमो नमो मन्त्रिणे वाणिजाय
 कक्षाणाम्पतये नमो नमो भुवन्तये वारिवस्कृतायौषधीनाम्पतये
 नमो नम उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्नीनाम्पतये नमो नमः कृत्स्नवीताय
 धावते सत्त्वनाम्पतये नमः॥ (६)

वनानाम्पतये नमो नम एकात्रिंशच्च॥ [२]

नमः सहमानाय निव्याधिनां आव्याधिनीनाम्पतये नमो नमः
 ककुभाय निषङ्गिणे स्तेनानाम्पतये नमो नमो निषङ्गिण इषुधिमते
 तस्कैराणाम्पतये नमो नमो वञ्चते परिवञ्चते स्तायूनाम्पतये नमो
 नमो निचेरवे परिचरायारण्यानाम्पतये नमो नमः सूकाविभ्यो
 जिघांसद्भ्यो मुष्णताम्पतये नमो नमोऽसिमद्भ्यो नक्तं चरद्भ्यः
 प्रकृन्तानाम्पतये नमो नम उष्णीषिणे गिरिचराय कुलुश्चानाम्पतये
 नमो नमः (७)

इषुमद्भ्यो धन्वाविभ्यश्च वो नमो नम आतन्वानेभ्यः
 प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नम आयच्छद्भ्यो विसृजद्भ्यश्च वो नमो
 नमोऽस्यद्भ्यो विध्यद्भ्यश्च वो नमो नम आसीनेभ्यः शयानेभ्यश्च
 वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो
 धावद्भ्यश्च वो नमो नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च वो नमो नमो
 अश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्च वो नमः॥ (८)

कुलुश्चानाम्पतये नमो नमोऽश्वपतिभ्यस्त्रीणि च॥ [३]

नम आव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो नम
 उगणाम्यस्तृहतीभ्यश्च वो नमो नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च
 वो नमो नमो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च वो नमो नमो गुणेभ्यो
 गुणपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च वो नमो
 नमो महद्भ्यः क्षुल्लकेभ्यश्च वो नमो नमो रथिभ्योऽरथेभ्यश्च वो
 नमो नमो रथेभ्यः (९)

रथपतिभ्यश्च वो नमो नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च वो नमो नमः
 क्षत्तृभ्यः सङ्गहीतृभ्यश्च वो नमो नमस्तक्षभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो
 नमः कुलालेभ्यः कर्मरिभ्यश्च वो नमो नमः पुञ्जिष्टेभ्यो निषादेभ्यश्च
 वो नमो नम इषुकृद्भ्यो धन्वकृद्भ्यश्च वो नमो नमो मृगयुभ्यः
 श्वनिभ्यश्च वो नमो नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो नमः॥ (१०)

रथैभ्यः श्वपतिभ्यश्च द्वे च॥ [४]

नमो भुवाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो
 नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च नमः कपर्दिने च व्युप्तकेशाय च
 नमः सहस्राक्षाय च शतधन्वने च नमो गिरिशाय च शिपिविष्टाय
 च नमो मीढुष्टमाय चेषुमते च नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो
 बृहते च वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च संवृध्वने च (११)

नमो अग्रियाय च प्रथमाय च नम आशवे चाजिराय च
 नमः शीघ्रियाय च शीभ्याय च नम ऊर्म्याय चावस्वन्याय च नमः
 स्रोतस्याय च द्वीप्याय च॥ (१२)

सं वृध्वने च पञ्चविंशतिश्च॥ [५]

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च
 नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्नियाय च
 नमः सोभ्याय च प्रतिसर्याय च नमो याम्याय च क्षेम्याय च
 नम उर्वर्याय च खल्याय च नमः श्लोक्याय चावसान्याय च नमो

वन्याय च कक्षाय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च (१३)

नम आशुषेणाय चाशुरथाय च नमः शूराय चावभिन्दते च
नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमो बिल्मिने च कवचिने च नमः
श्रुताय च श्रुतसेनाय च॥ (१४)

प्रतिश्रवाय च पञ्चविंशतिश्च॥ [६]

नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो
दूताय च प्रहिताय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्ष्णेषवे
चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च नमः सुत्याय च
पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः सूद्याय च सरस्याय
च नमो नाद्याय च वैशन्ताय च (१५)

नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च नमो
मेघ्याय च विद्युत्याय च नम ईध्रियाय चातप्याय च नमो वात्याय
च रेष्मियाय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च॥ (१६)

वैशन्ताय च त्रिंशच्च॥ [७]

नमः सोमाय च रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च नमः
शङ्गाय च पशुपतये च नम उग्राय च भीमाय च नमो अग्रेवधाय
च दूरेवधाय च नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो
नमस्ताराय नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय
च नमः शिवाय च शिवतराय च (१७)

नमस्तीर्थाय च कूल्याय च नमः पार्याय चावार्याय च नमः
प्रतरणाय चोत्तरणाय च नमः आतार्याय चालाद्याय च नमः शष्याय
च फेन्याय च नमः सिकत्याय च प्रवाह्याय च॥ (१८)

शिवतराय च त्रिंशच्च॥ [८]

नम इरिण्याय च प्रपथ्याय च नमः किंशिलाय च क्षयणाय
च नमः कपर्दिने च पुलस्तये च नमो गोष्ठ्याय च गृह्याय च
नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमः काट्याय च गह्वरेष्ठाय च नमो
हृदय्याय च निवेष्ट्याय च नमः पांसव्याय च रजस्याय च नमः
शुष्क्याय च हरित्याय च नमो लोप्याय चोलप्याय च (१९)

नम ऊर्वाय च सूर्वाय च नमः पुण्याय च पर्णशद्याय च
नमोऽपगुरमाणाय चाभिघ्नते च नमः आक्खिदते च प्रक्खिदते च
नमो वः किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो विक्षीणकेभ्यो नमो
विचिन्वत्केभ्यो नमः आनिरहतेभ्यो नमः आमीवत्केभ्यः॥ (२०)

उलप्याय च त्रयस्त्रिंशच्च॥ [९]

द्रापे अन्धसस्पते दरिद्रन्नीललोहित। एषां पुरुषाणामेषाम्पशूनां
मा भेर्मारो मो एषां किं चनाममत्। या तै रुद्र शिवा तनूः शिवा
विश्वाहभेषजी। शिवा रुद्रस्य भेषजी तया नो मृड जीवसे।
इमां रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्र भंरामहे मतिम्। यथा
नः शमसद्विपदे चतुष्पदे विश्वम्पुष्टम्ग्रामे अस्मिन् (२१)

अनातुरम्। मृडा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि क्षयद्वीराय नमसा
विधेम ते। यच्छं च योश्च मनुरायजे पिता तदश्याम् तव रुद्र
प्रणीतौ। मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा न उक्षन्तमुत मा न
उक्षितम्। मा नो वधीः पितरम्मोत मातरम्प्रिया मा नस्तनुवः (२२)

रुद्र रीरिषः। मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु
मा नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीरहविष्मन्तो
नमसा विधेम ते। आरात्ते गोघ्न उत पूरुषघ्ने क्षयद्वीराय सुम्रमस्मे
ते अस्तु। रक्षां च नो अधिं च देव ब्रूहधां च नः शर्म यच्छ
द्विबर्हाः। स्तुहि (२३)

श्रुतं गर्तसदं युवानम्मृगं न भीममुपहृत्तुमुग्रम्। मृडा
जरित्रे रुद्र स्तवानो अन्यं ते अस्मन्नि वपन्तु सेनाः। परि णो
रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्मतिरघायोः। अव स्थिरा
मघवद्व्यस्तनुष्व मीढ्वस्तोकाय तनयाय मृडय। मीढुष्टम् शिवतम
शिवो नः सुमना भव। परमे वृक्ष आयुधं निधाय कृत्तिं वसान्
आ चरु पिनाकम् (२४)

बिभ्रदा गंहि। विकिरिद विलोहित नमस्ते अस्तु भगवः।
यास्ते सहस्रं हेतयोऽन्यमस्मन्नि वपन्तु ताः। सहस्राणि सहस्रधा
बाहुवोस्तव हेतयः। तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा

कृधि॥ (२५)

अस्मि॑ स्तनुवः॑ स्तुहि॑ पिना॑कमेका॒त्रि॑शच्च॥ [१०]

स॒हस्रा॑णि स॒हस्र॑शो ये रु॒द्रा अधि॑ भू॒म्या॑म्। तेषा॑ं
स॒हस्र॑योज॒नेऽव॑ धन्वा॑नि तन्मसि। अ॒स्मिन्म॑ह॒त्यर्ण॑वे॒ऽन्तरि॑क्षे भ॒वा
अधि॑। नील॑ग्री॒वाः शि॒ति॒कण्ठाः॑ श॒र्वा अधः॑ क्षे॒माच॑राः। नील॑ग्री॒वाः
शि॒ति॒कण्ठा॑ दिव॑ रु॒द्रा उप॑श्रिताः। ये वृ॒क्षेषु॑ स॒स्मिञ्च॑रा नील॑ग्री॒वा
वि॒लोहि॑ताः। ये भू॒ताना॑मधि॑पतयो वि॒शिखा॑सः क॒पर्दिनः॑। ये अ॒न्नेषु॑
वि॒विध्य॑न्ति पात्रेषु॑ पिब॑तो ज॒नान्। ये प॒थाम्प॑थि॒रक्ष॑य ऐ॒लवृ॑दा
य॒व्युधः॑। ये ती॒र्थानि॑ (२६)

प्र॒चर॑न्ति सृ॒काव॑न्तो निष॒ङ्गिणः॑। य ए॒ताव॑न्तश्च भू॒यांसश्च॑
दि॒शो रु॒द्रा वि॑तस्थि॒रे। तेषा॑ं स॒हस्र॑योज॒नेऽव॑ धन्वा॑नि
तन्मसि। नमो॑ रु॒द्रेभ्यो॑ ये पृ॒थिव्यां॑ ये॒ऽन्तरि॑क्षे ये दि॒वि
येषा॑मन्नं वा॒तो व॑र्षमिष॑वस्तेभ्यो दश॑ प्राची॑र्दश॑ दक्षि॒णा दश॑
प्र॒तीची॑र्दशो॒दीची॑र्दशो॒र्ध्वास्ते॑भ्यो नम॑स्ते नो मृड॑यन्तु ते यं द्वि॒ष्मो
यश्च॑ नो द्वेष्टि॑ तं वो ज॒म्भे द॑धामि (२७)

ती॒र्थानि॑ यश्च॑ षट्॥ [११]

[अश्मन् य इमोर्देनमाशुः प्राचीं जीमूतस्य यदक्रन्दो मा नो मित्रो ये वाजिनं नव (९)

अश्मन्मनोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेषामभिर्गतिः षट्त्वारिंशत्। अश्मन् हविष्मान्॥]

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

अश्मन्नूर्जं पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे। अद्ध्य
ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योऽधि सम्भृतां तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः
संरराणाः। अश्मंस्ते क्षुदमुं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मः। समुद्रस्य
त्वाऽवाकयाग्रे परि व्ययामसि। पावको अस्मभ्यं शिवो भव।
हिमस्य त्वा जरायुणाग्रे परि व्ययामसि। पावको अस्मभ्यं शिवो
भव। उप (१)

ज्मन्नुप वेतसेऽवत्तरं नदीष्व। अग्रे पित्तमपामसि। मण्डूकि
ताभिरा गंहि सेमं नो यज्ञम्। पावकवर्णं शिवं कृधि। पावक आ
चितयन्त्या कृपा। क्षामन्नुरुच उषसो न भानुना। तूर्वन्न यामन्नेतशस्य
नू रण आ यो घृणे। न तत्तृषाणो अजरः। अग्रे पावक रोचिषा
मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् (२)

वक्षि यक्षि च। स नः पावक दीदिवोऽग्रे देवा इहा वह।
उप यज्ञं हविश्च नः। अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य निवेशनम्।
अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यं शिवो भव। नमस्ते
हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः
पावको अस्मभ्यं शिवो भव। नृषदे वट (३)

अप्सुषदे वड्नसदे वड्वरहिषदे वट्थ्सुवर्विदे वट। ये देवा

देवानां यज्ञियां यज्ञियानां संवत्सरीणमुप भागमासते। अहुतादो हविषो यज्ञे अस्मिन्स्वयं जुहुध्वम्मधुनो घृतस्य। ये देवा देवेष्वधि देवत्वमायन् ये ब्रह्मणः पुरएतारो अस्य। येभ्यो नर्ते पवते धाम किं च न ते दिवो न पृथिव्या अधि स्रुषु। प्राणदाः (४)

अपानदा व्यानदाश्चक्षुर्दा वर्चोदा वरिवोदाः। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यं शिवो भव। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा यंसद्विश्वं न्यत्रिणम्। अग्निर्नो वसते रयिम्। सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टो देवाः आयजिष्ठः स्वस्ति। अदभ्यो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवदिदीहि॥ (५)

उपं देवान् वद्वाणदाश्चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [१]

य इमा विश्वा भुवनानि जुहुदृषिरहोता निषसादा पिता नः। स आशिषा द्रविणमिच्छमानः परमच्छदो वर आ विवेश। विश्वकर्मा मनसा यद्विहाया धाता विधाता परमोत सन्दक्। तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति यत्र सप्तरषीन्पर एकमाहुः। यो नः पिता जनिता यो विधाता यो नः सतो अभ्या सञ्जजान। (६)

यो देवानां नामधा एक एव तं सम्प्रश्नम्भुवना यन्त्यन्या। त आयजन्त द्रविणं समस्मा ऋषयः पूर्वं जरितारो न भूना। असूर्ता सूर्ता रजसो विमाने ये भूतानि समकृण्वन्निमानि। न तं विदाथ य इदं जजानान्यद्युष्माकमन्तरम्भवाति। नीहारेण प्रावृता

जल्प्यां चासुतृपं उक्थशासंश्चरन्ति। परो दिवा पर एना (७)

पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्गुहा यत्। कः स्विद्धर्मं प्रथमं दध्रु
आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे। तमिद्धर्मप्रथमं दध्रु आपो यत्र
देवाः समगच्छन्त विश्वे। अजस्य नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन्निदं
विश्वम्भुवनमधि श्रितम्। विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्गन्धर्वो
अभवद्वितीयः। तृतीयः पिता जनिताौषधीनाम् (८)

अपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा। चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो घृतमेने
अजनन्नन्माने। यदेदन्ता अददहन्त पूर्व आदिद्यावापृथिवी
अप्रथेताम्। विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोहस्त उत
विश्वतस्पात्। सं बाहुभ्यां नमति सम्पतत्रैर्द्यावापृथिवी जनय देव
एकः। किः स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमथिस्वत्किमासीत्।
यदी भूमिं जनयन् (९)

विश्वकर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः। किः स्विद्धनं
क उ स वृक्ष आसीद्यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः। मनीषिणो
मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्। या ते धामानि
परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा। शिक्षा सखिभ्यो
हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। वाचस्पतिं
विश्वकर्माणमृतये (१०)

मनोयुजं वाजे अद्या हुवेम। स नो नेदिष्ठा हवनानि

जोषते विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा। विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः
 स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। मुह्यन्त्वन्ये अभितः सपत्ना
 इहास्माकम्मघवा सूरिरस्तु। विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन
 त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम्। तस्मै विशः समनमन्त पूर्वीर्यमुग्रो
 विहव्यो यथासत्। समुद्राय वयुनाय सिन्धूनाम्पतये नमः।
 नदीनां५ सर्वासाम्पित्रे जुहुता विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यं५
 हविः॥ (११)

जजानेनौषधीनां भूमिं जनयन्वृतये नमो नवं च॥—————[२]

उदेनमुत्तरां नयाग्रे घृतेनाहुत। रायस्पोषेण स५ सृज प्रजयां
 च धनेन च। इन्द्रेमम्प्रतरां कृधि सजातानामसद्वशी। समेनं वर्चसा
 सृज देवेभ्यो भागधा असत्। यस्य कुर्मो हविर्गृहे तमग्रे वर्धया
 त्वम्। तस्मै देवा अधि ब्रवन्नयं च ब्रह्मणस्पतिः। उदु त्वा विश्वे
 देवाः (१२)

अग्रे भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको
 विभावसुः। पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामतिं दुर्मतिम्बाधमानाः।
 रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीः। रायस्पोषे अधि यज्ञो अस्थात्समिद्धे
 अग्रावधिं मामहानः। उक्थपत्र ईड्यो गृभीतस्तप्तं घर्मं
 परिगृह्यायजन्त। ऊर्जा यद्यज्ञमशमन्त देवा दैव्याय धर्त्रे जोष्टे।
 देवश्रीः श्रीमणाः शतपयाः (१३)

परिगृह्य देवा यज्ञमायन्। सूर्यरश्मिरुह्रिकेशः पुरस्तात्सविता
ज्योतिरुदया५ अजस्रम्। तस्य पृषा प्रसवं याति देवः
सम्पश्यन्विश्वा भुवनानि गोपाः। देवा देवेभ्यो अध्वर्यन्तो
अस्थुर्वीत५ शमित्रे शमिता यजध्वै। तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति
ततः पावका आशिषो नो जुषन्ताम्। विमानं एष दिवो मध्यं
आस्त आपप्रिवात्रोदसी अन्तरिक्षम्। स विश्वाचीरभि (१४)

चष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम्। उक्षा समुद्रो
अरुणः सुपर्णः पूर्वस्य योनिंम्पितुरा विवेश। मध्ये दिवो
निहितः पृश्निरश्मा वि चक्रमे रजसः पात्यन्तौ। इन्द्रं विश्वा
अवीवृधन्समुद्रव्यचसं गिरः। रथीतम५ रथीनां वाजाना५
सत्पतिम्पतिम्। सुम्रहूर्यज्ञो देवा५ आ च वक्षद्यक्षदग्निर्देवो देवा५
आ च वक्षत्। वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्ना५
इन्द्रो मे निग्राभेणाधरा५ अकः। उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा
अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्॥ (१५)

देवाः शतपया अभि वाजस्य पङ्क्तिं शतिश्च॥ [३]

आशुः शिशानो वृषभो न युध्मो घनाघनः क्षोभणश्चरषणीनाम्।
सङ्क्रन्दनोऽनिमिष एकवीरः शत५ सेना अजयत्साकमिन्द्रः।
सक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्चवनेन धृष्णुना।
तदिन्द्रेण जयत तत्सहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा। स
इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी सः स्रष्टा स युध इन्द्रो गुणेन।

स॒ꣳसृष्ट॑जि॒त्सोम॑पा बा॒हुश॒र्ध्यूर्ध्वध॑न्वा प्र॒तिहि॑ताभि॒रस्ता॑। बृह॑स्प॒ते
परि॑ दी॒य (१६)

रथे॑न र॒क्षोहा॑मि॒त्राꣳ अ॒प॒बाध॑मानः। प्र॒भ॒ञ्जन्त्सेनाः॑ प्र॒मृ॒णो
यु॒धा ज॑य॒न्नस्मा॑क॒मेध्य॑वि॒ता रथा॑नाम्। गो॒त्रभि॑दं गो॒विदं॑ वज्र॑बाहुं
ज॑य॒न्त॒मज्मं॑ प्र॒मृ॒णन्त॒मोज॑सा। इ॒मꣳ स॑जा॒ता अ॒नु वी॑र॒यध्व॑मिन्द्रꣳ
स॒खायोऽनु॑ सꣳ र॑भ॒ध्वम्। ब॒ल॒वि॒ज्ञायः॑ स्थ॒र्विरः॑ प्र॒वीरः॑ स॒ह॒स्वान्
वा॒जी स॒ह॒मान॑ उ॒ग्रः। अ॒भिर्वी॑रो अ॒भिस॑त्वा स॒हो॒जा जै॒त्रमि॑न्द्र
रथ॑मा तिष्ठ गो॒वित्। अ॒भि गो॒त्राणि॑ स॒हसा॑ गा॒ह॒मानोऽदा॑यः (१७)

वी॒रः श॒तम॑न्युरिन्द्रः॑। दु॒श्च॒य॒वनः॑ पृ॒तना॑षाड॒युध्योऽस्मा॑कꣳ
सेना॑ अव॒तु प्र यु॒त्सु। इन्द्र॑ आसां ने॒ता बृह॑स्पति॒र्दक्षि॑णा
य॒ज्ञः पु॒र ए॒तु सोमः॑। दे॒वसे॑नाना॒मभि॑भ॒ञ्जती॑नां ज॑य॒न्तीना॑म्म॒रुतो॑
य॒न्त्वग्रे॑। इन्द्र॑स्य वृ॒ष्णो व॑रु॒णस्य॑ रा॒ज्ञ आ॑दि॒त्याना॑म्म॒रुताꣳ श॑र्ध
उ॒ग्रम्। म॒हाम॑न॒साम्भु॑वन॒च्यवानां॑ घोषो॑ दे॒वानां॑ ज॑य॒तामु॑दे॒स्थात्।
अ॒स्माक॑मिन्द्रः॑ स॒मृते॑षु ध्व॒जेष्व॒स्माकं॑ या इ॒षव॑स्ता ज॑यन्तु। (१८)

अ॒स्माकं॑ वी॒रा उत्त॑रे भ॒वन्त्व॒स्मानु॑ दे॒वा अव॑ता ह॒वेषु॑।
उद्ध॑र॒षय॑ म॒घव॑न्नायु॒धान्यु॑त्स॒त्वंना॑म्मा॒मका॑ना॒म्महाꣳसि॑।
उद्ध॑त्रह॒न्वाजि॑नां वा॒जिना॑न्यु॒द्रथा॑नां ज॑य॒तामे॒तु घोषः॑। उप॒
प्रेत॑ ज॑य॒ता नरः॑ स्थि॒रा वः॑ सन्तु बा॒हवः॑। इन्द्रो॑ वः
श॒र्म य॑च्छ॒त्वना॑धृ॒ष्या यथा॑संथ। अ॒व॒सृष्टा॑ परा॑ प॒त॒ शर॑व्ये

ब्रह्मसंशिता। गच्छामित्रान्त्र (१९)

विश॒ मैषां॑ कं च॒नोच्छि॑षः। म॒र्माणि॑ ते॒ वर्म॑भिश्छादयामि
सोम॑स्त्वा॒ राजा॑मृते॒नाभि॑ वंस्ताम्। उ॒रोर्वरी॑यो वरि॑वस्ते अस्तु
जय॑न्तं॒ त्वामनु॑ मदन्तु दे॒वाः। यत्र॑ बा॒णाः सम्प॑तन्ति कुमा॒रा
वि॑शि॒खा इ॒व। इन्द्रो॑ न॒स्तत्र॑ वृत्र॒हा वि॑श्वा॒हा शर्म॑ यच्छतु॥ (२०)

दीया॒ दा॒यो ज॑यन्त्वमित्रान्त्र च॒त्वारि॑श॒च्च॥ [४]

प्राची॒मनु॑ प्र॒दिश॑म्प्रेहि॑ वि॒द्वान॒ग्नेर॑ग्ने॒ पुरो॑ अ॒ग्निर्भवे॑ह। वि॒श्वा
आशा॑ दी॒द्यानो॑ वि॒ भा॒ह्यूर्जं॑ नो धेहि॑ द्वि॒पदे॑ चतु॒ष्पदे॑। क्रम॑ध्वम॒ग्निना॑
नाक॑मुख्य॒ः हस्ते॑षु बिभ्र॑तः। दि॒वः पृ॒ष्ठः सु॒वर्ग॑त्वा मि॒श्रा
दे॒वेभि॑राद्धम्। पृ॒थिव्या॑ अ॒हमु॑दन्तरि॑क्षमा॒रुह॑मन्तरि॑क्षा॒दिव॑मा॒रुह॑म्।
दि॒वो नाक॑स्य पृ॒ष्ठाथ्सु॒व॒ज्योति॑रगाम् (२१)

अ॒हम्। सु॒व॒र्यन्तो॑ नापै॑क्षन्त॒ आ द्या॑ः रो॒हन्ति॑ रोद॑सी।
य॒ज्ञं ये वि॑श्वतो॒धारः॑ सु॒वि॒द्वांसो॑ वि॒तेनि॑रे। अ॒ग्ने प्रे॑हि॒ प्रथ॑मो
दे॒वय॑तां चक्षु॑र्दे॒वाना॑मु॒त म॒र्त्याना॑म्। इ॒यक्ष॑माणा॒ भृगु॑भिः स॒जोषाः॑
सु॒व॒र्यन्तु॑ यज॑मानाः स्व॒स्ति। न॒क्तोषा॑सा॒ सम॑नसा॒ विरू॑पे धा॒पये॑ते
शि॒शुमे॑कः॒ समी॑ची। द्या॒वा क्षा॑मा॒ रुक्मो॑ अ॒न्तर्वि॑भाति दे॒वा अ॒ग्निं
धा॑रयन्द्रवि॒णोदाः॑। अ॒ग्ने सह॑स्राक्ष (२२)

श॒त॒मूर्ध॑ञ्छ॒तं ते॑ प्रा॒णाः स॒हस्र॑मपा॒नाः। त्व॑ सा॒हस्र॑स्य

रा॒य ई॒शिषे॒ तस्मै॑ ते वि॒धेम॒ वाजा॑य॒ स्वाहा॑। सु॒पर्णो॑ऽसि
 गरु॒त्मान्पृ॑थि॒व्याः सी॑द पृ॒ष्ठे पृ॑थि॒व्याः सी॑द भा॒सान्तरि॑क्षमा
 पृ॒ण ज्योति॑षा॒ दिव॑मुत्त॒भान् तेज॑सा॒ दिश॑ उदृ॒ह। आ॒जुह्वानः॑
 सु॒प्रती॑कः पु॒रस्ता॑दग्रे॒ स्वां योनि॑मा सी॑द सा॒ध्या। अ॒स्मिन्स॒धस्थे॑
 अ॒ध्युत्तर॑स्मिन्वि॒श्वे दे॒वाः (२३)

यज॑मानश्च सी॒दत। प्रे॒द्धो अ॒ग्रे दी॑दिहि पु॒रो नोऽज॑स्रया
 सू॒र्या यवि॑ष्ठ। त्वा॑ श॒श्वन्त॒ उप॑ यन्ति॒ वाजाः॑। वि॒धेम॑ ते पर॒मे
 जन्म॑न्नग्रे वि॒धेम॒ स्तोमै॑रव॒रे स॒धस्थे॑। यस्मा॒द्योने॑रु॒दारि॑था॒ यजे॑
 तम्प्र॒ त्वे ह॒वीःषि॑ जुहुरे॒ समि॑द्धे। ता॑ सं॒वितु॑र्व॒र॒ण्यस्य॑ चि॒त्रामा॑हं
 वृ॒णे सु॒म॒तिं वि॒श्वज॑न्याम्। या॒मस्य॑ क॒ण्वो अ॒दु॒ह॒त्रपी॑ना॑
 स॒हस्र॑धाराम् (२४)

प॒यसा॑ म॒हीं गा॒म्। स॒प्त ते॑ अ॒ग्रे स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वाः स॒प्त र्ष॑यः
 स॒प्त धा॒म प्रि॒याणि॑। स॒प्त हो॒त्राः स॒प्तधा॑ त्वां यजन्ति स॒प्त योनी॑रा
 पृ॒णस्वा॑ घृ॒तेन॑। ई॒दृङ्वा॑न्या॒दृङ्वा॑ता॒दृङ्वा॑ प्रति॒दृङ्वा॑ मि॒तश्च॑ स॒म्मि॒तश्च॑
 स॒भ॒राः। शु॒क्रज्यो॑तिश्च चि॒त्रज्यो॑तिश्च स॒त्यज्यो॑तिश्च ज्योति॑ष्मा॑श्च
 स॒त्यश्च॑र्त॒पाश्चा॒त्यःहाः॑। (२५)

ऋ॒त॒जिच्च॑ स॒त्य॒जिच्च॑ से॒न॒जिच्च॑ सु॒षेण॑श्चान्त्य॒मित्र॑श्च
 दू॒रेअ॑मित्रश्च ग॒णः। ऋ॒तश्च॑ स॒त्यश्च॑ ध्रु॒वश्च॑ ध॒रुण॑श्च ध॒र्ता च॑
 वि॒ध॒र्ता च॑ वि॒धार॑यः। ई॒दृक्षा॑स ए॒तादृक्षा॑स ऊ॒ षु॒ णः॑ स॒दृक्षा॑सः
 प्र॒ति॒स॒दृक्षा॑स ए॒त॒न। मि॒तास॑श्च स॒म्मि॒तास॑श्च न ऊ॒तये॑ स॒भ॒रसो॑

मरुतो यज्ञे अस्मिन्निन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मानो यथेन्द्रं
दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मान एवमिमं यजमानं दैवींश्च विशो
मानुषींश्चानुवर्त्मानो भवन्तु॥ (२६)

अगा९ सहस्राक्ष देवाः सहस्रधारामत्य९हा अनुवर्त्मानः षोडश च॥ [५]

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थे।
अनाविद्धया तनुवा जय त्व९ स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु।
धन्वना गा धन्वनाजिं जयेम धन्वना तीव्राः समदौ जयेम। धनुः
शत्रौरपकामं कृणोति धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम। वक्ष्यन्तीवेदा
गनीगन्ति कर्णम्रिय९ सखायं परिषस्वजाना। योषेव शिङ्के
वितताधि धन्वन् (२७)

ज्या इय९ समने पारयन्ती। ते आचरन्ती समनेव योषां
मातेव पुत्रम्बिभृतामुपस्थे। अप शत्र न्विध्यता९ संविदाने आर्त्ती
इमे विष्फुरन्ती अमित्रान्। बह्वीनाम्पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति
समनावगत्य। इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति
प्रसूतः। रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते सुषारथिः।
अभीशूनाम्महिमानम् (२८)

पनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः। तीव्रान्योषान्कृण्वते
वृषपाणयोऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः। अवक्रामन्तः
प्रपदैरमित्रान्क्षिणन्ति शत्रून् रनपव्ययन्तः। रथवाहन९ हविरस्य

नाम॒ यत्रायु॑धं निहि॑तमस्य॒ वर्म॑। तत्रा॒ रथमु॑पं श॒ग्मः॑ स॒देम॑
वि॒श्वाहा॑ व॒यः॑ सु॒मन॑स्यमा॒नाः। स्वा॒दुष॑स॒दः पि॑तरो॒ वयो॑धाः
कृ॒च्छ्रे॒श्रितः॑ शक्ती॑वन्तो गभी॒राः। चि॒त्रसे॑ना इषु॑बला॒ अमृ॑धाः
स॒तोवी॑रा उ॒रवो॑ ब्रातसा॒हाः। ब्राह्म॑णासः (२९)

पि॒तरः॑ सोम्या॑सः शि॒वे नो॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒ने॒हसा॑। पू॒षा नः॑
पातु॑ दुरि॒तादृ॑तावृ॒धो रक्षा॑ माकि॒र्नो अ॒घश॑स ई॒शत॑। सु॒पर्णं॑ व॒स्ते
मृ॒गो अ॒स्या दन्तो॑ गोभिः॒ सन्न॑द्धा पतति॒ प्रसू॑ता। यत्रा॒ नरः॑ सं च
वि च॒ द्रव॑न्ति॒ तत्रा॒स्मभ्य॑मिष॒वः शर्म॑ य॒सन्। ऋ॒जीते॑ परि॒ वृद्धि॑
नोऽश्मा॑ भवतु नस्त॒नूः। सोमो॑ अधि॒ ब्रवी॑तु नोऽदि॑तिः (३०)

शर्म॑ यच्छतु। आ ज॒ङ्घन्ति॑ सान्वे॑षां ज॒घना॑ उ॒पं जिघ्र॑ते।
अश्वा॑जनि॒ प्रचे॑तसोऽश्वा॒न्त्सम॑त्सु॒ चोद॑य। अहि॑रिव भो॒गैः पर्ये॑ति
बा॒हुं ज्याया॑ हेतिं॒ परि॑बाध॒मानः॑। ह॒स्तघ्नो॑ वि॒श्वा व॑युना॒नि
वि॒द्वान्पुमा॑न्पुमा॒सं परि॑ पातु वि॒श्वतः॑। वन॑स्पते वी॒डङ्गो॑ हि
भूया॑ अ॒स्मत्स॑खा प्र॒तर॑णः सु॒वीरः॑। गोभिः॒ सन्न॑द्धो अ॒सि
वी॒डय॑स्वास्था॒ता तै जय॑तु जेत्वा॒नि। दि॒वः पृथि॑व्याः परि॒ (३१)

ओज॒ उद्ध॑तं वन॒स्पति॑भ्यः पर्या॒भृत॑ सहः॑। अ॒पामो॑ज्मानं
परि॒ गोभि॑रावृ॒तमिन्द्र॑स्य॒ वज्र॑ ह॒विषा॒ रथ॑ यज। इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑
म॒रुता॑मनी॒कम्मि॑त्रस्य॒ गर्भो॑ वरु॒णस्य॑ नाभिः॑। सेमां नो॑ ह॒व्यदा॑तिं
जुषा॒णो देव॑ रथ॒ प्रति॑ ह॒व्या गृ॑भाय। उ॒पं श्वास॑य पृथि॒वीमु॑त

द्याम्पुरुत्रा तै मनुतां विष्टितं जगत्। स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण
देवैर्दूरात् (३२)

दवीयो अपं सेधु शत्रून्। आ क्रन्दय बलमोजो न आ
धा नि ष्टनिहि दुरिता बाधमानः। अपं प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुनाः
इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीडयस्व। आमूरज प्रत्यावर्तयेमाः
केतुमहुन्दुभिर्वावदीति। समश्वपर्णाश्चरन्ति नो नरोऽस्माकमिन्द्र
रथिनो जयन्तु॥ (३३)

धन्वन्महिमानं ब्राह्मणासोऽदितिः पृथिव्याः परि दूरादेकचत्वारिंशच्च॥ [६]

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्।
श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यम्महि जातं तै अर्वन्न। यमेनं
दत्तं त्रित एनमायुनगिन्द्र एणम्प्रथमो अध्यतिष्ठत्। गन्धर्वो अस्य
रशनामगृभ्णात्सूरादश्वं वसवो निरतष्ट। असि यमो अस्यादित्यो
अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन। असि सोमेन समया विपृक्तः (३४)

आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि। त्रीणि त आहुर्दिवि बन्धनानि
त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे। उतेवं मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन् यत्रा त
आहुः परमं जनित्रम्। इमा तै वाजित्रवमार्जनानीमा शफानाः
सनितुर्निधाना। अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति
गोपाः। आत्मानं ते मनसारादजानामवो दिवा (३५)

पतयन्तम्पतंगम्। शिरो अपश्यम्पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहमानम्

अत्रां ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः। यदा
ते मर्तो अनु भोगमानडादिद्वसिष्ठ ओषधीरजीगः। अनु त्वा रथो
अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम्। अनु ब्रातासस्तव
सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यम् (३६)

ते। हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर् इन्द्र
आसीत्। देवा इदस्य हविरद्यमायन् यो अर्वन्तम्प्रथमो अध्यतिष्ठत्।
ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सः शूरणासो दिव्यासो अत्याः।
हसा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वः। तव
शरीरम्पतयिष्णवर्वन्तव चित्तं वातं इव धर्जीमान्। तव शृङ्गाणि
विष्टिता पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति। उप (३७)

प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः। अजः पुरो
नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः। उप प्रागात्परमं
यत्सधस्थमर्वाः अच्छा पितरम्मातरं च। अद्या देवां जुष्टतमो हि
गम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि॥ (३८)

विपृक्तो दिवा वीर्यमुपैकान्नचत्वारिंशच्च॥ [७]

मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्रं ऋभुक्षा मरुतः परि
ख्यन्। यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तैः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि।
यन्निर्णिजा रेक्णासा प्रावृतस्य रातिं गृभीताम्मुखतो नयन्ति।
सुप्राङ्जो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पाथः। एष

च्छागः पुरो अश्वेन वाजिनां पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः।
अभिप्रियं यत्पुरोडाशमर्वता त्वष्टेत् (३९)

ए॒न॒५ सौ॒श्र॒व॒साय॑ जि॒न्वति॑। यद्ध॒विष्य॑मृतुशो दे॒व॒यानं॑
त्रि॒र्मा॒नु॒षाः पर्य॑श्वं नय॑न्ति। अत्रा॑ पू॒ष्णः प्र॑थ॒मो भा॒ग ए॑ति य॒ज्ञं
दे॒वेभ्यः॑ प्र॒तिवे॒दय॑न्न॒जः। हो॒ता॑ ध्व॒र्युरा॑व॒या अ॒ग्नि॒मि॒न्धो ग्रा॑व॒ग्रा॒भ
उ॒त श॑५स्ता सु॒र्वि॒प्रः। तेन॑ य॒ज्ञेन॑ स्वरं कृ॒तेन॑ स्वि॒ष्टेन॑ व॒क्षणा॑
आ पृ॑णध्वम्। यू॒प॒व्र॒स्का उ॒त ये यू॑पवा॒हाश्च॑षालं ये अ॑श्वयू॒पाय॑
तक्ष॑ति। ये चा॒र्वते॒ पच॑न॒५ स॒म्भर॑न्त्यु॒तो (४०)

तेषा॑म॒भि॒गूर्ति॑र्न इ॒न्वतु॑। उ॒प प्रा॒गा॑न्सु॒मन्मे॑ऽधा॒यि म॒न्म
दे॒वाना॑माशा उ॒प वी॑तपृ॒ष्ठः। अ॒न्वेन॑ वि॒प्रा ऋ॑षयो म॒दन्ति॑ दे॒वानां॑
पु॒ष्टे च॑कृ॒मा सु॒ब॒न्धुम्। यद्वा॒जिनो॑ दा॒मं स॒दान॑मर्वतो॒ या शी॑र्ष॒ण्या
र॒शना॑ रज्जु॒रस्य॑। यद्वा॑ घा॒स्य प्र॑भृतमा॒स्ये तृ॒ण॒५ सर्वा॑ ता ते॒ अपि॑
दे॒वेष्व॑स्तु। यद॒श्वस्य॑ ऋ॒विषः॑ (४१)

म॒क्षिका॑श्च यद्वा॒ स्व॒रौ स्व॑र्धितौ रि॒प्तम॑स्ति। यद्ध॒स्तयोः
श॒मि॒तु॒र्यन्न॑खेषु सर्वा॑ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। यदू॒व॒ध्यमु॒दर॑स्याप॒वाति॑
य आ॒मस्य॑ ऋ॒विषो॑ ग॒न्धो अ॑स्ति। सु॒कृ॒ता तच्छ॑मि॒तारः॑ कृ॒ण्वन्तु॑त
मे॒ध॒५ शृ॒त॒पाकं॑ पचन्तु। यत्ते॒ गात्रा॑द॒ग्निना॑ प॒च्यमा॑नाद॒भि शूलं॑
नि॒हत॑स्याव॒धाव॑ति। मा तद्भू॒म्या॒मा श्रि॑ष॒न्मा तृ॒णेषु॑ दे॒वेभ्य॑स्तदु॒शब्धो॑

रातमस्तु॥ (४२)

इदुतो ऋषिः श्रिपथ्स च॥ [८]

ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निरहरेति।
ये चार्वतो मांसभिक्षामुपासत उतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु।
यन्नीक्षणम्मांसपचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि।
ऊष्मण्यापिधानां चरूणामङ्गाः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम्। निक्रमणं
निषदनं विवर्तनं यच्च पङ्क्तिशमवतः। यच्च पपौ यच्च घासिम् (४३)

जघास सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु। मा त्वाग्निध्वनयिद्धूमगन्धिर्मो
भ्राजन्त्यभि विक्त जग्निः। इष्टं वीतमभिगूर्तं वषट्कृतं तं देवासः
प्रति गृभ्णन्त्यश्वम्। यदश्वाय वास उपस्तृणन्त्यधीवासं या
हिरण्यान्यस्मै। संदानमवन्तम्पङ्क्तिशम्प्रिया देवेष्व यांमयन्ति। यत्ते
सादे महसा शूकृतस्य पार्ष्णिंया वा कशया (४४)

वा तुतोद। सुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा
सूदयामि। चतुस्त्रिंशद्वाजिनो देवबन्धोर्वङ्गीरश्वस्य स्वधितिः
समेति। अच्छिद्रा गात्रा वयुना कृणोत् परुष्यरुनुघुष्या वि
शस्त। एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारा भवतस्तथर्तुः। या
ते गात्राणामृतुथा कृणोमि ताता पिण्डानाम्प्र जुहोम्यग्नौ। मा त्वा
तपत् (४५)

प्रिय आत्मापियन्तं मा स्वधितिस्तनुव आ तिष्ठिपत्ते। मा
 ते गृधुरेविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः। न वा उ
 वेतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाः इदैषि पथिभिः सुगेभिः। हरीं ते
 युञ्जा पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य। सुगव्यं नो वाजी
 स्वश्वियम्पुंसः पुत्राः उत विश्वापुषः रयिम्। अनागास्त्वं नो
 अदितिः कृणोतु क्षत्रं नो अश्वो वनताः हविष्मान् (४६)

घासिं कशया तपद्रयिं नवं च॥ [९]

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

अग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युमैर्वाजेभिरागतम्।
 वाजश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च
 मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे सुवश्च
 मे प्राणश्च मेऽपानः (१)

च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च म आधीतं च मे वाक्च मे
 मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च म ओजश्च मे
 सहश्च म आयुश्च मे जरा च म आत्मा च मे तनूश्च मे शर्म च
 मे वर्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे परूरुषि च मे शरीराणि

च मे॥ (२)

अ॒पान॒स्तनू॑श्च॒ मेऽष्टा॑दश॒ च॥ [१]

ज्यैष्ठ्यं॑ च॒ म॒ आधि॑पत्यं च॒ मे॒ म॒न्यु॑श्च॒ मे॒ भाम॑श्च॒ मेऽम॑श्च॒
मेऽम्भ॑श्च॒ मे॒ जे॒मा च॑ मे॒ महि॑मा च॑ मे॒ वरि॑मा च॑ मे॒ प्रथि॑मा च॑ मे॒
व॒र्ष्मा च॑ मे॒ द्राघु॑या च॑ मे॒ वृ॒द्धं च॑ मे॒ वृ॒द्धिश्च॑ मे॒ स॒त्यं च॑ मे॒ श्रद्धा॑
च॑ मे॒ जग॑च्च॒ (३)

मे॒ धन॑ च॒ मे॒ वश॑श्च॒ मे॒ त्विषि॑श्च॒ मे॒ क्रीडा॑ च॑ मे॒ मोद॑श्च॒ मे॒
जा॒तं च॑ मे॒ जनि॑ष्यमा॒णं च॑ मे॒ सू॒क्तं च॑ मे॒ सु॒कृतं॑ च॑ मे॒ वि॒त्तं च॑ मे॒
वेद्यं॑ च॒ मे॒ भू॒तं च॑ मे॒ भवि॑ष्यच्च॒ मे॒ सु॒गं च॑ मे॒ सु॒पथं॑ च॒ म॒ ऋ॒द्धं च॑
म॒ ऋ॒द्धिश्च॑ मे॒ क्लृ॑प्तं च॑ मे॒ क्लृ॑प्तिश्च॒ मे॒ म॒तिश्च॑ मे॒ सु॒म॒तिश्च॑ मे॥ (४)

जग॒च्च॒र्द्धि॑श्चतु॑र्दश॒ च॥ [२]

शं च॑ मे॒ मय॑श्च॒ मे॒ प्रि॒यं च॑ मे॒ऽनु॒काम॑श्च॒ मे॒ काम॑श्च॒ मे॒
सौम॒न॒सश्च॑ मे॒ भ॒द्रं च॑ मे॒ श्रेय॑श्च॒ मे॒ वस्य॑श्च॒ मे॒ यश॑श्च॒ मे॒ भग॑श्च॒ मे॒
द्रवि॑णं च॒ मे॒ य॒न्ता च॑ मे॒ ध॒र्ता च॑ मे॒ क्षेम॑श्च॒ मे॒ धृ॒तिश्च॑ मे॒ वि॒श्वं
च॑ (५)

मे॒ मह॑श्च॒ मे॒ सं॒विच्च॑ मे॒ ज्ञा॒त्रं च॑ मे॒ सू॒श्च॑ मे॒ प्र॒सू॒श्च॑ मे॒ सी॒रं
च॑ मे॒ ल॒यश्च॑ म॒ ऋ॒तं च॑ मे॒ऽमृ॒तं च॑ मे॒ऽय॒क्ष्मं च॑ मे॒ऽना॑मयच्च॒ मे॒
जी॒वातु॑श्च॒ मे॒ दी॒र्घायु॑त्वं च॑ मे॒ऽन॒मि॒त्रं च॑ मे॒ऽभ॑यं च॒ मे॒ सु॒गं च॑ मे॒

शयनं च मे सूषा च मे सुदिनं च मे॥ (६)

विश्वं च शयनमष्टौ च॥ [३]

ऊर्कं मे सूनृतां च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतं च मे मधुं च मे
सग्धिंश्च मे सपीतिश्च मे कृषिंश्च मे वृष्टिंश्च मे जैत्रं च म औद्भिद्यं
च मे रयिंश्च मे रायंश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिंश्च मे विभुं च (७)

मे प्रभुं च मे बहुं च मे भूयंश्च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं च
मेऽक्षितिश्च मे कूर्यवाश्च मेऽन्नं च मेऽक्षुच्च मे व्रीहयंश्च मे यवांश्च मे
माषांश्च मे तिलांश्च मे मुद्गांश्च मे खल्वांश्च मे गोधूमांश्च मे मसुरांश्च
मे प्रियङ्गवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकांश्च मे नीवारांश्च मे॥ (८)

विभुं च मसुराश्चतुर्दश च॥ [४]

अश्मां च मे मृत्तिका च मे गिरयंश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च
मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मेऽयंश्च मे सीसं च मे त्रपुंश्च मे
श्यामं च मे लोहं च मेऽग्निंश्च म आपंश्च मे वीरुधंश्च म ओषधयश्च
मे कृष्टपच्यं च (९)

मेऽकृष्टपच्यं च मे ग्राम्याश्च मे पशवं आरण्याश्च यज्ञेन
कल्पन्तां वित्तं च मे वित्तिंश्च मे भूतं च मे भूतिंश्च मे वसुं
च मे वसतिंश्च मे कर्म च मे शक्तिंश्च मेऽर्थंश्च म एमंश्च म इतिंश्च

मे गतिश्च मे॥ (१०)

कृष्टपुच्यश्चाष्टाचत्वारिंशच्च॥ [५]

अग्निश्च म इन्द्रश्च मे सोमश्च म इन्द्रश्च मे सविता च म इन्द्रश्च मे सरस्वती च म इन्द्रश्च मे पूषा च म इन्द्रश्च मे बृहस्पतिश्च म इन्द्रश्च मे मित्रश्च म इन्द्रश्च मे वरुणश्च म इन्द्रश्च मे त्वष्टा च (११)

म इन्द्रश्च मे धाता च म इन्द्रश्च मे विष्णुश्च म इन्द्रश्च मेऽश्विनौ च म इन्द्रश्च मे मरुतश्च म इन्द्रश्च मे विश्वे च मे देवा इन्द्रश्च मे पृथिवी च म इन्द्रश्च मेऽन्तरिक्षश्च म इन्द्रश्च मे द्यौश्च म इन्द्रश्च मे दिशश्च म इन्द्रश्च मे मूर्धा च म इन्द्रश्च मे प्रजापतिश्च म इन्द्रश्च मे॥ (१२)

त्वष्टा च द्यौश्च म एकविंशतिश्च॥ [६]

अ॒शुश्च मे र॒श्मिश्च मेऽदा॑भ्यश्च मेऽधि॑पतिश्च म उपा॒शुश्च मेऽन्तर्या॑मश्च म ऐन्द्र॒वाय॑वश्च मे मैत्रा॒वरु॑णश्च म आ॒श्विन॑श्च मे प्रतिप्र॒स्थान॑श्च मे शुक्रश्च मे म॒न्थी च म आग्र॑यणश्च मे वैश्वदे॒वश्च मे ध्रु॑वश्च मे वैश्वान॒रश्च म ऋ॒तुग्र॑हाश्च (१३)

मेऽति॒ग्राह्या॑श्च म ऐन्द्रा॒ग्रश्च मे वैश्वदे॒वश्च मे मरु॑त्वतीयाश्च मे माहेन्द्रश्च म आदि॒त्यश्च मे सावि॒त्रश्च मे सार॑स्वतश्च मे पौ॒ष्णश्च मे

पालीवतश्च॑ मे हारियोजनश्च॑ मे॥ (१४)

ऋतुग्रहाश्च॑ चतुस्त्रिंशच्च॥ [७]

इ॒ध्मश्च॑ मे ब॒र्हिश्च॑ मे वेदि॑श्च मे धि॒ष्णि॒याश्च॑ मे सु॒च॑श्च मे
च॒म॒साश्च॑ मे ग्रा॒वा॒णश्च॑ मे स्वर॑वश्च म॒ उप॒र॒वाश्च॑ मेऽधि॒ष॒व॑णे च
मे द्रो॒ण॒क॒ल॒शश्च॑ मे वा॒य॒व्या॑नि च मे पू॒त॒भृ॒च्च॑ म॒ आ॒ध॒व॒नी॒य॑श्च म॒
आ॒ग्नी॑ध्रं च मे ह॒वि॒र्धान॑ च मे गृ॒हाश्च॑ मे स॒द॑श्च मे पु॒रो॒डा॒शा॑श्च मे
प॒च॒ताश्च॑ मेऽव॒भृ॒थश्च॑ मे स्व॒गा॒का॒रश्च॑ मे॥ (१५)

गृहाश्च॑ षोडश॑ च॥ [८]

अ॒ग्नि॑श्च मे घ॒र्मश्च॑ मेऽर्क॑श्च मे सूर्य॑श्च मे प्रा॒णश्च॑ मेऽश्व॑मे॒धश्च॑ मे
पृ॒थि॒वी च॑ मेऽदि॑तिश्च मे दि॒ति॑श्च मे द्यौ॑श्च मे श॒क्र॒री॒र॒ङ्गु॒ल॒यो॒ दि॒श॑श्च
मे य॒ज्ञेन॑ क॒ल्प॒न्ता॒मृ॒क्क॑ मे सा॒मं च॑ मे स्तो॒म॑श्च मे य॒जु॑श्च मे दी॒क्षा
च॑ मे त॒प॑श्च म॒ ऋ॒तुश्च॑ मे व्र॒तं च॑ मेऽहो॒रा॒त्रयो॑र्वृ॒ष्ट्या बृ॑ह॒द्रथ॑न्त॒रे च॑
मे य॒ज्ञेन॑ क॒ल्पे॒ताम्॥ (१६)

दीक्षाऽष्टादश॑ च॥ [९]

ग॒र्भा॑श्च मे व॒थ्सा॑श्च मे त्र्य॒वि॑श्च मे त्र्य॒वी च॑ मे दि॒त्य॒वा॒द् मे
दि॒त्यौ॒ही च॑ मे प॒ञ्चा॒वि॑श्च मे प॒ञ्चा॒वी च॑ मे त्रि॒व॒थ्स॑श्च मे त्रि॒व॒थ्सा
च॑ मे तु॒र्य॒वा॒द् मे तु॒र्यौ॒ही च॑ मे प॒ष्ट॒वा॒च्च॑ मे प॒ष्टौ॒ही च॑ म॒ उ॒क्षा च॑
मे व॒शा च॑ म॒ ऋ॒ष॒भश्च॑ (१७)

मे वे॒ह॒च॒मेऽन॒ङ्गां च॑ मे धे॒नु॑श्च म॒ आ॒यु॑र्य॒ज्ञेन॑ क॒ल्प॒तां

प्रा॒णो य॒ज्ञेन॑ कल्पतामपा॒नो य॒ज्ञेन॑ कल्पताव्या॒नो य॒ज्ञेन॑
कल्पतां॑ चक्षु॒र्य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒ऽश्रोत्रं॑ य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒म्मनो॑ य॒ज्ञेन॑
कल्पतां॑ वा॒ग्य॒ज्ञेन॑ कल्पतामा॒त्मा य॒ज्ञेन॑ कल्पतां॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञेन॑
कल्पताम्॥ (१८)

ऋषभश्च चत्वारिंशच्च॥ [१०]

एका॑ च मे तिस्रश्च॑ मे पञ्च॑ च मे सप्त॑ च॒ मे नव॑ च म॒
एका॑दश च मे त्रयो॑दश च मे पञ्च॑दश च मे सप्त॑दश च मे नव॑दश
च म॒ एक॑विंशतिश्च मे त्रयो॑विंशतिश्च मे पञ्च॑विंशतिश्च
मे सप्त॑विंशतिश्च मे नव॑विंशतिश्च म॒ एक॑त्रिंशच्च मे
त्रय॑स्त्रिंशच्च (१९)

मे चत॑स्रश्च मेऽष्टौ॑ च॒ मे द्वाद॑श च मे षोड॑श च मे
विं॑शतिश्च मे चतु॑र्विंशतिश्च मेऽष्टा॑विंशतिश्च मे द्वात्रि॑ंशच्च
मे षट्त्रि॑ंशच्च मे चत्वारि॑ंशच्च मे चतु॑श्चत्वारिंशच्च मे-
ऽष्टा॑चत्वारिंशच्च मे वाज॑श्च प्रस॒वश्चापि॑जश्च॒ क्रतु॑श्च सुव॑श्च मूर्धा च॒
व्यश्नि॑यश्चाऽऽन्त्याय॒नश्चान्त्य॑श्च भौव॑नश्च भुव॑नश्चाधि॒पति॑श्च॥ (२०)

त्रयस्त्रिंशच्च व्यश्निय एकादश च॥ [११]

वाजो॑ नः सप्त॑ प्रदिशश्चत॑स्रो वा परा॒वतः॑। वाजो॑ नो
विश्वे॑र्दे॒वैर्धन॑साताविहाव॑तु। विश्वे॑ अ॒द्य म॒रुतो॑ विश्वं ऊ॒ती विश्वे॑
भवन्त्व॒ग्नयः॑ समि॒द्धाः। विश्वे॑ नो दे॒वा अव॑सा ग॑मन्तु विश्व॑मस्तु
द्रवि॑णं वाजो॑ अ॒स्मे। वाज॑स्य प्रस॒वं दे॒वा रथै॑र्याता हिर॒ण्ययैः॑।

अ॒ग्निरिन्द्रो॑ बृ॒हस्पति॑र्मु॒रुतः॑ सोम॑पीतये। वाजे॑वाजेऽवत वाजिनो॑
नो धने॑षु (२१)

वि॒प्रा अ॒मृता॒ ऋत॒ज्ञाः। अ॒स्य म॒ध्वः पि॒बत मा॒दय॑ध्वं तृ॒प्ता
या॑त प॒थिभि॑र्दे॒व्यानैः॑। वाजः॑ पु॒रस्ता॑दुत म॒ध्यतो॑ नो वाजो॑ दे॒वाः
ऋतु॑भिः कल्पयाति। वाज॑स्य हि प्र॒सवो॑ नन्नमीति विश्वा॒ आशा॑
वाज॑पतिर्भवेयम्। पयः॑ पृथि॒व्याम्पय॑ ओष॑धीषु पयो॑ दि॒व्यन्तरि॑क्षे
पयो॑ धाम्। पय॑स्वतीः प्र॒दिशः॑ सन्तु॒ मह्यम्॑। सम्मा॑ सृजामि पय॑सा
घृतेन॑ सम्मा॑ सृजाम्य॒पः (२२)

ओष॑धीभिः। सोऽहं॑ वाजः॑ सनेयमग्रे। नक्तोषासा॑ सम॑नसा
विरू॑पे धा॒पये॑ते शिशु॑मेकः॑ समी॒ची। द्यावा॑ क्षामा॑ रु॒क्मो अ॒न्तर्वि॑
भा॑ति दे॒वा अ॒ग्निं धा॑रयन्द्रविणो॒दाः। स॒मुद्रो॑ऽसि नभ॑स्वाना॒र्द्रदानुः॑
श॒म्भूर्मयो॑भूर॒भि मा॑ वाहि॒ स्वाहा॑ मा॒रुतो॑ऽसि म॒रुता॑ ग॒णः
श॒म्भूर्मयो॑भूर॒भि मा॑ वाहि॒ स्वाहा॑व॒स्युर॑सि दु॒वंस्वाञ्छु॑म्भूर्मयो॑भूर॒भि
मा॑ वाहि॒ स्वाहा॑॥ (२३)

धनेष्व॑पो दु॒वंस्वाञ्छु॑म्भूर्मयो॑भूर॒भि मा॑ द्वे च॑॥ [१२]

अ॒ग्निं यु॑नज्मि शव॑सा घृतेन॑ दि॒व्यः सु॑प॒र्णं वय॑सा बृ॒हन्त॑म्।
तेन॑ व॒यं प॑तेम ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टपः॑ सु॒वो रुहा॑णा॒ अधि॑ नाकं उत्त॑मे।
इ॒मौ ते॑ प॒क्षाव॑जरौ प॒तत्रि॑णो॒ याभ्या॑ र॒क्षाः स्य॑प॒हः स्य॑ग्रे।
ताभ्या॑ प॑तेम सु॒कृता॑मु॒ लोकं॑ यत्र॒र्षयः॑ प्रथम॒जा ये पु॑रा॒णाः।

चिदसि समुद्रयोनिरिन्दुर्दक्षः श्येन ऋतावाँ। हिरण्यपक्षः शकुनो
भुरण्युर्महान्धसधस्थे ध्रुवः (२४)

आ निषत्तः। नमस्ते अस्तु मा मां हिंसीर्विश्वस्य मूर्धन्नधि
तिष्ठसि श्रितः। समुद्रे ते हृदयमन्तरायुर्द्यावापृथिवी भुवनेष्वर्पिते।
उद्रो दत्तोदधिभिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो
वृष्ट्यावत। दिवो मूर्धासि पृथिव्या नाभिरूर्गपामोषधीनाम्।
विश्वायुः शर्म सप्रथा नमस्पथे। येनर्षयस्तपसा सत्रम् (२५)

आसतेन्धाना अग्निः सुवराभरन्तः। तस्मिन्नहं नि दधे नाकं
अग्निमेतं यमाहुर्मनवः स्तीर्णबर्हिषम्। तम्पत्नीभिरनु गच्छेम
देवाः पुत्रैर्भ्रातृभिरुत वा हिरण्यैः। नाकं गृह्णानाः सुकृतस्य लोके
तृतीयं पृष्ठे अधि रोचने दिवः। आ वाचो मध्यमरुहद्भुरण्युरयमग्निः
सत्पतिश्चेकितानः। पृष्ठे पृथिव्या निहितो दविद्युतदधस्पदं
कृणुते (२६)

ये पृतन्यवः। अयमग्निर्वीरतमो वयोधाः संहस्त्रियो
दीप्यतामप्रयुच्छन्। विभ्राजमानः सरिरस्य मध्य उप प्र
यात दिव्यानि धाम। सम्प्र च्यवध्वमनु सम्प्र याताग्ने पथो
देवयानान्कृणुध्वम्। अस्मिन्धसधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा
यजमानश्च सीदत। येना सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम्। तेनेमं
यज्ञं नो वह देवयानो यः (२७)

उत्तमः। उद्धृध्यस्वाग्ने॒ प्रति॑ जागृ॒ह्येनमि॑ष्टापूर्ते स॒सृ॑जेथाम॒यं
च। पुनः॑ कृ॒ण्व॑स्त्वा॒ पित॑रं युवा॒नम॑न्वाता॒सीत् त्वयि॑ तन्तु॒मेत॑म्।
अ॒यं ते॒ योनि॑र्ऋ॒त्वियो॒ यतो॑ जा॒तो अ॒रौच॑थाः। तं जा॒नन्न॑ग्र आ
रो॒हार्था॑ नो वर्ध॒या र॒यिम्॥ (२८)

ध्रुवः सत्रं कृणुते यः सत्रत्रिंशच्च॥ [१३]

ममा॑ग्ने॒ वर्चो॑ वि॒ह्वेष्व॑स्तु व॒यं त्वे॒न्धा॑नास्त॒नुव॑म्पु॒षेम। मह्यं॑
नमन्ता॒म्प्रदि॑श॒श्चत॑स्र॒स्त्वया॑ध्य॒क्षेण॑ पृ॒त॒ना ज॑येम। मम॑ दे॒वा
वि॒ह्वे स॑न्तु॒ सर्व॑ इन्द्रा॒वन्तो॑ म॒रुतो॑ विष्णु॒रग्निः॑। ममा॑न्तरि॒क्षमु॑रु
गो॒पम॑स्तु॒ मह्यं॑ वा॒तः प॑वतां॒ कामे॑ अ॒स्मिन्न॑। मयि॑ दे॒वा
द्रवि॑ण॒मा य॑जन्ता॒म्मय्या॑शीर॒स्तु मयि॑ दे॒वहू॑तिः। दै॒व्या हो॑ता॒रा
वनि॑षन्त (२९)

पूर्वे॑ऽरि॒ष्टाः स्या॑म त॒नुवा॑ सु॒वीराः॑। मह्यं॑ यजन्तु मम॒ यानि॑
ह॒व्याकू॑तिः स॒त्या मन॑सो मे अस्तु। ए॒नो मा॒ नि गा॑ क॒तम॑च्च॒नाहं॑
वि॒श्वे दे॒वासो॒ अधि॑ वोचता मे। दे॒वीः ष॒डुर्वी॑रु॒रु णः॑ कृ॒णोत॑ वि॒श्वे
दे॒वास इ॒ह वी॑रयध्वम्। मा हा॑स्महि प्र॒जया॑ मा त॒नूभि॑र्मा र॒धाम
द्वि॒षते॑ सोम राजन्। अ॒ग्निर्म॑न्यु॒म्प्रति॑नुद॒न्युरस्ता॑त् (३०)

अद॑ब्धो गो॒पाः परि॑ पाहि न॒स्त्वम्। प्र॒त्यश्चो॑ यन्तु नि॒गुतः॑
पुन॑स्ते॒ऽमैषा॑ चि॒त्तम्प्र॑बुधा वि नै॒शत्। धा॒ता धा॑तृणा॒म्भुव॑नस्य
यस्पति॑र्दे॒वः स॑वि॒तार॑मभिमातिषाहम्। इ॒मं य॒ज्ञम॑श्विनो॒भा

बृहस्पतिर्देवाः पान्तु यजमानं न्यर्थात्। उरुव्यचा नो महिषः शर्म
यसदस्मिन् हवे पुरुहूतः पुरुक्षु। स नः प्रजायै हर्यश्च मृडयेन्द्र
मा (३१)

नो रीरिषो मा परा दाः। ये नः सपत्ना अप ते
भवन्तिन्द्राग्निभ्यामव बाधामहे तान्। वसवो रुद्रा आदित्या
उपरिस्पृशम्मोग्रं चेत्तारमधिराजमक्रन्। अर्वाश्चमिन्द्रमुतो हवामहे
यो गोजिद्धनजिदश्चजिद्यः। इमं नो यज्ञं विह्वे जुषस्वास्य कुर्मो
हरिवो मेदिनं त्वा॥ (३२)

वनिषन्त पुरस्तान्मा त्रिचत्वारिंशच्च॥ [१४]

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसो यम्पाञ्चजन्यम्बृहवः समिन्धते।
विश्वस्यां विशि प्रविविशिवांसमीमहे स नो मुञ्चत्वंहसः। यस्येदं
प्राणन्निमिषद्यदेजति यस्य जातं जनमानं च केवलम्। स्तौम्यग्निं
नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वंहसः। इन्द्रस्य मन्ये प्रथमस्य
प्रचेतसो वृत्रघ्नः स्तोमा उप मामुपागुः। यो दाशुषः सुकृतो हवमुप
गन्ता (३३)

स नो मुञ्चत्वंहसः। यः सङ्ग्रमं नयति सं वशी युधे
यः पुष्टानि ससृजति त्रयाणि। स्तौमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि
स नो मुञ्चत्वंहसः। मन्वे वाम्मित्रावरुणा तस्य वित्तं
सत्यौजसा दहणा यं नुदेथै। या राजानं सरथ याथ उग्रा

ता नो॑ मुञ्चत॒माग॑सः। यो वा॒५ रथं॑ ऋजुर॑श्मिः स॒त्यध॑र्मा
मिथुश्चर॑न्तमुप॒याति॑ दूषयन्। स्तौमि॑ (३४)

मित्रावरु॑णा नाथि॒तो जो॑हवीमि॒ तौ नो॑ मुञ्चत॒माग॑सः। वा॒योः
स॒वि॒तुर्वि॒दथा॑नि मन्महे॒ यावा॑त्मन्वद्विभृ॒तो यौ च॒ रक्ष॑तः। यौ
विश्व॑स्य परि॒भू ब॑भूवतुस्तौ नो॑ मुञ्चत॒माग॑सः। उप॒ श्रेष्ठा॑ न
आशिषो॑ दे॒वयो॒र्धमे॑ अस्थिरन्। स्तौमि॑ वा॒युः स॒वि॒तारं॑ नाथि॒तो
जो॑हवीमि॒ तौ नो॑ मुञ्चत॒माग॑सः। रथी॑तमौ रथी॒नाम॑ह ऊ॒तये॒ शुभं॑
गमि॑ष्ठौ सु॒यमे॑भि॒रश्वैः॑। ययोः॑ (३५)

वां दे॒वौ दे॒वेष्वनि॑शित॒मोज॑स्तौ नो॑ मुञ्चत॒माग॑सः। यदया॑तं
वह॑तुः॒ सूर्या॑या॒स्त्रिच॑क्रेण॒ सः॒५ सद॑मिच्छ॒मानौ॑। स्तौमि॑ दे॒वाव॒श्विनौ॑
नाथि॒तो जो॑हवीमि॒ तौ नो॑ मुञ्चत॒माग॑सः। म॒रुता॑म्मन्वे॒ अधि॑ नो
ब्रुवन्तु॒ प्रेमां॑ वाचं॒ विश्वा॑मवन्तु॒ विश्वे॑। आ॒शून् हु॑वे सु॒यमा॑नूतये॒ ते
नो॑ मुञ्च॒न्त्वेन॑सः। ति॒ग्ममा॑युधं वी॒डित॑ः॒ सह॑स्वद्वि॒व्यः॒ शर्धः॑ (३६)

पृ॒त॒नासु॑ जि॒ष्णु। स्तौमि॑ दे॒वान्म॑रुतो॒ नाथि॒तो जो॑हवीमि॒
ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वेन॑सः। दे॒वाना॑म्मन्वे॒ अधि॑ नो ब्रुवन्तु॒ प्रेमां॑ वाचं॒
विश्वा॑मवन्तु॒ विश्वे॑। आ॒शून् हु॑वे सु॒यमा॑नूतये॒ ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वेन॑सः।
यदि॑दम्माभि॒शोच॑ति पौरु॒षेयेण॑ दै॒व्येन॑। स्तौमि॑ विश्वां दे॒वान्ना॑थि॒तो
जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वेन॑सः। अनु॑ नोऽद्यानु॑मति॒रनु॑ (३७)

इद॑नुमते॒ त्वं वै॑श्वान॒रो न॑ ऊ॒त्या पृ॒ष्ठो दि॒वि। ये

अप्र॑थेता॒ममि॑तेभि॒रोजो॑भिर्ये॒ प्रति॑ष्ठे अभ॑वतां॒ वसू॑नाम्। स्तौमि॒
 द्यावा॑पृथि॒वी ना॑थि॒तो जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मु॒ञ्चत॑म॒हंसः॑। उर्वी
 रोद॑सी॒ वरि॑वः कृ॒णोत॑न् क्षेत्र॑स्य पत्नी॒ अधि॑ नो ब्रूया॑तम्। स्तौमि॒
 द्यावा॑पृथि॒वी ना॑थि॒तो जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मु॒ञ्चत॑म॒हंसः॑। यत्ते॑ व॒यं
 पु॑रुष॒त्रा य॑वि॒ष्ठावि॒द्वाँसश्च॑कृ॒मा कच्च॑न (३८)

आगः॑। कृ॒धी स्व॑स्माँ॒ अदि॑तेरना॒गा व्येना॑ँसि शि॒श्रथो॑
 विष्व॑गग्ने। यथा॑ ह॒ तद्व॑सवो गौर्यं॑ चि॒त्प॒दि षि॒ताम॑मु॒ञ्चता॑ यज॒त्राः।
 ए॒वा त्वम॑स्मत्प्र मु॒ञ्चा व्य॑ँहः प्रा॒ताँर्य॑ग्ने प्र॒तरां॑ न॒ आयुः॑ (३९)

गन्तां॑ दू॒षय॑न्स्तौमि॒ ययोः॑ शर्धोऽनु॑मतिरनु॒ चन॑ चतु॒स्त्रिँशच्च॑॥ [१५]

अ॒ग्नि॒द्वाँ वा॒मश्चो॑ द्विच॑त्वारिँशच्च॑॥ [१६]

॥ काण्डम् ५ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

सावित्राणि जुहोति प्रसूत्यै चतुर्गृहीतेन जुहोति चतुष्पादः
 पशवः पशून्वाव रुन्धे चतस्रो दिशो दिक्ष्वैव प्रति तिष्ठति
 छन्दांसि देवेभ्योऽपक्रामन्त्र वोऽभगानि हव्यं वक्ष्याम इति
 तेभ्य एतच्चतुर्गृहीतमधारयन् पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै
 वषट्काराय यच्चतुर्गृहीतं जुहोति छन्दांस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य
 प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्ति यं कामयेत (१)

पापीयान्थस्यादित्येकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरेवैनमपं
 गृह्णाति पापीयान्भवति यं कामयेत वसीयान्थस्यादिति सर्वाणि
 तस्यानुद्भूत्य जुहुयादाहुत्यैवैनमभि क्रमयति वसीयान्भवत्यथो
 यज्ञस्यैवैषाभिक्रान्तिरेति वा एष यज्ञमुखादृद्ध्या योऽग्नेर्देवताया
 एत्यष्टावेतानि सावित्राणि भवन्त्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रः (२)

अग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृद्ध्या अग्नेर्देवतायै नैत्यष्टौ सावित्राणि
 भवन्त्याहुतिर्नवमी त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयति यदि कामयेत
 छन्दांसि यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यृचमन्तमां कुर्याच्छन्दांस्येव
 यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत यजमानं यज्ञयशसेनार्पयेयमिति
 यजुरन्तमं कुर्याद्यजमानमेव यज्ञयशसेनार्पयत्यृचा स्तोमं

समर्धयेति (३)

आह समृद्धौ चतुर्भिर्भ्रिमा दत्ते चत्वारि छन्दांसि
छन्दोभिरेव देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह प्रसूत्या
अग्निर्देवेभ्यो निलायत स वेणुम्प्राविशत्स एतामूतिमनु
समचरद्यद्वेणोः सुषिरं सुषिराभिर्भवति सयोनित्वाय
स यत्रयत्रावसत्तत्कृष्णमभवत्कल्माषी भवति रूपसमृद्ध्या
उभयतः क्षणूभवतीतश्चामुतश्चार्कस्यावरुद्धौ व्याममात्री भवत्येतावद्वै
पुरुषे वीर्यं वीर्यसम्मिताऽपरिमिता भवत्यपरिमितस्यावरुद्धौ यो
वनस्पतीनाम्फलग्रहिः स एषां वीर्यावान्फलग्रहिर्वेणुर्वैणवी भवति
वीर्यस्यावरुद्धौ ॥ (४)

कामयेत गायत्रौऽर्धयेति च सप्तविंशतिश्च ॥ [१]

व्यूद्धं वा एतद्यज्ञस्य यदयजुष्केण क्रियत इमामंगृभ्णत्रशनामृतस्य
दत्ते यजुष्कृत्यै यज्ञस्य समृद्धौ प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रवेत्यश्वमभि
दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे युञ्जाथां रासभं युवमिति
गर्दभमसत्येव गर्दभं प्रतिं ष्ठापयति तस्मादश्वाद्गर्दभोऽसत्तरो
योगेयोगे त्वस्तरमित्याह (५)

योगेयोग एवैनं युङ्क्ते वाजेवाजे हवामह इत्याहान्नं वै
वाजोऽन्नमेवाव रुन्धे सखाय इन्द्रमृतय इत्याहेन्द्रियमेवाव
रुन्धेऽग्निर्देवेभ्यो निलायत तं प्रजापतिरन्वविन्दत्प्राजापत्योऽश्वो-

ऽश्वेन॒ सम्भ॑रत्यनु॒वित्त्यै॑ पापवस्य॒सं वा॑ ए॒तत्क्रि॑यते॒ यच्छे॑यंसा च॒
पापी॑यसा च॒ समानं॑ कर्म॒ कुर्वन्ति॒ पापी॑यान् (६)

ह्यश्व॑र्द्ध॒र्दभो॑ऽश्व॒म्पूर्वं॑ नयन्ति॒ पापवस्य॒सस्य॒ व्यावृ॑त्त्यै
तस्मा॒च्छेया॑ऽसम्पापी॒यान्पश्चाद॑न्वेति॒ बहु॑र्वै भव॑तो॒ भ्रातृ॑व्यो भव॑तीव
खलु॒ वा ए॒ष यो॑ऽग्निं चि॑नुते व॒ज्र्यश्वः॑ प्र॒तूर्व॑न्नेह्य॒वक्राम॑न्नश॒स्तीरि॑त्याह
वज्रे॑णैव पाप्मान॒न्भ्रातृ॑व्यमव॑ क्रामति॒ रुद्र॑स्य॒ गाण॑पत्या॒दित्या॑ह
रौद्रा॒ वै प॒शवो॑ रु॒द्रादे॒व (७)

प॒शून्नि॒र्याच्या॑त्मने॒ कर्म॑ कुरुते॒ पूष्णा॑ स॒युजा॑ स॒हेत्या॑ह
पू॒षा वा अ॒ध्वना॑ऽसन्ने॒ता सम॑ष्ट्यै॒ पुरी॑षायतनो॒ वा ए॒ष
यद॒ग्निरङ्गि॑रसो॒ वा ए॒तमग्रे॑ दे॒वता॑नाऽ॒ सम॑भरन्मृ॒थिव्याः॑
स॒धस्था॑द॒ग्निम्पु॑री॒ष्यमङ्गि॑र॒स्वद॑च्छे॒हीत्या॑ह साय॑तनमे॒वैनं॑ दे॒वता॑भिः
सम्भ॑रत्य॒ग्निम्पु॑री॒ष्यमङ्गि॑र॒स्वद॑च्छे॒म इत्या॑ह येन॑ (८)

संग॑च्छते॒ वाज॑मे॒वास्य॑ वृ॒द्धे प्र॒जाप॑तये॒ प्रति॒प्रोच्या॑ग्निः
स॒म्भृत्य॑ इत्या॒हुरियं॑ वै प्र॒जाप॑ति॒स्तस्या॑ ए॒तच्छ्रो॑त्रं यद्व॒ल्मीको॑-
ऽग्नि॑म्पु॒रीष्य॑मङ्गि॒रस्व॑द्व॒रिष्या॑म॒ इति॑ व॒ल्मीक॑व॒पामुप॑ तिष्ठते
सा॒क्षादे॒व प्र॒जाप॑तये॒ प्रति॒प्रोच्या॑ग्निऽसम्भ॑रत्य॒ग्निम्पु॑री॒ष्यमङ्गि॑र॒स्वद्व॑र
इत्या॑ह॒ येन॑ संग॑च्छते॒ वाज॑मे॒वास्य॑ वृ॒द्धेऽन्व॑ग्निरु॒षसाम॑ग्रम् (९)

अ॒ख्यदि॒त्याहा॑नु॒ख्यात्या॑ आ॒गत्य॑ वा॒ज्यध्व॑न आ॒क्रम्य॑
वाजि॑न्मृ॒थिवी॑मित्या॒हेच्छ॑त्ये॒वैन॑म्पूर्व॒या वि॒न्दत्यु॑त्तर॒या द्वाभ्या॑मा

क्रमयति॑ प्रति॑ष्ठित्या॒ अनु॑रूपाभ्यान्तस्मा॒दनु॑रूपाः प॒शवः॑ प्र जा॑यन्ते
 द्यौस्तै॑ पृ॒ष्ठं पृ॑थि॒वी सु॒धस्थ॑मित्या॒हैभ्यो॑ वा ए॒तं लो॒केभ्यः॑ प्र॒जाप॑तिः
 समै॑रयद्रूपमे॒वास्यै॒तन्महि॑मानं॒ व्याच॑ष्टे व॒ज्री वा ए॒ष यद॑श्चो
 द॒द्विर॒न्यतो॑द॒द्ध्यो भू॒याल्लौ॑मभिरु॒भयाद॑द्ध्यो॒ यं द्वि॒ष्यात्तम॑धस्प॒दं
 ध्या॑येद्वज्रेणै॒वैनं॑ स्तृणुते॥१०॥

आहु पापीयान्ब्राह्मणं येनाग्रं वज्री वै सप्तदश च॥ [२]

उत्क्रा॒मोद॑क्रमी॒दिति॑ द्वाभ्या॒मुत्क्र॑मयति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒
 अनु॑रूपाभ्यान्तस्मा॒दनु॑रूपाः प॒शवः॑ प्र जा॑यन्तेऽप॒ उप॑ सृजति॒ यत्र
 वा आप॑ उप॒गच्छ॑न्ति॒ तदोष॑धयः॒ प्रति॑ तिष्ठन्त्योष॑धीः॒ प्रति॑तिष्ठन्तीः
 प॒शवोऽनु॑ प्रति॑ तिष्ठन्ति॒ प॒शून् य॒ज्ञो य॒ज्ञं यज॑मानो॒ यज॑मानं
 प्र॒जास्तस्मा॑द॒प उप॑ सृजति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यदध्व॑र्युर॒न॒ग्रावाहु॑तिं
 जुहु॑याद॒न्योऽध्व॑र्युः (११)

स्या॒द्रक्षा॑सि॒ यज्ञ॑स्य॒ ह॒न्युर॒हिर॑ण्यमु॒पास्य॑ जुहोत्यग्नि॒वत्ये॒व
 जु॑होति॒ नान्यो॑ऽध्व॒र्युर्भव॑ति॒ न य॒ज्ञस्य॑ रक्षा॑सि घ्नन्ति॒
 जिघ॑र्म्यग्नि॒म्मन॑सा॒ घृते॑नेत्या॒ह मन॑सा॒ हि पुरु॑षो य॒ज्ञम॑भिगच्छति॒
 प्रति॑क्ष्यन्त॒म्भुव॑नानि॒ विश्वे॑त्या॒ह सर्व॑स्य॒ ह्येष॑ प्र॒त्यङ्के॑ति॒ पृथुं॑ ति॒रश्वा
 वय॑सा बृ॒हन्त॑मित्या॒हाल्पो॒ ह्येष॑ जा॒तो म॒हान् (१२)

भव॑ति॒ व्यचि॑ष्ठम॒न्नस्य॑ रभ॒सं विदा॑न॒मित्या॒हान्नमे॒वास्मै॑ स्वदयति॒
 सर्व॑मस्मै॒ स्वद॑ते॒ य एवं॑ वेदा॒ त्वा जिघ॑र्मि॒ वच॑सा॒ घृते॑नेत्या॒ह

तस्माद्यत्पुरुषो मनसाभिगच्छति तद्वाचा वदत्यरक्षसेत्याहु
रक्षसामपहत्यै मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निरित्याहापचितिमेवास्मिन्दधात
य एवं (१३)

वेद मनसा त्वै तामाप्तुमर्हति यामध्वर्युरनग्रावाहुतिं जुहोति
मनस्वतीभ्यां जुहोत्याहुत्योरास्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यज्ञमुखेयं यज्ञमुखे
वै क्रियमाणे यज्ञः रक्षांसि जिघांसन्त्येतरहि खलु वा
एतद्यज्ञमुखं यरह्येन दाहुतिरश्नुते परि लिखति रक्षसामपहत्यै
तिसृभिः परि लिखति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्माद्रक्षांस्यप
हन्ति (१४)

गायत्रिया परि लिखति तेजो वै गायत्री तेजसैवेनं परि
गृह्णाति त्रिष्टुभा परि लिखतीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियेणैवेनम् परि
गृह्णात्यनुष्टुभा परि लिखत्यनुष्टुप्सर्वाणि छन्दांसि परिभूः
पर्याप्त्यै मध्यतोऽनुष्टुभा वाग्वा अंनुष्टुप्समांन्मध्यतो वाचा वदामो
गायत्रिया प्रथमया परि लिखत्यथानुष्टुभाथं त्रिष्टुभा तेजो वै
गायत्री यज्ञोऽनुष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुमेजसा चैवेन्द्रियेण चोभयतो यज्ञं
परि गृह्णाति॥ (१५)

अन्धोऽध्वर्युर्महान्भवति त्रिष्टुभा तेजो वै गायत्री त्रयोदश च॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति खनति प्रसूत्या अथो
धूममेवैतेन जनयति ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमित्याहु

ज्योतिरेवैतेन जनयति सौऽग्निर्जातः प्रजाः शुचार्पयत्तं देवा
अर्धर्चेनाशमयञ्छिवं प्रजाभ्योऽहिः सन्तमित्याह प्रजाभ्यं
एवैनं शमयति द्वाभ्यां खनति प्रतिष्ठित्या अपां पृष्ठमसीति
पुष्करपर्णमा (१६)

हरत्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णं रूपेणैवैनं दा
हरति पुष्करपर्णेन सम्भरति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णं
सयोनिमेवाग्निं सम्भरति कृष्णाजिनेन सम्भरति यज्ञो वै
कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञं सम्भरति यद्वाग्याणां पशूनां चर्मणा
सम्भरेद्वाग्यान्पशूञ्छुचार्पयेत्कृष्णाजिनेन सम्भरत्यारण्यानेव
पशून् (१७)

शुचार्पयति तस्मात्समावत्पशूनां प्रजायमानानामारण्याः
पशवः कनीयाः सः शुचा ह्यृता लोमतः सम्भरत्यतो ह्यस्य मेध्यं
कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च सः स्तृणातीयं वै कृष्णाजिनमसौ
पुष्करपर्णमाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत
तमथर्वान्वपश्यदथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने इति (१८)

आह य एवैनमन्वपश्यत्तेनैवैनं सम्भरति त्वामग्ने
पुष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्येनमुपश्रितमविन्दत्तमु त्वा
दध्यङ्गुषिरित्याह दध्यङ्गा आथर्वणस्तेजस्व्यासीत्तेज एवास्मिन्दधाति
तमु त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि गृणाति (१९)

च॒त॒सृभिः॑ सम्भ॑रति च॒त्वारि॑ छ॒न्दांसि॑ छ॒न्दोभिरे॑व
गा॒य॒त्रीभिर्ब्रा॑ह्मणस्य॑ गा॒य॒त्रो हि ब्रा॑ह्मणस्त्रि॒ष्टु॒भीं रा॒ज॒न्यस्य॑ त्रै॒ष्टु॒भो
हि रा॒ज॒न्यो यं का॒मये॑त॒ वसी॑या॒न्थस्या॑दित्यु॒भयी॑भिस्तस्य॒
सम्भ॑रे॒त्तेज॑श्चै॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यं च॑ समीचीं दधात्यष्टाभिः
सम्भ॑रत्यष्टाक्षरा गा॒य॒त्री गा॒य॒त्रोऽग्नि॑र्यावा॒नेवाग्नि॑स्त॒स्रम्भ॑रति
सीद॑ हो॒तरि॒त्याह॑ दे॒वता॑ ए॒वास्मै॑ स॒सा॑दयति॒ नि हो॑तेति
मनु॑ष्या॒न्थस्र॑ सीद॒स्वेति॑ वया॒ंसि॑ जनि॒ष्वा हि जे॒न्यो अ॒ग्रे
अ॒ह्नामि॒त्याह॑ दे॒वमनु॑ष्या॒नेवास्मै॑ स॒सन्ना॒न्म्र ज॑नयति॥ (२०)

ऐव प॒शूनि॑ति गृणाति हो॒तरि॑ति स॒प्तविं॑शतिश्च॥ [४]

क्रू॒रमि॑व॒ वा अ॑स्या ए॒तत्क॑रोति॒ यत्ख॑न॒त्यप॑ उ॒प सृ॑ज॒त्यापो॑
वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्यै॑ शुच॑ श॒मय॑ति सं ते वा॒युर्मा॑तरि॒श्वा
दधा॒त्वित्या॑ह प्रा॒णो वै वा॒युः प्रा॒णेनै॑वास्यै प्रा॒णस्र॑ सं द॑धाति॒ सं
ते वा॒युरि॒त्याह॑ तस्मा॑द्वा॒युप्र॑च्युता दि॒वो वृ॑ष्टिरी॒ते तस्मै॑ च दे॒वि
व॑ष॒डस्तु॑ (२१)

तुभ्य॑मि॒त्याह॑ ष॒ड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व वृ॑ष्टिं दधाति॒
तस्मा॑त्सर्वा॒नृतू॑न् व॒र्षति॑ यद्व॑ष॒ट्कुर्या॑द्रक्षा॒ंसि य॒ज्ञस्र॑ ह॒न्युर्व॑डित्या॒ह
प॒रोक्ष॑मे॒व व॑ष॒ट्करो॑ति॒ नास्य॑ या॒तया॑मा व॑ष॒ट्कारो॑ भव॑ति॒ न
य॒ज्ञस्र॑ रक्षा॒ंसि घ्न॑न्ति॒ सुजा॑तो॒ ज्योति॑षा स॒हेत्य॑नु॒ष्टु॒भोप॑
न॒ह्यत्य॑नु॒ष्टुप् (२२)

सर्वाणि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः
 प्रिययैवैनं तनुवा परि दधाति वेदुको वासो भवति य एवं वेद
 वारुणो वा अग्निरुपनद्ध उदु तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्व ऊ षु णं ऊतय इति
 सावित्रीभ्यामुत्तिष्ठति सवितृप्रसूत एवास्योर्ध्वा वरुणमेनिमुष्मजति
 द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै स जातो गर्भो असि (२३)

रोदस्योरित्याहेमे वै रोदसी तयोरेष गर्भो यदग्निस्तस्मादेवमाहाग्ने
 चारुर्विभृत ओषधीष्वित्याह यदा ह्येतं विभरन्त्यथ चारुतरो भवति
 प्र मातृभ्यो अधि कर्निक्रदद्वा इत्याहौषधयो वा अस्य
 मातरस्ताभ्य एवैनम्प्र च्यावयति स्थिरो भव वीङ्मङ्ग इति गर्दभ
 आ सादयति (२४)

सं नह्यत्यैवैनमेतया स्थेन्ने गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभः
 पशूनाम्भारभारितमो गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभोऽप्यनालेशेत्यन्यान्
 ह्येनेनार्कः सम्भरन्ति गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभो द्विरेताः
 सन्कनिष्ठम्पशूनाम्प्र जायतेऽग्निर्ह्यस्य योनिं निर्दहति प्रजासु वा
 एष एतर्ह्यारूढः (२५)

स ईश्वरः प्रजाः शुचा प्रदहः शिवो भव प्रजाभ्य
 इत्याह प्रजाभ्य एवैनं शमयति मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिर इत्याह
 मानव्यो हि प्रजा मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो मान्तरिक्षं
 मा वनस्पतीनित्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति प्रेतु वाजी

कनि॑क्र॒द॒दित्या॑ह वा॒जी ह्ये॑ष नान॑द॒द्रास॑भः प॒त्वेति॑ (२६)

आ॒हु रा॑स॒भ इति॑ ह्ये॒तमृ॑ष॒योऽव॑द॒न्भर॑न्न॒ग्निम्पु॑री॒ष्यमि॒त्याहा॑ग्निः
ह्ये॑ष भ॒रति॑ मा पा॒द्यायु॑षः पु॒रेत्या॑हायु॒रेवास्मि॑न्दधाति॒ तस्मा॑द्भ॒र्दभः॑
सर्व॑मायु॒रेति॑ तस्मा॑द्भ॒र्दभे॑ पु॒रायु॑षः प्र॒मीते॑ बिभ्यति॒ वृषा॑ग्निं
वृष॑ण॒म्भर॑न्नित्या॑ह वृषा॒ ह्ये॑ष वृषा॒ग्निर॒पां गर्भ॑म् (२७)

स॒मुद्रि॑य॒मि॒त्याहा॑पाः ह्ये॑ष गर्भो॒ यद॑ग्निर॒ग्न आ या॑हि
वी॒तय॑ इति॒ वा इ॒मौ लो॒कौ व्यै॑ता॒मग्न आ या॑हि वी॒तय॑ इति॒
यदा॑हानयो॒र्लो॒कयो॒र्वीत्यै॑ प्रच्यु॒तो वा ए॒ष आ॒यत॑ना॒दगतः॑ प्रति॒ष्ठाः
स ए॒तर्ह्यध्व॑र्युं च॒ यज॑मानं च ध्या॒यत्यृ॒तः स॒त्यमि॒त्याहे॑यं वा
ऋ॒तम॒सौ (२८)

स॒त्यम॒नयो॑रे॒वैनं॑ प्रति॑ ष्ठापयति॒ नार्ति॑मा॒र्च्छत्य॑ध्व॒र्युर्न यज॑मानो
वरु॑णो वा ए॒ष यज॑मानम॒भ्येति॑ यद॑ग्निरु॒प॒नद्ध॑ ओष॑धयः प्रति॑
गृ॒ह्णीता॑ग्निमे॒तमि॒त्याह॑ शा॒न्त्यै व्य॑स्यन्वि॒श्वा अ॑म॒तीर॑रा॒तीरि॒त्याह॑
रक्ष॑साम॒प॒हत्यै॑ नि॒षीद॑न्नो अ॒पं दु॑र्म॒तिः ह॑न॒दित्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठित्या॒
ओष॑धयः प्रति॑ मोदध्वम्॥ (२९)

अ॒स्त्वनु॑ष्टु॒बंसि॑ सादय॒त्यारू॑ढः प॒त्वेति॑ गर्भ॒मसौ॑ मोदध्वं॒ द्विच॑त्वारि॒शच्च॑॥ [५]

ए॒नमि॒त्याहो॑ष॒धयो॑ वा अ॒ग्नेर्भा॑ग॒धेयं॑ ताभि॒रेवैन॑ः स॒मर्ध॑यति॒ पुष्पा॑वतीः सु॒पिप्प॒ला इत्या॑ह॒ तस्मा॑दोष॒धयः
फ॒लं गृ॒ह्णन्त्य॑यं वो गर्भं ऋ॒त्वि॒र्यः प्र॒बः स॒धस्थ॑मास॒ददित्या॑ह॒ याभ्यं॑ ए॒वैन॑म॒ग्रच्या॑वयति॒ तास्वे॒वैनं॑ प्रति॑
ष्ठापयति॒ द्वाभ्या॑मु॒पाव॑हरति॒ प्रति॑ष्ठित्यै (०)॥ [६]

वारु॒णो वा अ॒ग्निरु॒प॑न॒द्धो वि पा॒ज॒सेति॒ वि स्र॑स॒यति॒
 सवि॒तृप्र॑सू॒त ए॒वास्य॒ विषू॑चीं वरु॒णमे॒नि वि सृ॑ज॒त्युप॒ उप॑
 सृ॒ज॒त्यापो॒ वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्य॒ शुच॑श्च श॒मय॑ति ति॒सृभि॑रु॒पं
 सृ॒ज॒ति त्रि॒वृद्वा अ॒ग्निर्या॑वा॒नेवा॒ग्निस्त॑स्य॒ शुच॑श्च श॒मय॑ति मि॒त्रः
 स॒सृ॒ज्यं पृ॒थि॒वीमि॒त्याह॑ मि॒त्रो वै शि॒वो दे॒वाना॒न्तेनै॒व (३१)

ए॒न॒स॒ सृ॑ज॒ति शा॒न्त्यै य॒द्वा॒म्याणा॑म्पा॒त्राणां॑ क॒पालैः
 स॒सृ॒जेद्वा॒म्याणि॒ पा॒त्राणि॒ शु॒चा॒र्पये॑दर्म॒कपा॑लैः स॒सृ॒ज॒त्ये॒तानि॒
 वा अ॑नु॒पजी॒वनी॒यानि॒ तान्ये॒व शु॒चा॒र्पय॑ति श॒र्करा॑भिः स॒सृ॒ज॒ति
 धृ॒त्या अथो॑ श॒त्वाया॑ज॒लोमैः॑ स॒सृ॒ज॒त्येषा॑ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या
 त॒नूर्य॑द॒जा प्रि॒ययै॑वैनं त॒नुवा॑ स॒सृ॒ज॒त्यथो॑ तेज॑सा कृ॒ष्णाजि॑नस्य॒
 लोम॑भिः स॒म (३२)

सृ॒ज॒ति य॒ज्ञो वै कृ॒ष्णाजि॑नं य॒ज्ञेनै॒व य॒ज्ञश्च॑ स॒सृ॒ज॒ति रु॒द्राः
 स॒म्भृ॒त्य पृ॒थि॒वीमि॒त्याहै॒ता वा ए॒तं दे॒वता॑ अ॒ग्ने स॒मभ॑रं ताभि॑रे॒वैन॑श्च
 स॒म्भ॑रति म॒खस्य॒ शिरो॑ऽसी॒त्याह॑ य॒ज्ञो वै म॒खस्त॑स्यै॒तच्छि॑रो
 यदु॒खा तस्मा॑दे॒वमा॑ह य॒ज्ञस्य॑ प॒दे स्थ॒ इत्या॑ह य॒ज्ञस्य॒ ह्येते॑ (३३)

प॒दे अथो॑ प्र॒ति॒ष्ठित्यै॑ प्रा॒न्याभि॑र्यच्छ्रु॒त्यन्व॒न्यैर्म॑न्त्रयते
 मि॒थुन॑त्वाय॒ त्र्यु॒द्धिं करो॑ति त्रयं इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒काना॑मा॒स्यै
 छ॒न्दोभिः॑ करोति वी॒र्यं॑ वै छ॒न्दा॑सि वी॒र्येणै॒वैनं॑ करोति यजु॑षा
 बि॒लं करो॑ति व्यावृ॒त्या इ॒यंतीं॑ करोति प्र॒जाप॑तिना य॒ज्ञमु॒खेन॑

सम्मितां द्विस्तनां करोति द्यावापृथिव्योर्दोहाय चतुः स्तनां करोति
 पशूनां दोहायाष्टास्तनां करोति छन्दसां दोहाय नवांश्चिमभिचरतः
 कुर्यात्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै कृत्वाय
 सा महीमुखामिति नि दधाति देवतांस्वेवैनां प्रति ष्ठापयति॥ (३४)

तेनैव लोमभिः समेते अभिचरन्त एकविंशतिश्च॥ [७]

सप्तभिर्धूपयति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः शिर
 एतद्यज्ञस्य यदुखा शीर्षन्नेव यज्ञस्य प्राणान्दधाति तस्मात्सप्त
 शीर्षन्प्राणा अश्वशकेन धूपयति प्राजापत्यो वा अश्वः
 सयोनित्वायादितिस्वेत्याहेयं वा अदितिरदित्यैवादित्यां
 खनत्यस्या अक्रूरङ्गाराय न हि स्वः स्वः हिनस्ति देवानां त्वा
 पत्नीरित्याह देवानाम् (३५)

वा एताम्पत्नयोऽग्नेऽकुर्वन्ताभिरेवैनां दधाति धिषणास्वेत्याह
 विद्या वै धिषणां विद्याभिरेवैनामभीन्दे ग्रास्वेत्याह छन्दांसि वै
 ग्राश्छन्दांभिरेवैनां श्रपयति वरूत्रयस्वेत्याह होत्रा वै वरूत्रयो
 होत्राभिरेवैनां पचति जनयस्वेत्याह देवानां वै पत्नीः (३६)

जनयस्ताभिरेवैनां पचति षड्भिः पचति षड्वा ऋतव
 ऋतुभिरेवैनां पचति द्विः पचन्त्वित्याह तस्माद्विः संवत्सरस्य
 सस्यम्पच्यते वारुण्युखाभीद्धा मैत्रियोपैति शान्त्यै देवस्त्वा
 सवितोद्वपत्वित्याह सवितृप्रसूत एवैनां ब्रह्मणा देवताभिरुद्वपत्यपद्यमा

पृथिव्याशा दिश आ पृण (३७)

इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भात्युत्तिष्ठ बृहती
भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वमित्याह प्रतिष्ठित्या असुर्यम्पात्रमनाच्छृणमा
च्छृणत्ति देवत्राकरजक्षीरेणा च्छृणत्ति परमं वा एतत्पयो यदजक्षीरं
परमेणैवैनाम्पयसा च्छृणत्ति यजुषा व्यावृत्त्यै छन्दोभिरा च्छृणत्ति
छन्दोभिर्वा एषा क्रियते छन्दोभिरेव छन्दाऽस्या च्छृणत्ति॥ (३८)

आह देवानां वै पर्वाः पृणैषा पद्व॥ [८]

एकविंशत्या माषैः पुरुषशीर्षमच्छैत्यमेध्या वै माषा
अमेध्यम्पुरुषशीर्षममेध्यैरेवास्यामेध्यं निरवदाय मेध्यं कृत्वा
हरत्येकविंशतिर्भवन्त्येकविंशो वै पुरुषः पुरुषस्यास्यै व्यृद्धं
वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षं संस्रधा वितृण्णां वल्मीकवपां
प्रति नि दधाति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणैरेवैनथ्समर्धयति
मेध्यत्वाय यावन्तः (३९)

वै मृत्युबन्धवस्तेषां यम आधिपत्यं परीयाय यमगाथाभिः परि
गायति यमादेवैनद्वृङ्क्ते तिसृभिः परि गायति त्रयं इमे लोका एभ्य
एवैनल्लोकेभ्यो वृङ्क्ते तस्माद्गायते न देयङ्गाथा हि तद्वृङ्क्तेऽग्निभ्यः पशूना
लभते कामा वा अग्नयः कामानेवाव रुन्धे यत्पशूनालभेतानवरुद्धा
अस्य (४०)

पशवः स्युर्यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजेद्यज्ञवेशसं कुर्याद्यत्संस्थापयेद्यज्ञा

शीर्षाणि स्युर्यत्पशूनालभते तेनैव पशूनव रुन्धे यत्पर्यग्निकृतानुत्सृज
 शीर्ष्णामयातयामत्वाय प्राजापत्येन सः स्थापयति यज्ञो वै
 प्रजापतिर्यज्ञ एव यज्ञं प्रति स्थापयति प्रजापतिः प्रजा असृजत स
 रिरिचानोऽमन्यत स एता आप्रीरपश्यत्ताभिर्वै स मुखतः (४१)

आत्मानमाप्रीणीत यदेता आप्रियो भवन्ति यज्ञो वै
 प्रजापतिर्यज्ञमेवैताभिर्मुखत आ प्रीणात्यपरिमितच्छन्दसो
 भवन्त्यपरिमितः प्रजापतिः प्रजापतेराह्या ऊनातिरिक्ता मिथुनाः
 प्रजात्यै लोमशं वै नामैतच्छन्दः प्रजापतेः पशवो लोमशाः
 पशूनेवाव रुन्धे सर्वाणि वा एता रूपाणि सर्वाणि रूपाण्यग्नौ
 चित्यै क्रियन्ते तस्मादेता अग्रेश्चित्यस्य (४२)

भवन्त्येकविंशतिः सामिधेनीरन्वाह रुग्वा एकविंशो
 रुचमेव गच्छत्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्येकविंशश्चतुर्विंशतिमन्वाह
 चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षादेव
 वैश्वानरमव रुन्धे पराचीरन्वाह पराडिव हि सुवर्गो लोकः
 समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्त्वित्याह समाभिरेवाग्निं वर्धयति (४३)

ऋतुभिः संवत्सरं विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्या
 इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भाति प्रत्यौहतामश्विना
 मृत्युमस्मादित्याह मृत्युमेवास्मादप नुदत्युद्वयं तमसस्परीत्याह
 पाप्मा वै तमः पाप्मानमेवास्मादप हन्त्यगन्म ज्योतिरुत्तममित्याहासौ
 वा आदित्यो ज्योतिरुत्तममादित्यस्यैव सायुज्यं गच्छति

न संवत्सरस्तिष्ठति नास्य श्रीस्तिष्ठति यस्यैताः क्रियन्ते
ज्योतिष्मतीमुत्तमामन्वाह ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठादधाति सुवर्गस्य
लोकस्यानुख्यात्यै॥ (४४)

यावन्तोऽस्य मुखतश्चित्यस्य वर्धयत्यादित्योऽष्टाविंशतिश्च॥ [९]

षड्भिर्दीक्षयति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं दीक्षयति
सप्तभिर्दीक्षयति सप्त छन्दांसि छन्दोभिरेवैनं दीक्षयति विश्वे
देवस्य नेतुरित्यनुष्टुभोत्तमया जुहोति वाग्वा अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां
वागुत्तमैकस्मादक्षरादनामप्रथमम्पदम् तस्माद्यद्वाचोऽनामं
तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजा-
पतिः (४५)

प्रजापतेरास्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
असृजत प्रजानां सृष्ट्यै यदर्चिषि प्रवृज्याद्भूतमव रुन्धीत
यदङ्गारेषु भविष्यदङ्गारेषु प्र वृणक्ति भविष्यदेवाव रुन्धे भविष्यद्धि
भूयो भूताद्वाभ्याम्प्र वृणक्ति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा
एषा यजुषा सम्भृता यदुखा सा यद्विद्येतार्तिमार्च्छेत् (४६)

यजमानो हन्येतास्य यज्ञो मित्रेतामुखां तपेत्याह ब्रह्म वै
मित्रो ब्रह्मन्नेवैनां प्रति ष्ठापयति नार्तिमार्च्छति यजमानो नास्य
यज्ञो हन्यते यदि भिद्येत तैरेव कपालैः सः सृजेत्सैव ततः
प्रायश्चित्तिर्यो गतश्रीः स्यान्मथित्वा तस्याव दध्याद्भूतो वा एष स

स्वां (४७)

देवतामुपैति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै सम्भवेत्स
एव तस्य स्यादतो ह्येष सम्भवत्येष वै स्वयम्भूर्नाम भवत्येव
यं कामयेत भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहृत्याव
दध्यात्साक्षादेवास्मै भ्रातृव्यं जनयत्यम्बरीषादन्नकामस्याव
दध्यादम्बरीषे वा अन्नंभ्रियते सयोन्येवान्नम् (४८)

अव रुन्धे मुञ्जानव दधात्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जमेवास्मा अपि
दधात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत स क्रुमुकम्प्राविशत् क्रुमुकमव दधाति
यदेवास्य तत्र न्यक्तं तदेवाव रुद्ध आज्येन सं यौत्येतद्वा अग्नेः
प्रियं धाम यदाज्यम् प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा (४९)

वैकं कतीमा दधाति भा एवाव रुन्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै
सीद त्वं मातुरस्या उपस्थ इति तिसृभिर्जातमुप तिष्ठते त्रयं इमे
लोका एष्वेव लोकेष्वाविदं गच्छत्यथो प्राणानेवात्मन्धत्ते॥ (५०)

प्रजापतिरुच्छेद्यस्वामेवान्नं तेजसा चतुस्त्रिंशच्च॥ [१०]

न हं स्म वै पुराग्निरपंरशुवृक्कां दहति तदस्मै
प्रयोग एवर्षिरस्वदयद्यदग्ने यानि कानि चेति समिधमा
दधात्यपंरशुवृक्कामेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं
वेदौदुम्बरीमा दधात्यूर्गवा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि दधाति
प्रजापतिरग्निमसृजत तं सृष्टं रक्षांसि (५१)

अजिघा॑स॒न्त्स ए॒तद्रा॑क्षो॒घ्नम॑पश्य॒त्तेन॒ वै स रक्षा॑स्यपा॒हत॒
यद्रा॑क्षो॒घ्नम्भ॑वत्य॒ग्रेरे॒व तेन॑ जा॒ताद्रक्षा॑स्यप॒ ह॒न्त्याश्व॑त्थी॒मा
द॑धात्य॒श्व॒त्थो वै वन॑स्पती॒नाः स॑प॒त्नसा॒हो विजि॑त्यै॒ वैकङ्क॑ती॒मा
द॑धाति॒ भा ए॒वाव॑ रु॒न्धे शमी॑मयी॒मा द॑धाति॒ शान्त्यै॒ सः शि॑त॒म्मे
ब्र॒ह्मोर्दे॑षाम्बा॒हू अ॑तिर॒मित्यु॑त्त॒मे औदु॑म्बरी (५२)

वाच॑यति॒ ब्र॒ह्मणै॒व क्षत्र॑ सः श्य॑ति क्ष॒त्रेण॒ ब्र॒ह्म तस्मा॑द्वा॒ह्मणो
रा॒ज॒न्य॒वा॒न॒त्य॒न्य॒म्ब्रा॑ह्म॒णं तस्मा॑द्वा॒ज॒न्यो ब्रा॑ह्म॒णवा॒न॒त्य॒न्यः
रा॒ज॒न्य॒म्मृ॒त्युर्वा ए॒ष यद॑ग्नि॒र॒मृत॑ स॒ हिर॑ण्यः रु॒क्मम॑न्तरं
प्रति॑ मु॒ञ्चते॒ऽमृत॑मे॒व मृ॒त्योर्न्त॑र्धत्त॒ एक॑विंश॒तिनि॑र्बाधो
भव॑त्येक॒विंशति॑र्वै दे॒वलो॒का द्वा॑द॒श मा॒साः प॒ञ्च॒र्तव॑स्त्रयं
इ॒मे लो॒का अ॒सावा॑दित्यः (५३)

ए॒क॒विं॒श ए॒ताव॑न्तो॒ वै दे॑वलो॒कास्तेभ्य॑ ए॒व भ्रातृ॑व्यम॒न्तरे॑ति
निर्बा॑धैर्वै दे॒वा असु॑रान्निर्बा॑धेऽकुर्व॑त॒ तन्निर्बा॑धानां॒ निर्बा॑ध॒त्वन्निर्बा॑धी
भ॑वति॒ भ्रातृ॑व्याने॒व निर्बा॑धे कुरु॑ते सा॒वि॒त्रिया॒ प्रति॑ मु॒ञ्चते॒
प्रसू॑त्यै॒ नक्तो॒षासे॒त्युत्तर॑याहो॒रात्रा॑भ्यामे॒वैनमु॑द्यच्छते॒ दे॒वा
अ॒ग्निं धा॑रय॒न्द्रवि॑णो॒दा इत्या॑ह प्रा॒णा वै दे॒वा द्र॑वि॒णो॒दा
अ॒होरा॑त्राभ्यामे॒वैनमु॑द्यत्यं (५४)

प्रा॒णैर्दा॑धारासी॒नः प्रति॑ मु॒ञ्चते॒ तस्मा॑दासी॒नाः प्र॒जाः प्र जा॑यन्ते
कृ॒ष्णाजि॑नमुत्तर॒न्तेजो॒ वै हिर॑ण्यं ब्र॒ह्म कृ॒ष्णाजि॑नन्तेजसा॒ चैवैनं॑
ब्र॒ह्मणा॑ चोभ॒यतः॒ परि॑ गृह्णाति॒ षडु॑द्यामः शि॒क्य॑म्भवति॒ षड्वा ऋ॒तव॑

ऋतुभिरेवैनमुद्यच्छते यद्वादशोद्यामः संवत्सरेणैव मौञ्जम्भवत्यूर्ग्वै
मुञ्जा ऊर्जैवेनः समर्धयति सुपर्णोऽसि गुरुत्मानित्यवैक्षते
रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे दिवं गच्छ सुवः पतेत्याह
सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति॥ (५)

रक्षाऽस्यौदुम्बरी आदित्य उद्यत्य सञ्चतुर्विंशतिश्च॥ [११]

समिद्धो अञ्जन्कृदरम्मतीनां घृतमग्ने मधुमत्पिन्वमानः।
वाजी वहन्वाजिनं जातवेदो देवानां वक्षि प्रियमा सुधस्थम्।
घृतेनाञ्जन्सम्पथो देवयानान्प्रजानन्वाज्यप्येतु देवान्। अनु त्वा
सप्ते प्रदिशः सचन्ताः स्वधामस्मै यजमानाय धेहि। ईड्यश्वासि
वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्वासि मेध्यश्च सप्ते। अग्निष्वा (५६)

देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जातवेदाः। स्तीर्णम्बर्हिः
सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथमानं पृथिव्याम्। देवेभिर्युक्तमदितिः
सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु। एता उ वः सुभगा
विश्वरूपा वि पक्षोभिः श्रयमाणा उदातैः। ऋष्याः सतीः कवषः
शुम्भमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा भवन्तु। अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती
मुखं यज्ञानामभि संविदाने। उषासा वाम् (५७)

सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाविह सादयामि। प्रथमा वाः
सरथिना सुवर्णा देवौ पश्यन्तौ भुवनानि विश्वा। अपिप्रयं चोदना
वाम्मिमाना होतांरा ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता। आदित्यैर्नो भारती

वष्टु य॒ज्ञं सर॑स्वती स॒ह रु॒द्रैर्न आ॒वीत्। इडोप॑हूता वसु॑भिः स॒जोषा॑
य॒ज्ञं नो॑ देवीर॒मृते॑षु धत्त। त्वष्टा॑ वी॒रं दे॒वका॑मं ज॒जान् त्वष्ट॑रवा
जायत आ॒शुरश्वः॑। (५८)

त्वष्टे॒दं वि॒श्वम्भु॑वं ज॒जान ब॒होः क॒र्तार॑मि॒ह य॑क्षि होतः।
अश्वो॑ घृ॒तेन॒ त्मन्या॒ सम॑क्त॒ उप॑ दे॒वाः ऋ॒तुशः॑ पाथ॑ एतु।
वन॒स्पति॑र्दे॒वलोक॑म्प्र॒जान॑न्न॒ग्निना॑ ह॒व्या स्व॑दितानि॑ वक्षत्।
प्र॒जाप॑ते॒स्तप॑सा वावृ॒धानः॑ स॒द्यो जा॒तो द॑धिषे य॒ज्ञम॑ग्रे।
स्वाहा॑कृतेन ह॒विषा॑ पुरो॒गा या॒हि सा॒ध्या ह॒विर॑दन्तु दे॒वाः॥ (५९)

अ॒ग्निष्ठां वा॒मश्वो॒ द्विच॑त्वारि॒शच्च॥ [१२]

विष्णु॑मुखा॒ अन्न॑पते॒ याव॑ती वि॒ वै पु॑रुषमा॒त्रेणा॑ग्रे तव॒ श्रवो॑ ब्रह्मं ज॒ज्ञान॑स्व॒यमा॑तृ॒णामे॑षां वै
प॒शुर्गा॑यत्री कस्त्वा॒ द्वाद॑श॥ [१३] विष्णु॑मुखा॒ अप॑चितिमा॒न् वि वा॑ ए॒ताव॑ग्रे तव॒ स्वय॑मातृ॒णां वि॑षू॒चीना॑नि
गा॒यत्री च॑तुः षष्टिः॥ 64॥ विष्णु॑मुखास्त॒नुव॑ भुवत्॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

विष्णु॑मुखा॒ वै दे॒वाश्छ॒न्दो॑भिरि॒माँल्लो॒कान॑नप॒ज्यम॑भ्य॒जय॑न्
यद्विष्णु॑क्र॒मान्क्रम॑ते॒ विष्णु॑रे॒व भू॒त्वा यज॑मान॒श्छ॒न्दो॑भिरि॒माँल्लो॒कान॑नप
ज॑यति॒ विष्णोः॒ क्रमो॑ऽस्यभिमाति॒हेत्या॑ह गाय॒त्री वै पृ॑थि॒वी
त्रैष्टु॑भम॒न्तरि॑क्षम् जा॒गती॒ द्यौरा॑नुष्टुभी॒र्दिश॑श्छ॒न्दो॑भिरे॒वेमाँल्लो॒कान्

यथापूर्वमभि जयति प्रजापतिरग्निमसृजत सौऽस्मात्सृष्टः (१)

पराङ्मतेतयान्वैदक्रन्ददिति तया वै सौऽग्नेः प्रियं
धामावारुन्द्ध यदेतामन्वाहाग्नेरेवैतया प्रियं धामाव रुन्द्ध ईश्वरो वा
एष पराङ्मदधो यो विष्णुक्रमान्क्रमते चतसृभिरा वर्तते चत्वारि
छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रियामेवास्य
तनुवमभि (२)

पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते
तस्माद्दक्षिणोऽर्ध आत्मानो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु
पर्यावर्तते शुनःशेपमार्जीगतिं वरुणोऽगृह्णात्स एतां वारुणीमपश्यत्तया
वै स आत्मानं वरुणपाशादमुञ्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य
उखाम्प्रतिमुञ्चत उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदित्याहात्मानमेवैतया (३)

वरुणपाशान्मुञ्चत्या त्वाहार्षमित्याहा ह्येनं हरति
ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा
वाञ्छन्वित्याह विशैवेनं समर्धयत्यस्मिन्नाष्टमधि श्रयेत्याह
राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमकर्य कामयेत राष्ट्रं स्यादिति तम्मनसा
ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति (४)

अग्ने बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थादित्याहाग्रमेवैनं समानानां
करोति निर्जग्मिवान्तमस इत्याह तम एवास्मादप हन्ति
ज्योतिषागादित्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति चतसृभिः सादयति

चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेवातिछन्दसोत्तमया वर्षं वा एषा
छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्षमेवैनं समानानां करोति सद्धती (५)

भवति सत्त्वमेवैनं गमयति वात्सप्रेणोपं तिष्ठत एतेन वै
वत्सप्रीर्भालन्दनोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्द्वाग्नेरेवैतेनं प्रियं धामाव
रुन्द्ध एकादशम्भवत्येकधैव यजमाने वीर्यं दधाति स्तोमेन वै देवा
अस्मिँल्लोक आर्ध्ववच्छन्दाभिर्मुष्मिन्स्तोमस्येव खलु वा एतद्रूपं
यद्वात्सप्रम्यद्वात्सप्रेणोपतिष्ठते (६)

इममेव तेन लोकमभि जयति यद्विष्णुक्रमान्क्रमतेऽमुमेव
तैर्लोकमभि जयति पूर्वेद्युः प्र क्रामत्युत्तरेद्युरुपं तिष्ठते तस्माद्योगे-
ऽन्यासां प्रजानाम्मनः क्षेमेऽन्यासान्तस्माद्यायावरः क्षेम्यस्येशे
तस्माद्यायावरः क्षेम्यमध्यवस्यति मुष्टीं करोति वाचं यच्छति
यज्ञस्य धृत्यै॥ (७)

सृष्टोऽभ्येतयां भवति सद्धत्युपतिष्ठते द्विचत्वारिंशच्च॥ [१]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नपतिः स एवास्मा
अन्नम्प्र यच्छत्यनमीवस्यं शुष्मिण इत्याहायक्ष्मस्येति वावैतदाह प्र
प्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पद इत्याहाशिषमेवैतामा
शास्त उदु त्वा विश्वे देवा इत्याह प्राणा वै विश्वे देवाः (८)

प्राणैरेवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं

चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्धयति चतसृभिरा सादयति चत्वारि
छन्दांसि छन्दोभिरेवातिच्छन्दसोत्तमया वर्षं वा एषा छन्दसां
यदतिच्छन्दा वर्षैवैनं समानानां करोति सद्धती भवति सत्त्वमेवैनं
गमयति प्रेदग्ने ज्योतिष्मान् (९)

याहीत्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति तनुवा वा एष हि नस्ति यः
हि नस्ति मा हिंसीस्तनुवा प्रजा इत्याह प्रजाभ्यं एवैनं शमयति
रक्षांसि वा एतद्यज्ञं संचन्ते यदनं उथ्सर्जत्यक्रन्ददित्यन्वाह
रक्षसामपहत्या अनंसा वहन्त्यपंचितिमेवास्मिन्दधाति
तस्मादनस्वी च रथी चातिथीनामपंचिततमौ (१०)

अपंचितिमान्भवति य एवं वेद समिधाऽग्निं दुवस्यतेति
घृतानुषित्तामवसिते समिधमा दधाति यथातिथय आगताय
सर्पिष्वदातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्गायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो
हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्योऽप्सु भस्म प्र
वेशयत्यप्सु योनिर्वा अग्निः स्वामेवैनं योनिं गमयति तिसृभिः प्र
वेशयति त्रिवृद्वै (११)

अग्निर्यावानेवाग्निस्तम्प्रतिष्ठां गमयति परा वा एषोऽग्निं
वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति ज्योतिष्मतीभ्यामव दधाति
ज्योतिरेवास्मिन्दधाति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै परा वा एष प्रजां पशून्
वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति पुनरूर्जा सह रय्येति पुनरुदैति
प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते पुनस्त्वादित्याः (१२)

रुद्रा वसवः समिन्धतामित्याहेता वा एतं देवता अग्रे
समैन्धत ताभिरेवैन९ समिन्द्रे बोधा स बोधीत्युप तिष्ठते
बोधयत्येवैनन्तस्मात्सुत्वा प्रजाः प्र बुध्यन्ते यथास्थानमुप तिष्ठते
तस्माद्यथास्थानम्पशवः पुनरेत्योप तिष्ठन्ते॥ (१३)

वै विश्वे देवा ज्योतिष्मानपंचिततमौ त्रिवृद्धा आदित्या द्विचत्वारिंशच्च॥ [२]

यावती वै पृथिवी तस्यै यम आधिपत्यं परीयाय यो वै
यमं देवयजनमस्या अनिर्याच्याग्निं चिनुते यमायैन९ स चिनुते-
ऽपेतेत्यध्यवसाययति यममेव देवयजनमस्यै निर्याच्यात्मनेऽग्निं
चिनुत इष्वग्रेण वा अस्या अनामृतमिच्छन्तो नाविन्दन्ते देवा
एतद्यजुरपश्यन्नपेतेति यदेतेनाध्यवसाययति (१४)

अनामृत एवाग्निं चिनुत उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदपं
हन्त्यपोऽवोक्षति शान्त्यै सिकता नि वपत्येतद्वा अग्रेवैश्वानरस्य
रूप९ रूपेणैव वैश्वानरमव रुद्ध ऊषान्नि वपति पुष्टिर्वा एषा
प्रजननं यदूषाः पुष्ट्यामेव प्रजननेऽग्निं चिनुतेऽथो संज्ञान एव
संज्ञान९ ह्येतत् (१५)

पशूनां यदूषा द्यावापृथिवी सहास्तान्ते वियती अब्रूतामस्त्वेव
नौ सह यज्ञियमिति यदमुष्या यज्ञियमासीत्तदस्यामदधात्त
ऊषा अभवन् यदस्या यज्ञियमासीत्तदमुष्यामदधात्तददश्चन्द्रमसि
कृष्णमूषान्निवपन्नदो ध्यायेद्द्यावापृथिव्योरेव यज्ञियेऽग्निं चिनुतेऽय९
सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य (१६)

सूक्तम्भवत्येतेन वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्द्वाग्नेरेवैतेन
 प्रियं धामाव रुन्धे छन्दोभिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायश्चतस्रः
 प्राचीरुपं दधाति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेव तद्यजमानः
 सुवर्गं लोकमेति तेषां सुवर्गं लोकं यतां दिशः समं व्रीयन्त ते
 द्वे पुरस्तात्समीची उपादधत द्वे (१७)

पश्चात्समीची ताभिर्वै ते दिशोऽदृहन् यद्वे पुरस्तात्समीची
 उपदधाति द्वे पश्चात्समीची दिशां विधृत्या अथो पशवो वै
 छन्दांसि पशूनेवास्मै समीचो दधात्यष्टावुपं दधात्यष्टाक्षरा
 गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तं चिनुतेऽष्टावुपं दधात्यष्टाक्षरा
 गायत्री गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद सुवर्गस्य लोकस्य (१८)

प्रज्ञात्यै त्रयोदश लोकं पृणा उपं दधात्येकविंशतिः सम्पद्यन्ते
 प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य एकविंशस्यैव प्रतिष्ठा
 गार्हपत्यमनु प्रति तिष्ठति प्रत्यग्निं चिक्व्यानस्तिष्ठति य एवं वेद
 पञ्चचितीकं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पशवो
 यज्ञमेव पशूनव रुन्धे त्रिचितीकं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रय इमे
 लोका एष्वेव लोकेषु (१९)

प्रति तिष्ठत्येकचितीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एकधा
 वै सुवर्गो लोक एकवृत्तैव सुवर्गं लोकमेति पुरीषेणाभ्यूहति
 तस्मान्मासेनास्थि छन्नन्न दुश्चर्मा भवति य एवं वेद पञ्च चितयो
 भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्न

विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति॥ (२०)

अद्भ्यवसाययति ह्येतद्विश्वमित्रस्यादधत् द्वे लोकस्य लोकेषु समचत्वारिंशच्च॥ [३]

वि वा एतौ द्विषाते यश्च पुराग्निर्यश्चोखायाः समितमिति
चतसृभिः सं नि वपति चत्वारि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा
अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनौ तनुवा सः शास्ति समितमित्याह
तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं समेति यथ्संन्युष्यं विहरति तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं
व्येत्युतुभिः (२१)

वा एतं दीक्षयन्ति स ऋतुभिरेव विमुच्यो मातेव पुत्रं पृथिवी
पुंरीष्यमित्याहर्तुभिरेवैनं दीक्षयित्वर्तुभिर्वि मुञ्चति वैश्वानर्या
शिक्षमा दत्ते स्वदयत्येवैनन्नैर्ऋतीः कृष्णास्तिस्रस्तुषपक्वा भवन्ति
निर्ऋत्यै वा एतद्भागधेयं यत्तुषा निर्ऋत्यै रूपं कृष्णं रूपेणैव
निर्ऋतिं निरवदयत इमां दिशं यन्त्येषा (२२)

वै निर्ऋत्यै दिग्स्वायामेव दिशि निर्ऋतिं निरवदयते स्वकृत
इरिण उप दधाति प्रदरे वैतद्वै निर्ऋत्या आयतनं स्व एवायतने
निर्ऋतिं निरवदयते शिक्षमभ्युप दधाति नैर्ऋतो वै पाशः
साक्षादेवैनं निर्ऋतिपाशान्मुञ्चति तिस्र उप दधाति त्रेधाविहितो वै
पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मान्निर्ऋतिमव यजते पराचीरुप (२३)

दधाति पराचीमेवास्मान्निर्ऋतिम्प णुदतेऽप्रतीक्षमा यन्ति
निर्ऋत्या अन्तर्हित्यै मार्जयित्वोप तिष्ठन्ते मेध्यत्वाय

गार्हपत्यमुप तिष्ठन्ते निर्ऋतिलोक एव चरित्वा पूता
 देवलोकमुपावर्तन्त एकयोप तिष्ठन्त एकधैव यजमाने वीर्यं
 दधति निवेशनः संगमनो वसूनामित्याह प्रजा वै पशवो वसुं
 प्रजयैवैनम्पशुभिः समर्धयन्ति॥ (२४)

ऋतुभिरेषा पराचीरुपाष्टाचत्वारिंशच्च॥ [४]

पुरुषमात्रेण वि मिमीते यज्ञेन वै पुरुषः सम्मितो यज्ञपुरुषैवैनं
 वि मिमीते यावान्पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावान्भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं
 वीर्येणैवैनं वि मिमीते पक्षी भवति न ह्यपक्षः पतितुमर्हत्यरत्निनां
 पक्षौ द्राघीयांसौ भवतस्तस्मात्पक्षप्रवयांसि वयांसि
 व्याममात्रौ पक्षौ च पुच्छं च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यम् (२५)

वीर्यसम्मितो वेणुना वि मिमीत आग्नेयो वै वेणुः सयोनित्वाय
 यजुषा युनक्ति यजुषा कृषति व्यावृत्त्यै षड्भवेन कृषति षड्वा
 ऋतवं ऋतुभिरेवैनं कृषति यद्वादशगवेन संवत्सरैवेयं वा
 अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैतद्विगुणमपश्यत्कृष्टं चाकृष्टं च ततो वा इमां
 नात्यदहृद्यत्कृष्टं चाकृष्टं च (२६)

भवत्यस्या अनतिदाहाय द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमर्हतीत्याहुर्यत्
 चाकृष्टं च भवत्यग्नेरुद्यत्या एतावन्तो वै पशवो द्विपादश्च
 चतुष्पादश्च तान् यत्प्राचं उथ्सृजेद्बुद्रायापि दध्याद्यदक्षिणा

पितृभ्यो नि ध्रुवेद्यत्प्रतीचो रक्षांसि हन्युरुदीच उथ्सृजत्येषा वै
देवमनुष्याणां शान्ता दिक् (२७)

तामेवैनाननूथ्सृजत्यथो खल्विमां दिशमुथ्सृजत्यसौ वा
आदित्यः प्राणः प्राणमेवैनाननूथ्सृजति दक्षिणा पर्यावर्तन्ते स्वमेव
वीर्यमनु पर्यावर्तन्ते तस्माद्वक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽर्थो
आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तन्ते तस्मात्परांश्च पशवो वि तिष्ठन्ते
प्रत्यं च आ वर्तन्ते तिस्रस्त्रिंशः सीताः (२८)

कृषति त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयत्योषधीर्वपति
ब्रह्मणान्नमव रुन्धेऽर्केऽर्कश्चीयते चतुर्दशभिर्वपति सप्त
ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्धा अन्नस्यान्नस्य
वपत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्धौ कृष्टे वपति कृष्टे ह्योषधयः प्रतितिष्ठन्त्यनुसीत
वपति प्रजात्यै द्वादशसु सीतासु वपति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरेणैवास्मा अन्नम्पचति यदग्निचित् (२९)

अनवरुद्धस्याश्नीयादवरुद्धेन व्यृद्धेत ये वनस्पतीनाम्फलग्रहयस
ऽपि प्रोक्षेदनवरुद्धस्यावरुद्धौ दिग्भ्यो लोष्टान्धसमस्यति दिशामेव
वीर्यमवरुध्य दिशां वीर्येऽग्निं चिनुते यं द्विष्याद्यत्र स स्यात्तस्यै
दिशो लोष्टमा हरेदिषमूर्जमहमित आ दद इतीषमेवोर्जं तस्यै
दिशोऽव रुन्धे क्षोधुंको भवति यस्तस्यां दिशि भवत्युत्तरवेदिमुप
वपत्युत्तरवेद्यां ह्यग्निश्चीयतेऽर्थो पशवो वा उत्तरवेदिः पशून्वाव

रुद्धेऽथो यज्ञपरुषोऽनन्तरित्यै॥ (३०)

च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं यत्कृष्टञ्चाकृष्टं च दिव्यसीतां अग्निचिदव पञ्चविंशतिश्च॥ —[५]

अग्रे तव श्रवो वय इति सिकता नि वपत्येतद्वा अग्रे वै श्वानरस्य
सूक्तं सूक्तेनैव वै श्वानरमव रुन्धे षड्भिर्नि वपति षड्वा ऋतवः
संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वै श्वानरः साक्षादेव वै श्वानरमव रुन्धे समुद्रं
वै नामैतच्छन्दः समुद्रमनु प्रजाः प्र जायन्ते यदेतेन सिकता
निवपति प्रजानां प्रजननायेन्द्रः (३१)

वृत्राय वज्रम्प्राहरत्स त्रेधा व्यभवत्स्फ्यस्तृतीयं रथस्तृतीयं
यूपस्तृतीयं येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ताः शर्करा अभवन्तच्छर्कराणां
शर्करत्वं वज्रो वै शर्कराः पशुरग्निर्यच्छर्कराभिरग्निं परिमिनोति
वज्रेणैवास्मै पशून्यग्निं गृह्णाति तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्मात्स्व
नोप हरते त्रिसप्ताभिः (३२)

पशुकामस्य परिं मिनुयात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणाः
पशवः प्राणैरेवास्मै पशूनव रुन्धे त्रिणवाभिर्भ्रातृव्यवतस्त्रिवृतमेव
वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्या अपरिमिताभिः परिं
मिनुयादपरिमितस्यावरुद्ध्यै यं कामयेतापशुः स्यादित्यपरिमित्य
तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेदपरिगृहीत एवास्य विषूचीनं रेतः
परा सिञ्चत्यपशुरेव भवति (३३)

यं कामयेत पशुमान्स्थ्यादिति परिमित्य तस्य शर्कराः सिकता
 व्यूहेत्परिगृहीत एवास्मै समीचीनं ५ रेतः सिञ्चति पशुमानेव भवति
 सौम्या व्यूहति सोमो वै रेतोधा रेत एव तदधाति गायत्रिया
 ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यः
 शं युम्बारहस्पत्यम्मेधो नोपानमत्सोऽग्निम्प्राविशत् (३४)

सोऽग्नेः कृष्णो रूपं कृत्वोदायत् सोऽश्वम्प्राविशत्सो-
 ऽश्वस्यावान्तरशफोऽभवद्यदश्वमाक्रमयति य एव मेधो-
 ऽश्वम्प्राविशत्तमेवाव रुन्धे प्रजापतिनाग्निश्चेतव्य इत्याहुः
 प्राजापत्योऽश्वो यदश्वमाक्रमयति प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते
 पुष्करपर्णमुप दधाति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णं स योनिमेवाग्निं
 चिनुतेऽपां पृष्ठमसीत्युप दधात्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णं
 रूपेणैवैनदुप दधाति॥ (३५)

इन्द्रः पशुकामस्य भवत्यविशत्स्योनिं वि५शतिश्च॥ [६]

ब्रह्म जज्ञानमिति रुक्ममुप दधाति ब्रह्ममुखा वै प्रजापतिः
 प्रजा असृजत् ब्रह्ममुखा एव तत्प्रजा यजमानः सृजते ब्रह्म
 जज्ञानमित्याहु तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति न पृथिव्यां नान्तरिक्षे न दिव्यग्निश्चेतव्य इति
 यत्पृथिव्यां चिन्वीत पृथिवीं ५ शुचार्पयेन्नोषधयो न वनस्पतयः (३६)

प्र जायेरन् यदन्तरिक्षे चिन्वीतान्तरिक्षं ५ शुचार्पयेन्न

वयाँसि॑ प्र जायेर॑न् यद्वि॒वि चि॑न्वी॒त दि॒वः शु॒चा॒र्पये॑न्न
 प॒र्जन्यो॑ व॒र्षेद्रु॒क्कमु॑प॒ दधा॑त्य॒मृतं॑ वै हि॒र॒ण्यम॒मृतं॑ ए॒वाग्निं॑ चि॑नुते
 प्रजा॑त्यै हि॒र॒ण्यं पुरु॑ष॒मुप॑ दधाति यज॑मानलो॒कस्य॑ वि॒धृत्यै॑
 यदि॑ष्ट॒काया॑ आ॒तृ॒ण्णम॒नूप॑द॒ध्यात्प॑शूनां च॒ यज॑मानस्य च प्रा॒णमपि॑
 दध्या॑दक्षि॒णतः॑ (३७)

प्राश्च॑मुप॒ दधा॑ति दा॒धारं यज॑मानलो॒कत्र प॑शूनां च॒
 यज॑मानस्य च प्रा॒णमपि॑ दधा॒त्यथो॒ खल्वि॑ष्ट॒काया॑ आ॒तृ॒ण्णम॒नूप॑
 दधा॑ति प्रा॒णाना॒मुत्सृ॑ष्ट्यै द्र॒प्सश्च॑स्क॒न्देत्य॑भि मृ॒शति॑ हो॒त्रास्वे॒वेन॑
 प्रति॑ ष्ठापयति॒ सुचा॑वुप॒ दधा॑त्याज्य॑स्य पूर्णां का॑र्ष्म॒र्यमयीं॑ द॒ध्नः
 पूर्णा॑मौदु॒म्बरी॑मि॒यं वै का॑र्ष्म॒र्यमय्य॑सावौदु॒म्बरी॑मे ए॒वोप॑ धत्ते (३८)

तू॒ष्णीमु॑प॒ दधा॑ति न ही॒मे यजु॑षा॒सुम॑र॒हति॑ दक्षि॑णां
 का॑र्ष्म॒र्यमयी॑मुत्त॑रा॒मौदु॑म्बरी॒न्तस्मा॑द॒स्या अ॒सावु॑त्त॒राज्य॑स्य पूर्णां
 का॑र्ष्म॒र्यमयीं॑ वज्रो॒ वा आ॒ज्यं वज्रः॑ का॑र्ष्म॒र्यो वज्रे॑णै॒व यज्ञ॑स्य
 दक्षि॑णतो रक्षा॒स्यप॑ ह॒न्ति द॒ध्नः पूर्णा॑मौदु॒म्बरी॑म्प॒शवो॑ वै
 दध्य॑र्गुदु॒म्बरः॑ प॒शुष्वे॒वोर्जं॑ दधाति पूर्णे॑ उ॒प दधा॑ति पूर्णे॑
 ए॒वैन॑म् (३९)

अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क उ॒प ति॑ष्ठेते वि॒राज्य॑ग्निश्चै॒तव्यं॑ इत्या॒हुः सु॒ग्वै
 वि॒रा॒ज्य॒श्चुचा॑वुप॒ दधा॑ति वि॒राज्ये॑वाग्निं चि॑नुते यज्ञ॑मु॒खेयं॑ यज्ञ॑मु॒खे
 वै क्रि॒यमा॑णे य॒ज्ञः रक्षाँ॑सि जिघाँ॑सन्ति यज्ञ॑मु॒खः

रुक्मो यद्रुक्मं व्याघारयति यज्ञमुखादेव रक्षाऽस्यपं हन्ति
 पञ्चभिर्व्याघारयति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्माद्रक्षाऽस्यपं
 हन्त्यक्षण्या व्याघारयति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
 प्रतिष्ठित्यै॥ (४०)

वनस्पतयो दक्षिणतो धत्त एनन्तस्मादक्षण्या पञ्च च॥ [७]

स्वयमातृणामुपं दधातीयं वै स्वयमातृणेमामेवोपं
 धत्तेऽश्वमुपं घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो
 वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना
 पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधाति स्वयमातृणा
 भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या
 अग्नावग्निश्चेतव्यं इत्याहुरेष वै (४१)

अग्निर्वैश्वानरो यद्वाह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टकां यजुष्कृताम्प्र
 यच्छेत्ताम्ब्राह्मणश्चोपं दध्यातामग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो वा
 एष आर्तिमार्तोऽर्वोऽविद्वानिष्टकामुपदधाति त्रीन् वरान्दद्यात्रयो वै
 प्राणाः प्राणानां स्पृत्यै द्वावेव देयौ द्वौ हि प्राणावेकं एव देय
 एको हि प्राणः पशुः (४२)

वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आयवसे रमन्ते दूर्वेष्टकामुपं
 दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्तीत्याह
 काण्डेनकाण्डेन ह्येषा प्रतितिष्ठत्येवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन
 चेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै देवलक्ष्मं वै त्र्यालिखिता

तामुत्तरलक्ष्माणं देवा उपादधताधरलक्ष्माणमसुरा यम् (४३)

कामयेत् वसीयान्स्यादित्युत्तरलक्ष्माणं तस्योपं दध्याद्वसीयानेव भवति यं कामयेत् पापीयान्स्यादित्यधरलक्ष्माणं तस्योपं दध्यादसुरयोनिमेवैनमनु परा भावयति पापीयान्भवति त्र्यालिखिता भवतीमे वै लोकाख्यालिखितैभ्य एव लोकेभ्यो भ्रातृव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यतः पुरोडाशः कूर्मो भूत्वानु प्रासर्पत् (४४)

यत्कूर्ममुपदधाति यथा क्षेत्रविदञ्जसा नयत्येवमेवैनं कूर्मः सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां यत्कूर्मो यत्कूर्ममुपदधाति स्वमेव मेधम्पश्यन्तः पशव उप तिष्ठन्ते श्मशानं वा एतत्क्रियते यन्मृतानां पशूनां शीर्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं कूर्ममुपदधाति तेनाश्मशानचिद्वास्तव्यो वा एष यत् (४५)

कूर्मो मधु वाता ऋतायत इति दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति स्वदयत्येवैनं ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्व्यारण्यम्मधु यद्वध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्त्युभयस्यावरुद्धौ मही द्यौः पृथिवी च न इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति प्राश्चमुपं दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्टौ पुरस्तात्प्रत्यश्चमुपं दधाति तस्मात् (४६)

पुरस्तात्प्रत्यश्चः पशवो मेधमुपं तिष्ठन्ते यो वा अपंनाभिमुग्निं चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विंशति स एनमीश्वरो

हिंसितोरुलूखलमुप दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः सनाभिमेवाग्निं
चिनुतेऽहिंसाया औदुम्बरम्भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्धे
मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मा ऊर्ज दधाति तस्मान्मध्यत
ऊर्जा भुञ्जत इयद्ववति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमव
हन्त्यन्नमेवाकर्वैष्णव्यर्चोप दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा वनस्पतयो
यज्ञ एव यज्ञं प्रतिं ष्ठापयति॥ (४७)

एष वै पशुर्यमसर्पदेष यत्तस्मात्तस्मात्सप्तविंशतिश्च॥ [८]

एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा यदुखामुपदधात्येभ्य
एव लोकेभ्यो ज्योतिरव रुन्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मै
ज्योतिर्दधाति तस्मान्मध्यतो ज्योतिरुपास्महे सिकताभिः
पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपं रूपेणैव वैश्वानरमव रुन्धे यं
कामयेत क्षोधुकः स्यादित्यूनां तस्योप (४८)

दध्यात्क्षोधुक एव भवति यं कामयेतानुपदस्यदन्नमद्यादिति
पूर्णां तस्योप दध्यादनुपदस्यदेवान्नमत्ति सहस्रं वै प्रति पुरुषः
पशूनां यच्छति सहस्रमन्ये पशवो मध्ये पुरुषशीर्षमुप दधाति
सवीर्यत्वायोखायामपि दधाति प्रतिष्ठामेवैनद्रमयति व्यृद्धं वा
एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षममृतं खलु वै प्राणाः (४९)

अमृतं हिरण्यं प्राणेषु हिरण्यशल्कान्प्रत्यस्यति
प्रतिष्ठामेवैनद्रमयित्वा प्राणैः समर्धयति दध्ना मधुमिश्रेण

पूरयति मध्व्योऽसानीति श्रुतातङ्कोन मेध्यत्वाय ग्राम्यं वा
 एतदन्नं यद्दध्यारण्यम्मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेण पूरयत्युभयस्यावरुद्धौ
 पशुशीर्षाण्युप दधाति पशवो वै पशुशीर्षाणि पशून्वाव रुन्धे यं
 कामयेतापशुः स्यादिति (५०)

विषूचीनानि तस्योप दध्याद्विषूच एवास्मात्पशून्दधात्यपशुरेव
 भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति समीचीनानि तस्योप
 दध्यात्समीच एवास्मै पशून्दधाति पशुमानेव भवति
 पुरस्तात्प्रतीचीनमश्वस्योप दधाति पश्चात्प्राचीनमृषभस्यापशवो वा
 अन्ये गोअश्वेभ्यः पशवो गोअश्वानेवास्मै समीचो दधात्येतावन्तो
 वै पशवः (५१)

द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा एतदग्नौ प्र दधाति
 यत्पशुशीर्षाण्युप दधात्यमुमारण्यमनु ते दिशामीत्याह ग्राम्येभ्य
 एव पशुभ्य आरण्यान्पशूञ्छुचमनूत्सृजति तस्मात्समावत्पशूनां
 प्रजायमानानामारण्याः पशवः कनीयांसः शुचा ह्यृताः
 सर्पशीर्षमुप दधाति यैव सर्पे त्विषिस्तामेवाव रुन्धे (५२)

यत्समीचीनम्पशुशीर्षैरुप दध्याद्ग्राम्यान्पशून्दशुकाः
 स्युर्यद्विषूचीनमारण्यान् यजुरेव वदेदव तां त्विषिं रुन्धे
 या सर्पे न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानथो खलूपधेयमेव
 यदुप दधाति तेन तां त्विषिमव रुन्धे या सर्पे यद्यजुर्वदति तेन

शान्तम्॥ (५३)

ऊनान्तस्योपं प्राणाः स्यादिति वै पशवो रुन्धे चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [९]

पशुर्वा एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्वि क्रियते
यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियते रेतोऽपस्या अपस्या उप दधाति
योनावेव रेतो दधाति पञ्चोप दधाति पाङ्गाः पशवः पशूनेवास्मै
प्र जनयति पञ्च दक्षिणतो वज्रो वा अपस्या वज्रेणैव यज्ञस्य
दक्षिणतो रक्षाऽस्यपं हन्ति पञ्च पश्चात् (५४)

प्राचीरुपं दधाति पश्चाद्वै प्राचीनः रेतो धीयते
पश्चादेवास्मै प्राचीनः रेतो दधाति पञ्च पुरस्तात्प्राचीरुपं
दधाति पञ्च पश्चात्प्राचीस्तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयते
प्राचीः प्रजा जायन्ते पञ्चोत्तरतश्छन्दस्याः पशवो वै
छन्दस्याः पशूनेव प्रजातान्स्वमायतनमभि पर्यूहत इयं वा
अग्नेरतिदाहादबिभेथ्सैताः (५)

अपस्या अपश्यत्ता उपाधत्त ततो वा इमां नात्यदहद्यदपस्या
उपधात्यस्या अनतिदाहायोवाचं हेयमददिथ्स ब्रह्मणान्नं यस्यैता
उपधीयान्तै य उ चैना एवं वेददिति प्राणभृत उप दधाति रेतस्येव
प्राणान्दधाति तस्माद्वदन्प्राणन्पश्यञ्छृण्वन्पशुर्जायतेऽयम्पुरः (५६)

भुव इति पुरस्तादुपं दधाति प्राणमेवैताभिर्दाधारायं दक्षिणा
विश्वकर्मेति दक्षिणतो मन एवैताभिर्दाधारायम्पश्चाद्विश्वव्यं चा इति

पश्चाच्चक्षुरेवैताभिर्दाधारेदमुत्तरात्सुवरित्युत्तरतः श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारेय
मतिरित्युपरिष्टाद्वाचमेवैताभिर्दाधार दशदशोप दधाति सवीर्यत्वायाक्ष्ण

उप दधाति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
प्रतिष्ठित्ये याः प्राचीस्ताभिर्वसिष्ठ आर्घ्रोद्या दक्षिणा ताभिर्भरद्वाजो
याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या
ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा य एवमेतासामृद्धिं वेदघ्नोत्येव य
आसामेवम्बन्धुतां वेद बन्धुमान्भवति य आसामेवं क्लृप्तिं वेद
कल्पते (५८)

अस्मै य आसामेवमायतनं वेदायतनवान्भवति य
आसामेवम्प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभृत उपधाय संयत
उप दधाति प्राणानेवास्मिन्धित्वा संयद्धिः सं यच्छति तत्संयतां
संयत्त्वमथो प्राण एवापानं दधाति तस्मात्प्राणापानौ सं चरतो
विषूचीरुप दधाति तस्माद्विष्वश्चौ प्राणापानौ यद्वा अग्नेरसं
यतम् (५९)

असुवर्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्योऽग्निर्यत्सं यत उपदधाति
समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकस्यविर्वयः कृतमयानामित्याह
वयोभिरेवायानव रुन्देऽयैर्वयांसि सर्वतो वायुमतीर्भवन्ति
तस्मादयं सर्वतः पवते॥ (६०)

गायत्री त्रिष्टुब्जगन्त्यनुष्टुप्पङ्क्त्या सह। बृहत्युष्णिहा
 ककुथ्सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। द्विपदा या चतुष्पदा त्रिपदा
 या च षट्पदा। सछन्दा या च विच्छन्दाः सूचीभिः शिम्यन्तु
 त्वा। महानाम्नी रेवतयो विश्वा आशाः प्रसूवरीः। मेघ्या विद्युतो
 वाचः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। रजता हरिणीः सीसा युजो
 युज्यन्ते कर्मभिः। अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा।
 नारीः (६१)

ते पत्नयो लोम वि चिन्वन्तु मनीषया। देवानाम्पत्नीर्दिशः
 सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। कुविदङ्ग यवमन्तो यव चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं
 वियूय। इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न
 जग्मुः॥ (६२)

नारीस्त्रिंशच्च॥

[११]

कस्त्वाँ छति कस्त्वा वि शाँस्ति कस्ते गात्राणि शिम्यति। क
 उ ते शमिता कविः। ऋतवस्त ऋतुधा परुः शमितारो वि शांसतु।
 संवत्सरस्य धायंसा शिमीभिः शिम्यन्तु त्वा। दैव्या अध्वर्यवस्त्वा
 छन्तु वि च शांसतु। गात्राणि पर्वशस्ते शिमाः कृण्वन्तु शिम्यन्तः।
 अर्धमासाः परूँषि ते मासाँश्छन्तु शिम्यन्तः। अहोरात्राणि मरुतो
 विलिष्टं (६३)

सूदयन्तु ते। पृथिवी तेऽन्तरिक्षेण वायुश्छिद्रम्विषज्यतु।

द्यौस्ते नक्षत्रैः सह रूपं कृणोतु साधुया। शं ते परेभ्यो गात्रेभ्यः
शमस्त्ववरेभ्यः। शमस्थभ्यो मञ्जभ्यः शमु ते तनुवै भुवत् (६४)

विलिष्टञ्चि० शब्॥ [१२]

उत्सन्नयज्ञ इन्द्राग्नी देवा वा अक्षण्यास्तोमीयां अग्नेर्भागोऽस्यग्नें जातान्श्मिरिति नाकसद्विष्यन्दांसि
सर्वाभ्यो वृष्टिसनीर्देवासुराः कर्नीयांसः प्रजापतेरक्षि द्वादश॥ [१३] उत्सन्नयज्ञो देवा वै यस्य
मुख्यवतीर्नाकसद्विरेवताभिर्गृष्टाचत्वारिंशत्॥ ४८॥ उत्सन्नयज्ञः सर्वत्वाय॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

उत्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहेतस्य क्रियते किं वा न
यद्वै यज्ञस्य क्रियमाणस्यान्तर्यन्ति पूर्यति वा अस्य तदाश्विनीरूपं
दधात्यश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति पञ्चोपं
दधाति पाङ्क्तौ यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्मै भेषजं करोत्यृतव्या उपं
दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै (१)

पञ्चोपं दधाति पञ्च वा ऋतवो यावन्त एवर्तवस्तान्कल्पयति
समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदकास्तस्मात्समाना ऋतव एकेन
पदेन व्यावर्तन्ते तस्मादृतवो व्यावर्तन्ते प्राणभृत उपं दधात्यृतुष्वेव
प्राणान्दधाति तस्मात्समानाः सन्त ऋतवो न जीर्यन्त्यथो प्र
जनयत्येवैनानेष वै वायुर्यत्प्राणो यदृतव्या उपधाय प्राणभृतः (२)

उप॒दधा॑ति॒ तस्मा॑त्स॒र्वानृ॑तू॒ननु॑ वा॒युरा व॑रीव॒र्त्ति वृ॑ष्टि॒सनी॑रुपं
 दधा॑ति॒ वृष्टि॑मे॒वाव॑ रुन्धे॒ यदै॑क॒धोप॑द॒ध्यादे॑क॒मृतुं॑ व॒र्षेद॑नुप॒रि॒हारः॑
 सा॒दय॑ति॒ तस्मा॑त्स॒र्वानृ॑तू॒न् व॑र्षति॒ यत्प्रा॑णभृ॒तं उप॑धा॒य
 वृष्टि॑स॒नीरु॑प॒दधा॑ति॒ तस्मा॑द्वा॒युप्र॑च्यु॒ता दि॒वो वृ॑ष्टि॒रीर्ते प॑शवो॒ वै
 व॑य॒स्या नाना॑म॒नसः॑ खलु॒ वै प॑शवो॒ नाना॑व्र॒तास्ते॑ऽप॒ ए॒वाभि॑
 सम॑नसः (३)

यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॑दि॒ति व॑य॒स्यास्त॑स्यो॒प॒धाया॑प॒स्या
 उप॑ द॒ध्याद॑स॒ज्ञान॑मे॒वास्मै॑ प॒शुभिः॑ करो॒त्यप॑शु॒रेव॑ भ॒वति॒ यं
 का॒मये॑त प॒शुमा॑न्स॒स्यादि॒त्यप॑स्या॒स्तस्यो॑प॒धाय॑ व॒यस्या॑ उप॑
 द॒ध्यात्स॑ज्ञान॒मेवा॑स्मै प॒शुभिः॑ करो॒ति प॑शु॒माने॑व भ॒वति॒ चत॑स्रः
 पु॒रस्ता॑दुप॑ दधा॑ति॒ तस्मा॑च्च॒त्वारि॑ चक्षु॒षो रू॒पाणि॑ द्वे शु॒क्ले द्वे
 कृ॒ष्णे (४)

मूर्ध॒न्वती॑र्भवन्ति॒ तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑न्मूर्धा॒ पञ्च॑ दक्षि॑णाया॒ऽ
 श्रो॒ण्यामु॑प॑ दधा॑ति॒ पञ्चो॑त्तर॒स्यां तस्मा॑त्प॒श्चाद्व॑र्षी॒यान् पु॒रस्ता॑त्प्र॒वणः॑
 प॒शुर्ब॑स्तो व॒य इति॑ दक्षि॒णेऽस॑ उप॑ दधा॑ति॒ वृ॒ष्णिर्व॑य॒ इत्यु॑त्त॒रे-
 ऽस॑वे॒व प्र॑ति॒ दधा॑ति॒ व्या॒घ्रो व॒य इति॑ दक्षि॒णे प॒क्ष उप॑ दधा॑ति॒
 सि॒ंहो व॒य इत्यु॑त्त॒रे प॒क्षयो॑रे॒व वी॒र्यं॑ दधा॑ति॒ पु॒रुषो॑ व॒य इति॑
 मध्ये॒ तस्मा॑त्पु॒रुषः॑ प॒शूना॑मधि॒पतिः॑॥ (५)

इन्द्रा॑ग्नी॒ अव्य॑थमा॒नामि॑ति॒ स्वय॑मा॒तृण्णामु॑प॒ दधा॑तीन्द्रा॒ग्निभ्या॑
 वा इ॒मौ लो॒कौ वि॑धृ॒ताव॑नयो॒र्लो॒कयो॑र्वि॒धृत्या॑ अ॒धृते॑व वा
 ए॒षा यन्म॑ध्य॒मा चि॑तिर॒न्तरि॑क्षमिव वा ए॒षेन्द्रा॑ग्नी इत्या॒हेन्द्रा॑ग्नी वै
 दे॒वाना॑मो॒जोभृ॑ता॒वोज॑सै॒वैना॑म॒न्तरि॑क्षे चिनुते धृत्यै॑ स्वयमा॒तृण्णामु॑प॒
 दधा॑त्य॒न्तरि॑क्षं वै स्वयमा॒तृण्णान्तरि॑क्षमे॒वोप॑ ध॒त्तेऽश्व॑मुप॒ (६)

घ्रा॒पय॑ति प्रा॒णमे॒वास्या॑ दधा॒त्यथो॑ प्राजाप॒त्यो वा अ॑श्वः
 प्र॒जाप॑तिनै॒वाग्निं॑ चि॒नुते॑ स्वयमा॒तृण्णा भ॑वति प्रा॒णाना॑मु॒त्सृष्ट्या॑
 अथो॑ सु॒वर्ग॑स्य लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै दे॒वानां॑ वै सु॒वर्गं लो॒कं य॑तां
 दि॒शः सम॑व्रीयन्त॒ त ए॒ता दि॒श्या अप॑श्यन्ता उपा॑दधत् ताभि॒र्वै
 ते दि॒शोऽदृ॑ह॒न्यद्वि॒श्या उप॑दधा॒ति दि॒शां वि॑धृत्यै दश॑ प्रा॒णभृ॑तः
 पु॒रस्ता॑दुप॒ (७)

द॒धाति॑ नव॒ वै पुरु॑षे प्रा॒णा नाभि॑र्दश॒मी प्रा॒णाने॒व पु॒रस्ता॑द्ध॒त्ते
 तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑त्प्रा॒णा ज्योति॑ष्मतीमु॒त्तमा॑मुप॒ दधा॑ति॒ तस्मा॑त्प्रा॒णानां॑
 वाग्ज्योति॑रु॒त्तमा॑ दशोप॒ दधा॑ति॒ दशा॑क्षरा वि॒राड्वि॒राट्ठ॒न्दसां॑
 ज्योति॑र्ज्योति॒रेव॑ पु॒रस्ता॑द्ध॒त्ते तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑ज्योति॒रुपा॑स्महे
 छ॒न्दा॑सि प॒शुष्व॑जि॒मयु॑स्तान्बृ॒हत्यु॑द॒जय॑त्तस्मा॒द्वार॑ह॒ताः (८)

प॒शव॑ उच्यन्ते॒ मा छ॒न्द इति॑ दक्षिण॒त उप॑ दधाति॒
 तस्मा॑द्दक्षि॒णावृ॑तो॒ मासाः॑ पृथि॒वी छ॒न्द इति॑ प॒श्चात्प्र॑तिष्ठित्या
 अ॒ग्निर्दे॒वते॑त्यु॒त्तर॑त ओ॒जो वा अ॒ग्निरो॒ज ए॒वोत्त॑रतो ध॒त्ते
 तस्मा॑दु॒त्तर॑तोभि॒प्रया॑यी ज॒यति॑ ष॒द्वि॑श॒त्सम्प॑द्यन्ते ष॒द्वि॑श॒दक्ष॑रा

बृहती बारहताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशूनव रुन्धे बृहती छन्दसाः
स्वाराज्यं परीयाय यस्यैताः (९)

उपधीयन्ते गच्छति स्वाराज्यं सप्त वालखिल्याः पुरस्तादुप
दधाति सप्त पश्चात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणा द्वाववाञ्चौ प्राणानां
सवीर्यत्वाय मूर्धासि राडिति पुरस्तादुप दधाति यन्त्री राडिति
पश्चात्प्राणानेवास्मै समीचो दधाति॥ (१०)

अश्वमुप पुरस्तादुप बारहता एताश्चतुस्त्रिंशच्च॥ [२]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एता
अक्षयास्तोमीया अपश्यन्ता अन्यथानूच्यान्यथोपादधत
तदसुरा नान्ववायन्ततो देवा अभवन्परासुरा यदक्षयास्तोमीया
अन्यथानूच्यान्यथोपादधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यो भवत्याशुस्त्रिवृदिति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै
त्रिवृत् (११)

यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति व्योम सप्तदश इति
दक्षिणतोऽन्नं वै व्योमान्नं सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते
तस्मादक्षिणेनान्नमद्यते धरुणं एकविंश इति पश्चात्प्रतिष्ठा वा
एकविंशः प्रतिष्ठित्यै भान्तः पञ्चदश इत्युत्तरत ओजो वै भान्त
ओजः पञ्चदश ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी
जयति प्रतूर्तिरष्टादश इति पुरस्तात् (१२)

उप दधाति द्वौ त्रिवृतावभिपूर्वं यज्ञमुखे वि यातयत्यभिवर्तः

सवि॒श इति॑ दक्षिणतोऽन्नं॑ वा अ॒भिव॒र्तोऽन्नं॑ सवि॒शो-
 ऽन्नमे॒व दक्षिणतो॑ धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते॑ वर्चो॑ द्वावि॒श
 इति॑ पश्चाद्यद्वि॒शति॑र्द्धे तेन॑ वि॒राजौ यद्वे प्रति॑ष्ठा तेन॑
 वि॒राजो॑रे॒वाभि॑पूर्वमुन्नाद्ये॑ प्रति॑ तिष्ठति॒ तपो॑ नवदश इत्युत्तरतस्तस्मात्

हस्तयोस्तपस्वितरो॑ योनिश्चतुर्वि॒श इति॑ पुरस्तादुप॑
 दधाति॒ चतुर्वि॒शत्यक्षरा॑ गायत्री गायत्री यज्ञमुखम् यज्ञमुखमे॒व
 पुरस्ता॒द्वि या॑तयति॒ गर्भाः पञ्चवि॒श इति॑ दक्षिणतोऽन्नं॑ वै गर्भा॑
 अन्नं॑ पञ्चवि॒शोऽन्नमे॒व दक्षिणतो॑ धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यत॑
 ओज॑स्त्रिणव इति॑ पश्चादिमे॒ वै लो॒कास्त्रि॑णव ए॒ष्वेव लो॒केषु॑ प्रति॑
 तिष्ठति॒ सम्भ॑रणस्त्रयोवि॒श इति॑ (१४)

उत्तरतस्तस्मात्सव्यो॑ हस्तयोः सम्भार्यतरः॑ ऋतुरेकत्रि॒श
 इति॑ पुरस्तादुप॑ दधाति॒ वाग्वै ऋतुर्यज्ञमुखं॑ वाग्यज्ञमुखमे॒व
 पुरस्ता॒द्वि या॑तयति॒ ब्रध्नस्य॑ विष्टपं॑ चतुस्त्रि॒श इति॑ दक्षिणतो॑-
 ऽसौ वा आ॑दित्यो ब्रध्नस्य॑ विष्टपम् ब्रह्मवर्चसमे॒व दक्षिणतो॑
 धत्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्धो॑ ब्रह्मवर्चसितरः॑ प्रति॑ष्ठा त्रयस्त्रि॒श इति॑
 पश्चात्प्रति॑ष्ठित्यै नाकः॑ षट्त्रि॒श इत्युत्तरतः॑ सु॒वर्गो वै लो॒को नाकः॑
 सु॒वर्गस्य॑ लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै॥ (१५)

वै त्रिवृदिति॑ पुरस्तात्सव्यस्त्रयोवि॒श इति॑ सु॒वर्गो वै पञ्च॑ च॥ [३]

अ॒ग्नेर्भा॒गोऽसीति॑ पुरस्तादुप॑ दधाति॒ यज्ञमुखं॑ वा अ॒ग्निर्यज्ञमुखं॑

दीक्षा यज्ञमुखं ब्रह्म यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति
 नृचक्षसांभागोऽसीति दक्षिणतः शुश्रुवाँसो वै नृचक्षसोऽन्नं धाता
 जातायैवास्मा अन्नमपि दधाति तस्माज्जातोऽन्नमत्ति जनित्रं
 स्पृतं सप्तदशः स्तोम इत्याहान्नं वै जनित्रम् (१६)

अन्नं सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्वक्षिणेनान्नमद्यते
 मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात्प्राणो वै मित्रोऽपानो वरुणः
 प्राणापानावेवास्मिन्दधाति दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविंशः
 स्तोम इत्याह प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठित्या इन्द्रस्य
 भागोऽसीत्युत्तरत ओजो वा इन्द्र ओजो विष्णुरोजः क्षत्रमोजः
 पञ्चदशः (१७)

ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति
 वसूनांभागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै वसवो
 यज्ञमुखं रुद्रा यज्ञमुखं चतुर्विंशो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि
 यातयत्यादित्यानां भागोऽसीति दक्षिणतोऽन्नं वा आदित्या
 अन्नम्मरुतोऽन्नं गर्भा अन्नं पञ्चविंशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते
 तस्माद्वक्षिणेनान्नमद्यतेऽदित्यै भागः (१८)

असीति पश्चात्प्रतिष्ठा वा अदितिः प्रतिष्ठा पूषा प्रतिष्ठा त्रिणवः
 प्रतिष्ठित्यै देवस्य सवितुर्भागोऽसीत्युत्तरतो ब्रह्म वै देवः सविता ब्रह्म
 बृहस्पतिर्ब्रह्म चतुष्टोमो ब्रह्मवर्चसमेवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरोऽर्धो
 ब्रह्मवर्चसितरः सावित्रवती भवति प्रसूत्यै तस्माद्ब्राह्मणानामुदीची

स॒निः प्र॒सू॒ता ध॒र्त्रश्च॑तुष्टो॒म इति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति यज्ञ॒मुखं॑ वै
ध॒र्त्रः (१९)

य॒ज्ञ॒मुखं॑ च॑तुष्टो॒मो य॒ज्ञ॒मुख॑मे॒व पु॒रस्ता॒द्वि या॑तयति
यावा॑नाम्भा॒गोऽसी॑ति दक्षिण॒तो मा॒सा वै यावा॑ अर्धमा॒सा
अया॑वास्तस्मा॑द्वक्षिणावृ॒तो मा॒सा अन्नं॑ वै यावा॒ अन्नं॑ प्र॒जा अन्न॑मे॒व
दक्षिण॒तो ध॑त्ते तस्मा॑द्वक्षिणे॒नान्न॑मद्यत ऋ॒भूणा॑म्भा॒गोऽसी॑ति
प॒श्चात् प्र॑तिष्ठित्यै वि॒वर्तो॑ऽष्टाचत्वारि॒ंश इत्यु॑त्तर॒तोऽनयो॑र्लो॒कयोः॑
स॒वीर्य॑त्वाय॒ तस्मा॑दि॒मौ लो॒कौ स॒माव॑द्दी॒र्यौ (२०)

यस्य॒ मुख्य॑वतीः पु॒रस्ता॑दुपधी॒यन्ते मुख्यं॑ ए॒व भ॑व॒त्यास्य॒
मुख्यो॑ जायते॒ यस्यान्न॑वतीर्दक्षिण॒तोऽत्यन्न॑मास्या॑न्ना॒दो जा॑यते॒ यस्य॑
प्रति॑ष्ठाव॒तीः प॒श्चात्प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति॒ यस्यौज॑स्वतीरुत्तर॒त औ॑ज॒स्यैव॑
भ॑व॒त्यास्यौज॑स्वी जा॑यते॒ऽर्को वा ए॒ष यद॑ग्निस्तस्यै॒तदे॒व
स्तो॒त्रमे॒तच्छृ॑न्नं यदेषा वि॒धा (२१)

वि॒धी॒यते॒ऽर्क ए॒व तद॑र्क्यमनु वि धी॑यते॒ऽत्यन्न॑मास्या॑न्ना॒दो
जा॑यते॒ यस्यै॒षा वि॒धा वि॒धी॒यते॒ य उ॑ चैनामे॒वं वेद॑ सृष्टी॒रुप॑ दधाति
यथा॑सृष्टमे॒वाव॑ रुन्धे न वा इ॒दं दि॒वा न नक्त॑मासीदव्यावृत्त॒न्ते
दे॒वा ए॒ता व्यु॑ष्टीरपश्यन्ता उपा॑दधत॒ ततो॑ वा इ॒दं व्यौ॑च्छृ॒द्यस्यै॒ता
उ॑पधी॒यन्ते व्यै॒वास्मा॑ उच्छृ॒त्यथो॒ तम॑ ए॒वाप॑ हते॥ (२२)

वै ज॒नित्रं॑ प॒ञ्चद॑शोऽदित्यै भा॒गो वै ध॒र्त्रः स॒माव॑द्दी॒र्यौ वि॒धा ततो॑ वा इ॒दं चतु॑र्दश च॥—[४]

अग्नें जा॒तान्प्र णु॑दा नः स॒पत्नानि॑ति पुरस्ता॒दुप॑ दधाति
जा॒ताने॒व भ्रात॑र्व्यान्प्र णु॑दते सह॑सा जा॒तानि॑ति प॒श्चाञ्ज॑निष्यमाणाने॒व
प्रति॑ नुदते चतुश्चत्वारि॒शः स्तोम॑ इति॒ दक्षिण॑तो ब्र॒ह्मव॑र्चसं वै
च॑तुश्चत्वारि॒शो ब्र॑ह्मव॑र्चसमे॒व द॑क्षिण॒तो ध॑त्ते तस्मा॒दक्षि॑णोऽर्धो
ब्र॒ह्मव॑र्चसि॒तरः षोड॑शः स्तोम॑ इत्यु॒त्तर॑त ओजो॒ वै षोड॑श ओजं
ए॒वोत्त॑र॒तो ध॑त्ते तस्मा॑त् (२३)

उ॒त्तर॑तोभि॒प्रया॑यी ज॑यति वज्रो॒ वै च॑तुश्चत्वारि॒शो वज्रः॑
षोड॑शो यदे॒ते इष्ट॑के उ॒प॒दधा॑ति जा॒ताश्चै॒व ज॑निष्यमा॒णाश्च॒
भ्रात॑र्व्यान्प्र॒णुद्य॑ वज्र॒मनु॑ प्र ह॑रति स्तृ॒त्यै पु॒रीष॑वती॒म्मध्य॑
उप॑ दधाति पु॒रीषं॑ वै म॒ध्यमा॑त्मनः सा॒त्मान॑मे॒वाग्निं चि॑नुते
सा॒त्मा॒मुष्मि॑लोके भ॑वति य ए॒वं वेदै॑ता वा अ॑स॒पत्ना॑ नामेष्टका
यस्यै॒ता उ॑प॒धी॒यन्ते॑ (२४)

नास्य॑ स॒पत्नो॑ भवति प॒शुर्वा ए॒ष यदग्नि॑र्वि॒राज॑
उ॒त्तमा॑यां चि॒त्यामु॑प॑ दधाति वि॒राज॑मे॒वोत्त॑माम्प॒शुषु॑ दधाति
तस्मा॑त्प॒शुमा॑नु॒त्तमां॑ वाचं वदति दश॑द॒शोप॑ दधाति स॒वीर्य॑-
त्वाया॑क्ष्ण॒योप॑ दधाति तस्मा॑दक्ष्ण॒या प॒शवो॑ऽङ्गानि॒ प्र ह॑रन्ति
प्रति॑ष्ठित्यै॒ यानि॑ वै छ॒न्दांसि॑ सु॒वर्ग्या॑ण्यास॒न्तैर्दे॒वाः सु॑व॒र्गं
लो॒कमा॑य॒न्तेन॑र्षयः (२५)

अ॒श्राम्य॑न्ते तपो॑ऽतप्यन्त॒ तानि॑ तप॑सापश्यन्तेभ्य॑ ए॒ता इष्ट॑का
नि॒र॑मि॒मते॒वश्छ॑न्दो वरि॑वश्छ॒न्द इति॑ ता उ॒पा॑दधत॒ ताभि॑र्वै ते सु॒वर्गं॑

लोकमायन् यदेता इष्टका उपदधाति यान्येव छन्दांसि सुवर्ग्याणि
तैरेव यजमानः सुवर्गं लोकमेति यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत
ताः स्तोमभागैरेवासृजत यत् (२६)

स्तोमभागा उपदधाति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते
बृहस्पतिर्वा एतद्यज्ञस्य तेजः समभरद्यथस्तोमभागा यथस्तोमभागा
उपदधाति सतेजसमेवाग्निं चिनुते बृहस्पतिर्वा एतां यज्ञस्य
प्रतिष्ठामपश्यद्यथस्तोमभागा यथस्तोमभागा उपदधाति यज्ञस्य
प्रतिष्ठित्यै सप्तसप्तोप दधाति सवीर्यत्वाय तिस्रो मध्ये
प्रतिष्ठित्यै॥ (२७)

उत्तरतो धत्ते तस्मादुपधीयन्त ऋषयोऽसृजत यन्निचत्वारिंशच्च॥ [५]

रश्मिरित्येवाऽऽदित्यमसृजत प्रेतिरिति धर्ममन्वितिरिति
दिवः संधिरित्यन्तरिक्षं प्रतिधिरिति पृथिवीं विष्टम्भ
इति वृष्टिम्प्रवेत्यहरनुवेति रात्रिमुशिति वसून्प्रकेत इति
रुद्रान्सुदीतिरित्यादित्यानोज इति पितृस्तन्तुरिति प्रजाः
पृतनाषाडिति पशून्नेवदित्योषधीरभिजिदसि युक्तग्रावा (२८)

इन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्येव दक्षिणतो वज्रं पर्यौहदभिजित्यै ताः
प्रजा अपप्राणा असृजत तास्वधिपतिरसीत्येव प्राणमदधाद्यन्तेत्यपान
सः सर्प इति चक्षुर्वयोधा इति श्रोत्रन्ताः प्रजाः प्राणतीरपानतीः
पश्यन्तीः शृण्वतीर्न मिथुनी अभवन्तासु त्रिवृदसीत्येव
मिथुनमदधात्ताः प्रजा मिथुनी (२९)

भवन्तीर्न प्राजायन्त ताः स॒रो॒हो॑ऽसि नीरो॒हो॑ऽसीत्येव
 प्राज॑नय॒ताः प्र॒जाः प्रजा॑ता न प्रत्य॑तिष्ठन्ता वसु॒को॑ऽसि वे॒षश्चि॑रसि
 वस्य॑ष्टि॒रसीत्ये॑वैषु लो॒केषु॑ प्रत्य॑स्थापयद्यदाहं वसु॒को॑ऽसि
 वे॒षश्चि॑रसि वस्य॑ष्टि॒रसीति॑ प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता एषु लो॒केषु॑ प्रति॑
 ष्ठापयति॑ सात्मा॒न्तरि॑क्षं रोहति॑ सप्रा॑णोऽमुष्मि॑ल्लो॒के प्रति॑
 तिष्ठ॑त्यव्य॒र्धुकः॑ प्राणा॒पाना॑भ्यां भवति॑ य ए॒वं वेद॑॥ (३०)

युक्तग्रा॒वा प्र॒जा मि॒थुन्य॑न्तरि॑क्षं द्वाद॑श च॥ [६]

ना॒क॒स॒द्भिर्वै दे॒वाः सु॒व॒र्गं लो॒कमा॑यन्तन्ना॒क॒सदा॑ ना॒क॒सत्त्वं
 यन्ना॑क॒सद॑ उप॒दधा॑ति ना॒क॒स॒द्भिरे॒व तद्य॑ज॒मानः॑ सु॒व॒र्गं लो॒कमे॑ति
 सु॒व॒र्गो वै लो॒को ना॒को यस्यै॒ता उप॑धी॒यन्ते॒ नास्मा॑ अ॒कम्भ॑वति
 यज॑मानायत॒नं वै ना॑क॒सदो॑ यन्ना॑क॒सद॑ उप॒दधा॑त्या॒यत॑नमे॒व
 तद्य॑ज॒मानः॑ कुरुते पृ॒ष्ठानां॑ वा ए॒तत्तेजः॑ सम्भृ॑तं यन्ना॑क॒सदो॑
 यन्ना॑क॒सदः॑ (३१)

उ॒प॒दधा॑ति पृ॒ष्ठाना॑मे॒व तेजो॑ऽव॒ रुन्धे॑ प॒ञ्च॒चोडा॑ उप॑
 दधा॒त्यप्स॑रसं ए॒वैन॑मे॒ता भू॒ता अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क उप॑ शे॒रेऽथो॑
 तनू॑पा॒नीरे॒वैता॑ यज॒मान॑स्य॒ यं द्वि॒ष्यात्तमु॑प॒दध॑द्वायेदे॒ताभ्यं॑ ए॒वैन॑
 दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्चति ता॒जगा॑र्तिमा॒र्च्छत्यु॑त्तरा ना॒क॒सद्भ्य॑ उप॑ दधाति॒
 यथा॑ जा॒यामा॑नीयं गृ॒हेषु॑ निषा॒दय॑ति ता॒दृगे॒व तत् (३२)

प॒श्चात्प्रा॑चीमु॒त्तमा॑मुप॑ दधाति॒ तस्मा॑त्प॒श्चात्प्रा॑ची प॒त्यन्वा॑स्ते

स्वयमातृ॒णां च॑ वि॒कर्णीं चो॑त्त॒मे उ॒पं द॑धाति प्रा॒णो वै
स्वयमातृ॒णायुर्वि॒कर्णीं प्रा॒णं चै॒वायु॑श्च प्रा॒णाना॑मुत्त॒मौ ध॑त्ते
तस्मा॑त्प्रा॒णश्चायु॑श्च प्रा॒णाना॑मुत्त॒मौ ना॒न्यामुत्त॑रामिष्ट॒कामु॑पं
दध्या॒द्यद॒न्यामुत्त॑रामिष्ट॒कामु॑पदध्यात्प॑शूनाम् (३३)

च॒ यज॑मानस्य च प्रा॒णं चायु॑श्चापि॑ दध्या॒त्तस्मा॒न्नान्यो॑त्तरेष्ट॒कोप॑धेय
स्वयमातृ॒णामु॑पं दधात्य॒सौ वै स्व॑यमातृ॒णामू॑मेवो॒पं ध॑त्तेऽश्व॒मुपं
घ्रा॒पय॑ति प्रा॒णमे॒वास्यां॑ दधात्यथो॑ प्राजाप॒त्यो वा अश्वः॑ प्र॒जा-
प॑तिनैवाग्निं चि॒नुते स्व॑यमातृ॒णा भ॑वति प्रा॒णाना॑मु॒त्सृष्ट्या॑ अथो॑
सुव॑र्गस्य॒ लोक॑स्यानु॒ख्यात्या॑ ए॒षा वै दे॒वानां॑ वि॒क्रान्ति॑र्यद्वि॒कर्णी
यद्वि॒कर्णीमु॑प॒दधा॑ति दे॒वाना॑मे॒व वि॒क्रान्ति॑मनु॒ वि क्र॑मत उत्त॒रत॒ उपं
द॑धाति॒ तस्मा॑दुत्त॒रत॒ उप॑चारोऽग्नि॒र्वायु॑मती॒ भव॑ति॒ समि॑द्धौ॥ (३४)

सम॑तं यन्ना॑क॒सदो यन्ना॑क॒सद॑स्तत्प॑शूनामे॒षां वै द्वाविं॑शतिश्च॥ [७]

छन्दा॑स्यु॒पं द॑धाति प॒शवो॑ वै छन्दा॑सि प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे
छन्दा॑सि॒ वै दे॒वानां॑ वा॒मम्प॑शवो॒ वा॒ममे॒व प॒शून॑व॒ रुन्ध॑ ए॒ता ए॒ ह
वै य॒ज्ञसे॑नश्चैत्रियाय॒णश्चिति॑ वि॒दां च॑कार॒ तया॑ वै स प॒शून॑वा॒रुन्ध॑
यदे॒तामु॑प॒दधा॑ति प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे गाय॒त्रीः पु॒रस्ता॑दु॒पं द॑धाति॒ तेजो॑
वै गा॑य॒त्री तेज॑ ए॒व (३५)

मुख॑तो ध॑त्ते मूर्ध॒न्वती॑र्भवन्ति मूर्धा॒नमे॒वैनं॑ समा॒नानां॑ करोति
त्रि॒ष्टुभ् उपं द॑धातीन्द्रि॒यं वै त्रि॒ष्टुगिन्द्रि॒यमे॒व म॑ध्यतो ध॑त्ते जग॑तीरु॒पं

दधाति जागता वै पशवः पशून्वाव रुन्धेऽनुष्टुभ उपं दधाति
प्राणा वा अनुष्टुप्प्राणानामुत्सृष्ट्यै बृहतीरुष्णिहाः पङ्कीरक्षरपङ्कीरिति
विषुरूपाणि छन्दाः स्युपं दधाति विषुरूपा वै पशवः पशवः (३६)

छन्दांसि विषुरूपानेव पशून्वाव रुन्धे विषुरूपमस्य गृहे
दृश्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेदातिच्छन्दसमुपं
दधात्यतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दांसि सर्वेभिरेवेनं छन्दोभिश्चिनुते
वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसमुपदधाति
वर्ष्मैवेनं समानानां करोति द्विपदा उपं दधाति द्विपाद्यजमानः
प्रतिष्ठित्यै॥ (३७)

तेज एव पशवः पशवो यजमान एकञ्च॥ [८]

सर्वाभ्यो वै देवताभ्योऽग्निश्चीयते यत्सयुजो नोपदध्याद्देवता
अस्याग्निं वृक्षीरन् यत्सयुजं उपदधात्यात्मनैवेनं सयुजं चिनुते
नाग्निना व्यूध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः सन्तत एवमेवैताभिर्ग्निः
सन्ततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ता अमूः कृत्तिका अभवन्
यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव (३८)

लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका उपं
दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका देवपुरा
देवपुरा एव प्र विंशति नार्तिमाच्छत्यग्निं चिक्यानो विश्वज्योतिष
उपं दधातीमानेवैताभिर्लोकां ज्योतिष्मतः कुरुतेऽथो प्राणानेवैता

यजमानस्य दाधृत्येता वै देवताः सुवर्ग्यास्ता एवान्वाभ्यं सुवर्गं
लोकमेति॥ (३९)

सुवर्गमेव ता एव चत्वारि च॥ [९]

वृष्टिसनीरुपं दधाति वृष्टिमेवावं रुन्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतुं
वर्षेदनुपरिहारं सादयति तस्मात्सर्वानृतून् वर्षति
पुरोवातसनिर्सीत्याहेतुद्वे वृष्ट्यै रूपं रूपेणैव वृष्टिमवं रुन्धे
संयानीभिर्वै देवा इमाँल्लोकान्समयुस्तत्संयानीनां संयानित्वं
यत्संयानीरुपदधाति यथाप्सु नावा संयात्येवम् (४०)

एवैताभिर्यजमान इमाँल्लोकान्सं याति प्लवो वा एषो-
ऽग्नेर्यत्संयानीर्यत्संयानीरुपदधाति प्लवमेवैतमग्रय उपं दधात्युत
यस्येतासूपहितास्वापोऽग्निं हरन्त्यहंत एवास्याग्निरादित्येष्टका
उपं दधात्यादित्या वा एतम्भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन्भूतिं
न प्राप्नोत्यादित्याः (४१)

एवैनम्भूतिं गमयन्त्यसौ वा एतस्यादित्यो रुचमा दत्ते यो-
ऽग्निं चित्वा न रोचते यदादित्येष्टका उपदधात्यसावेवास्मिन्नादित्यो
रुचं दधाति यथासौ देवानां रोचत एवमेवैष मनुष्याणां रोचते
घृतेष्टका उपं दधात्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद्धृतम्प्रियेणैवैनं धाम्ना
समर्धयति (४२)

अथो तेजसानुपरिहारं सादयत्यपरिवर्गमेवास्मिन्तेजो

दधाति प्रजापतिरग्निमचिनुत् स यशसा व्यार्ध्यत् स एता यशोदा
अपश्यत्ता उपाधत्ता ताभिर्वै स यश आत्मन्नधत्त यद्यशोदा
उपदधाति यश एव ताभिर्यजमान आत्मन्धत्ते पञ्चोप दधाति
पाङ्क्तुः पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मिन् यशो दधाति॥ (४३)

एवं प्राप्नोत्यादित्या अर्धयत्येकान्नपञ्चाशच्च॥ [१०]

देवासुराः संयत्ता आसन्कनीयाः सो देवा आसन्भूयाः सो-
ऽसुरास्ते देवा एता इष्टंका अपश्यन्ता उपाधत्त भूयस्कृदसीत्येव
भूयाः सोऽभवन्वनस्पतिभिरोषधीभिर्वरिवस्कृदसीतीमामजयन्प्राच्यस
प्राचीं दिशमजयन्नुर्ध्वासीत्यमूमजयन्न्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे
सीदेत्यन्तरिक्षमजयन्ततो देवा अभवन् (४४)

परासुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमाल्लोकाञ्जयति
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदसि श्येनसदसीत्याहैतद्वा
अग्ने रूपं रूपेणैवाग्निमव रुन्धे पृथिव्यास्त्वा द्रविणे
सादयामीत्याहेमानेवैताभिर्लोकान् द्रविणावतः कुरुत आयुष्या
उप दधात्यायुरेव (४५)

अस्मिन्दधात्यग्ने यत्ते परं हन्नामेत्याहैतद्वा अग्नेः प्रियं धाम
प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति तावेहि स रभावहा इत्याह व्यैवैनेन
परि धत्ते पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्र इत्याहैष वा अग्निः पाञ्चजन्यो यः
पञ्चचितीकस्तस्मादेवमाहर्तव्या उप दधात्येतद्वा ऋतूनामप्रियं धाम
यदृतव्या ऋतूनामेव प्रियं धामाव रुन्धे सुमेक इत्याह संवत्सरो

वै सुमेकः संवत्सरस्यैव प्रियं धामोपाप्नोति॥ (४६)

अभ्वन्नायुरेवर्तव्या उप षड्विंशतिश्च॥ [११]

प्रजापतेरक्ष्यंश्चयत्तत्परापत्तदश्वोऽभवद्यदश्वयत्तदश्वस्याश्वत्वन्तं
अश्वमेधेनैव प्रत्यदधुरेष वै प्रजापतिः सर्वं करोति योऽश्वमेधेन
यजते सर्व एव भवति सर्वस्य वा एषा प्रायश्चित्तिः सर्वस्य
भेषजं सर्वं वा एतेन पाप्मानं देवा अन्तरन्नपि वा एतेन
ब्रह्महत्यामन्तरन्त्सर्वम्पाप्मानम् (४७)

तरति तरति ब्रह्महत्यां योऽश्वमेधेन यजते य उ चैनमेवं
वेदोत्तरं वै तत्प्रजापतेरक्ष्यंश्चयत्तस्मादश्वस्योत्तरतोऽव द्यन्ति
दक्षिणतोऽन्येषां पशूनाम्वैतसः कटो भवत्यप्सुयोनिर्वा अश्वो-
ऽप्सुजो वैतसः स्व एवैनं योनौ प्रतिं ष्ठापयति चतुष्टोमः
स्तोमो भवति सुरङ्गु वा अश्वस्य सक्थ्यावृहत्तद्देवाश्चतुष्टोमेनैव
प्रत्यदधुर्यच्चतुष्टोमः स्तोमो भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय॥ (४८)

सर्वं पाप्मानमवृहद्वादश च॥ [१२]

देवासुराः तेनर्तव्यां रुद्रोऽश्मन्नुषदे वडुदेनं प्राचीमिति वसोर्धारांमग्निर्देवेभ्यः सुवर्गाय यत्राकृताय
छन्दश्चित् पवस्व द्वादश॥ [१३] देवासुरा अजायां वै ग्रुमुष्टिः प्रथमो देवयतामेतद्वे छन्दसामृधोत्यष्टौ
पञ्चाशच्च॥ 58॥ देवासुराः सर्वं जयति॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

दे॒वा॒सुराः संय॑त्ता आस॒न्ते न व्य॑जयन्त॒ स ए॒ता
इन्द्र॑स्त॒नूर॑पश्य॒त्ता उपा॑धत्त॒ ताभि॑र्वै स त॒नुव॑मिन्द्रि॒यं वी॑र्यमा॒त्मन्न॑धत्त॒
ततो॑ दे॒वा अभ॑वन्परा॒सुरा॒ यदि॑न्द्रत॒नूरु॑प॒दधा॑ति त॒नुव॑मे॒व
ताभि॑रिन्द्रि॒यं वी॑र्यं यज॑मान आ॒त्मन्ध॑त्तेऽथो सेन्द्र॑मे॒वाग्नि॑ः सत॑नं
चिनु॑ते भवे॒त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यः (१)

भ॒वति॒ य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॑ऽपा॑क्राम॒त्तम॑व॒रुधं॒ नाश॑कृ॒वन्त
ए॒ता य॑ज्ञत॒नूर॑पश्य॒न्ता उपा॑दधत् ताभि॑र्वै ते य॒ज्ञमवा॑रुन्धत्
यद्य॑ज्ञत॒नूरु॑प॒दधा॑ति य॒ज्ञमे॒व ताभि॑र्यज॑मानोऽव॒ रुन्धे॒ त्रय॑स्त्रि॑ः शत॒मुप॑
दधा॑ति त्रय॑स्त्रि॑ः श॒द्वे दे॒वता॑ दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रु॒द्धेऽथो
सा॒त्मा॒नमे॒वाग्नि॑ः सत॑नं चिनु॑ते सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के (२)

भ॒वति॒ य ए॒वं वेद॑ ज्योति॑ष्मतीरु॒पं दधा॑ति ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधात्ये॒
अ॒ग्निश्चितो॑ ज्व॑लति॒ ताभि॑रे॒वैन॑ः॒ समि॑न्द्र उ॒भयो॑रस्मे
लो॒कयो॑ज्योति॑र्भवति॒ नक्ष॑त्रेष्ट॒का उप॑ दधात्ये॒तानि॒ वै दि॒वो
ज्योती॑ःषि॒ तान्ये॒वाव॑ रुन्धे सु॒कृतां॑ वा ए॒तानि॒ ज्योती॑ःषि॒
यन्नक्ष॑त्राणि॒ तान्ये॒वाप्रो॑त्यथो॒ अनू॑का॒शमे॒वैतानि॑ (३)

ज्योती॑ःषि कुरुते सु॒वर्ग॑स्य॒ लोक॑स्यानु॒ख्यात्ये॒ यत्स॑ः स्पृ॒ष्टा
उप॑द॒ध्याद्वृ॑ष्टै॒ लोक॑मपि॒ दध्या॑दव॒र्षुकः॒ पर्जन्यः॑ स्या॒दस॑ः स्पृ॒ष्टा

उप॑ दधाति॒ वृष्ट्या॑ ए॒व लो॒कं के॒रोति॒ वर॑षु॒कः पु॒र्जन्यो॑ भवति
 पु॒रस्ता॑द॒न्याः प्र॒तीची॑रुपं दधाति पु॒श्चाद॒न्याः प्रा॒ची॒स्तस्मा॑त्प्रा॒चीना॑नि
 च प्र॒तीची॑ना॒नि च॒ नक्ष॑त्रा॒ण्या वर्त॑न्ते॥ (४)

भ्रातृव्यो लोक एवैतान्येकचत्वारिंशच्च॥ [१]

ऋ॒त॒व्या उप॑ दधात्यृ॒तूनां क्लृ॑त्यै द्वंद्वमुप॑ दधाति॒ तस्मा॑द्द्वंद्वमृ॒तवो॑-
 ऽधृ॑ते॒व वा ए॒षा यन्म॑ध्य॒मा चि॒तिर॒न्तरि॑क्षमिव॒ वा ए॒षा द्वंद्व॑म॒न्यासु॑
 चि॒तीषू॑पं दधाति॒ चत॑स्रो मध्ये धृ॒त्या अन्तः॑श्लेषणं॒ वा ए॒ताश्चि॒तीनां॑
 यदृ॑त॒व्या यदृ॑त॒व्या उप॑दधाति॒ चि॒तीनां॑ विधृ॒त्या अव॑का॒मनू॑पं
 दधात्येषा॒ वा अ॒ग्नेर्यो॑निः स॒यौनि॑म् (५)

ए॒वाग्निं॑ चि॒नुत उ॒वाच॑ ह वि॒श्वामि॒त्रोऽद॒दि॒त्स ब्र॒ह्म॒णान्नं॑ यस्यै॒ता
 उप॑धी॒यान्ते॒ य उ॑ चै॒ना ए॒वं वेद॑दिति॒ संव॑त्स॒रो वा ए॒तम्प्र॑ति॒ष्ठायै॑
 नुद॑ते यो॑ऽग्निं चि॒त्वा न प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति॒ पञ्च॒ पूर्वा॑श्चि॒तयो॑ भवन्त्यथ
 ष॒ष्ठीं चि॒तिं चि॒नुते॒ षड्वा॑ ऋ॒तवः॑ संव॑त्स॒र ऋ॒तुष्वे॒व संव॑त्स॒रे प्र॑ति॒
 तिष्ठ॑त्ये॒ता वै (६)

अधि॑प॒त्नीर्नामे॑ष्ट॒का यस्यै॒ता उप॑धी॒यन्तेऽधि॑प॒तिरे॒व संमा॑नानां
 भव॑ति॒ यं द्वि॒ष्यात्तमु॑प॒दध॑द्वायेदे॒ताभ्य॑ ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्य॒ आ
 वृ॑श्चति॒ ताज॑गा॒र्तिमा॑र्च्छत्यङ्गि॒रसः॑ सु॒वर्गं॑ लो॒कं यन्तो॑ या य॒ज्ञस्य॑
 निष्कृ॑ति॒रासी॑त्तामृषि॒भ्यः॒ प्रत्यौ॑हन् तद्वि॒रण्य॑मभव॒द्यद्वि॑रण्यश॒ल्कैः
 प्रो॒क्षति॑ य॒ज्ञस्य॑ निष्कृ॒त्या अथो॑ भेष॒जमे॒वास्मै॑ करोति (७)

अथो रूपेणैवैनं समर्धयत्यथो हिरण्यज्योतिषैव सुवर्गं
लोकमेति साहस्रवता प्रोक्षति साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यां
इमा मे अग्र इष्टका धेनवः सन्त्वित्याह धेनूरेवैनाः कुरुते ता एनं
कामदुघां अमुत्रामुष्मिल्लोक उप तिष्ठन्ते॥ (८)

सयोनमेता वै करोत्येकान्नचत्वारिंशच्च॥ [२]

रुद्रो वा एष यदग्निः स एतर्हि जातो यर्हि सर्वश्चितः स
यथा वथ्सो जातः स्तनम्प्रेप्सत्येवं वा एष एतर्हि भागधेयम्प्रेप्सति
तस्मै यदाहुतिं न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च ध्यायेच्छतरुद्रीयं
जुहोति भागधेयेनैवैनं शमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न यजमानो
यद्गाम्याणां पशूनाम् (९)

पयसा जुहुयाद्गाम्यान्पशूञ्छुचार्पयेद्यदारण्यानांमारण्याञ्जर्तिलयव
वा जुहुयाद्गवीधुकयवाग्वा वा न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानथो
खल्वाहुरनाहुतिर्वै जर्तिलांश्च गवीधुकाश्चेत्यजक्षीरेण जुहोत्याग्नेयी
वा एषा यदजाहुत्यैव जुहोति न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति
नारण्यानङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तः (१०)

अजायां घर्मम्प्रासिञ्चन्त्सा शोचन्ती पूर्णं पराजिहीत सो ३-
ऽर्कोऽभवत्तदर्कस्यार्कत्वमर्कपूर्णं जुहोति सयोनित्वायोदङ्घ्रिष्ठजुहोत्ये
वै रुद्रस्य दिख्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते चरमायामिष्टकायां

जुहोत्यन्त एव रुद्रं निरवदयते त्रेधाविभक्तं जुहोति त्रयं इमे
लोका इमानेव लोकान्स्समावद्वीर्यान्करोतीयत्यग्रे जुहोति (११)

अथेयत्यथेयति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यः
शमयति तिस्र उत्तरा आहुतीर्जुहोति षट्स्सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतव
ऋतुभिरेवैनं शमयति यदनुपरिक्रामं जुहुयादन्तरवचारिणं
रुद्रं कुर्यादथो खल्वाहुः कस्यां वाहं दिशि रुद्रः कस्यां
वेत्यनुपरिक्राममेव होतव्यमपरिवर्गमेवैनं शमयति (१२)

एता वै देवताः सुवर्ग्या या उत्तमास्ता यजमानं वाचयति
ताभिरेवैनं सुवर्गं लोकं गमयति यं द्विष्यात्तस्य सञ्चरे पशूनां
न्यस्येद्यः प्रथमः पशुरभितिष्ठति स आर्तिमार्च्छति॥ (१३)

पशूनां यन्तोऽग्रे जुहोत्यपरिवर्गमेवैनं शमयति त्रिंशच्च॥ [३]

अश्मन्नूर्जमिति परि पिश्वति मार्जयत्येवैनमथो तर्पयत्येव स
एनं तृप्तोऽक्षुध्यन्नशोचन्नमुष्मिल्लोक उप तिष्ठते तृप्यति प्रजयां
पशुभिर्य एवं वेद तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सःरराणा इत्याहान्नं
वा ऊर्गन्नम्मरुतोऽन्नमेवाव रुन्देऽश्मंस्ते क्षुदमुं ते शुक् (१४)

ऋच्छतु यं द्विष्म इत्याहु यमेव द्वेष्टि तमस्य क्षुधा च शुचा
चार्पयति त्रिः परिपिश्वन्पर्येति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचं
शमयति त्रिः पुनः पर्येति षट्स्सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवास्य

शुचः॑ शमयत्यपां॑ वा एतत्पुष्पं॑ यद्वैतसौ॑ऽपाम् (१५)

शरोऽव॑का वेतसशा॒ख्या चाव॑काभिश्च॒ वि क॑र्षत्यापो वै
शान्ताः॑ शान्ताभिरे॒वास्य॒ शुचः॑ शमयति॒ यो वा अ॒ग्निं चि॒तम्प्र॑थमः
प॒शुर॑धि॒क्राम॑तीश्वरो वै त॑ शुचा प्र॒दहो म॒ण्डूकै॑न॒ वि क॑र्षत्येष
वै प॑शूनाम॒नुपजी॒वनी॒यो न वा ए॒ष ग्रा॒म्येषु॑ प॒शुषु॑ हि॒तो ना॒र॒ण्येषु॑
तमे॒व शुचा॑र्पयत्यष्टाभिर्वि क॑र्षति (१६)

अष्टाक्ष॑रा गायत्री॒ गा॒य॒त्रौऽग्नि॑र्यावा॒नेवा॒ग्निस्त॑स्य शुचः॑
शमयति॒ पाव॑कव॒तीभि॒रन्नं॑ वै पा॒व॒कोऽन्नै॑नैवास्य॒ शुचः॑
शमयति॒ मृत्यु॑र्वा ए॒ष यद॒ग्निर्ब्र॑ह्म॒ण ए॒तद्रूपं॑ यत्कृ॒ष्णाजि॒नम्
का॒र्ष्णी॑ उपा॒नहा॒वुप॑ मु॒ञ्चते॒ ब्रह्म॑णै॒व मृत्यो॑र॒न्तर्ध॑त्ते॒ऽन्तर्मृत्यो॑र्धत्ते॒
ऽन्त॑र॒न्नाद्या॒दित्या॑हुर॒न्यामु॑पमु॒ञ्चते॒ऽन्यां नान्तः॑ (१७)

ए॒व मृत्यो॑र्धत्ते॒ऽवा॒न्नाद्यः॑ रु॒न्धे नम॑स्ते॒ हर॑से शोचिष॒ इत्या॑ह
नम॑स्कृत्य॒ हि वसी॑या॑समु॒पच॑रन्त्यन्यं॒ तै अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तय॑
इत्या॑ह॒ यमे॒व द्वेष्टि॑ तम॑स्य शुचा॑र्पयति॒ पाव॑को अ॒स्मभ्यः॑
शि॒वो भ॒वेत्या॒हान्नं॑ वै पा॒व॒कोऽन्न॑मे॒वाव॑ रु॒न्धे द्वाभ्या॑मधि॒ क्राम॑ति
प्रति॑ष्ठित्या॒ अप॒स्य॑वतीभ्या॒ः शान्त्यै॑॥ (१८)

शुर्वैतसौ॑ऽपाम॑ष्टाभिर्विक॑र्षति॒ नान्त॑रेका॒न्नप॑ञ्चाशच्च॥ [४]

नृष॑दे वडिति॒ व्याघा॑रयति॒ प॒ङ्गाहु॑त्या यज्ञमु॒खमा॑र॒भते॑ऽक्ष॒या
व्याघा॑रयति॒ तस्मा॑दक्ष॒या प॒शवो॑ऽङ्गानि॒ प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै

यद्वषट्कुर्याद्यातया॑मास्य वषट्कारः स्याद्यन्न वषट्कुर्याद्रक्षा॑सि यज्ञ॑
ह॑न्युर्वडित्या॑ह प॒रोक्षमे॑व वषट्करोति॒ नास्य॑ या॒तया॑मा वषट्करो
भव॑ति न यज्ञ॑ रक्षा॑सि घ्नन्ति हुतादो॒ वा अ॒न्ये दे॒वाः (१९)

अहुतादोऽन्ये तान॑ग्निचिदेवोभया॑न्प्रीणाति॒ ये दे॒वा दे॒वाना॑मिति॒
द॒ध्ना म॑धुमिश्रेणावो॑क्षति हुताद॑श्चैव दे॒वान॑हुताद॑श्च यज॑मानः प्रीणाति॒
ते यज॑मानम्प्रीणन्ति द॒ध्नेव॑ हुतादः॒ प्रीणा॑ति मधु॑षाहुतादो॑ ग्राम्यं वा
ए॒तदन्नं॑ यद॒ध्या॑र॒ण्यम्मधु॑ यद॒ध्ना म॑धुमिश्रेणावो॑क्षत्युभय॒स्याव॑रुद्धौ
शुमु॒ष्टिनावो॑क्षति प्राजाप॒त्यः (२०)

वै शु॑मुष्टिः संयोनि॒त्वाय॒ द्वाभ्यां॑ प्रति॑ष्ठित्या अनुपरि॒चार॑मवो॑क्षत्यप
वि वा ए॒ष प्रा॒णैः प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र॒ऋध्य॑ते योऽग्निं॑ चिन्वन्न॑धिक्राम॑ति
प्राण॑दा अ॒पान॑दा इत्या॑ह प्रा॒णाने॑वात्मन्ध॑त्ते वर्चो॑दा व॒रिवो॑दा
इत्या॑ह प्र॒जा वै वर्चः॑ प॒शवो॑ व॒रिवः॑ प्र॒जामे॑व प॒शूना॑त्मन्ध॑त्त इन्द्रो॑
वृ॒त्रम॑हन्तं वृ॒त्रः (२१)

हुतः षोड॑शभिर्भोगैर॑सिना॒त्स ए॒ताम॒ग्नये॑ऽनीकव॒त्
आहु॑तिमपश्य॒त्ताम॑ जुहो॒त्तस्या॑ग्निरनी॒कवा॑न्ध॒स्वेन॑ भाग॒धेये॑न प्री॒तः
षोड॑शधा वृ॒त्रस्य॑ भो॒गानप्य॑दहद्वैश्वक॑र्मणेन॒ पाप्म॑नो निर॑मुच्य॒त्
यद॒ग्नये॑ऽनीकव॒त् आहु॑तिं जुहो॒त्यग्नि॑रे॒वास्या॑नी॒कवा॑न्ध॒स्वेन॑
भाग॒धेये॑न प्री॒तः पा॒प्मान॑मपि॒ दह॑ति वैश्वक॑र्मणेन॒ पाप्म॑नो
नि॒र्मुच्य॑ते यं का॒मये॑त चि॒रम्पा॒प्मनः॑ (२२)

निर्मुच्येतेत्येकैकं तस्य जुहुयाच्चिरमेव पाप्मनो निर्मुच्यते
 यं कामयेत ताजक्पाप्मनो निर्मुच्येतेति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य
 जुहुयात्ताजगेव पाप्मनो निर्मुच्यतेऽथो खलु नानैव सूक्ताभ्यां
 जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधात्यथो प्रतिष्ठित्यै॥ (२३)

देवाः प्राजापत्यो वृत्रश्चिरं पाप्मनश्चत्वारिंशच्च॥ [५]

उदेनमुत्तरां नयेति समिध आ दधाति यथा जनं यतेऽवसं
 करोति तादृगेव तत्तिष्ठ आ दधाति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मै
 भागधेयं करोत्यौदुम्बरीर्भवन्त्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि
 दधात्युदु त्वा विश्वे देवा इत्याह प्राणा वै विश्वे देवाः प्राणैः (२४)

एवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं
 चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्धयति पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु
 देवीरित्याह दिशो ह्येषोऽनु प्रच्यवतेऽपामतिं दुर्मतिम्बाधमाना
 इत्याह रक्षसामपंहत्यै रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीरित्याह पशवो
 वै रायस्पोषः (२५)

पशूनेवाव रुन्धे षड्विंहरति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं
 हरति द्वे परिगृह्यवती भवतो रक्षसामपंहत्यै सूर्यरश्मिर्हरिकेशः
 पुरस्तादित्याह प्रसूत्यै ततः पावका आशिषो नो जुषन्तामित्याहान्नं
 वै पावकोऽन्नमेवाव रुन्धे देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा

एतदप्रतिरथमपश्यन्तेन वै तैऽप्रति (२६)

असुरानजयन्तदप्रतिरथस्याप्रतिरथत्वं यदप्रतिरथं
द्वितीयो होतान्वाहाप्रत्येव तेन यजमानो भ्रातृव्याञ्जयत्यथो
अनभिजितमेवाभि जयति दशर्चम्भवति दशाक्षरा विराड्विराजेमौ
लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या अथो दशाक्षरा विराडन्नं
विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यसदिव वा अन्तरिक्षमन्तरिक्षमिवाग्नी

अश्मानं नि दधाति सत्त्वाय द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै विमानं एष
दिवो मध्यं आस्त इत्याह व्यैवैतया मिमीते मध्ये दिवो निहितः
पृश्निरश्मेत्याहान्नं वै पृश्न्यन्नमेवाव रुन्धे चतसृभिरा पुच्छादेति
चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेवेन्द्रं विश्वा अवीवृधन्नित्याह
वृद्धिमेवोपावर्तते वाजानां सत्पतिम्पतिम् (२८)

इत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुन्धे सुम्रहूर्यज्ञो देवा आ
च वक्षदित्याह प्रजा वै पशवः सुम्रं प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते
यक्षदग्निर्देवो देवा आ च वक्षदित्याह स्वगाकृत्यै वाजस्य
मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीदित्याहासौ वा आदित्य उद्यन्तुद्ग्राभ
एष निम्रोचन्निग्राभो ब्रह्मणैवात्मानमुद्गृह्णाति ब्रह्मणा भ्रातृव्यं नि
गृह्णाति॥ (२९)

प्राणैः पोषाऽप्रत्याग्नीध्रे पतिमेष दशं च॥ [६]

प्राचीमनु प्रदिशम्प्रेहि विद्वानित्याह देवलोकमेवैतयोपावर्तते
क्रमध्वमग्निना नाकमित्याहेमानेवैतया लोकान्क्रमते पृथिव्या

अहमुदन्तरिक्षमारुहमित्याहेमानेवैतयां लोकान्स्समारोहति
सुवर्यन्तो नापेक्षन्त इत्याह सुवर्गमेवैतयां लोकमेत्यग्रे प्रेहिं (३०)

प्रथमो देवयतामित्याहोभयैष्वेवैतयां देवमनुष्येषु चक्षुर्दधाति
पञ्चभिरधिं क्रामति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तेन सह
सुवर्गं लोकमेति नक्तोषासेति पुरोनुवाक्यामन्वाह प्रत्या अग्रे
सहस्राक्षेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै तस्मै ते विधेम
वाजाय स्वाहेत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव (३१)

रुन्दे दध्नः पूर्णामौदुम्बरीं स्वयमातृण्णायां जुहोत्यूर्ग्वै
दध्यूर्गुदुम्बरोऽसौ स्वयमातृण्णामुष्यामेवोर्जं दधाति तस्मादमुतो-
ऽर्वाचीमूर्जमुप जीवामस्ति सृभिः सादयति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्त-
गमयति प्रेद्धो अग्रे दीदिहि पुरो न इत्यौदुम्बरीमा दधात्येषा वै
सूर्मी कर्णकावत्येतयां ह स्म (३२)

वै देवा असुराणां शततरहांस्तृहन्ति यदेतयां
समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं यजमानो भ्रातृव्याय प्र हरति
स्तृत्या अछम्बद्वारं विधेम ते परमे जन्मन्नग्न इति वैकङ्कतीमा
दधाति भा एवाव रुन्दे तां सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामिति
शमीमयीं शान्त्या अग्निर्वा ह वा अग्निचितं दुहेऽग्निचिद्वाग्निं दुहे
ताम् (३३)

सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामित्याहैष वा अग्नेर्दोहस्तमस्य कण्व एव

श्रायसोऽवेत्तेन ह स्मैन२ स दुहे यदेतया समिधमादधात्यग्निचिदेव
तदग्निं दुहे सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्याह सप्तैवास्य
साप्तानि प्रीणाति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः
प्रजापतेः (३४)

आस्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
असृजत प्रजाना२ सृष्ट्या अग्निदेवेभ्यो निलायत स दिशोऽनु
प्राविंशञ्जुह्वन्मनसा दिशो ध्यायेद्दिग्भ्य एवैनमव रुन्धे दध्ना
पुरस्ताञ्जुहोत्याज्येनोपरिष्ठात्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीचीं
दधाति द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षात् (३५)

एव वैश्वानरमव रुन्धे यत्प्रयाजानूयाजान्कुर्याद्विकस्तिः सा
यज्ञस्य दर्विहोमं करोति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै राष्ट्रं वै वैश्वानरो
विण्मरुतो वैश्वानर२ हुत्वा मारुताञ्जुहोति राष्ट्र एव विशमनुं
बध्नात्युच्चैर्वैश्वानरस्या श्रावयत्युपा२शु मारुताञ्जुहोति तस्माद्राष्ट्रं
विशमतिं वदति मारुता भवन्ति मरुतो वै देवानां विशो
देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव रुन्धे सप्त भवन्ति सप्तगणा वै
मरुतो गणश एव विशमव रुन्धे गुणेन गुणमनुद्रुत्य जुहोति
विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं करोति॥ (३६)

वसो॒र्धारा॑ जुहोति॒ वसो॑र्मे॒ धारा॑स॒दिति॒ वा ए॒षा हू॑यते घृतस्य॒
वा ए॒नमे॒षा धारा॑मुष्मि॒ल्लोके॒ पिन्व॑मानोप॒ तिष्ठ॑त॒ आज्ये॑न जुहोति॒
तेजो॒ वा आज्यं॒ तेजो॒ वसो॑र्धारा॒ तेज॑सैवास्मै॒ तेजो॑ऽव॒ रुन्दे॑ऽथो
कामा॒ वै वसो॑र्धारा॒ कामा॑ने॒वाव॑ रुन्धे॒ यं का॒मये॑त प्रा॒णान॑स्यान्नाद्यं
वि (३७)

छि॒न्द्यामि॑ति॒ वि॒ग्राहं॒ तस्य॑ जुहुयात्प्रा॒णाने॒वास्या॑न्नाद्यं
विच्छि॑न॒त्ति यं का॒मये॑त प्रा॒णान॑स्यान्नाद्यं॒ सं त॑नुयामि॒ति सन्त॑तां
तस्य॑ जुहुयात्प्रा॒णाने॒वास्या॑न्नाद्यं॒ सं त॑नोति॒ द्वाद॑श द्वाद॒शानि॑
जुहोति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ संवत्स॒रः संवत्स॑रेणैवास्मा॒ अन्न॑मव॒
रुन्दे॑ऽन्नं च॒ मेऽक्षु॑च्च॒ म॒ इत्या॑हैतद्वै (३८)

अन्न॑स्य रूपं॒ रूपे॑णैवान्नमव॒ रुन्धे॑ऽग्निश्च॒ म॒ आप॑श्च॒ म॒
इत्या॑हैषा॒ वा अन्न॑स्य॒ योनिः॒ सयो॑न्येवान्नमव॒ रुन्धे॑ऽर्धेन्द्राणि॑
जुहोति॒ देवता॑ ए॒वाव॑ रुन्धे॒ यत्सर्वे॑षाम॒र्धमिन्द्रः॑ प्रति॒ तस्मा॑दिन्द्रो
देवता॑नाम्भूयिष्ठभा॒क्तं म॒ इन्द्र॑मुत्त॒रमाहेन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्नुपरि॒ष्टाद्व॑धाति
यज्ञायु॒धानि॑ जुहोति॒ यज्ञः॑ (३९)

वै य॑ज्ञायु॒धानि॑ य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्दे॑ऽथो ए॒तद्वै य॒ज्ञस्य॑ रूपं॒
रूपे॑णैव॒ यज्ञ॑मव॒ रुन्धे॑ऽवभृथश्च॒ मे स्व॑गाकारश्च॒ म॒ इत्या॑ह
स्व॒गाकृ॑त्या अ॒ग्निश्च॑ मे घ॒र्मश्च॑ म॒ इत्या॑हैतद्वै ब्र॒ह्मव॑र्च॒सस्य॑ रूपं॒
रूपे॑णैव ब्र॒ह्मव॑र्च॒समव॑ रुन्दे॒ ऋक्॑ मे॒ सामं॑ च॒ म॒ इत्या॑ह (४०)

ए॒तद्वै छ॒न्द॑सा॒ रूप॑ रूपेणै॒व छ॒न्दा॑स्य॒व रु॒न्धे
 गर्भा॑श्च मे व॒त्साश्च॑ म॒ इत्या॑है॒तद्वै प॑शूना॒ रूप॑ रूपेणै॒व
 प॒शून्व॑ रु॒न्धे क॒ल्पा॑ञ्जुहोत्य॒क्लृप्त॑स्य॒ क्लृप्त्यै॑ यु॒ग्मद॑यु॒जे जु॑होति
 मिथु॒न॒त्वायो॑त्तराव॒ती भ॑वतोऽभि॒क्रान्त्या॑ ए॒का च॑ मे ति॒स्रश्च॑ म॒
 इत्या॑ह दे॒वछ॒न्द॑सं वा ए॒का च॑ ति॒स्रश्च॑ (४१)

म॒नुष्य॑छ॒न्द॑सं च॒त॒स्रश्चा॒ष्टौ च॑ दे॒वछ॒न्द॑सं चै॒व म॑नुष्य॒छ॒न्द॑सं
 चा॒व॑ रु॒न्ध आ॒ त्रय॑स्त्रि॒ंशतो॑ जुहोति॒ त्रय॑स्त्रि॒ंशद्वै॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑
 ए॒वा॒व॑ रु॒न्ध आ॒ष्टाच॑त्वारि॒ंशतो॑ जुहोत्य॒ष्टाच॑त्वारि॒ंशद॑क्षरा
 जग॑ती॒ जाग॑ताः प॒शवो॑ जग॑त्यै॒वास्मै॑ प॒शून्व॑ रु॒न्धे वा॒जश्च॑
 प्रस॑वश्चेति॒ द्वाद॑शं जुहोति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ संव॒त्सरः॑ संव॒त्सर॑ ए॒व
 प्र॒ति ति॑ष्ठति॥ (४२)

वि वै य॒ज्ञः सा॒मं च॑ म॒ इत्या॑ह च ति॒स्रश्चै॒का॒न्नप॑ञ्चा॒शच्च॑॥ [८]

अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ऽपा॒क्राम॑द्वा॒गधे॑यमिच्छ॒मान॑स्तं दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्नुप॑ न
 आ॒ वर्त॑स्व ह॒व्यं नो॑ व॒हेति॑ सौ॒ऽब्रवी॑द्वरं वृ॒णै मह्य॑मे॒व वा॑जप्रस॒वीयं॑
 जुह॑वन्निति॒ तस्मा॑द्ग॒ग्रे वा॑जप्रस॒वीयं॑ जुह॒ति यद्वा॑जप्रस॒वीयं॑
 जुहोत्य॒ग्निमे॒व तद्वा॑ग॒धेये॑न॒ सम॑र्धयत्यथो॒ अभि॑षे॒क ए॒वास्य॑ स
 च॒तुर्द॑शभिर्जुहोति स॒प्त ग्रा॒म्या ओष॑धयः स॒प्त (४३)

आ॒र॒ण्या उ॒भयी॑षाम॒वरु॑द्धा॒ अन्न॑स्यान्नस्य जुहोत्य॒न्नस्या॑न्नस्या॒वरु॑
 औदु॑म्बरेण॒ सु॒वेण॑ जुहोत्य॒ूर्वा उ॑दुम्ब॒र ऊ॒र्गन्न॑मूर्जे॒वास्मा॑

ऊर्जमन्नमव रुन्धेऽग्निर्वै देवानामभिषिक्तोऽग्निचिन्मनुष्याणान्तस्मादग्नि
न धावेदवरुद्धः ह्यस्यान्नमन्नमिव खलु वै वर्षं यद्धावेदन्नाद्याद्धावेदुपा

उपावर्तते नक्तोषासेति कृष्णायै श्वेतवत्सायै पयसा
जुहोत्यहैवास्मै रात्रिम्प्रा दापयति रात्रियाहरहोरात्रे एवास्मै प्रत्ते
काममन्नाद्यं दुहाते राष्ट्रभृतो जुहोति राष्ट्रमेवाव रुन्धे षड्विर्जुहोति
षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति भुवनस्य पत इति रथमुखे
पश्चाहुतीर्जुहोति वज्रो वै रथो वज्रैणैव दिशः (४५)

अभि जयत्यग्निचितः ह वा अमुष्मिल्लोके वातोऽभि पवते
वातनामानि जुहोत्यभ्येवैनममुष्मिल्लोके वातः पवते त्रीणि जुहोति
त्रयं इमे लोका एभ्य एव लोकेभ्यो वातमव रुन्धे समुद्रोऽसि
नभस्वानित्याहैतद्वै वातस्य रूपं रूपेणैव वातमव रुन्धेऽञ्जलिना
जुहोति न ह्येतेषामन्यथाहुतिरवकल्पते॥ (४६)

ओषधयः सुप्ताभि दिशोऽन्यथा द्वे च॥ [९]

सुवर्गाय वै लोकाय देवरथो युज्यते यत्राकूताय मनुष्यरथ एष
खलु वै देवरथो यदग्निरग्निं युनज्मि शवसा घृतेनेत्याह युनक्त्येवैनं
स एनं युक्तः सुवर्गं लोकमभि वहति यत्सर्वाभिः पञ्चभिर्युध्याद्युक्तो-
ऽस्याग्निः प्रच्युतः स्यादप्रतिष्ठिता आहुतयः स्युरप्रतिष्ठिताः स्तोमा
अप्रतिष्ठितान्युक्थानि तिसृभिः प्रातःसवनेऽभि मृशति त्रिवृत् (४७)

वा अ॒ग्निर्यावा॑ने॒वाग्नि॑स्तं यु॒नक्ति॑ यथान॑सि यु॒क्त
 आ॒धी॒यत॑ ए॒वमे॒व तत्प्र॒त्याहु॑तय॒स्तिष्ठ॑न्ति॒ प्रति॑ स्तोमाः
 प्रत्यु॒क्थानि॑ य॒ज्ञाय॒ज्ञिय॑स्य स्तो॒त्रे द्वाभ्या॑म॒भि मृ॑शत्ये॒तावान्
 वै य॒ज्ञो यावा॑न॒ग्निष्टो॑मो भू॒मा त्वा अ॒स्यात॑ ऊ॒र्ध्वः क्रि॑यते
 यावा॑ने॒व य॒ज्ञस्तम॑न्त॒तोऽन्वारो॑हति॒ द्वाभ्या॑ं प्रति॑ष्ठित्या
 एक॒याप्र॑स्तुत॒म्भव॑त्यथ (४८)

अ॒भि मृ॑शत्यु॒पैन॑मु॒त्तरो॑ य॒ज्ञो न॑म॒त्यथो॑ सन्त॑त्ये॒ प्र वा ए॒षोऽ
 ऽस्माल्लो॒काच्च॑वते॒ योऽग्निं॑ चि॒नुते॑ न वा ए॒तस्या॑निष्ट॒क आहु॑ति॒रव॑
 कल्प॑ते॒ यां वा ए॒षोऽनिष्ट॑क आहु॑तिं जु॒होति॑ स्र॒वति॑ वै सा ता॑
 स्र॒वन्ती॑ य॒ज्ञोऽनु॑ परा॑ भवति॒ य॒ज्ञं यज॑मानो॒ यत्पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुत
 आहु॑तीनां॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ प्रत्याहु॑तय॒स्तिष्ठ॑न्ति (४९)

न य॒ज्ञः प॑रा॒भव॑ति॒ न यज॑मानोऽष्टावु॒पं दधा॑त्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री
 गा॒य॒त्रेणै॒वैनं॑ छन्द॑सा चि॒नुते॑ यदेका॑दश॒ त्रैष्टु॑भेन॒ यद्वा॑दश॒ जाग॑तेन॒
 छन्दो॑भिरे॒वैनं॑ चि॒नुते॑ नपा॒त्को वै नामै॒षोऽग्निर्य॑त्पु॒नश्चि॑तिर्य॒ एवं
 वि॒द्वान्पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुत आ॒ तृतीया॑त्पुरु॒षादन्न॑म॒त्ति यथा॑ वै पु॒नरा॒धेयं॑
 ए॒वम्पु॑नश्चि॒तिर्योऽग्न्या॒धेये॑न॒ न (५०)

ऋ॒ध्नोति॑ स पु॒नरा॒धेय॑मा ध॑त्ते योऽग्निं॑ चि॒त्वा न॒ध्नोति॑
 स पु॒नश्चि॑तिं चि॒नुते॑ यत्पु॒नश्चि॑तिं चि॒नुत ऋ॒द्ध्या॑ अथो॒
 खल्वा॑हु॒र्न चै॒तव्ये॑ति॒ रु॒द्रो वा ए॒ष यद॑ग्निर्यथा॑ व्याघ्र॑
 सु॒प्तम्बो॒धय॑ति॒ तादृ॑गे॒व तदथो॑ खल्वा॑हुश्चे॒तव्ये॑ति॒ यथा॑

वसीया॑सम्भा॒गधेये॑न बो॒धय॑ति ता॒दृगे॒व तन्म॑नुर॒ग्निम॑चिनुत
तेन॒ ना॒ध्रो॒ऽथ्स ए॒ताम्पु॑नश्चि॒तिम॑पश्य॒त्ताम॑चिनुत॒ तया॒ वै स
आ॒ध्रो॒द्यत्पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुत ऋ॒द्धौ॑॥ (५१)

त्रिवृ॒दथ॒ तिष्ठ॑न्त्य॒ग्राधेये॑न॒ नाचि॑नुत स॒प्तद॑श च॥ [१०]

छ॒न्दश्चि॑तं चिन्वीत प॒शुका॑मः प॒शवो॒ वै छ॒न्दा॑सि पशु॒माने॒व
भ॑वति श्ये॒नचि॑तं चिन्वीत सु॒वर्ग॑का॒मः श्ये॒नो वै वय॑सा॒म्पति॑ष्ठः
श्ये॒न ए॒व भू॒त्वा सु॒वर्गं॑ लो॒कम्प॑तति कङ्क॒चितं॑ चिन्वीत॒ यः
का॒मये॑त शी॒र्षण्वा॒नमुष्मि॑ल्लो॒के स्या॒मिति॑ शी॒र्षण्वा॒नेवामुष्मि॑ल्लो॒के
भ॑वत्यल॒जचि॑तं चिन्वीत॒ चतु॑ःसीतं प्रति॒ष्ठाका॑म॒श्चत॑स्रो दि॒शो
दि॒क्ष्वैव॑ प्रति॑ तिष्ठति प्रउ॒गचि॑तं चिन्वीत॒ भ्रातृ॑व्यवा॒न्प्र (५२)

ए॒व भ्रातृ॑व्या॒न्नुद॑त उ॒भय॑तः प्रउ॒गं चिन्वी॑त॒ यः का॒मये॑त॒ प्र
जा॒तान्भ्रातृ॑व्या॒न्नुदे॒य॒ प्रति॑जनि॒ष्यमा॑णानि॒ति प्रै॒व जा॒तान्भ्रातृ॑व्या॒न्नुद॑ते
प्रति॑ जनि॒ष्यमा॑णात्रथच॒क्रचि॑तं चिन्वीत॒ भ्रातृ॑व्यवा॒न् वज्रो॒ वै रथो॒
वज्र॑मे॒व भ्रातृ॑व्येभ्यः प्र ह॑रति द्रो॒णचि॑तं चिन्वी॒तान्न॑का॒मो द्रो॒णे
वा अ॒न्नंमि॑त्रयते॒ सयो॑न्ये॒वान्न॑मव॑ रुन्धे॒ समू॒ह्यं चिन्वी॑त प॒शुका॑मः
पशु॒माने॒व भ॑वति (५३)

प॒रि॒चा॒र्य्यं चिन्वी॑त॒ ग्राम॑का॒मो ग्राम्ये॑व भ॑वति श्मशान॒चि॑तं
चिन्वी॑त॒ यः का॒मये॑त पि॒तृलो॒कं ऋ॒ध्रुया॑मिति॒ पि॒तृलो॒क ए॒वर्ध्ना॑ति

विश्वामित्रजमदग्री वसिष्ठेनास्पर्धेता९ स एता जमदग्निर्विह्व्या
अपश्यत्ता उपाधत्ता ताभिर्वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृद्धं
यद्विह्व्या उपदधातीन्द्रियमेव ताभिर्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धे
होतुर्धिष्णिय उप दधाति यजमानायतनं वै (५४)

होता स्व एवास्मा आयतन इन्द्रियं वीर्यमव रुन्धे द्वादशोप
दधाति द्वादशाक्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनव
रुन्धेऽष्टावष्टावन्येषु धिष्णियेषूप दधात्यष्टाशफाः पशवः पशून्वाव
रुन्धे षण्माजालीये षड्वा ऋतव ऋतवः खलु वै देवाः पितरं ऋतून्व
देवान्पितृन्प्रीणाति॥ (५)

प्र भवति यजमानायतनं वा अष्टाचत्वारिंशच्च॥ [११]

पवंस्व वाजंसातय इत्यनुष्टुक्प्रतिपद्वति तिस्रोऽनुष्टुभश्चतस्रो
गायत्रियो यत्तिस्रोऽनुष्टुभस्तस्मादः श्वस्त्रिभिस्तिष्ठं स्तिष्ठति
यच्चतस्रो गायत्रियस्तस्मात्सर्वांश्चतुरः पदः प्रतिदधत्पलायते
परमा वा एषा छन्दसां यदनुष्टुक्परमश्चतुष्टोमः स्तोमानां
परमस्त्रिरात्रो यज्ञानां परमोऽश्वः पशूनां परमेणैवैनं परमतां
गमयत्येकविंशमहर्भवति (५६)

यस्मिन्नश्वं आलभ्यते द्वादश मासाः पञ्चतवस्त्रय इमे लोका
असावादित्य एकविंश एष प्रजापतिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव
साक्षाद्विप्रोति शक्करयः पृष्ठम्भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दोऽन्येन्ये वा

ए॒ते प॒शव॒ आ ल॑भ्यन्त उ॒तेव॑ ग्रा॒म्या उ॒तेवा॑र॒ण्या यच्छ॑क्करयः
पृ॒ष्ठम्भ॑व॒न्त्यश्व॑स्य सर्व॒त्वाय॑ पा॒र्थुर॒श्मम्ब्र॑ह्मसा॒मम्भ॑वति र॒श्मिना॒ वा
अश्वः (५७)

य॒त ई॑श्व॒रो वा अश्वोऽय॒तोऽप्र॑तिष्ठितः परा॑ परा॒वतं॑
गन्तो॒र्त्पा॑र्थुर॒श्मम्ब्र॑ह्मसा॒मम्भ॑व॒त्यश्व॑स्य य॒त्यै धृ॒त्यै सङ्कृ॑त्यच्छावाकसा॒म
वा ए॒ष यद॑श्वमे॒धः कस्त॑द्वेदे॒त्याहु॑र्यदि॒ सर्वो॑ वा क्रि॒यते॒ न वा
सर्व॑ इति॒ यत्सङ्कृ॑त्यच्छावाकसा॒मम्भ॑व॒त्यश्व॑स्य सर्व॒त्वाय॑ पर्या॑प्त्या
अन॑न्तरायाय॒ सर्व॑स्तोमोऽतिरा॒त्र उ॑त्त॒मम॑ह॒र्भवति॑ सर्व॒स्याप्त्यै॑
सर्व॑स्य॒ जित्यै॑ सर्व॑मे॒व तेना॑ऽऽप्नोति॒ सर्वं॑ जयति॥ (५८)

अह॑र्भवति॒ वा अश्वोऽह॑र्भवति॒ दशं॑ च॥ [१२]

यदे॑केन प्र॒जाप॑तिः प्रे॒णानु॑ यजु॒षापो॑ वि॒श्वकर्मा॑न् आ या॑हि सुव॒र्गाय॑ वज्रो॑ गाय॒त्रेणा॑ग्नं उदधे
स॒मीचीन्द्रा॑य म॒युर॑पां बला॑य पुरुष॒मृगः॑ सौरी॒ पृष॑तः शका॒ रु॒रुर॑लजः सु॒पर्ण आ॑ग्नेयोऽश्वोऽग्नयेऽनी॒कव॑ते
चतु॑र्विंशतिः॥ [१३] यदे॑केन स पापी॒याने॑तद्वा अ॒ग्नेर्ध॑नुस्तद्दे॒वास्त्वेन्द्र॑ज्ये॒ष्ठा अ॒पां नप्रे॑ऽश्वस्तूप॒रो
द्वि॑प॒ष्टिः॥ 62॥ यदे॑केनैकं शि॒तिपा॑त्येत्वं॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

यदेकेन सऽस्थापयति यज्ञस्य सन्तत्या अविच्छेदायैन्द्राः
 पशवो ये मुष्कुरा यदैन्द्राः सन्तोऽग्निभ्यं आलभ्यन्ते देवताभ्यः समदं
 दधात्याग्नेयीस्त्रिष्टुभौ याज्यानुवाक्याः कुर्याद्यदाग्नेयीस्तेनाग्नेया
 यत्रिष्टुभस्तेनैन्द्राः समृद्धौ न देवताभ्यः समदं दधाति वायवे
 नियुत्वन्ते तूपरमा लभते तेजोऽग्नेर्वायुस्तेजस एष आ लभ्यते
 तस्माद्यद्रियङ्वायुः (१)

वातिं तद्रियङ्मुग्निर्दहति स्वमेव तत्तेजोऽन्वेति यत्र नियुत्वन्ते
 स्यादुन्माद्येद्यजमानो नियुत्वन्ते भवति यजमानस्यानुन्मादाय
 वायुमतीं श्वेतवतीं याज्यानुवाक्ये भवतः सतेजस्त्वायं हिरण्यगर्भः
 समवर्तताग्र इत्याघारमा घारयति प्रजापतिर्वै हिरण्यगर्भः
 प्रजापतेरनुरूपत्वाय सर्वाणि वा एष रूपाणि पशूनाम्प्रत्या लभ्यते
 यच्छ्रुणस्तत् (२)

पुरुषाणां रूपं यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्गवां
 यदव्यां इव शफास्तदवीनां यदजस्तदजानां वायुर्वै पशूनाम्प्रियं
 धाम यद्वायव्यो भवत्येतमेवैनमभि संजानानाः पशव उप
 तिष्ठन्ते वायव्यः कार्या(३)ः प्राजापत्या(३) इत्याहुयद्वायव्यं
 कुर्यात्प्रजापतेरियाद्यत्प्राजापत्यं कुर्याद्वायोः (३)

इ॒या॒द्य॒द्वा॒य॒व्यः॑ प॒शु॒र्भ॒व॑न्ति तेन॑ वा॒यो॒र्नै॒ति य॒त्रा॒जा॒प॒त्यः॑
 पु॒रो॒डा॒शो भ॒व॑न्ति तेन॑ प्रा॒जा॒प॒ते॒र्नै॒ति य॒द्वा॒द॒श॒क॒पा॒ल॒स्तेन॑
 वै॒श्वान॒रा॒त्रै॒त्या॒ग्रा॒वैष्ण॒व॒मेका॑द॒श॒क॒पा॒लं नि॒र्व॑पति दी॒क्षि॒ष्य॒मा॒णो॒-
 ऽग्निः॑ सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑श्चै॒व य॒ज्ञं चा॑ र॒भते॑ ऽग्नि॒र॒व॒मो
 दे॒वता॑नां विष्णुः॑ प॒र॒मो यदा॑ग्रा॒वैष्ण॒व॒मेका॑द॒श॒क॒पा॒लं नि॒र्व॑पति
 दे॒वताः॑ (४)

ए॒वो॒भ॒यतः॑ प॒रि॒गृ॒ह्य य॒ज॑मा॒नो॒ऽव॑ रु॒न्धे पु॒रो॒डा॒शेन॑ वै दे॒वा
 अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क आ॑र्धु॒वं च॒रु॒णा॒स्मिन् यः का॒मये॑ता॒मुष्मि॑ल्लो॒क
 ऋ॒ध्रु॒या॒मि॒ति स पु॒रो॒डा॒शं कु॒र्वीता॒मुष्मि॑न्ने॒व लो॒क ऋ॒ध्रो॒ति
 यद॒ष्टा॒क॒पा॒ल॒स्तेना॑ग्ने॒यो य॒त्रि॒क॒पा॒ल॒स्तेन॑ वैष्ण॒वः स॒मृ॒द्धौ
 यः का॒मये॑ता॒स्मि॑ल्लो॒क ऋ॒ध्रु॒या॒मि॒ति स च॒रुं कु॒र्वीता॒ग्ने॒र्धृतं॑
 विष्णो॑स्तण्डुलास्तस्मा॑त् (५)

च॒रुः का॒र्यो॑ऽस्मिन्ने॒व लो॒क ऋ॒ध्रो॒त्यादि॒त्यो भ॑वती॒यं वा
 अदि॑तिर॒स्यामे॒व प्र॒ति ति॑ष्ठ॒त्यथो॑ अ॒स्यामे॒वाधि॑ य॒ज्ञं त॑नुते॒ यो वै
 सं॒व॒त्स॒र॒मु॒ख्य॒म॒भृ॒त्वा॒ग्निं चि॑नुते॒ यथा॑ सा॒मि गर्भो॑ऽव॒प॒द्यते॑ ता॒दृगे॒व
 तदा॑र्ति॒मा॒र्च्छे॒द्वैश्वान॑रं द्वा॒द॒श॒क॒पा॒लम् पु॒रस्ता॒न्नि॒र्व॑पे॒त्सं॒व॒त्स॒रो वा
 अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यथा॑ सं॒व॒त्स॒रमा॑त्त्वा (६)

का॒ल आ॑गते वि॒जाय॑त ए॒वमे॒व सं॒व॒त्स॒रमा॑त्त्वा का॒ल
 आ॑गते॒ऽग्निं चि॑नुते॒ ना॒र्ति॒मा॒र्च्छ॑त्येषा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूर्य॑द्वै॒श्वान॑रः

प्रियामेवास्यं तनुवमव रुन्धे त्रीण्येतानि हवींषि भवन्ति त्रयं
इमे लोका एषां लोकानां रोहाय॥ (७)

यद्रियङ्ङायुर्यच्छृणुस्तद्वायोर्निर्वपति देवतास्तस्मादास्वाष्टात्रिंशच्च॥ [१]

प्रजापतिः प्रजाः सृष्ट्वा प्रेणानु प्राविशत्ताभ्यः पुनः सम्भवितुं
नाशक्रोत्सोऽब्रवीदृध्रुवदिथ्स यो मेतः पुनः सञ्चिनवदिति तं
देवाः समचिन्वन्ततो वै त आर्ध्रुवन् यत्समचिन्वन्तच्चित्यस्य
चित्यत्वम् य एवं विद्वानग्निं चिनुत ऋध्रोत्येव कस्मै कमग्निस्र्चीयत
इत्याहुरग्निवान् (८)

असानीति वा अग्निस्र्चीयतेऽग्निवानेव भवति कस्मै
कमग्निस्र्चीयत इत्याहुर्देवा मा वेदन्निति वा अग्निस्र्चीयते विदुरेनं
देवाः कस्मै कमग्निस्र्चीयत इत्याहुर्गृह्यसानीति वा अग्निस्र्चीयते
गृह्येव भवति कस्मै कमग्निस्र्चीयत इत्याहुः पशुमानसानीति वा
अग्निः (९)

चीयते पशुमानेव भवति कस्मै कमग्निस्र्चीयत इत्याहुः सप्त
मा पुरुषा उप जीवानिति वा अग्निस्र्चीयते त्रयः प्राञ्चस्त्रयः प्रत्यं
च आत्मा सप्तम एतावन्त एवैनममुष्मिल्लोक उप जीवन्ति प्रजा-
पतिरग्निमचिकीषत तं पृथिव्यब्रवीन्न मय्यग्निं चैष्यसेति मा धक्ष्यति
सा त्वातिदह्यमाना वि धविष्ये (१०)

स पापीयान्भविष्यसीति सोऽब्रवीत्तथा वा अहं करिष्यामि
यथा त्वा नातिधक्ष्यतीति स इमामभ्यमृशत् प्रजापतिस्त्वा

सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेतीमामेवेष्टकां
कृत्वोपाधत्तानतिदाहाय यत्प्रत्यग्निं चिन्वीत तदभि मृशेत्प्रजा-
पतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद (११)

इतीमामेवेष्टकां कृत्वोप धत्तेऽनतिदाहाय प्रजापतिरकामयतु
प्र जायेयेति स एतमुख्यमपश्यत्तः संवत्सरमबिभ्रुस्ततो वै स
प्राजायत तस्मात्संवत्सरम्भार्यः प्रैव जायते तं वसवोऽब्रुवन्प्र
त्वमजनिष्ठा वयं प्र जायामहा इति तं वसुभ्यः प्रायच्छुतं
त्रीण्यहान्यबिभ्रुस्तेन (१२)

त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्मात्त्र्यहम्भार्यः प्रैव
जायते तान्नुद्रा अब्रुवन्प्र यूयमजनिद्वं वयं प्र जायामहा इति तः
रुद्रेभ्यः प्रायच्छुन्तः षडहान्यबिभ्रुस्तेन त्रीणि च शतान्यसृजन्त
त्रयस्त्रिंशतं च तस्मात्षडहम्भार्यः प्रैव जायते तानादित्या अब्रुवन्प्र
यूयमजनिद्वं वयं (१३)

प्र जायामहा इति तमादित्येभ्यः प्रायच्छुन्तं द्वादशाहान्यबिभ्रुस्ते
त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्माद्द्वादशाहम्भार्यः प्रैव
जायते तेनैव ते सहस्रमसृजन्तोखाः सहस्रतमीं य एवमुख्यः
साहस्रं वेद प्र सहस्रं पशूनांप्रोति॥ (१४)

अग्निवान्यशुमानं सानीति वा अग्निर्धविष्ये मृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद
तेन तानादित्या अब्रुवन्प्र यूयमजनिद्वं वयश्चत्वारिंशच्च॥ [२]

यजुषा वा एषा क्रियते यजुषा पच्यते यजुषा वि मुच्यते
 यदुखा सा वा एषैतरहिं यातयाम्नी सा न पुनः प्रयुज्येत्याहुरग्रे
 युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमां इत्युखायां जुहोति
 तेनैवैनाम्पुनः प्र युङ्क्ते तेनायातयाम्नी यो वा अग्निं योग आगते
 युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेष्वग्ने (१५)

युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमां इत्याहैष वा
 अग्रेर्योगस्तेनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 न्यङ्कुग्निश्चेतव्या(३) उत्ताना(३) इति वयंसां वा एष प्रतिमया
 चीयते यदग्निर्यन्यश्च चिनुयात्पृष्टित एनमाहुतय ऋच्छेयुर्यदुत्तानं
 न पतितुं शक्रयादसुवर्ग्योऽस्य स्यात्प्राचीनमुत्तानम् (१६)

पुरुषशीर्षमुप दधाति मुखत एवैनमाहुतय ऋच्छन्ति नोत्तानं
 चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति सौर्या जुहोति चक्षुरेवास्मिन्प्रति दधाति
 द्विर्जुहोति द्वे हि चक्षुषी समान्या जुहोति समानं हि चक्षुः
 समृद्धौ देवासुराः संयन्ता आसन्ते वामं वसु सं न्यदधत तद्देवा
 वामभृतावृञ्जत तद्वामभृता वामभृत्त्वं यद्वामभृतमुपदधाति वाममेव
 तया वसु यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते हिरण्यमूर्ध्नी भवति ज्योतिर्वै
 हिरण्यं ज्योतिर्वामं ज्योतिषैवास्य ज्योतिर्वामं वृङ्क्ते द्वियजुर्भवति
 प्रतिष्ठित्यै॥ (१७)

आपो वरुणस्य पत्न्य आसन्ता अग्निरभ्यध्यायत्ताः
 समभवत्तस्य रेतः परापतत्तदियमभवद्यद्वितीयम्परापतत्तदसा-
 वभवदियं वै विराडसौ स्वराड्यद्विराजावुपदधातीमे एवोषं धत्ते
 यद्वा असौ रेतः सिञ्चति तदस्यां प्रति तिष्ठति तत्प्र जायते ता
 ओषधयः (१८)

वीरुधो भवन्ति ता अग्निरत्ति य एवं वेद प्रैव जायते-
 ऽन्नादो भवति यो रेतस्वी स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामुभे
 उप दध्यादिमे एवास्मै समीची रेतः सिञ्चतो यः सिक्तरेताः
 स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामन्यामुप दध्यादुत्तमायामन्याः रेत
 एवास्य सिक्तमाभ्यामुभयतः परि गृह्णाति संवत्सरं न कम् (१९)

चन प्रत्यवरोहेन हीमे कं चन प्रत्यवरोहतस्तदेनयोर्व्रतं
 यो वा अपशीर्षाणमग्निं चिनुतेऽपशीर्षामुष्मिल्लोके भवति यः
 सशीर्षाणं चिनुते सशीर्षामुष्मिल्लोके भवति चित्तिं जुहोमि
 मनसा घृतेन यथा देवा इहागमन्वीतिहोत्रा ऋतावृधः समुद्रस्य
 वयुनस्य पत्नञ्जुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यः हविरिति
 स्वयमातृणामुपधाय जुहोति (२०)

एतद्वा अग्नेः शिरः सशीर्षाणमेवाग्निं चिनुते सशीर्षामुष्मिल्लोके
 भवति य एवं वेद सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तस्य
 यदयथापूर्वं क्रियतेऽसुवर्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्योऽग्निश्चितिमुपधायभि

मृशेच्चित्तिमर्चितिं चिनवद्वि विद्वान्मृष्टेवं वीता वृजिना च
मर्तात्राये च नः स्वपत्याय देव दितिं च रास्वादितिमुरुष्येति
यथापूर्वमेवैनामुप धत्ते प्राञ्चमेनं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति॥ (२१)

ओषधयः कर्जुहोति स्वपत्यायाष्टादश च॥ [४]

विश्वकर्मा दिशाम्पतिः स नः पशून्पातु सौऽस्मान्पातु तस्मै
नमः प्रजापती रुद्रो वरुणोऽग्निर्दिशाम्पतिः स नः पशून्पातु सौ-
ऽस्मान्पातु तस्मै नम एता वै देवता एतेषां पशूनामधिपतयस्ताभ्यो
वा एष आ वृश्च्यते यः पशुशीर्षाण्युपदधाति हिरण्येष्टका उप
दधात्येताभ्य एव देवताभ्यो नमस्करोति ब्रह्मवादिनः (२२)

वदन्त्यग्नौ ग्राम्यान्पशून् दधाति शुचारण्यानर्पयति किं तत्
उच्छिषतीति यद्विरण्येष्टका उपदधात्यमृतं वै हिरण्यममृतेनैव
ग्राम्येभ्यः पशुभ्यो भेषजं करोति नैनान् हिनस्ति प्राणो वै
प्रथमा स्वयमातृणा व्यानो द्वितीयापानस्तृतीयानु प्राण्यात्प्रथमा
स्वयमातृणामुपधाय प्राणेनैव प्राणं समर्धयति व्यन्यात् (२३)

द्वितीयामुपधाय व्यानेनैव व्यानं समर्धयत्यपान्यात्तृतीयामुपधा-
समर्धयत्यथो प्राणैरेवैनं समिन्द्रे भूर्भुवः सुवरिति स्वयमातृणा
उप दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा एताभिः खलु वै
व्याहृतीभिः प्रजापतिः प्राजायत यदेताभिर्व्याहृतीभिः स्वयमातृणा
उपदधातीमानेव लोकानुपधायैषु (२४)

लोकेष्वधि प्र जायते प्राणाय व्यानायापानाय वाचे त्वा
चक्षुषे त्वा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदाग्निना वै देवाः
सुवर्गं लोकमजिगांसन्तेन पतितुं नाशंकुवन्त एताश्चतस्रः
स्वयमातृण्णा अपश्यन्ता दिक्षूपदधत तेन सर्वतश्चक्षुषा सुवर्गं
लोकमायन्यच्चतस्रः स्वयमातृण्णा दिक्षूपदधाति सर्वतश्चक्षुषैव
तदग्निना यजमानः सुवर्गं लोकमेति॥ (२५)

ब्रह्मवादिनो व्यन्यादेषु यजमानस्त्रीणि च॥ [५]

अग्र आ याहि वीतय इत्याहाहृतैवैनमग्निं दूतं वृणीमह
इत्याह हूत्वैवैनं वृणीतेऽग्निनाग्निः समिध्यत इत्याह समिन्द्र
एवैनमग्निर्वृत्राणि जङ्घनदित्याह समिद्ध एवास्मिन्निन्द्रियं दधात्यग्नेः
स्तोमम्मनामह इत्याह मनुत एवैनमेतानि वा अहांसं रूपाणि (२६)

अन्वहमेवैनं चिनुतेऽवाहांसं रूपाणि रुन्धे ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयाग्नीरन्या इष्टंका अयातयाग्नी
लोकं पृणेत्यैन्द्राग्नी हि बारहस्पत्येति ब्रूयादिन्द्राग्नी च हि
देवानाम्बृहस्पतिश्चायातयामानोऽनुचरवती भवत्यजामित्वायानुष्टुभानु
चरत्यात्मा वै लोकं पृणा प्राणोऽनुष्टुप्तस्मात्प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यनु
चरति ता अस्य सूददोहसः (२७)

इत्याह तस्मात्पुरुषिपरुषि रसः सोमं श्रीणन्ति पृश्नय
इत्याहान्नं वै पृश्नन्नमेवाव रुन्धेऽर्को वा अग्निरर्कोऽन्नमन्नमेवाव

रुन्धे जन्मं देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिव इत्याहेमानेवास्मै लोकां
ज्योतिष्मतः करोति यो वा इष्टकानां प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति
तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेत्याहेषा वा इष्टकानां प्रतिष्ठा य एवं
वेद प्रत्येव तिष्ठति॥ (२८)

रूपाणि सूर्यदोहसस्तया षोडश च॥ [६]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निर्वज्रं एकादशिनी
यदग्नावैकादशिनीं मिनुयाद्वज्रेणैव सुवर्गाल्लोकादन्तर्दध्याद्यन्न
मिनुयात्स्वरुभिः पशून्व्यर्धयेदेकयूपमिमिनोति नैनं वज्रेण
सुवर्गाल्लोकादन्तर्दधाति न स्वरुभिः पशून्व्यर्धयति वि वा एष
इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते योऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामत्यैन्द्रिया (२९)

ऋचाक्रमणम्प्रतीष्टकामुप दध्यान्नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यते
रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्य तिस्रः शरव्याः प्रतीचीं तिरश्च्यनूचीं
ताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा
तिसृधन्वमयाचितम्ब्राह्मणाय दद्यात्ताभ्य एव नमस्करोत्यथो ताभ्य
एवात्मानं निष्क्रीणीते यत्ते रुद्र पुरः (३०)

धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र संवत्सरेण नमस्करोमि
यत्ते रुद्र दक्षिणा धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र परिवत्सरेण
नमस्करोमि यत्ते रुद्र पश्चाद्धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते
रुद्रेदावत्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्रोत्तराद्धनुस्तत् (३१)

वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रु॒द्रेदु॒वत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑
रु॒द्रोपरि॑ धनु॒स्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रु॒द्र वत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि
रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्निः स यथा॑ व्या॒घ्रः क्रु॒द्धस्तिष्ठ॑त्ये॒वं वा ए॒ष ए॒तर॒हि
सञ्चि॑तमे॒तैरुप॑ तिष्ठते नम॑स्कृ॒रैरे॒वैन॑ ॥ शम॑यति॒ यैऽग्नयः॑ (३२)

पु॒री॒ष्याः प्रवि॑ष्टाः पृथि॒वीमनु॑। तेषां॑ त्वम॑स्युत्त॒मः प्र णो॑
जी॒वात॑वे सु॒व। आप॑ त्वाऽग्ने॒ मन॒साप॑ त्वाऽग्ने॒ तप॒साप॑ त्वाग्ने
दी॒क्षयाप॑ त्वाग्ने॒ उप॒सद्वि॒राप॑ त्वाग्ने॒ सु॒त्ययाप॑ त्वाऽग्ने॒ दक्षि॑णाभि॒राप॑
त्वाग्ने॒ऽवभृ॑थेनाप॑ त्वाग्ने॒ व॒शयाप॑ त्वाग्ने॒ स्वगा॑का॒रेणे॒त्याहै॒षा वा
अ॒ग्नेरा॑प्ति॒स्तयै॒वैन॑माप्रोति॥ (३३)

ऐन्द्रिया पुर उत्तराद्धनुस्तदग्नयं आहाष्टौ च॥ [७]

गा॒य॒त्रेण॑ पु॒रस्ता॑दुप॑ तिष्ठते प्रा॒णमे॒वास्मि॑न्दधाति बृ॒हद्र॑थन्त॒रा-
भ्या॑ प॒क्षावो॑जं ए॒वास्मि॑न्दधात्यु॒त्थाय॑जाय॒ज्ञिये॑न पु॒च्छंमृ॑तुष्वे॒व
प्रति॑ तिष्ठति पृ॒ष्ठैरुप॑ तिष्ठते तेजो॑ वै पृ॒ष्ठानि॑ तेजं ए॒वास्मि॑न्दधाति
प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत॒ सौऽस्मात्सृ॑ष्टः परा॑डै॒त्तं वा॑रव॒न्तीयै॑नावारयत॒
तद्वा॑रव॒न्तीय॑स्य वा॒रव॒न्तीय॑त्व॒ ॥ श्यै॑तेन॒ श्ये॑ती अ॒कुरु॑त॒ तच्छै॑तस्य
श्यै॑त॒त्वम् (३४)

यद्वा॑रव॒न्तीयै॑नोप॒तिष्ठ॑ते वा॒रय॑त ए॒वैन॑ ॥ श्यै॑तेन॒ श्ये॑ती कु॒रुते
प्र॒जाप॑तेर॒हृद॑येनापिप॒क्षम्प्र॑त्युप॑ तिष्ठते प्रे॒माण॑मे॒वास्य॑ गच्छति
प्रा॒च्या त्वा दि॒शा सा॑दयामि गा॒य॒त्रेण॑ छन्द॑सा॒ग्निना॑ दे॒वत॑या॒ग्नेः

शीर्ष्णाग्नेः शिर॒ उप॑ दधामि॒ दक्षि॑णया त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒ त्रैष्टु॑भेन॒
छन्द॑सेन्द्रेण दे॒वत॑याग्नेः प॒क्षेणा॑ग्नेः प॒क्षमु॑प॒ दधामि॒ प्र॒तीच्या॑ त्वा
दि॒शा सा॑दयामि (३५)

जाग॑तेन॒ छन्द॑सा सवि॒त्रा दे॒वत॑याग्नेः पु॒च्छे॑नाग्नेः पु॒च्छमु॑प॒
दधा॑म्युदी॒च्या त्वा दि॒शा सा॑दया॒म्यानु॑ष्टुभेन॒ छन्द॑सा मि॒त्रावरु॑णाभ्यां
दे॒वत॑याग्नेः प॒क्षेणा॑ग्नेः प॒क्षमु॑प॒ दधा॑म्यूर्ध्व॒या त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒
पाङ्के॑न॒ छन्द॑सा बृह॒स्पति॑ना दे॒वत॑याग्नेः पृ॒ष्ठेना॑ग्नेः पृ॒ष्ठमु॑प॒ दधामि॒
यो वा अपा॑त्मानम॒ग्निं चि॑नुतेऽपा॑त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ यः सा॑त्मानं
चि॑नुते सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वत्या॒त्मेष्ट॑का उप॑ दधात्येष वा अ॒ग्नेरा॑त्मा
सा॒त्मान॑मेवा॒ग्निं चि॑नुते सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ य ए॒वं वेद॑॥ (३६)

श्वेत॑त्वं प्र॒तीच्या॑ त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒ यः सा॑त्मानंश्चिनुते द्वाविं॑शतिश्च॥ [८]

अ॒ग्नं उद॑धे॒ या त॒ इषु॑र्यु॒वा ना॒म॒ तया॑ नो मृ॒ड॒ तस्या॑स्ते
नम॑स्तस्या॑स्त॒ उप॒ जी॒वन्तो॑ भूया॒स्माग्ने॑ दु॒ध॒ ग॒ह्य कि॑श्चि॒ल व॒न्य॒
या त॒ इषु॑र्यु॒वा ना॒म॒ तया॑ नो मृ॒ड॒ तस्या॑स्ते नम॑स्तस्या॑स्त॒ उप॒
जी॒वन्तो॑ भूया॒स्म॒ पञ्च॒ वा ए॒तेऽग्न॑यो॒ यच्चि॑त॒य उ॒द॒धिरे॒व ना॒म॒ प्रथ॑मो
दु॒धः (३७)

द्वि॒तीयो॒ ग॒ह्यस्तृ॑तीयः कि॑श्चि॒लश्चतु॑र्थो व॒न्यः पञ्च॑मस्तेभ्यो॒
यदा॑हु॒तीर्न जु॑हुयाद॒ध्वर्युं च॒ यज॑मानं च॒ प्र द॑हेयुर्यदे॒ता
आ॑हु॒तीर्जु॑होति॒ भाग॑धेये॒नैवैना॑च्छमयति॒ नार्ति॑माच्छत्य॒ध्वर्यु॑र्न

यज॑मानो वाङ्म॑ आ॒सन्न॑सोः प्रा॒णोऽक्ष्योश्चक्षुः॑ कर्ण॑योः
श्रोत्र॑म्बाहु॒वोर्बल॑मू॒रुवो॑रोजोऽरि॑ष्टा विश्वा॒न्यङ्गानि॑ त॒नूः (३८)

त॒नुवा॑ मे स॒ह नम॑स्ते अस्तु॒ मा मां हि॒॑सीर॑प॒ वा
ए॒तस्मा॑त्प्रा॒णाः क्रा॑मन्ति योऽग्निं॑ चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑न्ति वाङ्म॑
आ॒सन्न॑सोः प्रा॒ण इत्या॑ह प्रा॒णाने॒वात्म॑न्ध॒त्ते यो रु॒द्रो अ॒ग्नौ यो
अ॒प्सु य ओष॑धीषु॒ यो रु॒द्रो वि॒श्वा भुव॑नावि॒वेश॑ तस्मै॑ रु॒द्राय॑
नमो॑ अ॒स्त्वाहु॑तिभागा॒ वा अ॒न्ये रु॒द्रा हु॒विर्भा॑गाः (३९)

अ॒न्ये श॑त॒रु॒द्रीय॑ ह॒त्वा गा॑वीधु॒कं च॒रुमे॑तेन॒ यजु॑षा
च॒रमा॑या॒मिष्ट॑कायां॒ नि द॑ध्याद्वा॒गधे॑र्ये॒नैवैन॑ श॒मय॑ति॒ तस्य॑ त्वै
श॑त॒रु॒द्रीय॑ ह॒तमि॑त्या॒हुर्य॑स्यै॒तद॒ग्नौ क्रि॑यत॒ इति॑ वस॑वस्त्वा
रु॒द्रैः पु॒रस्ता॑त्पान्तु॒ पित॑र॒स्त्वा य॒मरा॑जानः॒ पितृ॑भिर्दक्षि॒णतः॑
पा॑न्त्वादित्या॒स्त्वा वि॒श्वैर्दे॑वैः प॒श्चात्पा॑न्तु द्यु॒तान॑स्त्वा॒ मारु॑तो
म॒रुद्वि॑रुत्तर॒तः पा॑तु (४०)

दे॒वास्त्वेन्द्र॑ज्ये॒ष्ठा व॑रु॒णरा॑जानोऽध॒स्ताच्चो॑परि॒ष्टाच्च॑ पा॒न्तु न वा
ए॒तेन॑ पू॒तो न मे॒ध्यो न प्रो॑क्षितो॒ यदे॑न॒मतः॑ प्रा॒चीनं॑ प्रो॒क्षति॑
य॒थ्सञ्चि॑त॒माज्ये॑न प्रो॒क्षति॑ तेन॑ पू॒तस्तेन॑ मे॒ध्यस्तेन॑ प्रो॒क्षितः॑ ॥ (४१)

दुध॑स्त॒नूर॑ह॒विर्भा॑गाः पातु॒ द्वात्रि॑ंशच्च॥ [९]

स॒मीची॑ नामा॑सि प्रा॒ची दि॒क्तस्या॑स्तेऽग्नि॒रधि॑पति॒रसि॑तो र॒क्षिता॑
यश्चा॒धिप॑तिर्यश्च गो॒प्ता ता॒भ्यां नम॑स्तौ नो मृ॒डय॑ता॒न्ते यं द्वि॑ष्मो यश्च

नो॒ द्वेष्टि॑ तं वा॒ जम्भे॑ दधाम्योज॒स्विनी॒ नामा॑सि दक्षि॒णा दि॒क्तस्या॑स्त
इन्द्रोऽधि॑पतिः पृ॒दाकुः प्राची॒ नामा॑सि प्र॒तीची॒ दि॒क्तस्या॑स्ते (४२)

सोमोऽधि॑पतिः स्व॒जोऽव॑स्थावा॒ नामा॑स्युदी॒ची दि॒क्तस्या॑स्ते
वरु॒णोऽधि॑पतिस्तिरश्च॑राजिरधि॒पत्नी॒ नामा॑सि बृ॒हती॒ दि॒क्तस्या॑स्ते
बृ॒हस्पति॑रधि॒पतिः श्वि॒त्रो व॑शिनी॒ नामा॑सीयं दि॒क्तस्या॑स्ते य॒मो-
ऽधि॑पतिः क॒ल्माष॑ग्रीवो रक्षि॒ता यश्चाधि॑पतिर्यश्च॑ गो॒प्ता ताभ्यां॑
नम॒स्तौ नो॑ मृडयतान्ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ (४३)

नो॒ द्वेष्टि॑ तं वा॒ जम्भे॑ दधाम्ये॒ता वै दे॒वता॑ अ॒ग्निं चि॒त॑ रक्षन्ति
ताभ्यो॒ यदाहु॑तीर्न जु॒हुयाद॑ध्व॒र्युं च॒ यज॑मानं च ध्याये॒युर्यदे॒ता
आहु॑तीर्जुहोति॑ भा॒गधेये॑नै॒वैना॑ञ्छमयति॑ ना॒र्तिमा॑र्च्छत्यध्व॒र्युर्न
यज॑मानो हे॒तयो॒ नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ वः पु॒रो गृ॒हा अ॒ग्निर्व॒ इष॑वः
सलि॒लो निलि॑म्पा नाम॑ (४४)

स्थ॒ तेषां॑ वो दक्षि॒णा गृ॒हाः पि॒तरो॑ व॒ इष॑वः सग॑रो व॒ज्रिणो॒
नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ वः प॒श्चाद्गृ॒हाः स्व॒प्नो॑ व॒ इष॑वो ग॒ह्वरो॑ऽव॒स्थावा॑नो
नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ व उत्तरा॑द्गृ॒हा आपो॑ व॒ इष॑वः समु॒द्रोऽधि॑पतयो॒ नाम॑
स्थ॒ तेषां॑ व उ॒परि॑ गृ॒हा व॒र्षं व॒ इष॑वोऽव॒स्वान्क्र॒व्या नाम॑ स्थ॒
पा॒र्थिवा॑स्तेषां॑ व इ॒ह गृ॒हाः (४५)

अ॒न्नं व॒ इष॑वो निमि॒षो वा॑तना॒मन्तेभ्यो॑ वो नम॒स्ते नो॑ मृडयत
ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॑ तं वो॒ जम्भे॑ दधामि हु॒तादो॒ वा अ॒न्ये

दे॒वा अ॑हु॒तादोऽन्ये॑ ता॒न॑ग्नि॒चिदे॒वोभया॑न्प्रीणाति द॒ध्रा म॑धुमि॒श्रेणै॑ता
आहु॑तीर्जुहोति भा॒ग॒धेये॑नै॒वैना॑न्प्रीणा॒त्यथो॑ ख॒ल्वाहु॑रिष्ट॒का वै दे॒वा
अ॑हु॒ताद् इति॑ (४६)

अ॒नु॒परि॒क्रामं॑ जुहोत्य॒परि॒वर्गमे॒वैना॑न्प्रीणाती॒म॒ऽस्तन॑मूर्ज॒स्वन्तं॑
धया॒पाम्प्र॒प्या॑तम॒ग्ने सरि॑रस्य॒ मध्ये॑। उ॒थ्सं जुष॑स्व॒ मधु॑मन्तमूर्व
समु॒द्रिय॑ऽसद॒न॒मा वि॑शस्व। यो वा अ॒ग्निम्प्र॒युज्य॑ न वि॒मुञ्च॑ति
यथा॒श्वो यु॒क्तोऽवि॑मुच्यमा॒नः क्षु॒ध्यन्परा॑भ॒वत्ये॒वम॑स्या॒ग्निः परा॑
भवति॒ तं परा॑भ॒वन्तं॒ यज॑मा॒नोऽनु॒ परा॑ भवति॒ सोऽग्निं॑ चि॒त्वा
लू॒क्षः (४७)

भ॒व॒ती॒म॒ऽस्तन॑मूर्ज॒स्वन्तं॑ धया॒पामि॒त्याज्य॑स्य पूर्णा॒ऽसुचं॑
जुहो॒त्येष॑ वा अ॒ग्नेर्वि॒मोको॑ वि॒मुच्यै॒वास्मा॑ अन्नमपि दधाति
तस्मा॑दाहु॒र्यश्चै॒वं वेद॑ यश्च॒ न सु॑धाय॑ऽह॒ वै वा॒जी सु॑हि॒तो
दधा॒तीत्य॑ग्नि॒र्वाव वा॒जी तमे॒व तत्प्री॑णाति॒ स ए॑न॒म्प्री॒तः प्री॑णाति॒
वसी॑यान्भवति॥ (४८)

प्रतीची दिक्तस्यास्ते द्विप्पो यश्च निलिम्पा नामेह गृहा इति लूक्षो वसीयान्भवति॥—[१०]

इन्द्रा॒य राज्ञे॑ सू॒करो॑ वरु॒णाय॑ राज्ञे॒ कृष्णो॑ य॒माय॑ राज्ञ॒ ऋश्यं॑
ऋष॒भाय॑ राज्ञे॒ गव॑यः शा॒र्दूलाय॑ राज्ञे॒ गौरः॑ पु॒रुष॑रा॒जाय॑ म॒र्कटः॑
क्षिप्र॑श्ये॒नस्य॑ वर्ति॒का नील॑ङ्गोः क्रि॒मिः सोम॑स्य॒ राज्ञः॑ कुलुङ्गः

सिन्धोः शि॒शुमारो हि॒मव॑तो ह॒स्ती॥ (४९)

इन्द्रा॑या॒ष्टवि॑शतिः॥ [११]

म॒युः प्रा॑जाप॒त्य ऊ॒लो ह॒ली॑क्ष्णो वृष॒द॒श॒स्ते धा॒तुः सर॑स्व॒त्यै
शा॒रिः श्ये॒ता पु॑रुष॒वा॒खसर॑स्व॒ते शु॒कः श्ये॒तः पु॑रुष॒वा॒गार॒ण्योऽजो
न॑कुलः श॒का ते पौ॒ष्णा वा॒चे क्रौ॒ञ्चः॥ (५०)

म॒युस्त्रयो॑वि॒शतिः॥ [१२]

अ॒पां न॒त्रे ज॒षो ना॒क्रो म॒करः कु॒ली॒कय॑स्तेऽकू॒पार॑स्य वा॒चे
पै॒ङ्गरा॒जो भ॒गाय॑ कु॒षीत॑क आ॒ती वा॑ह॒सो दर्वि॑दा ते वा॒यव्या॑
दि॒ग्न्यश्च॑क्रवा॒कः॥ (५१)

अ॒पामेका॑त्रवि॒शतिः॥ [१३]

ब॒लाया॑ज॒गर आ॒खुः सृ॒ज॒या श॒यण॑ड॒कस्ते मै॒त्रा मृ॒त्यवे॑ऽसि॒तो
म॒न्यवे॑ स्व॒जः कु॑म्भी॒नसः॑ पु॒ष्कर॑सा॒दो लौ॑हि॒ताहि॑स्ते त्वा॒ष्ट्राः
प्र॑ति॒श्रुत्का॑यै वा॒हसः॥ (५२)

[१४]

पु॒रुष॑मृ॒गश्च॒न्द्रम॑से गो॒धा का॒ल॑का दा॒र्वाघा॑ट॒स्ते वन॑स्प॒तीना॑मे॒ण्यह्ने
कृ॒ष्णो रा॒त्रि॒यै पि॒कः क्षि॒वङ्का नी॒ल॑शी॒र्ष्णी ते॑ऽर्य॒म्णे धा॒तुः
क॑त्क॒टः॥ (५३)

[१५]

सौरी ब॒लाक॑श्यो म॒यूरः श्ये॒नस्ते ग॑न्ध॒र्वाणां व॑सू॒नां क॒पिञ्ज॑लो
रु॒द्राणां॑ ति॒त्तिरी रो॑हि॒त्कुण्ड॑णार्ची गो॒लत्ति॑का॒ ता अ॑प्स॒रसा॒मर॑ण्याय
सृ॒मरः॑ ॥ (५४)

[१६]

पृ॒षतो वै॑श्व॒देवः पि॒त्वो न्य॑ङ्कुः क॒शस्तेऽनु॑म॒त्या अ॒न्यवा॒पो-
ऽर्ध॑मा॒साना॑म्मा॒सां क॒श्यपः॑ क॒रिः कु॒टरु॑र्दा॒त्यौह॑स्ते सि॒नीवा॒ल्यै
बृ॒हस्प॑तये शि॒त्पुटः॑ ॥ (५)

[१७]

शका॑ भौ॒मी पा॒त्रः क॒शो मा॒न्थील॑वस्ते पि॒तृणा॑मृ॒तूनां ज॑ह॒का
सं॒वत्स॑राय॒ लोपा॑ क॒पोत॑ उ॒लूकः॑ श॒शस्ते॑ नैर्ऋ॒ताः कृ॑क॒वाकुः॑
सा॒वि॒त्रः॑ ॥ (५६)

बलाय॑ पुरुष॒मृगः सौरी॑ पृष॒तः शका॑ष्टाद॒शाष्टा॑दश॑ ॥ [१८]

रु॒रू रौ॒द्रः कृ॑क॒लासः॑ श॒कुनिः॑ पि॒प्पका॑ ते श॒रव्या॑यै
हरि॒णो मा॑रु॒तो ब्र॑ह्म॒णे शा॑र्गस्तर॒क्षुः कृ॑ष्णः श्वा च॑तुर॒क्षो गर्द॑भस्त
इ॒तर॑ज॒नाना॑म॒ग्नये॑ धू॒ङ्गा ॥ (५७)

रुरुर्विश॑तिः ॥ [१९]

अ॒लज॑ आ॒न्तरि॑क्ष उ॒द्रो म॒द्गुः पृ॒वस्तेऽपा॑मदि॒त्यै
ह॒स॒साचि॑रिन्द्रा॒ण्यै की॑र्शा गृ॒ध्रः शि॒तिक॑क्षी वा॒घ्राण॑सस्ते

दिव्या द्यावापृथिव्यां श्वावित्॥ (५८)

[२०]

सुपुर्णः पार्जन्यो ह॑सो वृको वृषद॑शस्त ऐन्द्रा अपामुद्रो-
ऽर्यम्णे लोपा॑शः सि॒हो न॑कुलो व्याघ्रस्ते म॑हेन्द्राय॒ कामा॑य॒
पर॑स्वान्॥ (५९)

अलजः सुपुर्णोऽष्टादशाष्टादश॥

[२१]

आग्नेयः कृष्णग्रीवः सारस्वती मे॒षी ब॒भ्रुः सौ॒म्यः पौ॒ष्णः श्या॒मः
शि॑तिपृष्ठो बा॑रहस्पत्यः शिल्पो वै॑श्वदेव ऐन्द्रोऽरु॒णो मा॑रुतः क॒ल्माष॑
ऐन्द्रा॒ग्नः स॑हि॒तोऽधो॑रा॒मः सा॒वि॒त्रो वा॑रुणः पे॒त्वः॥ (६०)

आग्नेयो द्वाविंशतिः॥

[२२]

अश्वस्तूपरो गोमृगस्ते प्रा॑जाप॒त्या आ॑ग्नेयौ कृष्णग्रीवौ त्वा॒ष्टौ
लो॑मशस॒क्थौ शि॑तिपृष्ठौ बा॑रहस्पत्यौ धा॒त्रे पृ॑षो॒दरः सौ॒र्यो ब॒लक्षः
पे॒त्वः॥ (६१)

अश्वः षोडश॥

[२३]

अ॒ग्नयेऽनी॑कवते रोहि॑ता॒ञ्जिर॑न॒ङ्गान॒धोरा॑मौ सा॒वि॒त्रो पौ॒ष्णौ
र॑ज॒तना॑भी वैश्वदे॒वौ पि॒शङ्गौ तू॒परौ मा॑रुतः क॒ल्माष॑ आग्नेयः

कृष्णोऽजः सारस्वती मेषी वारुणः कृष्ण एकशितिपात्पेत्वः (६२)

अग्नयोऽनीकवते द्वाविंशतिः ॥ [२४]

हिरण्यवर्णा अपां ग्रहाभूतेष्टकाः सज्जः संवत्सरं प्रजापतिः स क्षुरपविरग्नेर्व दीक्षया सुवर्गाय तं
यन्न सूयते प्रजापतिरऋतुभी रोहितः पृश्निः शितिबाहरुन्नतः कर्णाः शुण्ठा इन्द्रायादित्यै सौम्या वारुणाः
सोमायैकादश पिशङ्गास्त्रयोविंशतिः ॥ [२५] हिरण्यवर्णा भूतेष्टकाश्छन्दो
यत्कनीयाः सन्निवृद्धाग्निवारुणाश्चतुःपञ्चाशत् ॥ ५४ ॥ हिरण्यवर्णा निर्वक्षसः ॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः कश्यपो यास्विन्द्रः।
अग्निं या गर्भं दधिरे विरूपास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु।
यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यञ्जनानाम्।
मधुश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु।
यासां देवा दिवि कृण्वन्ति भुक्षं या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति। याः
पृथिवीम्पयसोन्दन्ति (१)

शुक्रास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु। शिवेन मा चक्षुषा
पश्यतापः शिवया तनुवोप स्पृशत त्वचम्मे। सर्वा अग्नीं
रप्सुषदो हुवे वो मयि वर्चो बलमोजो नि धत्त। यददः
सम्प्रयतीरहावनदता हृते। तस्मादा नद्यो नाम स्थ ता वो नामानि

सिन्धवः। यत्प्रेषिता वरुणेन ताः शीभं समवल्गता। (२)

तदाप्रोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनु स्थना अपकामं
स्यन्दमाना अवीवरत वो हिकम्। इन्द्रो वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्वार्णाम्
वो हितम्। एको देवो अप्यतिष्ठत्स्यन्दमाना यथावशम्।
उदानिषुर्महीरिति तस्मादुदकमुच्यते। आपो भद्रा घृतमिदापं
आसुरग्रीषोमौ बिभ्रत्याप इत्ताः। तीव्रो रसो मधुपृचाम् (३)

अरुंगम आ मा प्राणेन सह वर्चसा गन्। आदित्यश्याम्युत वा
शृणोम्या मा घोषो गच्छति वाङ् आसाम्। मन्ये भेजानो अमृतस्य
तरहि हिरण्यवर्णा अतृपं यदा वः। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न
ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य
भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य
क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः। दिवि श्रयस्वान्तरिक्षे
यतस्व पृथिव्या सम्भव ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वा॥ (४)

उन्दन्ति समवल्गता मधुपृचाम्मातरो द्वाविंशतिश्च॥ [१]

अपां ग्रहान्गृह्णात्येतद्वाव राजसूयं यदेते ग्रहाः सवो-
ऽग्निर्वरुणसवो राजसूयमग्निसवश्चित्यस्ताभ्यामेव सूयतेऽथो
उभावेव लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित
आपो भवन्त्यापो वा अग्नेर्भ्रातृव्या यदपोऽग्नेरधस्तादुपदधाति
भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यमृतम् (५)

वा आप॒स्तस्मा॑द॒द्विर॑व॒तान्त॑म॒भि षि॑ञ्चन्ति॒ नार्ति॑मा॒र्च्छति॑
 सर्व॑मायु॒रेति॑ यस्यै॒ता उ॑प॒धी॒यन्ते॒ य उ॑ चै॒ना ए॒वं वेदा॑न्नं॒ वा आपः॑
 प॒शव॑ आपोऽन्नं॑म्प॒शवो॑ऽन्नादः प॒शुमा॑न्भवति॒ यस्यै॒ता उ॑प॒धी॒यन्ते॒
 य उ॑ चै॒ना ए॒वं वेद॑ द्वा॒दश॑ भवन्ति॒ द्वा॒दश॑ मा॒साः संव॑त्सरः
 संव॑त्सरेणै॒वास्मै॑ (६)

अन्न॑म॒व रु॒न्धे पात्रा॑णि भवन्ति॒ पात्रे॑ वा अन्न॑म॒द्यते॑
 सयो॑न्ये॒वान्न॑म॒व रु॒न्ध आ द्वा॑द॒शात्पुरु॑षा॒दन्न॑म॒त्यथो॑ पात्रा॒न्न छि॑द्यते
 यस्यै॒ता उ॑प॒धी॒यन्ते॒ य उ॑ चै॒ना ए॒वं वेद॑ कु॒म्भाश्च॑ कु॒म्भीश्च॑ मिथु॒नानि॑
 भवन्ति॒ मिथु॑नस्य॒ प्रजा॑त्यै प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जा॒यते॒ यस्यै॒ता
 उ॑प॒धी॒यन्ते॒ य उ॑ (७)

चै॒ना ए॒वं वेद॑ शु॒ग्वा अ॒ग्निः सो॑ऽध्व॒र्यु यज॑मानं
 प्र॒जाः शु॒चा॒र्पय॑ति॒ यद॑प॒ उ॑प॒दधा॑ति॒ शुच॑मे॒वास्य॑ शमयति॒
 नार्ति॑मा॒र्च्छत्य॑ध्व॒र्युर्न॑ यज॑मानः॒ शाम्य॑न्ति प्र॒जा यत्रे॑ता उ॒पधी॑यन्ते-
 ऽपां॑ वा ए॒तानि॑ हृद॒यानि॑ यदे॒ता आपो॑ यदे॒ता अ॒प उ॑प॒दधा॑ति
 दि॒व्याभि॑रे॒वैनाः॒ स॑ सृ॒जति॑ व॒र्षुकः॑ प॒र्जन्यः॑ (८)

भ॒वति॑ यो वा ए॒तासा॑मा॒यत॑नं क्लृ॒प्तिं वेदा॑यत॑नवान्भवति॒
 कल्प॑तेऽस्मा अनु॒सीत॑मुप॒ दधा॑त्येत॒द्वा आ॑सा॒माय॑त॑नमे॒षा क्लृ॑प्तिर्य
 एवं वेदा॑यत॑नवान्भवति॒ कल्प॑तेऽस्मै द्व॒न्द्वम॒न्या उप॑ दधाति॒ चत॑स्रो
 मध्ये॒ धृत्या॑ अन्नं॒ वा इष्ट॑का ए॒तत्खलु॑ वै सा॒क्षाद॑न्नं॒ यदेष॑ च॒रुर्यदे॑तं

च॒रुमु॑प॒दधा॑ति सा॒क्षात् (९)

ए॒वास्मा॒ अन्न॒मव॑ रुन्धे मध्य॒त उप॑ दधाति मध्य॒त ए॒वास्मा॒
अन्नं॑ दधाति॒ तस्मा॑न्मध्य॒तोऽन्न॑मद्यते बार्हस्प॒त्यो भ॑वति॒ ब्रह्म॑
वै दे॒वाना॑म्बृहस्पतिर्ब्रह्म॑णै॒वास्मा॒ अन्न॒मव॑ रुन्धे ब्रह्मवर्च॑सम॑सि
ब्रह्मवर्च॑साय॒ त्वेत्या॑ह तेज॒स्वी ब्रह्मवर्च॑सी भ॑वति॒ यस्यै॑ष उ॒पधी॑यते
य उ॑ चैनमे॒वं वेद॑॥ (१०)

अमृतमस्मै जायते यस्यैता उपधीयन्ते य उ पुर्जन्यं उपदधाति साक्षात्सप्तचत्वारिंशच्च॥—[२]

भू॒तेष्ट॑का उप॑ दधा॒त्यत्रा॑त्र॒ वै मृ॒त्युर्जा॑यते॒ यत्र॑यत्रै॒व मृ॒त्युर्जा॑यते॒
तत॑ ए॒वैन॒मव॑ यजते॒ तस्मा॑दग्नि॒चिथ्सर्व॑मायु॒रेति॑ सर्वे ह्य॑स्य मृ॒त्यवो॒-
ऽवैष्टा॑स्तस्मा॑दग्नि॒चिन्नाभि॑चरित॒वै प्र॒त्यगै॑नमभिचारः स्तृ॒णुते॑ सू॒यते॒
वा ए॒ष यो॑ऽग्निं चि॒नुते॑ दे॒वसु॒वामे॒तानि॑ ह॒वीःषि॑ भवन्त्ये॒ताव॑न्तो॒ वै
दे॒वाना॑ः स॒वास्त ए॒व (११)

अ॒स्मै स॒वान्प्र य॑च्छन्ति॒ त ए॑न॒ः सु॒वन्ते स॒वोऽग्नि॑र्वरुणस॒वो
रा॒ज॒सूय॑ ब्रह्मस॒वश्चित्यो॑ दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इत्या॑ह
सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैनं॑ ब्रह्म॑णा दे॒वता॑भिर॒भि पि॑ञ्चत्यन्न॑स्यान्नस्या॒भि
पि॑ञ्चत्यन्न॑स्यान्नस्या॒वरु॑द्धौ पु॒रस्ता॑त्प्रत्यश्च॑म॒भि पि॑ञ्चति पु॒रस्ता॑द्धि
प्र॑ती॒चीन॒मन्न॑मद्यते॒ शी॒र्षतो॑ऽभि पि॑ञ्चति शी॒र्षतो॑ ह्यन्न॑मद्यत॒ आ
मु॒खाद॑न्वव॑स्मावयति (१२)

मुख॒त ए॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्यं॑ दधात्य॒ग्नेस्त्वा॒ साम्रा॑ज्येना॒भि

षिञ्चामीत्याहैष वा अग्नेः सवस्तेनैवैनमभि षिञ्चति बृहस्पतेस्त्वा
साम्राज्येनाभि षिञ्चामीत्याह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभि
षिञ्चतीन्द्रस्य त्वा साम्राज्येनाभि षिञ्चामीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नुपरिष्ठाद्

वै राजसूयस्य रूपं य एवं विद्वानग्निं चिनुत उभावेव
लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित इन्द्रस्य
सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियं वीर्यं परापतत्तद्देवाः सौत्रामण्या
समभरन्त्सूयते वा एष योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा सौत्रामण्या
यजेतेन्द्रियमेव वीर्यं सम्भृत्यात्मन्धत्ते॥ (१४)

त एवान्वंस्त्रायत्येतदष्टाचत्वारिंशच्च॥

[३]

सजूरब्दोऽयावभिः सजूरूषा अरुणीभिः सजुः सूर्य एतंशेन
सजोषावश्विना दसौभिः सजूरग्निर्वैश्वानर इडाभिर्घृतेन स्वाहा
संवत्सरो वा अब्दो मासा अयावा उषा अरुणी सूर्य एतंश
इमे अश्विना संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः पशव इडा पशवो घृतं
संवत्सरम्पशवोऽनु प्र जायन्ते संवत्सरेणैवास्मै पशून्प्र जनयति
दर्भस्तम्बे जुहोति यत् (१५)

वा अस्या अमृतं यद्वीर्यं तद्दर्भास्तस्मिञ्जुहोति प्रैव जायते-
ऽन्नादो भवति यस्यैवं जुह्वत्येता वै देवता अग्नेः पुरस्ताद्वागास्ता
एव प्रीणात्यथो चक्षुरेवाग्नेः पुरस्तात्प्रति दधात्यनन्धो भवति य
एवं वेदापो वा इदमग्ने सलिलमासीत्स प्रजापतिः पुष्करपर्णे

वातो भूतोऽलेलायुथ्सः (१६)

प्रतिष्ठां नाविन्दत स एतदपां कुलायमपश्यत्तस्मिन्नग्निमचिनुत
तदियमभवत्ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्याम्पुरस्तादुपादधात्तच्छिरो-
ऽभवत्सा प्राची दिग्यां दक्षिणत उपादधात्स दक्षिणः पक्षो-
ऽभवत्सा दक्षिणा दिग्याम्पश्चादुपादधात्तत्पुच्छमभवत्सा प्रतीची
दिग्यामुत्तरत उपादधात् (१७)

स उत्तरः पक्षोऽभवत्सोदीची दिग्यामुपरिष्ठादुपादधात्तत्पृष्ठमभवत्
दिगियं वा अग्निः पञ्चैष्टकस्तस्माद्यदस्यां खनन्त्यभीष्टकां
तृन्दन्त्यभि शर्करां सर्वा वा इयं वयोभ्यो नक्तं दृशे दीप्यते
तस्मादिमां वयांसि नक्तं नाध्यासते य एवं विद्वानग्निं चिनुते
प्रत्येव (१८)

तिष्ठत्यभि दिशो जयत्याग्नेयो वै ब्राह्मणस्तस्माद्ब्राह्मणाय
सर्वासु दिक्ष्वर्धुकं स्वामेव तद्दिशमन्वेत्यपां वा अग्निः
कुलायन्तस्मादापोऽग्निं हारुकाः स्वामेव तद्योनिम्प्र
विशन्ति ॥ (१९)

यदलेलायुथ्स उत्तरत उपादधादेव द्वात्रिंशच्च ॥ [४]

संवत्सरमुख्यम्भृत्वा द्वितीयं संवत्सर आग्नेयमष्टाकपालं
निर्वपेदेन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालम् बारहस्पत्यं चरुं
वैष्णवं त्रिकपालं तृतीयं संवत्सरेऽभिजिता यजेत यदष्टाकपालो

भवत्यष्टाक्षरा गायत्र्याग्नेयं गायत्रम्प्रातःसवनम् प्रातःसवनमेव
 तेन दाधार गायत्रं छन्दो यदेकादशकपालो भवत्येकादशाक्षरा
 त्रिष्टुगैन्द्रं त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं सवनम्माध्यंदिनमेव सवनं तेन
 दाधार त्रिष्टुभम् (२०)

छन्दो यद्वादशकपालो भवति द्वादशाक्षरा जगती वैश्वदेवं
 जागृतं तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव तेन दाधार जगतीं छन्दो
 यद्द्वारहस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मैव तेन
 दाधार यद्वैष्णवस्त्रिकपालो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेव
 तेन दाधार यत्तृतीयं संवत्सरंऽभिजिता यजतेऽभिजित्यै
 यत्संवत्सरमुख्यम्बिभर्तीममेव (२१)

तेन लोकं स्पृणोति यद्वितीयं संवत्सरंऽग्निं चिनुते-
 ऽन्तरिक्षमेव तेन स्पृणोति यत्तृतीयं संवत्सरे यजतेऽमुमेव तेन
 लोकं स्पृणोत्येतं वै परं आद्धारः कक्षीवाँ औशिजो वीतहव्यः
 श्रायसस्रसदस्युः पौरुकुथ्स्यः प्रजाकामा अचिन्वत ततो वै ते
 सहस्रं सहस्रम्पुत्रानविन्दन्त प्रथते प्रजयां पशुभिस्ताम्मात्रामाप्नोति
 यां तेऽगच्छन् य एवं विद्वानेतमग्निं चिनुते॥ (२२)

दाधार त्रिष्टुभमिममेवैवं चत्वारि च॥ [५]

प्रजापतिरग्निमचिनुत स क्षुरपविर्भूत्वातिष्ठत्तं देवा बिभ्यतो
 नोपायन्ते छन्दोभिरात्मानं छादयित्वोपायन्तच्छन्दसां छन्दस्त्वं

ब्रह्म वै छन्दांसि ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनङ्कार्ष्णी उपानहावुपं
मुञ्चते छन्दोभिरेवात्मानं छादयित्वाग्निमुपं चरत्यात्मनोऽहिंसायै
देवनिधिर्वा एष निधीयते यदग्निः (२३)

अन्ये वा वै निधिमगुप्तं विन्दन्ति न वा प्रति प्रजानात्युखामा
क्रामत्यात्मानमेवाधिपां कुरुते गुप्त्या अथो खल्वाहुर्नाक्रम्येति
नैर्ऋत्युखा यदाक्रामेन्नैर्ऋत्या आत्मानमपि दध्यात्तस्मान्नाक्रम्या
पुरुषशीर्षमुपं दधाति गुप्त्या अथो यथा ब्रूयादेतन्मे गोपायेति
तादृगेव तत् (२४)

प्रजापतिर्वा अथर्वाग्निरेव दध्यङ्गुःथर्वणस्तस्येष्टका
अस्थान्येतं ह वाव तदृषिर्भ्यनूवाचेन्द्रो दधीचो अस्थभिरिति
यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मानमुष्मिल्लोके
भवति य एवं वेद शरीरं वा एतदग्रेर्यच्चित्यं आत्मा वैश्वानरो
यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सङ्स्कृत्य (२५)

अभ्यारोहति शरीरं वा एतद्यजमानः सङ्स्कुरुते यदग्निं चिनुते
यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सङ्स्कृत्यात्मनाभ्यारोहति
तस्मात्तस्य नावं द्यन्ति जीवन्नेव देवानर्प्येति वैश्वानर्यर्चा पुरीषमुपं
दधातीयं वा अग्निर्वैश्वानरस्तस्यैषा चितिर्यत्पुरीषमग्निमेव वैश्वानरं
चिनुत एषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्यं तनुवमव

रुन्धे॥ (२६)

अग्निस्तथ्सु॒स्कृत्याग्नेर्दश॑ च॥ [६]

अ॒ग्नेर्वै दी॒क्षया॑ दे॒वा वि॒राज॑माप्नुवन्ति॒स्रो रात्री॑र्दीक्षितः
स्या॑त्रि॒पदा॑ वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒ षड्रात्री॑र्दीक्षितः स्यात् षड्वा
ऋ॒तवः॑ संव॒त्सरः॑ संव॒त्सरो वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒ दश॑ रात्री॑र्दीक्षितः
स्याद्द॒शाक्ष॑रा वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒ द्वाद॑श रात्री॑र्दीक्षितः स्याद्द्वा॒दश॑
मासाः॑ संव॒त्सरः॑ संव॒त्सरो वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒ त्रयो॑दश
रात्री॑र्दीक्षितः स्यात्त्रयो॑दश (२७)

मासाः॑ संव॒त्सरः॑ संव॒त्सरो वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒ पञ्च॑दश
रात्री॑र्दीक्षितः स्यात्पञ्च॑दश वा अ॒र्धमा॑सस्य रात्रयोऽ॒र्धमा॑सशः
संव॒त्सर॑ आ॒प्यते॑ संव॒त्सरो वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒ सप्त॑दश
रात्री॑र्दीक्षितः स्याद्द्वा॒दश॑ मासाः॑ पञ्च॒तवः॑ स संव॒त्सरः॑
संव॒त्सरो वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒ चतु॑र्विंशतिः॑ रात्री॑र्दीक्षितः
स्याच्चतु॑र्विंशतिर॒र्धमा॑साः संव॒त्सरः॑ संव॒त्सरो वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒
त्रिंश॑तः॑ रात्री॑र्दीक्षितः स्यात् (२८)

त्रिंश॑दक्ष॒रा वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒ मासं॑ दीक्षितः स्याद्यो मासः
स संव॒त्सरः॑ संव॒त्सरो वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒ चतुरो॑ मा॒सो दी॑क्षितः
स्याच्चतुरो॑ वा ए॒तम्मा॑सो वस॒वोऽभि॑रु॒स्ते पृ॒थि॒वीमा॑जयन्गाय॒त्रीं

छन्दोऽष्टौ रुद्रास्तेऽन्तरिक्षमाजयन्निष्टुभं छन्दो द्वादशादित्यास्ते
 दिवमाजयन्अगतीं छन्दस्ततो वै ते व्यावृत्तमगच्छन्धैष्ठ्यं देवानाम्
 तस्माद्द्वादश मासो भृत्वाग्निं चिन्वीत द्वादश मासाः संवत्सरः
 संवत्सरोऽग्निश्चित्यस्तस्याहोरात्राणीष्टका आप्तेष्टकमेनं चिनुतेऽथो
 व्यावृत्तमेव गच्छति श्रेष्ठं समानानाम्॥ (२९)

स्यात्रयोदश त्रिंशत् रात्रौर्दक्षितः स्याद्वै तैऽष्टाविंशतिश्च॥ [७]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तं यन्नान्वारोहैः सुवर्गाल्लो
 हीयेत पृथिवीमाक्रमिषं प्राणो मा मा हासीदन्तरिक्षमाक्रमिषं
 प्रजा मा मा हासीदिवमाक्रमिषं सुवर्गन्मेत्याहैष वा
 अग्नेरन्वारोहस्तेनैवैनमन्वारोहति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै
 यत्पक्षसंमितामिनुयात् (३०)

कनीयांसं यज्ञक्रतुमुपैयात्पापीयस्यस्यात्मनः प्रजा
 स्याद्वेदिसंमितामिनोति ज्यायांसमेव यज्ञक्रतुमुपैति
 नास्यात्मनः पापीयसी प्रजा भवति साहस्रं चिन्वीत प्रथमं
 चिन्वानः सहस्रसंमितो वा अयं लोक इममेव लोकमभि
 जयति द्विषाहस्रं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानो द्विषाहस्रं वा
 अन्तरिक्षमन्तरिक्षमेवाभि जयति त्रिषाहस्रं चिन्वीत तृतीयं
 चिन्वानः (३१)

त्रिषाहस्रो वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयति जानुदघ्नं

चिन्वीत प्रथमं चिन्वानो गायत्रियैवेमं लोकमभ्यारोहति नाभिदघ्नं
 चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रिष्टुभैवान्तरिक्षमभ्यारोहति ग्रीवदघ्नं
 चिन्वीत तृतीयं चिन्वानो जगत्पैवामुं लोकमभ्यारोहति नाग्निं
 चित्वा रामामुपेयादयोनौ रेतो धास्यामीति न द्वितीयं चित्वान्यस्य
 स्त्रियम् (३२)

उपेयान्न तृतीयं चित्वा कां चनोपेयाद्रेतो वा एतन्नि धत्ते
 यदग्निं चिनुते यदुपेयाद्रेतसा व्युध्येताथो खल्वाहुरप्रजस्यं
 तद्यन्नोपेयादिति यद्रेतःसिचावुपदधाति ते एव यजमानस्य रेतो
 बिभृतस्तस्मादुपेयाद्रेतसोऽस्कन्दाय त्रीणि वाव रेतान्सि पिता
 पुत्रः पौत्रः (३३)

यद्वे रेतःसिचावुपदध्याद्रेतोऽस्य विच्छिन्द्यात्तिस्त्र उप
 दधाति रेतसः सन्तत्या इयं वाव प्रथमा रेतःसिग्वाग्वा इयं
 तस्मात्पश्यन्तीमाम्पश्यन्ति वाचं वदन्तीमन्तरिक्षं द्वितीया प्राणो
 वा अन्तरिक्षं तस्मान्नान्तरिक्षम्पश्यन्ति न प्राणमसौ तृतीया चक्षुर्वा
 असौ तस्मात्पश्यन्त्यमूम्पश्यन्ति चक्षुर्यजुषेमां च (३४)

अमुं चोप दधाति मनसा मध्यमामेषां लोकानां क्लृप्त्या
 अथो प्राणानामिष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिस्तस्य त इष्टस्य
 वीतस्य द्रविणेह भक्षीयेत्याह स्तुतशस्त्रे एवैतेन दुहे पिता
 मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा अच्छिद्रा उशिजः पदानु तक्षुः सोमो
 विश्वविन्नेता नैषद्वहस्पतिरुक्थामदानि शसिषदित्याहेतद्वा

अ॒ग्रेरु॒क्थन्ते॒नैवैन॒मनु॑ श॒सति॥ (३५)

मि॒नुया॒त्तृती॑यं चि॒न्वा॒नस्त्रि॑यं पौ॒त्रंश्च॒ वै स॒प्तद॑श च॥ [८]

सू॒यते॒ वा ए॒षोऽग्नी॑नां य उ॒खायां॑ भ्रि॒यते॒ यद॑धः सा॒दये॒द्गर्भाः॑
प्र॒पादु॑काः स्यु॒रथो॒ यथा॑ स॒वात्प्र॑त्यव॒रोह॑ति तादृ॒गेव॑ तदा॒सन्दी॑
सा॒दय॑ति गर्भा॑णां धृ॒त्या अ॒प्रपा॑दा॒याथो॑ स॒वमे॒वैनं॑ करोति गर्भो॑
वा ए॒ष यदु॒ख्यो योनिः॑ शि॒क्यं यच्छि॒क्यादु॒खां नि॒रूहे॒द्योने॒र्गर्भं॑
नि॒रह॑ण्या॒थ्यडु॑द्याम॒ शि॒क्यम्भव॑ति षोढाविहि॒तो वै (३६)

पुरु॑ष आ॒त्मा च॒ शिर॑श्च च॒त्वार्यङ्गा॑न्या॒त्मन्ने॒वैन॑म्बि॒भर्ति॑ प्र॒जा-
प॑ति॒र्वा ए॒ष यद॑ग्निस्तस्यो॒खा चो॒लूख॑लं च॒ स्तनौ॑ ताव॑स्य प्र॒जा
उप॑ जी॒वन्ति॑ यदु॒खां चो॒लूख॑लं चोप॒धाति॑ ताभ्या॑मे॒व यज॑मानो-
ऽमुष्मि॑ल्लो॒केऽग्निं॑ दु॒हे संव॑त्स॒रो वा ए॒ष यद॑ग्निस्तस्य॑ त्रेधाविहि॒ता
इ॒ष्टकाः॑ प्राजाप॒त्या वैष्ण॑वीः (३७)

वै॒श्व॒क॒र्म॒णीर॑होरा॒त्राण्ये॒वास्य॑ प्राजाप॒त्या यदु॒ख्यम्बि॑भर्ति॑
प्राजाप॒त्या ए॒व तदुप॑ धत्ते यत्स॒मिधं॑ आ॒दधा॑ति वैष्ण॒वा वै
व॒न॒स्प॒तयो॑ वैष्ण॒वीरे॒व तदुप॑ धत्ते यदिष्ट॑काभिर॒ग्निं चि॒नोती॑यं
वै वि॒श्वक॑र्मा वै॒श्वक॑र्म॒णीरे॒व तदुप॑ धत्ते तस्मा॑दाहु॒स्त्रिवृ॑द॒ग्निरिति॑
तं वा ए॒तं यज॑मान ए॒व चि॒न्वीत॑ यद॑स्या॒न्यश्चि॑नुयाद्यत्तं
दक्षि॑णाभिर्न रा॒धये॑द॒ग्निम॑स्य वृ॒ज्जीत॑ योऽस्या॒ग्निं चि॑नुयात्तं

दक्षिणाभी राधयेदग्निमेव तथस्पृणोति॥ (३८)

पोढाविहितो वै वैष्णवीरन्यो विंशतिश्च॥ [९]

प्रजापतिरग्निमचिनुतर्तुभिः संवत्सरं वसन्तेनैवास्य
पूर्वार्धमचिनुत ग्रीष्मेण दक्षिणम्पक्षं वर्षाभिः पुच्छं
शरदोत्तरम्पक्षं हेमन्तेन मध्यं ब्रह्मणा वा अस्य तत्पूर्वार्धमचिनुत
क्षत्रेण दक्षिणम्पक्षम्पशुभिः पुच्छं विशोत्तरम्पक्षमाशया मध्यं य एवं
विद्वानग्निं चिनुत ऋतुभिरेवेन चिनुतेऽथो एतदेव सर्वमव (३९)

रुन्दे शृण्वन्त्येनमग्निं चिक्यानमत्यन्नं रोचत इयं वाव
प्रथमा चित्तिरोषधयो वनस्पतयः पुरीषमन्तरिक्षं द्वितीया वयांसि
पुरीषमसौ तृतीया नक्षत्राणि पुरीषं यज्ञश्चतुर्थी दक्षिणा पुरीषं
यजमानः पञ्चमी प्रजा पुरीषं यत्रिचितीकं चिन्वीत यज्ञं
दक्षिणामात्मानं प्रजामन्तरियात्तस्मात्पञ्चचितीकश्चेतव्य एतदेव
सर्वं स्पृणोति यत्तिस्रश्चितयः (४०)

त्रिवृद्धाग्निर्यद्वे द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै पञ्च चितयो भवन्ति
पाङ्क्तः पुरुष आत्मानमेव स्पृणोति पञ्च चितयो भवन्ति पञ्चभिः
पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरो वै पुरुषो यावानेव
पुरुषस्तं स्पृणोत्यथो दशाक्षरा विराडन्न विराड्विराज्येवान्नाद्ये
प्रति तिष्ठति संवत्सरो वै षष्ठी चित्तिर्ऋतवः पुरीषं षड्वितयो
भवन्ति षड्पुरीषाणि द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः

संवत्सर एव प्रति तिष्ठति॥ (४१)

अव चितयः पुरीषं पञ्चदश च॥ [१०]

रोहि॑तो धूम्र॑रोहि॒तः क॒र्कन्धु॑रोहि॒तस्ते प्रा॑जाप॒त्या ब॒भ्रुर॑रुण॒ब॒भ्रुः
शुक॑ब॒भ्रुस्ते रौ॒द्राः श्ये॑तः श्ये॒ताक्षः श्ये॑त॒ग्रीव॑स्ते पि॒तृदे॒वत्या॑स्ति॒स्रः
कृ॒ष्णा व॒शा वा॑रु॒ण्यस्ति॑स्रः श्वे॒ता व॒शाः सौ॒र्यो मै॒त्राबा॑र्हस्प॒त्या
धूम्र॑ल॒लामा॑स्तूप॒राः॥ (४२)

[११]

पृ॒श्नि॑स्ति॒रश्नी॑न॒पृ॒श्निरू॒र्ध्वपृ॒श्नि॑स्ते मा॒रु॒ताः फ॒ल्गू॒र्लो॒हितो॑र्णी
ब॒ल॒क्षी ताः सा॑र॒स्वत्यः॑ पृष॑ती स्थूल॒पृष॑ती क्षु॒द्रपृष॑ती ता
वै॒श्वदे॒व्यस्ति॑स्रः श्या॒मा व॒शाः पौ॒ष्णिय॑स्ति॒स्रो रोहि॑णी॒र्वशा॑ मै॒त्रिय॑
ऐ॒न्द्राबा॑र्हस्प॒त्या अ॒रुण॑ल॒लामा॑स्तूप॒राः॥ (४३)

रोहि॑तः पृ॒श्निः षड्विं॑शतिः षड्विं॑शतिः॥ [१२]

शि॒ति॒बा॒हुर॑न्यतः॒ शि॒ति॒बा॒हुः स॒म॒न्तशि॑ति॒बा॒हुस्त॑ ऐ॒न्द्रवा॑य॒वाः
शि॒ति॒र॒न्ध्रोऽन्य॑तः॒ शि॒ति॒र॒न्ध्रः स॒म॒न्तशि॑ति॒र॒न्ध्रस्ते॑ मै॒त्राव॑रु॒णाः
शु॒द्धवा॑लः स॒र्वशु॑द्ध॒वालो॑ म॒णिवा॑ल॒स्त आ॑श्वि॒नास्ति॑स्रः
शि॒ल्पा व॒शा वै॒श्वदे॒व्यस्ति॑स्रः श्ये॒नीः पर॑मे॒ष्ठिनै॑ सो॒मापौ॑ष्णाः
श्या॒मल॑ल॒लामा॑स्तूप॒राः॥ (४४)

[१३]

उन्नत ऋषभो वामुनस्त ऐन्द्रावरुणाः शितिककुच्छितिपृष्ठः
 शितिभसत्त ऐन्द्राबारहस्पत्याः शितिपाच्छित्योष्ठः शितिभ्रुस्त
 ऐन्द्रावैष्णवास्तिस्रः सिध्मा वशा वैश्वकर्मण्यस्तिस्रो धात्रे पृषोदरा
 ऐन्द्रापौष्णाः श्येतललामास्तूपराः॥ (४५)

शितिबारुन्नतः पञ्चविंशतिः पञ्चविंशतिः॥ [१४]

कर्णास्त्रयो यामाः सौम्यास्त्रयः श्वितिङ्गा अग्रये यविष्ठाय त्रयो
 नकुलास्तिस्रो रोहिणीस्त्र्यव्यस्ता वसूनान्तिस्रोऽरुणा दित्यौह्यस्ता
 रुद्राणां सोमैन्द्रा बभ्रुललामास्तूपराः॥ (४६)

कर्णास्त्रयोविंशतिः॥ [१५]

शुण्ठास्त्रयो वैष्णवा अधीलोधकर्णास्त्रयो विष्णव उरुक्रमाय
 लप्सुदिनस्त्रयो विष्णव उरुगायाय पञ्चावीस्तिस्र आदित्यानां त्रिवत्सा
 ऽङ्गिरसामैन्द्रावैष्णवा गौरललामास्तूपराः॥ (४७)

शुण्ठा विंशतिः॥ [१६]

इन्द्राय राज्ञे त्रयः शितिपृष्ठा इन्द्रायाधिराजाय त्रयः
 शितिककुद इन्द्राय स्वराज्ञे त्रयः शितिभसदस्तिस्रस्तुर्योह्यः
 साध्यानान्तिस्रः पष्ठौह्यो विश्वेषां देवानां माग्नेन्द्राः कृष्णललामास्तूपराः

इन्द्राय राज्ञे द्वाविंशतिः॥ [१७]

अदित्यै त्रयो रोहितैता इन्द्राण्यै त्रयः कृष्णैताः कुह्वै
 त्रयोऽरुणैतास्तिस्रो धेनवो राकायै त्रयोऽनुद्वाहः सिनीवाल्या

आ॒ग्नावैष्ण॒वा रोहि॑तललामास्तूपराः॥ (४९)

अदित्या अष्टादशः॥ [१८]

सौ॒म्यास्त्रयः॑ पि॒शङ्गाः सोमा॑य॒ राज्ञे॒ त्रयः॑ सा॒रङ्गाः पा॒र्जन्या
नभो॑रूपास्ति॒स्रोऽजा म॒ल्हा इन्द्रा॑ण्यै ति॒स्रो मे॒ष्य आदि॑त्या
द्या॒वापृथि॑व्या म॒लङ्गास्तूप॑राः॥ (५०)

सौम्या एकात्रविंशतिः॥ [१९]

वा॒रुणास्त्रयः॑ कृ॒ष्णल॑लामा वरु॑णाय॒ राज्ञे॒ त्रयो॒ रोहि॑तोललामा
वरु॑णाय रि॒शाद॑से त्रयो॑ऽरु॒णल॑लामाः शिल्पास्त्रयो॑ वै॒श्वदे॑वास्त्रयः
पृ॒श्नयः॑ सर्व॑दे॒वत्या॑ ऐन्द्रा॒सूराः श्ये॑तललामास्तूपराः॥ (५१)

वारुणा विंशतिः॥ [२०]

सोमा॑य स्व॒राज्ञे॑ऽनोवा॒हाव॑न॒द्वाहा॑विन्द्रा॒ग्निभ्या॑मो॒जोदा॑भ्यामु॒ष्टा॒रा
भ्या॑ बल॒दाभ्या॑ः सी॒रवा॑हाववी द्वे धे॒नू भौमी॑ दि॒ग्भ्यो वड॑बे द्वे धे॒नू
भौमी॑ वैरा॒जी पु॑रुषी द्वे धे॒नू भौमी॑ वा॒यव॑ आरो॒हण॑वा॒हाव॑न॒द्वाहौ॑
वा॒रुणी॑ कृ॒ष्णे व॒शे अ॑रा॒ड्यौ दि॒व्यावृ॑षभौ प॑रि॒मरौ॑॥ (५२)

सोमाय स्वराज्ञे चतुस्त्रिंशत्॥ [२१]

एका॑दश प्रा॒तर्ग॒व्याः प॒शव॑ आ ल॒भ्यन्ते॑ छग॒लः क॒ल्माषः॑
कि॒किदी॑वि॒र्विदी॑गय॒स्ते त्वाष्ट्राः॑ सौ॒रीर्न॑व॒ श्वेता॑ व॒शा अ॑नूब॒न्ध्या

भवन्त्याग्नेय ऐन्द्राग्र आश्विनस्ते विशालयूप आ लभ्यन्ते॥ (५३)

एकादश पञ्चविंशतिः॥ [२२]

पि॒शङ्गा॒स्त्रयो॑ वा॒स॒न्ताः सा॒रङ्गा॒स्त्रयो॑ ग्रैष्माः पृष॑न्त॒स्त्रयो॑
वा॒र्षिकाः पृ॒ञ्ज॑य॒स्त्रयः॑ शा॒र॒दाः पृ॒श्चि॒स॒क्था॒स्त्रयो॑ हैम॑न्तिका
अव॑लि॒प्ता॒स्त्रयः॑ शै॒शि॒राः सं॒व॒त्स॒राय॑ नि॒व॑क्ष॒सः (५४)

पि॒शङ्गा॑ वि॒ंशतिः॥ [२३]

यो वा अय॑थादे॒वत॑न्त्वाम॒ग्न इन्द्र॑स्य चि॒त्तिं यथा॑ वै वयो॒ वै यदा॑कृ॒ताद्या॑स्ते अ॒ग्ने मयि॑ गृह्णामि प्र॒जाप॑तिः
सोऽस्मा॑त्थे॒गान् वाजं॑ कूर्मान् यो॒क्त्रं मि॒त्रावरु॑णा॒विन्द्र॑स्य पू॒ष्ण ओजं॑ आ॒न॒न्दम॑ह॒र्षेर्वा॑योः प॒न्था॒ङ्कमै॒र्द्योस्तेऽग्निः॑
प॒शुरा॑सी॒त्थ॒द्विंशतिः॥ [२४] यो वा ए॒वाहु॑तिम॒भवन्प॑थिभि॒रव॑रु॒ध्यान्॒न्दम॑ष्टौप॒ञ्चाशत्॥ 58॥ यो वा अय॑थादे॒वतं॑
यद्य॑व॒जि॒घ्रं॒सि॥

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

यो वा अय॑थादे॒वत॑म॒ग्निं चि॑नु॒त आ दे॒वता॑भ्यो वृ॒श्च्यते॑
पा॒पी॒यान्भ॑वति॒ यो य॑थादे॒वतं॑ न दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्च्यते
व॒सी॒यान्भ॑वत्याग्ने॒य्या गा॑य॒त्रिया॑ प्र॒थ॒मां चि॑त्ति॒म॒भि मृ॑शे॒त्रिष्टु॒भा
द्वि॒तीयां॑ ज॒ग॒त्या तृ॒तीया॑म॒नुष्टु॒भा च॑तु॒र्थी॒म्प॒ङ्क्ता प॑ञ्च॒मीं
य॑थादे॒वत॑मे॒वाग्निं॑ चि॑नु॒ते न दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्च्यते॒ वसी॑यान्भ॒वती॑डा॒यै
वा ए॒षा वि॑भ॒क्तिः प॒शव॑ इडा॑ प॒शुभि॑रे॒नम् (१)

चिनुते यो वै प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति
 नार्तिमार्च्छत्यश्वावभितस्तिष्ठेतां कृष्ण उत्तरतः श्वेतो दक्षिण-
 स्तावालभ्येष्टका उप दध्यादेतद्वै प्रजापते रूपम्प्राजापत्योऽश्वः
 साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्च्छत्येतद्वा
 अहो रूपं यच्छ्वेतोऽश्वो रात्रियै कृष्ण एतदहः (२)

रूपं यदिष्टका रात्रियै पुरीषमिष्टका उपधास्यञ्छ्वेतमश्वमभि-
 मृशेत्पुरीषमुपधास्यन्कृष्णमहोरात्राभ्यामेवैनं चिनुते हिरण्यपात्रम्मधोः
 पूर्णं ददाति मध्व्योऽसानीति सौर्या चित्रवत्यावैक्षते चित्रमेव
 भवति मध्यन्दिनेऽश्वमव घ्रापयत्यसौ वा आदित्य इन्द्र एष
 प्रजापतिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव साक्षाद्वधोति॥ (३)

एनमेतदहोऽष्टाचत्वारिंशच्च॥

[१]

त्वामग्ने वृषभं चेकितान्म्पुनर्युवानञ्जनयन्नुपागाम्। अस्थूरि णो
 गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नो ब्रह्मणा सः शिंशाधि। पशवो वा
 एते यदिष्टकाश्चित्याचित्यामृषभमुप दधाति मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे
 करोति प्रजननाय तस्माद्यथैयूथ ऋषभः। संवत्सरस्य प्रतिमां
 यां त्वा रात्र्युपासते। प्रजाः सुवीरां कृत्वा विश्वमायुर्व्यश्नवत्।
 प्राजापत्याम् (४)

एतामुप दधातीयं वावैषैकाष्टका यदेवैकाष्टकायामन्नं क्रियते
 तदेवैतयाव रुद्ध एषा वै प्रजापतेः कामदुधा तयैव यजमानो-

ऽमुष्मिँल्लोकेऽग्निं दुहे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन् येनादित्या
वसवो येन रुद्राः। येनाङ्गिरसो महिमानमानशुस्तेनैतु यजमानः
स्वस्ति। सुवर्गाय वा एष लोकाय (५)

चीयते यदग्निर्येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्नित्युख्यः
समिन्द्र इष्टंका एवैता उप धत्ते वानस्पत्याः सुवर्गस्य लोकस्य
समष्टौ शतायुधाय शतवीर्याय शतोतयेऽभिमातिषाहे। शतं
यो नः शरदो अजीतानिन्द्रो नेषदति दुरितानि विश्वा। ये
चत्वारः पथर्यो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। तेषां यो
अज्यानिमर्जीतिमा वहत्तस्मै नो देवाः (६)

परि दत्तेह सर्वे। ग्रीष्मो हेमन्त उत नो वसन्तः शरद्वर्षाः
सुवितं नो अस्तु। तेषामृतूनां शतशारदानां निवात एषामभये
स्याम। इदुवत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय कृणुता बृहन्नमः।
तेषां वयः सुमतौ यज्ञियानां ज्योगजीता अहताः स्याम। भद्रान्नः
श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन समशीमहि त्वा। स नो मयोभूः
पितो (७)

आ विंशस्व शं तोकाय तनुवे स्योनः। अज्यानीरेता उप
दधात्येता वै देवता अपराजितास्ता एव प्र विंशति नैव जीयते
ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदर्धमासा मासा ऋतवः संवत्सर ओषधीः
पचन्त्यथ कस्मादन्याभ्यो देवताभ्य आग्रयणं निरूप्यत इत्येता हि
तद्देवता उदजयन् यदृतुभ्यो निर्वपेद्देवताभ्यः समदं दध्यादाग्रयणं

निरुप्येता आहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव मासानृतून्त्संवत्सरम्प्रीणाति
न देवताभ्यः समदं दधाति भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवा इत्याह
हुताद्याय यजमानस्यापराभावाय॥ (८)

प्राजापत्यां लोकार्यं देवाः पितो दध्यादाग्रयणं पञ्चविंशतिश्च॥ [२]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्तनूपा नः प्रतिस्पशः। यो
नः पुरस्तादक्षिणतः पश्चादुत्तरतोऽघायुरभिदासत्येतं सो-
ऽश्मानमृच्छतु। देवासुराः संयत्ता आसन्तेऽसुरा दिग्भ्य आबाधन्त
तां देवा इष्वा च वज्रेण चापानुदन्त यद्वज्रिणीरुपदधातीष्वा चैव
तद्वज्रेण च यजमानो भ्रातृव्यानपं नुदते दिक्षूपं (९)

दधाति देवपुरा एवैतास्तनूपानीः पर्यूहतेऽग्नाविष्णू सजोषसेमा
वर्धन्तु वां गिरः। द्युमैर्वाजेभिरा गतम्। ब्रह्मवादिनो वदन्ति
यन्न देवतायै जुहृत्यथ किन्देवत्यां वसोर्धारित्यग्निर्वसुस्तस्यैषा
धारा विष्णुर्वसुस्तस्यैषा धाराग्रावैष्णव्यर्चा वसोर्धारा जुहोति
भागधेयेनैवैनौ समर्धयत्यथो एताम् (१०)

एवाहुतिमायतनवतीं करोति यत्काम एनां जुहोति तदेवाव
रुन्धे रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्यैते तनुवौ घोरान्या शिवान्या
यच्छतरुद्रीयं जुहोति यैवास्य घोरा तनूस्तां तेन शमयति
यद्वसोर्धारां जुहोति यैवास्य शिवा तनूस्तां तेन प्रीणाति यो वै

वसोर्धारायै (११)

प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यदाज्यमुच्छिष्येत तस्मिन्ब्रह्मौदनम्पचे
प्राशजीयुरेष वा अग्निर्वैश्वानरो यद्वाह्मण एषा खलु वा अग्नेः
प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियायामेवैनां तनुवां प्रतिं षापयति चतस्रो
धेनूदद्यात्ताभिरेव यजमानोऽमुष्मिँल्लोकेऽग्निं दुहे ॥ (१२)

उपेतान्धारायै षट्त्वारिंशच्च ॥ [३]

चित्तिञ्जुहोमि मनसा घृतेनेत्याहादाभ्या वै नामैषाहुतिर्वैश्वकर्मणी
नैनं चिक्यान्मन्त्रातृव्यो दध्नोत्यथो देवता एवाव रुन्देऽग्ने तमद्येति
पङ्क्त्या जुहोति पङ्क्त्याहुत्या यज्ञमुखमारभते सप्त ते अग्ने
समिधः सप्त जिह्वा इत्याहु होत्रा एवाव रुन्देऽग्निर्देवेभ्यो-
ऽपाक्रामद्वागधेयम् (१३)

इच्छमानस्तस्मा एतद्वागधेयम्प्रायच्छन्नेतद्वा अग्नेरग्निहोत्रमेतर्हि
खलु वा एष जातो यर्हि सर्वश्चितो जातायैवास्मा अन्नमपि
दधाति स एनम्प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
यदेष गार्हपत्यश्चीयतेऽथ क्वास्याहवनीय इत्यसावादित्य इति
ब्रूयादेतस्मिन् हि सर्वाभ्यो देवताभ्यो जुह्वति (१४)

य एवं विद्वानग्निं चिनुते साक्षादेव देवता ऋध्नोत्यग्ने यशस्विन्
यशसेममर्पयेन्द्रावतीमर्पचितीमिहा वह। अयम्मूर्धा परमेष्ठी

सुवर्चाः समा॒नाना॑मुत्त॒मश्लो॑को अस्तु। भ॒द्रम्पश्य॑न्त॒ उप॑ सेदुरग्रे
तपो॑ दी॒क्षामृष॑यः सुव॒र्विदः॑। ततः॑ क्ष॒त्रम्बल॑मोज॑श्च जा॒तं तद॒स्मै
दे॒वा अ॒भि सं न॑मन्तु। धा॒ता वि॑धा॒ता पर॑मा (१५)

उ॒त स॒न्दक्प्र॑जाप॑तिः परमे॑ष्ठी वि॒राजा॑। स्तोमा॒श्छन्दा॑ंसि
नि॒विदो॑ म आ॒हुरेत॒स्मै रा॒ष्ट्रम॑भि सं न॑माम। अ॒भ्याव॑र्तध्व॒मुप॑
मेत॑ सा॒कम॒यः शा॒स्ताधि॑पतिर्वो अस्तु। अ॒स्य वि॒ज्ञान॑मनु सः
र॑भध्वमिम॒म्पश्चाद॑नु जीवाथ॒ सर्वे॑। रा॒ष्ट्रभृ॑तं ए॒ता उप॑ दधात्येषा
वा अ॒ग्नेश्चि॑ती रा॒ष्ट्रभृ॑त्तयैवास्मिन्ना॒ष्ट्रं द॑धाति रा॒ष्ट्रमे॒व भ॑वति
नास्मा॑द्रा॒ष्ट्रम्भ्रः॑ शते॥ (१६)

भाग॒धेय॑ब्र॒ह्मति॑ पर॒मा रा॒ष्ट्रं द॑धाति स॒प्त च॑॥ [४]

यथा॒ वै पु॒त्रो जा॒तो म्रि॒यत॑ एवं वा ए॒ष म्रि॒यते॒ यस्या॒ग्निरु॒ख्यं
उ॒द्वाय॑ति॒ यन्नि॑र्म॒न्थ्यं कुर्या॑द्विच्छि॒न्द्याद्भा॑तृव्यम॒स्मै जन॑ये॒त्स ए॒व पुनः॑
प॒रीध्यः॑ स्वादे॒वैनं॑ योने॒र्जन॑यति॒ नास्मै॑ भ्रातृव्यं जनयति॒ तमो॒ वा
ए॒तं गृ॑ह्णाति॒ यस्या॒ग्निरु॒ख्यं उ॒द्वाय॑ति मृ॒त्युस्तमः॑ कृष्णं वासः॑ कृष्णा
धे॒नुर्दक्षि॑णा॒ तम॑सा (१७)

ए॒व तमो॑ मृ॒त्युमप॑ ह॒ते हि॑र॒ण्यं द॑दाति॒ ज्योति॑र्वै हि॒र॒ण्यं
ज्योति॑षै॒व तमो॑ऽप॒ ह॒तेऽथो॒ तेजो॒ वै हि॑र॒ण्यन्ते॑ज॒ ए॒वात्म॑न्ध॒त्ते सु॒वर्नं
घ॒र्मः स्वा॒हा सु॒वर्नार्कः॑ स्वा॒हा सु॒वर्नं शु॒क्रः स्वा॒हा सु॒वर्नं ज्योतिः॑
स्वा॒हा सु॒वर्नं सूर्यः॑ स्वा॒हार्को॑ वा ए॒ष यद॑ग्निर॒सावा॑दित्यः (१८)

अ॒श्वमे॒धो यदे॒ता आहु॑तीर्जु॒होत्य॑र्का॒श्वमे॒धयो॑रे॒व ज्योती॑र॒षि सं
 द॑धात्येष ह॒ त्वा अ॑र्का॒श्वमे॒धी यस्यै॑तद॒ग्नौ क्रि॑यत॒ आपो॑ वा इ॒दमग्रे॑
 स॒लिल॑मा॒सीत्स ए॒तां प्र॒जाप॑तिः प्रथ॒मां चि॑तिमपश्य॒त्तामुपा॑धत्त
 तदि॒यम॑भवत्तं वि॒श्वक॑र्माब्रवी॒दुप॒ त्वाया॑नीति॒ नेह॑ लो॒कोऽस्ती॑ति (१९)

अ॒ब्रवी॑त्स ए॒तां द्वि॒तीयां॑ चि॒तिम॑पश्य॒त्तामुपा॑धत्त तद॒न्तरि॑क्षमभवत्
 य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॒ त्वाया॑नीति॒ नेह॑ लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रवी॑त्स
 वि॒श्वक॑र्माणमब्रवी॒दुप॒ त्वाया॑नीति॒ केन॑ मो॒पैष्य॑सीति॒ दि॒श्या॑भिरित्य॒ब्रवी॑त्
 उपा॑धत्त॒ ता दि॒शः (२०)

अ॒भ॒वन्त्स पर॑मे॒ष्ठी प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॒ त्वाया॑नीति॒ नेह॑ लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रवी॑त्स
 वि॒श्वक॑र्माणं च य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॒ वा॒माया॑नीति॒ नेह॑ लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रूता॑र॒ स ए॒तां तृ॒तीयां॑ चि॒तिम॑पश्य॒त्तामुपा॑धत्त
 तद॒साव॑भवत्स आ॒दि॒त्यः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॒ त्वा (२१)

आ॒या॒नीति॒ नेह॑ लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रवी॑त्स वि॒श्वक॑र्माणं च
 य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॒ वा॒माया॑नीति॒ नेह॑ लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रूता॑र॒ स
 पर॑मे॒ष्ठिन॑मब्रवी॒दुप॒ त्वाया॑नीति॒ केन॑ मो॒पैष्य॑सीति॒ लोकं॑
 पृ॒णये॑त्य॒ब्रवी॑त्तं लो॒कं पृ॒णयो॑पै॒त्तस्मा॑द॒या॒तया॑म्री॒ लोकं॑ पृ॒णा॒
 ऽया॑तयामा॒ ह्यसौ (२२)

आ॒दि॒त्यस्ता॑नृष॒योऽब्रु॑वन्नुप॑ व॒ आया॑मेति॒ केन॑ न उ॒पैष्य॑थेति॒
 भू॒मेत्य॑ब्रु॒वन्तां॑ द्वाभ्यां॑ चि॒तीभ्या॑मुपा॒यन्त्स पञ्च॑चितीकः॒ सम॑पद्यत॒

य एवं विद्वानग्निं चिनुते भूयानेव भवत्यभीमाँल्लोकाञ्जयति विदुरेन
देवा अथो एतासामेव देवतानां सायुज्यं गच्छति॥ (२३)

तमसाऽऽदित्योऽस्तीति दिशं आदित्यः प्रजापतिमब्रवीदुपं त्वाऽसौ पञ्चत्वारिंशच्च॥ [५]

वयो वा अग्निर्यदग्निचित्पक्षिणोऽश्नीयात्तमेवाग्निमद्यादार्तिमाच्छे-
व्रतं चरेत्संवत्सरं हि व्रतं नाति पशुर्वा एष यदग्निर्हिनस्ति खलु
वै तम्पशुर्य एनम्पुरस्तात्प्रत्यञ्चमुपचरति तस्मात्पश्चात्प्राडुपचर्य
आत्मनोऽहिं सायै तेजोऽसि तेजो मे यच्छ पृथिवीं यच्छ (२४)

पृथिव्यै मा पाहि ज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छान्तरिक्षं
यच्छान्तरिक्षान्मा पाहि सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ दिवो
मा पाहीत्याहैताभिर्वा इमे लोका विधृता यदेता उपदधात्येषां
लोकानां विधृत्यै स्वयमातृणा उपधाय हिरण्येष्टका उप-
दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा ज्योतिरहिरण्यं यत्स्वयमातृणा
उपधाय (२५)

हिरण्येष्टका उपदधातीमानेवैताभिर्लोकां ज्योतिष्मतः कुरुते-
ऽथो एताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति यास्तं अग्ने सूर्ये
रुचं उद्यतो दिवमातृन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी रुचे जनाय
नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः। इन्द्राग्नी
ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। रुचं नो धेहि (२६)

ब्राह्मणेषु रुचं राजंसु नस्कृधि। रुचं विश्वेषु शूद्रेषु मयि धेहि

रुचा रुचम्। द्वेधा वा अग्निं चिक्यान्स्य यशं इन्द्रियं गच्छत्यग्निं
वा चितमीजानं वा यदेता आहुतीर्जुहोत्यात्मन्नेव यशं इन्द्रियं धत्त
ईश्वरो वा एष आर्तिमार्तोऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामति तत्त्वां यामि
ब्रह्मणा वन्दमान इति वारुण्यर्चा (२७)

जुहुयाच्छान्तिरेवेषाग्नेर्गुप्तिरात्मनो हविष्कृतो वा एष योऽग्निं
चिनुते यथा वै हविः स्कन्दत्येवं वा एष स्कन्दति योऽग्निं चित्वा
स्त्रियमुपैति मैत्रावरुण्यामिक्षया यजेत मैत्रावरुणतामेवोपैत्यात्मनो-
ऽस्कन्दाय यो वा अग्निमृतुस्थां वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति
प्रत्येव तिष्ठति संवत्सरो वा अग्निः (२८)

ऋतुस्थास्तस्य वसन्तः शिरो ग्रीष्मो दक्षिणः पक्षो
वर्षाः पुच्छः शरदुत्तरः पक्षो हेमन्तो मध्यम्पूर्वपक्षाश्चितयो-
ऽपरपक्षाः पुरीषमहोरात्राणीष्टका एष वा अग्निर्ऋतुस्था य एवं
वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति प्रजापतिर्वा एतं
ज्यैष्ठ्यकामो न्यधत्त ततो वै स ज्यैष्ठ्यमगच्छद्य एवं विद्वानग्निं
चिनुते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छति॥ (२९)

पृथिवीं यच्छु यध्वंयमातृणा उपधायं धेह्युचाग्निश्चिनुते त्रीणि च॥ [६]

यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा सम्भृतं चक्षुषो वा।
तमनु प्रेहिं सुकृतस्य लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः। एतं
संधस्थं परिं ते ददामि यमावहाच्छेवधिं जातवेदाः। अन्वागन्ता

यज्ञपतिर्वो अत्र तः स्म जानीत परमे व्योमन्। जानीतादेनं परमे व्योमन्देवाः सधस्था विद रूपमस्य। यदागच्छात् (३०)

पृथिभिर्देवयानैरिष्टापूर्ते कृणुतादविरस्मै। सम्प्र च्यवध्वमनु सम्प्र याताग्ने पथो देवयानान्कृणुध्वम्। अस्मिन्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीदत। प्रस्तरेण परिधिनां स्रुचा वेद्यां च बर्हिषा। ऋचेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। यदिष्टं यत्परादानं यद्वत्तं या च दक्षिणा। तत् (३१)

अग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत्। येनां सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम्। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। येनाग्ने दक्षिणा युक्ता यज्ञं वहन्त्यृत्विजः। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। येनाग्ने सुकृतः पथा मधोर्धारा व्यानशुः। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। यत्र धारा अनपेता मधोर्धृतस्य च याः। तदग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत्॥ (३२)

अगच्छात्तद्व्यानशुस्तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे चतुर्दश च॥ [७]

यास्ते अग्ने समिधो यानि धाम या जिह्वा जातवेदो यो अर्चिः। ये ते अग्ने मेडयो य इन्द्रवस्तेभिरात्मानं चिनुहि प्रजानन्। उथ्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहृतस्य क्रियते किं वा न यद्वा अध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नन्तरेत्यात्मनो वै तदन्तरेति यास्ते अग्ने समिधो यानि (३३)

धामेत्याहुँषा वा अग्नेः स्वयञ्चितिरग्निरेव तदग्निं चिनोति
 नाध्वर्युरात्मनोऽन्तरैति चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इमं
 नो यज्ञं नयतु प्रजानन्। घृतम्पिन्वन्नजरं सुवीरं ब्रह्म
 समिद्धवत्याहुतीनाम्। सुवर्गाय वा एष लोकायोप धीयते
 यत्कूर्मश्चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इत्याह (३४)

दिश एवैतेन प्र जानातीमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह
 सुवर्गस्य लोकस्याभनीत्यै ब्रह्म समिद्धवत्याहुतीनामित्याह
 ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् यद्वह्मण्वत्योपदधाति ब्रह्मणैव
 तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एष यदग्निस्तस्य प्रजाः
 पशवश्छन्दांसि रूपं सर्वान् वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव प्रजां
 पशूच्छन्दांस्यव रुद्धेऽथो प्रजाभ्य एवैनम्पशुभ्यश्छन्दोभ्यो-
 ऽवरुद्धं चिनुते॥ (३५)

यान्यग्नय इत्याहेष्टकानां षोडश च॥ [८]

मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय।
 मयि प्रजाम्मयि वर्चो दधाम्यरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः।
 यो नो अग्निः पितरो हृथ्स्वन्तरमर्त्यो मर्त्या आविवेश।
 तमात्मन्यरि गृह्णीमहे वयं मा सो अस्मा अवहाय परां
 गात्। यदध्वर्युरात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निं चिनुयाद्योऽस्य स्वो-
 ऽग्निस्तमपि (३६)

यजमानाय चिनुयादग्निं खलु वै पशवोऽनूपं तिष्ठन्ते-
 ऽपक्रामुंका अस्मात्पशवः स्युर्मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निमित्याहात्मन्नेव
 स्वमग्निं दाधार नास्मात्पशवोऽपं क्रामन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 यन्मृचापश्चाग्नेरनाद्यमथ कस्मान्मृदा चाद्विश्वाग्निश्चीयत इति
 यदद्भिः संयौति (३७)

आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेवैनं स सृजति यन्मृदा
 चिनोतीयं वा अग्निर्वैश्वानरोऽग्निनैव तदग्निं चिनोति ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति यन्मृदा चाद्विश्वाग्निश्चीयतेऽथ कस्मादग्निरुच्यत इति
 यच्छन्दोभिश्चिनोत्यग्रयो वै छन्दांसि तस्मादग्निरुच्यतेऽथो इयं
 वा अग्निर्वैश्वानरो यत् (३८)

मृदा चिनोति तस्मादग्निरुच्यते हिरण्येष्टका उपं दधाति
 ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेवासिन्दधात्यथो तेजो वै हिरण्यं
 तेजं एवात्मन्धत्ते यो वा अग्निः सर्वतोमुखं चिनुते सर्वासु
 प्रजास्वन्नमत्ति सर्वा दिशोऽभि जयति गायत्रीम्पुरस्तादुपं दधाति
 त्रिष्टुभं दक्षिणतो जगतीम्पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पङ्क्तिम्मध्यं एष वा
 अग्निः सर्वतोमुखस्तं य एवं विद्वांश्चिनुते सर्वासु प्रजास्वन्नमत्ति
 सर्वा दिशोऽभि जयत्यथो दिश्येव दिशम्प्र वयति तस्माद्विशि
 दिक्प्रोता॥ (३९)

प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः प्राङ्वाद्रवत्तस्मा
 अश्वम्प्रत्यास्यत्स दक्षिणावर्तत तस्मै वृष्णिम्प्रत्यास्यत्स
 प्रत्यङ्गावर्तत तस्मा ऋषभम्प्रत्यास्यत्स उदङ्गावर्तत तस्मै
 बस्तम्प्रत्यास्यत्स ऊर्ध्वोऽद्रवत्तस्मै पुरुषम्प्रत्यास्यत् यत्पशुशीर्षाण्युप
 सर्वत एवैनम् (४०)

अवरुध्य चिनुत एता वै प्राणभृतश्चक्षुष्मतीरिष्टका
 यत्पशुशीर्षाणि यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति ताभिरेव यजमानो-
 ऽमुष्मिल्लोके प्राणित्यथो ताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति
 मृदाभिलिप्योप दधाति मेध्यत्वाय पशुर्वा एष यदग्निरन्नम्पशव एष
 खलु वा अग्निर्यत्पशुशीर्षाणि यं कामयेत कनीयोऽस्यान्नम् (४१)

स्यादिति सन्तरां तस्य पशुशीर्षाण्युप दध्यात्कनीय
 एवास्यान्नम्भवति यं कामयेत समावदस्यान्नं स्यादिति
 मध्यतस्तस्योप दध्यात्समावदेवास्यान्नम्भवति यं कामयेत
 भूयोऽस्यान्नं स्यादित्यन्तेषु तस्य व्युदूह्योप दध्यादन्तत एवास्मा
 अन्नमव रुन्धे भूयोऽस्यान्नम्भवति॥ (४२)

एनम्स्यान्नम्भूयोस्यान्नम्भवति॥

[१०]

स्तेगान्दष्ट्राभ्याम्मण्डूकाञ्जम्यैभिरादकां खादेनोर्जं
 सःसूदेनारण्यं जाम्बीलेन मृदम्बस्वैभिः शर्कराभिरवकामवकाभिः

शर्करामुत्सादेन जिह्वामवक्रन्देन तालुः सरस्वतीं जिह्वग्रेण॥ (४३)

स्तोगान्द्वाविंशतिः॥ [११]

वाजुः हनूभ्यामप आस्येनादित्याञ्छ्रुभिरुपयाममधरेणोष्ठेन
सदुत्तरेणान्तरेणानूकाशम्प्रकाशेन बाह्यं स्तनयितुं निर्बाधेन
सूर्याग्री चक्षुभ्यां विद्युतौ कनानकाभ्यामशनिम्मस्तिष्केण
बलम्मज्जभिः॥ (४४)

वाजुं पञ्चविंशतिः॥ [१२]

कूर्माञ्छ्रुफैरच्छलाभिः कपिञ्जलान्त्साम कुष्ठिकाभिर्ज्वं
जङ्घाभिरगदं जानुभ्यां वीर्यं कुहाभ्यां भयम्प्रचालाभ्याम्
गुहोपपक्षाभ्यामश्विनावसाभ्यामदितिः शीर्ष्णा निर्ऋतिं
निर्जाल्मकेन शीर्ष्णा॥ (४५)

कूर्मान्नयोविंशतिः॥ [१३]

योक्रं गृध्राभिर्युगमानतेन चित्तम्मन्याभिः सङ्क्रोशान्प्राणैः
प्रकाशेन त्वचं पराकाशेनान्तराम्मशकान्केशैरिन्द्रः स्वपसा वहैन
बृहस्पतिः शकुनिसादेन रथमुष्णिहाभिः॥ (४६)

योक्रमेकविंशतिः॥ [१४]

मित्रावरुणौ श्रोणीभ्यामिन्द्राग्री शिखण्डाभ्यामिन्द्राबृहस्पती
ऊरुभ्यामिन्द्राविष्णू अष्टीवद्धाः सवितारम्पुच्छेन गन्धर्वाञ्छेपेनाप्स-

मुष्काभ्याम्पवमानम्पायुनां पवित्रम्पोत्राभ्यामाक्रमणं स्थूराभ्यां
प्रतिक्रमणं कुष्ठाभ्याम्॥ (४७)

[१५]

इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजस्यन्दिशां जत्रवो जीमूतान्हृदयौपशाम्
पुरितता नभ उदर्येणेन्द्राणीम्प्रीहा वल्मीकांक्लोम्रा गिरीन्प्लाशिभिः
समुद्रमुदरेण वैश्वानरम्भस्मना॥ (४८)

मित्रावरुणाविन्द्रस्य द्वाविंशतिर्द्वाविंशतिः॥ [१६]

पूष्णो वनिष्ठुरन्धाहेः स्थूरगुदा सर्पान्गुदाभिर्ऋतून्यृष्टीभिर्दिवं
पृष्ठेन वसूनाम्प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां
तृतीयाङ्गिरसां चतुर्थी साध्यानां पञ्चमी विश्वेषां देवानां
षष्ठी॥ (४९)

पूष्णश्चतुर्विंशतिः॥ [१७]

ओजो ग्रीवाभिर्निर्ऋतिमस्थभिरिन्द्रं स्वपसा वह्नेन रुद्रस्य
विचलः स्कन्धोऽहोरात्रयोर्द्वितीयोऽर्धमासानां तृतीयो मासां चतुर्थ
ऋतूनाम्पञ्चमः संवत्सरस्य षष्ठः॥ (५०)

ओजो विंशतिः॥ [१८]

आनन्दं नन्दथुना कामम्प्रत्यासाभ्यां भयं शितीमभ्यां
प्रशिषम्प्रशासाभ्यां सूर्याचन्द्रमसौ वृक्याभ्यां श्यामशबलौ

मतस्नाभ्याव्युष्टिः रूपेण निमृक्तिमरूपेण॥ (५१)

आनन्दः षोडशः॥ [१९]

अहर्मासेन रात्रिम्पीवसापो यूषेण घृतः रसेन श्यां वसया
दूषीकाभिरहादुनिमश्रुभिः पृष्णान्दिवः रूपेण नक्षत्राणि प्रतिरूपेण
पृथिवीं चर्मणा छवीं छव्योपाकृताय स्वाहालब्धाय स्वाहा हुताय
स्वाहा॥ (५२)

अहरष्टाविंशतिः॥ [२०]

अग्नेः पक्षतिः सरस्वत्यै निपक्षतिः सोमस्य तृतीयापां
चतुर्थ्योषधीनां पञ्चमी संवत्सरस्य षष्ठी मरुताः सप्तमी
बृहस्पतैरष्टमी मित्रस्य नवमी वरुणस्य दशमीन्द्रस्यैकादशी
विश्वेषां देवानां द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यमस्य पाटूरः॥ (५३)

अग्नेरेकात्रिंशत्॥ [२१]

वायोः पक्षतिः सरस्वतो निपक्षतिश्चन्द्रमसस्तृतीया नक्षत्राणां
चतुर्थी संवितुः पञ्चमी रुद्रस्य षष्ठी सर्पाणां सप्तम्यर्यम्णोऽष्टमी
त्वष्टर्नवमी धातुर्दशमीन्द्राण्या एकादश्यदित्यै द्वादशी द्यावापृथिव्योः
पार्श्वं यम्यै पाटूरः॥ (५४)

वायोरष्टाविंशतिः॥ [२२]

पन्थामनूवृग्भ्यां सन्ततिः स्नावन्याभ्यां शुक्नांप्तिनं

हरिमाणं यक्रा हलीक्ष्णान्पापवातेन कूश्माञ्छकभिः शवर्तानूवध्येन
शुनो विशसनेन सर्पाल्लौहितगन्धेन वयांसि पक्कगन्धेन
पिपीलिकाः प्रशादेन॥ (५)

पन्थाद्वाविंशतिः॥ [२३]

क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी विश्वैर्देवैर्यज्ञियैः संविदानः। स नो नय
सुकृतस्य लोकं तस्य ते वयं स्वधया मदेम॥ (५६)

क्रमैरष्टादश॥ [२४]

द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षं समुद्रो
योनिः सूर्यस्ते चक्षुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रम्मासाश्चार्धमासाश्च
पर्वाण्यृतवोङ्गानि संवत्सरो महिमा॥ (५७)

द्यौः पञ्चविंशतिः॥ [२५]

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नाग्निः स
ते लोकस्तं जेष्यस्यथाव जिघ्र वायुः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं
लोकमजयद्यस्मिन्वायुः स ते लोकस्तस्मात्त्वान्तरैष्यामि
यदि नावजिघ्रस्यादित्यः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं
लोकमजयद्यस्मिन्नादित्यः स ते लोकस्तं जेष्यसि यद्यवजिघ्रसि॥ (५८)

यस्मिन्ष्टौ च॥ [२६]

प्राचीनवंशं यावन्त ऋक्सामे वाग्वै देवेभ्यो देवा वै देवयजन्ङ्गद्वृश्च तद्धिरण्यं पद्मदानि ब्रह्मवादिनो

विचि॒त्यो यत्क॒लयां ते वा॒रु॒णो वै क्री॒तः सोम॒ एका॑दश॥ [२७]

॥ काण्डम् ६ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्राचीनव॑शं करोति देवमनु॒ष्या दि॒शो व्य॑भजन्त॒ प्राचीं॑ दे॒वा
दक्षि॑णा पि॒तरः प्र॒तीचीं॑मनु॒ष्या उदी॑ची॑ रु॒द्रा यत्प्रा॒चीनव॑शं
करोति॑ दे॒वलोक॑मे॒व तद्य॑ज॒मान उ॒पाव॑र्तते परि॑ श्रयत्यन्त॒र्हितो॑
हि दे॒वलोक॑ो म॒नुष्यलो॒कान्नास्माल्लो॒काथ्स्वे॒तव्यमि॒वेत्याहुः॑ को हि
तद्वेद॒ यद्यमु॒ष्मिल्लो॒केऽस्ति॑ वा न वेति॑ दि॒क्ष्वती॑का॒शान्क॑रोति (१)

उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑र॒भिजि॑त्यै केशश्म॒श्रु व॑पते न॒खानि॒ नि
कृ॑न्तते मृ॒ता वा ए॒षा त्वग॑मे॒ध्या यत्केश॑श्म॒श्रु मृ॒तामे॒व
त्वच॑ममे॒ध्याम॑प॒हत्य॑ य॒ज्ञियो॑ भू॒त्वा मेध॑मु॒पैत्यङ्गि॑रसः सुव॒र्गं लो॒कं
यन्तो॑ऽप्सु दी॒क्षात॑पसी प्रावे॑शयन्न॒प्सु स्ना॑ति सा॒क्षादे॒व दी॒क्षात॑पसी
अव॑ रुन्धे ती॒र्थे स्ना॑ति ती॒र्थे हि ते ताम्प्रावे॑शयन्ती॒र्थे स्ना॑ति (२)

ती॒र्थमे॒व संमा॑नानां॑ भवत्य॒पोऽश्वा॑त्यन्तर॒त ए॒व मे॒ध्या
भव॑ति वास॑सा दीक्षयति सौम्यं वै क्षौमं॑ दे॒वता॑या सोम॑मेष
दे॒वता॑मु॒पैति॒ यो दीक्ष॑ते सोम॑स्य त॒नूर॑सि त॒नुवं मे पा॑हीत्याहुः
स्वा॒मे॒व दे॒वता॑मु॒पैत्यथो॑ आ॒शिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्तेऽग्नेस्तू॒षाधा॑नं
वा॒योर्वा॑त॒पान॑मपि॒तृणान्नी॒विरोष॑धीनाम्प्रघातः (३)

आदित्यानां प्राचीनतानो विश्वेषां देवानामोतुर्नक्षत्राणामतीकाशा

एतत्सर्वदेवत्यं यद्वासो यद्वाससा दीक्षयति सर्वाभिरेवैनं
देवताभिर्दीक्षयति बहिःप्राणो वै मनुष्यस्तस्याशनं प्राणोऽश्नाति
सप्राण एव दीक्षतु आशितो भवति यावानेवास्य प्राणस्तेन सह
मेधमुपैति घृतं देवानाम्मस्तु पितृणां त्रिष्यंक्रम्मनुष्याणामन्तद्वै (४)

एतत्सर्वदेवत्यं यन्नवनीतं यन्नवनीतेनाभ्यङ्क्ते सर्वा एव देवताः
प्रीणाति प्रच्युतो वा एषोऽस्माल्लोकादगतो देवलोकं यो दीक्षितो-
ऽन्तरेव नवनीतन्तस्मान्नवनीतेनाभ्यङ्क्तेऽनुलोमं यजुषा व्यावृत्त्या
इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य कनीनिका परापतत्तदाञ्जनमभवद्यदाङ्के चक्षुरेव
भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते दक्षिणम्पूर्वमाङ्के (५)

सुव्य९ हि पूर्वम्मनुष्या आञ्जते न नि धावते नीव हि मनुष्या
धावन्ते पञ्च कृत्व आङ्के पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव
रुन्धे परिमितमाङ्केऽपरिमित९ हि मनुष्या आञ्जते सतूलयाङ्के-
ऽपतूलया हि मनुष्या आञ्जते व्यावृत्त्यै यदपतूलयाञ्जीत वज्रं इव
स्यात्सतूलयाङ्के मित्रत्वाय (६)

इन्द्रो वृत्रमहन्त्सोऽ३ पोऽ३ भ्यग्मियत तासां यन्मेध्यं
यज्ञिय९ सदेवमासीत्तदपोदक्रामत्ते दर्भा अभवन् यद्दर्भपुञ्जीलैः
पवयति या एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्ताभिरेवैनम्पवयति
द्वाभ्यां पवयत्यहोरात्राभ्यामेवैनम्पवयति त्रिभिः पवयति त्रयं इमे

लो॒का ए॒भिरे॒वैनं॑ लो॒कैः प॑वयति प॒ञ्चभिः॑ (७)

प॒वय॑ति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ य॒ज्ञो य॒ज्ञायै॑वैनम्पवयति
ष॒ड्भिः प॑वयति षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभिरे॒वैनम्प॑वयति स॒प्तभिः॑ पवयति
स॒प्त छ॒न्दांसि॑ छ॒न्दोभिरे॒वैनम्प॑वयति न॒वभिः॑ पवयति न॒व
वै पुरु॑षे प्रा॒णाः स॒प्राण॑मे॒वैनम्प॑वयत्येक॒विंश॑त्या पवयति
द॒श ह॒स्त्या अ॒ङ्गुल॑यो द॒श प॒द्या आ॒त्मैक॑विं॒शो यावा॑ने॒व
पुरु॑ष॒स्तम॑परिवर्गम् (८)

प॒वय॑ति चि॒त्पति॑स्त्वा पुना॒त्वित्या॑ह॒ मनो॑ वै चि॒त्पति॑र्मन॒सैवैनम्प॑व
वाक्प॑तिस्त्वा पुना॒त्वित्या॑ह॒ वाचै॑वैनम्पवयति दे॒वस्त्वा स॒विता
पुना॒त्वित्या॑ह स॒वितृ॑प्रसूत ए॒वैनम्प॑वयति तस्य॑ ते पवित्रपते प॒वित्रेण॑
यस्मै॑ कम्पुने तच्छ॒केय॑मित्या॒हाशि॑षमे॒वैता॒मा शा॑स्ते॥ (९)

अतीकाशाङ्करोत्यवशयन्तीर्थे स्नाति प्रधातो मनुष्याणान्तद्वा आङ्क् मित्रत्वायं पञ्चभिरपरिवर्गमष्टाचत्वारिंशच्च॥

याव॑न्तो॒ वै दे॒वा य॒ज्ञाया॑पुन॒त॒ त ए॒वाभ॑वन् य ए॒वं वि॒द्वान्
य॒ज्ञाय॑ पुनी॒ते भव॑त्ये॒व ब॒हिः प॑वयित्वान्तः प्र पा॑दयति मनुष्यलोक
ए॒वैनम्प॑वयित्वा पू॒तन्दे॑वलोक॒मप्र॑ण॒यत्य॑दी॒क्षित॑ एक॒याहु॑त्येत्या॒हुः
स्रु॒वेण॑ चत॒स्रो जु॒होति॑ दी॒क्षित॑त्वाय॑ स्रु॒चा प॑ञ्चमीं पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः
पाङ्क्तौ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रु॒द्ध आकू॑त्यै प्र॒युजे॒ऽग्नये॑ (१०)

स्वाहेत्या॒हाकू॑त्या॒ हि पुरु॑षो य॒ज्ञम॑भि प्र॒युङ्क्ते॑ य॒ज्ञेये॑ति मे॒धायै॑
मन॑से॒ऽग्नये॑ स्वाहेत्या॒ह मे॒धया॑ हि मन॑सा पुरु॑षो य॒ज्ञम॑भिगच्छ॒ति
सर॑स्वत्यै पू॒ष्णे॒ऽग्नये॑ स्वाहेत्या॒ह वा॒ग्वै सर॑स्वती पृथि॒वी पू॒षा वा॒चैव॑

पृथिव्या यज्ञम्प्र युङ्क्ता आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव इत्याह या वै
वर्ष्यास्ताः (११)

आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो यदेतद्यजुर्न ब्रूयाद्विव्या
आपोऽशान्ता इमं लोकमा गच्छेयुरापो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव
इत्याहस्मा एवेनां लोकाय शमयति तस्माच्छान्ता इमं
लोकमा गच्छन्ति द्यावापृथिवी इत्याह द्यावापृथिव्योर्हि
यज्ञ उर्वन्तरिक्षमित्याहान्तरिक्षे हि यज्ञो बृहस्पतिर्नो हविषा
वृधातु (१२)

इत्याह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवासमै यज्ञमव
रुन्धे यद्व्याद्विधेरिति यज्ञस्थाणुमृच्छेद्वधात्वित्याह यज्ञस्थाणुमेव
परि वृणक्ति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत सौऽस्मात्सृष्टः पराङ्मस प्र
यजुरह्नीनात्प्र साम तमृगुदयच्छद्यदृगुदयच्छत्तदौद्ग्रहणस्यौद्ग्रहणत्वमृच

जुहोति यज्ञस्योद्यत्या अनुष्टुप्छन्दसामुदयच्छदित्याहुस्तस्मादनुष्टुप्
जुहोति यज्ञस्योद्यत्यै द्वादश वात्सबन्धान्युदयच्छन्नित्याहुस्तस्माद्द्वादश
दीक्षयन्ति सा वा एषर्गनुष्टुग्वागनुष्टुग्यदेतयर्चा दीक्षयति वाचैवेन९
सर्वया दीक्षयति विश्वे देवस्य नेतुरित्याह सावित्र्येतेन मर्तो
वृणीत सुख्यम् (१४)

इत्याह पितृदेवत्यैतेन विश्वे राय इषुध्यसीत्याह
वैश्वदेव्यैतेन द्युम्नं वृणीत पुष्यस इत्याह पौष्ण्यैतेन सा वा

एषर्ष्वसर्वदेवत्यां यदेतयर्चा दीक्षयति सर्वाभिरेवैनं देवताभिर्दीक्षयति
सप्ताक्षरम्प्रथमम्पदमष्टाक्षराणि त्रीणि यानि त्रीणि तान्यष्टावुप
यन्ति यानि चत्वारि तान्यष्टौ यदष्टाक्षरा तेन (१५)

गायत्री यदेकादशाक्षरा तेन त्रिष्टुग्यद्वादशाक्षरा तेन जगती
सा वा एषर्ष्वसर्वाणि छन्दांसि यदेतयर्चा दीक्षयति सर्वेभिरेवैनं
छन्दोभिर्दीक्षयति सप्ताक्षरम्प्रथमम्पदं सप्तपदा शक्करी पशवः
शक्करी पशूनेवाव रुन्ध एकस्मादक्षरादनामप्रथमम्पदन्तस्माद्यद्वाचो-
ऽनामन्तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि
प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै न्यूनया जुहोति न्यूनान्द्धि प्रजापतिः प्रजा
असृजत प्रजानां सृष्ट्यै॥ (१६)

अग्नये ता वृधात्वृचा मुख्यन्तेन जुहोति पञ्चदश च॥ [२]

ऋक्सामे वै देवेभ्यो यज्ञायातिष्ठमाने कृष्णो रूपं
कृत्वापृक्म्यातिष्ठतान्तेऽमन्यन्त यं वा इमे उपावृथ्स्यतः स इदं
भविष्यतीति ते उपांमन्नयन्त ते अहोरात्रयोर्महिमानमपनिधाय
देवानुपावर्ततामेष वा ऋचो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्येष
साम्नो यत्कृष्णमृक्सामयोः शिल्पे स्थ इत्याहर्क्सामे एवाव रुन्ध
एषः (१७)

वा अहो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्येष रात्रिया यत्कृष्णं
यदेवैनयोस्तत्र न्यक्तं तदेवाव रुन्धे कृष्णाजिनेन दीक्षयति
ब्रह्मणो वा एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं ब्रह्मणैवैनं दीक्षयतीमाश्रियं

शिक्षमाणस्य देवेत्याह यथायजुरेवैतद्गर्भो वा एष यद्वीक्षित उत्त्वं
वासः प्रोर्णुते तस्मात् (१८)

गर्भाः प्रावृता जायन्ते न पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णीत यत्पुरा
सोमस्य क्रयादपोर्णीत गर्भाः प्रजानां परापातुंकाः स्युः क्रीते सोमे-
ऽपोर्णुते जायन्ते एव तदथो यथा वसीयाः सम्प्रत्यपोर्णुते तादृगेव
तदङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्त ऊर्जं व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत
ते शरा अभवन्नूगैर्वै शरा यच्छरमयी (१९)

मेखला भवत्यूर्जमेवाव रुन्धे मध्यतः सन्नह्यति मध्यत एवास्मा
ऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यत ऊर्जा भुञ्जत ऊर्ध्वं वै पुरुषस्य नाभ्यै
मेध्यमवाचीनममेध्यं यन्मध्यतः संनह्यति मेध्यं चैवास्यामेध्यं च
व्यावर्तयतीन्द्रो वृत्राय वज्रम्प्राहरत्स त्रेधा व्यभवत्स्फ्यस्तृतीयं
रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयम् (२०)

येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ते शरा अभवन्तच्छराणां शरत्वं
वज्रो वै शराः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यच्छरमयी मेखला
भवति वज्रेणैव साक्षात्क्षुध्मभ्रातृव्यम्मध्यतोऽपि हते त्रिवृद्धवति
त्रिवृद्धे प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणम्मध्यतो यजमाने दधाति पृथ्वी
भवति रज्जुनाव्यावृत्यै मेखलया यजमानन्दीक्षयति योक्त्रेण
पत्नीम्मिथुनत्वाय (२१)

यज्ञो दक्षिणामभ्यध्यायत्ताः समभवत्तदिन्द्रोऽचायत्सोऽमन्यत

यो वा इतो जनिष्यते स इदम्भविष्यतीति ताम्प्राविशत्तस्या
इन्द्र एवाजायत सौऽमन्यत यो वै मदितोऽपरो जनिष्यते
स इदम्भविष्यतीति तस्या अनुमृश्य योनिमाच्छिनत्सा
सूतवंशाभवत्तत्सूतवंशायै जन्म (२२)

तां हस्ते न्यवेष्टयत् ताम्मृगेषु न्यदधात्सा कृष्णविषाणाभवदिन्द्र
योनिंरसि मा मां हिंसीरिति कृष्णविषाणाम्प्र यच्छति सयोनिमेव
यज्ञं करोति सयोनिन्दक्षिणां सयोनिमिन्द्रं सयोनिन्त्वायं कृष्ये
त्वां सुसस्याया इत्याह तस्मादकृष्टपच्या ओषधयः पच्यन्ते
सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इत्याह तस्मादोषधयः फलं गृह्णन्ति
यद्धस्तेन (२३)

कण्डूयेत पामनम्भावुकाः प्रजाः स्युर्यथस्मयेत नग्नम्भावुकाः
कृष्णविषाणया कण्डूयतेऽपिगृह्य स्मयते प्रजानां गोपीथाय न
पुरा दक्षिणाभ्यो नेतोः कृष्णविषाणामव चृतेद्यत्पुरा दक्षिणाभ्यो
नेतोः कृष्णविषाणामवचृतेद्योनिः प्रजानां परापातुका स्यान्नीतासु
दक्षिणासु चात्वाले कृष्णविषाणाम्प्रास्यति योनिर्वै यज्ञस्य
चात्वालं योनिः कृष्णविषाणा योनावेव योनिन्दधाति यज्ञस्य
सयोनिन्त्वायं॥ (२४)

रुन्ध एष तस्माच्छ्रमयी यूपस्तृतीयमिधुनत्वाय जन्म हस्तेनाष्टाचत्वारिंशच्च॥ [३]

वाग्वै देवेभ्योऽपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना सा वनस्पतीन्प्राविशत्तस्या

वाग्वनस्पतिषु वदति या दुन्दुभौ या तूणवे या वीणायां
 यद्दीक्षितदण्डम्प्रयच्छति वाचमेवाव रुद्ध औदुम्बरो भवत्यूर्वा
 उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्धे मुखेन सम्मितो भवति मुखत एवास्मा
 ऊर्ज दधाति तस्मान्मुखत ऊर्जा भुञ्जते (२५)

क्रीते सोमे मैत्रावरुणाय दण्डम्प्र यच्छति मैत्रावरुणो
 हि पुरस्तादृत्विग्न्यो वाचं विभजति तामृत्विजो यजमाने
 प्रतिं ष्ठापयन्ति स्वाहा यज्ञम्मनसेत्याहु मनसा हि पुरुषो
 यज्ञमभिगच्छति स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामित्याहु द्यावापृथिव्योर्हि
 यज्ञः स्वाहोरोरन्तरिक्षादित्याहान्तरिक्षे हि यज्ञः स्वाहा यज्ञं
 वातादारभ इत्याहायम् (२६)

वाव यः पवते स यज्ञस्तमेव साक्षादा रभते मुष्टी करोति वाचं
 यच्छति यज्ञस्य धृत्या अदीक्षिष्टायम्ब्राह्मण इति त्रिरुपाश्वाह
 देवेभ्य एवैनम्प्राह त्रिरुच्चैरुभयेभ्य एवैनं देवमनुष्येभ्यः प्राह न
 पुरा नक्षत्रेभ्यो वाचं वि सृजेद्यत्पुरा नक्षत्रेभ्यो वाचं विसृजेद्यज्ञं
 विच्छिन्द्यात् (२७)

उदितेषु नक्षत्रेषु व्रतं कृणुतेति वाचं वि सृजति यज्ञव्रतो वै
 दीक्षितो यज्ञमेवाभि वाचं वि सृजति यदि विसृजेद्विष्णवीमृचमनु
 ब्रूयाद्यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञं सं तनोति दैवीन्धियम्मनामह
 इत्याह यज्ञमेव तन्म्रदयति सुपारा नो असद्वश इत्याह व्युष्टिमेवाव

रुन्धे (२८)

ब्रह्मवादिनो वदन्ति होतॄव्यं दीक्षितस्य गृहा(३)इ न
होतॄव्या(३)मिति हविर्वै दीक्षितो यज्जुहुयाद्यजमानस्यावदाय
जुहुयाद्यत्र जुहुयाद्यज्ञपरुरन्तरियाद्ये देवा मनोजाता मनोयुज
इत्याह प्राणा वै देवा मनोजाता मनोयुजस्तेष्वेव परोक्ष
जुहोति तत्रैव हुतं नेवाहुतः स्वपन्तं वै दीक्षितः रक्षांसि
जिघांसन्त्यग्निः (२९)

खलु वै रक्षोहाग्रे त्वः सु जांगृहि वयः सु
मन्दिषीमहीत्याहाग्निमेवाधिपां कृत्वा स्वपिति रक्षसामपहत्या
अब्रत्यमिव वा एष करोति यो दीक्षितः स्वपिति त्वमग्रे व्रतपा
असीत्याहाग्निर्यै देवानां व्रतपतिः स एवैनं व्रतमालम्भयति देव
आ मर्त्येष्वेत्याह देवः (३०)

ह्येष सन्मर्त्येषु त्वं यज्ञेष्वीड्य इत्याहैतः हि यज्ञेष्वीड्यतेऽप
वै दीक्षिताथ्सुषुपुषं इन्द्रियं देवताः क्रामन्ति विश्वे देवा अभि
मामाववृत्रन्नित्याहेन्द्रियेणैवैनं देवताभिः सं नयति यदेतद्यजुर्न
ब्रूयाद्यावन्त एव पशून्भि दीक्षेत् तावन्तोऽस्य पशवः स्यू
रास्वेयत् (३१)

सोमा भूयो भरेत्याहापरिमितानेव पशून्व रुन्धे चन्द्रमसि मम
भोगाय भवेत्याह यथादेवतमेवैनाः प्रति गृह्णाति वायवे त्वा वरुणाय

त्वेति॒ यदे॒वमे॒ता नानु॑दि॒शेदय॑थादे॒वतं॑ दक्षि॑णा गमये॒दा दे॒वता॑भ्यो
वृश्चे॒त यदे॒वमे॒ता अनु॑दि॒शति॑ यथादे॒वतमे॒व दक्षि॑णा गमयति॒ न
दे॒वता॑भ्य आ (३२)

वृश्च॒ते दे॒वीरा॑पो अ॒पां न॒पादि॒त्याह॑ यद्वो॒ मेध्यं॑ य॒ज्ञिय॑
सदे॒वं तद्वो॒ माव॑ क्रमिष॒मिति॑ वावै॒तदा॑हाच्छि॒न्नं तन्तुं॑ पृथि॒व्या अनु॑
गेष॒मित्या॑ह॒ सेतु॑मे॒व कृ॒त्वात्ये॑ति॥ (३३)

भुञ्जतेऽयञ्छिन्त्याद्बन्धेऽग्निराह देव इयं देवताभ्य आ त्रयस्त्रिंशच्च॥ [४]

दे॒वा वै दे॒वय॑ज॒नम॑ध्यव॒साय॑ दि॒शो न प्राजा॑नन्तेऽ३
न्यो॑न्यमु॒पाधा॑व॒न्त्वया॑ प्र जा॒नाम॑ त्वयेति॒ तेऽदि॑त्या॒३ स॒म॒ध्रिय॑न्त
त्वया॑ प्र जा॒नामे॒ति सा॒ब्रवी॑द्वरं वृ॒णै म॒त्प्रा॑यणा ए॒व वो॑ य॒ज्ञा
मदु॑दयना अस॒न्निति॑ तस्मा॑दादि॒त्यः प्रा॑यणीयो॒ यज्ञा॑नामादि॒त्य
उ॑दय॒नीयः॑ पश्च॒ दे॒वता॑ यजति॒ पश्च॒ दि॒शो दि॒शाम्प॒ज्ञात्यै॑ (३४)

अथो॒ पश्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तौ॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्धे पथ्या॑
स्व॒स्तिम॑यज॒न्प्राची॑मे॒व तया॑ दि॒शम्प्राजा॑नन्न॒ग्निना॑ दक्षि॒णा सोमे॑न
प्र॒तीची॑३ सवि॒त्रोदी॑चीमदि॒त्योर्ध्वा॑म्पथ्या॑ स्व॒स्तिं य॑जति प्राची॑मे॒व
तया॑ दि॒शम्प्रा जा॑नाति॒ पथ्या॑ स्व॒स्तिमि॑द्वाग्नी॒षोमौ॑ यजति॒ चक्षु॑षी
वा ए॒ते य॒ज्ञस्य॑ यद॒ग्नीषो॑मौ ताभ्या॑मे॒वानु॑ पश्यति (३५)

अ॒ग्नीषो॑मावि॒ष्ट्वा स॑वि॒तारं॑ यजति सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वानु॑
पश्यति॑ सवि॒तारं॑ मि॒ष्ट्वादिति॑ यजती॒यं वा अ॑दि॒तिर॒स्यामे॒व

प्रतिष्ठायानुं पश्यत्यदितिमिष्ट्वा मारुतीमृचमन्वाह मरुतो वै
 देवानां विशो देवविशं खलु वै कल्पमानम्मनुष्यविशमनुं
 कल्पते यन्मारुतीमृचमन्वाह विशां कृत्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 प्रयाजवदननूयाजम्प्रायणीयं कार्यमनूयाजवत् (३६)

अप्रयाजमुदयनीयमितीमे वै प्रयाजा अमी अनूयाजाः सैव
 सा यज्ञस्य सन्ततिस्तत्तथा न कार्यमात्मा वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा
 यत्प्रयाजानन्तरियादात्मानमन्तरियाद्यदनूयाजानन्तरियात्प्रजामन्तरि
 खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञः परा भवति यज्ञं
 पराभवन्तं यजमानोऽनु (३७)

परा भवति प्रयाजवदेवानूयाजवत्प्रायणीयं कार्यम्प्रयाजवदननूयाज
 नात्मानमन्तरेति न प्रजां न यज्ञः पराभवन्ति न यजमानः
 प्रायणीयस्य निष्कास उदयनीयमभि निर्वपति सैव सा यज्ञस्य
 सन्ततिर्याः प्रायणीयस्य याज्या यत्ता उदयनीयस्य याज्याः
 कुर्यात्पराङ्मुं लोकमा रोहेत्प्रमायुकः स्याद्याः प्रायणीयस्य
 पुरोनुवाक्यास्ता उदयनीयस्य याज्याः करोत्यस्मिन्नेव लोके प्रति
 तिष्ठति॥ (३८)

प्रज्ञात्यै पश्यत्यनूयाजवद्यजमानोऽनु पुरोनुवाक्यास्ता अष्टौ च॥ [५]

कद्रूश्च वै सुपर्णी चात्मरूपयोरस्पर्धेतां सा कद्रूः
 सुपर्णीमजयत्साब्रवीत्तृतीयस्यामितो दिवि सोमस्तमा हर

तेनात्मानं निष्क्रीणीष्वेतीयं वै कद्रूरसौ सुपर्णी छन्दांसि
सौपर्ण्याः साब्रवीदस्मै वै पितरौ पुत्रान्बिभृतस्तृतीयस्यामितो
दिवि सोमस्तमा हर तेनात्मानं निष्क्रीणीष्व (३९)

इति मा कद्रूरवोचदिति जगत्युदपतच्चतुर्दशाक्षरा सती
साप्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अक्षरौ अमीयेताः सा पशुभिश्च दीक्षया
चागच्छत्तस्माज्जगती छन्दसाम्पशव्यतमा तस्मात्पशुमन्तं दीक्षोप
नमति त्रिष्टुगुदपतत्रयोदशाक्षरा सती साप्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे
अक्षरौ अमीयेताः सा दक्षिणाभिश्च (४०)

तपसा चागच्छत्तस्मात्त्रिष्टुभौ लोके माध्यंदिने सवने
दक्षिणा नीयन्त एतत्खलु वाव तप इत्याहुयः स्वं ददातीति
गायत्र्युदपतच्चतुरक्षरा सत्यंजया ज्योतिषा तमस्या अजाभ्यरुन्द्र
तदजाया अजत्वः सा सोमं चाहरच्चत्वारि चाक्षराणि साष्टाक्षरा
समपद्यत ब्रह्मवादिनो वदन्ति (४१)

कस्मात्सत्याद्गायत्री कनिष्ठा छन्दसाः सती यज्ञमुखं
परीयायेति यदेवादः सोममाहरत्तस्माद्यज्ञमुखं पर्यैत् तस्मात्तेजस्विनी
पृथ्वा द्वे सवने समगृह्णन्मुखेनैकं यन्मुखेन समगृह्णात्तदधयत्तस्माद्वे
सवने शुक्रवती प्रातःसवनं च माध्यंदिनं च तस्मात्तृतीयसवन
ऋजीषमभि पुण्वन्ति धीतमिव हि मन्यन्ते (४२)

आशिरमव नयति सशुक्रत्वायाथो सम्भरत्येवैनत्तः

सोममाह्रियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः पर्यमुष्णात्स तिस्रो रात्रीः
परिमुषितोऽवसत्तस्मात्तिस्रो रात्रीः क्रीतः सोमो वसति ते देवा
अब्रुवन्स्त्रीकामा वै गन्धर्वाः स्त्रिया निष्क्रीणामेति ते वाचः
स्त्रियमेकहायनीं कृत्वा तया निरक्रीणन्त्सा रोहिद्रूपं कृत्वा
गन्धर्वेभ्यः (४३)

अपक्रम्यातिष्ठत्तद्रोहितो जन्म ते देवा अब्रुवन्नप
युष्मदक्रमीन्नास्मानुपावर्तते वि ह्वयामहा इति ब्रह्म गन्धर्वा
अवदन्नगायं देवाः सा देवान्गायत उपावर्तत तस्माद्गायन्तः स्त्रियः
कामयन्ते कामुका एनः स्त्रियो भवन्ति य एवं वेदाथो य एवं
विद्वानपि जन्येषु भवन्ति तेभ्य एव ददत्युत यद्वहुतयाः (४४)

भवन्त्येकहायन्या क्रीणाति वाचैवैनः सर्वया क्रीणाति
तस्मादेकहायना मनुष्या वाचं वदन्त्यकूटयाऽकर्णयाऽकाणया-
ऽश्लोण्याऽसप्तशफया क्रीणाति सर्वयैवैनं क्रीणाति यच्छ्वेतया
क्रीणीयाद्दुश्कर्मा यजमानः स्याद्यत्कृष्णयानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको
यजमानः स्याद्यद्विरूपया वात्रघ्नी स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो
जिनीयादरुणया पिङ्गाक्ष्या क्रीणात्येतद्वै सोमस्य रूपः स्वयैवैनं
देवतया क्रीणाति॥ (४५)

निष्क्रीणीष्व दक्षिणाभिश्च वदन्ति मन्यन्ते गन्धर्वेभ्यो बहुतयाः पिङ्गाक्ष्या दशं च॥ [६]

तद्विरण्यमभवत्तस्मादद्ध्यो हिरण्यम्पुनन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति

कस्मात्सत्यादन्स्थिकेन प्रजाः प्रवीयन्तेऽस्थन्वतीर्जायन्त इति
 यद्धिरण्यं घृतेऽवधाय जुहोति तस्मादन्स्थिकेन प्रजाः प्र वीयन्ते-
 ऽस्थन्वतीर्जायन्त एतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद्धृतं तेजो हिरण्यमियं
 ते शुक्र तनूरिदं वर्च इत्याह सतेजसमेवैनं सतनुम् (४६)

करोत्यथो सम्भरत्येवैनं यदबद्धमवदध्याद्गर्भाः प्रजानां
 परापातुकाः स्युर्बद्धमव दधाति गर्भाणां धृत्यै निष्टर्क्यम्बध्नाति
 प्रजानां प्रजननाय वाग्वा एषा यत्सोमक्रयणी जूरसीत्याह यद्धि
 मनसा जवते तद्वाचा वदति धृता मनसेत्याह मनसा हि वाग्धृता
 जुष्टा विष्णाव इत्याह (४७)

यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञायैवैनां जुष्टां करोति तस्यांस्ते सत्यसंवसः
 प्रसव इत्याह सवितृप्रसूतामेव वाचमव रुन्धे काण्डेकाण्डे
 वै क्रियमाणे यज्ञं रक्षांसि जिघांसन्त्येष खलु वा
 अरक्षोहतः पन्था योऽग्रेष्व सूर्यस्य च सूर्यस्य चक्षुरारुहमग्रेरक्षणः
 कनीनिकामित्याह य एवारक्षोहतः पन्थास्तं समारोहति (४८)

वाग्वा एषा यत्सोमक्रयणी चिदसि मनासीत्याह
 शास्त्येवैनामेतत्तस्माच्छिष्टाः प्रजा जायन्ते चिदसीत्याह यद्धि
 मनसा चेतयते तद्वाचा वदति मनासीत्याह यद्धि मनसाभिगच्छति
 तत्करोति धीरसीत्याह यद्धि मनसा ध्यायति तद्वाचा (४९)

वदति दक्षिणासीत्याह दक्षिणा ह्येषा यज्ञियासीत्याह

यज्ञियामेवैनं करोति क्षत्रियासीत्याह क्षत्रिया ह्येषादितिरस्युभयतःशी
 यदेवाऽऽदित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य उदयनीयस्तस्मादेवमाह
 यदबद्धा स्यादयता स्याद्यत्पदिबद्धानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको
 यजमानः स्यात् (५०)

यत्कर्णगृहीता वार्त्रघ्नी स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो
 जिनीयान्मित्रस्त्वा पदि बध्नात्वित्याह मित्रो वै शिवो
 देवानान्तेनैवैनं पदि बध्नाति पूषाध्वनः पात्वित्याहेयं वै
 पूषेमामेवास्या अधिपामकः समष्ट्या इन्द्रायाध्यक्षायेत्याहेन्द्रमेवास्या
 अध्यक्षं करोति (५१)

अनु त्वा माता मन्यतामनु पितेत्याहानुमतयैवैनया क्रीणाति
 सा देवि देवमच्छेहीत्याह देवी ह्येषा देवः सोम इन्द्राय
 सोममित्याहेन्द्राय हि सोमं आह्रियते यदेतद्यजुर्न ब्रूयात्पराच्येव
 सोमक्रयणीयाद्ब्रुवस्त्वा वर्तयत्वित्याह रुद्रो वै क्रूरः (५२)

देवानान्तमेवास्यै परस्ताद्धात्यावृत्यै क्रूरमिव वा एतत्करोति
 यद्ब्रुवस्य कीर्तयति मित्रस्य पथेत्याह शान्त्यै वाचा वा एष वि
 क्रीणीते यः सोमक्रयण्या स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सह रय्येत्याह
 वाचैव विक्रीय पुनरात्मन्वाचं धत्तेऽनुपदासुकास्य वाग्भवति य एवं
 वेद॥ (५३)

षट्पदान्यनु नि क्रामति षडहं वाङ्मातिं वदत्युत संवत्सरस्यायने
 यावत्येव वाक्तामवं रुन्धे सप्तमे पदे जुहोति सप्तपदा शक्करी
 पशवः शक्करी पशूनेवावं रुन्धे सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः
 सप्त छन्दाः स्युभयस्यावरुद्धौ वस्व्यसि रुद्रासीत्याह रूपमेवास्यां
 एतन्महिमानम् (५४)

व्याचष्टे बृहस्पतिस्त्वा सुमे रण्वत्वित्याह ब्रह्म वै
 देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनवं रुन्धे रुद्रो वसुभिरा
 चिकेतित्याहारवृत्त्यै पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन इत्याह
 पृथिव्या ह्येष मूर्धा यद्देवयजनमिडायाः पद इत्याहेडायाँ ह्येतत्पदं
 यत्सोमक्रयण्यै घृतवति स्वाहा (५)

इत्याह यदेवास्यै पदाद्धृतमपीड्यत् तस्मादेवमाह
 यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रक्षांसि यज्ञः
 हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्नित्वेव जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति
 न यज्ञः रक्षांसि घ्नन्ति काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञः
 रक्षांसि जिघांसन्ति परिलिखितः रक्षः परिलिखिता अरांतय
 इत्याह रक्षसामपहत्यै (५६)

इदमहः रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
 च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं
 द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति पशवो वै सोमक्रयण्यै

पदं यावत्सूतः सं वपति पशून्नेवाव रुन्धेऽस्मे राय इति सं
वपत्यात्मानमेवाध्वर्युः (५७)

पशुभ्यो नान्तरेति त्वे राय इति यजमानाय प्र यच्छति
यजमान एव रयिं दधाति तोते राय इति पर्त्रिया अर्धो वा
एष आत्मनो यत्पत्नी यथा गृहेषु निधत्ते तादृगेव तत्त्वष्टीमती
ते सपेयेत्याह त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानां रूपकद्रूपमेव पशुषु
दधात्यस्मै वै लोकाय गार्हपत्य आ धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो
यद्गार्हपत्य उपवपेदस्मिँल्लोके पशुमान्थस्याद्यदाहवनीये-
ऽमुष्मिँल्लोके पशुमान्थस्यादुभयोरुप वपत्युभयोरैवेन लोकयोः
पशुमन्तं करोति॥ (५८)

महिमानुः स्वाहापंहत्या अध्वर्युर्धीयते चतुर्विंशतिश्च॥ [८]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति विचित्यः सोमा (३) न विचित्या (३)
इति सोमो वा ओषधीनां राजा तस्मिन् यदापन्नं ग्रसितमेवास्य
तद्यद्विचिनुयाद्यथास्याद्वसितं निष्विदति तादृगेव तद्यन्न
विचिनुयाद्यथाक्षत्रापन्नं विधावति तादृगेव तत्क्षोधुकोऽध्वर्युः
स्यात्क्षोधुको यजमानः सोमविक्रयिन्सोमः शोधयेत्येव
ब्रूयाद्यदीतरम् (५९)

यदीतरमुभयेनैव सोमविक्रयिणमर्पयति तस्मात्सोमविक्रयी
क्षोधुकोऽरुणो ह स्माहौपवेशिः सोमक्रयण एवाहं तृतीयसवनमव

रुन्धे इति पशूनां चर्मन्मिमीते पशूनेवाव रुन्धे पशवो हि
तृतीयः सवनं यङ्कामयेतापशुः स्यादित्यृक्षतस्तस्य मिमीतर्क्षं वा
अपशव्यमपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्थस्यात् (६०)

इति लोमतस्तस्य मिमीतैतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैवास्मै
पशूनव रुन्धे पशुमानेव भवत्यपामन्ते क्रीणाति सरंसमेवैनं
क्रीणात्यमात्योऽसीत्याहामैवैनं कुरुते शुक्रस्ते ग्रह इत्याह शुक्रो
ह्यस्य ग्रहोऽनसाच्छं याति महिमानमेवास्याच्छं यात्यनसा (६१)

अच्छं याति तस्मादनोवाह्यं समे जीवनं यत्र खलु वा
एतं शीर्ष्णा हरन्ति तस्माच्छीर्षहार्यं गिरौ जीवनमभि त्यं
देवः संवितारमित्यतिच्छन्दसर्चा मिमीतेऽतिच्छन्दा वै सर्वाणि
छन्दांसि सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिर्मिमीते वर्ष्म वा एषा छन्दसां
यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसर्चा मिमीते वर्ष्मैवैनं समानानां
करोत्येकैकयोऽसर्गम् (६२)

मिमीतेऽयांतयान्नियायातयान्नियैवैनंमिमीते तस्मान्नानावीर्या
अङ्गुलयः सर्वास्वङ्गुष्ठमुप नि गृह्णाति तस्मात्समावद्वीर्यो-
ऽन्याभिरङ्गुलिभिस्तस्मात्सर्वा अनु सं चरति यत्सह सर्वाभिर्मिमीत
संश्लिष्टा अङ्गुलयो जायेरन्नेकैकयोऽसर्गमिमिमीते तस्माद्विभक्ता
जायन्ते पञ्च कृत्वो यजुषा मिमीते पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो

य॒ज्ञमे॒वाव॑ रु॒न्धे॒ पञ्च॒ कृ॒त्वंस्तू॒ष्णीम् (६३)

द॒श॒ सम्प॑द्यन्ते द॒शाक्ष॑रा वि॒राड॒न्नं वि॒राड्वि॒राजै॒वान्नाद्य॑म॒वं रु॒न्धे॒
यद्य॒जुषा॑ मि॒मी॒ते भू॒तमे॒वाव॑ रु॒न्धे॒ यत्तू॒ष्णीम्भ॑वि॒ष्यद्य॑द्वे ता॒वाने॒व
सोमः॑ स्या॒द्याव॑न्त॒म्मि॒मी॒ते यज॑मानस्यै॒व स्या॒न्नापि॑ स॒दस्या॑नां
प्र॒जाभ्य॑स्त्वेत्यु॒प॒ समू॑हति स॒दस्या॑ने॒वान्वाभ॑जति॒ वास॒सोप॑ न॒ह्यति॑
सर्व॑दे॒वत्य॑ वै (६४)

वा॒सः सर्वा॑भिरे॒वेन॑ दे॒वता॑भिः॒ सम॑र्धयति प॒शवो॒ वै सोमः॑
प्रा॒णाय॑ त्वेत्यु॒प॒ न॒ह्यति॑ प्रा॒णमे॒व प॒शुषु॑ दधाति व्या॒नाय॑ त्वेत्यनु॑
शृ॒न्थति॑ व्या॒नमे॒व प॒शुषु॑ दधाति॒ तस्मा॑त्स्व॒पन्त॑ प्रा॒णा न
ज॑हति॥ (६५)

इतरम्पशुमान्स्याद्यात्यनसोत्सर्गन्तूष्णीं सर्वदेवत्यं वै त्रयस्त्रिंशच्च॥ [९]

यत्क॒लया॑ ते श॒फेन॑ ते क्री॒णानी॑ति प॒णेता॑गोअ॒र्घं॑ सोमं॑
कुर्या॑द॒गोअ॒र्घं यज॑मान॒मगो॑अ॒र्घम॒ध्वर्यु॑ङ्गोस्तु म॒हिमा॑नं॒ नाव॑ तिरे॒द्रवा॑
ते क्री॒णानी॑त्ये॒व ब्रू॑याद्गोअ॒र्घमे॒व सोमं॑ क॒रोति॑ गोअ॒र्घं यज॑मानं
गोअ॒र्घम॒ध्वर्यु॑न्न गो॒र्महि॑मान॒मव॑ ति॒रत्य॑जया॑ क्रीणाति॒ सत॑प॒समे॒वेन॑
क्रीणाति॒ हिर॑ण्येन क्रीणाति॒ सशु॑क्रमे॒व (६६)

ए॒नं क्री॑णाति॒ धे॒न्वा क्री॑णाति॒ साशि॑रमे॒वेन॑ क्रीणात्यृष॒भेण॑
क्रीणाति॒ सेन्द्र॑मे॒वेन॑ क्रीणात्यन॒डुहा॑ क्रीणाति॒ वहि॑र्वा अ॒न॒ड्वान्

वहि॑नै॒व वहि॑ य॒ज्ञस्य॑ क्रीणाति मिथु॑नाभ्या॑ क्रीणाति
 मिथु॑नस्याव॑रुद्धौ वास॑सा क्रीणाति सर्व॑दे॒वत्य॑ वै वासः
 सर्वा॑भ्य ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्यः क्रीणाति द॒श सम्प॑द्यन्ते द॒शाक्ष॑रा
 वि॒राडन्न॑ वि॒राड्विराजै॑वान्नाद्य॒मव॑ रुन्धे (६७)

तप॑सस्त॒नूर॑सि प्र॒जाप॑ते॒र्वर्ण॑ इत्या॑ह प॒शुभ्य॑ ए॒व तद॑ध्व॒र्युर्नि
 हु॑त आ॒त्मनो॑ऽना॒व्रस्का॑य गच्छ॑ति श्रियं प्र प॒शूना॑प्नोति य ए॒वं वेद॑
 शु॒क्रं ते शु॒क्रेण॑ क्रीणा॒मीत्या॑ह यथा॒यजु॑रे॒वैतद्दे॒वा वै येन॑ हि॒रण्येन॑
 सोम॑म॒क्रीण॑न्तद॒भीष॑हा पुन॒राद॑दत् को हि तेज॑सा वि॒क्रेष्य॑त् इति॑
 येन॑ हि॒रण्येन॑ (६८)

सोमं॑ क्रीणी॒यात्तद॑भीषहा पुन॒रा द॑दीत् तेज॑ ए॒वात्म॑न्य॒त्तेऽस्मे
 ज्योतिः॑ सोम॒विक्र॑यिणि तम॑ इत्या॑ह ज्योति॑रे॒व यज॑माने दधाति
 तम॑सा सोम॒विक्र॑यिणं म॒र्पय॑ति यदनु॑पग्रथ्य ह॒न्याद॑न्द॒शूका॑स्ताः
 समाः॑ सर्पाः स्यु॒रिदम॑हः सर्पा॑णां द॒न्दशू॑कानां ग्री॒वा उप॑
 ग्र॒थ्नामी॑त्या॒हाद॑न्द॒शूका॑स्ताः समाः॑ सर्पा भ॑वन्ति तम॑सा
 सोम॒विक्र॑यिणं वि॒ध्यति॑ स्वानं (६९)

भ्राजे॑त्या॒हैते॑ वा अ॒मुष्मि॑ल्लोके सोम॑म॒रक्ष॑न्तेभ्यो-
 ऽधि॑ सोम॒माह॑रन् यदे॒तेभ्यः॑ सोम॒क्रय॑णान्ना॒नुदि॑शेद॒क्रीतो॑-
 ऽस्य॑ सोमः स्या॒न्नास्यै॑ते॒ऽमुष्मि॑ल्लोके सोमः॑ रक्षेयु॒र्यदे॑तेभ्यः
 सोम॒क्रय॑णाननुदि॒शति॑ क्री॒तोऽस्य॑ सोमो॑ भवत्ये॒तेऽस्या॑मुष्मि॑ल्लोके

सोमं रक्षन्ति॥ (७०)

सशुकमेव रुन्ध इति येन हिरण्येन स्वान् चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [१०]

वारु॒णो वै क्री॒तः सोम॒ उप॑न॒द्धो मि॒त्रो न ए॒हि सु॒मित्र॑धा॒
इत्या॒ह शान्त्या॒ इन्द्र॑स्यो॒रुमा वि॑श॒ दक्षि॑णमि॒त्याह॒ देवा॒ वै
यं सोम॒मक्री॑ण॒न्तमिन्द्र॑स्यो॒रौ दक्षि॑ण॒ आसा॑दय॒न्नेष॒ खलु॒ वा
ए॒तर्हीन्द्रो॒ यो यज॑ते॒ तस्मा॑दे॒वमा॒होदायु॑षा॒ स्वायु॑षेत्या॒ह दे॒वता॑
ए॒वान्वा॒रभ्यो॑त् (७१)

तिष्ठ॒त्युर्व॑न्तरि॒क्षमन्वि॑हीत्या॒हान्तरि॑क्षदे॒वत्यो॑ ३ ह्ये॒तर्हि॒ सोमो॑-
ऽदि॒त्याः सदो॑ऽस्यदि॒त्याः सद॒ आ सी॑देत्या॒ह यथा॑य॒जुरे॒वैतद्वि॒ वा
ए॒नमे॒तदर्ध॑यति॒ यद्वा॑रु॒णं स॒न्तम्मै॒त्रं क॒रोति॑ वा॒रुण्य॑र्चा सा॒दयति॑
स्वयै॒वैनं॑ दे॒वता॑या॒ सम॑र्धयति॒ वासं॑सा॒ पर्या॑न॒ह्यति॑ सर्वदे॒वत्यं॑ वै
वा॒सः सर्वा॑भिरे॒व (७२)

ए॒नं दे॒वता॑भिः॒ सम॑र्धय॒त्यथो॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ वने॑षु॒ व्यन्तरि॑क्षं
तता॑नेत्या॒ह वने॑षु॒ हि व्यन्तरि॑क्षं त॒तान् वाज॑म॒र्वथि॑स्वित्या॒ह वाज॑ः
ह्य॒र्वथ्सु॑ पयो॑ अ॒घ्निया॑स्वित्या॒ह पयो॑ ह्य॒घ्निया॑सु॒ हृथ्सु॑ क्र॒तुमि॒त्याह॒
हृथ्सु॑ हि क्र॒तुं वरु॑णो वि॒श्वंघ्नि॑मि॒त्याह॒ वरु॑णो॒ हि वि॒श्वंघ्नि॑न्दि॒वि
सूर्य॑म् (७३)

इत्या॒ह दि॒वि हि सूर्य॑ः सोम॒मद्रा॑वि॒त्याह॒ ग्रावा॑णो॒ वा
अ॒द्रय॑स्तेषु॒ वा ए॒ष सोमं॑ दधाति॒ यो यज॑ते॒ तस्मा॑दे॒वमा॒होदु॑ त्यं

जा॒तवे॑दस॒मिति॑ सौ॒र्यर्चा॑ कृ॒ष्णाजि॑न्म॒प्रत्यान॑ह्यति॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्या॒
उ॒स्त्रावे॑तं धू॒रषा॑हा॒वित्या॑ह यथा॒यजु॑रे॒वैतत्प्र॑ च्य॒वस्व॑ भुव॒स्पत॑
इत्या॑ह भू॒ताना॑ ५ हि (७४)

ए॒ष प॒तिर्वि॒श्वान्य॑भि धा॒मानि॑त्या॒ह वि॒श्वानि॑ ह्ये ३ षो॒-
ऽभि धा॒मानि॑ प्र॒च्यव॑न्ते मा त्वा॑ परि॒परी॑ वि॒द॒दित्या॑ह यदे॒वादः
सोम॑मा॒ह्रिय॑माणं गन्ध॒र्वो वि॒श्वाव॑सुः पर्य॒मुष्णा॑त्तस्मा॒देव॑मा॒हाप॑रि॒मोषा॑
यज॑मानस्य स्व॒स्त्यये॑न्य॒सीत्या॑ह यज॑मानस्यै॒वैष य॒ज्ञस्या॑न्वा॒रम्भो॑-
ऽन॑व॒छित्यै॑ वरु॒णो वा ए॒ष यज॑मानम॒भ्यैति॑ यत् (७५)

क्री॒तः सोम॑ उप॑न॒द्धो नमो॑ मि॒त्रस्य॑ वरु॒णस्य॑ चक्ष॑स
इत्या॑ह शान्त्या॒ आ सोमं॑ वह॑न्त्य॒ग्निना॑ प्र॒ति तिष्ठ॑ते तौ स॒म्भव॑न्तौ
यज॑मानम॒भि सम्भ॑वतः पु॒रा खलु॑ वावैष मे॒धाया॑त्मा॒नमा॑र॒भ्य चर॑ति
यो दी॑क्षि॒तो यद॑ग्री॒षोमी॑य॒म्पशु॑मा॒लभ॑त आ॒त्मनि॑ष्क्रय॑ण ए॒वास्य॑ स
तस्मा॑त्तस्य॒ नाश्य॑ पुरु॒षनि॑ष्क्रय॑ण इव॒ ह्यथो॑ खल्वा॒हुरग्री॑षोमा॒भ्यां
वा इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्निति॑ यद॑ग्री॒षोमी॑य॒म्पशु॑मा॒लभ॑ते वा॒र्त्रघ्न॑ ए॒वास्य॑
स तस्मा॑द्वा॒श्यां वा॒रुण्य॑र्चा परि॑ चरति॒ स्वयै॑वेन॑ दे॒वत॑या॒ परि॑
चरति॥ (७६)

अ॒न्वा॒रभ्यो॑त्स॒र्वाभिरे॒व सूर्यं॑ भू॒ताना॑ ५ ह्येति॑ यदा॑हुः स॒प्तविं॑शतिश्च॥ [११]

यदु॒भौ दे॒वासुरा॑ मि॒थस्तेषा॑ सुव॒र्गं यद्वा॑ अनी॒शानः॑ पु॒रोह॑विषि॒ तेभ्यः॑ सो॒त्तर॑वेदि॒र्बद्धं॑ दे॒वस्याग्नि॑ ५

शिरो॑ वा एका॑दश॥ [१२] यदु॒भावि॑त्या॒ह दे॒वानां॑ य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॑ न रथा॑य॒ यज॑मानाय

पुरस्तादुर्वाचीन्नवपञ्चाशत्॥59॥ यदुभौ दुह एवैनौम्॥

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यदुभौ विमुच्यातिथ्यं गृहीयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यदुभावविमुच्य
यथानागतायातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्विमुक्तोऽन्योऽनङ्गान्भवत्यविमुक्त
ऽन्योऽथातिथ्यं गृह्णाति यज्ञस्य सन्तत्यै पत्यन्वारभते पत्नी हि
पारीणह्यस्येशे पत्नियैवानुमतं निर्वपति यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति
मिथुनं तदथो पत्निया एव (१)

एष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्यै यावद्विर्वै राजानुचरैरागच्छति
सर्वेभ्यो वै तेभ्य आतिथ्यं क्रियते छन्दांसि खलु वै सोमस्य
राज्ञोऽनुचराण्यग्रेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह गायत्रिया एवैतेन
करोति सोमस्यातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह त्रिष्टुभं एवैतेन
करोत्यतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह जगत्यै (२)

एवैतेन करोत्यग्र्यै त्वा रायस्पोषदात्रे विष्णवे त्वेत्याहानुष्टुभं
एवैतेन करोति श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वेत्याह गायत्रिया
एवैतेन करोति पञ्च कृत्वो गृह्णाति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो
यज्ञमेवाव रुन्धे ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्याद्वायत्रिया उभयत
आतिथ्यस्य क्रियत इति यदेवादः सोममा (३)

अहरत्तस्माद्वायत्रिया उभयत आतिथ्यस्य क्रियते
 पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदातिथ्यं नवंकपालः
 पुरोडाशो भवति तस्मान्नवधा शिरो विष्यूतन्नवंकपालः पुरोडाशो
 भवति ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता स्तोमेन सम्मितास्तेजस्त्रिवृत्तेजं
 एव यज्ञस्य शीर्षं दधाति नवंकपालः पुरोडाशो भवति ते
 त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता प्राणेन सम्मितास्त्रिवृद्वै (४)

प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणमभिपूर्वं यज्ञस्य शीर्षं दधाति
 प्रजापतेर्वा एतानि पक्ष्माणि यदश्ववाला ऐक्ष्वी तिरश्ची
 यदाश्ववालः प्रस्तुरो भवत्यैक्ष्वी तिरश्ची प्रजापतेरेव तच्चक्षुः
 सम्भरति देवा वै या आहुतीरजुहवुस्ता असुरा निष्कावमादन्ते
 देवाः कार्ष्ण्यमपश्यन्कर्मण्यो वै कर्मनेन कुर्वीतेति ते
 कार्ष्ण्यमयान्परिधीन् (५)

अकुर्वत तैर्वै ते रक्षाऽस्यपाघ्नत यत्कार्ष्ण्यमयाः परिधयो
 भवन्ति रक्षंसामपहत्यै सऽस्पर्शयति रक्षंसामनन्ववचाराय न
 पुरस्तात्परि दधात्यादित्यो ह्यवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाऽस्यपहत्यूर्ध्वं
 समिधावा दधात्युपरिष्ठादेव रक्षाऽस्यपहन्ति यजुषान्यां
 तूष्णीमन्यामिथुनत्वाय द्वे आ दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति (६)

अग्निश्च वा एतौ सोमश्च कथा सोमायातिथ्यं क्रियते नाग्नय
 इति यदग्नावग्निम्मथित्वा प्रहरति तेनैवाग्नयं आतिथ्यं क्रियते-

ऽथो खल्वाहुरग्निः सर्वा देवता इति यद्विरासाद्याग्निम्मन्थति
हव्यायैवासन्नाय सर्वा देवता जनयति॥ (७)

परित्रिया एव जगत्या आ त्रिवृद्वै परिधीन् वन्दन्त्येकचत्वारिंशच्च॥ [१]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्तेऽ
३ न्योन्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाः पञ्चधा व्यक्रामन्नग्निर्वसुभिः
सोमो रुद्रैरिन्द्रो मरुद्भिर्वरुण आदित्यैर्बृहस्पतिर्विश्वैर्देवैस्तै-
ऽमन्यन्तासुरेभ्यो वा इदमभ्रातृव्येभ्यो रध्यामो यन्मिथो विप्रियाः
स्मो या न इमाः प्रियास्तनुवस्ताः समवद्यामहे ताभ्यः स
निर्ऋच्छाद्यः (८)

नः प्रथमोऽ ३ न्योन्यस्मै द्रुह्यादिति तस्माद्यः सतानूनप्रिणाम्प्रथम
द्रुह्यति स आर्तिमार्च्छति यत्तानूनप्रः समवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति पञ्च कृत्वोऽव द्यति पञ्चधा
हि ते तथ्समवाद्यन्ताथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव
रुद्ध आपतये त्वा गृह्णामीत्याह प्राणो वै (९)

आपतिः प्राणमेव प्रीणाति परिपतय इत्याह मनो
वै परिपतिर्मन एव प्रीणाति तनूनप्र इत्याह तनुवो हि
ते ताः समवाद्यन्त शाकुरायेत्याह शक्त्यै हि ते ताः
समवाद्यन्त शक्नन्नोजिष्ठायेत्याहौजिष्ठः हि ते तदात्मनः
समवाद्यन्तानाधृष्टमस्यनाधृष्यमित्याहानाधृष्टः ह्येतदनाधृष्यं
देवानामोजः (१०)

इत्याह देवानां ह्येतदोजोऽभिषस्तिपा अनभिषस्तेन्यमित्याहा
 ह्येतदनभिषस्तेन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामित्याह
 यथायजुरैतद्धृतं वै देवा वज्रं कृत्वा सोममघ्नन्नन्तिकमिव खलु
 वा अस्यैतच्चरन्ति यत्तानूनप्रेणं प्रचरन्त्यंशुरंशुस्ते देव सोमा
 प्यायतामित्याह यत् (११)

एवास्यापुवायते यन्मीयते तदेवास्यैतेना प्याययत्या
 तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वेत्याहोभावेवेन्द्रं च सोमं
 चा प्याययत्या प्यायय सखीन्थ्सन्या मेधयेत्याहृत्विजो वा अस्य
 सखायस्तानेवा प्याययति स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीय (१२)

इत्याहशिषमेवैतामा शास्ते प्र वा एतैःस्माल्लोकाच्चवन्ते
 ये सोममाप्याययन्त्यन्तरिक्षदेवत्यो हि सोम आप्यायित एष्टा
 रायः प्रेषे भगायेत्याह द्यावापृथिवीभ्यामेव नमस्कृत्यास्मिल्लोके
 प्रति तिष्ठन्ति देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा बिभ्यतो-
 ऽग्निम्प्राविशन्तस्मादाहुरग्निः सर्वा देवता इति ते (१३)

अग्निमेव वरूथं कृत्वासुरानभ्यभवन्नग्निमिव खलु वा एष प्र
 विंशति योऽवान्तरदीक्षामुपैति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवत्यात्मानमेव दीक्षया पाति प्रजामवान्तरदीक्षया
 सन्तराम्मेखलां समायच्छते प्रजा ह्यात्मनोऽन्तरतरा तप्तव्रतो
 भवति मदन्तीभिर्मार्जयते निर्ह्यग्निः शीतेन वायति समिद्धौ या
 ते अग्ने रुद्रिया तनूरित्याह स्वयैवैनद्देवतया व्रतयति सयोनित्वाय

शान्त्यै॥ (१४)

यो वा ओजं आहु यदंशीयेति तैऽग्न एकादश च॥ [२]

तेषामसुराणान्तिस्रः पुरं आसन्नयस्मय्यवमाऽथ रज्जताऽथ
हरिणी ता देवा जेतुन्नाशंकुवन्ता उपसदेवाजिगीषन्तस्मादाहुर्यश्चैवं
वेद यश्च नोपसदा वै महापुरं जयन्तीति त इषुः
समंस्कुर्वताग्निमनीकः सोमः शल्यं विष्णुन्तेजन्तेऽब्रुवन्क
इमामसिष्यतीति (१५)

रुद्र इत्यब्रुवन्नद्रो वै क्रूरः सोऽस्यत्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणा
अहमेव पशूनामधिपतिरसानीति तस्माद्बुध्रः पशूनामधिपतिस्ताः
रुद्रोऽवासृजत्स तिस्रः पुरो भित्तवैभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदत्
यदुपसदं उपसद्यन्ते भ्रातृव्यपराणुत्यै नान्यामाहुतिम्पुरस्ताञ्जुहुयाद्यदन्

अन्यन्मुखं कुर्यात्स्रुवेणाधारमा धारयति यज्ञस्य प्रज्ञात्यै
पराङ्तिक्रम्य जुहोति परांच एवैभ्यो लोकेभ्यो यजमानो
भ्रातृव्यान्प्राणुदत्ते पुनरत्याक्रम्योपसदं जुहोति प्रणुद्यैवैभ्यो
लोकेभ्यो भ्रातृव्याञ्जित्वा भ्रातृव्यलोकमभ्यारोहति देवा वै याः
प्रातरुपसदं उपासीदन्नहस्ताभिरसुरान्प्राणुदन्त याः सायः रात्रियै
ताभिर्यत्सायम्प्रातरुपसदः (१७)

उपसद्यन्तेऽहोरात्राभ्यामेव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्प्राणुदत्ते याः
प्रातर्याज्याः स्युस्ताः सायम्पुरोनुवाक्याः कुर्यादयातयामत्वाय

तिस्र उ॒पसद॑ उ॒पैति॑ त्रयं इ॒मे लो॒का इ॒माने॒व लो॒कान्प्री॑णाति
षट्थसम्प॑द्यन्ते षड्वा ऋ॒तवं ऋ॒तूने॒व प्री॑णाति द्वाद॑शाहीने सोम॒
उ॒पैति॑ द्वाद॑श मा॒साः संव॑त्सरः संव॑त्स॒रमे॒व प्री॑णाति चतु॑र्विंशतिः
सम् (१८)

प॒द्यन्ते चतु॑र्विंशतिर॒र्धमा॒सा अ॒र्धमा॒साने॒व प्री॑णा॒त्यारा॑ग्रामवान्त॒
का॒मये॑तास्मिन्मे॒ लो॒केऽर्धु॑कः स्या॒दित्ये॒कम॒ग्रेऽथे॒ द्वाव॑थ॒ त्रीन॑थ॒
च॒तुरं ए॒षा वा आ॒रा॑ग्रा॒वान्तर॑दीक्षास्मिन्ने॒वास॑मै॒ लो॒केऽर्धु॑कम्भवति
प॒रोव॑रीयसीम॒वान्तर॑दीक्षामुपे॒याद्यः॑ का॒मये॑ता॒मुष्मि॑न्मे॒ लो॒के॒
ऽर्धु॑कः स्या॒दिति॑ च॒तुरोऽग्रे॑ऽथ॒ त्रीन॑थ॒ द्वाव॑थैक॒मेषा॑ वै
प॒रोव॑रीयस्य॒वान्तर॑दीक्षामुष्मिन्ने॒वास॑मै॒ लो॒केऽर्धु॑कम्भवति॥ (१९)

अ॒सि॒ष्यती॑ति जुहु॒याथ्सा॒यम्प्रा॑तरु॒पसद॑श्चतु॑र्विंशतिः स॒ञ्चतुरो॑ऽग्रे षोड॑श च॥ [३]

सुव॒र्गं वा ए॒ते लो॒कं य॑न्ति॒ य उ॒पसद॑ उप॒यन्ति॑ तेषां॒ य उ॒न्नय॑न्ते
ही॒यन्त ए॒व स नोद॑नेषीति॒ सू॒त्रीय॑मिव॒ यो वै स्वा॑र्थेतां॒ यता॑ः श्रान्तो
ही॒यन्त उ॒त स नि॒ष्ठ्याय॑ स॒ह व॑सति॒ तस्मा॑त्स॒कृदु॒न्नीय॑ नाप॒रमु॒न्नये॑त
द॒धोन्न॑येतै॒तद्वै प॑शूना॒ रूप॑ रूपेणै॒व प॑शूनव॒ रुन्धे॑ (२०)

य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त॒ विष्णू॑ रूपं कृ॒त्वा स पृ॑थि॒वीम्प्रा॑वि॒शत्तं॑
दे॒वा ह॑स्ता॒न्स॒रभ्यै॑च्छन्तमिन्द्र॑ उप॒र्युप॑र्यत्य॒क्राम॑त्सो॒ऽब्रवी॑त्को
मा॒यमु॑पर्यु॒पर्यत्य॑क्रमी॒दित्य॑हं दु॒र्गे ह॑न्तेत्यथ॒ कस्त्व॑मित्य॒हं
दु॒र्गादा॑हर्तेति॒ सोऽब्र॑वीद्दु॒र्गे वै ह॑न्ता॒वोच॑था वरा॒होऽयं॑

वाममोषः (२१)

सप्तानां गिरीणाम्पुरस्ताद्वित्तं वेद्यमसुराणाम्बिभर्ति तं जहि
यदि दुर्गे हन्तासीति स दर्भपुञ्जीलमुद्धृत्य सप्त गिरीन्भित्त्वा
तमहन्त्यसोऽब्रवीद्दुर्गाद्वा आहर्तावोचथा एतमा हरेति तमेभ्यो
यज्ञ एव यज्ञमाहरद्यत्तद्वित्तं वेद्यमसुराणामविन्दन्त तदेकं वेद्यै
वेदित्वमसुराणाम् (२२)

वा इयमग्र आसीद्यावदासीनः परापश्यति तावद्देवानान्ते देवा
अब्रुवन्नस्त्वेव नोऽस्यामपीति कियद्वो दास्याम इति यावदियं
सलावृकी त्रिः परिक्रामति तावन्नो दत्तेति स इन्द्रः सलावृकी
रूपं कृत्वेमां त्रिः सर्वतः पर्यक्रामत्तदिमामविन्दन्त यदिमामविन्दन्त
तद्वेद्यै वेदित्वम् (२३)

सा वा इयं सर्वैव वेदिरियति शक्ष्यामीति त्वा अवमायं
यजन्ते त्रिंशत्पदानि पश्चात्तिरश्नी भवति षट्त्रिंशत्प्राची
चतुर्विंशतिः पुरस्तात्तिरश्नी दशदश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा
विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुद्ध उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं
तदप हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः परा भवन्ति बर्हिः स्तृणाति
तस्मादोषधयः पुनरा भवन्त्युत्तरम्बर्हिष उत्तरबर्हिः स्तृणाति
प्रजा वै बर्हिर्यजमान उत्तरबर्हिर्यजमानमेवायंजमानादुत्तरं
करोति तस्माद्यजमानोऽयंजमानादुत्तरः॥ (२४)

यद्वा अनी॑शानो भार॑मा॒दत्ते वि वै स लि॑शते॒ यद्वा॑द॒श
सा॒हस्यो॑प॒सदः॒ स्युस्ति॑स्रो॒ऽहीन॑स्य॒ य॒ज्ञस्य॒ विलो॑म क्रियेत॒ तिस्र॑
ए॒व सा॒हस्यो॑प॒सदो॒ द्वाद॑शा॒हीन॑स्य॒ य॒ज्ञस्य॑ सवीर्य॒त्वाया॑थो॒ सलो॑म
क्रियते॒ व॒त्सस्यै॑कः॒ स्तनो॑ भा॒गी हि सोऽथै॑कः॒ स्तनं॑ व्र॒तमु॑पैत्यथ
द्वा॒वथ॒ त्री॒नथ॑ च॒तुर॑ ए॒तद्वै (२५)

क्षुर॑प॒वि नाम॑ व्र॒तं येन॒ प्र जा॒तान्भ्रातृ॑व्यान्नुद॒ते
प्रति॑ जनि॒ष्यमा॑णानथो॒ कनी॑यसै॒व भूय॒ उपै॑ति च॒तुरोऽग्रे॑
स्तनान्॑व्र॒तमु॑पैत्यथ॒ त्री॒नथ॒ द्वा॒वथै॑कमे॒तद्वै सु॑जघ॒नं नाम॑ व्र॒तं
त॒प॒स्य॑ सु॒वर्ग्य॑मथो॒ प्रैव जा॑यते प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्यवा॒गू रा॑ज॒न्य॑स्य
व्र॒तं क्रू॒रे॒व वै य॑वा॒गूः क्रू॒र इ॒व (२६)

रा॒ज॒न्यो॑ व॒ज्र॑स्य रू॒प॑ स॒मृ॒द्ध्या आ॒मि॒क्षा वै॒श्य॑स्य पा॒कय॒ज्ञस्य॑
रू॒प॒म्पु॒ष्ट्यै॑ पयो॑ ब्रा॒ह्म॒णस्य॒ तेजो॑ वै ब्रा॒ह्म॒णस्ते॒जः प॒यस्ते॒जसै॒व तेजः॑
प॒य आ॒त्म॒न्ध॒त्तेऽथो॒ प॒यसा॑ वै गर्भा॑ वर्ध॒न्ते गर्भ॑ इ॒व खलु॒ वा ए॒ष
यद्दी॑क्षितो॒ यद॑स्य॒ पयो॑ व्र॒तम्भ॑व॒त्यात्मा॑नमे॒व तद्व॑र्धयति॒ त्रिव॑रतो॒ वै
मनु॑रासी॒द्विव॑रता॒ असु॑रा॒ एक॑व्रताः (२७)

दे॒वाः प्रा॒तर्म॒ध्यन्दि॑ने सा॒यं तन्मनो॑व्र॒तमा॑सीत्पा॒कय॒ज्ञस्य॑
रू॒प॒म्पु॒ष्ट्यै॑ प्रा॒तश्च॑ सा॒यं चासु॑राणां निर्म॒ध्यं क्षु॒धो रू॒पं तत॑स्ते
परा॑भवन्म॒ध्यन्दि॑ने मध्य॒रात्रे दे॒वानां॑ तत॑स्ते॒ऽभव॑न्सु॒वर्गं
लो॒कमा॑यन् यद॑स्य म॒ध्यन्दि॑ने मध्य॒रात्रे व्र॒तम्भ॑वति मध्य॒तो

वा अत्रेन भुञ्जते मध्यत एव तदूर्जं धत्ते भ्रातृव्याभिभूत्यै
भवत्यात्मना (२८)

पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति गर्भो वा एष यद्दीक्षितो
योनिर्दीक्षितविमितं यद्दीक्षितो दीक्षितविमितात्प्रवसेद्यथा योनेर्गर्भः
स्कन्दति तादृगेव तन्न प्रवस्तव्यमात्मनो गोपीथायैष वै
व्याघ्रः कुलगोपो यदग्निस्तस्माद्यद्दीक्षितः प्रवसेत्स एनमीश्वरो-
ऽनूत्थाय हन्तोर्न प्रवस्तव्यमात्मनो गुप्त्यै दक्षिणतः शय एतद्वै
यजमानस्यायतनं स्व एवायतने शयेऽग्निमभ्यावृत्य शये देवता
एव यज्ञमभ्यावृत्य शये॥ (२९)

एतद्वै कूर इवैकव्रता आत्मना यजमानस्य त्रयोदश च॥ [५]

पुरोहविषि देवयजने याजयेद्यं कामयेतोपैनमुत्तरो
यज्ञो नमेदभि सुवर्गं लोकं जयेदित्येतद्वै पुरोहविर्देवयजनं
यस्य होता प्रातरनुवाकमनुब्रुवन्नग्निमप आदित्यमभि
विपश्यत्युपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्यभि सुवर्गं लोकं जयत्याप्ते
देवयजने याजयेद्भ्रातृव्यवन्तम्पन्था वाधिस्पर्शयेत्कर्त वा
यावन्नानसे यातवै (३०)

न रथायैतद्वा आप्तं देवयजनमाप्नोत्येव भ्रातृव्यं
नैनम्भ्रातृव्य आप्नोत्येकोन्नते देवयजने याजयेत्पशुकाममेकोन्नताद्वै
देवयजनादङ्गिरसः पशूनसृजन्तान्तरा सदोहविधानि उन्नतं
स्यादेतद्वा एकोन्नतं देवयजनम्पशुमानेव भवति त्र्युन्नते

देवयजने याजयेत्सुवर्गकामञ्च्युन्नताद्वै देवयजनादङ्गिरसः सुवर्गं
लोकमायन्नन्तराहवनीयं च हविर्धानं च (३१)

उन्नतः स्यादन्तरा हविर्धानं च सदश्चान्तरा सदश्च
गार्हपत्यं चैतद्वै च्युन्नतं देवयजनं सुवर्गमेव लोकमेति
प्रतिष्ठिते देवयजने याजयेत्प्रतिष्ठाकाममेतद्वै प्रतिष्ठितं देवयजनं
यत्सर्वतः समम्प्रत्येव तिष्ठति यत्रान्याअन्या ओषधयो व्यतिषक्ताः
स्युस्तद्याजयेत्पशुकाममेतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैवास्मै
पशून् (३२)

अव रुन्धे पशुमानेव भवति निर्ऋतिगृहीते देवयजने
याजयेद्यं कामयेत् निर्ऋत्यास्य यज्ञं ग्राहयेयमित्येतद्वै
निर्ऋतिगृहीतं देवयजनं यत्सदृश्यै सत्या ऋक्षन्निर्ऋत्यैवास्य
यज्ञं ग्राहयति व्यावृत्ते देवयजने याजयेद्वावृत्कामं यम्पात्रे वा
तल्पे वा मीमांसेरन्प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणः स्यात्प्राचीनं
गार्हपत्यादेतद्वै व्यावृत्तं देवयजनं वि पाप्मना भ्रातृव्येणा वर्तते
नैनम्पात्रे न तल्पे मीमांसन्ते कार्यं देवयजने याजयेद्भूतिकामं
कार्यो वै पुरुषो भवत्येव॥ (३३)

यातवै हविर्धानंश्च पशून्पाप्मनाऽष्टादश च॥ [६]

तेभ्य उत्तरवेदिः सिंही रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठते
देवा अमन्यन्त यतरान् वा इयमुपावर्त्स्यति त इदम्भविष्यन्तीति

तामुपा॑मन्त्रयन्त॒ साब्र॑वी॒द्वरं॑ वृणै॒ सर्वा॑न्मया॒ कामा॑न्व्य॒श्जव॑थ॒ पूर्वा॑
तु मा॒ऽग्नेराहु॑तिर॒श्जव॑ता॒ इति॑ तस्मा॑दुत्तरवेदिम्पूर्वाम॒ग्नेर्व्याघा॑रयन्ति
वारे॑वृ॒तः॒ ह्यस्यै॑ शम्य॒या परि॑ मिमी॒ते (३४)

मात्रै॒वास्यै॒ साऽथो॑ यु॒क्तेनै॒व यु॒क्तम॑व॒ रुन्धे॑ वि॒त्ताय॑नी
मे॒ऽसीत्या॑ह॒ वि॒त्ता ह्ये॒ना॒नाव॑त्ति॒त्ताय॑नी मे॒ऽसीत्या॑ह॒ ति॒क्तान्
ह्ये॒ना॒नाव॑दव॒तान्मा नाथि॑तमि॒त्याह॑ नाथि॒तान् ह्ये॒ना॒नाव॑दव॒तान्मा
व्यथि॑तमि॒त्याह॑ व्यथि॒तान् ह्ये॒ना॒नाव॑द्विदे॒रग्नि॑र्नभो॒ नाम॑ (३५)

अ॒ग्ने अ॒ङ्गिर॑ इति॒ त्रि॒रह॑रति॒ य ए॒वैषु॑ लो॒केष्व॒ग्नय॑स्ताने॒वाव॑
रुन्धे॑ तू॒ष्णीं च॑तु॒र्थः॒ ह॒रत्य॑नि॒रुक्त॑मे॒वाव॑ रुन्धे॑ सि॒ः॒हीर॑सि
महि॒षीर॑सीत्या॑ह॒ सि॒ः॒हीर॑ह्येषा॒ रूपं॑ कृ॒त्वोभ॑या॒नन्तरा॑प॒क्रम्या॑ति॒ष्ठदु॒रु
प्र॒थस्वो॑रु ते॒ य॒ज्ञप॑तिः प्रथता॒मि॒त्याह॑ यज॑मानमे॒व प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑
प्रथ॑यति ध्रु॒वा (३६)

असी॑ति स॒ ह॑न्ति धृ॒त्यै दे॒वेभ्यः॑ शु॒न्धस्व॑ दे॒वेभ्यः॑
शु॒म्भस्वे॒त्यव॑ चो॒क्षति॑ प्र च॑ किरति॒ शु॒द्ध्या इन्द्र॑घोषस्त्वा॒ वसु॑भिः
पु॒रस्ता॑त्पा॒त्वित्या॑ह॒ दिग्भ्य॑ ए॒वेना॑ प्रो॒क्षति॑ दे॒वाः॒श्चेदु॑त्तरवेदि॒रुपा॑व॒वर्ती॑ह
वि ज॑यामहा॒ इत्य॑सु॒रा व॒ज्रमु॑द्यत्य॒ दे॒वान॒भ्याय॑न्त॒ तानि॑न्द्रघो॒षो
वसु॑भिः पु॒रस्ता॑दप॒ (३७)

अ॒नु॒द॒त॒ मनो॑जवाः पि॒तृभि॑र्दक्षि॒णतः॑ प्रचे॒ता रु॒द्रेः
प॒श्चाद्वि॑श्वक॑र्मादि॒त्यैरु॑त्तर॒तो यदे॒वमु॑त्तरवेदिं प्रो॒क्षति॑ दिग्भ्य

ए॒व तद्य॑ज॒मानो॒ भ्रात॑र॒व्यान्प्रणु॑दत॒ इन्द्रो॒ यती॑न्ध॒सालावृ॑केभ्यः
प्राय॑च्छु॒त्तान्दक्षि॑णत॒ उत्तर॑वेद्या॒ आद॑न् यत्प्रोक्ष॑णीनामुच्छि॒ष्येत्
तद्दक्षि॑णत॒ उत्तर॑वेद्यै॒ नि न॑येद्यदे॒व तत्र॑ कू॒रं तत्तेन॑ शमयति॒ यं
द्विष्या॑त्तं ध्या॑येच्छु॒चैवैन॑मर्पयति॥ (३८)

मिमीते नाम ध्रुवाऽपं शुचा त्रीणि च॥

सोत्तरवेदिर्ब्रवीत्सर्वान्मया कामान्व्यश्नवथेति ते
देवा अकामयन्तासुरान्भ्रातृव्यानभि भवेमेति तेऽजुहवुः
सि॒५हीर॑सि सपत्नसा॒ही स्वा॑हेति तेऽसुरान्भ्रातृव्यानभ्य॑भवन्ते-
ऽसुरान्भ्रातृव्यानभिभूया॑कामयन्त प्र॒जां वि॑न्देमहीति तेऽजुहवुः
सि॒५हीर॑सि सुप्रजा॒वनिः स्वा॑हेति ते प्र॒जाम॑विन्दन्त ते प्र॒जां
वित्त्वा (३९)

अ॒का॒म॒यन्त॑ प॒शून् वि॒न्दे॒म॒हीति॑ तेऽजुहवुः सि॒ं॒हीर॑सि
रा॒यस्पोष॑वनिः स्वाहेति॑ ते प॒शून्वि॒न्दन्त॑ ते प॒शून् वि॒त्त्वाऽ
का॒म॒यन्त॑ प्र॒तिष्ठां॑ वि॒न्दे॒म॒हीति॑ तेऽजुहवुः सि॒ं॒हीर॑स्यादित्य॒वनिः॑
स्वाहेति॑ त इ॒मा॒म्प्र॒तिष्ठा॑म॒विन्दन्त॑ त इ॒मा॒म्प्र॒तिष्ठां॑ वि॒त्त्वाका॑म॒यन्त॑
दे॒वता॑ आ॒शिष॑ उपेया॒मेति॑ तेऽजुहवुः सि॒ं॒हीर॑स्या वंह
दे॒वान्दे॒वयते॑ (४०)

यजमानाय स्वाहेति ते देवता आशिष उपायन्पश्च कृत्वो
व्याघारयति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धेऽक्षण्या
व्याघारयति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै

भूतेभ्यस्त्वेति सुचमुद्गृह्णाति य एव देवा भूतास्तेषान्तद्वांगधेयन्तानेव तेन प्रीणाति पौतुद्रवान्परिधीन्परि दधात्येषाम् (४१)

लोकानां विधृत्या अग्नेस्त्रयो ज्यायांसो भ्रातर आसन्ते देवेभ्यो हव्यं वहन्तः प्रामीयन्त सौऽग्निरबिभेदित्थं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति स निलायत स यां वनस्पतिष्ववसत्ताम्पूतुद्रौ यामोषधीषु तां सुगन्धितेजने याम्पशुषु ताम्पेत्वंस्यान्तरा शृङ्गे तं देवताः प्रैषमैच्छन्तमन्वविन्दन्तमब्रुवन् (४२)

उप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति सौऽब्रवीद्वरं वृणै यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दात्तन्मे भ्रातृणाम्भागधेयमसदिति तस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दति तेषान्तद्वांगधेयं तानेव तेन प्रीणाति सौऽमन्यतास्थन्वन्तो मे पूर्वं भ्रातरः प्रामेषतास्थानिं शातया इति स यानि (४३)

अस्थान्यशातयत तत्पूतुद्वभवद्यन्मांसमुपमृतं तद्गुल्गुलु यदेतान्त्सम्भारान्त्सम्भरत्यग्निमेव तत्सम्भरत्यग्नेः पुरीषमसीत्याहाग्नेर्यत्सम्भारा अथो खल्वाहुरेते वावैनं ते भ्रातरः परि शेरे यत्पौतुद्रवाः परिधय इति॥ (४४)

वित्वा देवयत एषामब्रुवन् यानि चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [८]

बद्धमव स्यति वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति प्र णेनेक्ति मेध्ये एवैनं करोति सावित्रियर्चा हुत्वा हविर्धाने प्र वर्तयति सवितृप्रसूत

ए॒वैने॒ प्र वर्त॑यति॒ वरु॑णो॒ वा ए॒ष दु॒र्वागु॑भ॒यतो॑ ब॒द्धो यदक्षः॑ स
यदु॒त्सर्जे॑द्यज॒मानस्य॑ गृ॒हान॒भ्युत्स॑र्जे॒त्सुवा॑ग्दे॒व दुर्या॑ः॒ आ व॒देत्या॑ह
गृ॒हा वै दुर्याः॑ शान्त्यै॒ पत्नी॑ (४५)

उपा॑नक्ति॒ पत्नी॒ हि सर्व॑स्य मि॒त्रमि॑त्र॒त्वाय॒ यद्वै पत्नी॑
य॒ज्ञस्य॑ क॒रोति॑ मिथु॒नं तदथो॑ पत्नि॒या ए॒वैष य॒ज्ञस्या॑न्वा॒रम्भो॒-
ऽन॑वच्छि॒त्यै वर्त्मना॑ वा अ॒न्वित्य॑ य॒ज्ञः रक्षा॑सि जिघा॑सन्ति
वैष्ण॒वीभ्या॑मृ॒ग्भ्यां वर्त्मनो॑र्जुहोति॒ यज्ञो॑ वै विष्णु॑र्य॒ज्ञादे॒व रक्षा॑स्यपं
हन्ति॒ यदध्व॑र्युर॒नग्ना॑वाहु॒तिञ्जु॒ह्याद॒न्योऽध्व॑र्युः स्या॒द्रक्षा॑सि य॒ज्ञः
ह॑न्युः (४६)

हि॒र॒ण्यमु॑पास्यं जुहोत्यग्नि॒वत्ये॒व जु॑होति॒ नान्यो॑ऽध्व॒र्युर्भव॑ति॒
न य॒ज्ञः रक्षा॑सि घ्नन्ति॒ प्राची॑ प्रेतंमध्व॒रं क॒ल्पय॑न्ती॒ इत्या॑ह
सुव॒र्गमे॒वैनै॑ लो॒कं ग॑मयत्यत्र॒ रमे॑थां वर्ष्म॒न्पृथि॒व्या इत्या॑ह वर्ष्म॒
ह्यैतत्पृ॑थि॒व्या यद्वै॒वय॑ज॒नः शिरो॑ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्ध॑वि॒धानं॑न्दि॒वो
वा॑ विष्णवु॒त वा॑ पृथि॒व्याः (४७)

इत्या॒शीर्ष॑दय॒र्चा दक्षि॑णस्य हवि॒र्धान॑स्य मे॒थीं नि ह॑न्ति
शी॒र्षत॑ ए॒व य॒ज्ञस्य॒ यज॑मान आ॒शिषो॑ऽव॒ रुन्धे॑ द॒ण्डो वा
औ॒पर॑स्तृतीय॑स्य हवि॒र्धान॑स्य वषट्कारेणाक्ष॑मच्छि॒नद्य॑तृतीयं
छ॒दिर्ह॑वि॒र्धान॑योरुदाह्रियते॒ तृतीय॑स्य हवि॒र्धान॑स्याव॒रुद्धौ॑ शिरो॒ वा
ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्ध॑वि॒धानं॑ विष्णो॑ र॒राट॑मसि॒ विष्णोः॑ पृ॒ष्ठम॑सीत्या॒ह

तस्मादेतावद्धा शिरो विष्यूतं विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसीत्याह
वैष्णवः हि देवतया हविर्धानं यमप्रथमं ग्रन्थिं ग्रंथीयाद्यत्तं न
विस्रः सयेदमेहेनाध्वर्युः प्र मीयेत तस्मात्स विस्रस्यः॥ (४८)

पत्नीं हन्युर्वा पृथिव्या विष्यूतं विष्णोः पट्विंशतिश्च॥ [९]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्यग्निमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यु आस्तां पूष्णो
हस्ताभ्यामित्याह यत्यै वज्र इव वा एषा यदग्निरग्निरसि
नारिरसीत्याह शान्त्यै काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञः रक्षांसि
जिघांसन्ति परिलिखितः रक्षः परिलिखिता अरातय इत्याह
रक्षसामपहत्यै (४९)

इदमहः रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं
द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा
पृथिव्यै त्वेत्याहैभ्य एवैनाल्लोकेभ्यः प्रोक्षति परस्तादवाचीं प्रोक्षति
तस्मात् (५०)

परस्तादवाचींमनुष्या ऊर्जमुप जीवन्ति क्रूरमिव वा
एतत्करोति यत्खनन्त्यपोऽव नयति शान्त्यै यवमतीरव नयत्यूर्ग्वै
यव ऊर्गुदुम्बर ऊर्जैवोर्जः समर्धयति यजमानेन सम्मितौदुम्बरी
भवति यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं दधाति पितृणां

सदंनमसीति बर्हिरवं स्तृणाति पितृदेवत्यम् (५१)

ह्येतद्यन्निखातं यद्वर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यां
निखाता स्याद्वर्हिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनोम्मिनोत्यथो
स्वारुहमेवैनोङ्करोत्युदिवः स्तभानान्तरिक्षं पृणेत्याहैषां लोकानां
विधृत्यै द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोत्वित्याह द्युतानो हं स्म वै
मारुतो देवानामौदुम्बरीम्मिनोति तेनैव (५२)

एनाम्मिनोति ब्रह्मवर्निं त्वा क्षत्रवनिमित्याह यथायजुरेवैतद्धृतेन
द्यावापृथिवी आ पृणेत्यामित्यौदुम्बर्या जुहोति द्यावापृथिवी
एव रसेनानक्त्यान्तमन्ववस्त्रावयत्यान्तमेव यजमानं तेजसा-
ऽनक्त्यैन्द्रमसीति छुदिरधि नि दधात्यैन्द्रं हि देवतया सदो
विश्वजनस्य छायेत्याह विश्वजनस्य ह्येषा छाया यत्सदो
नवच्छदि (५३)

तेजस्कामस्य मिनुयात्रिवृता स्तोमेन सम्मितन्तेजस्त्रिवृतेजस्यैव
भवत्येकादशछदीन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं
त्रिष्टुगिन्द्रियाव्यैव भवति पञ्चदशछदि भ्रातृव्यवतः पञ्चदशो
वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशछदि प्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजा-
पतिः प्रजापतेरास्या एकविंशतिछदि प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः
स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्या उदरं वै सद ऊर्गुदुम्बरो मध्यत
औदुम्बरीम्मिनोति मध्यत एव प्रजानामूर्जं दधाति तस्मात् (५४)

मध्यत ऊर्जा भुञ्जते यजमानलोके वै दक्षिणानि
छुदीर्षिं भ्रातृव्यलोक उत्तराणि दक्षिणान्युत्तराणि करोति
यजमानमेवायं यजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानोऽयं यजमानादुत्तरो-
ऽन्तर्वर्तान्करोति व्यावृत्त्यै तस्मादरण्यं प्रजा उप जीवन्ति परि
त्वा गिर्वणो गिर इत्याह यथायजुरेवैतदिन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य
ध्रुवमसीत्याहेन्द्रः हि देवतया सदो यमप्रथमं ग्रन्थिं ग्रन्थीयाद्यत्तं
न विस्रः सयेदमेहेनाध्वर्युः प्र मीयेत तस्मात्स विस्रस्यः॥ (५)

अपहत्यै तस्मात्पितृदेवत्यन्तेनेव नवच्छदि तस्मात्सदः पञ्चदश च॥ [१०]

शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानं प्राणा उपरवा हविर्धानं
खायन्ते तस्माच्छीर्षन्प्राणा अधस्तात्खायन्ते तस्मादधस्ताच्छीर्ष्णः
प्राणा रक्षोहणो वलगुहणो वैष्णवान्खेनामीत्याह वैष्णवा
हि देवतयोपरवा असुरा वै निर्यन्तो देवानां प्राणेषु
वलगात्र्यखनन्तान्बाहुमात्रेऽन्विन्दन्तस्माद्बाहुमात्राः खायन्त
इदमहं तं वलगमुद्वपामि (५६)

यं नः समानो यमसमानो निचखानेत्याह द्वौ वाव
पुरुषौ यश्चैव समानो यश्चासमानो यमेवास्मै तौ वलगं
निखनन्तस्तमेवोद्वपति सं तृणति तस्मात्सन्तृण्णा अन्तरतः प्राणा
न सम्भिनन्ति तस्मादसम्भिन्नाः प्राणा अपोऽव नयति तस्मादाद्रा
अन्तरतः प्राणा यवमतीरव नयति (५७)

ऊर्ग्वै यवः प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेवोर्जं दधाति बर्हिरव

स्तृणाति तस्मा॑ल्लोम॒शा अ॑न्तर॒तः प्रा॒णा आज्ये॑न॒ व्याघा॑रयति॒ तेजो॑
वा आज्यं॑ प्रा॒णा उप॑र॒वाः प्रा॒णेष्वे॒व तेजो॑ दधाति॒ हनू॑ वा ए॒ते
य॒ज्ञस्य॑ यदधिष॒वणे॑ न सं तृण॒त्यसं॑तृण्णे हि हनू॑ अथो॒ खलु॑
दीर्घ॑सोमे सन्तृ॒द्ये धृत्यै॑ शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑ यद्धवि॒र्धानम्॑ (५८)

प्रा॒णा उप॑र॒वा हनू॑ अधिष॒वणे जि॒ह्वा च॑र्म॒ ग्रावा॑णो॒ दन्ता॑
मुख॑माहव॒नीयो॒ नासि॑कोत्तरवेदि॒रुद॒रः स॒दो य॒दा खलु॑ वै जि॒ह्वया॑
द॒ध्वधि॑ खाद॒त्यथ॒ मुखं॑ गच्छति॒ यदा॑ मुखं॑ गच्छ॒त्यथो॒दरं॑ गच्छति॒
तस्मा॑द्धवि॒र्धाने॒ चर्म॑न्नधि॒ ग्राव॑भिरभिषु॒त्याह॑व॒नीये॑ हु॒त्वा प्र॒त्यञ्चः॑
प॒रेत्य॑ स॒दसि॑ भक्षयन्ति॒ यो वै वि॒राजो॑ य॒ज्ञमुखे॑ दोहं॒ वेदं॑ दुह
ए॒वैना॑मि॒यं वै वि॒राट्स्यै॑ त्वक्क॒र्मोधो॑ऽधिष॒वणे॑ स्तना॑ उप॒र॒वा ग्रावा॑णो
व॒त्सा ऋ॒त्विजो॑ दुहन्ति॒ सोमः॑ प॒यो य॒ एवं वेदं॑ दुह॒ ए॒वैना॑म्॥ (५९)

व॒पामि॑ यव॑मती॒रवं॑ नयति॒ हवि॑र्धानमे॒व त्रयो॑वि॒ंशति॑श्च॥ [११]

चा॒त्वा॒ला॒भ्यु॒वगा॑य॒ यद्वै॑स॒र्जनानि॑ वैष्ण॒व्यर्चा॑ पृथि॒व्यै सा॒ध्या इ॒षे त्वे॒त्यग्नि॑ना॒ पर्य॑ग्नि॒ प॒शोः प॒शुमा॑ल॒भ्य
मे॒दंसा॑ सु॒चा॒वेका॑दश॥ [१२] चा॒त्वा॒ला॒द्दे॒वानु॑पैति॒ मुञ्च॑ति॒ प्रह्रि॑यमा॒णाय॑ पर्य॒ग्नि॒ प॒शुमा॑ल॒भ्य च॑तु॒ष्पादो॑
द्वि॒पंष्टिः॥ 62॥ चा॒त्वा॒ला॒त्प॒शुपुं॑ दधाति॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

चात्वा॑ला॒द्धि॒ष्णि॒या॒नु॒पं॑ व॒पति॒ योनि॒र्वै॒ य॒ज्ञस्य॒ चात्वा॑लं॒ य॒ज्ञस्य॑
स॒योनि॒त्वाय॑ दे॒वा वै॒ य॒ज्ञं प॒रा॒जय॑न्त॒ तमा॒ग्नी॑ध्रा॒त्पुन॑र॒पा॒जय॑न्ने॒तद्वै॒
य॒ज्ञस्या॑प॒राजि॑तं॒ यदा॒ग्नी॑ध्रं॒ यदा॒ग्नी॑ध्रा॒द्धि॒ष्णि॒या॒न् वि॒हर॑ति॒ यदे॒व
य॒ज्ञस्या॑प॒राजि॑तं॒ तत॑ ए॒वैन॒म्पुन॑स्तनु॒ते प॒रा॒जित्ये॒व खलु॒ वा ए॒ते
य॑न्ति॒ ये ब॑हि॒ष्पव॑मा॒नः॒ सर्प॑न्ति॒ बहि॑ष्पव॒माने॒ स्तुते॑ (१)

आ॒हा॒ग्नी॑द॒ग्नीन्॒ वि ह॑र॒ ब॒र्हिः स्तृ॑णा॒हि पु॒रोडा॑शा॒ः अलं॑
कु॒र्वि॑ति॒ य॒ज्ञमे॒वाप॑जि॒त्य पु॑न॒स्तन्वा॒ना य॒न्त्यङ्गा॑रै॒र्द्वे स॒र्वेने॒ वि
ह॑रति॒ श॒लाका॑भि॒स्तृती॑यः॒ सशु॑क्र॒त्वाया॑थो॒ सम्भ॑र॒त्येवैन॑द्धि॒ष्णि॒या
वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के सोम॑म॒रक्ष॑न्तेभ्योऽधि॒ सोम॑मा॒ह॑रन्त॒मन्व॑वाय॒न्तं
पर्य॑विश॒न् य ए॒वं वेद॑ वि॒न्दते॑ (२)

प॒रि॒वे॒ष्टार॑न्ते सोम॑पी॒थेन॒ व्या॑र्ध्यन्त॒ ते दे॒वेषु॑ सोम॑पी॒थमै॑च्छन्त॒
तां दे॒वा अ॒ब्रुव॑न्द्दे॒द्वे ना॒मनी॑ कुरु॒ध्वम॑थ॒ प्र वा॑प्स्यथ॒ न
वेत्य॑ग्रयो॒ वा अथ॒ धि॒ष्णि॒या॒स्तस्मा॑द्भि॒नामा॑ ब्राह्म॒णोऽर्धु॑क॒स्तेषां॑ ये
नेदि॑ष्ठम्प॒र्यवि॑शन्ते सोम॑पी॒थं प्राप्नु॑वन्नाह॒वनी॑य॒ आग्नी॑धी॒र्यो हो॒त्रीर्यो॑
मा॒र्जा॒लीय॑स्तस्मा॒त्तेषु॑ जुह्व॒त्यति॑हाय॒ वर्ष॑द्करोति॒ वि हि॑ (३)

ए॒ते सोम॑पी॒थेना॑र्ध्यन्त॒ दे॒वा वै याः प्रा॒चीरा॑हु॒तीर॑जुहव॒र्ये

पुरस्तादसुरा आसन्ताऽस्ताभिः प्राणुदन्त याः प्रतीचीर्ये
 पश्चादसुरा आसन्ताऽस्ताभिरपानुदन्त प्राचीरन्या आहुतयो हूयन्ते
 प्रत्यङ्मुखासीनो धिष्णिष्यान्व्याघारयति पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च यजमानो
 भ्रातृव्याम्न्र णुदते तस्मात्परांचीः प्रजाः प्र वीयन्ते प्रतीचीः (४)

जायन्ते प्राणा वा एते यद्धिष्णिष्या यदध्वर्युः प्रत्यङ्मिष्णिष्यानतिसर्पे
 कर्षेत्प्रमायुकः स्यान्नाभिर्वा एषा यज्ञस्य यद्धोतोर्ध्वः खलु वै
 नाभ्यै प्राणोऽवाङ्मनो यदध्वर्युः प्रत्यङ्मोतारमतिसर्पेदपाने
 प्राणं दध्यात् प्रमायुकः स्यान्नाध्वर्युरुप गायेद्वाग्वीर्यो वा
 अध्वर्युर्यदध्वर्युरुपगायैदुद्गात्रे (५)

वाचः सम्प्र यच्छेदुपदासुकास्य वाखस्याद्ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 नासऽस्थिते सोमोऽध्वर्युः प्रत्यङ्खसदोऽतीयादथ कथा दाक्षिणानि
 होतुमेति यामो हि स तेषां कस्मा अहं देवा यामं वायामं वानु
 ज्ञास्यन्तीत्युत्तरेणाग्नीध्रं परीत्य जुहोति दाक्षिणानि न प्राणान्त्सं
 कर्षति न्यन्ये धिष्णिष्या उप्यन्ते नान्ये यान्निवपति तेन तान्प्रीणाति
 यान्न निवपति यदनुदिशति तेन तान्॥ (६)

स्तुते विन्दते हि वीयन्ते प्रतीचीरुद्गात्र उप्यन्ते चतुर्दश च॥ [१]

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वैसर्जनानि
 द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या
 आग्नीध्रे जुहोत्यन्तरिक्ष एवा क्रमत आहवनीये जुहोति

सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति देवान् वै सुवर्गं लोकं यतो
 रक्षाऽस्यजिघांसन्ते सोमेन राज्ञा रक्षाऽस्यपहत्यासुमात्मानं
 कृत्वा सुवर्गं लोकमायत्रक्षंसामनुपलाभायात्तः सोमो भवत्यर्थः (७)

वैसर्जनानि जुहोति रक्षंसामपहत्यै त्वं सोम तनूकृद्ध्य
 इत्याह तनूकृद्ध्येष द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य इत्याहान्यकृतानि हि
 रक्षाऽस्युरु यन्तासि वरूथमित्याहोरु णस्कृधीति वावैतदाह
 जुषाणो अमुराज्यस्य वेत्वित्याहासुमेव यजमानं कृत्वा सुवर्गं
 लोकं गमयति रक्षंसामनुपलाभाया सोमं ददते (८)

आ ग्राव्ण आ वायव्यान्या द्रोणकलशमुत्पत्नीमा
 नयन्त्यन्वनांसि प्र वर्तयन्ति यावदेवास्यास्ति तेन सह सुवर्गं
 लोकमेति नयवत्यर्चाग्रीध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै
 ग्राव्णो वायव्यानि द्रोणकलशमाग्रीध्र उप वासयति वि ह्येनं
 तैर्गृह्णते यथ्सहोपवासयेदपुवायेत सौम्यर्चा प्र पादयति स्वयां (९)

एवैनं देवतया प्र पादयत्यदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ
 सीदेत्याह यथायजुरेवैतद्यजमानो वा एतस्य पुरा गोप्ता भवत्येष
 वो देव सवितुः सोम इत्याह सवितृप्रसूत एवैनं देवताभ्यः सम्प्र
 यच्छत्येतत्त्वं सोम देवो देवानुपांगा इत्याह देवो ह्येष सन् (१०)

देवानुपैतीदमहम्मनुष्यो मनुष्यानित्याह मनुष्यो ३ ह्येष
 सन्मनुष्यानुपैति यदेतद्यजुर्न ब्रूयादप्रजा अपशुर्यजमानः स्याथ्सह

प्रजया सह रायस्पोषेणेत्याह प्रजयैव पशुभिः सहेमं लोकमुपावर्तते
नमो देवेभ्य इत्याह नमस्कारो हि देवानां स्वधा पितृभ्य इत्याह
स्वधाकारो हि (११)

पितृणामिदमहं निर्वरुणस्य पाशादित्याह वरुणपाशादेव
निर्मुच्यतेऽग्रे व्रतपत आत्मनः पूर्वा तनूरादेयेत्याहुः को हि तद्वेद
यद्वसीयान्ध्रस्वे वशे भूते पुनर्वा ददाति न वेति ग्रावाणो वै सोमस्य
राज्ञो मलिमुसेना य एवं विद्वान्ग्राव्ण आग्नीध्र उपवासयति
नैनम्मलिमुसेना विन्दति॥ (१२)

अथ ददते स्वया सन्ध्वधाकारो हि विन्दति॥ [२]

वैष्णव्यर्चा हुत्वा यूपमच्छैति वैष्णवो वै देवतया यूपः
स्वयैवैनं देवतयाच्छैत्यत्यन्यानगां नान्यानुपांगामित्याहाति
ह्यन्यानेति नान्यानुपैत्यर्वाक्त्वा परैरविदम्परोऽवरैरित्याहार्वाग्येनं
परैर्विन्दति परोवरैस्तं त्वा जुषे (१३)

वैष्णवं देवयज्याया इत्याह देवयज्यायै ह्येनं जुषते देवस्त्वा
सविता मध्वानुक्कित्याह तेजसैवैनमनत्तयोषधे त्रायस्वैनं स्वधिते
मैनं हिंसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः शान्त्यै स्वधितेर्वृक्षस्य
बिभ्यतः प्रथमेन शकलेन सह तेजः परा पतति यः प्रथमः शकलः
परापतेत्तमप्या हरेत्सतेजसम् (१४)

एवैनमा हरतीमे वै लोका यूपोत्प्रयतो बिभ्यति दिवमग्रेण

मा लेखीरन्तरिक्षमध्यै न मा हि सीरित्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः
 शमयति वनस्पते शतबल्शो वि रोहेत्याब्रश्चने जुहोति
 तस्मादाब्रश्चनाद्दृक्षाणाम्भूयांस उतिष्ठन्ति सहस्रबल्शा वि वयं
 रुहेमेत्याहाशिषमेवैतामा शास्तेऽनक्षसङ्गम् (१५)

वृश्चेद्यदक्षसङ्गं वृश्चेदधर्षं यजमानस्य प्रमायुकं
 स्याद्यं कामयेताप्रतिष्ठितः स्यादित्यारोहं तस्मै वृश्चेदेष वै
 वनस्पतीनामप्रतिष्ठितोऽप्रतिष्ठित एव भवति यं कामयेतापशुः
 स्यादित्यपुर्णं तस्मै शुष्काग्रं वृश्चेदेष वै वनस्पतीनामपशव्यो-
 ऽपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति बहुपुर्णं तस्मै
 बहुशाखं वृश्चेदेष वै (१६)

वनस्पतीनामपशव्यः पशुमानेव भवति प्रतिष्ठितं वृश्चेत्प्रतिष्ठाकाम
 वै वनस्पतीनां प्रतिष्ठितो यः स मे भूम्यै स्वाद्योने रूढः प्रत्येव
 तिष्ठति यः प्रत्यङ्मुपनतस्तं वृश्चेत्स हि मेधमभ्युपनतः पञ्चारलिं
 तस्मै वृश्चेद्यं कामयेतोपै नमुत्तरो यज्ञो नमेदिति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः
 पाङ्क्तौ यज्ञ उपै नमुत्तरो यज्ञः (१७)

नमति षडरलिं प्रतिष्ठाकामस्य षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति
 तिष्ठति सप्तारलिम्पशुकामस्य सप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी
 पशून्वाव रुन्धे नवारलिं तेजस्कामस्य त्रिवृता स्तोमेन सम्मितं
 तेजस्त्रिवृत्तेजस्व्यैव भवत्येकादशारलिमिन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा
 त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुगिन्द्रियाव्यैव भवति पञ्चदशारलिम्प्रातृव्यवतः

पञ्चदशो वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशारत्निं प्रजाकामस्य सप्तदशः
 प्रजापतिः प्रजापतेरास्या एकविंशत्यरत्निं प्रतिष्ठाकामस्यैक-
 विंशः स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्या अष्टाश्रिर्भवत्यष्टाक्षरा गायत्री
 तेजो गायत्री गायत्री यज्ञमुखं तेजसैव गायत्रिया यज्ञमुखेन
 सम्मितः॥ (१८)

जुषे सतेजसमनक्षसङ्गं बहुशाखं वृक्षेदेप वै यज्ञ उपैनमुत्तरो यज्ञ आस्या एकान्नविंशतिश्च॥ [३]

पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वेत्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः
 प्रोक्षति पराञ्चं प्रोक्षति पराडिव हि सुवर्गो लोकः क्रूरमिव वा
 एतत्करोति यत्खनन्त्यपोव नयति शान्त्यै यवमतीरव नयत्यूर्ग्वै यवो
 यजमानेन यूपः सम्मितो यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं
 दधाति (१९)

पितृणां सदनमसीति बर्हिरव स्तृणाति पितृदेवत्य १५
 ह्येतद्यन्निखातं यद्वर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यो निखातः
 स्याद्वर्हिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनमिनोति यूपशकलमवास्यति
 सतेजसमेवैनमिनोति देवस्त्वा सविता मध्वान्क्वित्याह
 तेजसैवैनमनक्ति सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इति चषालं प्रति (२०)

मुञ्चति तस्माच्छीर्षत ओषधयः फलं गृह्णन्त्यनक्ति
 तेजो वा आज्यं यजमानेनाग्निष्ठाश्रिः सम्मिता यदग्निष्ठा-
 मश्रिमनक्ति यजमानमेव तेजसान्त्यान्तमनक्त्यान्तमेव यजमानं

तेज॑सान॒क्ति॒ सर्व॑तः॒ परि॑ मृ॒श॒त्य॒परि॒वर्ग॑मे॒वास्मि॑न्तेजो॑ दधा॒त्युद्वि॑वः
स्त॒भाना॑न्तरि॒क्षं पृ॒णेत्या॑है॒षां लो॒कानां॑ वि॒धृत्यै॑ वैष्ण॒व्यर्चा॑ (२१)

क॒ल्प॒यति॑ वैष्ण॒वो वै दे॒वत॑या॒ यूपः॑ स्वयै॒वैनं॑ दे॒वत॑या कल्पयति॒
द्वाभ्यां॑ कल्पयति॒ द्वि॒पाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यं का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं
दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ व्य॑र्धये॒यमित्य॑ग्नि॒ष्ठां तस्या॑श्रि॒माह॑व॒नीया॑दित्थं
वेत्थं॑ वाति॒ नाव॑ये॒त्तेज॑सै॒वैनं॑ दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ व्य॑र्धयति॒ यं
का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ सम॑र्धये॒यमिति॑ (२२)

अ॒ग्नि॒ष्ठां तस्या॑श्रि॒माह॑व॒नीये॑न॒ सम्मि॑नुया॒त्तेज॑सै॒वैनं॑
दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ सम॑र्धयति॒ ब्रह्म॑वनिं॒ त्वा क्षत्र॑वनि॒मित्या॑ह
यथा॒य॒जुरे॒वैतत्प॑रि॒ व्य॑यत्यू॒र्ग्वै र॑श॒ना यज॑मानेन॒ यूपः॑ सम्मि॑तो
यज॑मानमे॒वोर्जा॑ सम॑र्धयति॒ नाभि॑द॒घ्ने परि॑ व्य॑यति॒ नाभि॑द॒घ्न
ए॒वास्मा॑ ऊ॒र्जं दधा॑ति॒ तस्मा॑न्नाभि॒द॒घ्न ऊ॒र्जा भु॑ञ्जते॒ यं
का॒मये॑तो॒र्जेन॑म् (२३)

व्य॑र्धये॒यमित्यू॒र्ध्वा वा॒ तस्या॑वा॒चीं वा॒वो॑हेदू॒र्जेवैनं॑ व्य॑र्धयति॒ यदि॑
का॒मये॑त॒ वर॑ष्पुकः॒ पु॒र्जन्यः॑ स्या॒दित्य॑वा॒चीम॑वो॒हेद्वृ॑ष्टिमे॒व नि य॑च्छति॒
यदि॑ का॒मये॑ता॒वर॑ष्पुकः॒ स्या॒दित्यू॒र्ध्वा मु॒दूहे॑द्वृ॒ष्टिमे॒वोद्य॑च्छति॒ पितॄ॑णां
नि॒खा॑त॒म्मनु॑ष्या॒णामू॒र्ध्वं नि॒खा॑ता॒दा र॑श॒नाया॒ ओष॑धीना॒ रश॑ना
वि॒श्वेषा॑म् (२४)

दे॒वाना॑मू॒र्ध्वं र॑श॒नाया॒ आ च॒षाला॑दिन्द्र॒स्य च॒षाल॑ः

साध्यानामतिरिक्तः५ स वा एष सर्वदेवत्यो यद्वूपो यद्वूपम्मिनोति
 सर्वा एव देवताः प्रीणाति यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ते-
 ऽमन्यन्त मनुष्या नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते यूपेन योपयित्वा सुवर्गं
 लोकमायन्तमृषयो यूपेनैवानु प्राजानन्तद्वूपस्य यूपत्वम् (२५)

यद्वूपम्मिनोति सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै पुरस्तान्मिनोति
 पुरस्ताद्धि यज्ञस्य प्रज्ञायतेऽप्रज्ञातः५ हि तद्यदतिपन्न आहुरिदं
 कार्यमासीदिति साध्या वै देवा यज्ञमत्यमन्यन्त तान् यज्ञो
 नास्पृशत्तान् यद्यज्ञस्यातिरिक्तमासीत्तदस्पृशदतिरिक्तं वा
 एतद्यज्ञस्य यदग्नावग्निम्मथित्वा प्रहरत्यतिरिक्तमेतत् (२६)

यूपस्य यदूर्ध्वं चषालात्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति
 देवा वै सः स्थिते सोमे प्र सुचोहरन्प्र यूपं तेऽमन्यन्त यज्ञवेशसं
 वा इदं कुर्म इति ते प्रस्तरः५ सुचान्निष्क्रयणमपश्यन्त्स्वरुं
 यूपस्य सः स्थिते सोमे प्र प्रस्तरः५ हरति जुहोति
 स्वरुमयज्ञवेशसाय॥ (२७)

दधाति प्रत्यृचा समर्धयेयमित्यूजैर्न विश्वेषां यूपत्वमतिरिक्तमेतद्विचत्वारि५शच्च॥ [४]

साध्या वै देवा अस्मिँल्लोक आसन्नान्यत्किञ्चन मिषत्ते-
 ऽग्निमेवाग्नये मेधायालभन्त न ह्यन्यदालभ्यमविन्दन्ततो वा इमाः
 प्रजाः प्राजायन्त यदग्नावग्निम्मथित्वा प्रहरति प्रजानां प्रजननाय
 रुद्रो वा एष यदग्निर्यजमानः पशुर्यत्पशुमालभ्याग्निम्मथेद्रुद्राय

यजमानम् (२८)

अपि दध्यात्प्रमायुकः स्यादथो खल्वाहुरग्निः सर्वा देवता
हविरेतद्यत्पशुरिति यत्पशुमालभ्याग्निम्मन्थति हव्यायैवासन्नाय
सर्वा देवता जनयत्युपाकृत्यैव मन्थ्यस्तन्नेवालब्धं नेवानालब्धमग्नेर्जनि
वृषणौ स्थ इत्याह वृषणौ (२९)

ह्येतावुर्वश्यस्यायुरसीत्याह मिथुनत्वाय घृतेनाक्ते वृषणं
दधाथामित्याह वृषणं ह्येते दधाते ये अग्निङ्गायत्रं छन्दोऽनु
प्र जायस्वेत्याह छन्दोभिरेवैनम्प्र जनयत्यग्नये मन्थ्यमानायानु
ब्रूहीत्याह सावित्रीमृचमन्वाह सवितृप्रसूत एवैनम्मन्थति जातायानु
ब्रूहि (३०)

प्रहियमाणायानु ब्रूहीत्याह काण्डेकाण्ड एवैनं क्रियमाणे
समर्धयति गायत्रीः सर्वा अन्वाह गायत्रछन्दा वा अग्निः स्वेनैवेनं
छन्दसा समर्धयत्यग्निः पुरा भवत्यग्निम्मथित्वा प्र हरति तौ
सम्भवन्तौ यजमानमभि सम्भवतो भवतं नः समनसावित्याह
शान्त्यै प्रहृत्य जुहोति जातायैवास्मा अन्नमपि दधात्याज्येन
जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यम्प्रियेणैवेनं धाम्ना समर्धयत्यथो
तेजसा॥ (३१)

यजमानमाह वृषणौ जातायानुब्रूह्यप्यष्टादश च॥ [५]

इषे त्वेति बर्हिरा दत्त इच्छत इव ह्येष यो यजत

उपवीरसीत्याहोप ह्येनानाकरोत्युपो देवान्दैवीर्विशः प्रागुरित्याह
दैवीरह्येता विशः सतीर्देवानुपयन्ति वहीरुशिज इत्याहर्त्विजो वै
वह्य उशिजस्तस्मादेवमाह बृहस्पते धारया वसूनीति (३२)

आह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनं रुन्धे
हव्या ते स्वदन्तामित्याह स्वदयत्येवैनान्देवं त्वष्टर्वसुं रण्वेत्याह
त्वष्टा वै पशूनामिधुनानां रूपकृद्रूपमेव पशुषु दधाति रेवती
रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः पशूनेवास्मै रमयति देवस्य त्वा
सवितुः प्रसव इति (३३)

रशनामा दत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि
देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्या ऋतस्य त्वा
देवहविः पाशेना रभ इत्याह सत्यं वा ऋतं सत्येनैवैनमृतेना
रभतेऽक्षण्या परि हरति वध्यं हि प्रत्यश्च प्रतिमुञ्चन्ति व्यावृत्यै
धर्षा मानुषानिति नि युनक्ति धृत्या अद्ध्यः (३४)

त्वौषधीभ्यः प्रोक्षामीत्याहाद्ध्यो ह्येष ओषधीभ्यः सम्भवति
यत्पशुरपाम्पेरुरसीत्याह्येष ह्यपाम्पाता यो मेधायारभ्यते स्वात्तं
चिथ्सदेव हव्यमापो देवीः स्वदतैनमित्याह स्वदयत्येवैनमुपरिष्टात्प्रो
करोति पाययत्यन्तरत एवैनम्मेध्यं करोत्यधस्तादुपोक्षति सर्वत
एवैनम्मेध्यं करोति॥ (३५)

अग्निना वै होत्रा देवा असुरानभ्यंभवन्नग्रये समिध्यमानायानु
 ब्रूहीत्याहु भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदश सामिधेनीरन्वाहु सप्तदशः
 प्रजापतिः प्रजापतेरात्यै सप्तदशान्वाहु द्वादश मासाः पञ्चर्तवः स
 संवत्सरः संवत्सरं प्रजा अनु प्र जायन्ते प्रजानां प्रजननाय देवा वै
 सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स प्रजापतिस्तूष्णीमाधारम् (३६)

आधारयत्ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाधारमाधारयति
 यज्ञस्यानुख्यात्या असुरेषु वै यज्ञ आसीत्त देवास्तूष्णीं होमेनावृजत
 यत्तूष्णीमाधारमाधारयति भ्रातृव्यस्यैव तद्यज्ञं वृद्धे परिधीन्त्सम्मांष्टि
 पुनात्येवैनात्रिस्त्रिः सम्मांष्टि त्र्यावृद्धि यज्ञोऽथो रक्षंसामपहत्यै
 द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश (३७)

मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा
 उप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य
 यदाधारोऽग्निः सर्वा देवता यदाधारमाधारयति शीर्षत एव यज्ञस्य
 यजमानः सर्वा देवता अव रुन्धे शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाधार
 आत्मा पशुराधारमाधार्य पशुं समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य (३८)

शिरः प्रति दधाति सं ते प्राणो वायुना गच्छतामित्याहु
 वायुदेवत्यो वै प्राणो वायावेवास्य प्राणं जुहोति सं यजत्रैरङ्गानि
 सं यज्ञपतिराशिषेत्याहु यज्ञपतिमेवास्याशिषं गमयति विश्वरूपो
 वै त्वाष्ट्र उपरिष्ठात्पशुमभ्यवमीत्तस्मादुपरिष्ठात्पशोर्नाव द्यन्ति

यदुपरिष्ठात्पशुः समनक्ति मेध्यमेव (३९)

ए॒नं क॒रोत्यृ॒त्विजो॑ वृणीते छन्दा॑स्येव वृणीते स॒प्त वृणीते
स॒प्त ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॒ण्याः स॒प्त छन्दा॑स्युभयस्यावरुद्ध्या
एका॑दश प्रया॒जान् य॑जति दश॒ वै प॒शोः प्रा॒णा आ॒त्मैका॑दशो
यावा॑नेव प॒शुस्त॒म्प्र य॑जति व॒पामेकः॑ परि॑ शय आ॒त्मैवात्मा॑नं
परि॑ शये वज्रो॒ वै स्व॒धिति॑र्वज्रो॒ यूप॒शक॒लो घृ॒तं खलु॑ वै दे॒वा
वज्रं॑ कृत्वा सोम॑मघ्नन्धृतेना॒क्तौ प॒शं त्रा॑येथा॒मित्या॑ह वज्रे॒णैवैनं॑ वशं
कृत्वा ल॑भते॥ (४०)

आधारम्पद्यन्ते द्वादशात्मन्नेव यज्ञस्य मेध्यमेव खलु वा अष्टादश च॥ [७]

पर्य॑ग्नि करोति सर्व॑हुतमे॒वैनं॑ करोत्यस्क॑न्दायास्क॑न्नः॒ हि
तद्य॑द्धुतस्य॒ स्कन्द॑ति॒ त्रिः पर्य॑ग्नि करोति त्र्या॑वृद्धि य॒ज्ञो-
ऽथो॒ रक्ष॑साम॒पंह॒त्यै ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्त्यन्वा॒रभ्यः॑ प॒शू (३)
नान्वा॒रभ्या॑ (३) इति॑ मृत्यवे॒ वा ए॒ष नी॑यते॒ यत्प॒शुस्तं॑ यदन्वा॒रभेत॑
प्र॒मायु॑को यज॑मानः स्या॒दथो॒ खल्वा॑हुः सुव॒र्गाय॑ वा ए॒ष लो॒काय॑
नीयते॒ यत् (४१)

प॒शुरिति॑ यन्नान्वा॒रभेत॑ सुव॒र्गालो॒काद्य॑ज॑मानो हीयेत
वपा॒श्रप॑णीभ्यामन्वा॒रभते॑ तन्नेवा॒न्वा॒रब्धं॑ नेवान॒न्वा॒रब्धमु॒प प्रे॒ष्य
होत॑र॒हव्या॑ दे॒वेभ्य॑ इत्या॑हेषितः॒ हि कर्म॑ क्रियते रेव॑तीर्य॒ज्ञप॑तिं
प्रि॒यधा॑ वि॒शते॒त्याह॑ यथा॒यजु॑रे॒वैतद॒ग्निना॑ पु॒रस्ता॑देति॒ रक्ष॑साम॒पंह॒त्यै

पृथिव्याः सम्पृचः पाहीति बर्हिः (४२)

उपास्यत्यस्कन्दायास्कन्त्रं हि तद्यद्वर्हिषि स्कन्दत्यथो
बर्हिषदमेवैनं करोति पराडा वर्ततेऽध्वर्युः पशोः संज्ञाप्यमानात्पशुभ्यं
एव तन्नि हुत आत्मनोनात्रस्काय गच्छति श्रियं प्र पशूनांप्रोति
य एवं वेद पश्चाल्लोका वा एषा प्राच्युदानीयते यत्पत्नी नमस्त
आतानेत्याहादित्यस्य वै रश्मयः (४३)

आतानास्तेभ्य एव नमस्करोत्यनुर्वा प्रेहीत्याह भ्रातृव्यो
वा अर्वा भ्रातृव्यापनुत्त्यै घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह
रायस्पोषेणेत्याहाशिषमेवैतामा शास्त आपो देवीः शुद्धायुव
इत्याह यथायजुरेवैतत्॥ (४४)

लोकाय नीयते यद्वर्ही रश्मयः सप्तत्रिंशच्च॥ [८]

पशोर्वा आलब्धस्य प्राणाञ्छुगृच्छति वाक्त आ प्यायतां
प्राणस्त आ प्यायतामित्याह प्राणेभ्य एवास्य शुचं शमयति
सा प्राणेभ्योऽधि पृथिवीं शुक्लं विंशति शमहोभ्यामिति नि
नयत्यहोरात्राभ्यामेव पृथिव्यै शुचं शमयत्योषधे त्रायस्वैनं
स्वधिते मेनं हिंसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः (४५)

शान्त्यै पार्श्वत आच्छति मध्यतो हि मनुष्या आच्छन्ति
तिरश्चीनमा च्छत्यनूचीनं हि मनुष्या आच्छन्ति व्यावृत्त्यै
रक्षसाम्भागोऽसीति स्थविमतो बर्हिरक्तापास्यत्यस्त्रैव रक्षांसि

निरवदयत इदमहं रक्षोऽधमं तमो नयामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं च
वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव (४६)

द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तावुभावधमं तमो नयतीषे त्वेति
वपामुत्खिदतीच्छत इव ह्येष यो यजते यदुपतृन्धाद्रुद्रोऽस्य
पशून्धातुकः स्याद्यन्नोपतृन्धादयता स्यादन्ययोपतृणत्यन्यया न
धृत्यै घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्ण्वाथामित्याह द्यावापृथिवी एव
रसेनानुक्त्यर्छिन्नः (४७)

रायः सुवीर इत्याह यथायजुरेवैतत्कूरमिव वा एतत्करोति
यद्वपामुत्खिदत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याह शान्त्यै प्र वा एषो-
ऽस्माल्लोकाच्चवते यः पशुम्मृत्यवै नीयमानमन्वारभते वपाश्रपणी
पुनरन्वारभतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यग्निना पुरस्तादेति
रक्षसामपहत्या अथो देवता एव हव्येन (४८)

अन्वेति नान्तममङ्गारमतिं हरेद्यदन्तममङ्गारमतिहरेद्देवता
अतिं मन्येत वायो वीहिं स्तोकानामित्याह तस्माद्विभक्ताः स्तोका
अवं पद्यन्तेऽग्रं वा एतत्पशूनां यद्वपाग्रमोषधीनाम्बर्हिरग्रेणैवाग्रं
समर्धयत्यथो ओषधीष्वेव पशून्प्रतिं ष्ठापयति स्वाहाकृतीभ्यः
प्रेष्येत्याह (४९)

यज्ञस्य समिष्ट्यै प्राणापानौ वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यमात्मा
वपा पृषदाज्यमभिघार्य वपामभि घारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापानौ

दधाति स्वाहोर्ध्वनभसम्मरुतं गच्छतमित्याहोर्ध्वनभा ह स्म वै
मारुतो देवानां वपाश्रपणी प्रहरति तेनैवैने प्र हरति विषूची प्र
हरति तस्माद्विष्वञ्चौ प्राणापानौ॥ (५०)

स्वधितिश्वेवाच्छिन्नो हव्येनेप्येत्याहु पट्टत्वारिंशच्च॥ [९]

पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपति समेधमेवैनमा लभते वपयां
प्रचर्य पुरोडाशेन प्र चरत्यूर्ग्वै पुरोडाश ऊर्जमेव पशूनाम्मध्यतो
दधात्यथो पशोरेव छिद्रमपि दधाति पृषदाज्यस्योपहत्य त्रिः
पृच्छति शृतं हवीः (३) शमितरिति त्रिषत्या हि देवा योऽशृतं
शृतमाहु स एनसा प्राणापानौ वा एतौ पशूनाम् (५१)

यत्पृषदाज्यम्पशोः खलु वा आलब्धस्य हृदयमात्माभि
समेति यत्पृषदाज्येन हृदयमभिधारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापानौ
दधाति पशुना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
नोऽन्वाभविष्यन्तीति तस्य शिरश्छित्त्वा मेधम्प्राक्षारयन्त्स
प्रक्षोऽभवत्तत्प्रक्षस्य प्रक्षत्वं यत्प्रक्षशाखोत्तरबर्हिर्भवति
समेधस्यैव (५२)

पशोरव द्यति पशुं वै ह्रियमाणं रक्षांस्यनु सचन्तेऽन्तरा
यूपं चाहवनीयं च हरति रक्षसामपहत्यै पशोर्वा आलब्धस्य मनोऽप
क्रामति मनोतायै हविषोऽवदीयमानस्यानु ब्रूहीत्याहु मन एवास्याव
रुद्ध एकादशावदानान्यव द्यति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो

यावा॑ने॒व प॒शुस्तस्या॑व (५३)

द्य॒ति हृद॑यस्या॒ग्रेऽव॑ द्य॒त्यथ॑ जि॒ह्वाया॒ अथ॑ वक्ष॑सो यद्वै
हृद॑येनाभि॒गच्छ॑ति तज्जि॒ह्वाया॑ वदति यज्जि॒ह्वाया॑ वदति तदुर॑सोऽधि॒
निर्व॑दत्येतद्वै प॒शोर्य॑थापूर्वं यस्यै॒वम॑व॒दाय॑ यथा॒काम॑मुत्तरेषामव॒द्यति॑
यथापूर्वमे॒वास्य॑ प॒शोरव॑त्तम्भवति मध्य॒तो गु॒दस्या॑व द्यति मध्य॒तो
हि प्रा॒ण उत्त॑मस्या॑व द्यति (५४)

उत्त॑मो हि प्रा॒णो यदी॑तरं॒ यदी॑तरमु॒भय॑मे॒वाजा॑मि जाय॑मानो
वै ब्रा॒ह्मण॑स्त्रिभि॒रऋ॑ण॒वा जा॑यते ब्रह्म॒चर्ये॑ण॒र्षिभ्यो॑ य॒ज्ञेन॑ दे॒वेभ्यः॑
प्र॒जया॑ पि॒तृभ्य॑ ए॒ष वा अ॑नृ॒णो यः पु॒त्री यज्वा॑ ब्रह्म॒चारि॑वासी
तद॑व॒दानै॑रे॒वाव॑ दयते तद॑व॒दाना॑नामवदान॒त्वन्दे॑वासुराः संय॑त्ता
आस॑न्ते दे॒वा अ॒ग्निम॑ब्रुवन्त्वया॑ वी॒रेणा॑सुरान॒भि भ॑वा॒मेति॑ (५)

सोऽब्र॑वीद्वरं॑ वृ॒णै प॒शोरु॑द्धारमुद्ध॑रा इति॒ स ए॒तमु॑द्धारमुद॑हरत्
दोः पूर्वा॑र्धस्य॑ गु॒दम॑मध्य॒तः श्रोणि॑ जघ॒नार्ध॑स्य॒ ततो॑ दे॒वा
अभ॑वन्परासुरा॒ यत्र्य॑ङ्गाणा॑ सम॒वद्य॑ति भ्रातृ॑व्याभिभू॒त्यै
भव॑त्यात्म॒ना परा॑स्य भ्रातृ॑व्यो भवत्यक्ष्ण॒याव॑ द्यति॒ तस्मा॑दक्ष्ण॒या
प॒शवो॑ऽङ्गा॒नि प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥ (५६)

ए॒तो प॑शूना॑ समे॒धस्यै॒व तस्या॑वोत्त॑मस्या॑व द्यतीति॒ पञ्च॑चत्वारि॑श॒च॥ [१०]

मेद॑सा॒ स्रुचौ॑ प्रो॒र्णोति॒ मेदो॑रूपा॒ वै प॒शवो॑ रू॒पमे॒व प॒शुषु॑ दधाति
यूष॑न्न॒वधा॒य प्रो॒र्णोति॒ रसो॑ वा ए॒ष प॑शूनां॒ यद्यू॑ रस॑मे॒व प॒शुषु॑ दधाति

पा॒र्श्वेन॑ वसा॒होम॑म्प्र यौति॒ मध्यं॑ वा ए॒तत्प॑शूनां यत्पा॒र्श्वं रसं॑ ए॒ष
प॑शूनां यद्वसा॒ यत्पा॒र्श्वेन॑ वसा॒होम॑म्प्रयौति॒ मध्य॑त ए॒व प॑शूनां रसं॑
दधाति॒ घ्नन्ति॑ (५७)

वा ए॒तत्प॑शुं यत्संज्ञ॑पयन्त्यैन्द्रः खलु॒ वै दे॒वत॑या प्रा॒ण ऐन्द्रो॑-
ऽपान॑ ऐन्द्रः प्रा॒णो अङ्गे॑अङ्गे नि दै॒ध्यदि॒त्याह॑ प्राणापा॒नावे॒व प॒शुषु॑
दधाति॒ देवं त्वष्ट॑र्भूरि॑ ते स र॑समे॒त्वित्या॑ह त्वाष्ट्रा॒ हि दे॒वत॑या प॒शवो॑
विषु॑रूपा यत्सल॑क्ष्माणो भव॒थेत्या॑ह विषु॑रूपा ह्येते सन्तः सल॑क्ष्माण
ए॒तर्हि॒ भव॑न्ति दे॒वत्रा॑ यन्तम् (५८)

अव॑से सखा॒योऽनु॑ त्वा मा॒ता पि॒तरो॑ मद॒न्त्वित्या॑हानु॒मतमे॒वैन॑म्मा
पि॒त्रा सु॑व॒र्गं लो॒कं ग॑मयत्यर्ध॒र्चं व॑सा॒होमं जु॑होत्यसौ वा अ॒र्ध॒र्च
इ॒यम॑र्ध॒र्च इ॒मे ए॒व र॑से॒नान॑क्ति दि॒शो जु॑होति दि॒श ए॒व
र॑से॒नान॑क्त्यथो दि॒ग्भ्य ए॒वोर्ज॑ र॒सम॑व॒ रुन्धे॑ प्राणापा॒नौ वा ए॒तौ
प॑शूनां यत्पृ॑षदा॒ज्यं वा॑नस्प॒त्याः खलु॑ (५९)

वै दे॒वत॑या प॒शवो॑ यत्पृ॑षदा॒ज्यस्यो॑प॒हत्या॑ह वन॒स्पत॑येऽनु॒
ब्रू॒हि वन॒स्पत॑ये प्रे॒ष्येति॑ प्राणापा॒नावे॒व प॒शुषु॑ दधात्य॒न्यस्या॑न्यस्य
सम॑व॒त्त र॑सम॒व॒द्यति॑ तस्मा॒न्नाना॑रूपाः प॒शवो॑ यू॒ष्णोप॑ सिञ्चति
र॒सो वा ए॒ष प॑शूनां यद्य् र॒समे॒व प॒शुषु॑ दधा॒तीडा॑मुप॒ ह्वय॑ते प॒शवो॑
वा इडा॑ प॒शूने॒वोप॑ ह्वयते च॒तुर॑प॒ ह्वय॑ते (६०)

चतु॑ष्पादो हि प॒शवो॑ यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दित्य॑मे॒दस्कं॑ तस्मा॒

आ दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवैनम्पशुभ्यो निर्भजत्यपशुरेव
 भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति मेदस्वत्तस्मा आ
 दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवास्मै पशूनव रुन्धे पशुमानेव
 भवति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत स आज्यम् (६१)

पुरस्तादसृजत पशुम्मध्यतः पृषदाज्यम्पश्चात्तस्मादाज्येन
 प्रयाजा इज्यन्ते पशुना मध्यतः पृषदाज्येनानूयाजास्तस्मादेतन्मिश्रमि
 पश्चात्सृष्टः ह्येकादशानूयाजान् यजति दश वै पशोः
 प्राणा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तमनु यजति घ्नन्ति वा
 एतत्पशुं यत्संज्ञपयन्ति प्राणापानौ खलु वा एतौ पशूनां
 यत्पृषदाज्यं यत्पृषदाज्येनानूयाजान् यजति प्राणापानावेव पशुषु
 दधाति॥ (६२)

घ्नन्ति यन्तं खलु चतुरूपं ह्वयत आज्यं यत्पृषदाज्येन षट्॥ [११]

यज्ञेन ता उपयद्भिर्देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे ब्रह्मवादिनः सत्वे देवस्य ग्रावाणं प्राण उपांश्वग्रा देवा वा
 उपांशौ वाग्वै मित्रं यज्ञस्य बृहस्पतिर्देवा वा आग्रयणाग्रानेकादश॥ [१२] यज्ञेन लोके
 पशुमान्त्स्यात्सर्वन्मार्थ्यन्दिनं वाग्वा अरिक्तानि तत्प्रजा अभ्येकपश्चात्॥५१॥ यज्ञेन गौरभि निवर्तते॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

य॒ज्ञेन॑ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत् ता उ॑पय॒ङ्गिरे॒वासृ॑जत्
यदु॑पय॒ज उ॑पय॒जति॑ प्र॒जा ए॒व तद्व॑ज॒मानः॑ सृजते जघ॑नार्धाद॒व
द्यति॑ जघ॑नार्धाद्धि प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते स्थवि॒मतोऽव॑ द्यति स्थवि॒मतो
हि प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्तेऽस॒म्भिन्द॑न्न॒व द्यति॑ प्रा॒णाना॑मस॒म्भेदा॑य न
प॒र्याव॑र्तयति॒ यत्प॑र्याव॒र्तये॑दुदाव॒र्तः प्र॒जा ग्राह॑कः स्यात्समु॒द्रं ग॑च्छ
स्वाहे॒त्याह॑ रेतः (१)

ए॒व तद्व॑धात्य॒न्तरि॑क्षं गच्छ॒ स्वाहे॒त्याहान्तरि॑क्षे॒णैवास्मै॑ प्र॒जाः
प्र ज॑नयत्य॒न्तरि॑क्ष॒ः ह्यनु॑ प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते दे॒वः स॑वि॒तारं॑ गच्छ
स्वाहे॒त्याह॑ सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयत्य॒होरा॒त्रे ग॑च्छ
स्वाहे॒त्याहा॑होरा॒त्राभ्या॑मे॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयत्य॒होरा॒त्रे ह्यनु॑ प्र॒जाः
प्र॒जाय॑न्ते मि॒त्रावरु॑णौ गच्छ॒ स्वाहा॑ (२)

इ॒त्याह॑ प्र॒जास्वे॒व प्रजा॑तासु प्रा॒णापा॑नौ द॒धाति॑ सोमं गच्छ
स्वाहे॒त्याह॑ सौ॒म्या हि दे॒वता॑या प्र॒जा य॒ज्ञं ग॑च्छ॒ स्वाहे॒त्याह॑ प्र॒जा ए॒व
य॒ज्ञियाः॑ करोति॒ छन्दा॑सि गच्छ॒ स्वाहे॒त्याह॑ प॒शवो॑ वै छन्दा॑सि
प॒शून्वे॒वाव॑ रुन्धे द्यावा॑पृथि॒वी ग॑च्छ॒ स्वाहे॒त्याह॑ प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता
द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मुभ॒यतः॑ परि॒ गृह्णा॑ति नभः (३)

दि॒व्यं ग॑च्छ॒ स्वाहे॒त्याह॑ प्र॒जाभ्य॑ ए॒व प्रजा॑ताभ्यो वृष्टिं॒ नि

यच्छत्यग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजा एव प्रजाता अस्यां
प्रति ष्ठापयति प्राणानां वा एषोऽव द्यति योऽव द्यति गुदस्य मनो मे
हार्दि यच्छेत्याह प्राणानेव यथास्थानमुप ह्वयते पशोर्वा आलब्धस्य
हृदयः शुगच्छति सा हृदयशूलम् (४)

अभि समेति यत्पृथिव्याः हृदयशूलमुद्वासयेत्पृथिवीः
शुचार्पयेद्यदप्स्वपः शुचार्पयेच्छुष्कस्य चार्द्रस्य च सन्धावुद्वासयत्युभयं
शान्त्यै यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ (५)

रेतो मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा नभो हृदयशूलं द्वात्रिंशच्च॥ [१]

देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत् तदब्रुवन्वसन्तु
नु न इदमिति तद्वसतीवरीणां वसतीवरित्वम् तस्मिन्प्रातर्न
समंशक्नुवन्तदप्सु प्रावेशयन्ता वसतीवरीरभवन्वसतीवरीर्गृह्णाति
यज्ञो वै वसतीवरीर्यज्ञमेवारभ्य गृहीत्वोप वसति यस्यागृहीता
अभि निम्रोचेदनारब्धोऽस्य यज्ञः स्यात् (६)

यज्ञं वि च्छिन्द्याज्योतिष्या वा गृहीयाद्विरण्यं वावधाय
सशुक्राणामेव गृह्णाति यो वा ब्राह्मणो बहुयाजी तस्य
कुम्भ्यानां गृहीयात्स हि गृहीतवसतीवरीको वसतीवरीर्गृह्णाति
पशवो वै वसतीवरीः पशूनेवारभ्य गृहीत्वोप वसति यदन्वीपं
तिष्ठन्गृहीयान्निर्मागुका अस्मात्पशवः स्युः प्रतीपं तिष्ठन्गृह्णाति
प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णातीन्द्रः (७)

वृत्रमहन्त्सो ३ऽपो ३ऽभ्यग्मियत् तासां यन्मेध्यं यज्ञियं
 सदेवमासीत्तदत्यमुच्यत् ता वहन्तीरभवन्वहन्तीनां गृह्णाति या
 एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्तासामेव गृह्णाति नान्तमा
 वहन्तीरतीयाद्यदन्तमा वहन्तीरतीयाद्यज्ञमतिं मन्येत न स्थावराणां
 गृह्णीयाद्वरुणगृहीता वै स्थावरा यथ्स्थावराणां गृह्णीयात् (८)

वरुणेनास्य यज्ञं ग्राहयेद्यद्वै दिवा भवत्यपो रात्रिः प्र
 विंशति तस्मात्ताम्रा आपो दिवा ददृश्रे यन्नक्तम्भवत्यपोऽहुः प्र
 विंशति तस्माच्चन्द्रा आपो नक्तं ददृश्रे छायायै चातपतश्च संधौ
 गृह्णात्यहोरात्रयोरेवास्मै वर्णं गृह्णाति हविष्मतीरिमा आप इत्याह
 हविष्कृतानामेव गृह्णाति हविष्माः अस्तु (९)

सूर्य इत्याह सशुक्राणामेव गृह्णात्यनुष्टुभा गृह्णाति वाग्वा
 अनुष्टुग्वाचैवैनाः सर्वया गृह्णाति चतुष्पदयर्चा गृह्णाति त्रिः सादयति
 सप्त सम्पद्यन्ते सप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी पशूनेवाव रुन्धेऽस्मै
 वै लोकाय गार्हपत्य आ धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो यद्गार्हपत्य
 उपसादयेदस्मिँल्लोके पशुमान्त्स्याद्यदाहवनीयेऽमुष्मिन् (१०)

लोके पशुमान्त्स्यादुभयोरुप सादयत्युभयोरेवैनं लोकयोः
 पशुमन्तं करोति सर्वतः परि हरति रक्षसामपहत्या
 इन्द्राग्नियोर्भागधेयीः स्थेत्याह यथायजुरेवैतदाग्नीध्र उप
 वासयत्येतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं यदेव यज्ञस्यापराजितं

तदेवैन॑ उ॒प॑ वा॒सय॑ति॒ यतः॑ खलु॒ वै य॒ज्ञस्य॑ वि॒त॑तस्य॒ न
क्रि॒यते॒ तदनु॑ य॒ज्ञ९ रक्षा॑स्य॒व॑ चरन्ति॒ यद्वह॑न्तीनां गृ॒ह्णाति॑
क्रि॒यमा॑णमे॒व तद्य॒ज्ञस्य॑ श॒ये रक्ष॑साम॒न॑न्वव॒चाराय॑ न ह्ये॒ता
ई॒लय॑न्त्या तृ॒तीय॑स॒व॒नात्परि॑ शेरे य॒ज्ञस्य॑ सन्त॑त्यै॥ (११)

स्यादिन्द्रो गृह्णीयादस्त्वमुष्मिन्क्रियते षड्विंशतिश्च॥ [२]

ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ स त्वा अ॑ध्व॒र्युः स्या॒द्यः सोम॑मुपाव॒हर॑न्त्सर्वा॑
दे॒वता॑भ्य॒ उपा॑व॒हरे॒दिति॑ हृ॒दे त्वे॒त्याह॑ मनु॒ष्येभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करोति॒
मन॑से॒ त्वे॒त्याह॑ पि॒तृभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करोति॒ दि॒वे त्वा॒ सूर्या॑य॒ त्वे॒त्याह॑
दे॒वेभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करोत्ये॒ताव॑ती॒र्वे दे॒वता॑स्ताभ्य॑ ए॒वैन॑ ९ सर्वा॑भ्य॒
उ॒पाव॑हरति॒ पुरा॑ वा॒चः (१२)

प्र॒व॒दि॒तोः प्रा॒तर॑नुवा॒कमु॑पाकरोति॒ याव॑त्ये॒व वा॒क्ताम॑व॒
रुन्धे॒ऽपोऽग्ने॑ऽभि॒व्याह॑रति॒ य॒ज्ञो वा॒ आपो॑ य॒ज्ञमे॒वाभि॑ वाचं॒ वि
सृ॑जति॒ सर्वा॑णि॒ छन्दा॑स्यन्वा॒ह प॒शवो॑ वै छन्दा॑सि॒ प॒शून्वा॑व॒
रुन्धे॒ गाय॑त्रि॒या तेज॑स्का॒मस्य॑ परि॒ दध्या॑त्रि॒ष्टुभे॑न्द्रि॒यका॑मस्य॒
जग॑त्या॒ प॒शुका॑मस्यानु॒ष्टुभा॑ प्रति॒ष्ठाका॑मस्य॒ प॒ङ्क्त्या॑ य॒ज्ञका॑मस्य॒
वि॒राजा॑न्न॒काम॑स्य॒ शृ॒णोत्व॑ग्निः स॒मिधा॑ ह॒वम् (१३)

म॒ इत्या॑ह सवि॒तृप्र॑सूत ए॒व दे॒वता॑भ्यो नि॒वेद्या॑पोऽच्छै॑त्य॒प इ॑ष्य
हो॒त॒रित्या॑हेषि॒त९ हि॑ कर्म॒ क्रि॒यते॒ मैत्रा॑वरुणस्य॒ चम॑साध्व॒र्यवा॑
द्र॒वेत्या॑ह मि॒त्रावरु॑णौ वा अ॒पां ने॒तारौ॑ ताभ्यामे॒वैन॑ अ॒च्छैति॑

देवीरापो अपां नपादित्याहाहुत्यैवैनां निष्क्रीयं गृह्णात्यथो
हविष्कृतानामेवाभिघृतानां गृह्णाति (१४)

कार्षिर्सीत्याहु शमलमेवासामपं प्लावयति समुद्रस्य
वोक्षित्या उन्नय इत्याहु तस्मादद्यमानाः पीयमाना आपो न
क्षीयन्ते योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञो वसतीवरीर्होतृचमसं
च मैत्रावरुणचमसं च सः स्पर्श्य वसतीवरीर्व्यानयति यज्ञस्य
सयोनित्वायाथो स्वादेवैना योनेः प्र जनयत्यध्वर्योऽवेरपा (३)
इत्याहोतेमनन्नमुरुतेमाः पश्येति वावैतदाहु यद्यग्निष्टोमो जुहोति
यद्युक्थ्यः परिधौ नि मार्षिं यद्यतिरात्रो यजुर्वदन्प्र पद्यते यज्ञक्रतूनां
व्यावृत्त्यै॥ (१५)

वाचो हवमभिघृतानां गृह्णात्युत पञ्चविंशतिश्च॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति ग्रावाणमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यु आस्ताम् पूष्णो
हस्ताभ्यामित्याहु यत्यै पशवो वै सोमो व्यान उपाशुसर्वनो
यदुपाशुसर्वनमभि मिमीते व्यानमेव पशुषु दधातीन्द्राय त्वेन्द्राय
त्वेति मिमीत इन्द्राय हि सोमं आह्रियते पञ्च कृत्वो यजुषा
मिमीते (१६)

पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धे पञ्च
कृत्वस्तूष्णीन्दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव

रुन्धे श्वात्राः स्थं वृत्रतुर इत्याहैष वा अ॒पा॒ः सोमपी॒थो य
ए॒वं वेद॒ नाप्स्वार्ति॒माच्छति॒ यत्ते॑ सोम दि॒वि ज्योति॒रित्याहै॒भ्य
ए॒वैनम् (१७)

लो॒केभ्यः॒ सम्भ॑रति॒ सोमो॒ वै राजा॒ दिशो॒ऽभ्य॑ध्याय॒त्स दिशो॒-
ऽनु॒ प्रावि॑शत्प्रा॒गपा॒गुद॑ग॒धरा॑गित्या॒ह दिग्भ्य॒ ए॒वैन॒ः सम्भ॑रत्यथो
दिशं॑ ए॒वास्मा॒ अव॑ रु॒द्धेऽम्ब॒ नि ष्व॑रेत्या॒ह कामु॑का ए॒नः॒ स्त्रियो॑
भव॑न्ति॒ य ए॒वं वेद॒ यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॑वीति (१८)

आ॒हैष॒ वै सोम॑स्य सोमपी॒थो य ए॒वं वेद॒ न
सौ॒म्यामा॑र्ति॒माच्छति॒ घ्नन्ति॒ वा ए॒तत्सो॑मं॒ यद॑भिषु॒ण्वन्त्य॒ः शून॑पं
गृह्णा॑ति॒ त्राय॑त ए॒वैनं॑ प्रा॒णा वा अ॒ः शवः॑ प॒शवः॑ सोमो॒ऽः शून्मु॑न॒रपि॑
सृज॑ति प्रा॒णाने॒व प॒शुषु॑ दधाति॒ द्वौद्वा॑वपि॒ सृज॑ति॒ तस्मा॒द्वौद्वा॑
प्रा॒णाः॥ (१९)

यजु॑षा मिमीत ए॒नं जागृ॑वीति॒ चतु॑श्चत्वारि॒ः शच्च॥ [४]

प्रा॒णो वा ए॒ष यदु॑पा॒ः शु॒र्यदु॑पा॒ः श्व॑ग्रा॒ ग्रहा॑ गृह्यन्ते॑
प्रा॒णमे॒वानु॒ प्र य॑न्त्यरु॒णो ह॑ स्मा॒हौप॑वे॒शिः प्रा॑तःस॒वन ए॒वाहं॑
य॒ज्ञः स॒ऽस्था॑पयामि॒ तेन॒ ततः॒ स॒ऽस्थि॑तेन च॒रामी॑त्य॒ष्टौ
कृ॒त्वोऽग्ने॑ऽभि॒ षु॒णोत्य॑ष्टाक्ष॒रा गाय॑त्री गा॒यत्र॑म्प्रा॑तःस॒वनम्
प्रा॑तःस॒वनमे॒व तेना॑ऽऽप्रो॒त्येका॑दश॒ कृ॒त्वो॑ द्वि॒तीय॑मेका॑दशाक्ष॒रा
त्रि॒ष्टुप्त्रै॑ष्टु॒भ॒म्मा॒ध्य॑दिनम् (२०)

सर्वन्माम्माध्यदिनमेव सर्वन् तेनाऽऽप्नोति द्वादश कृत्वंस्तृतीयं
 द्वादशाक्षरा जगती जागतं तृतीयसर्वनन्तृतीयसर्वनमेव
 तेनाऽऽप्नोत्येता९ ह वाव स यज्ञस्य सऽस्थितिमुवाचास्कन्दायास्कन्त्र
 हि तद्यद्यज्ञस्य सऽस्थितस्य स्कन्दत्यथो खल्वाहुर्गायत्री वाव
 प्रातःसर्वने नातिवाद् इत्यनतिवादुक एनम्भ्रातृव्यो भवति य एवं
 वेद् तस्मादष्टावष्टौ (२१)

कृत्वोऽभिषुत्य ब्रह्मवादिनो वदन्ति पवित्रवन्तोऽन्ये ग्रहा
 गृह्यन्ते किम्पवित्र उपा९शुरिति वाक्पवित्र इति ब्रूयात् वाचस्पतये
 पवस्व वाजिन्नित्याह वाचैवैनम्पवयति वृष्णो अ९शुभ्यामित्याह
 वृष्णो ह्येताव९शू यौ सोमस्य गर्भस्तिपूत इत्याह गर्भस्तिना
 ह्येनम्पवयति देवो देवानां पवित्रमसीत्याह देवो ह्येषः (२२)

सं देवानां पवित्रं येषां भागोऽसि तेभ्यस्त्वेत्याह येषा९
 ह्येष भागस्तेभ्य एनं गृह्णाति स्वां कृतोऽसीत्याह प्राणमेव
 स्वमकृत मधुमतीर्न इषस्कृधीत्याह सर्वमेवास्मा इद९ स्वदयति
 विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्य इत्याहोभयेष्वेव
 देवमनुष्येषु प्राणान्दधाति मनस्त्वा (२३)

अद्वित्याह मन एवाश्नुत उर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याहान्तरिक्षदेवत्यो
 हि प्राणः स्वाहा त्वा सुभवः सूर्यायेत्याह प्राणा वै स्वभवसो
 देवास्तेष्वेव परोक्षं जुहोति देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य इत्याहादित्यस्य

वै रश्मयो देवा मरीचिपास्तेषां तद्भागधेयन्तानेव तेन प्रीणाति
यदि कामयेत वरषुकः पर्जन्यः (२४)

स्यादिति नीचा हस्तेन नि मृज्याद्वृष्टिमेव नि यच्छति
यदि कामयेतावरषुकः स्यादित्युत्तानेन नि मृज्याद्वृष्टिमेवोद्यच्छति
यद्यभिचरेदमुं जुह्यथ त्वा होष्यामीति ब्रूयादाहुतिमेवैनम्प्रेप्सन्
हन्ति यदि दूरे स्यादा तमितोस्तिष्ठेत्प्राणमेवास्यानुगत्य हन्ति
यद्यभिचरेदमुष्य (२५)

त्वा प्राणे सादयामीति सादयेदसन्नो वै प्राणः प्राणमेवास्य
सादयति षड्विंशं शुभिः पवयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनम्पवयति
त्रिः पवयति त्रयं इमे लोका एभिरेवैनं लोकैः पवयति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्यात्रयः पशूनां हस्तादाना इति यत्रिरुपांशुः
हस्तेन विगृह्णाति तस्मात्रयः पशूनां हस्तादानाः पुरुषो हस्ती
मर्कटः॥ (२६)

मार्थान्दिनमष्टावंशवेप मनस्त्वा पर्जन्योऽमुष्य पुरुषो द्वे च॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा उपांशौ
यज्ञं सः स्थाप्यमपश्यन्तमुपांशौ समस्थापयन्तेऽसुरा
वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त ते देवा बिभ्यन्त इन्द्रमुपाधावन्तानिन्द्रो-
ऽन्तर्यामेणान्तरधत्त तदन्तर्यामस्यान्तर्यामत्वम् यदन्तर्यामो गृह्यते
भ्रातृव्यानेव तद्यजमानोऽन्तर्धत्तेऽन्तस्ते (२७)

दधामि द्यावापृथिवी अन्तरुर्वन्तरिक्षमित्याहैभिरेव
 लोकैर्यजमानो भ्रातृव्यानन्तर्धत्ते ते देवा अमन्यन्तेन्द्रो वा
 इदमभूद्यद्वयं स्म इति तैऽब्रुवन्मघवन्ननु न आ भजेति सजोषां
 देवैरवरैः परैश्चेत्यब्रवीद्ये चैव देवाः परे ये चावरे तानुभयान् (२८)

अन्वाभजत्सजोषां देवैरवरैः परैश्चेत्याह ये चैव देवाः
 परे य चावरे तानुभयानन्वाभजत्यन्तर्यामि मघवन्मादयस्वेत्याह
 यज्ञादेव यजमानं नान्तरेत्युपयामगृहीतोऽसीत्याहापानस्य
 धृत्यै यदुभावपवित्रौ गृह्येयांतां प्राणमपानोऽनु नृच्छेत्प्रमायुकः
 स्यात्पवित्रवानन्तर्यामो गृह्यते (२९)

प्राणापानयोर्विधृत्यै प्राणापानौ वा एतौ यदुपांश्चन्तर्यामौ
 व्यान उपांश्शुसवनो यं कामयेत प्रमायुकः स्यादित्यसंस्पृष्टौ
 तस्य सादयेद्व्यानेनैवास्यं प्राणापानौ वि च्छिनत्ति ताजकप्रमीयते
 यं कामयेत सर्वमायुरिरयादिति संस्पृष्टौ तस्य सादयेद्व्यानेनैवास्यं
 प्राणापानौ सं तेनोति सर्वमायुरेति॥ (३०)

त उभयान्गृह्यते चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [६]

वाग्वा एषा यदैन्द्रवायवो यदैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते
 वाचमेवानु प्र यन्ति वायुं देवा अब्रुवन्सोमं राजानं
 हनामेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मदग्रा एव वो ग्रहा गृह्यान्ता इति
 तस्मादैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते तमघ्नन्सोऽपूयत् तं देवा

नोपाधृष्णुवन्ते वायुमंब्रुवन्निमं नः स्वदय (३१)

इति सौ॥ऽब्रवीद्वरं वृणै मदेवत्या॥न्येव वः पात्रा॥ण्युच्यान्ता
इति तस्मा॥न्नानादेवत्यानि सन्ति वाय॥व्या॥न्युच्यन्ते तमे॥भ्यो
वायुरेवास्वदयत्तस्माद्यत्पूरयति तत्प्रवाते वि षजन्ति वायुरहि तस्य
पवयिता स्वदयिता तस्य विग्रहणं नाविन्दन्त्सा॥दितिरब्रवीद्वरं
वृणा अथ मया वि गृहीध्वम्मदेवत्या एव वः सोमाः (३२)

सुत्रा अंसन्नित्युपयामगृहीतो॥सीत्या॥हादितिदेवत्या॥स्तेन
यानि हि दारुमयाणि पात्रा॥ण्यस्यै तानि योनेः सम्भूतानि यानि
मृन्मयाणि साक्षात्तान्यस्यै तस्मादेवमाह वाग्वै पराच्यव्याकृतावदत्ते
देवा इन्द्रमब्रुवन्निमां नो वाचं व्याकुर्विति सौ॥ऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यं
चैवैष वायवे च सह गृह्याता इति तस्मादैन्द्रवायवः सह
गृह्यते तामिन्द्रो मध्यतो॥ऽवक्रम्य व्याकरोत्तस्मादियं व्याकृता
वागुद्यते तस्मात्सकृदिन्द्राय मध्यतो गृह्यते द्विर्वायवे द्वौ हि स
वराववृणीत॥ (३३)

स्वदय सोमाः सुहाष्टाविंशतिश्च॥ [७]

मित्रं देवा अब्रुवन्त्सोमं राजानं हनामेति सौ॥ऽब्रवीन्नाहं
सर्वस्य वा अहम्मित्रमस्मीति तमंब्रुवन् हनामैवेति सौ॥ऽब्रवीद्वरं वृणै
पयंसैव मे सोमं श्रीणन्निति तस्मान्मैत्रावरुणम्पयंसा श्रीणन्ति
तस्मात्पशवोऽपाक्रामन् मित्रः सन्क्रूरमकरिति क्रूरमिव खलु वा
एषः (३४)

करोति यः सोमेन यजते तस्मात्पशवोऽपि क्रामन्ति
यन्मैत्रावरुणम्पयसा श्रीणाति पशुभिरेव तन्मित्रं संमर्धयति
पशुभिर्यजमानम्पुरा खलु वावैवमित्रोऽवेदप मत्कूरं चक्रुषः पशवः
क्रमिष्यन्तीति तस्मादेवमवृणीत वरुणं देवा अब्रुवन्त्वयाऽशभुवा
सोमं राजानं हनामेति सोऽब्रवीद्वरं वृणे मह्यं च (३५)

एवैष मित्राय च सह गृह्याता इति तस्मान्मैत्रावरुणः
सह गृह्यते तस्माद्राज्ञा राजानमशभुवा घ्नन्ति वैश्येन वैश्यं
शूद्रेण शूद्रं वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा
मित्रावरुणावब्रुवन्निदं नो वि वासयतमिति तावंब्रूतां वरं वृणावहा
एकं एवावत्पूर्वो ग्रहो ग्रहो गृह्याता इति तस्मादैन्द्रवायवः पूर्वो
मैत्रावरुणाद्गृह्यते प्राणापानौ ह्येतौ यदुपाश्वन्तर्यामौ मित्रो-
ऽहरजनयद्वरुणो रात्रिन्ततो वा इदं व्यौच्छद्यन्मैत्रावरुणो गृह्यते
व्युष्टौ॥ (३६)

एष चैन्द्रवायवो द्वाविंशतिश्च॥

[८]

यज्ञस्य शिरोऽच्छिद्यत ते देवा अश्विनावब्रुवन्मिषजौ वै स्थं
इदं यज्ञस्य शिरः प्रति धत्तमिति तावंब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहं एव
नावत्रापि गृह्यतामिति ताभ्यामेतमाश्विनमंगृह्णन्ततो वै तौ यज्ञस्य
शिरः प्रत्यधत्ताम् यदाश्विनो गृह्यते यज्ञस्य निष्कृत्यै तौ देवा
अब्रुवन्नपूतौ वा इमौ मनुष्यचरौ (३७)

भिषजाविति तस्माद्ब्राह्मणेन भेषजं न कार्यमपूतो
 ह्ये ३ षोऽमेध्यो यो भिषक्तौ बहिष्पवमानेन पवयित्वा
 ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्तस्माद्बहिष्पवमाने स्तुत आश्विनो गृह्यते
 तस्मादेवं विदुषा बहिष्पवमान उपसद्यः पवित्रं वै बहिष्पवमान
 आत्मानमेव पवयते तयोस्त्रेधा भेषज्यं वि न्यदधुरग्नौ तृतीयमप्सु
 तृतीयम्ब्राह्मणे तृतीयन्तस्मादुदपात्रम् (३८)

उपनिधाय ब्राह्मणं दक्षिणतो निषाद्य भेषजं कुर्याद्यावदेव
 भेषजं तेन करोति समर्धुकमस्य कृतम्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 कस्मात्सत्यादेकपात्रा द्विदेवत्या गृह्यन्ते द्विपात्रा हूयन्त इति
 यदेकपात्रा गृह्यन्ते तस्मादेकोऽन्तरतः प्राणो द्विपात्रा हूयन्ते
 तस्माद्द्वौ द्वौ बहिष्ठाप्राणाः प्राणा वा एते यद्विदेवत्याः पशव इडा
 यदिडाम्पूर्वा द्विदेवत्येभ्य उपह्वयेत (३९)

पशुभिः प्राणानन्तर्दधीत प्रमायुकः स्याद्विदेवत्यान्भक्षयित्वेडामुप
 ह्वयते प्राणानेवात्मन्धित्वा पशूनुप ह्वयते वाग्वा ऐन्द्रवायवश्चक्षुर्मैत्रावरु
 श्रोत्रमाश्विनः पुरस्तादैन्द्रवायवम्भक्षयति तस्मात्पुरस्ताद्वाचा
 वदति पुरस्तान्मैत्रावरुणं तस्मात्पुरस्ताच्चक्षुषा पश्यति सर्वतः
 परिहारमाश्विनं तस्मात्सर्वतः श्रोत्रेण शृणोति प्राणा वा एते
 यद्विदेवत्याः (४०)

अरिक्तानि पात्राणि सादयति तस्मादरिक्ता अन्तरतः प्राणा

यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञं रक्षास्यैव
 चरन्ति यदरिक्तानि पात्राणि सादयति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य
 शये रक्षासामनन्ववचाराय दक्षिणस्य हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्यां
 सादयति वाच्यैव वाचं दधात्या तृतीयसवनात्परि शरे यज्ञस्य
 सन्तत्यै॥ (४१)

मनुष्यचरावुदपात्रमुपहृतं द्विदेवत्याः षट्त्वारिंशच्च॥ [९]

बृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीच्छण्डामर्कावसुराणां
 ब्रह्मण्वन्तो देवा आसन्ब्रह्मण्वन्तोऽसुरास्ते ३ऽन्योन्यं नाशं कृवन् अभिभूय
 देवाः शण्डामर्कावुपामन्त्रयन्त तावंब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहावेव
 नावत्रापि गृह्येतामिति ताभ्यामेतौ शुक्रामन्थिनावगृह्णन्ततो देवा
 अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषः शुक्रामन्थिनौ गृह्येते भवत्यात्मना
 परा (४२)

अस्य भ्रातृव्यो भवति तौ देवा अपनुद्यात्मन इन्द्रायाजुहवुरपनुतौ
 शण्डामर्कौ सहामुनेति ब्रूयाद्यं द्विष्याद्यमेव द्वेष्टि तेनैनौ सहाप
 नुदते स प्रथमः सङ्कृतिर्विश्वकर्मेत्येवैनावात्मन इन्द्रायाजुहवुरिन्द्रो
 ह्येतानि रूपाणि करिर्कदचरदसौ वा आदित्यः शुक्रश्चन्द्रमा
 मन्थ्यपिगृह्य प्राश्चौ निः (४३)

क्रामतस्तस्मात्प्राश्चौ यन्तौ न पश्यन्ति प्रत्यश्चावावृत्य
 जुहुतस्तस्मात्प्रत्यश्चौ यन्तौ पश्यन्ति चक्षुषी वा एते

यज्ञस्य यच्छुक्रामन्थिनौ नासिकोत्तरवेदिरभितः परिक्रम्य
जुहुतस्तस्मादभितो नासिकां चक्षुषी तस्मान्नासिकया चक्षुषी
विधृते सर्वतः परि क्रामतो रक्षसामपहत्यै देवा वै याः
प्राचीराहुतीरजुहवर्ये पुरस्तादसुरा आसन्ताः स्ताभिः प्र (४४)

अनुदन्त याः प्रतीचीर्ये पश्चादसुरा आसन्ताः स्ताभिरपानुदन्त
प्राचीरन्या आहुतयो हूयन्ते प्रत्यश्रौ शुक्रामन्थिनौ पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च
यजमानो भ्रातृव्याम्प्र णुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः प्र वीयन्ते
प्रतीचीर्जायन्ते शुक्रामन्थिनौ वा अनु प्रजाः प्र जायन्तेऽत्रीश्चाद्याश्च
सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि शुक्रः शुक्रशोचिषा (४५)

सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन्परीहि मन्थी मन्थिशोचिषेत्याहेता वै
सुवीरा या अत्रीरेताः सुप्रजा या आद्या य एवं वेदात्र्यस्य प्रजा
जायते नाद्या प्रजापतेरक्ष्यंश्चयत्तत्परापतत्तद्विकङ्कतम्प्राविशत्तद्विकङ्कते
नारमत तद्यवम्प्राविशत् तद्यवैरमत तद्यवस्य (४६)

यवत्वं यद्वैकङ्कतम्मन्थिपात्रम्भवति सक्तुभिः श्रीणाति
प्रजापतेरेव तच्चक्षुः सम्भरति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्यान्मन्थिप
सदो नाश्रुत इत्यार्तपात्रं हीति ब्रूयाद्यदंशुवीतान्योऽध्वर्युः
स्यादार्तिमार्च्छेत्तस्मान्नाश्रुते॥ (४७)

आत्मना परा निष्प्र शुक्रशोचिषा यवस्य सप्तत्रिंशच्च॥ [१०]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा

आग्रयणाग्रान्ग्रहानपश्यन्तानगृह्णत ततो वै तेऽग्रं पर्यायन्-
यस्यैवं विदुषं आग्रयणाग्रा ग्रहा गृह्यन्तेऽग्रमेव समानानां पर्येति
रुग्णवत्यर्चा भ्रातृव्यवतो गृहीयाद्भ्रातृव्यस्यैव रुक्ताग्रः समानानां
पर्येति ये देवा दिव्येकादश स्थेत्याह (४८)

एतावतीर्वै देवतास्ताभ्यं एवैनः सर्वाभ्यो गृह्णात्येष ते
योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह वैश्वदेवो ह्येष देवतया वाग्वै
देवेभ्योऽपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना ते देवा वाच्यपक्रान्तायां
तूष्णीं ग्रहानगृह्णत साऽमन्यत वागन्तर्यन्ति वै मेति
साग्रयणम्प्रत्यागच्छुत्तदाग्रयणस्याग्रयणत्वम् (४९)

तस्मादाग्रयणे वाग्वि सृज्यते यत्तूष्णीम्पूर्वे ग्रहा गृह्यन्ते यथा
थ्सारीयति म आख इयति नाप राथस्यामीत्युपावसृजत्येवमेव
तदध्वर्युराग्रयणं गृहीत्वा यज्ञमारभ्य वाचं वि सृजते त्रिर्हिं
करोत्युद्गातृनेव तद्वृणीते प्रजापतिर्वा एष यदाग्रयणो यदाग्रयणं
गृहीत्वा हिं करोति प्रजापतिरेव (५०)

तत्प्रजा अभि जिघ्रति तस्माद्वृथ्सं जातं गौरभि जिघ्रत्यात्मा
वा एष यज्ञस्य यदाग्रयणः सवनेसवनेऽभि गृह्णात्यात्मन्नेव यज्ञः
सं तनोत्युपरिष्ठादा नयति रेत एव तद्वधात्यधस्तादुप गृह्णाति
प्र जनयत्येव तद्वह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्याद्वायत्री कनिष्ठा
छन्दसाः सती सर्वाणि सवनानि वहतीत्येष वै गायत्रियै

व॒त्सो यदा॑ग्रय॒णस्तमे॒व तद॑भिनिव॒र्त॒ः सर्वा॑णि॒ सर्व॑नानि वहति॒
तस्मा॑द्व॒त्सम॒पाकृ॑तं गौर॒भि नि वर्त॑ते॥ (५१)

आ॒हाग्र॒यण॑त्वं प्र॒जाप॑तिरेवेति॒ वि॒श॒तिश्च॑॥ [११]

इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑युर्वै य॒ज्ञेन॑ सुव॒र्गायेन्द्रो॑ म॒रुद्वि॒रदि॑तिरन्तर्यामपा॒त्रेण॑ प्रा॒ण उ॑पा॒शुपा॒त्रेणेन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्तस्य॒
ग्र॒हान् वै प्रा॒न्यान्वेका॑दश॥ [१२] इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑ पुन॑र॒क्तुना॑ह मिथुन॒म्पश॑वो नेष्टः॒
प॒र्वोमु॑पा॒श्वन्तर्या॑मयोद्विच॑त्वारि॒शत्॥४२॥ इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑ पा॒ङ्कत्व॑म्॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑ वज्र॒मुद॑यच्छ॒त्स वृ॒त्रो वज्रा॑दुद्य॒ताद॑बिभे॒त्सो-
ऽब्र॑वी॒न्मा मे॒ प्र हा॑रस्ति॒ वा इ॒दम्म॑यि॒ वी॒र्यं॑ तत्ते॒ प्र दा॑स्या॒मीति॒
तस्मा॑ उ॒क्थ्य॑मप्रायच्छ॒त्तस्मै॑ द्वितीय॒मुद॑यच्छ॒त्सोऽब्र॑वी॒न्मा मे॒ प्र
हा॑रस्ति॒ वा इ॒दं म॑यि॒ वी॒र्यं॑ तत्ते॒ प्र दा॑स्या॒मीति॑ (१)

तस्मा॑ उ॒क्थ्य॑मे॒व प्रा॑यच्छ॒त्तस्मै॑ तृतीय॒मुद॑यच्छ॒त्तं
विष्णु॑रन्व॒तिष्ठ॑त ज॒हीति॒ सोऽब्र॑वी॒न्मा मे॒ प्र हा॑रस्ति॒ वा
इ॒दम्म॑यि॒ वी॒र्यं॑ तत्ते॒ प्र दा॑स्या॒मीति॒ तस्मा॑ उ॒क्थ्य॑मे॒व प्रा॑यच्छ॒त्तं
निर्मा॑यम्भू॒तम॑हन् य॒ज्ञो हि॒ तस्य॑ मा॒यासी॒द्यदु॒क्थ्यो॑ गृ॒ह्यत॑
इन्द्रि॒यमे॒व (२)

तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्ध इन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत
 इत्याहेन्द्राय हि स तम्प्रायच्छत्तस्मै त्वा विष्णवे त्वेत्याहु यदेव
 विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति तस्माद्विष्णुमन्वाभजति त्रिर्निर्गृह्णाति
 त्रिर्हि स तं तस्मै प्रायच्छदेष ते योनिः पुनरहविरसीत्याहु
 पुनःपुनः (३)

ह्यस्मान्निर्गृह्णाति चक्षुर्वा एतद्यज्ञस्य यदुक्थ्यंस्तस्मादुक्थ्यं
 हुतं सोमा अन्वायन्ति तस्मादात्मा चक्षुरन्वेति तस्मादेकं
 यन्तम्बहवोऽनु यन्ति तस्मादेको बहूनाम्भद्रो भवति
 तस्मादेको बह्वीर्जाया विन्दते यदि कामयेताध्वर्युरात्मानं
 यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तराहवनीयं च हविर्धानं च तिष्ठन्नव
 नयेत् (४)

आत्मानमेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत् यजमानं
 यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तरा सदोहविर्धाने तिष्ठन्नव नयेद्यजमानमेव
 यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत् सदस्यान् यज्ञयशसेनार्पयेयमिति
 सदं आलभ्याव नयेत्सदस्यानेव यज्ञयशसेनार्पयति॥ (५)

इतीन्द्रियमेव पुनःपुनर्नयेन्नयस्त्रिंशच्च॥ [१]

आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्धुव उत्तमो ग्रहाणां गृह्यते तस्मादायुः
 प्राणानामुत्तममूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या इत्याहु मूर्धानमेवैनं
 समानानां करोति वैश्वानरमृताय जातमग्निमित्याहु वैश्वानरं

हि देवतयायुरुभयतोवैश्वानरो गृह्यते तस्मादुभयतः प्राणा
अधस्ताच्चोपरिष्ठाच्चार्धिनोऽन्ये ग्रहा गृह्यन्तेऽर्धौ ध्रुवस्तस्मात् (६)

अर्ध्यावाङ्माणोऽन्येषां प्राणानामुपोऽन्ये ग्रहाः साद्यन्तेऽनुपोसे
ध्रुवस्तस्मादस्थान्याः प्रजाः प्रतितिष्ठन्ति मासेनाऽन्या असुरा वा
उत्तरतः पृथिवीम्पर्याचिकीरन्तां देवा ध्रुवेणादहन्तद्ध्रुवस्य ध्रुवत्वं
यद्ध्रुव उत्तरतः साद्यते धृत्या आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्ध्रुव आत्मा होता
यद्धौतृचमसे ध्रुवमवनयत्यात्मन्नेव यज्ञस्य (७)

आयुर्दधाति पुरस्तादुक्थस्यावनीय इत्याहुः पुरस्ताद्ध्यायुषो
भुङ्क्ते मध्यतोऽवनीय इत्याहुर्मध्यमेन ह्यायुषो भुङ्क्ते उत्तरार्धेऽवनीय
इत्याहुरुत्तमेन ह्यायुषो भुङ्क्ते वैश्वदेव्यामृचि शस्यमानायामव नयति
वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजास्वेवायुर्दधाति॥ (८)

ध्रुवस्तस्मादेव यज्ञस्यैकात्रर्चत्वारिंशच्च॥

[२]

यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते संवत्सरेण योपयित्वा सुवर्गं
लोकमायन्तमृषय ऋतुग्रहैरेवानु प्राजानन्यदंतुग्रहा गृह्यन्ते
सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै द्वादश गृह्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरस्य प्रज्ञात्यै सह प्रथमौ गृह्येते सहोत्तमौ तस्माद्वौद्वौवृतू
उभयतोमुखमृतुपात्रम्भवति कः (९)

हि तद्वेदं यत् ऋतूनाम्मुखं मृतुना प्रेष्येति षट्कृत्वं आह षड्वा
 ऋतवं ऋतूनेव प्रीणात्यृतुभिरिति चतुश्चतुष्पद एव पशून्प्रीणाति द्विः
 पुनर्ऋतूनाह द्विपदं एव प्रीणात्यृतुना प्रेष्येति षट्कृत्वं आहर्तुभिरिति
 चतुस्तस्माच्चतुष्पादः पशवं ऋतूनुपं जीवन्ति द्विः (१०)

पुनर्ऋतूनाह तस्माद्विपादश्चतुष्पदः पशूनुपं जीवन्त्यृतुना
 प्रेष्येति षट्कृत्वं आहर्तुभिरिति चतुर्द्विः पुनर्ऋतूनाहाक्रमणमेव
 तथ्येतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै नान्योन्यमनु
 प्र पद्येत यदन्योन्यमनु प्रपद्येतर्तुर्ऋतुमनु प्र पद्येतर्तवो मोहुकाः
 स्युः (११)

प्रसिद्धमेवाध्वर्युर्दक्षिणेन प्र पद्यते प्रसिद्धं प्रतिप्रस्थातोत्तरेण
 तस्मादादित्यः षण्मासो दक्षिणेनैति षडुत्तरेणोपयामगृहीतो-
 ऽसि सप्तसर्पोऽस्य हस्पत्याय त्वेत्याहास्ति त्रयोदशो मास
 इत्याहुस्तमेव तत्प्रीणाति॥ (१२)

को जीवन्ति द्विः स्युश्चतुस्त्रिंशच्च॥ [३]

सुवर्गाय वा एते लोकाय गृह्यन्ते यदृतुग्रहा ज्योतिरिन्द्राग्नी
 यदैन्द्राग्रमृतुपात्रेण गृह्णाति ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठादधाति
 सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या ओजोभृतौ वा एतौ देवानां
 यदैन्द्राग्नी यदैन्द्राग्नौ गृह्यत ओज एवाव रुन्धे वैश्वदेव
 शुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा असावादित्यः शुक्रो

यद्वैश्वदेव५ शुक्रपात्रेण गृह्णाति तस्मादसावादित्यः (१३)

सर्वाः प्रजाः प्रत्यङ्मुदेति तस्मात्सर्व एव मन्यते
माम्प्रत्युदगादिति वैश्वदेव५ शुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो
वै प्रजास्तेजः शुक्रो यद्वैश्वदेव५ शुक्रपात्रेण गृह्णाति प्रजास्वेव
तेजो दधाति॥ (१४)

तस्मादसावादित्यस्त्रि५शब्दः॥ [४]

इन्द्रो मरुद्भिः साविद्येन माध्यंदिने सवने वृत्रमहन् यन्माध्यंदिने
सवने मरुत्वतीया गृह्यन्ते वार्त्रघ्ना एव ते यजमानस्य गृह्यन्ते तस्य
वृत्रं जघ्रुषं ऋतवोऽमुह्यन्त्स ऋतुपात्रेण मरुत्वतीयानगृह्णात्ततो वै
स ऋतून्प्राजानाद्यद्वत्तुपात्रेण मरुत्वतीया गृह्यन्तं ऋतूनाम्प्रज्ञात्यै
वज्रं वा एतं यजमानो भ्रातृव्याय प्र हरति यन्मरुत्वतीया उदेव
प्रथमेन (१५)

यच्छति प्र हरति द्वितीयेन स्तृणुते तृतीयेनायुधं
वा एतद्यजमानः सः स्फुरते यन्मरुत्वतीया धनुरेव
प्रथमो ज्या द्वितीय इषुस्तृतीयः प्रत्येव प्रथमेन धत्ते वि
सृजति द्वितीयेन विध्यति तृतीयेनेन्द्रो वृत्र५ हत्वा परां
परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानः स हरितोऽभवत्स
एतान्मरुत्वतीयानात्मस्पर्णानपश्यत्तानगृह्णीत (१६)

प्राणमेव प्रथमेनास्तृणुतापानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेनात्मस्पर्णा

वा ए॒ते यज॑मानस्य गृह्यन्ते॒ यन्म॑रुत्व॒तीयाः॑ प्रा॒णमे॒व प्र॑थ॒मेन॑
 स्पृणु॑तेऽपानं॒ द्वितीये॑नात्मानं॒ तृतीये॑नेन्द्रो॒ वृत्र॑म॒हन्तं॑ दे॒वा
 अ॒ब्रुवन्म॒हान् वा अ॒यम॑भूद्यो वृत्रमव॑धीदिति॒ तन्म॑हेन्द्रस्य
 महेन्द्र॑त्वः स ए॒तम्मा॑हेन्द्रमु॒द्धार॑मुद॒हरत॑ वृत्रः॒ ह॒त्वान्यासु॑
 दे॒वता॑स्वधि॒ यन्मा॑हेन्द्रो गृह्यत॑ उ॒द्धार॑मे॒व तं यज॑मान॒ उद्ध॑रते-
 ऽन्यासु॑ प्र॒जास्वधि॑ शुक्रपा॒त्रेण॑ गृह्णाति॒ यज॑मानदे॒वत्यो॑ वै
 मा॑हेन्द्रस्तेजः॒ शुक्रो॑ यन्मा॑हेन्द्रः॒ शुक्रपा॒त्रेण॑ गृह्णाति॒ यज॑मान ए॒व
 तेजो॑ दधाति॥ (१७)

प्रथमेनागृहीत देवतास्वष्टाविंशतिश्च॥ [५]

अदितिः पु॒त्रका॑मा सा॒ध्येभ्यो॑ दे॒वेभ्यो॑ ब्रह्मो॒दन॑म॒पच॑त्तस्यां
 उ॒च्छे॑षणमददुस्तत्प्राश्ना॒थ्सा रेतो॑ऽधत्त॒ तस्यै॑ च॒त्वार॑ आदित्या
 अ॒जाय॑न्त॒ सा द्वि॒तीय॑म॒पच॑त्थसाम॒न्यतो॑च्छे॒षणान्म॑ इ॒मेऽज्ञ॑त॒ यदग्रे॑
 प्राशि॒ष्यामी॒तो मे॒ वसी॑याः सो जनिष्यन्त॒ इति॑ साग्रे प्राश्ना॒थ्सा
 रेतो॑ऽधत्त॒ तस्यै॑ व्यृद्धमा॒ण्डम॑जायत॒ सादि॒त्येभ्य॑ ए॒व (१८)

तृतीयमपचद्भोगाय म इ॒दः श्रान्त॑म॒स्त्विति॑ तेऽब्रुवन्वरं
 वृणाम॒है योऽतो॑ जायाता अ॒स्माक॑ स ए॒कोऽस॒द्योऽस्य॑
 प्र॒जाया॑मृ॒ध्याता॑ अ॒स्माक॑म्भोगाय भवादिति॒ ततो॑ वि॒वस्वा॑नादित्यो-
 ऽजायत॒ तस्य॑ वा इ॒यं प्र॒जा यन्म॑नुष्यास्तास्वेकं ए॒वर्द्धो॑ यो यज॑ते
 स दे॒वाना॑म्भोगाय भवति दे॒वा वै य॒ज्ञात् (१९)

रुद्रमन्तरायन्त्स आदित्यानन्वाक्रमत् ते द्विदेवत्यान्प्रापद्यन्त
 तान्न प्रति प्रायच्छन्तस्मादपि वध्यम्प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति
 तस्माद्विदेवत्येभ्य आदित्यो निर्गृह्यते यदुच्छेषणादजायन्त
 तस्मादुच्छेषणाद्गृह्यते तिसृभिर्ऋग्भिर्गृह्णाति माता पिता पुत्रस्तदेव
 तन्मिथुनमुल्बं गर्भो जरायु तदेव तत् (२०)

मिथुनम्पशवो वा एते यदादित्य ऊर्गर्धं दध्ना मध्यतः
 श्रीणात्यूर्जमेव पशूनाम्मध्यतो दधाति श्रुतातङ्क्षौन मेध्यत्वाय
 तस्मादामा पक्वं दुहे पशवो वा एते यदादित्यः परिश्रित्य गृह्णाति
 प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णाति पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो
 यदग्निः परिश्रित्य गृह्णाति रुद्रादेव पशून्तर्दधाति (२१)

एष वै विवस्वानादित्यो यदुपांशुसवनः स एतमेव सोमपीथं
 परि शय आ तृतीयसवनाद्विवस्व आदित्येष ते सोमपीथ इत्याह
 विवस्वन्तमेवाऽऽदित्यं सोमपीथेन समर्धयति या दिव्या
 वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामीति वृष्टिकामस्य श्रीणीयाद्वृष्टिमेवाव रुन्धे
 यदि ताजक्प्रस्कन्देद्वरषुकः पर्जन्यः स्याद्यदि चिरमवरषुको न
 सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वर्षद्वरोति यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रं
 प्रजा अन्ववसृजेन्न हुत्वान्वीक्षेत यदन्वीक्षेत चक्षुरस्य प्रमायुकं
 स्यात्तस्मान्नान्वीक्ष्यः॥ (२२)

अन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजापतिर्वा एष
यदाग्रयणः प्रजानां प्रजननाय न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः
प्रजायन्ते नानु वषट्करोति यदनुवषट्कुर्याद्भुद्रं प्रजा अन्ववसृजेदेष
वै गायत्रो देवानां यथ्संवितैष गायत्रियै लोके गृह्यते यदाग्रयणो
यदन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति स्वादेवेनं योनेर्निर्गृह्णाति
विश्वे (२३)

देवास्तृतीयं सवनं नोदयच्छन्ते संवितारम्प्रातःसवनभागं
सन्तं तृतीयसवनमभि पर्यणयन्ततो वै ते तृतीयं सवनमुदयच्छन्त्यत्
सावित्रो गृह्यते तृतीयस्य सवनस्योद्यत्यै सवितृपात्रेण वैश्वदेवं
कलशाद्गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा वैश्वदेवः कलशः सविता
प्रसवानामीशे यथ्संवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति सवितृप्रसूत
एवास्मै प्रजाः प्र (२४)

जनयति सोमे सोममभि गृह्णाति रेतं एव तदधाति सुशर्मासि
सुप्रतिष्ठान इत्याह सोमे हि सोममभिगृह्णाति प्रतिष्ठित्या एतस्मिन्वा
अपि ग्रहं मनुष्येभ्यो देवेभ्यः पितृभ्यः क्रियते सुशर्मासि सुप्रतिष्ठान
इत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन करोति बृहदित्याह देवेभ्य एवैतेन करोति
नम इत्याह पितृभ्य एवैतेन करोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनं
सर्वाभ्यो गृह्णात्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह वैश्वदेवो

ह्येषः॥ (२५)

विश्वे प्र पितृभ्यं एवैतेन करोत्येकान्नविंशतिश्च॥ [७]

प्रा॒णो वा ए॒ष यदु॑पा॒शु॒र्यदु॑पा॒शुपा॒त्रेण॑ प्रथ॒मश्चो॑त्त॒मश्च
ग्रहौ॑ गृ॒ह्येते॑ प्रा॒णमे॒वानु॑ प्र॒यन्ति॑ प्रा॒णमनू॑द्यन्ति प्र॒जाप॑तिर्वा
ए॒ष यदा॑ग्रय॒णः प्रा॒ण उ॑पा॒शुः प॒त्नीः प्र॒जाः प्र ज॑नयन्ति
यदु॑पा॒शुपा॒त्रेण॑ पा॒त्नीव॑तमा॒ग्रय॑णाद्गृ॒ह्णाति॑ प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नाय
तस्मा॑त्प्रा॒णं प्र॒जा अनु॑ प्र जा॑यन्ते दे॒वा वा इ॒तइ॒तः प॒त्नीः
सुव॑र्गम् (२६)

लो॒कम॑जिगा॒सन्ते सु॑व॒र्गं लो॒कं न प्रा॑जा॒नन्त॑ ए॒तम्पा॑त्नीव॒तम॑प॒श्च
ततो॑ वै ते सु॒व॒र्गं लो॒कम्प्रा॑जा॒नन् यत्पा॑त्नीव॒तो गृ॒ह्यते॑ सुव॒र्गस्य॑
लो॒कस्य॑ प्र॒ज्ञा॑त्यै स सोमो॑ नातिष्ठ॒त स्त्री॒भ्यो गृ॒ह्यमा॑ण॒स्तं घृ॒तं
वज्रं॑ कृ॒त्वाघ्न॑न्तं निरि॑न्द्रि॒यम्भू॑तम॒गृह्ण॑न्तस्मा॒च्छ्रियो॑ निरि॑न्द्रि॒या
अदा॑यादी॒रपि॑ पा॒पात्पु॒ंस उप॑स्ति॒तरम् (२७)

व॒दन्ति॑ यद्धृ॒तेन॑ पा॒त्नीव॑त॒श्च श्री॑णाति॒ वज्रै॑णै॒वैनं॑ व॒शं
कृ॒त्वा गृ॒ह्णात्यु॑पया॒मगृ॑हीतोऽसी॒त्याहे॒यं वा उ॑पया॒मस्तस्मा॑दि॒मां
प्र॒जा अनु॑ प्र जा॑यन्ते बृ॒हस्प॑ति॒सुत॑स्य त॒ इत्या॑ह॒ ब्रह्म॑ वै
दे॒वाना॑म्बृ॒हस्प॑तिर्ब्रह्म॒णैवास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयती॒न्दो इत्या॑ह॒ रेतो॑
वा इ॒न्दू रेतं॑ ए॒व तद्द॑धातीन्द्रि॒याव॑ इति॑ (२८)

आ॒ह प्र॒जा वा इ॒न्द्रियं॑ प्र॒जा ए॒वास्मै॑ प्र ज॑नय॒त्यग्रा॑ (३)

इत्याहाग्निर्वै रेतोधाः पत्नीव इत्याह मिथुनत्वाय सजूर्देवेन त्वष्ट्रा
सोमम्पिबेत्याह त्वष्ट्रा वै पशूनाम्मिथुनानां रूपकद्रूपमेव पशुषु
दधाति देवा वै त्वष्टारमजिघांसन्थ्स पत्नीः प्रापद्यत तं न प्रति
प्रायच्छन्तस्मादपि (२९)

वध्यम्प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति तस्मात्पात्नीवते त्वष्ट्रेऽपि
गृह्यते न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वर्षद्वरोति
यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रं प्रजा अन्ववसृजेद्यन्नानुवषट्कुर्यादशान्तमग्नीथ्सोमम्भक्ष
वर्षद्वरोति न रुद्रं प्रजा अन्ववसृजति शान्तमग्नीथ्सोमम्भक्षयत्यग्नीन्नेष्टु
सीद (३०)

नेष्टुः पत्नीमुदानयेत्याहाग्नीदेव नेष्टरि रेतो दधाति नेष्टा
पत्नियामुद्रात्रा सं ख्यापयति प्रजापतिर्वा एष यदुद्राता प्रजानां
प्रजननायाप उप प्र वर्तयति रेत एव तथ्सिञ्चत्यूरुणोप प्र
वर्तयत्यूरुणा हि रेतः सिच्यते नग्नकृत्योरुमुप प्र वर्तयति यदा
हि नग्न ऊरुर्भवत्यथ मिथुनी भवतोऽथ रेतः सिच्यतेऽथ प्रजाः
प्र जायन्ते॥ (३१)

पत्नीः सुवर्गमुपस्तितरमिन्द्रियाव इत्यपि सीद मिथुन्यष्टौ च॥ [८]

इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य शीर्षकपालमुदौज्ज्थ्स द्रोणकलशो-
ऽभवत्तस्मात्सोमः समस्रवत्स हारियोजनोऽभवत्तं व्यचिकिथ्सञ्जुहवान्
मा हौषा(३) मिति सोऽमन्यत यद्धोष्याम्यामं हौष्यामि यन्न

होष्यामि यज्ञवेशसं करिष्यामीति तमध्रियत होतुः सोऽग्निरब्रवीन्न
मय्यामः होष्यसीति तं धानाभिरश्रीणात् (३२)

तः शृतम्भूतमजुहोद्यद्धानाभिरहारियोजनः श्रीणाति
शृतत्वाय शृतमेवैनम्भूतं जुहोति बह्वीभिः श्रीणात्येतावती-
रेवास्यामुष्मिल्लोके कामदुघा भवन्त्यथो खल्वाहुरेता वा
इन्द्रस्य पृश्नयः कामदुघा यद्धारियोजनीरिति तस्माद्बह्वीभिः
श्रीणीयादृख्सामे वा इन्द्रस्य हरी सोमपानौ तयोः परिधयं
आधानं यदप्रहृत्य परिधीञ्जुहुयादन्तराधानाभ्याम् (३३)

घासम्प्र यच्छेत्प्रहृत्य परिधीञ्जुहोति निराधानाभ्यामेव
घासम्प्र यच्छत्युन्नेता जुहोति यातयामेव ह्येतरह्यध्वर्युः
स्वगाकृतो यदध्वर्युर्जुहुयाद्यथा विमुक्तम्पुनर्युनक्ति तादृगेव
तच्छीर्षन्नधिनिधाय जुहोति शीर्षतो हि स समभवद्विक्रम्यं
जुहोति विक्रम्यं हीन्द्रो वृत्रमहन्स्मृद्धौ पशवो वै हारियोजनीर्यथ्सम्भि-

एनम्पशवो भुञ्जन्त उप तिष्ठेरन्यत्र सम्भिन्द्याद्बहव
एनम्पशवोऽभुञ्जन्त उप तिष्ठेरन्मनसा सम्बाधत उभयं करोति
बहव एवैनम्पशवो भुञ्जन्त उप तिष्ठन्त उन्नेतर्युपहवमिच्छन्ते
य एव तत्र सोमपीथस्तमेवाव रुन्धत उत्तरवेद्यां नि वपति
पशवो वा उत्तरवेदिः पशवो हारियोजनीः पशुष्वेव पशून्प्रति

ष्ठापयन्ति॥ (३५)

अश्रीणादन्तराधानाभ्यामल्पाः स्थापयन्ति॥ [९]

ग्रहान् वा अनु प्रजाः पशवः प्र जायन्त उपांश्चन्तर्यामावजावयः
शुक्रामन्थिनौ पुरुषा ऋतुग्रहानेकशफा आदित्यग्रहं गावं
आदित्यग्रहो भूयिष्ठाभिर्ऋग्भिर्गृह्यते तस्माद्गावः पशूनाम्भूयिष्ठा
यत्रिरुपांश्शु हस्तेन विगृह्णाति तस्माद्धौ त्रीनजा जनयत्यथावयो
भूयसीः पिता वा एष यदाग्रयणः पुत्रः कलशो यदाग्रयण
उपदस्येत्कलशाद्गृहीयाद्यथा पिता (३६)

पुत्रं क्षित उपधावति तादृगेव तद्यत्कलश उपदस्येदाग्रयणाद्गृहीय
पुत्रः पितरं क्षित उपधावति तादृगेव तदात्मा वा एष यज्ञस्य
यदाग्रयणो यद्ग्रहो वा कलशो वोपदस्येदाग्रयणाद्गृहीयादात्मन
एवाधि यज्ञं निष्करोत्यविज्ञातो वा एष गृह्यते यदाग्रयणः स्थात्या
गृह्णाति वायव्येन जुहोति तस्मात् (३७)

गर्भेणाविज्ञातेन ब्रह्महावभृथमव यन्ति परां स्थालीरस्यन्त्युद्वायव्य
हरन्ति तस्माच्छ्रियं जातां परास्यन्त्युत्पुमांसं हरन्ति
यत्पुरोरुचमाह यथा वस्यंस आहरति तादृगेव तद्यद्ग्रहं गृह्णाति
यथा वस्यंस आहृत्य प्राह तादृगेव तद्यत्सादयति यथा वस्यंस
उपनिधायोपक्रामति तादृगेव तद्यद्वै यज्ञस्य साम्ना यजुषा
क्रियते शिथिलं तद्यद्वा तद्दृढम्पुरस्तादुपयामा यजुषा गृह्यन्त

उपरिष्टादुपयामा ऋचा यज्ञस्य धृत्यै॥ (३८)

यथा पिता तस्मादपक्रामति तादृगेव तद्यदष्टादश च॥ [१०]

प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि
प्रयुज्यन्तेऽमुमेव तैर्लोकमभि जयति पराङ्गि व ह्यसौ लोको यानि
पुनः प्रयुज्यन्त इममेव तैर्लोकमभि जयति पुनः पुनरिव ह्ययं
लोकः प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि
प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः परा भवन्ति यानि पुनः (३९)

प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः पुनरा भवन्ति प्रान्यानि
पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यन्ते
तान्यन्वारण्याः पशवोऽरण्यमप यन्ति यानि पुनः प्रयुज्यन्ते
तान्यनु ग्राम्याः पशवो ग्राममुपावयन्ति यो वै ग्रहाणां निदानं
वेद निदानवान्भवत्याज्यमित्युक्तं तद्वै ग्रहाणां निदानं यदुपांशु
शंसति तत् (४०)

उपांश्चन्तर्यामयोर्यदुच्चैस्तदितरेषां ग्रहाणामेतद्वै ग्रहाणां
निदानं य एवं वेद निदानवान्भवति यो वै ग्रहाणाम्मिथुनं वेद प्र
प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते स्थालीभिरन्ये ग्रहा गृह्यन्ते वायव्यैरन्य
एतद्वै ग्रहाणाम्मिथुनं य एवं वेद प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायत
इन्द्रस्त्वष्टुः सोममभीषहापिबत्स विष्वङ् (४१)

व्यार्च्छत्स आत्मन्नारमणं नाविन्दत्स एताननुसवनम्पुरोडाशानप

निरुवपत्तैर्वै स आत्मन्नारमणमकुरुत तस्मादनुसवनम्पुरोडाशा
 निरुप्यन्ते तस्मादनुसवनम्पुरोडाशानाम्प्राश्रीयादात्मन्नेवारमणं
 कुरुते नैनं सोमोऽति पवते ब्रह्मवादिनो वदन्ति नर्चा न यजुषा
 पङ्क्तिराप्यतेऽथ किं यज्ञस्य पाङ्क्तुत्वमिति धानाः कर्मभः परिवापः
 पुरोडाशः पयस्या तेन पङ्क्तिराप्यते तद्यज्ञस्य पाङ्क्तुत्वम्॥ (४२)

भवन्ति यानि पुनः शंसति तद्विष्वङ्किञ्चतुर्दश च॥ [११]

सुवर्गाय यद्वाक्षिणानि समिष्टयजूष्यवभृथयजूषि स्थेनं प्रजापतिरेकादशिनीमिन्द्रः पत्न्या घ्नन्ति देवा
 वा इन्द्रियं देवा वा अदाभ्ये देवा वै प्रबाहुकप्रजापतिर्देवेभ्यः स रिरिचानः षोडशधेकादश॥ [१२] सुवर्गाय
 यजति प्रजाः सौम्येन गृहीयात्प्रत्यञ्चं गृहीयात्प्रजां पशून्निचत्वारिंशत्॥ 43॥ सुवर्गाय वज्रस्य रूपं समृद्धौ॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वाक्षिणानि
 द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या आग्नीध्रे
 जुहोत्यन्तरिक्ष एवा क्रमते सदोऽभ्यैति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति
 सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोत्यमुमेवैनं लोकं समारोहयति
 नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै दिवं गच्छ
 सुवः पतेति हिरण्यम् (१)

हुत्वोद्गृह्णाति सुवर्गमेवैनं लोकङ्गमयति रूपेण वो

रूपमभ्यैमीत्याह रूपेण ह्यासा५ रूपमभ्यैति यद्विरण्येन
तुथो वो विश्ववेदा वि भञ्जत्वित्याह तुथो हे स्म वै विश्ववेदा
देवानां दक्षिणा वि भञ्जति तेनैवैना वि भञ्जत्येतत् अग्रे राधः (२)

ऐति सोमच्युतमित्याह सोमच्युतः६ ह्यस्य राध ऐति तन्मित्रस्य
पथा नयेत्याह शान्त्या ऋतस्य पथा प्रेत चन्द्रदक्षिणा इत्याह सत्यं
वा ऋतः सत्येनैवैना ऋतेन वि भञ्जति यज्ञस्य पथा सुविता
नयन्तीरित्याह यज्ञस्य ह्येताः पथा यन्ति यदक्षिणा ब्राह्मणमद्य
राध्यासम् (३)

ऋषिमार्षेयमित्याहैष वै ब्राह्मण ऋषिरार्षेयो यः
शुश्रुवान्तस्मादेवमाह वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षमित्याह सुवर्गमेवैनं
लोकं गमयति यतस्व सदस्यैरित्याह मित्रत्वायास्मद्वात्रा देवत्रा
गच्छत मधुमतीः प्र दातारमा विशतेत्याह वयमिह प्रदातारः
स्मोऽस्मानमुत्र मधुमतीरा विशतेति (४)

वावैतदाह हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेव
पुरस्ताद्धत्ते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या अग्नीधे ददात्यग्निमुखानेवर्तून
ब्रह्मणे ददाति प्रसूत्यै होत्रे ददात्यात्मा वा एष यज्ञस्य
यद्धोतात्मानमेव यज्ञस्य दक्षिणाभिः समर्धयति॥ (५)

हिरण्यः५ राधो राध्यासममुत्र मधुमतीरा विशतेत्यष्टात्रिंशच्च॥ [१]

समिष्टयजू५षि जुहोति यज्ञस्य समिष्ट्यै यद्वै यज्ञस्य कूरं

यद्विलिष्टं यदत्येति यन्नात्येति यदतिकरोति यन्नापि करोति तदेव
 तैः प्रीणाति नव जुहोति नव वै पुरुषे प्राणाः पुरुषेण यज्ञः सम्मितो
 यावानेव यज्ञस्तम्प्रीणाति षडृग्मियाणि जुहोति षड्वा ऋतव ऋतूनेव
 प्रीणाति त्रीणि यजूंषि (६)

त्रय इमे लोका इमानेव लोकान्प्रीणाति यज्ञं यज्ञं गच्छ
 यज्ञपतिं गच्छेत्याह यज्ञपतिमेवैनं गमयति स्वां योनिं गच्छेत्याह
 स्वामेवैनं योनिं गमयत्येष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीर
 इत्याह यजमान एव वीर्यं दधाति वासिष्ठो ह सात्यहव्यो
 देवभागम्प्रच्छ यत्सृञ्जयान्बहुयाजिनोऽर्यीयजो यज्ञे (७)

यज्ञमप्रत्यतिष्ठिपा(३)यज्ञपता(३)विति स होवाच
 यज्ञपताविति सत्याद्वै सृञ्जयाः परां बभूवुरिति होवाच यज्ञे
 वाव यज्ञः प्रतिष्ठाप्य आसीद्यजमानस्यापराभावायेति देवा
 गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमितेत्याह यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति
 यजमानस्यापराभावाय॥ (८)

यजूंषि यज्ञ एकचत्वारिंशच्च॥ [२]

अवभृथयजूंषि जुहोति यदेवार्वाचीनमेकहायनादेनः
 करोति तदेव तैरव यजतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै वरुणः
 साक्षादेव वरुणमव यजते वर्त्मना वा अन्वित्यं यज्ञं रक्षांसि
 जिघांसन्ति साम्नां प्रस्तोतान्ववैति साम वै रक्षोहा रक्षसामपहत्यै

त्रिनिधनमुपैति त्रयं इमे लोका एभ्य एव लोकेभ्यो रक्षांसि (९)

अपं हन्ति पुरुषः पुरुषो निधनमुपैति पुरुषः पुरुषो हि रक्षस्वी
रक्षसामपहत्या उरुः हि राजा वरुणश्चकारेत्याह प्रतिष्ठित्यै शतं ते
राजन्भिषजः सहस्रमित्याह भेषजमेवास्मै करोत्यभिष्ठितो वरुणस्य
पाश इत्याह वरुणपाशमेवाभि तिष्ठति बर्हिर्भि जुहोत्याहुतीनां
प्रतिष्ठित्या अथो अग्निवत्येव जुहोत्यपंबर्हिषः प्रयाजान् (१०)

यजति प्रजा वै बर्हिः प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चत्याज्यभागौ
यजति यज्ञस्यैव चक्षुषी नान्तरैति वरुणं यजति वरुणपाशादेवैनम्मुञ्चति
यजति साक्षादेवैनं वरुणपाशान्मुञ्चत्यपंबर्हिषावनूयाजौ यजति
प्रजा वै बर्हिः प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चति चतुरः प्रयाजान्
यजति द्वावनूयाजौ षट्थसम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवः (११)

ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठत्यवभृथ निचङ्कुणेत्याह यथोदितमेव
वरुणमव यजते समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तरित्याह समुद्रे ह्यन्तर्वरुणः
सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताप इत्याहाद्विरेवैनमोषधीभिः सम्यञ्च
दधाति देवीराप एष वो गर्भ इत्याह यथायजुरेवैतत्पशवो वै (१२)

सोमो यद्विन्दूनाम्भक्षयैत्पशुमान्स्याद्वरुणस्त्वेनं गृह्णीयाद्यन्न
भक्षयैदपशुः स्यान्नैनं वरुणो गृह्णीयादुपस्पृश्यमेव पशुमान्भवति
नैनं वरुणो गृह्णाति प्रतियुतो वरुणस्य पाश इत्याह
वरुणपाशादेव निर्मुच्यतेऽप्रतीक्षमा यन्ति वरुणस्यान्तरहित्या

एधोऽस्येधिषीमहीत्याह समिधैवाग्निं नमस्यन्तं उपायन्ति तेजोऽसि
तेजो मयि धेहीत्याह तेज एवात्मन्धत्ते॥ (१३)

रक्षांसि प्रयाजानृतवो वै नमस्यन्तो द्वादश च॥ [३]

स्फ्येन वेदिमुद्धन्ति रथाक्षेण वि मिमीते यूपमिनोति
त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै यदन्तर्वेदि
मिनुयाद्वैवलोकमभि जयेद्यद्वहिर्वेदि मनुष्यलोकं वैद्यन्तस्य संधौ
मिनोत्युभयोर्लोकयोरभिजित्या उपरसमितामिनुयात्पितृलोककामस्य
रशनसमिताममनुष्यलोककामस्य चषालसमितामिन्द्रियकामस्य
सर्वान्धसमान्प्रतिष्ठाकामस्य ये त्रयो मध्यमास्तान्धसमान्पशुकामस्यैता
वै (१४)

अनु पशव उप तिष्ठन्ते पशुमानेव भवति व्यतिषजेदितरान्प्रजयैवै
यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति गर्तमितं तस्य मिनुयादुत्तरार्ध्यं
वर्षिष्ठमथ हसीयाऽसमेषा वै गर्तमिद्यस्यैवमिनोति
ताजकप्र मीयते दक्षिणार्ध्यं वर्षिष्ठमिनुयात्सुवर्गकामस्याथ
हसीयाऽसमाक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य
लोकस्य समष्टौ (१५)

यदेकस्मिन् यूपे द्वे रशने परिव्ययति तस्मादेको द्वे जाये
विन्दते यत्रैका रशनां द्वयोर्यूपयोः परिव्ययति तस्मान्नैका
द्वौ पती विन्दते यं कामयेत स्यस्य जायेतेत्युपान्ते तस्य

व्यतिषजेध्व्येवास्य जायते यं कामयेत पुमानस्य जायेतेत्यान्तं
तस्य प्र वैष्टयेत्पुमानेवास्य (१६)

जायतेऽसुरा वै देवान्दक्षिणत उपानयन्तां देवा
उपशयेनैवापानुदन्त तदुपशयस्योपशयत्वं यदक्षिणत उपशय
उपशये भ्रातृव्यापनुत्यै सर्वे वा अन्ये यूपाः पशुमन्तोऽथोपशय
एवापशुस्तस्य यजमानः पशुर्यत्र निर्दिशेदार्तिमाच्छेद्यजमानोऽसौ
तै पशुरिति निर्दिशेद्यं द्विष्याद्यमेव (१७)

द्वेष्टि तमस्मै पशुं निर्दिशति यदि न द्विष्यादाखुस्तै
पशुरिति ब्रूयान्न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यान्प्रजापतिः प्रजा
असृजत सोऽन्नाद्येन व्यार्ध्यत स एतामेकादशिनीमपश्यत्तया
वै सोऽन्नाद्यमवारुन्द्ध यदश यूपा भवन्ति दशाक्षरा विराडन्न
विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे (१८)

य एकादशः स्तन एवास्यै स दुह एवैनां तेन वज्रो
वा एषा सम्मीयते यदेकादशिनी सेश्वरा पुरस्तात्प्रत्यञ्च यज्ञं
सम्मर्दितोर्यत्पांलीवतम्मिनोति यज्ञस्य प्रत्युत्तब्धै सयत्वायं॥ (१९)

वै समष्टौ पुमानेवास्य यमेव रुन्धे त्रिंशच्च॥ [४]

प्रजापतिः प्रजा असृजत स रिरिचानोऽमन्यत स
एतामेकादशिनीमपश्यत्तया वै स आयुरिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त
प्रजा इव खलु वा एष सृजते यो यजते स एतर्हि रिरिचान इव

यदे॒षैका॑द॒शिनी॒ भव॑त्यायु॒रेव॑ तये॑न्द्रि॒यं वी॑र्यं यज॑मान आ॒त्मन्ध॑त्ते
प्रेवा॒ग्नेयेन॑ वापयति मिथुनः॑ सा॒रस्व॑त्या क॑रोति॒ रेतः॑ (२०)

सौ॒म्येन॑ दधाति॒ प्र ज॑नयति॒ पौष्णेन॑ बा॒रह॑स्प॒त्यो भ॑वति॒ ब्रह्म॑
वै दे॒वाना॑म्बृह॒स्पति॑र्ब्रह्म॑णै॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयति॒ वैश्व॑दे॒वो भ॑वति
वैश्व॑दे॒व्यो वै प्र॒जाः प्र॒जा ए॒वास्मै॑ प्र ज॑नयतीन्द्रि॒यमे॒वैन्द्रे॑णाव॑रुन्धे
विश॑म्मारु॒तेनौ॒जो ब॑ल॒मैन्द्रा॒ग्नेन॑ प्रस॒वाय॑ सावि॒त्रो निर्व॑रुण॒त्वाय॑
वा॒रु॒णो म॑ध्य॒त ऐ॒न्द्रमा॑ ल॒भते॑ मध्य॒त ए॒वेन्द्रि॒यं यज॑माने
दधाति (२१)

पु॒रस्ता॑दै॒न्द्रस्य॑ वैश्व॑दे॒वमा॑ल॒भते॑ वैश्व॑दे॒वं वा अ॒न्नम॑न्नमे॒व
पु॒रस्ता॑द्ध॒त्ते तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑दन्न॑म॒द्यत॑ ऐ॒न्द्रमा॑ल॒भ्य मा॑रु॒तमा॑ ल॒भते॑
वि॒द्वै म॑रु॒तो वि॑श॒मेवा॑स्मा॒ अनु॑ ब॒ध्नाति॑ यदि॑ का॒मये॑त॒ योऽव॑ग॒तः
सोऽप॑ रु॒ध्यतां॑ योऽप॑रु॒द्धः सोऽव॑ गच्छ॒त्वित्यै॒न्द्रस्य॑ लो॒के वा॑रु॒णमा॑
ल॒भेत॑ वा॒रु॒णस्य॑ लो॒क ऐ॒न्द्रम् (२२)

य ए॒वाव॑ग॒तः सोऽप॑ रु॒ध्यते॑ योऽप॑रु॒द्धः सोऽव॑ गच्छ॒ति यदि॑
का॒मये॑त॒ प्र॒जा मु॑ह्येयु॒रिति॑ प॒शून्व्यति॑षजेत्प्र॒जा ए॒व मो॑हयति॒
यद॑भि॒वाह॑तौऽपां वा॒रु॒णमा॑ल॒भेत॑ प्र॒जा व॑रु॒णो गृ॑हीयाद॒क्षिण॑त
उद॑श्च॒मा ल॑भतेऽप॒वाह॑तौऽपां प्र॒जाना॑म॒वरु॑णग्राहाय॥ (२३)

रेतो॒ यज॑माने दधाति॒ लोक॑ ऐ॒न्द्रः स॒प्तत्रि॑ंशच्च॥ [५]

इन्द्रः॒ पत्न्या॑ मनु॑मयाजय॒त्तां पर्या॑ग्निकृता॒मुद॑सृज॒त्तया॑

मनु॑रा॒ध्रो॒द्यत्पर्य॑ग्निकृतम्पा॒लीव॑तमु॒त्सृज॑ति यामे॒व मनु॑र॒ऋद्धि॑-
मा॒ध्रो॒त्तामे॒व यज॑मान ऋ॒ध्नोति॑ य॒ज्ञस्य॑ वा अ॒प्रति॑ष्ठिताद्य॒ज्ञः परा॑
भव॑ति य॒ज्ञं परा॑भवन्तं यज॑मानोऽनु॒ परा॑ भवति॒ यदाज्ये॑न
पा॒लीव॑तः सङ्स्थापय॑ति य॒ज्ञस्य॑ प्र॒तिष्ठि॑त्यै य॒ज्ञम्प्र॑ति॒तिष्ठ॑न्तं
यज॑मानोऽनु॒ प्रति॑ तिष्ठती॒ष्टं व॒पया॑ (२४)

भव॒त्यनि॑ष्टं व॒शया॑थ॒ पा॒लीव॑तेन॒ प्र च॑रति ती॒र्थ ए॒व प्र च॑रत्यथो
ए॒तर्ह्ये॒वास्य॑ या॒मस्त्वा॒ष्ट्रो भ॑वति॒ त्वष्टा॑ वै रे॒तसः॑ सि॒क्तस्य॑ रू॒पाणि॑
वि क॑रोति॒ तमे॒व वृ॑षाण॒म्प॒ली॒ष्वपि॑ सृजति॒ सोऽस्मै॑ रू॒पाणि॑ वि
क॑रोति॥ (२५)

व॒पया॑ ष॒ट्विंशच्च॑॥ [६]

घ्नन्ति॒ वा ए॒तत्सो॑मं॒ यद॑भिषु॒ण्वन्ति॒ यत्सो॑म्यो भव॑न्ति
यथा॑ मृ॒ताया॑नु॒स्तर॑णीं॒ घ्नन्ति॑ ता॒दृगे॒व तद्य॑दु॒त्तरा॒र्धे वा॒ मध्ये॑ वा
जुहु॑याद्दे॒वता॑भ्यः॒ सम॑दं॒ दध्या॑द्दक्षि॒णार्धे॑ जु॒होत्ये॒षा वै पि॑तृणां
दि॒ख्स्वाया॑मे॒व दि॒शि पि॑तृ॒न्निर॑व॒दय॑त उ॒द्गातृ॑भ्यो॒ हर॑न्ति॒ साम॑दे॒वत्यो॑
वै सो॑म्यो यदे॒व सा॒म्र॑श्छ॒म्बद्बु॑र्वन्ति॒ तस्यै॒व स शान्ति॑र॒व (२६)

ईक्ष॑न्ते प॒वित्रं॒ वै सो॑म्य आ॒त्मान॑मे॒व प॑वयन्ते॒ य आ॒त्मानं॑
न प॑रि॒पश्ये॑दि॒तासुः॑ स्याद॒भिद॑दिं कृ॒त्वावे॑क्षेत् तस्मिन् ह्या॒त्मानं॑
प॑रि॒पश्य॑त्यथो आ॒त्मान॑मे॒व प॑वयते॒ यो ग॒तम॑नाः स्यात्सोऽवे॑क्षेत्
यन्मे॒ मनः॑ प॒राग॑तं॒ यद्वा॑ मे॒ अप॑रागतम्। रा॒ज्ञा सो॑मे॒न तद्व॑यम॒स्मासु॑

धारयामसीति मन एवात्मन्दाधार (२७)

न गुतमना भवत्यप वै तृतीयसवने यज्ञः क्रामतीजानादनीजानम्
घृतस्य यजत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं च
दाधारोपांशु यजति मिथुनत्वाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति मित्रो
यज्ञस्य स्विष्टं युवते वरुणो दुरिष्टं कं तर्हि यज्ञः कं यजमानो
भवतीति यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते मित्रेणैव (२८)

यज्ञस्य स्विष्टं शमयति वरुणेन दुरिष्टं नार्तिमाच्छति
यजमानो यथा वै लाङ्गलेनोर्वरां प्रभिन्दन्त्येवमृक्सामे यज्ञम्प्र भिन्तो
यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते यज्ञायैव प्रभिन्नाय मृत्यमन्ववांस्यति
शान्त्यै यातयामानि वा एतस्य छन्दांसि य ईजानश्छन्दसामेष
रसो यद्वशा यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते छन्दांस्येव पुनरा
प्रीणात्ययातयामत्वायाथो छन्दःस्वेव रसं दधाति॥ (२९)

अवं दाधार मित्रेणैव प्रीणाति षट्॥ [७]

देवा वा इन्द्रियं वीर्यं १ व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत
तदतिग्राह्या अभवन्तदतिग्राह्याणामतिग्राह्यत्वं यदतिग्राह्या
गृह्यन्त इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते तेज
आग्नेयेनैन्द्रियमैन्द्रेण ब्रह्मवर्चसं सौर्येणोपस्तम्भनं वा एतद्यज्ञस्य
यदतिग्राह्याश्चक्रे पृष्ठानि यत्पृष्ठे न गृहीयात्प्राञ्च यज्ञं पृष्ठानि स
शृणीयुर्यदुक्थ्ये (३०)

गृहीयात्प्रत्यञ्चं यज्ञमतिग्राह्याः सः शृणीयुर्विश्वजिति सर्वपृष्ठे
 ग्रहीतव्या यज्ञस्य सवीर्यत्वाय प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स
 प्रियास्तनूरप न्यधत्त तदतिग्राह्या अभवन्वितनुस्तस्य यज्ञ
 इत्याहुर्यस्यातिग्राह्या न गृह्यन्त इत्यप्यग्निष्टोमे ग्रहीतव्या यज्ञस्य
 सतनुत्वाय देवता वै सर्वाः सदृशीरासन्ता न व्यावृतमगच्छन्ते
 देवाः (३१)

एत एतान्ग्रहानपश्यन्तानगृह्यताग्नेयमग्निरेन्द्रमिन्द्रः सौर्यः
 सूर्यस्ततो वै तेऽन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छन् यस्यैवं विदुषं
 एते ग्रहा गृह्यन्ते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छतीमे
 लोका ज्योतिष्मन्तः समावद्वीर्याः कार्या इत्याहुराग्नेयेनास्मिँल्लोके
 ज्योतिर्धत्त ऐन्द्रेणान्तरिक्ष इन्द्रवायू हि सयुजौ सौर्येणामुष्मँल्लोके (३२)

ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तोऽस्मा इमे लोका भवन्ति
 समावद्वीर्यानिनान्कुरुत एतान् वै ग्रहान्बम्बाविश्ववयसाववित्ताम्
 ताभ्यामिमे लोकाः पराश्चश्चार्वाश्चश्च प्राभुर्यस्यैवं विदुषं एते ग्रहा
 गृह्यन्ते प्रास्मा इमे लोकाः पराश्चश्चार्वाश्चश्च भान्ति॥ (३३)

उक्थ्यं देवा अमुष्मँल्लोक एकान्नचत्वारिंशच्च॥ [८]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत् ते देवा अदाभ्ये
 छन्दांसि सर्वानानि समस्थापयन्ततो देवा अभवन्परासुरा यस्यैवं
 विदुषोऽदाभ्यो गृह्यते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति यद्वै देवा

असुरानदाम्येनादभ्रुवन्तददाम्यस्यादाम्यत्वं य एवं वेद दभ्रोत्येव
भ्रातृव्यं नैनम्भ्रातृव्यो दभ्नोति (३४)

एषा वै प्रजापतेरतिमोक्षिणी नाम तनूर्यददाम्य उपनद्धस्य
गृह्णात्यतिमुक्त्या अति पाप्मानम्भ्रातृव्यमुच्यते य एवं वेद घ्नन्ति
वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्ति सोमे हन्यमाने यज्ञो हन्यते यज्ञे
यजमानो ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते येन
जीवन्त्सुवर्गं लोकमेतीति जीवग्रहो वा एष यददाम्योऽनभिषुतस्य
गृह्णाति जीवन्तमेवैनं सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यज्ञं
छिन्दन्ति यददाम्ये सः स्थापयन्त्यः शूनपि सृजति यज्ञस्य
सन्तत्यै॥ (३५)

दभ्रोत्यनभिषुतस्य गृह्णात्येकात्रविंशतिश्च॥ [९]

देवा वै प्रबाहुग्रहानगृह्णत स एतं प्रजापतिरः शुमपश्यत्तमंगृह्णीत
तेन वै स आर्ध्रोद्यस्यैवं विदुषोऽः शुर्गृह्यत ऋध्रोत्येव
सकृदभिषुतस्य गृह्णाति सकृद्धि स तेनार्ध्रोन्मनसा गृह्णाति
मन इव हि प्रजापतिः प्रजापतेरास्या औदुम्बरेण गृह्णात्यूर्वा
उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्धे चतुःस्रक्ति भवति दिक्षु (३६)

एव प्रति तिष्ठति यो वा अः शोरायतनं वेदायतनवान्भवति
वामदेव्यमिति सामं तद्वा अस्यायतनम्मनसा गायमानो
गृह्णात्यायतनवानेव भवति यदध्वर्युरः शुं गृह्णन्नार्धयेदुभाभ्यां

नर्ह्येताध्वर्यवे च यजमानाय च यद्धर्धयेदुभाभ्यामृध्येतानवानं
 गृह्णाति सैवास्यर्द्धिर्हरिण्यमभि व्यनित्यमृतं वै हरिण्यमायुः
 प्राण आयुषैवामृतमभि धिनोति शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः
 शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति॥ (३७)

दिक्ष्वनिति वि० शतिश्च॥

[१०]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स रिरिचानोऽमन्यत
 स यज्ञानां षोडशधेन्द्रियं वीर्यमात्मानमभि समंक्खिदत्
 तथ्योऽश्यंभवन्न वै षोडशी नाम यज्ञोऽस्ति यद्वाव षोडशं
 स्तोत्रं षोडशं शस्त्रं तेन षोडशी तथ्योऽशिनः षोडशित्वं
 यथ्योऽशी गृह्यते इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते देवेभ्यो
 वै सुवर्गो लोकः (३८)

न प्राभवत्त एतं षोडशिनमपश्यन्तमगृह्णत ततो वै तेभ्यः
 सुवर्गो लोकः प्राभवद्यथ्योऽशी गृह्यते सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या
 इन्द्रो वै देवानामानुजावर आसीत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतं
 षोडशिनम्प्रायच्छुत्तमगृहीत ततो वै सोऽग्रं देवतानां पर्येद्यस्यैवं
 विदुषः षोडशी गृह्यते (३९)

अग्रमेव समानानां पर्येति प्रातःसवने गृह्णाति वज्रो वै
 षोडशी वज्रः प्रातःसवनं स्वादेवैनं योनेर्निगृह्णाति सवनेसवने-
 ऽभि गृह्णाति सवनात्सवनादेवैनम्प्र जनयति तृतीयसवने

पशुकामस्य गृहीयाद्वज्रो वै षोडशी पशवंस्तृतीयसवनं वज्रैर्णैवास्मै
तृतीयसवनात्पशूनव रुन्धे नोक्थ्यै गृहीयात्प्रजा वै पशवं उक्थानि
यदुक्थ्यै (४०)

गृहीयात्प्रजां पशूनस्य निर्दहेदतिरात्रे पशुकामस्य गृहीयाद्वज्रो
वै षोडशी वज्रैर्णैवास्मै पशूनवरुध्य रात्रियोपरिष्ठाच्छमयत्यप्यग्निष्टोमे
राजन्यस्य गृहीयाद्वावृत्कामो हि राजन्यो यजते साह एवास्मै
वज्रं गृह्णाति स एनं वज्रो भूत्या इन्द्रे निर्वा दहत्येकविंशं
स्तोत्रमभवति प्रतिष्ठित्यै हरिवच्छस्यत इन्द्रस्य प्रियं धाम (४१)

उपाप्नोति कनीयांसि वै देवेषु छन्दांस्यस्यासञ्ज्यायांस्यसुरेषु
ते देवाः कनीयसा छन्दसा ज्यायश्छन्दोऽभि व्यशंसन्ततो वै
तेऽसुराणां लोकमवृञ्जत यत्कनीयसा छन्दसा ज्यायश्छन्दोऽभि
विशंसन्ति भ्रातृव्यस्यैव तल्लोकं वृङ्क्ते षडक्षराण्यति रेचयन्ति षड्वा
ऋतवं ऋतूनेव प्रीणाति चत्वारि पूर्वाण्यव कल्पयन्ति (४२)

चतुष्पद एव पशूनव रुन्धे द्वे उत्तरे द्विपद एवाव रुन्धे-
ऽनुष्टुभमभि सम्पादयन्ति वाग्वा अनुष्टुप्समात्प्राणानां वागुत्तमा
समयाविषिते सूर्ये षोडशिनः स्तोत्रमुपाकरोत्येतस्मिन्वै लोक
इन्द्रो वृत्रमहन्त्साक्षादेव वज्रमभ्रातृव्याय प्र हरत्यरुणपिशङ्गोऽश्वो
दक्षिणैतद्वै वज्रस्य रूपं समृद्धौ (४३)

॥ काण्डम् ७ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्र॒जन॑नं॒ ज्योति॑र॒ग्निर्दे॒वता॑नां॒ ज्योति॑र्वि॒राट्कु॑न्द॒सां ज्योति॑र्वि॒राट्वा॒चो॑
 ऽग्नौ॑ सं तिष्ठते वि॒राज॑म॒भि सम्प॑द्यते॒ तस्मा॑त्तज्ज्योति॑रुच्यते॒ द्वौ
 स्तोमौ॑ प्रातःस॒वनं॑ व॒हतो॑ यथा॑ प्रा॒णश्चा॑पा॒नश्च॒ द्वौ मा॑ध्य॒दिन॑
 स॒वनं॑ यथा॒ चक्षु॑श्च॒ श्रोत्रं॑ च॒ द्वौ तृ॑तीयस॒वनं॑ यथा॒ वाक्क्र॑ प्रतिष्ठा च॒
 पुरु॑षसम्मि॒तो वा ए॒ष य॒ज्ञोऽस्थू॑रिः (१)

यं का॒मं का॒मय॑ते॒ तमे॒तेना॒भ्यश्नु॑ते॒ सर्व॑ ह्य॒स्थू॑रिणाभ्यश्नुते॒
 ऽग्नि॑ष्टोमेन॒ वै प्र॒जाप॑तिः॒ प्र॒जा अ॑सृजत॒ ता अ॑ग्निष्टोमेनैव
 पर्य॑गृह्णा॒त्तासां॑ परि॑गृही॒ताना॑मश्व॒तरो॑ऽत्य॑प्रवत॒ तस्या॑नु॒हाय॒ रेत॑
 आद॑त्त॒ तद्ग॑र्दभे॒ न्यमा॑र्द॒स्माद्ग॑र्दभो॒ द्विरे॑ता॒ अथो॑ आहु॒र्वड॑बायां॒
 न्यमा॑र्दिति॒ तस्मा॑द्ग॒डबा॑ द्विरे॒ता अथो॑ आहुरोष॑धीषु (२)

न्यमा॑र्दिति॒ तस्मा॑दोष॑धयोऽन॒भ्यक्ता॑ रेभ॒न्त्यथो॑ आहुः॒ प्र॒जासु॑
 न्यमा॑र्दिति॒ तस्मा॑द्य॒मौ जा॑येते॒ तस्मा॑दश्व॒तरो न प्र जा॑यत॒ आत्त॑रेता॒
 हि तस्मा॑द्ब॒र्हिष्य॑न॒वक्लृ॑प्तः॒ सर्व॑वेद॒से वा स॒हस्रे॑ वाव॑क्लृप्तोऽति॒
 ह्यप्र॑वत॒ य ए॒वं वि॒द्वान॑ग्निष्टोमेन॒ यज॑ते॒ प्राजा॑ताः॒ प्र॒जा ज॒नय॑ति॒
 परि॒ प्रजा॑ता गृह्णाति॒ तस्मा॑दाहु॒र्ज्येष्ठ॑य॒ज्ञ इति॑ (३)

प्रजापतिर्वाव ज्येष्ठः स ह्येतेनाग्रेऽयं जत प्रजापतिरकामयत्
 प्र जायेयेति स मुखतस्त्रिवृतं निरमिमीत् तमग्निर्देवतान्वंसृज्यत
 गायत्री छन्दो रथन्तरं सामं ब्राह्मणो मनुष्याणामजः
 पशूनान्तस्मात्ते मुख्यां मुखतो ह्यसृज्यन्तोरसो बाहुभ्यां पञ्चदशं
 निरमिमीत् तमिन्द्रो देवतान्वंसृज्यत त्रिष्टुप्छन्दो बृहत् (४)

सामं राजन्यो मनुष्याणामविः पशूनान्तस्मात्ते वीर्यावन्तो
 वीर्याद्ध्यसृज्यन्त मध्यतः सप्तदशं निरमिमीत् तं विश्वे देवा देवता
 अन्वंसृज्यन्त जगती छन्दो वैरूपं सामं वैश्यो मनुष्याणां गावः
 पशूनान्तस्मात्त आद्या अन्नधानाद्ध्यसृज्यन्त तस्माद्भूयांसोऽन्येभ्यो
 भूयिष्ठा हि देवता अन्वंसृज्यन्त पत्त एकविंशं निरमिमीत्
 तमनुष्टुप्छन्दः [5]

अन्वंसृज्यत वैराजं सामं शूद्रो मनुष्याणामश्वः
 पशूनान्तस्मात्तौ भूतसङ्गमिणावश्वश्च शूद्रश्च तस्माच्छूद्रो
 यज्ञेऽनवकृत्तो न हि देवता अन्वंसृज्यत तस्मात्पादावुपं जीवतः
 पत्तो ह्यसृज्येतां प्राणा वै त्रिवृदर्धमासाः पञ्चदशः प्रजापतिः
 सप्तदशस्त्रयं इमे लोका असावादित्य एकविंश एतस्मिन्वा एते
 श्रिता एतस्मिन्प्रतिष्ठिता य एवं वेदैतस्मिन्नेव श्रयत एतस्मिन्प्रति
 तिष्ठति॥ (६)

प्रा॒तःस॒वने॑ वै गा॒य॒त्रेण॑ छ॒न्द॑सा त्रि॒वृ॒ते स्तोमा॑य॒ ज्योति॑र्दध॒देति॑
 त्रि॒वृ॒ता ब्र॒ह्मव॑र्च॒सेन॑ प॒ञ्चद॑शाय॒ ज्योति॑र्दध॒देति॑ प॒ञ्चद॑शेनौज॒सा
 वी॒र्येण॑ सप्त॒दशाय॑ ज्योति॑र्दध॒देति॑ सप्त॒दशेन॑ प्राजाप॒त्येन॑
 प्र॒जन॑नेनैकवि॒ंशाय॑ ज्योति॑र्दध॒देति॑ स्तोमं॑ ए॒व तथ्स्तोमा॑य॒
 ज्योति॑र्दध॒देत्यथो॑ स्तोमं॑ ए॒व स्तोमं॑म॒भि प्र ण॑यति याव॒न्तो वै
 स्तोमा॑स्ताव॒न्तः कामा॑स्ताव॒न्तो लो॒कास्ताव॑न्ति ज्योती॑ऽप्येताव॒न्त
 ए॒व स्तोमा॑नेताव॒न्तः कामा॑नेताव॒न्तो लो॒काने॑ताव॒न्ति ज्योती॑ऽप्यव॑
 रुन्धे॥ (७)

ताव॑न्तो लो॒कास्त्रयो॑दश च॥ [२]

ब्र॒ह्मवा॑दिनो॑ वदन्ति॒ स त्वै य॑जेत॒ योऽग्नि॑ष्टोमेन॒ यज॑मानोऽथ॒
 सर्व॑स्तोमेन॒ यजे॑तेति॒ यस्य॑ त्रि॒वृ॒तम॑न्तर्य॒न्ति प्रा॑णाऽस्तस्यान्तर्य॒न्ति
 प्रा॑णेषु॒ मेऽप्य॑स॒दिति॑ खलु॒ वै य॒ज्ञेन॑ यज॑मानो यजते॒ यस्य॑
 प॒ञ्चद॑शम॑न्तर्य॒न्ति वी॒र्यं॑ तस्यान्तर्य॒न्ति वी॒र्यं॑ मेऽप्य॑स॒दिति॑ खलु॒ वै
 य॒ज्ञेन॑ यज॑मानो यजते॒ यस्य॑ सप्त॒दशम॑न्तर्य॒न्ति (८)

प्र॒जां तस्या॑न्तर्य॒न्ति प्र॒जाया॑म्मेऽप्य॑स॒दिति॑ खलु॒ वै य॒ज्ञेन॑
 यज॑मानो यजते॒ यस्यै॑कवि॒ंशम॑न्तर्य॒न्ति प्रति॑ष्ठां तस्यान्तर्य॒न्ति
 प्रति॑ष्ठाया॑म्मेऽप्य॑स॒दिति॑ खलु॒ वै य॒ज्ञेन॑ यज॑मानो यजते॒ यस्य॑
 त्रि॒णव॑म॑न्तर्य॒न्त्यृतू॑ऽश्च॒ तस्य॑ नक्ष॒त्रिया॑ च वि॒राज॑म॑न्तर्य॒न्त्यृतु॑षु मे॒
 ऽप्य॑सन्नक्ष॒त्रिया॑यां च वि॒राजी॑ति (९)

खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य त्रयस्त्रिंशमन्तर्यन्ति
 देवतास्तस्यान्तर्यन्ति देवतासु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन
 यजमानो यजते यो वै स्तोमानामवमं परमतां गच्छन्तं वेदं
 परमतामेव गच्छति त्रिवृद्धे स्तोमानामवमस्त्रिवृत्परमो य एवं वेदं
 परमतामेव गच्छति॥ (१०)

सप्तदशमन्तर्यन्ति विराजीति चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [३]

अङ्गिरसो वै सत्रमासत ते सुवर्गं लोकमायन्तेषां
 हविष्मांश्च हविष्कृच्छाहीयेतान्तावकामयेतां सुवर्गं लोकमियावेति
 तावेतं द्विरात्रमपश्यतान्तमाहरतान्तेनायजेतान्ततो वै तौ सुवर्गं
 लोकमैतां य एवं विद्वान्द्विरात्रेण यजते सुवर्गमेव लोकमेति
 तावैताम्पूर्वेणाऽह्नाऽगच्छतामुत्तरेण (११)

अभिप्लवः पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं ज्योतिष्ठोमोऽग्निष्ठोमः
 पूर्वमहर्भवति तेजस्तेनाव रुन्धे सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तरं
 सर्वस्यात्यै सर्वस्यावरुद्धौ गायत्रम्पूर्वेहन्थसामं भवति तेजो वै
 गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं तेज एव ब्रह्मवर्चसमात्मन्यत्ते त्रैष्टुभमुत्तरं
 ओजो वै वीर्यं त्रिष्टुगोजं एव वीर्यमात्मन्यत्ते रथन्तरम्पूर्वं (१२)

अहन्थसामं भवतीयं वै रथन्तरमस्यामेव प्रति तिष्ठति
 बृहदुत्तरेऽसौ वै बृहदमुष्यामेव प्रति तिष्ठति तदाहुः क्व
 जगती चानुष्टुप्चेति वैखानसम्पूर्वेऽहन्थसामं भवति तेन

जगत्स्यै नैति षोडशयुत्तरं तेनानुष्टुभोऽथाहुर्यत्समानेऽर्धमासे
 स्यातामन्यतरस्याहो वीर्यमनु पद्येतेत्यमावास्यायाम्पूर्वमहर्भवत्युत्तररि
 नानावीर्ये भवतो हविष्मन्निधनम्पूर्वमहर्भवति हविष्कृन्निधनमुत्तरं
 प्रतिष्ठित्यै॥ (१३)

उत्तरेण रथन्तरम्पूर्वेऽन्वेकविंशतिश्च॥ [४]

आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्तस्मिन्प्रजापतिर्वायुर्भूत्वाचरत्स
 इमामपश्यत्तां वराहो भूत्वाहरत्तां विश्वकर्मा भूत्वा व्यमादत्साप्रथत
 सा पृथिव्यभवत्तत्पृथिव्यै पृथिवित्वन्तस्यामश्राम्यत्प्रजापतिः स
 देवानसृजत् वसून्नुद्रानादित्यान्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्प्र जायामहा
 इति सौऽब्रवीत् (१४)

यथाहं युष्मास्त्वपसासृक्ष्येवं तपसि प्रजननमिच्छध्वमिति
 तेभ्योऽग्निमायतनम्प्रायच्छदेतेनायतनेन श्राम्यतेति तैऽग्निनायतनेनाश्र
 संवत्सर एकां गामसृजन्त तां वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः
 प्रायच्छन्नेतां रक्षध्वमिति तां वसवो रुद्रा आदित्या अरक्षन्त
 सा वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्राजायत त्रीणि च (१५)

शतानि त्रयस्त्रिंशत् चाथ सैव सहस्रतम्यभवत्ते देवाः प्रजा-
 पतिमब्रुवन्त्सहस्रेण नो याजयेति सौऽग्निष्टोमेन वसूनयाजयत्त
 इमं लोकमजयन्तच्चाददुः स उक्थ्यैन रुद्रानयाजयत्तै-
 ऽन्तरिक्षमजयन्तच्चाददुः सौऽतिरात्रेणादित्यानयाजयत्तैऽमुं

लो॒कम॑जय॒न्तच्चा॑ददु॒स्तद॒न्तरि॑क्षम् (१६)

व्यवै॑र्यत॒ तस्मा॑द्बु॒द्रा घातु॑का अनाय॒तना॒ हि तस्मा॑दाहुः शिथि॒लं
वै म॑ध्य॒ममह॑स्त्रिरा॒त्रस्य॒ वि हि तद॑वैर्य॒तेति॒ त्रैष्टु॑भम्मध्य॒मस्याह॑
आज्य॑म्भवति सं॒याना॑नि सू॒क्तानि॑ श॒ंसति॑ षोड॒शिन॑ २ श॒ंसत्य॑हो
धृत्या॒ अशि॑थिल॒म्भावाय॒ तस्मा॑त्रिरा॒त्रस्या॑ग्निष्टोम ए॒व प्र॑थ॒ममहः॑
स्या॒दथो॑क्थ्योऽथा॒तिरा॒त्र ए॒षां लो॒कानां॑ विधृत्यै॒ त्रीणि॑ त्रीणि
श॒तान्य॑नू॒चीना॒हमव्य॑वच्छिन्नानि ददाति (१७)

ए॒षां लो॒काना॑मनु सन्त॑त्यै द॒शतं॑ न विच्छि॑न्त्याद्विराजं
नेद्वि॑च्छि॒नदानी॑त्यथ॒ या स॑हस्र॒तम्या॑सीत्तस्या॒मिन्द्र॑श्च॒ विष्णु॑श्च
व्याय॑च्छेता॒ २ स इन्द्रो॑ऽमन्य॒तानया॒ वा इ॒दं विष्णुः॑ स॒हस्रं॑
वक्ष्य॑त॒ इति॒ तस्या॑मकल्पेतां द्विभा॒ग इन्द्र॑स्तृती॒ये विष्णु॑स्तद्वा
ए॒षाभ्य॑नूच्यत उ॒भा जि॑ग्यथुरिति॒ तां वा ए॒ताम॑च्छावाकः (१८)

ए॒व श॒ंसत्य॑थ॒ या स॑हस्र॒तमी सा॒ होत्रे॒ देयेति॑ हो॒तारं॒
वा अ॒भ्यति॑रिच्यते॒ यदति॑रिच्यते॒ होत॑ाना॒प्तस्या॑पयिता॒
था॒हुरु॑न्नेत्रे॒ देयेत्य॑तिरिक्ता॒ वा ए॒षा स॒हस्र॑स्यातिरिक्त
उ॒न्नेत॑र्त्विजामथाहुः सर्वे॑भ्यः स॒दस्ये॑भ्यो देयेत्यथा॒हुरु॑दाकृत्या॒
सा व॑शं चरे॒दित्य॑था॒हर्ब्र॑ह्मणे चा॒ग्नीधे॑ च॒ देयेति॑ (१९)

द्विभा॑गम्ब्रह्मणे तृती॒यम॒ग्नीधं॑ ऐन्द्रो वै ब्र॒ह्मा वैष्ण॑वो॒
ऽग्नी॑द्यथै॒व ताव॑कल्पेता॒मित्य॑था॒हुर्या॒ कल्या॑णी ब॒हुरू॒पा सा

देयेत्यथाहुर्या द्विरूपोभयतएनी सा देयेति सहस्रस्य परिगृहीत्यै
तद्वा एतत्सहस्रस्यायनं सहस्रं स्तोत्रीयाः सहस्रं दक्षिणाः
सहस्रसम्मितः सुवर्गो लोकः सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै॥ (२०)

अब्रवीच्च तदन्तरिक्षन्ददात्यच्छावाकश्च देयेति सप्तचत्वारिंशच्च॥ [५]

सोमो वै सहस्रमविन्दत्तमिन्द्रोऽन्वविन्दत्तौ यमो
न्यागच्छतावब्रवीदस्तु मेऽत्रापीत्यस्तु ही (३) इत्यब्रूताः स यम
एकस्यां वीर्यं पर्यपश्यदियं वा अस्य सहस्रस्य वीर्यम्बिभर्तीति
तावब्रवीदियम्ममास्त्वेतद्युवयोरिति तावब्रूताः सर्वे वा एतदेतस्यां
वीर्यम् (२१)

परि पश्यामोऽंशमा हरामहा इति तस्यामंशमाहरन्त
तामप्सु प्रावेशयन्त्सोमायोदेहीति सा रोहिणी पिङ्गलैकहायनी
रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिण्या
पिङ्गलैकहायन्या सोमं क्रीणीयाद्य एवं विद्वान्रोहिण्या
पिङ्गलैकहायन्या सोमं क्रीणाति त्रयस्त्रिंशता चैवास्य
त्रिभिश्च (२२)

शतैः सोमः क्रीतो भवति सुक्रीतेन यजते तामप्सु
प्रावेशयन्निन्द्रायोदेहीति सा रोहिणी लक्ष्मणा पंष्टौही वार्त्रघ्नी
रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिणीं
लक्ष्मणाम्पंष्टौही वार्त्रघ्नीं दद्याद्य एवं विद्वान्रोहिणीं लक्ष्मणाम्पंष्टौहीं

वार्त्र॑ग्रीं ददा॑ति त्रय॑स्त्रिंशच्चै॑वास्य त्रीणि॑ च श॒तानि॑ सा द॒त्ता (२३)

भ॒वति॑ ताम॒प्सु प्रावे॑शयन् य॒मायो॑देहीति॒ सा जर॑ती
मूर्खा॑ त॒ञ्जघ॒न्या रू॒पं कृ॒त्वा त्रय॑स्त्रिंश॒ता च त्रि॑भिश्च॒ शतैः
स॒होदै॑त्तस्मा॒ञ्जर॑तीम॒मूर्खा॑ त॒ञ्जघ॒न्याम॑नु॒स्तर॑णीं कुर्वी॒त य ए॒वं
वि॒द्वाञ्जर॑तीम॒मूर्खा॑ त॒ञ्जघ॒न्याम॑नु॒स्तर॑णीं कुरु॒ते त्रय॑स्त्रिंशच्चै॑वास्य
त्रीणि॑ च श॒तानि॑ सा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ वागे॒व स॑हस्र॒तमी॑
तस्मा॑त् (२४)

वरो॑ दे॒यः सा हि वरः॑ स॒हस्र॑मस्य॒ सा द॒त्ता भ॑वति॒
तस्मा॒द्वरो॑ न प्र॒तिगृ॑ह्यः सा हि वरः॑ स॒हस्र॑मस्य॒ प्रति॑गृहीत-
म्भव॑तीयं वर॒ इति॑ ब्रूया॒दथा॒न्याम्ब्रू॑यादिय॒म्ममे॑ति॒ तथा॑स्य
तथ्स॒हस्र॑मप्र॒तिगृ॑हीतम्भवत्यु॒भय॑तए॒नी स्या॒त्तदा॑हुरन्यतए॒नी
स्या॑त्स॒हस्र॑म्प॒रस्ता॑दे॒तमि॑ति॒ यैव वरः॑ (२५)

क॒ल्या॒णी रू॒पसं॑मृद्धा सा स्या॒त्सा हि वरः॑ स॒मृद्ध्यै॒
तामु॑त्तरेणा॒ग्नीध्रं॑ पर्या॒णीया॑हवनीयस्यान्ते॑ द्रोण॒कल॑शम॒व घ्रा॑पये॒दा
जि॒घ्र क॒लशं॑म्मह्युरु॒धारा॑ प॒र्यस्व॑त्या त्वां वि॒शन्त्वि॒न्दवः॑ स॒मुद्र॑मिव॒
सिन्ध॑वः सा मा॑ स॒हस्र॑ आ भ॑ज प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑ स॒ह पुन॑र्मा
वि॒शता॑द्र॒यिरि॑ति॒ प्र॒जयै॑वैन॒म्पशु॑भी र॒य्या स॑म् (२६)

अ॒र्धय॑ति॒ प्र॒जावा॑न्पशुमात्र॒यिमा॑न्भवति॒ य ए॒वं वेद॑ तया॑
स॒हाग्नी॑ध्रम्प॒रेत्य॑ प॒रस्ता॑त्प्र॒तीच्यां॑ तिष्ठ॑न्त्यां जुहु॒यादु॒भा जि॑ग्यथु॒र्न
परा॑ जयेथे॒ न परा॑ जिग्ये॒ कतर॑श्च॒नैनोः॑। इन्द्र॑श्च वि॒ष्णो

यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथामिति त्रेधाविभक्तं वै त्रिरात्रे
सहस्रं साहस्रीमेवैनां करोति सहस्रस्यैवैनाम्मात्राम् (२७)

करोति रूपाणि जुहोति रूपैरेवैनां समर्धयति तस्यां
उपोत्थाय कर्णमा जपेदिडे रन्तेऽदिते सरस्वति प्रिये प्रेर्यसि महि
विश्रुत्येतानि ते अघ्निये नामानि सुकृतं मा देवेषु ब्रूतादिति देवेभ्य
एवैनमा वेदयत्यन्वेनं देवा बुध्यन्ते॥ (२८)

एतदेतस्यां वीर्यमस्य त्रिभिश्च दत्ता सहस्रतमी तस्मादेव वरः सम्मात्रामेकान्नचत्वारिंशच्च॥—[६]

सहस्रतम्यां वै यजमानः सुवर्गं लोकमेति सैनं सुवर्गं
लोकं गमयति सा मां सुवर्गं लोकं गमयेत्याह सुवर्गमेवैनं लोकं
गमयति सा मां ज्योतिष्मन्तं लोकं गमयेत्याह ज्योतिष्मन्तमेवैनं
लोकं गमयति सा मां सर्वान्पुण्याँल्लोकान्गमयेत्याह सर्वानेवैनं
पुण्याँल्लोकान्गमयति सा (२९)

मां प्रतिष्ठां गमय प्रजयां पशुभिः सह पुनर्मा विंशताद्रयिरिति
प्रजयैवैनम्पशुभीं रय्यां प्रतिष्ठापयति प्रजावान्पशुमात्रयिमान्भवति
य एवं वेद तामग्नीधे वा ब्रह्मणे वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा
दद्यात्सहस्रमस्य सा दत्ता भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतम्भवति
यस्तामविद्वान् (३०)

प्रतिगृह्णाति तां प्रति गृह्णीयादेकांसि न सहस्रमेकां त्वा भूतां

प्रति गृह्णामि न सहस्रमेकां मा भूता विंश मा सहस्रमित्येकामेवैनं
 भूतां प्रति गृह्णाति न सहस्रं य एवं वेद स्योनासि सुषदा सुशेवा
 स्योना मा विंश सुषदा मा विंश सुशेवा मा विंश (३१)

इत्याह स्योनैवैनं सुषदा सुशेवा भूता विंशति नैनं
 हिनस्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रं सहस्रतम्यन्वेती (३)
 सहस्रतमीं सहस्रा (३) मिति यत्प्राचीं मुत्सृजेत्सहस्रं
 सहस्रतम्यन्वित्युत्सहस्रमप्रज्ञात्रं सुवर्गं लोकं न प्र
 जानीयात्प्रतीचीं मुत्सृजति तां सहस्रमनु पर्यावर्तते सा
 प्रजानती सुवर्गं लोकमेति यजमानमभ्युत्सृजति क्षिप्रे सहस्रम्प्र
 जायत उत्तमा नीयते प्रथमा देवान्गच्छति॥ (३२)

लोकानामयति सार्विद्वान्सुशेवा माविंश यजमानं द्वादश च॥ [७]

अत्रिरददादौर्वाय प्रजाम्पुत्रकामाय स रिरिचानोऽमन्यत
 निर्वीर्यः शिथिलो यातयामा स एतं चतूरात्रमपश्यत्
 तमाहरत्तेनायजत ततो वै तस्य चत्वारो वीरा आजायन्त
 सुहोता सूद्राता स्वध्वर्युः सुसंभेयो य एवं विद्वाश्चतूरात्रेण यजत
 आस्य चत्वारो वीरा जायन्ते सुहोता सूद्राता स्वध्वर्युः सुसंभेयो
 ये चतुर्विंशाः पवमाना ब्रह्मवर्चसं तत् (३३)

य उद्यन्तः स्तोमाः श्रीः सात्रिंश्च श्रद्धादेवं यजमानं
 चत्वारि वीर्याणि नोपानमन्तेज इन्द्रियम्ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यं स

ए॒ताऽश्च॒तुर॑श्चतु॒ष्टोमा॒न्त्सोमा॑नपश्य॒त्ताना॑ह॒र॒त्तैर॑यज॒त॒ तेजं॑ ए॒व
 प्र॒थमे॑नावारु॒न्धेन्द्रि॑यं द्वितीये॑न ब्रह्मवर्च॑सं तृतीये॑ना॒न्नाद्यं॑ चतुर्थे॑न
 य ए॒वं वि॒द्वाऽश्च॒तुर॑श्चतु॒ष्टोमा॒न्त्सोमा॑नाह॒र॒ति॒ तैर्यज॑ते॒ तेजं॑ ए॒व
 प्र॒थमे॑नाव॑ रु॒न्ध इन्द्रि॑यं द्वितीये॑न ब्रह्मवर्च॑सं तृतीये॑ना॒न्नाद्यं॑ चतुर्थे॑न
 या॒मेवा॒त्रि॒र॒ऋद्धि॑मा॒ध्नो॒त्तामे॑व यज॑मान ऋ॒ध्नोति॑॥ (३४)

तत्तेजं ए॒वाष्टा॑दश च॥ [८]

ज॒मद॑ग्निः पु॒ष्टि॑कामश्चतू॒रात्रे॑णायज॒त॒ स ए॒तान्पोषा॑ऽ
 अपु॒ष्यत्तस्मा॑त्प॒लितौ॑ जा॒मद॑ग्नियौ न सं जा॑नाते ए॒ताने॒व
 पोषा॑न्पु॒ष्यति॒ य ए॒वं वि॒द्वाऽश्च॒तूरा॑त्रेण॒ यज॑ते पु॒रोडा॑शिन्य॒ उप॒सदो॑
 भव॑न्ति प॒शवो॑ वै पु॒रोडा॑शः प॒शूने॒वाव॑ रु॒न्धेऽन्नं॑ वै पु॒रोडा॑शो-
 ऽन्न॑मे॒वाव॑ रु॒न्धेऽन्ना॑दः प॒शुमा॑न्भव॒ति॒ य ए॒वं वि॒द्वाऽश्च॒तूरा॑त्रेण॒
 यज॑ते॥ (३५)

ज॒मद॑ग्निर॒ष्टाच॑त्वारि॒ंशत्॥ [९]

सं॒व॒त्स॒रो वा इ॒दमे॑कं आसी॒त्सोऽका॑मय॒त॒तून्त्सृ॑जे॒येति॒ स
 ए॒तम्प॑श्चरा॒त्रम॑पश्य॒त्तमा॑ह॒र॒न्तेना॑यज॒त॒ ततो॑ वै स ऋ॒तून्सृ॑ज॒त॒
 य ए॒वं वि॒द्वान्प॑श्चरा॒त्रेण॒ यज॑ते प्रै॒व जा॑यते॒ त ऋ॒तवः॑ सृ॒ष्टा न
 व्याव॑र्तन्त॒ त ए॒तम्प॑श्चरा॒त्रम॑पश्य॒न् तमा॑ह॒र॒न्तेना॑यजन्त॒ ततो॑ वै ते
 व्याव॑र्तन्त॒ (३६)

य ए॒वं वि॒द्वान्प॑श्चरा॒त्रेण॒ यज॑ते॒ वि पा॒प्मना॒ भ्रातृ॑व्ये॒णा

वर्तते सार्वसेनिः शौचेयोऽकामयत पशुमान्थस्यामिति स
 एतम्पञ्चरात्रमाहरत्तेनायजत ततो वै स सहस्रं पशून्प्राप्नोद्य
 एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्र सहस्रं पशून्प्राप्नोति बबरः
 प्रावाहणिरकामयत वाचः प्रवदिता स्यामिति स एतम्पञ्चरात्रमा (३७)

अहरत्तेनायजत ततो वै स वाचः प्रवदिता भवद्य एवं
 विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रवदितैव वाचो भवत्यथो एनं
 वाचस्पतिरित्याहुरनातश्चतूरात्रोऽतिरिक्तः षड्रात्रोऽथ वा एष
 सम्प्रति यज्ञो यत्पञ्चरात्रो य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते सम्प्रत्येव
 यज्ञेन यजते पञ्चरात्रो भवति पञ्च वा ऋतवः संवत्सरः (३८)

ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठत्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ
 यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धे त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्धे
 पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या
 अथो प्रैव तेन जायते पञ्चविंशोऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेरास्यै
 महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्धौ विश्वजिह्वसर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति
 सर्वस्याभिजित्यै॥ (३९)

ते व्यावर्तन्त प्रवदिता स्यामिति स एतम्पञ्चरात्रमा संवत्सरंऽभिजित्यै॥ [१०]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामा
 दंद इमामंगृभ्णन्नशनामृतस्य पूर्वं आयुषि विदथेषु कव्या। तया
 देवाः सुतमा बभूवुर्ऋतस्य सामन्थ्सरमारपन्ती। अभिधा असि

भुव॑नमसि॒ यन्ता॑सि॒ धर्ता॑सि॒ सोऽग्निं॑ वै॒श्वान॑रः सप्र॑थसं गच्छ॒
 स्वाहा॑कृतः पृथि॒व्यां य॑न्ता राड्य॒न्तासि॒ यम॑नो धर्ता॑सि॒ धरु॑णः
 कृष्यै॑ त्वा॒ क्षेमा॑य त्वा र॒य्यै त्वा॒ पोषा॑य त्वा पृथि॒व्यै त्वा॒न्तरि॑क्षाय
 त्वा दि॒वे त्वा॑ स॒ते त्वा॑स॒ते त्वा॒द्भ्यस्त्वौष॑धीभ्यस्त्वा॒ विश्वे॑भ्यस्त्वा
 भूते॑भ्यः॥ (४०)

धरुणः पञ्चविंशतिश्च॥ [११]

वि॒भूर्मा॒त्रा प्र॒भूः पि॒त्राश्चो॑ऽसि॒ हयो॑ऽस्य॒त्योऽसि॒ नरो॑-
 ऽस्य॒र्वासि॒ सप्ति॑रसि॒ वा॒ज्यसि॒ वृषा॑सि॒ नृम॑णा॒ असि॒
 ययु॑र्नामा॒स्यादि॑त्याना॒म्पत्वा॑न्वि॒ह्यग्नये॒ स्वाहा॒ स्वाहे॑न्द्रा॒ग्निभ्या॑ः
 स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॒ विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्यः॒ स्वाहा॒ सर्वा॑भ्यो
 दे॒वेता॑भ्य इ॒ह धृ॑तिः स्वाहे॒ह वि॑धृतिः स्वाहे॒ह रन्तिः॒ स्वाहे॒ह
 रम॑तिः स्वाहा॒ भूर्गसि॒ भुवे॑ त्वा॒ भव्या॑य त्वा भवि॑ष्यते त्वा
 विश्वे॑भ्यस्त्वा भूते॑भ्यो दे॒वा आ॑शा॒पाला ए॒तं दे॒वेभ्यो॑ऽश्व॒म्मेधा॑य
 प्रोक्षि॑तं गोपा॒यत॥ (४१)

रन्तिः स्वाहा द्वाविंशतिश्च॥ [१२]

आय॑नाय॒ स्वाहा॒ प्राय॑णाय॒ स्वाहो॑द्वा॒वाय॒ स्वाहो॑द्भु॒ताय॒ स्वाहा॑
 शूका॒राय॒ स्वाहा॒ शूकृ॑ताय॒ स्वाहा॒ पला॑यिताय॒ स्वाहा॑ऽऽपला॑यिताय॒
 स्वाहा॑ऽऽवल्गा॑ते॒ स्वाहा॑ परा॒वल्गा॑ते॒ स्वाहा॑ऽऽय॑ते॒ स्वाहा॑ प्रय॑ते

स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४२)

आयनायोत्तरमापलायिताय षड्विंशतिः॥ [१३]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑पाम्मोदा॑य॒ स्वाहा॑
सवि॒त्रे स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहेन्द्रा॑य॒ स्वाहा॒ बृह॑स्पतये॒ स्वाहा॑
मि॒त्राय॒ स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै स्वाहा॥ (४३)

[१४]

पृ॒थि॒व्यै स्वाहा॒ऽन्तरि॑क्षा॒य स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॒ सू॒र्या॑य॒ स्वाहा॑
च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॒ नक्ष॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॒ प्रा॒च्यै दि॒शे स्वाहा॒ दक्षि॑णायै दि॒शे
स्वाहा॑ प्र॒ती॒च्यै दि॒शे स्वा॑होदी॒च्यै दि॒शे स्वा॑होर्ध्वायै दि॒शे स्वाहा॑
दि॒ग्भ्यः स्वाहा॑ऽवा॒न्तर॑दिशाभ्यः॒ स्वाहा॒ समा॑भ्यः॒ स्वाहा॑ श॒र॒द्भ्यः
स्वाहा॑ऽहो॒रा॒त्रेभ्यः॒ स्वाहा॑ऽर्ध॒मा॒सेभ्यः॒ स्वाहा॒ मा॒सेभ्यः॒ स्वाहा॑र्तु॒भ्यः
स्वाहा॑ सं॒व॒त्स॒रा॒य स्वाहा॒ सर्व॑स्मै स्वाहा॥ (४४)

[१५]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॑
पू॒ष्णे स्वाहा॒ बृह॑स्पतये॒ स्वाहा॑ऽपाम्मोदा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑
मि॒त्राय॒ स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै स्वाहा॥ (४५)

[१६]

पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहाऽग्नये स्वाहा
 सोमाय स्वाहा सूर्याय स्वाहा चन्द्रमसे स्वाहाऽहे स्वाहा रात्रियै
 स्वाहर्जवे स्वाहा साधवे स्वाहा सुक्षित्यै स्वाहा क्षुधे स्वाहाऽ-
 ऽशितिम्ने स्वाहा रोगाय स्वाहा हिमाय स्वाहा शीताय स्वाहाऽ-
 ऽत्पाय स्वाहाऽरण्याय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा
 सर्वस्मै स्वाहा॥ (४६)

[१७]

भुवो देवानां कर्मणापसर्तस्य पथ्यासि वसुभिर्देवेभिर्देवतया
 गायत्रेण त्वा छन्दसा युनज्मि वसन्तेन त्वर्तुना हविषा
 दीक्षयामि रुद्रेभिर्देवेभिर्देवतया त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा युनज्मि
 ग्रीष्मेण त्वर्तुना हविषा दीक्षयाम्यादित्येभिर्देवेभिर्देवतया जागतेन
 त्वा छन्दसा युनज्मि वर्षाभिस्त्वर्तुना हविषा दीक्षयामि
 विश्वेभिर्देवेभिर्देवतयानुष्टुभेन त्वा छन्दसा युनज्मि (४७)

शरदा त्वर्तुना हविषा दीक्षयाम्यङ्गिरोभिर्देवेभिर्देवतया
 पाङ्केन त्वा छन्दसा युनज्मि हेमन्तशिशिराभ्यां त्वर्तुना हविषा
 दीक्षयाम्याहं दीक्षामरुहमृतस्य पत्नी गायत्रेण छन्दसा ब्रह्मणा
 चर्त९ सत्येऽधा९ सत्यमृतैऽधाम्। महीमू षु सुत्रामाणमिह धृतिः
 स्वाहेह विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमन्तिः स्वाहा॥ (४८)

[१८]

ईङ्गाराय स्वाहे कृताय स्वाहा क्रन्दते स्वाहाऽवक्रन्दते स्वाहा
 प्रोथते स्वाहा प्रप्रोथते स्वाहा गन्धाय स्वाहा घ्राताय स्वाहा
 प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहाऽपानाय स्वाहा सन्दीयमानाय
 स्वाहा सन्दिताय स्वाहा विचृत्यमानाय स्वाहा विचृत्ताय
 स्वाहा पलायिष्यमानाय स्वाहा पलायिताय स्वाहोपरऽस्यते
 स्वाहोपरताय स्वाहा निवेक्ष्यते स्वाहा निविशमानाय स्वाहा
 निविष्टाय स्वाहा निषथ्स्यते स्वाहा निषीदते स्वाहा निषण्णाय
 स्वाहा (४९)

आसिष्यते स्वाहाऽऽसीनाय स्वाहाऽऽसिताय स्वाहा
 निपथ्स्यते स्वाहा निपद्यमानाय स्वाहा निपन्नाय स्वाहा शयिष्यते
 स्वाहा शयानाय स्वाहा शयिताय स्वाहा सम्मीलिष्यते स्वाहा
 सम्मीलते स्वाहा सम्मीलिताय स्वाहा स्वप्स्यते स्वाहा स्वपते
 स्वाहा सुप्ताय स्वाहा प्रभोथ्स्यते स्वाहा प्रबुध्यमानाय स्वाहा
 प्रबुद्धाय स्वाहा जागरिष्यते स्वाहा जाग्रते स्वाहा जागरिताय
 स्वाहा शुश्रूषमाणाय स्वाहा शृण्वते स्वाहा श्रुताय स्वाहा
 वीक्षिष्यते स्वाहा (५०)

वीक्षमाणाय स्वाहा वीक्षिताय स्वाहा सऽहास्यते स्वाहा
 सज्जिहानाय स्वाहोज्जिहानाय स्वाहा विवथ्स्यते स्वाहा विवर्तमानाय
 स्वाहा विवृत्ताय स्वाहोत्थास्यते स्वाहोत्तिष्ठते स्वाहोत्थिताय स्वाहा
 विधविष्यते स्वाहा विधून्वानाय स्वाहा विधूताय स्वाहोत्क्रऽस्यते

स्वाहोत्क्रामते स्वाहोत्क्रान्ताय स्वाहा चङ्क्रमिष्यते स्वाहा
 चङ्क्रम्यमाणाय स्वाहा चङ्क्रमिताय स्वाहा कण्डूयिष्यते स्वाहा
 कण्डूयमानाय स्वाहा कण्डूयिताय स्वाहा निकषिष्यते स्वाहा
 निकषमाणाय स्वाहा निकषिताय स्वाहा यदत्ति तस्मै स्वाहा
 यत्पिबति तस्मै स्वाहा यन्मेहति तस्मै स्वाहा यच्छकृत्करोति
 तस्मै स्वाहा रेतसे स्वाहा प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय स्वाहा
 सर्वस्मै स्वाहा॥ (५१)

[११]

अग्नये स्वाहा वायवे स्वाहा सूर्याय स्वाहर्तमस्यृतस्यर्तमसि
 सत्यमसि सत्यस्य सत्यमस्यृतस्य पन्था असि देवानां छायामृतस्य
 नाम तत्सत्यं यत्त्वं प्रजापतिरस्यधि यदस्मिन्वाजिनीव शुभः
 स्पर्धन्ते दिवः सूर्येण विशोऽपो वृणानः पवते कव्यन्पशुं न गोपा
 इर्यः परिज्मा (५२)

[२०]

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

साध्या वै देवाः सुवर्गकामा एत९ षड्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्
 ततो वै ते सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांसः षड्रात्रमासते

सुवर्गमेव लोकं यन्ति देवसत्रं वै षड्रात्रः प्रत्यक्षः ह्येतानि पृष्ठानि
य एवं विद्वांसः षड्रात्रमासते साक्षादेव देवता अभ्यारोहन्ति
षड्रात्रो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि (१)

पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रति
तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव
यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती
ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव
रुन्धते पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धते सप्तदशः (२)

भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशो
भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिणवो भवति विजित्यै
त्रयस्त्रिंशो भवति प्रतिष्ठित्यै सदोहविर्धानिन एतेन षड्रात्रेण
यजेरन्नाश्वत्थी हविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि सुवर्ग्यं चक्रीवती
भवतः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या उलूखलबुध्नो यूपो भवति
प्रतिष्ठित्यै प्राञ्चो यान्ति प्राडिंव हि सुवर्गः (३)

लोकः सरस्वत्या यान्त्येष वै देवयानः पन्थास्तमेवान्वारोहन्त्या
यान्त्यवर्तिमेवान्यस्मिन्प्रतिषज्यं प्रतिष्ठां गच्छन्ति यदा दशं शतं
कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
तिष्ठन्ति यदा शतं सहस्रं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं सहस्रं सम्मितो
वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयन्ति यदैषां प्रमीयेत यदा

वा जीयेरन्नथैकमुत्थानन्तद्धि तीर्थम्॥ (४)

पृष्ठानि सप्तदशः सुवर्गो जयन्ति यदेकादश च॥ [१]

कुसुरुबिन्द औद्दालकिरकामयत पशुमान्थस्यामिति स
एत९ सप्तरात्रमाहरत्तेनायजत तेन वै स यावन्तो ग्राम्याः
पशवस्तानवारुद्ध य एवं विद्वान्थसप्तरात्रेण यजते यावन्त एव
ग्राम्याः पशवस्तानेवाव रुन्धे सप्तरात्रो भवति सप्त ग्राम्याः पशवः
सप्तरण्याः सप्त छन्दाऽस्युभयस्यावरुद्धौ त्रिवृदग्निष्टोमो भवति
तेजः (५)

एवाव रुन्धे पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धे सप्तदशो
भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायत एकविंशो
भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते त्रिणवो भवति विजित्यै
पञ्चविंशोऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेरास्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्धौ
विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै यत्प्रत्यक्षम्पूर्वेष्वहं
पृष्ठान्युपेयुः प्रत्यक्षम् (६)

विश्वजिति यथा दुग्धामुपसीदत्येवमुत्तममहः स्यान्नैकरात्रश्चन
स्याद्बृहद्रथन्तरे पूर्वेष्वहःसूप यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव
न यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्ति यत्प्रत्यक्षं विश्वजिति
पृष्ठान्युपयन्ति यथा प्रत्ता दुहे तादृगेव तत्॥ (७)

तेज उपेयुः प्रत्यक्षं द्विचत्वारिंशच्च॥ [२]

बृहस्पतिरकामयत ब्रह्मवर्चसी स्यामिति स एतमष्टरात्रमपश्यत्तम
ततो वै स ब्रह्मवर्चस्यंभवद्य एवं विद्वानष्टरात्रेण यजते ब्रह्मवर्चस्यैव
भवत्यष्टरात्रो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसम्गायत्रियैव
ब्रह्मवर्चसमव रुन्धेऽष्टरात्रो भवति चतस्रो वै दिशश्चतस्रो-
ऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धे (८)

त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्धे पञ्चदशो
भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव
तेन जायत एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते
त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रिंशो भवति प्रतिष्ठित्यै पञ्चविंशो-
ऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेराप्त्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै
विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥ (९)

दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धेऽभिजित्यै॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताः सृष्टाः क्षुधं न्यायन्त्स एतं
नवरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै प्रजाभ्योऽ कल्पत् यर्हि
प्रजाः क्षुधं निगच्छेयुस्तरहि नवरात्रेण यजेतेमे हि वा एतासां लोका
अक्लृप्ता अथैताः क्षुधं नि गच्छन्तीमानेवाभ्यो लोकान्कल्पयति
तान्कल्पमानान्प्रजाभ्योऽनु कल्पते कल्पन्ते (१०)

अस्मा इमे लोका ऊर्जं प्रजासु दधाति त्रिरात्रेणैवेमं
लोकं कल्पयति त्रिरात्रेणान्तरिक्षं त्रिरात्रेणामुं लोकं यथा
गुणे गुणमन्वस्यत्येवमेव तल्लोके लोकमन्वस्यति धृत्या

अशिथिलम्भावाय ज्योतिर्गौरायुरिति ज्ञाताः स्तोमा भवन्तीयं
वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति ज्ञात्रं
प्रजानाम् (११)

गच्छति नवरात्रो भवत्यभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति यो
ज्योगामयावी स्यात्स नवरात्रेण यजेत प्राणा हि वा एतस्याधृता
अथैतस्य ज्योगामयति प्राणानेवास्मिन्दाधारोत यदीतासुर्भवति
जीवत्येव॥ (१२)

कल्पन्ते प्रजानाञ्चयस्त्रिंशच्च॥ [४]

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति स एतं दशहोतारमपश्यत्तमं जुहो
दशरात्रमसृजत् तेन दशरात्रेण प्राजायत दशरात्राय दीक्षिष्यमाणो
दशहोतारं जुहुयाद्दशहोत्रैव दशरात्रं सृजते तेन दशरात्रेण प्र
जायते वैराजो वा एष यज्ञो यद्दशरात्रो य एवं विद्वान्दशरात्रेण
यजते विराजमेव गच्छति प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यद्दशरात्रः (१३)

य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते प्रैव जायत इन्द्रो वै
सृष्ट्वेवताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स प्रजापतिमुपाधावत्
तस्मा एतं दशरात्रम्प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै सो-
ऽन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छद्य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते
व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छति त्रिकुक्षुद्वै (१४)

एष यज्ञो यद्दशरात्रः ककुत्पञ्चदशः ककुदेकविंशः
ककुत्रयस्त्रिंशो य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते त्रिकुक्षुदेव

संमानानां भवति यजमानः पञ्चदशो यजमान एकविंशो
 यजमानस्त्रयस्त्रिंशः पुर इतरा अभिचर्यमाणो दशरात्रेण
 यजेत देवपुरा एव पर्यूहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति
 नैनमभिचरन्त्स्तृणुते देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा एताः (१५)

देवपुरा अपश्यन् यदशरात्रस्ताः पर्यूहन्त तेषां
 न कुतश्चनोपाव्याधोऽभवत्ततो देवा अभवन्परासुरा यो
 भ्रातृव्यवान्स्यात्स दशरात्रेण यजेत देवपुरा एव पर्यूहते
 तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो
 भवति स्तोमः स्तोमस्योपस्तिर्भवति भ्रातृव्यमेवोपस्तिं कुरुते
 जामि वै (१६)

एतत्कुर्वन्ति यज्यायांसुः स्तोममुपेत्य कनीयांसमुपयन्ति
 यदग्निष्टोमसामान्यवस्ताच्च परस्ताच्च भवन्त्यजामित्वाय
 त्रिवृदग्निष्टोमोऽग्निष्टुदाग्नेयीषु भवति तेज एवाव रुन्धे पञ्चदश उक्थ्य
 ऐन्द्रीष्विन्द्रियमेवाव रुन्धे त्रिवृदग्निष्टोमो वैश्वदेवीषु पुष्टिमेवाव
 रुन्धे सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासु तीव्रसोमोऽन्नाद्यस्यावरुद्ध्या
 अथो प्रैव तेन जायते (१७)

एकविंश उक्थ्यः सौरीषु प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते
 सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासूपहव्य उपहवमेव गच्छति
 त्रिणवावग्निष्टोमावभित ऐन्द्रीषु विजित्यै त्रयस्त्रिंश उक्थ्यो

वैश्वदेवीषु प्रतिष्ठित्यै विश्वजिह्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति
सर्वस्याभिजित्यै॥ (१८)

प्रजापत्यो वा एष यज्ञो यदशरात्रसिक्कुद्धा एता वै जायन्त एकत्रिंशच्च॥ [५]

ऋतवो वै प्रजाकामाः प्रजां नाविन्दन्त तैऽकामयन्त
प्रजां सृजेमहि प्रजामव रुन्धीमहि प्रजां विन्देमहि प्रजावन्तः
स्यामेति त एतमेकादशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते
प्रजामसृजन्त प्रजामवारुन्धत प्रजामविन्दन्त प्रजावन्तोऽभवन्त
ऋतवोऽभवन्तदार्तवानामार्तवत्वमृतूनां वा एते पुत्रास्तस्मात् (१९)

आर्तवा उच्यन्ते य एवं विद्वांस एकादशरात्रमासन्ते
प्रजामेव सृजन्ते प्रजामव रुन्धते प्रजां विन्दन्ते प्रजावन्तो
भवन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्धधते सुवर्गस्य
लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि
पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रति तिष्ठन्ति
चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री (२०)

गायत्रम्ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियामेव ब्रह्मवर्चसे प्रति तिष्ठन्ति
चतुश्चत्वारिंशो भवति चतुश्चत्वारिंशदक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं
त्रिष्टुत्रिष्टुभ्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्यष्टाचत्वारिंशो भवत्यष्टाचत्वारिंशदक्षरा
जगती जागताः पशवो जगत्यामेव पशुषु प्रति तिष्ठन्त्येकादशरात्रो
भवति पञ्च वा ऋतव आर्तवाः पञ्चतुष्वेवार्तवेषु संवत्सरे प्रतिष्ठाय

प्रजामव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतः प्रजायै परिगृहीत्यै॥ (२१)

तस्माद्वायुत्रयैकात्रपञ्चाशच्च॥ [६]

ऐन्द्रवायवाग्राङ्गृहीयाद्यः कामयेत यथापूर्वं प्रजाः कल्पेरन्निति
यज्ञस्य वै क्लृप्तिमनु प्रजाः कल्पन्ते यज्ञस्याक्लृप्तिमनु न
कल्पन्ते यथापूर्वमेव प्रजाः कल्पयति न ज्यायांसं
कनीयानति कामत्यैन्द्रवायवाग्राङ्गृहीयादामयाविनः प्राणेन
वा एष व्युध्यते यस्यामयति प्राण ऐन्द्रवायवः प्राणेनैवैनं
समर्धयति मैत्रावरुणाग्राङ्गृहीरन् येषां दीक्षितानां प्रमीयेत (२२)

प्राणापानाभ्यां वा एते व्युध्यन्ते येषां दीक्षितानां प्रमीयंते
प्राणापानौ मित्रावरुणौ प्राणापानावेव मुखतः परि हरन्त
आश्विनाग्राङ्गृहीतानुजावरौऽश्विनौ वै देवानामानुजावरौ पश्चेवाग्रं
पर्येतामश्विनावेतस्य देवता य आनुजावरस्तावेवैनमग्रं परि णयतः
शुक्राग्राङ्गृहीत गुतश्रीः प्रतिष्ठाकामोऽसौ वा आदित्यः शुक्र
एषोऽन्तोऽन्तम्मनुष्यः (२३)

श्रियै गुत्वा नि वर्ततेऽन्तादेवान्तमा रभते न ततः
पापीयान्भवति मन्थ्यग्राङ्गृहीताभिचरन्नार्तपात्रं वा एतद्यन्मन्थिपात्रम्
ग्राहयति ताजगार्तिमार्च्छत्याग्रयणाग्राङ्गृहीत यस्य पिता पितामहः
पुण्यः स्यादथ तन्न प्राप्नुयाद्वाचा वा एष इन्द्रियेण व्युध्यते यस्य
पिता पितामहः पुण्यः (२४)

भवत्यथ तन्न प्राप्नोत्युर इवेतद्यज्ञस्य वागिव यदाग्रयणो
वाचैवैनमिन्द्रियेण समर्धयति न ततः पापीयान्भवत्युक्थ्याग्रान्गृहीताभि
सर्वेषां वा एतत्पात्राणामिन्द्रियं यदुक्थ्यपात्रं सर्वणैवैनमिन्द्रियेणाति
प्र युङ्क्ते सरस्वत्यभि नो नेषि वस्य इति पुरोरुचं कुर्याद्वाग्वै (२५)

सरस्वती वाचैवैनमति प्र युङ्क्ते मा त्वत्क्षेत्राण्यरणानि
गन्मेत्याह मृत्योर्वै क्षेत्राण्यरणानि तेनैव मृत्योः क्षेत्राणि न
गच्छति पूर्णान्ग्रहान्गृहीयादामयाविनः प्राणान् वा एतस्य
शुगच्छति यस्यामयति प्राणा ग्रहाः प्राणानेवास्य शुचो मुञ्चत्युत
यदीतासुर्भवति जीवत्येव पूर्णान्ग्रहान्गृहीयाद्यर्हि पर्जन्यो न
वर्षेत्प्राणान् वा एतर्हि प्रजानां शुगच्छति यर्हि पर्जन्यो न
वर्षति प्राणा ग्रहाः प्राणानेव प्रजानां शुचो मुञ्चति ताजक्प्र
वर्षति॥ (२६)

प्रमीयेत मनुष्यं ऋध्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यो वाग्वा एव पूर्णान्ग्रहान्यञ्चविंशतिश्च॥ [७]

गायत्रो वा ऐन्द्रवायवो गायत्रम्प्रायणीयमहस्तस्मात्प्रायणीये-
ऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति त्रैष्टुभो वै शुक्रस्त्रैष्टुभं
द्वितीयमहस्तस्माद्वितीयेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति
जागतो वा आग्रयणो जागतं तृतीयमहस्तस्मात्तृतीयेऽहन्नाग्रयणो
गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णात्येतद्वै (२७)

यज्ञमापद्यच्छन्दाऽस्याप्नोति यदाग्रयणः श्वो गृह्यते यत्रैव

य॒ज्ञमद॑श॒न्तत॑ ए॒वैन॒म्पुनः॑ प्र यु॒ङ्क्ते॑ जग॑न्मुखो॒ वै द्वितीय॑स्त्रिरा॒त्रो
जाग॑त आग्रय॒णो यच्च॑तुर्थेऽह॑न्नाग्रय॒णो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने
गृ॒ह्णात्यथो॒ स्वमे॒व छन्दो॑ऽनु॒ पर्या॑वर्तन्ते राथ॑तरो वा ऐ॒न्द्रवा॑यवो
राथ॑तरं पञ्चममह॒स्तस्मा॑त्पञ्चमेऽह॑न् (२८)

ऐ॒न्द्रवा॑यवो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृ॒ह्णाति॒ बार्हतो॒ वै शुक्रो॑
बार्हत॑ः षष्ठमह॒स्तस्मा॑त्षष्ठेऽह॑ञ्छुक्रो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने
गृ॒ह्णात्येत॑द्वै द्वितीयं॑ य॒ज्ञमा॑प॒द्यच्छ॑न्दा॑ऽस्या॒प्रोति॑ यच्छु॒क्रः श्वो
गृ॒ह्यते॒ यत्रै॒व य॒ज्ञमद॑श॒न्तत॑ ए॒वैन॒म्पुनः॑ प्र यु॒ङ्क्ते॑ त्रिष्टु॒ङ्मुखो॒ वै
तृतीय॑स्त्रिरा॒त्रस्त्रैष्टु॑भः (२९)

शु॒क्रो यथ्स॑प्तमेऽह॑ञ्छुक्रो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने
गृ॒ह्णात्यथो॒ स्वमे॒व छन्दो॑ऽनु॒ पर्या॑वर्तन्ते वाग्वा आ॒ग्रय॒णो
वाग॑ष्टममह॒स्तस्मा॑दष्टमेऽह॑न्नाग्रय॒णो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने
गृ॒ह्णाति प्रा॒णो वा ऐ॒न्द्रवा॑यवः प्रा॒णो न॑वममह॒स्तस्मा॑न्नवमे॒-
ऽह॑न्नैन्द्रवा॒यवो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृ॒ह्णात्येत॑त् (३०)

वै तृतीयं॑ य॒ज्ञमा॑प॒द्यच्छ॑न्दा॑ऽस्या॒प्रोति॑ यदै॒न्द्रवा॑यवः
श्वो गृ॒ह्यते॒ यत्रै॒व य॒ज्ञमद॑श॒न्तत॑ ए॒वैन॒म्पुनः॑ प्र यु॒ङ्क्ते॑ऽथो॒
स्वमे॒व छन्दो॑ऽनु॒ पर्या॑वर्तन्ते पथो॒ वा ए॒तेऽध्य॑प॒थेन॑ यन्ति॒
यै॑ऽन्येनै॒न्द्रवा॑यवात्प्रतिपद्यन्तेऽन्तः॒ खलु॒ वा ए॒ष य॒ज्ञस्य॑
यद॑शममह॒र्दशमे॑ऽह॑न्नैन्द्रवा॒यवो गृ॒ह्यते॒ य॒ज्ञस्य॑ (३१)

ए॒वान्तं॑ गु॒त्वाप॑थात्पन्था॒मपि॑ यन्त्यथो॒ यथा॒ वही॑यसा प्र॒तिसारं॑
वह॑न्ति ता॒दृगे॒व तच्छ॑न्दाऽ॒स्यन्यो॑न्यस्य॒ लोक॑मभ्य॒ध्याय॑न्तान्येतेनै॒व
दे॒वा व्य॑वाहयन्नेन्द्रवाय॒वस्य॑ वा ए॒तदा॒यत॑नं॒ यच्च॑तुर्थमह॒स्तस्मिन्ना॑ग्रय॒णो
गृ॒ह्यते॒ तस्मा॑दाग्रय॒णस्या॒यत॑ने नव॒मेऽह॑न्नेन्द्रवाय॒वो गृ॒ह्यते शु॒क्रस्य॑
वा ए॒तदा॒यत॑नं॒ यत्प॑ञ्चमम् (३२)

अह॑स्तस्मिन्नेन्द्रवाय॒वो गृ॒ह्यते॒ तस्मा॑दैन्द्रवाय॒वस्या॒यत॑ने
सप्त॒मेऽह॑ञ्चुक्रो गृ॒ह्यत आ॑ग्रय॒णस्य॑ वा ए॒तदा॒यत॑नं॒ यत्ष॑ष्ठमह॒स्तस्मिन्
गृ॒ह्यते॒ तस्मा॑च्छु॒क्रस्या॒यत॑नेऽष्ट॒मेऽह॑न्नाग्रय॒णो गृ॒ह्यते छ॑न्दाऽ॒स्येव
तद्वि वा॑हयति॒ प्र व॑स्य॒सो वि॒वाह॑मा॒प्नोति॑ य ए॒वं वेदा॑थो दे॒वता॑भ्य
ए॒व य॒ज्ञे सं॒विद॑ दधाति॒ तस्मा॑दिदमन्यो॑न्यस्मै॒ ददा॑ति॥ (३३)

एतद्वै पञ्चमेऽहन्नेष्टम एतद्वह्यते यज्ञस्य पञ्चममन्यस्मा एकञ्च॥ [८]

प्र॒जाप॑तिरकामयत् प्र जा॒येयेति॑ स ए॒तं द्वा॑दशरा॒त्रम॑पश्य॒त्तमा॑ह॒रत्
ततो॒ वै स प्रा॑जायत् यः का॒मये॑त् प्र जा॒येयेति॑ स द्वा॑दशरा॒त्रेण॑
यजे॑त् प्रै॒व जा॑यते ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्त्यग्नि॒ष्टोम॑प्रायणा य॒ज्ञा अथ॑
कस्मा॑दतिरा॒त्रः पूर्॒वः प्र यु॑ज्यत॒ इति॑ चक्षु॒षी वा ए॒ते य॒ज्ञस्य॑
यद॑तिरा॒त्रौ क॒नीनि॑के अग्नि॒ष्टोमौ यत् (३४)

अ॒ग्नि॒ष्टोमं॑ पूर्॒वम्प्र॑युञ्जीरन्ब॒हिर्धा॑ क॒नीनि॑के दध्युस्तस्मा॑दतिरा॒त्रः
पूर्॒वः प्र यु॑ज्यते चक्षु॒षी ए॒व य॒ज्ञे धि॒त्वा म॑ध्यतः क॒नीनि॑के प्र॒ति द॑धति॒
यो वै गा॑य॒त्री ज्योतिः॑पक्षां वेद॒ ज्योति॑षा भा॒सा सु॑व॒र्गं लो॒कमे॑ति॒
याव॑ग्नि॒ष्टोमौ तौ प॒क्षौ येऽन्त॑रेऽष्टावु॒क्थ्याः स आ॒त्मैषा॑ वै गा॒यत्री॑

ज्योतिःपक्षा य एवं वेद ज्योतिषा भासा सुवर्गं लोकम् (३५)

एति प्रजापतिर्वा एष द्वादशधा विहितो यद्वादशरात्रो
यावतिरात्रौ तौ पक्षौ येऽन्तरेऽष्टावुक्थ्याः स आत्मा प्रजा-
पतिर्वावैष सन्धस्द्ध वै सत्रेण स्पृणोति प्राणा वै सत्प्राणानेव
स्पृणोति सर्वासां वा एते प्रजानां प्राणैरासते ये सत्रमासते
तस्मात्पृच्छन्ति किमेते सत्रिण इति प्रियः प्रजानामुत्थितो भवति
य एवं वेद॥ (३६)

अग्निष्टोमो यत्सुवर्गल्लोकं प्रियः प्रजानां पञ्च च॥ [९]

न वा एषोऽन्यतोवैश्वानरः सुवर्गाय लोकाय प्राभवदूर्ध्वो ह वा
एष आतत आसीत्ते देवा एतं वैश्वानरं पर्योहन्त्सुवर्गस्य लोकस्य
प्रभूत्या ऋतवो वा एतेन प्रजापतिमयाजयन्तेष्वार्धोदधि तदुध्रोति
ह वा ऋत्विक्षु य एवं विद्वान्द्वादशाहेन यजते तेऽस्मिन्नेच्छन्त स
रसमहं वसन्ताय प्रायच्छत् (३७)

यवं ग्रीष्मायौषधीर्वर्षाभ्यो ब्रीहीञ्छुरदे माषतिलौ
हेमन्तशिशिराभ्यान्तेनेन्द्रं प्रजापतिरयाजयत्ततो वा इन्द्र
इन्द्रोऽभवत्तस्मादाहुरानुजावरस्य यज्ञ इति स ह्येतेनाग्रेऽयजतैष
ह वै कुणपमत्ति यः सत्रे प्रतिगृह्णाति पुरुषकुणपमंश्चकुणपङ्गौर्वा
अन्नं येन पात्रेणान्नम्बिभ्रति यत्तन्न निर्णेनिजति ततोऽधि (३८)

मलं जायत एक एव यजेतैको हि प्रजापतिराधोद्वादश

रात्रौर्दीक्षितः स्याद्द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरः प्रजापतिः
 प्रजापतिर्वैष एष ह त्वै जायते यस्तपसोऽधि जायते चतुर्धा वा
 एतास्तिस्तिस्तिस्त्रो रात्रयो यद्द्वादशोपसदो याः प्रथमा यज्ञं ताभिः
 सम्भरति या द्वितीया यज्ञं ताभिरा रभते (३९)

यास्तृतीयाः पात्राणि ताभिर्निर्णेनित्ते याश्चतुर्थीरपि
 ताभिरात्मानमन्तरतः शुन्यते यो वा अस्य पशुमत्ति मांसं
 सौंति यः पुरोडाशम्मस्तिष्कं स यः परिव्रापं पुरीषं स
 य आज्यम्मज्जानं स यः सोमं स्वेदं सोऽपि ह वा
 अस्य शीर्षण्या निष्पदः प्रति गृह्णाति यो द्वादशाहे प्रतिगृह्णाति
 तस्माद्द्वादशाहेन न याज्यम्पाप्मनो व्यावृत्त्यै॥ (४०)

अयच्छुदधि रभते द्वादशाहेन चत्वारि च॥ [१०]

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः
 स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहाऽष्टाभ्यः
 स्वाहा नवभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः
 स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा
 षोडशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहाऽष्टादशभ्यः स्वाहैकान्न
 विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा
 नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै
 स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्यां

शताभ्याः॑ स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४१)

नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्नैकविंशतिश्च॥ [११]

एकस्मै स्वाहा॑ त्रिभ्यः स्वाहा॑ पञ्चभ्यः स्वाहा॑ सप्तभ्यः स्वाहा॑
नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा॑ त्रयोदशभ्यः स्वाहा॑ पञ्चदशभ्यः
स्वाहा॑ सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै
स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न षष्ठ्यै
स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न
शताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४२)

एकस्मै त्रिभ्यः पञ्चाशत्॥ [१२]

द्वाभ्याः॑ स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहाऽष्टाभ्यः स्वाहा॑
दशभ्यः स्वाहा॑ द्वादशभ्यः स्वाहा॑ चतुर्दशभ्यः स्वाहा॑ षोडशभ्यः
स्वाहा॑ऽष्टादशभ्यः स्वाहा॑ विंशत्यै स्वाहाऽष्टानवत्यै स्वाहा॑ शताय
स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४३)

द्वाभ्यामुष्टानवत्यै षड्विंशतिः॥ [१३]

त्रिभ्यः स्वाहा॑ पञ्चभ्यः स्वाहा॑ सप्तभ्यः स्वाहा॑ नवभ्यः
स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा॑ त्रयोदशभ्यः स्वाहा॑ पञ्चदशभ्यः स्वाहा॑
सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै स्वाहैकान्न
चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न षष्ठ्यै स्वाहा
नवषष्ठ्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय

स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४४)

त्रि॒भ्योऽष्टा॑चत्वारि॒शत्॥ [१४]

च॒तुर्भ्यः॑ स्वाहा॑ऽष्टा॒भ्यः स्वाहा॑ द्वाद॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ षोड॒शभ्यः॑
स्वाहा॑ वि॒श॒त्यै स्वाहा॑ षण्ण॑वत्यै स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै
स्वाहा॑॥ (४५)

च॒तुर्भ्यः॑ षण्ण॑वत्यै षोड॒श॥ [१५]

प॒ञ्चभ्यः॑ स्वाहा॑ द॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ पञ्चद॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ वि॒श॒त्यै
स्वाहा॑ पञ्च॑नवत्यै स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४६)

प॒ञ्चभ्यः॑ पञ्च॑नवत्यै चतु॒र्दश॑॥ [१६]

द॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ वि॒श॒त्यै स्वाहा॑ त्रि॒श॒ते स्वाहा॑ चत्वारि॒श॒ते
स्वाहा॑ पञ्चा॒श॒ते स्वाहा॑ ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑ सप्त॒त्यै स्वाहा॑ऽशी॒त्यै स्वाहा॑
नव॒त्यै स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४७)

द॒शभ्यो॑ द्वावि॒श॒तिः॥ [१७]

वि॒श॒त्यै स्वाहा॑ चत्वारि॒श॒ते स्वाहा॑ ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑ऽशी॒त्यै
स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४८)

वि॒श॒त्यै द्वाद॑श॥ [१८]

प॒ञ्चा॒श॒ते स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ द्वाभ्या॑ं श॒ताभ्या॑ं स्वाहा॑

त्रिभ्यः श॒तेभ्यः स्वाहा॑ च॒तुर्भ्यः श॒तेभ्यः स्वाहा॑ प॒ञ्चभ्यः श॒तेभ्यः
 स्वाहा॑ ष॒ड्भ्यः श॒तेभ्यः स्वाहा॑ स॒प्तभ्यः श॒तेभ्यः स्वाहा॑ ऽष्टा॒भ्यः
 श॒तेभ्यः स्वाहा॑ न॒वभ्यः श॒तेभ्यः स्वाहा॑ स॒हस्रा॒य स्वाहा॑ स॒र्वस्मै
 स्वाहा॑॥ (४९)

प॒ञ्चाश॒ते द्वात्रिंशत्॥ [१९]

श॒ताय॒ स्वाहा॑ स॒हस्रा॒य स्वाहा॑ ऽयु॒ताय॒ स्वाहा॑ नि॒युता॑य॒
 स्वाहा॑ प्र॒युता॑य॒ स्वाहा॑ ऽर्बु॒दाय॒ स्वाहा॑ न्य॒र्बुदा॑य॒ स्वाहा॑ स॒मुद्रा॑य॒
 स्वाहा॑ म॒ध्याय॒ स्वाहा॑ ऽन्ता॑य॒ स्वाहा॑ प॒रार्धा॑य॒ स्वाहो॑ष॒से स्वाहा॑
 व्यु॒ष्ट्यै स्वाहो॑दे॒ष्यते स्वाहो॑द्य॒ते स्वाहो॑दि॒ताय॒ स्वाहा॑ सु॒वर्गा॑य॒
 स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॑ स॒र्वस्मै स्वाहा॑॥ (५०)

श॒ताया॒ष्टात्रिंशत्॥ [२०]

प्र॒जवं ब्र॒ह्मवा॑दि॒न् कि॒मेष॑ वा आ॒प्त आ॑दि॒त्या उ॒भयोः प्र॒जाप॑ति॒रन्वा॒यन्नि॒न्द्रो वै स॒दृङ्नि॒न्द्रो वै शि॑थि॒लः
 प्र॒जाप॑ति॒रकाम॑य॒तान्नादः॑ सा वि॒राड॒सावा॑दि॒त्यो ऽर्वाङ्मु॑त॒मा मे॒ऽग्नि॒ना स्वाहा॑धि॒न्द॒द्यौः ऽङ्ग्ये॑ताय॒ कृ॒ष्णायो॑र्ष॒धीभ्यो॑
 व॒न॒स्पति॑भ्यो वि॒ंशतिः॥ [२१]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

प्रजवं वा एतेन यन्ति यदशममहः पापावहीयं वा एतेन भवन्ति
यदशममहुर्यो वै प्रजवं यतामपथेन प्रतिपद्यते यः स्थाणुः हन्ति
यो भ्रेषं न्येति स हीयते स यो वै दशमेऽहन्नविवाक्य उपहन्यते
स हीयते तस्मै य उपहताय व्याह तमेवान्वारभ्य समश्नुतेऽथ
यो व्याह सः (१)

हीयते तस्मादशमेऽहन्नविवाक्य उपहताय न व्युच्यमथो
खल्वाहुर्यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन् यज्ञस्य
व्युद्धेनासुरान्पराभावयन्निति यत्खलु वै यज्ञस्य समृद्धं
तद्यजमानस्य यद्व्युद्धं तद्भातृव्यस्य स यो वै दशमेऽहन्नविवाक्य
उपहन्यते स एवाति रेचयति ते ये बाह्या दशीकवः (२)

स्युस्ते वि ब्रूयुर्यदि तत्र न विन्देयुरन्तःसदसाद्बुच्यं यदि
तत्र न विन्देयुर्गृहपतिना व्युच्यन्तद्बुच्यमेवाथ वा एतत्सर्पराज्ञियां
ऋग्भिः स्तुवन्तीयं वै सर्पतो राज्ञी यद्वा अस्यां किं चार्चन्ति
यदानृचुस्तेनेयः सर्पराज्ञी ते यदेव किं च वाचानृचुर्यदतो-
ऽध्यर्चितारः (३)

तदुभयमाप्त्वावुरुध्योत्तिष्ठामेति ताभिर्मनसा स्तुवते न वा
इमामंश्वरथो नाश्वतरीरथः सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनो वा इमाः

सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनः परिभवितुमथ ब्रह्म वदन्ति परिमिता
वा ऋचः परिमितानि सामानि परिमितानि यजूंष्यथैतस्यैवान्तो
नास्ति यद्ब्रह्म तत्प्रतिगृणत आ चक्षीत स प्रतिगुरः॥ (४)

व्याहु स दंशीकवोऽर्चितारः स एकञ्च॥ [१]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं द्वादशाहस्य प्रथमेनाहुर्त्विजां
यजमानो वृद्ध इति तेज इन्द्रियमिति किं द्वितीयेनेति
प्राणानन्नाद्यमिति किं तृतीयेनेति त्रीणिमाल्लोणकानिति किं
चतुर्थेनेति चतुष्पदः पशूनि किम्पञ्चमेनेति पञ्चाक्षराम्पङ्क्तिमिति
किं षष्ठेनेति षड्रतूनि किं सप्तमेनेति सप्तपदां
शक्करीमिति (५)

किमष्टमेनेत्यष्टाक्षरां गायत्रीमिति किं नवमेनेति
त्रिवृतं स्तोममिति किं दशमेनेति दशाक्षरां विराजमिति
किमेकादशेनेत्येकादशाक्षरां त्रिष्टुभमिति किं द्वादशेनेति
द्वादशाक्षरां जगतीमित्येतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति तदेषां
वृद्धे॥ (६)

शक्करीमित्येकचत्वारिंशच्च॥ [२]

एष वा आप्तो द्वादशाहो यत्रयोदशरात्रः समानं
ह्येतदह्यत्प्रायणीयंश्चोदयनीयंश्च त्र्यतिरात्रो भवति त्रय इमे
लोका एषां लोकानामास्यै प्राणो वै प्रथमोऽतिरात्रो व्यानो
द्वितीयोऽपानस्तृतीयः प्राणापानोदानेष्वेवान्नाद्ये प्रति तिष्ठन्ति

सर्वमायुर्यन्ति य एवं विद्वांसस्रयोदशरात्रमासते तदाहुर्वाग्वा
एषा वितता (७)

यद्वादशाहस्तां विच्छिन्द्यन्मध्यैऽतिरात्रं कुर्युरुपदासुका
गृहपतेर्वाख्यादुपरिष्ठाच्छन्दोमानाम्महाव्रतं कुर्वन्ति सन्ततामेव
वाचमव रुद्धतेऽनुपदासुका गृहपतेर्वाग्भवति पशवो वै छन्दोमा
अत्रम्महाव्रतं यदुपरिष्ठाच्छन्दोमानाम्महाव्रतं कुर्वन्ति पशुषु
चैवान्नाद्ये च प्रति तिष्ठन्ति॥ (८)

वितता त्रिचत्वारिंशच्च॥ [३]

आदित्या अकामयन्तोभयोर्लोकयोर्ऋध्रयामेति त
एतं चतुर्दशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै त
उभयोर्लोकयोरार्ध्वन्नस्मिंश्चामुष्मिंश्च य एवं विद्वांसश्चतुर्दशरात्रम
उभयोरेव लोकयोर्ध्रुवन्त्यस्मिंश्चामुष्मिंश्च चतुर्दशरात्रो भवति
सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयोषामवरुद्धे यत्पराचीनानि
पृष्ठानि (९)

भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभि जयन्ति यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि
भवन्तीममेव तैर्लोकमभि जयन्ति त्रयस्त्रिंशौ मध्यतः स्तोमौ
भवतः साम्राज्यमेव गच्छन्त्यधिराजौ भवतोऽधिराजा एव
समानानां भवन्त्यतिरात्रावभितौ भवतः परिगृहीत्यै॥ (१०)

पृष्ठानि चतुस्त्रिंशच्च॥ [४]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैतत् देवा अन्वायन्तानादित्याश्च
 पशवश्चान्वायन्ते देवा अब्रुवन् यान्पशूनुपार्जीविष्म त इमे-
 ऽन्वाग्मन्निति तेभ्य एतं चतुर्दशरात्रमप्रत्यौहन्त आदित्याः पृष्ठैः
 सुवर्गं लोकमारोहन्त्यहाभ्यामस्मिँल्लोके पशून्प्रत्यौहन्पृष्ठैरादित्या
 अमुष्मिँल्लोक आर्ध्ववच्यहाभ्यामस्मिन् (११)

लोके पशवो य एवं विद्वांसश्चतुर्दशरात्रमासन्त उभयोरेव
 लोकयोर्ऋध्रुवन्त्यस्मिँश्चामुष्मिँश्च पृष्ठैरेवामुष्मिँल्लोक ऋध्रुवन्ति
 च्यहाभ्यामस्मिँल्लोके ज्योतिर्गौरायुरिति च्यहो भवतीयं वाव
 ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति
 यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविवधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति
 सविवधत्वाय (१२)

ओजो वै वीर्यं पृष्ठान्योज एव वीर्यम्मध्यतो दधते बृहद्रथन्तरा-
 भ्या यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव
 प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी सुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं
 यन्ति पराश्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि
 पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या
 उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति चतुर्दशैतास्तासां या दश दशाक्षरा
 विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते याश्चतस्रश्चतस्रो दिशो

दिक्ष्वैव प्रति तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितौ भवतः परिगृहीत्यै॥ (१३)

आर्ध्ववज्रहान्यामस्मिन्संविधत्वाय प्रतिष्ठित्या एकत्रिंशच्च॥ [५]

इन्द्रो वै सदृङ्देवताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स प्रजा-
पतिमुपाधावत्तस्मा एतम्पञ्चदशरात्रम्प्रायच्छत्तमाहरत् तेनायजत
ततो वै सौऽन्याभिर्देवताभिर्यवृतमगच्छद्य एवं विद्वांसः
पञ्चदशरात्रमासते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छन्ति
ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षम् (१४)

गौरसावायुरेष्वैव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यसत्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं
यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते
पशूच्छन्दोमैरोजो वा वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव
वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति पञ्चदशरात्रो भवति पञ्चदशो वज्रो
वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्त्यतिरात्रावभितौ भवत इन्द्रियस्य
परिगृहीत्यै॥ (१५)

अन्तरिक्षमिन्द्रियस्यैकञ्च॥ [६]

इन्द्रो वै शिथिल इवाप्रतिष्ठित आसीत्सोऽसुरेभ्यो-
ऽबिभेत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतम्पञ्चदशरात्रं वज्रम्प्रायच्छत्
तेनासुरान्पराभाव्य विजित्य श्रियमगच्छदग्निष्टुता पाप्मानं
निरदहत पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त य एवं
विद्वांसः पञ्चदशरात्रमासते भ्रातृव्यानेव पराभाव्य विजित्य श्रियं

गच्छन्त्यग्निष्टुतां पाप्मानं निः (१६)

दहन्ते पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्दधत एता
एव पञ्चव्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर
आप्यते संवत्सरम्पशवोऽनु प्र जायन्ते तस्मात्पञ्चव्या एता एव
सुवर्ग्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर
आप्यते संवत्सरः सुवर्गो लोकस्तस्मात्सुवर्ग्या ज्योतिर्गौरायुरिति
त्र्यहो भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षम् (१७)

गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि
स्युर्विविधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै वीर्यं
पृष्ठान्योज एव वीर्यमध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव
रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै
यज्ञस्याञ्जसार्यनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकम् (१८)

यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि
पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या
उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति पञ्चदशैतास्तासां या दश दशाक्षरा
विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते याः पञ्च पञ्च दिशो दिक्ष्वेव
प्रति तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनां

परिगृहीत्यै॥ (१९)

गच्छन्त्यग्निष्ठतां पाप्मानन्निरन्तरिक्षं लोकं प्रजायै द्वे च॥ [७]

प्रजापतिरकामयतान्नादः स्यामिति स एत९ सप्तदशरात्रमपश्यत्
ततो वै सोऽन्नादोऽभवद्य एवं विद्वा९सः सप्तदशरात्रमासतेऽन्नादा
एव भवन्ति पञ्चाहो भवति पञ्च वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव
संवत्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव
रुन्धतेऽसत्रं वा एतत् (२०)

यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव
रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव
वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति सप्तदशरात्रो भवति सप्तदशः प्रजापतिः
प्रजापतेरास्या अतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥ (२१)

एतत्सत्रिंश्च॥ [८]

सा विराङ्गिक्रम्यातिष्ठद्ब्रह्मणा देवेष्वन्नेनासुरेषु ते देवा
अकामयन्तोभय९ सं वृञ्जीमहि ब्रह्म चान्नं चेति त एता
वि९शति९ रात्रीरपश्यन्ततो वै त उभय९ समवृञ्जत ब्रह्म चान्नं
च ब्रह्मवर्चसिनोऽन्नादा अभवन् य एवं विद्वा९स एता आसंत
उभयमेव सं वृञ्जते ब्रह्म चान्नं च (२२)

ब्रह्मवर्चसिनोऽन्नादा भवन्ति द्वे वा एते विराजौ तयोरेव नाना
प्रति तिष्ठन्ति वि९शो वै पुरुषो दश हस्त्या अङ्गुलयो दश पद्या

यावा॑ने॒व पु॒रुष॑स्त॒मा॒ह्वोत्ति॑ष्ठन्ति॒ ज्योति॑र्गौरा॒युरिति॑ त्र्य॒हा भ॑वन्ती॒यं
वाव॑ ज्योति॑रन्तरि॒क्षं गौर॑सावा॒युरि॑माने॒व लो॒कान॒भ्यारो॑हन्त्यभिपूर्व॑
त्र्य॒हा भ॑वन्त्यभिपूर्वमे॒व सु॒वर्ग॑म् (२३)

लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति॒ यद॒न्यतः॑ पृ॒ष्ठानि॒ स्युर्वि॑वि॒वधः॑ स्यान्म॒ध्ये
पृ॒ष्ठानि॑ भवन्ति॒ सवि॑वध॒त्वायौ॒जो वै वी॒र्यं॑ पृ॒ष्ठान्यो॒जं ए॒व
वी॒र्य॑म्मध्य॒तो द॑धते बृ॒हद्रथ॑न्तरा॒भ्यां यन्ती॑यं वाव॑ र॒थन्त॑रम॒सौ
बृ॒हदा॑भ्यामे॒व य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व प्र॑ति॒ तिष्ठ॑न्त्ये॒ते वै
य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒साय॑नी॒ स्रुती॑ ता॒भ्यामे॒व सु॒वर्गं॑ लो॒कं य॑न्ति॒ परा॑ञ्चो
वा ए॒ते सु॒वर्गं॑ लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति॒ ये प॑रा॒चीना॑नि पृ॒ष्ठान्यु॑प॒यन्ति॑
प्र॒त्यङ्मु॒हो भ॑वति॒ प्र॒त्यव॑रूढ्या॒ अथो॑ प्र॒तिष्ठि॑त्या उ॒भयो॑र्लो॒कयोर्
ऋ॒द्धोत्ति॑ष्ठन्त्यति॒रात्रा॑व॒भितो॑ भवतो ब्रह्म॑वर्च॒सस्या॒न्नाद्य॑स्य॒
परि॑गृहीत्यै॥ (२४)

वृञ्जते ब्रह्म चान्नञ्च सुवर्गमेते सुवर्गत्रयोविंशतिश्च॥ [९]

अ॒सावा॑दि॒त्योऽस्मिँ॑ल्लो॒क आ॑सीत्तं दे॒वाः पृ॒ष्ठैः प॑रि॒गृह्य॑
सु॒वर्गं॑ लो॒कम॑गमयन्प॒रैर॑वस्ता॒त्पर्य॑गृह्णन्दि॒वाकी॒र्त्येन॑ सु॒वर्गे
लो॒के प्र॑त्य॒स्थाप॑यन्प॒रैः प॑रस्ता॒त्पर्य॑गृह्णन्पृ॒ष्ठैरु॒पावा॑रोहन्त्स वा
अ॒सावा॑दि॒त्योऽमु॑ष्मिँ॑लो॒के प॑रैरु॒भय॑तः॒ परि॑गृहीतो॒ यत्पृ॒ष्ठानि॑
भ॑वन्ति॒ सु॒वर्ग॑मे॒व तैर्लो॑कं यज॑माना॒ यन्ति॑ प॒रैर॑वस्ता॒त्परि॑ गृह्णन्ति॒
दि॒वाकी॒र्त्येन॑ (२५)

सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्ति परैः परस्तात्परिं गृह्णन्ति
 पृष्ठैरुपावरोहन्ति यत्परे परस्तान्न स्युः परांश्च सुवर्गाल्लोकान्निष्पद्येरन्
 यदवस्तान्न स्युः प्रजा निर्दहेयुरभितो दिवाकीर्त्यं परःसामानो
 भवन्ति सुवर्ग एवैनो लोक उभयतः परिं गृह्णन्ति यजमाना
 वै दिवाकीर्त्यं संवत्सरः परःसामानोऽभितो दिवाकीर्त्यं परः
 सामानो भवन्ति संवत्सर एवोभयतः (२६)

प्रति तिष्ठन्ति पृष्ठं वै दिवाकीर्त्यं पृष्ठं परःसामानोऽभितो
 दिवाकीर्त्यं परःसामानो भवन्ति तस्मादभितः पृष्ठं पृष्ठं भूयिष्ठा
 ग्रहा गृह्यन्ते भूयिष्ठं शस्यते यज्ञस्यैव तन्मध्यतो ग्रन्थं
 ग्रन्थन्त्यविस्रंसाय सप्त गृह्यन्ते सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः
 प्राणानेव यजमानेषु दधति यत्पराचीनानि पृष्ठानि भवन्त्यमुमेव
 तैर्लोकमभ्यारोहन्ति यदिमं लोकं न (२७)

प्रत्यवरोहेयुरुद्धा माद्यैयुर्यजमानाः प्र वा मीयेरन्
 यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकमप्रत्यवरोहन्त्यथो
 अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठन्त्यनुन्मादायेन्द्रो वा अप्रतिष्ठित
 आसीत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविंशतिरात्रमप्रायच्छुत्तमाह
 ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्ये बहुयाजिनोऽप्रतिष्ठिताः (२८)

स्युस्त एकविंशतिरात्रमासीरन्द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय
 इमे लोका असावादित्य एकविंश एतावन्तो वै देवल्लोकास्तेष्वेव

यथापूर्वं प्रति तिष्ठन्त्यसावादित्यो न व्यरोचत स प्रजा-
 पतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविंशतिरात्रम्प्रायच्छुत्तमाहरत्तेनायजत
 ततो वै सौऽरोचत य एवं विद्वांस एकविंशतिरात्रमासते
 रोचन्त एवैकविंशतिरात्रो भवति रुग्वा एकविंशो रुचमेव
 गच्छन्त्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्येकविंशोऽतिरात्रावभितो
 भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (२९)

गृह्णन्ति दिवाकीर्त्यैनेवोभयतो नाप्रतिष्ठिता आसन्त एकविंशतिश्च॥ [१०]

अर्वाङ्ग्रजः सं क्रामत्वमुष्मादधि मामभि। ऋषीणां यः
 पुरोहितः। निर्देवं निर्वीरं कृत्वा विष्कन्धं तस्मिन् हीयतां यो-
 ऽस्मान्द्वेष्टि। शरीरं यज्ञशमलं कुसीदं तस्मिन्त्सीदतु योऽस्मान्द्वेष्टि।
 यज्ञं यज्ञस्य यत्तेजस्तेन सं क्राम मामभि। ब्राह्मणानृत्विजो देवान्
 यज्ञस्य तपसा ते सवाहमा हुवे। इष्टेन पक्रमुप (३०)

ते हुवे सवाहम्। सन्ते वृञ्जे सुकृतं सं प्रजां पशून्।
 प्रैषान्त्सामिधेनीराधारावाज्यभागावाश्रुतम्प्रत्याश्रुतमा शृणामि ते।
 प्रयाजानूयाजान्त्स्विष्टकृतमिडामाशिष आ वृञ्जे सुवः। अग्निनेन्द्रेण
 सोमेन सरस्वत्या विष्णुना देवताभिः। याज्यानुवाक्याभ्यामुप
 ते हुवे स्वाहं यज्ञमा ददे ते वर्षद्वृतम्। स्तुतं शस्त्रम्प्रतिगरं
 ग्रहमिडामाशिषः (३१)

आ वृञ्जे सुवः। पत्नीसंयाजानुप ते हुवे सवाहं संमिष्टयजुरा

देदे तव। पशून्त्सुतम्पुरोडाशान्त्सवनान्योत यज्ञम्। देवान्त्सेन्द्रानुप
ते हुवे सवाहमग्निमुखान्त्सोमवतो ये च विश्वे॥ (३२)

उप ग्रहमिडामाशिषो द्वात्रिंशच्च॥ [११]

भूतम्भव्यम्भविष्यद्वषट्स्वाहा नम ऋक्साम यजुर्वषट्स्वाहा
नमो गायत्री त्रिष्टुब्जगती वषट्स्वाहा नमः पृथिव्यन्तरिक्षं
द्यौर्वषट्स्वाहा नमोऽग्निर्वायुः सूर्यो वषट्स्वाहा नमः प्राणो
व्यानोऽपानो वषट्स्वाहा नमोऽन्नं कृषिर्वृष्टिर्वषट्स्वाहा नमः
पिता पुत्रः पौत्रो वषट्स्वाहा नमो भूर्भुवःसुवर्वषट्स्वाहा
नमः॥ (३३)

भुवंश्चत्वारि च॥ [१२]

आ मे गृहा भवं त्वा प्रजा म आ मा यज्ञो विशतु वीर्यावान्।
आपो देवीर्यज्ञिया मा विशन्तु सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हांसीत्। आ
मे ग्रहो भवत्वा पुरोरुखस्तुतशस्त्रे मा विशतां समीचीं। आदित्या
रुद्रा वसवो मे सदस्याः सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हांसीत्। आ
मग्निष्टोमो विशतूक्थ्यश्चातिरात्रो मा विशत्वापिशर्वरः। तिरोअहिया
मा सुहता आ विशन्तु सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हांसीत्॥ (३४)

अग्निष्टोमो विशत्वष्टादश च॥ [१३]

अग्निना तपोऽन्वभवद्वाचा ब्रह्म मणिना रूपाणीन्द्रेण देवान्

वातेन प्राणान्सूर्येण द्याञ्चन्द्रमसा नक्षत्राणि यमेन पितृत्राज्ञां
 मनुष्यान्फलेन नादेयानजगरेण सर्पान्व्याघ्रेणारण्यान्पशूञ्छ्येनेन
 पतत्रिणो वृष्णाश्चानृषभेण गा वस्तेनाजा वृष्णिनावीर्व्रीहिणान्नानि
 यवेनौषधीर्न्यग्रोधेन वनस्पतीनुदुम्बरेणोर्जङ्गायत्रिया छन्दांसि
 त्रिवृता स्तोमान्ब्राह्मणेन वाचम्॥ (३५)

ब्राह्मणेनैकञ्च॥

[१४]

स्वाहाधिमाधीताय स्वाहा स्वाहाधीतम्मनसे स्वाहा स्वाहा
 मनः प्रजापतये स्वाहा काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै
 स्वाहादित्यै स्वाहादित्यै मह्यै स्वाहादित्यै सुमृडीकायै स्वाहा
 सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै
 स्वाहा पूष्णे स्वाहा पूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरन्धिषाय
 स्वाहा त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे पुरुरूपाय स्वाहा
 विष्णवे स्वाहा विष्णवे निखुर्यपाय स्वाहा विष्णवे निभूयपाय
 स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (३६)

पुरुरूपाय स्वाहा दशं च॥

[१५]

दद्ध्यः स्वाहा हनूभ्याः स्वाहोष्ठाभ्याः स्वाहा मुखाय स्वाहा
 नासिकाभ्याः स्वाहाक्षीभ्याः स्वाहा कर्णाभ्याः स्वाहा पार
 इक्षवोऽवार्येभ्यः पक्ष्मभ्यः स्वाहावार इक्षवः पार्येभ्यः पक्ष्मभ्यः
 स्वाहा शीर्ष्णे स्वाहा भ्रूभ्याः स्वाहा ललाटाय स्वाहा मूर्ध्ने

स्वाहा मस्तिष्काय स्वाहा केशेभ्यः स्वाहा वहाय स्वाहा ग्रीवाभ्यः
स्वाहा स्कन्धेभ्यः स्वाहा कीकसाभ्यः स्वाहा पृष्ठीभ्यः स्वाहा
पाजस्याय स्वाहा पार्श्वभ्याः स्वाहा (३७)

अ०साभ्याः स्वाहा दोषभ्याः स्वाहा बाहुभ्याः स्वाहा
जङ्घाभ्याः स्वाहा श्रोणीभ्याः स्वाहोरुभ्याः स्वाहाष्ठीवज्याः
स्वाहा जङ्घाभ्याः स्वाहा भसदे स्वाहा शिखण्डेभ्यः स्वाहा
वालधानाय स्वाहाण्डाभ्याः स्वाहा शेपाय स्वाहा रेतसे स्वाहा
प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय स्वाहा पुद्भ्यः स्वाहा शफेभ्यः स्वाहा
लोमभ्यः स्वाहा त्वचे स्वाहा लोहिताय स्वाहा मा०साय स्वाहा
स्नावभ्यः स्वाहास्थभ्यः स्वाहा मङ्गभ्यः स्वाहाङ्गेभ्यः स्वाहात्मने
स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (३८)

पार्श्वभ्याः स्वाहा मङ्गभ्यः स्वाहा षड्॥ [१६]

अ०येताय स्वाहाञ्जिसक्थाय स्वाहा शितिपदे स्वाहा
शितिककुदे स्वाहा शितिरन्ध्राय स्वाहा शितिपृष्ठाय स्वाहा
शित्य०साय स्वाहा पुष्पकर्णाय स्वाहा शित्योष्ठाय स्वाहा
शितिभ्रवे स्वाहा शितिभसदे स्वाहा श्वेतानूकाशाय स्वाहाञ्जये
स्वाहा ललामाय स्वाहासितज्ञवे स्वाहा कृष्णैताय स्वाहा
रोहितैताय स्वाहारुणैताय स्वाहेदृशाय स्वाहा कीदृशाय स्वाहा
तादृशाय स्वाहा सदृशाय स्वाहा विसदृशाय स्वाहा सुसदृशाय

स्वाहा॑ रूपाय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (३९)

रूपाय॒ स्वाहा॑ द्वे च॑॥ [१७]

कृ॒ष्णाय॒ स्वाहा॑ श्वे॒ताय॒ स्वाहा॑ पि॒शङ्गाय॒ स्वाहा॑ सा॒रङ्गाय॒
स्वाहा॑रू॒णाय॒ स्वाहा॑ गौ॒राय॒ स्वाहा॑ ब॒भ्रवे॒ स्वाहा॑ नकु॒लाय॒ स्वाहा॑
रोहि॑ताय॒ स्वाहा॑ शो॒णाय॒ स्वाहा॑ श्या॒वाय॒ स्वाहा॑ श्या॒माय॒ स्वाहा॑
पा॒क॒लाय॒ स्वाहा॑ सु॒रूपाय॒ स्वाहा॑नु॒रूपाय॒ स्वाहा॑ वि॒रूपाय॒ स्वाहा॑
स॒रूपाय॒ स्वाहा॑ प्र॒तिरू॒पाय॒ स्वाहा॑ श॒बलाय॒ स्वाहा॑ क॒म॒लाय॒
स्वाहा॑ पृ॒श्नये॒ स्वाहा॑ पृ॒श्निस॒क्थाय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४०)

कृष्णाय॒ षट्त्वारि॑ंशत्॥ [१८]

ओष॑धीभ्यः॒ स्वाहा॒ मूले॑भ्यः॒ स्वाहा॒ तूले॑भ्यः॒ स्वाहा॒ काण्डे॑भ्यः॒
स्वाहा॒ वल्शे॑भ्यः॒ स्वाहा॒ पुष्पे॑भ्यः॒ स्वाहा॒ फले॑भ्यः॒ स्वाहा॑ गृ॒हीते॑भ्यः॒
स्वाहा॑गृ॒हीते॑भ्यः॒ स्वाहा॑व॒पन्ने॑भ्यः॒ स्वाहा॑ श्या॒नेभ्यः॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै
स्वाहा॑॥ (४१)

ओषधीभ्यश्चतुर्विंशतिः॥ [१९]

व॒न॒स्पति॑भ्यः॒ स्वाहा॒ मूले॑भ्यः॒ स्वाहा॒ तूले॑भ्यः॒ स्वाहा॒
स्कन्धो॑भ्यः॒ स्वाहा॒ शाखा॑भ्यः॒ स्वाहा॑ पर्णे॑भ्यः॒ स्वाहा॒ पुष्पे॑भ्यः॒
स्वाहा॒ फले॑भ्यः॒ स्वाहा॑ गृ॒हीते॑भ्यः॒ स्वाहा॑गृ॒हीते॑भ्यः॒ स्वाहा॑व॒पन्ने॑भ्यः॒
स्वाहा॑ श्या॒नेभ्यः॒ स्वाहा॑ शि॒ष्टाय॒ स्वाहा॑ति॒शिष्टाय॒ स्वाहा॑

परि॑शिष्टाय॒ स्वाहा॒ स॒शि॑ष्टाय॒ स्वाहोच्छि॑ष्टाय॒ स्वाहा॑ रि॒क्ताय॒
स्वाहा॑रि॒क्ताय॒ स्वाहा॒ प्ररि॑क्ताय॒ स्वाहा॒ स॒रि॑क्ताय॒ स्वाहोद्रि॑क्ताय॒
स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४२)

वनस्पतिभ्यः स्कन्धोभ्यः शिष्टाय रिक्ताय षट्त्वारिंशत्॥ [२०]

[प्रजव॑ प्रजापतिर्यदच्छन्दोमन्ते हुवे सवाहमोषधीभ्यो द्विचत्वारिंशत्॥४२॥ प्रजव॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

बृह॒स्पति॑रकामयत् श्र॒न्मे दे॒वा दधी॑र॒न्गच्छे॑यं पुरो॒धामि॑ति स
ए॒तं च॑तुर्विं॒शति॑रात्रम॒पश्य॑त्तमाह॒रत्तेना॑यजत् ततो॒ वै तस्मै॑ श्रद्धे॒वा
अद॑ध॒ताग॑च्छत्पुरो॒धां य ए॒वं वि॒द्वांस॑श्चतुर्विं॒शति॑रात्रमास॑ते
श्रद्धे॑भ्यो मनु॒ष्या दध॑ते गच्छ॑न्ति पुरो॒धां ज्योति॑र्गौरायु॒रिति॑ त्र्य॒हा
भ॑वन्ती॒यं वाव॑ ज्योति॑रन्तरि॒क्षं गौ॒रसा॒वायुः॑ (१)

इ॒माने॒व लो॒कान॒भ्यारो॑हन्त्यभिपूर्वं त्र्य॒हा भ॑वन्त्यभिपूर्वमे॒व
सु॒वर्गं लो॒कम॒भ्यारो॑हन्त्यस॒त्रं वा ए॒तद्यद॑च्छन्दोमं यच्छ॑न्दोमा
भ॑वन्ति तेन॑ स॒त्रं दे॒वता॑ ए॒व पृ॒ष्ठैर॒व रु॒न्धते प॒शूञ्छ॑न्दोमैरोजो॒ वै
वी॒र्यं पृ॒ष्ठानि॑ प॒शव॑श्छन्दोमा ओज॑स्ये॒व वी॒र्यं प॒शुषु॑ प्रति॑ तिष्ठन्ति
बृह॑द्रथन्तराभ्यां यन्ती॒यं वाव॑ रथन्तरम॒सौ बृह॑दाभ्यामे॒व (२)

यन्त्यथो॑ अनयो॑रे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्ये॒ते वै य॒ज्ञस्या॑ञ्जसाय॑नी

स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति
 चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर
 एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री
 गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितौ
 भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (३)

असावायुराभ्यामेव पञ्चचत्वारिंशच्च॥ [१]

यथा वै मनुष्या एव देवा अग्रं आसन्तेऽकामयन्तावर्तिम्पाप्मानं
 दैवीं स॒सदं गच्छेमेति॑ त एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेना
 ततो वै तेऽवर्तिम्पाप्मानं मृत्युमपहत्य दैवीं स॒सदमगच्छन्
 य एवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासतेऽवर्तिमेव पाप्मानमपहत्य
 श्रियं गच्छन्ति श्रीर्हि मनुष्यस्य (४)

दैवीं स॒सज्ज्योतिरतिरात्रो भवति॑ सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
 पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः संवत्सरस्तम्मासा
 अर्धमासा ऋतवः प्रविश्य दैवीं स॒सदमगच्छन् य एवं
 विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते संवत्सरमेव प्रविश्य वस्यसीं
 स॒सदं गच्छन्ति॑ त्रयस्त्रयस्त्रिंशा अवस्ताद्भवन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशाः
 परस्तात्रयस्त्रिंशैरेवोभयतोऽवर्तिम्पाप्मानमपहत्य दैवीं
 स॒सदं मध्यतः॑ (५)

गच्छन्ति पृष्ठानि हि दैवीं स॒सज्जामि॑ वा एतत्कुर्वन्ति
 यत्रयस्त्रयस्त्रिंशा अन्वश्चो मध्येऽनिरुक्तो भवति तेनाजाम्यूर्ध्वानि

पृष्ठानि भवन्त्यूर्ध्वाश्छन्दोमा उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं
यन्त्यसत्रं वा एतद्यदछन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता
एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवः (६)

छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशा
अवस्ताद्ववन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशाः परस्तान्मध्ये पृष्ठान्युरो वै
त्रयस्त्रिंशा आत्मा पृष्ठान्यात्मन एव तद्यजमानाः शर्म नह्यन्ते-
ऽनात्यै बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव
यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती
ताभ्यामेव (७)

सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति
ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो
प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति त्रिवृतोऽधि त्रिवृतमुप
यन्ति स्तोमानां सम्पत्त्यै प्रभवाय ज्योतिरग्निष्टोमो भवत्ययं
वाव स क्षयोऽस्मादेव तेन क्षयात्र यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति
चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर
एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री
गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो
भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (८)

ऋक्षा वा इयमलोमकासीत्साकामयतौषधीभिर्वनस्पतिभिः प्र
जायेयेति सैतास्त्रिंशत् रात्रीरपश्यत्ततो वा इयमौषधीभिर्वनस्पतिभिः
प्राजायत ये प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्मैव
जायन्ते प्रजया पशुभिरियं वा अक्षुध्यत्सैतां विराजमपश्यत्तामात्मन्धि-

वनस्पतीन्प्रजां पशून्तेनावर्धत सा जेमानंम्महिमानंमगच्छद्य
एवं विद्वांस एता आसते विराजमेवात्मन्धित्वाऽन्नाद्यमव रुन्धते
वर्धन्ते प्रजया पशुभिर्जेमानंम्महिमानं गच्छन्ति ज्योतिरतिरात्रो
भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः
षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव (१०)

प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रिंशत्त्रयस्त्रिंशमुप यन्ति यज्ञस्य
सन्तत्या अथो प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिंशः प्रजापतिमेवा रभन्ते
प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या
अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्धवति पाप्मानमेव तेन
निर्दहन्तेऽथो तेजो वै त्रिवृत्तेज एवात्मन्दधते पञ्चदश इन्द्रस्तोमो
भवतीन्द्रियमेवाव (११)

रुन्धते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त
एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते चतुर्विंशो
भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः
संवत्सर एव सुवर्गो लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो एष वै विषूवान् विषूवन्तो
भवन्ति य एवं विद्वांस एता आसते चतुर्विंशत्पृष्ठान्युप यन्ति

संवत्सर एव प्रतिष्ठाय (१२)

देवता अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रिंशत्त्रयस्त्रिंशत्शमुप यन्ति
त्रयस्त्रिंशद्वै देवता देवतास्वेव प्रति तिष्ठन्ति त्रिणवो भवतीमे वै
लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति द्वावेकविंशौ भवतः
प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति
तस्माद्बहवः प्रजासु वृषाणो यदेते स्तोमा व्यतिषक्ता भवन्ति
तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्व्यतिषक्ता (१३)

व्यतिषज्यन्ते प्रजायां पशुभिर्य एवं विद्वांस एता आसते-
ऽक्लृप्ता वा एते सुवर्गं लोकं यन्त्युच्चावचान् हि स्तोमानुपयन्ति
यदेत ऊर्ध्वाः क्लृप्ताः स्तोमा भवन्ति क्लृप्ता एव सुवर्गं लोकं
यन्त्युभयोरभ्यो लोकयोः कल्पते त्रिंशदेतास्त्रिंशदक्षरा विराडन्न
विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य
परिगृहीत्यै॥ (१४)

आोषधीः संवत्सर एवाव प्रतिष्ठाय व्यतिषक्तैकान्नपञ्चाशच्च॥ [३]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैतं देवा येनयेन छन्दसानु
प्रायुञ्जत तेन नाप्नुवन्त एता द्वात्रिंशत्त्रिंशत् रात्रीरपश्यन्
द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजा-
पतिमात्वाभ्यारुह्य सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांस एता
आसते द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः
स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमात्वा श्रियं गच्छन्ति (१५)

श्रीरहि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदक्षरानुष्टु
वाचमाप्नुवन्ति सर्वे वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि
श्रियं गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव
ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं
त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां
यन्ति (१६)

इयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव
प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी सुती ताभ्यामेव सुवर्गं
लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये
पराचरन्त्यहानुपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो
प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति द्वात्रिंशदेतास्तासां
यास्त्रिंशत्रिंशदक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते
ये द्वे अहोरात्रे एव ते उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं
यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥ (१७)

गच्छन्ति यन्ति त्रिंशदक्षरा द्वाविंशतिश्च॥ [४]

द्वे वाव देवसत्रे द्वादशाहश्चैव त्रयस्त्रिंशदहश्च य एवं
विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासते साक्षादेव देवता अभ्यारोहन्ति
यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति
यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति सदृश्य एवं

विद्वा॑ःसं॒स्त्रयस्त्रि॑ःश॒दह॒मासं॑ते वि पा॒प्मना॒ भ्रातृ॑व्येणा॒ वर्त॑न्ते-
ऽह॒र्भाजो॒ वा ए॒ता दे॒वा अग्र॑ आ॒हरन् (१८)

अह॒रेकोऽभ॑ज॒ताह॒रेक॒स्ताभि॑र्वै ते प्र॒बाहु॑गार्ध्व॒वन् य ए॒वं
विद्वा॑ःसं॒स्त्रयस्त्रि॑ःश॒दह॒मासं॑ते सर्व॑ ए॒व प्र॒बाहु॑गृध्र॒वन्ति सर्वे॑
ग्राम॑णीय॒म्प्राप्नु॑वन्ति पश्चा॒हा भ॑वन्ति पश्च॒ वा ऋ॒तवः॑ संव॒त्सर
ऋ॒तुष्वे॒व संव॑त्स॒रे प्रति॑ तिष्ठन्त्यथो पश्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑
य॒ज्ञ य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्धते त्री॒ण्यांश्चि॒नानि॑ भवन्ति त्रय॑ इ॒मे लो॒का
एषु॑ (१९)

ए॒व लो॒केषु॒ प्रति॑ तिष्ठन्त्यथो त्रीणि॑ वै य॒ज्ञस्येन्द्रि॑याणि
तान्ये॒वाव॑ रुन्धते विश्व॒जिद्ध॑वत्य॒न्नाद्य॒स्याव॑रुद्धौ सर्व॑पृष्ठो भवति
सर्व॑स्याभिजित्यै वाग्वै द्वा॒दशा॒हो यत्पु॑रस्ता॒द्द्वाद॑शा॒हमु॑पेयुरना॒प्तां
वाच॑मुपेयुरु॒प॒दासु॑कैषां वा॒ख्यादु॑परि॒ष्टाद्द्वाद॑शा॒हमु॑प॒ यन्त्या॒प्तमे॒व
वाच॑मुप॒ यन्ति॒ तस्मा॑दु॒परि॒ष्टाद्वा॒चा व॑दामोऽवा॒न्तर॑म् (२०)

वै द॑शरा॒त्रेण॑ प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत् यद॑शरा॒त्रो
भव॑ति प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानाः सृ॑जन्त ए॒ताः ह॒ वा
उ॒दङ्कः॑ शौ॒ल्बाय॑नः स॒त्रस्य॑र्द्धिमुवाच यद॑शरा॒त्रो यद॑शरा॒त्रो
भव॑ति स॒त्रस्य॑र्द्धा अथो यदे॒व पूर्वे॑ष्वहःसु विलो॑म क्रियते
तस्यै॒वैषा॑ शान्ति॑र्द्धनी॒का वा ए॒ता रा॒त्रयो॑ यज॑माना
विश्व॒जि॒त्स॒हाति॑रा॒त्रेण॑ पूर्वाः षोड॑श स॒हाति॑रा॒त्रेणोत्तराः॑ षोड॑श

य एवं विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशद्दहमासं त एषां द्व्यनीका प्रजा
जायतेऽतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥ (२१)

अहरत्रेष्वांतरं षोडश सह सप्तदश च॥ [५]

आदित्या अकामयन्त सुवर्गं लोकमियामेति ते
सुवर्गं लोकं न प्राजानन्त्र सुवर्गं लोकमायन्त एतं
षट्त्रिंशद्वात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते सुवर्गं
लोकम्प्राजानन्त्रसुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांसः
षट्त्रिंशद्वात्रमासते सुवर्गमेव लोकम्प्राजानन्ति सुवर्गं लोकं यन्ति
ज्योतिरतिरात्रः (२२)

भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्वधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
षडहा भवन्ति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्ति चत्वारो
भवन्ति चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यसत्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं
यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते
पशूच्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव (२३)

वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति षट्त्रिंशद्वात्रो भवति षट्त्रिंशदक्षरा
बृहती बारहताः पशवो बृहत्येव पशूनव रुन्धते बृहती
छन्दसाः स्वाराज्यमाश्रुताश्रुवते स्वाराज्यं य एवं विद्वांसः
षट्त्रिंशद्वात्रमासते सुवर्गमेव लोकं यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः

सुवर्गस्य लोकस्य परिगृहीत्यै॥ (२४)

अतिरात्र ओजस्येव षट्त्रिंशच्च॥ [६]

वसिष्ठो हृतपुत्रोऽकामयत विन्देयं प्रजामभि सौदासान्भवेयमिति
स एतमैकस्मान्नपञ्चाशमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै सोऽविन्दत
प्रजामभि सौदासान्भवद्य एवं विद्वांसं एकस्मान्नपञ्चाशमासन्ते
विन्दन्ते प्रजामभि भ्रातृव्यान्भवन्ति त्रयस्त्रिवृतोऽग्निष्टोमा भवन्ति
वज्रस्यैव मुखं सः श्यन्ति दशं पञ्चदशा भवन्ति पञ्चदशो
वज्रः (२५)

वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्ति षोडशिमद्दशममहर्भवति
वज्र एव वीर्यं दधति द्वादशं सप्तदशा भवन्त्यन्नाद्यस्यावरुद्धा
अथो प्रैव तैर्जायन्ते पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्पष्ठानि
पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्युतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रति तिष्ठन्ति
द्वादशैकविंशा भवन्ति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन् (२६)

दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति विजित्यै षडाश्विनानि भवन्ति
षड्वा ऋतवः ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यूनातिरिक्ता वा एता रात्रय
ऊनास्तद्यदेकस्यै न पञ्चाशदतिरिक्तास्तद्यद्भूयसीरष्टाचत्वारिंशत
ऊनाच्च खलु वा अतिरिक्ताच्च प्रजापतिः प्राजायत ये
प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्त्रैव जायन्ते
प्रजया पशुभिर्वैराजो वा एष यज्ञो यदेकस्मान्नपञ्चाशो य

एवं विद्वांस॑ एकस्मान्नपञ्चाशमा॑सते विराज॑मेव गच्छ॑न्त्यन्ना॒दा
भव॑न्त्यतिरा॒त्राव॑भितो॑ भवतो॒ऽन्नाद्य॑स्य॒ परि॑गृहीत्यै॥ (२७)

वज्रं आत्मन्प्रजया॒ द्वावि॑ंशतिश्च॥ [७]

संव॑त्सराय॒ दीक्षि॑ष्यमाणा॒ एकाष्ट॑कायां॒ दीक्षे॑रन्नेषा वै
संव॑त्सरस्य॒ पत्नी॒ यदै॑काष्ट॒कैतस्यां॑ वा ए॒ष ए॒ता॑ रात्रिं॒ वसति॑
साक्षादे॒व संव॑त्सरमा॒रभ्य॑ दीक्षन्त॒ आर्तं॑ वा ए॒ते संव॑त्सरस्या॒भि
दी॑क्षन्ते॒ य ए॑काष्ट॒कायां॑ दीक्षन्ते॒ऽन्तना॑मानावृ॒तू भव॑तो व्य॒स्तं वा
ए॒ते संव॑त्सरस्या॒भि दी॑क्षन्ते॒ य ए॑काष्ट॒कायां॑ दीक्षन्ते॒ऽन्तना॑मानावृ॒तू
भव॑तः फल्गुनीपूर्णमा॒से दी॑क्षे॒न्मुखं॑ वा ए॒तत् (२८)

संव॑त्सरस्य॒ यत्फ॑ल्गुनीपूर्णमा॒सो मु॑खत ए॒व संव॑त्सरमा॒रभ्य॑
दीक्षन्ते॒ तस्यै॑कै॒व नि॒र्या य॑त्साम्मै॒ध्ये वि॒षूवा॑न्त्सम्प॒द्यते॑
चित्रापूर्णमा॒से दी॑क्षे॒न्मुखं॑ वा ए॒तत्संव॑त्सरस्य॒ यच्चि॑त्रापूर्णमा॒सो
मु॑खत ए॒व संव॑त्सरमा॒रभ्य॑ दीक्षन्ते॒ तस्य॒ न का च॑न नि॒र्या भ॑वति
चतु॑रहे पुरस्ता॒त्पौर्ण॑मा॒स्यै दी॑क्षे॒न्तेषा॑मेकाष्ट॒कायां॑ क्र॒यः सम्प॑द्यते
तेनै॑काष्ट॒कां न छ॑म्बद्बु॒र्वन्ति॑ तेषा॑म् (२९)

पूर्व॑पक्षे सु॒त्या सम्प॑द्यते पूर्व॑पक्षम्मासा॑ अ॒भि सम्प॑द्यन्ते॒ ते
पूर्व॑पक्ष उ॒त्तिष्ठ॑न्ति॒ तानु॑त्तिष्ठ॑न्त॒ ओष॑धयो॒ वन॑स्पत॒योऽनू॑त्तिष्ठन्ति॒
तान्क॑ल्याणी की॒र्तिर॑नू॒त्तिष्ठ॑त्यरा॒त्सुरि॑मे यज॑माना॒ इति॑ तदनु॒ सर्वे॑

राध्रुवन्ति॥ (३०)

एतच्छुम्बर्द्वन्ति तेषाञ्चतुस्त्रिंशच्च॥ [८]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति ये सत्रमुपयन्त्यभीन्धत
एव दीक्षाभिरात्मानं श्रपयन्त उपसद्भिर्द्वाभ्यां लोमाव
द्यन्ति द्वाभ्यान्त्वचं द्वाभ्यामसृद्वाभ्याम्माम्भ्यां सं द्वाभ्यामस्थि
द्वाभ्याम्मज्जानमात्मदक्षिणं वै सत्रमात्मानमेव दक्षिणां नीत्वा सुवर्गं
लोकं यन्ति शिखामनु प्र वपन्त ऋद्ध्या अथो रघीयांसः सुवर्गं
लोकमयामेति॥ (३१)

सुवर्गम्पञ्चाशत्॥ [९]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यतिरात्रः परमो यज्ञक्रतूनां कस्मात्तम्प्रथममुप
यन्तीत्येतद्वा अग्निष्टोमम्प्रथममुप यन्त्यथोक्थ्यमथ षोडशिनमथातिरात्र
तानालभ्य परिगृह्य सोममेवैतत्पिबन्त आसते ज्योतिष्टोमम्प्रथममुप
यन्ति ज्योतिष्टोमो वै स्तोमानाम्मुखंमुखत एव स्तोमान्प्र युञ्जते
ते (३२)

संस्तुता विराजंमभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावतिं रिच्येते एकया
गौरतिरिक्त एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरुर्गिराद्भुवर्गमेव
तेन लोकं यन्ति रथन्तरं दिवा भवति रथन्तरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः
केन तदजामीति सौभरं तृतीयसवने ब्रह्मसामम्बृहत्तन्मध्यतो

दधति विधृत्यै तेनाजामि॥ (३३)

त एकान्नपञ्चाशच्च॥ [१०]

ज्योतिष्टोमम्प्रथममुप यन्त्यस्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्ति
गोष्टोमं द्वितीयमुप यन्त्यन्तरिक्ष एव तेन प्रति तिष्ठन्त्यायुष्टोमं
तृतीयमुप यन्त्यमुष्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्तीयं वाव
ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुर्यदेतान्थस्तोमानुपयन्त्येष्वेव तल्लोकेषु
सन्निधेः प्रतितिष्ठन्तो यन्ति ते सः स्तुता विराजम् (३४)

अभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त
एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरूर्ग्विराडूर्जमेवाव रुन्धते ते
न क्षुधार्तिमार्च्छन्त्यक्षौधुका भवन्ति क्षुधसम्बाधा इव हि सन्निधौ-
ऽग्निष्टोमावभितः प्रधी तावुक्थ्या मध्ये नभ्यं तत्तदेतत्परियद्वैवचक्रं
यदेतेन (३५)

षडहेन यन्ति देवचक्रमेव समारोहन्त्यरिष्ट्यै ते स्वस्ति
समंश्रुवते षडहेन यन्ति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति
तिष्ठन्त्युभयतो ज्योतिषा यन्त्युभयत एव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठन्तो
यन्ति द्वौ षडहौ भवतस्तानि द्वादशाहानि सम्पद्यन्ते द्वादशो वै
पुरुषो द्वे सुक्थ्यौ द्वौ बाहू आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गानि स्तनौ
द्वादशौ (३६)

तत्पुरुषमनु पर्यावर्तन्ते त्रयः षडहा भवन्ति तान्यष्टादशाहानि
सम्पद्यन्ते नवान्यानि नवान्यानि नव वै पुरुषे प्राणास्तत्प्राणाननु

पर्यावर्तन्ते चत्वारः षड्हा भवन्ति तानि चतुर्विंशतिरहानि
 सम्पद्यन्ते चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरस्तथ्संवत्सरमनु
 पर्यावर्तन्तेऽप्रतिष्ठितः संवत्सर इति खलु वा आहुर्वर्षीयान्प्रतिष्ठाया
 इत्येतावद्वै संवत्सरस्य ब्राह्मणं यावन्मासो मासिमास्येव
 प्रतितिष्ठन्तो यन्ति॥ (३७)

विराजमेतेन द्वादशावेतावद्वा अष्टौ च॥ [११]

मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृद्धा
 पूर्णो ब्रह्मणा प्लक्षो मेधेन न्यग्रोधश्चमसैरुदुम्बर ऊर्जा गायत्री
 छन्दोभिस्त्रिवृथस्तोमैरवन्तीः स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं त्वा प्रियाणां
 वर्षिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिः हवामहे वसो
 मम॥ (३८)

मेषः षट्त्रिंशत्॥ [१२]

कूप्याभ्यः स्वाहा कूल्याभ्यः स्वाहा विक्र्याभ्यः स्वाहा-
 ऽवट्याभ्यः स्वाहा खन्याभ्यः स्वाहा हृद्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः
 स्वाहा सरस्याभ्यः स्वाहा वैशन्तीभ्यः स्वाहा पल्वल्याभ्यः स्वाहा
 वर्ष्याभ्यः स्वाहाऽवर्ष्याभ्यः स्वाहा ह्रादुनीभ्यः स्वाहा पृष्वाभ्यः
 स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा स्थावराभ्यः स्वाहा नादेयीभ्यः स्वाहा

सैन्धवीभ्यः स्वाहा समुद्रियाभ्यः स्वाहा सर्वाभ्यः स्वाहा॥ (३९)

कूप्याभ्यश्चत्वारिंशत्॥ [१३]

अद्ध्यः स्वाहा वहन्तीभ्यः स्वाहा परिवहन्तीभ्यः स्वाहा समन्तं
वहन्तीभ्यः स्वाहा शीघ्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा शीभं वहन्तीभ्यः स्वाहोग्रं
वहन्तीभ्यः स्वाहा भीमं वहन्तीभ्यः स्वाहाऽम्भोभ्यः स्वाहा नभोभ्यः
स्वाहा महोभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४०)

अद्ध्य एकात्रिंशत्॥ [१४]

यो अर्वन्तं जिघांसति तमभ्यमीति वरुणः। पुरो मर्तः पुरः
श्वा। अहं च त्वं च वृत्रहन्सम्बभूव सनिभ्य आ। अरातीवा
चिदद्रिवोऽनु नौ शूर मंसतै भद्रा इन्द्रस्य रातयः। अभि क्रत्वैन्द्र
भूरध ज्मन्न ते विव्यङ्गहिमान् रजांसि। स्वेना हि वृत्रं शवसा
जघन्थ न शत्रुरन्तं विविदद्युधा ते॥ (४१)

विविद्वे च॥ [१५]

नमो राज्ञे नमो वरुणाय नमोऽश्वाय नमः प्रजापतये
नमोऽधिपतयेऽधिपतिरस्यधिपतिं मा कुर्वधिपतिरहं प्रजानां
भूयासम्मां धेहि मयि धेह्युपाकृताय स्वाहाऽऽलब्धाय स्वाहा
हुताय स्वाहा॥ (४२)

नम एकात्रिंशत्॥ [१६]

मयो॒भूर्वातो॑ अ॒भि वा॑तू॒स्त्रा ऊ॒र्जस्व॑तीरोष॒धीरा॑ रि॒शन्ता॑म्।
 पीव॑स्वती॒र्जीव॑ध॒न्याः पि॒बन्त्व॑व॒साय॑ प॒द्वते॑ रु॒द्र मृ॑डा। याः
 स॒रूपा॒ वि॒रूपा॒ एक॑रूपा॒ यासा॑म॒ग्निरि॑ष्ट्या॒ नामा॑नि॒ वेद॑। या
 अ॒ङ्गिर॑स॒स्तप॑सेह च॒क्रुस्ता॑भ्यः प॒र्जन्य॑ म॒हि शर्म॑ यच्छ। या
 दे॒वेषु॑ त॒नुव॑मैर॒यन्त॑ यासा॒ः सोमो॑ वि॒श्वा रू॒पाणि॑ वेद॑। ता
 अ॒स्मभ्य॑म्पय॑सा॒ पि॒न्वमा॑नाः प्र॒जाव॑तीरिन्द्र (४३)

गो॒ष्ठे रि॑रीहि। प्र॒जाप॑तिर्म॒ह्यमे॑ता ररा॑णो वि॒श्वैर्दे॑वैः पि॒तृभिः॑
 संवि॑दानः। शि॒वाः स॒तीरु॑प॒ नो गो॑ष्ठमाक॒स्तासा॑ व॒यं प्र॑जया॒ सः
 संदे॑म। इ॒ह धृ॑तिः स्वाहे॒ह वि॑धृतिः स्वाहे॒ह रन्तिः॑ स्वाहे॒ह र॑मतिः
 स्वाहा॑ म॒हीमू॒ षु सु॒त्रामा॑णम्॥ (४४)

इन्द्राष्टात्रिंशच्च॥

[१७]

कि॒ः स्वि॑दासीत्पूर्वचि॑त्तिः॒ कि॒ः स्वि॑दासीद्बृ॒हद्वयः॑।
 कि॒ः स्वि॑दासीत्पि॒शङ्गि॑ला॒ कि॒ः स्वि॑दासीत्पि॒लिप्पि॑ला।
 द्यौरा॑सीत्पूर्वचि॑त्तिर॒श्व आ॑सीद्बृ॒हद्वयः॑। रा॒त्रिरा॑सीत्पि॒शङ्गि॑ला॒ वि॒रासी॑त्पि
 कः स्वि॑देका॒की च॑रति॒ क उ॑ स्वि॒ज्जाय॑ते पुनः॑। कि॒ः स्वि॑द्धि॒मस्य॑
 भेष॑जं कि॒ः स्वि॑दाव॒पन॑म्म॒हत्। सूर्य॑ एका॒की च॑रति (४५)

च॒न्द्रमा॑ जायते पुनः॑। अ॒ग्निर्हि॒मस्य॑ भेष॑जम्भूमि॑राव॒पन॑म्म॒हत्।
 पृ॒च्छामि॑ त्वा॒ पर॑मन्तं पृथि॒व्याः पृ॒च्छामि॑ त्वा॒ भुव॑नस्य॒ नाभि॑म्।
 पृ॒च्छामि॑ त्वा॒ वृ॒ष्णो अ॒श्वस्य॑ रेतः॒ पृ॒च्छामि॑ वा॒चः प॑र॒मं

व्योम। वेदिमाहुः परमन्तं पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिम्।
सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योम॥ (४६)

सूर्य एकाकी चरति षट्त्वारिंशच्च॥ [१८]

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां नयति कश्चन। ससस्त्यंश्वकः।
सुभगे काम्पीलवासिनि सुवर्गे लोके सं प्रोर्ण्वाथाम्। आहमंजानि
गर्भधमा त्वमंजासि गर्भधम्। तौ सह चतुरः पदः सम्प्र सारयावहै।
वृषा वा९ रेतोधा रेतो दधातूथ्सक्थ्योर्गृदं धैह्यञ्जिमुदञ्जिमन्वज। यः
स्त्रीणां जीवभोजनो य आसाम् (४७)

बिलधावनः। प्रियः स्त्रीणामपीच्यः। य आसां कृष्णे लक्ष्मणि
सर्दिगृदिम्परावधीत्। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन।
ससस्त्यंश्वकः। ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं गिराविवा। अथास्या
मध्यमेधता९ शीते वाते पुनन्निवा। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां
यमति कश्चन। ससस्त्यंश्वकः। यद्धरिणी यवमत्ति न (४८)

पुष्टम्पशु मन्यते। शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति।
अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन। ससस्त्यंश्वकः।
इयं यका शकुन्तिकाहलमिति सर्पति। आहतं गभे पसो नि
जल्गुलीति धाणिका। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन।
ससस्त्यंश्वकः। माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य रोहतः। (४९)

प्र सुलामीति ते पिता गभे मुष्टिमंतसयत्। दधिक्राव्णो

अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखां करत्प्र ण
 आयूँषि तारिषत्। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन।
 महे रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः।
 उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ।
 आपो जनयथा च नः॥ (५०)

आसामति न रोहते जिन्वथ चत्वारि च॥ [१९]

भूर्भुवः सुवर्वसवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्जन्तु
 त्रैष्टुभेन छन्दसादित्यास्त्वाञ्जन्तु जागतेन छन्दसा यद्वातो अपो
 अगमदिन्द्रस्य तनुवम्प्रियाम्। एतं स्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमा
 वर्तयासि नः। लाजी (३) ज्छाची (३) न यशो ममा (४)म्। यव्यायै
 गव्याया एतद्देवा अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापते। युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं
 चरन्तं परि तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि। युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी
 विपक्षसा रथे। शोणा धृष्णू नृवाहसा। केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या
 अपेशसे। समुषद्विरजायथाः॥ (५१)

ब्रध्नं पञ्चविंशतिश्च॥ [२०]

प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहाऽपानाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहा
 सन्तानेभ्यः स्वाहा परिसन्तानेभ्यः स्वाहा पर्वभ्यः स्वाहा सन्धानेभ्यः
 स्वाहा शरीरेभ्यः स्वाहा यज्ञाय स्वाहा दक्षिणाभ्यः स्वाहा सुवर्गाय

स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (५२)

प्रा॒णाय॒ष्टविं॑शतिः॥ [२१]

सि॒ताय॒ स्वाहा॑ऽसि॒ताय॒ स्वाहा॑ऽभिहि॑ताय॒ स्वाहा॑ऽन॑भिहिताय॒
स्वाहा॑ यु॒क्ताय॒ स्वाहा॑ऽयु॒क्ताय॒ स्वाहा॑ सु॒युक्ताय॒ स्वाहा॑द्यु॒क्ताय॒
स्वाहा॑ विमु॒क्ताय॒ स्वाहा॑ प्रमु॒क्ताय॒ स्वाहा॑ व॒श्वते॒ स्वाहा॑ परि॒व॒श्वते॒
स्वाहा॑ सं॒व॒श्वते॒ स्वाहा॑ऽनु॒व॒श्वते॒ स्वाहा॑द्व॒श्वते॒ स्वाहा॑ य॒ते स्वाहा॑
धा॒वते॒ स्वाहा॑ तिष्ठ॑ते॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (५३)

सि॒ताया॒ष्टात्रिं॑शत्॥ [२२]

बृ॒हस्पतिः॑ श्र॒द्यथा॒ वा ऋ॒क्षा वै प्र॒जाप॑तिर्ये॒नये॑न् द्वे वाव॑ दै॒वस॒त्रे आ॑दि॒त्या अ॑कामयन्त सु॒वर्गं
वसि॑ष्ठः सं॒वत्स॒रायं॑ सु॒वर्गं॑ ये स॒त्रम॑ब्र॒ह्मवा॑दिनोऽतिरा॒त्रो ज्योति॑ष्ठोमं मे॒षः क॑प्या॒भ्योऽज्यो॑ यो नमो॑ मयो॒भूः
किं॑ स्वि॒दम्बे॒ भूः प्रा॒णाय॑ सि॒ताय॒ द्वाविं॑शतिः॥ [२३]

[बृ॒हस्पतिः॑ प्रति॑तिष्ठन्ति॒ वै द॑शरा॒त्रेण॑ सु॒वर्गं॑ यो अ॒र्वन्तं॑ भू॒स्त्रिप्र॑ञ्चाशत्॥५३॥ बृ॒हस्पतिः॑ सर्व॑स्मै
स्वाहा॑॥]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

गा॒वो वा ए॒तत्स॒त्रमा॑सताशृ॒ङ्गाः स॒तीः शृ॒ङ्गाणि॑ नो
जाय॑न्ता॒ इति॑ का॒मेन॑ तासां॒ दश॑ मा॒सा नि॑षण्णा॒ आस॒न्नथ॑
शृ॒ङ्गाण्य॑जायन्त॒ ता उद॑तिष्ठ॒न्नरा॒थस्मेत्य॑थ॒ यासां॑ नाजा॑यन्त॒ ताः

संवत्सरमाप्नोदतिष्ठन्नराध्मेति यासां चाजायन्त यासां च न ता
उभयीरुदतिष्ठन्नराध्मेति गोसत्रं वै (१)

संवत्सरो य एवं विद्वांसः संवत्सरमुपयन्त्यध्रुवन्त्येव
तस्मात्तूपरा वार्षिकौ मासौ पत्वा चरति सत्राभिजितुं ह्यस्यै
तस्मात्संवत्सरसदो यत्किं च गृहे क्रियते तदात्मवरुद्धमभिजितं
क्रियते समुद्रं वा एते प्र प्लवन्ते ये संवत्सरमुपयन्ति यो वै
समुद्रस्य पारं न पश्यति न वै स तत् उदेति संवत्सरः (२)

वै समुद्रस्तस्यैतत्पारं यदेतिरात्रौ य एवं विद्वांसः
संवत्सरमुपयन्त्यनार्ता एवोदचं गच्छन्तीयं वै पूर्वोऽतिरात्रोऽ-
सावुत्तरो मनः पूर्वो वागुत्तरः प्राणः पूर्वोऽपान उत्तरः प्ररोधनम्पूर्व
उदयनमुत्तरो ज्योतिष्ठोमो वैश्वानरोऽतिरात्रो भवति ज्योतिरेव
पुरस्ताद्वधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै चतुर्विंशः प्रायणीयो
भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः (३)

संवत्सरः प्रयन्त एव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति तस्य त्रीणि
च शतानि षष्टिश्च स्तोत्रीयास्तावतीः संवत्सरस्य रात्रय उभे
एव संवत्सरस्य रूपे आप्नुवन्ति ते सङ्स्थित्या अरिष्ट्या
उत्तरैरहोभिश्चरन्ति षडहा भवन्ति षड्वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव
संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति गौश्चायुश्च मध्यतः स्तोमौ भवतः
संवत्सरस्यैव तन्मिथुनम्मध्यतः (४)

दधति प्रजननाय ज्योतिरभितो भवति विमोचनमेव
 तच्छन्दास्येव तद्विमोकं यन्त्यथो उभयतो ज्योतिषैव षडहेन
 सुवर्गं लोकं यन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्त्यासते केन यन्तीति
 देवयानेन पथेति ब्रूयाच्छन्दासि वै देवयानः पन्था गायत्री
 त्रिष्टुब्जगती ज्योतिर्वै गायत्री गौस्त्रिष्टुगायुर्जगती यदेते स्तोमा
 भवन्ति देवयानेनैव (५)

तत्पथा यन्ति समानः सामं भवति देवल्लोको वै सामं
 देवल्लोकादेव न यन्त्यन्याअन्या ऋचो भवन्ति मनुष्यलोको वा
 ऋचो मनुष्यलोकादेवान्यमन्यं देवल्लोकमभ्यारोहन्तो यन्त्यभिवर्तो
 ब्रह्मसामम्भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिवृत्त्या अभिजिद्भवति
 सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै विश्वजिद्भवति विश्वस्य जित्यै
 मासिमासि पृष्ठान्युप यन्ति मासिमास्यतिग्राह्या गृह्यन्ते
 मासिमास्येव वीर्यं दधति मासां प्रतिष्ठित्या उपरिष्ठान्मासां
 पृष्ठान्युप यन्ति तस्मादुपरिष्ठादोषधयः फलं गृह्णन्ति॥ (६)

गोसूत्रं वा एति संवत्सरोऽर्धमासा मिथुनमध्यतो देवयानेनैव वीर्यत्रयोदश च॥ [१]

गावो वा एतत्सूत्रमासताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि सिषासन्तीस्तासां
 दश मासा निषण्णा आसन्नथ शृङ्गाण्यजायन्त ता अब्रुवन्नराध्मोत्तिष्ठा
 तं काममरुध्महि येन कामेन न्यषदामेति तासामु त्वा
 अब्रुवन्नर्धा वा यावतीर्वासामहा एवेमौ द्वादशौ मासौ संवत्सरः
 सम्पाद्योत्तिष्ठामेति तासाम् (७)

द्वा॒द॒शे मा॒सि शृ॒ङ्गाणि॒ प्राव॑र्तन्त श्र॒द्धया॒ वाश्र॑द्धया वा ता
 इ॒मा या॑स्तू॒परा उ॒भय्यो॒ वाव ता औ॑र्ध्व॒वन् याश्च॑ शृ॒ङ्गाण्य॑स॒न्वन्
 याश्चो॑र्ज॒म॒वारु॑न्ध॒त॒ध्नोति॑ द॒शसु॑ मा॒सू॒त्तिष्ठ॑न्नृ॒ध्नोति॑ द्वा॒द॒शसु॑ य ए॒वं
 वेद॑ प॒देन॒ खलु॒ वा ए॒ते य॑न्ति वि॒न्दति॒ खलु॒ वै प॒देन॒ यन्त॑द्वा
 ए॒तदृ॒द्धम॑य॒नन्त॑स्मा॒देत॑द्दो॒सनि॑॥ (८)

तिष्ठामेति तासान्तस्माद्धे च॥ [२]

प्र॒थ॒मे मा॒सि पृ॒ष्ठान्यु॑प॒ यन्ति॑ म॒ध्यम॑ उ॒प॒ यन्त्यु॑त्त॒म उ॒प॒
 यन्ति॑ तदा॒हुर्या॑ वै त्रि॒रेक॑स्या॒हं उ॒प॒सीद॑न्ति द॒हं वै सा॑प॒राभ्यां॑
 दो॒हाभ्यां॑ दु॒हेऽथ॒ कुतः॑ सा धो॑क्ष्यते यां द्वा॒द॒श कृ॒त्वं उ॒प॒सीद॑न्तीति
 सं॒वत्सर॑ सम्पाद्यो॒त्त॒मे मा॒सि स॒कृत्पृ॒ष्ठान्यु॑पै॒युस्तद्य॑ज॒माना॑ य॒ज्ञं
 प॒शून॑व॒ रुन्ध॑ते स॒मुद्रं॑ वै (९)

ए॒तेऽन॑वा॒रम॑पा॒रम्प्र॑ प्ल॒वन्ते॒ ये सं॒वत्सर॑मु॒प॒यन्ति॑ यद्व॒हद्रथ॑न्त॒रे
 अ॒न्वर्जे॑यु॒र्यथा॒ मध्ये॑ स॒मुद्र॑स्य॒ प्ल॒वम॒न्वर्जे॑यु॒स्तादृ॑क्तद॒नु॒त्सर्ग॑म्बृह॒द्रथ॑न्त॒रे
 प्र॑ति॒ष्ठां ग॑च्छन्ति॒ सर्वे॑भ्यो॒ वै का॒मेभ्यः॑ स॒न्धिर्दु॑हे तद्य॒ज॒मानाः॑
 सर्वा॑न्का॒मान॑व॒ रुन्ध॑ते॥ (१०)

समुद्रं वै चतुस्त्रिंशच्च॥ [३]

स॒मा॒न्यं ऋ॒चो भ॑वन्ति म॒नुष्य॑लो॒को वा ऋ॒चो म॑नुष्यलो॒कादे॑व
 न य॑न्त्य॒न्यद॑न्य॒त्साम॑ भ॒वति॑ दे॒वलो॒को वै सा॑म॒ दे॒वलो॒कादे॑वान्य॒मन्य॑म
 यन्ति॑ ज॒गती॑म॒ग्र उ॒प॒ यन्ति॑ ज॒गतीं॑ वै छ॒न्दांसि॑

प्रत्यवरोहन्त्याग्रयणं ग्रहां बृहत्पृष्ठानि त्रयस्त्रिंशः स्तोमास्तस्माज्ज्या
कनीयान्प्रत्यवरोहति वैश्वकर्मणो गृह्यते विश्वान्येव तेन कर्माणि
यजमाना अव रुन्धत आदित्यः (११)

गृह्यत इयं वा अदिति रस्यामेव प्रति तिष्ठन्त्यन्योन्यो गृह्यते
मिथुनत्वाय प्रजात्या अवान्तरं वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा
असृजत यद्वशरात्रो भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एताः
ह वा उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यद्वशरात्रो यद्वशरात्रो
भवति सत्रस्यर्द्धा अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते तस्यैवैषा
शान्तिः॥ (१२)

आदित्यस्तस्यैव द्वे च॥ [४]

यदि सोमो सः सुतो स्याताम्महति रात्रियै प्रातरनुवाकमुपाकुर्या
वाचम्पूर्वो देवताः पूर्वश्छन्दांसि वृद्धे वृषण्वतीं प्रतिपदं
कुर्यात्प्रातःसवनदेवैषामिन्द्रं वृद्धेऽथो खल्वाहुः सवनमुखेसवनमुखे
कार्येति सवनमुखात्सवनमुखादेवैषामिन्द्रं वृद्धे संवेशायोपवेशाय
गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या अनुष्टुभः पङ्क्त्या अभिभूत्यै स्वाहा
छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दाभिरेवैषाम् (१३)

छन्दांसि वृद्धे सजनीयः शस्यं विहव्यः शस्यमगस्त्यस्य
कयाशुभीयः शस्यमेतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति तदेषां

वृद्धे यदि प्रातःसवने कलशो दीर्यत वैष्णवीषु शिपिविष्टवतीषु
स्तुवीरन् यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते विष्णुं तच्छिपिविष्टमभ्यति
रिच्यते तद्विष्णुः शिविपिष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यथो
अतिरिक्तेनैवातिरिक्तमात्स्वाव रुन्धते यदि मध्यन्दिने दीर्यत
वषट्कारनिधनं सामं कुर्युर्वषट्कारो वै यज्ञस्य प्रतिष्ठा
प्रतिष्ठामेवैनद्रमयन्ति यदि तृतीयसवन एतदेव॥ (१४)

छन्दोभिरेवेषामवेकान्नविंशतिश्च॥ [५]

षडहैर्मासान्थ्सम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति षडहैर्हि मासान्थ्सम्पश्यन्त्य
मासान्थ्सम्पश्यन्त्यमावास्यया मासान्थ्सम्पाद्याहुरुत्सृजन्त्यमावास्यया
हि मासान्थ्सम्पश्यन्ति पौर्णमास्या मासान्थ्सम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति
पौर्णमास्या हि मासान्थ्सम्पश्यन्ति यो वै पूर्ण आसिञ्चति परा स
सिञ्चति यः पूर्णादुदचति (१५)

प्राणमस्मिन्थ्स दधाति यत्पौर्णमास्या मासान्थ्सम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति
संवत्सरायैव तत्प्राणं दधति तदनु सत्रिणः प्राणन्ति
यदहर्नोत्सृजेयुर्यथा दृतिरुपनद्धो विपतत्येव संवत्सरो वि
पतेदार्तिमार्च्छेयुर्यत्पौर्णमास्या मासान्थ्सम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति
संवत्सरायैव तदुदानं दधति तदनु सत्रिण उत (१६)

अनन्ति नार्तिमार्च्छन्ति पूर्णमासे वै देवानां सुतो
यत्पौर्णमास्या मासान्थ्सम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति देवानामेव तद्यज्ञेन

य॒ज्ञम्प्र॒त्यव॑रोहन्ति॒ वि वा ए॒तद्य॑ज्ञं छिन्दन्ति॒ यत्प॑ङ्गुह॑स॒तत॑ ५
सन्त॑मथाह॑रु॒थ्सृज॑न्ति॒ प्राजा॑प॒त्यम्प॒शुमाल॑भन्ते॒ प्रजा॑पतिः
सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒व य॒ज्ञः सं त॑न्वन्ति॒ यन्ति॒ वा ए॒ते
सर्व॑नाद्येऽहः (१७)

उ॒थ्सृज॑न्ति॒ तुरी॑यं खलु॒ वा ए॒तत्सर्व॑नं॒ यत्सा॑न्नाय्यं
यत्सा॑न्नाय्य॒म्भव॑ति॒ तेनै॒व सर्व॑नान्न॒ यन्ति॒ समु॑प॒हूय॑ भक्षयन्त्ये॒तत्सो॑मर्ष
ह्ये॒तर॑हि॒ यथा॑य॒तनं॒ वा ए॒तेषा॑ ५ स॒वन॒भाजो॑ दे॒वता॑ गच्छन्ति॒
येऽह॑रु॒थ्सृज॑न्त्य॒नुस॑वनं॒ पु॒रोडा॑शा॒न्निर्व॑पन्ति॒ यथा॑य॒तना॑दे॒व
स॒वन॒भाजो॑ दे॒वता॑ अ॒व रु॒न्धते॑ऽष्टा॒कपा॑लान्प्रा॒तःस॑वन॒ एका॑-
दश॒कपा॑ला॒न्माध्य॑न्दि॒ने स॑वने॒ द्वाद॑श॒कपा॑ला॒ंस्तृ॑तीयस॒वने
छ॒न्दाऽस्ये॒वात्वा॑व॒ रुन्ध॑ते॒ वैश्व॑दे॒वं च॒रुं तृ॑तीयस॒वने निर्व॑पन्ति॒
वैश्व॑दे॒वं वै तृ॑तीयस॒वन॒न्तेनै॒व तृ॑तीयस॒वनान्न॒ यन्ति॑॥ (१८)

उ॒दच॑त्युद्येऽह॑रा॒त्वा पञ्च॑दश॒ च॥ [६]

उ॒थ्सृज्या॑ (३) त्रो॒थ्सृज्या॑ (३) मि॒तिं मी॒मांस॑न्ते
ब्र॒ह्मवा॑दि॒नस्त॑द्वाहुरु॒थ्सृज्य॑मे॒वेत्य॑मावा॒स्यायां॑ च॒ पौर्ण॑मा॒स्यां
चो॒थ्सृज्य॑मि॒त्याहु॑रे॒ते हि य॒ज्ञं वह॑त॒ इति॒ ते त्वा॑व नो॒थ्सृज्ये॑
इ॒त्याहु॑र्ये॒ अ॒वान्तरं॑ य॒ज्ञम्भे॒जाते॑ इति॒ या प्र॑थ॒मा व्य॑ष्टका॒
तस्या॑मु॒थ्सृज्य॑मि॒त्याहु॑रे॒ष वै मा॒सो वि॑श॒र इति॒ नादि॑ष्टम् (१९)

उ॒थ्सृजे॑युर्यदादि॑ष्टमु॒थ्सृजे॑युर्या॒दृशे॑ पुनः॒ पर्या॑प्ला॒वे म॒ध्ये

षडहस्यं सम्पद्येत षडहैर्मासान्धसम्पाद्य यत्सप्तममह-
स्तस्मिन्नुत्थसृज्येयुस्तदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेयुरैन्द्रं दधीन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं
वैश्वदेवं द्वादशकपालमग्नेर्वै वसुमतः प्रातःसवनं यदग्नये वसुमते
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्वाग्निनीं कुर्वन्ति (२०)

सवनमष्टाभिरुपं यन्ति यदैन्द्रं दधि भवतीन्द्रमेव तद्वाग्धेयान्न
च्यावयन्तीन्द्रस्य वै मरुत्वतो माध्यदिनं सवनं यदिन्द्राय मरुत्वते
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्वाग्निनीं कुर्वन्ति
सवनमेकादशभिरुपं यन्ति विश्वेषां वै देवानामृभुमतां तृतीयसवनं
यद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपन्ति देवता एव तद्वाग्निनीः कुर्वन्ति
सवनं द्वादशभिः (२१)

उपं यन्ति प्राजापत्यम्पशुमा लभन्ते यज्ञो वै प्रजा-
पतिर्यज्ञस्याननुसर्गायाभिवर्त इतः षण्मासो ब्रह्मसामम्भवति
ब्रह्म वा अभिवर्तो ब्रह्मणैव तत्सुवर्गं लोकमभिवर्तयन्तो यन्ति
प्रतिकूलमिव हीतः सुवर्गो लोक इन्द्रं क्रतुं न आ भर
पिता पुत्रेभ्यो यथा। शिक्षां नो अस्मिन्पुरुहूतं यामनि जीवा
ज्योतिरशीमहीत्यमुत आयतां षण्मासो ब्रह्मसामम्भवत्ययं वै
लोको ज्योतिः प्रजा ज्योतिरिममेव तल्लोकम्पश्यन्तोऽभिवदन्त

आ यन्ति॥ (२२)

नार्दिष्टकुर्वन्ति द्वादशभिरिति वि०श्रुतिश्च॥ [७]

देवानां वा अन्तं जग्मुषामिन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तत्क्रोशेनाव
रुन्धत तत्क्रोशस्य क्रोशत्वं यत्क्रोशेन चात्वालस्यान्ते स्तुवन्ति
यज्ञस्यैवान्तं गत्वेन्द्रियं वीर्यमव रुन्धते सत्रस्यर्द्धाहवनीयस्यान्ते
स्तुवन्त्यग्निमेवोपद्रष्टारं कृत्वर्द्धिमुप यन्ति प्रजापतेरहृदयेन
हविर्धानेऽन्तः स्तुवन्ति प्रेमाणमेवास्य गच्छन्ति श्लोकेन
पुरस्तात्सदसः (२३)

स्तुवन्त्यनुश्लोकेन पश्चाद्यज्ञस्यैवान्तं गत्वा श्लोकभाजो
भवन्ति नवभिरध्वर्युरुद्रायति नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव
यजमानेषु दधाति सर्वा ऐन्द्रियो भवन्ति प्राणेष्वेवेन्द्रियं
दधत्यप्रतिहृताभिरुद्रायति तस्मात्पुरुषः सर्वाण्यन्यानि शीर्ष्णो-
ऽङ्गानि प्रत्यचति शिर एव न पञ्चदश रथन्तरम्भवतीन्द्रियमेवाव
रुन्धते सप्तदशम् (२४)

बृहदन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशम्भद्रं
द्विपदासु प्रतिष्ठित्यै पत्न्य उप गायन्ति मिथुनत्वाय प्रजात्यै
प्रजापतिः प्रजा असृजत सौऽकामयतासामहं राज्यं
परीयामिति तासां राजनेनैव राज्यं पर्येतद्राजनस्य राजनत्वं
यद्राजनम्भवति प्रजानामेव तद्यजमाना राज्यं परि यन्ति

पञ्चविंशम्भवति प्रजापतेः (२५)

आप्त्यै पञ्चभिस्तिष्ठन्तः स्तुवन्ति देवलोकमेवाभि जयन्ति
पञ्चभिरासीना मनुष्यलोकमेवाभि जयन्ति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा
विराडन्न विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते पञ्चधा विनिषद्य स्तुवन्ति पञ्च
दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्येकैकयास्तुतया समायन्ति दिग्भ्य
एवान्नाद्यं सम्भरन्ति तामिरुद्गातोद्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यम् (२६)

सम्भृत्य तेज आत्मन्दधते तस्मादेकः प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यवत्यथो
यथा सुपर्ण उत्पतिष्यज्झिर उत्तमं कुरुत एवमेव तद्यजमानाः
प्रजानामुत्तमा भवन्त्यासन्दीमुद्गाता रोहति साम्राज्यमेव गच्छन्ति
प्लेङ्गं होता नाकस्यैव पृष्ठं रोहन्ति कूर्चावध्वर्युर्ब्रध्नस्यैव विष्टपं
गच्छन्त्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठन्त्यथो
आक्रमणमेव तथ्येतुं यजमानाः कुर्वते सुवर्गस्य लोकस्य
समंष्ट्यै॥ (२७)

सदसः सप्तदशं प्रजापतेर्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यमत्रत्येकादश च॥ [८]

अर्क्येण वै सहस्रशः प्रजापतिः प्रजा असृजत ताभ्य
इलान्देनेरां लूतामवारुन्ध यदर्क्यम्भवति प्रजा एव तद्यजमानाः
सृजन्त इलान्दम्भवति प्रजाभ्य एव सृष्टाभ्य इरां लूतामव रुन्धते
तस्माद्यां समां सत्रं समृद्धं क्षोधुकास्तां समां प्रजा
इषं ह्यासामूर्जमाददते यां समां व्यृद्धमक्षोधुकास्तां समां

प्रजाः (२८)

न ह्यासा॑मिष॒मूर्ज॑मा॒दद॑त उत्क्रो॒दं कु॑र्वते यथा॑ ब॒न्धान्मु॑मुचा॒ना
उ॒त्क्रो॒दं कु॑र्वत ए॒वमे॒व तद्य॑ज॒माना॑ देव॒ब॒न्धान्मु॑मुचा॒ना
उ॒त्क्रो॒दं कु॑र्वत इष॒मूर्ज॑मा॒त्मन्द॑धाना वा॒णः श॒तत॑न्तुर्भवति
श॒तायुः॑ पुरु॒षः श॒तेन्द्रि॑य आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये प्रति॑ तिष्ठन्त्या॒जिं
धाव॑न्त्यन॒भिजित॑स्या॒भिजित्यै॑ दुन्दु॒भीन्स॒माघ्न॑न्ति पर॒मा वा ए॒षा
वाग्या॑ दु॒न्दुभौ॑ पर॒मामे॒व (२९)

वाच॑मव॒ रुन्ध॑ते भूमिदुन्दु॒भिमा॑ घ्नन्ति॒ यैवेमां॑ वाक्प्रवि॑ष्टा
तामे॒वाव॑ रुन्ध॒तेऽथो॑ इ॒मामे॒व ज॑यन्ति॒ सर्वा॑ वाचो॑ वदन्ति॒ सर्वा॑सां
वा॒चाम॑वरुद्धा आ॒र्द्रे च॑र्म॒न्व्याय॑च्छेते इन्द्रि॒यस्या॑वरुद्धा॒ आन्यः॑
क्रोश॑ति॒ प्रान्यः॑ श॒ंसति॒ य आ॒क्रोश॑ति पुनात्ये॒वैना॒न्त्स स यः॑
प्र॒श॒ंसति॑ पू॒तेष्वे॒वान्नाद्य॑ दधात्यृषि॑कृतं च (३०)

वा ए॒ते दे॒वकृ॑तं च पू॒र्वैर्मा॑सै॒रव॑ रुन्धते॒ यद्भू॑तेच्छ॒दां
सा॒मा॒नि भ॑वन्त्यु॒भय॑स्या॒वरुद्धै॑ यन्ति॒ वा ए॒ते मि॑थुनाद्ये
सं॒वत्स॑रमु॒पय॑न्त्यन्तर्वे॒दि मि॑थुनौ॒ सम्भ॑वत॒स्तेनै॒व मि॑थुनान्न
यन्ति॥ (३१)

व्य॒द्धम॑क्षो॒धुका॑स्तां॒ समा॑ प्रजाः पर॒मामे॒व च त्रि॑ंशच्च॥ [९]

च॒र्माव॑ भिन्दन्ति पा॒प्मान॑मे॒वैषा॒मव॑ भिन्दन्ति॒ मापं॑ रा॒थसी॒र्माति॑

व्याथ्सीरित्याह सम्प्रत्येवैषां पाप्मानमव भिन्दन्त्युदकुम्भानधिनिधाय
 दास्यो मार्जालीयं परि नृत्यन्ति पदो निघ्नतीरिदम्मधुं गायन्त्यो
 मधु वै देवानां परममन्नाद्यं परममेवान्नाद्यमव रुन्धते पदो नि
 घ्नन्ति महीयामेवैषु दधति॥ (३२)

चर्मैकान्नपञ्चाशत्॥

[१०]

पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सम्प्लोष्यते स्वाहा
 सम्प्लवमानाय स्वाहा सम्प्लुताय स्वाहा मेघायिष्यते स्वाहा मेघायते
 स्वाहा मेघिताय स्वाहा मेघाय स्वाहा नीहाराय स्वाहा निहाकायै
 स्वाहा प्रासचाय स्वाहा प्रचलाकायै स्वाहा विद्योतिष्यते स्वाहा
 विद्योतमानाय स्वाहा संविद्योतमानाय स्वाहा स्तनयिष्यते स्वाहा
 स्तनयते स्वाहोग्रः स्तनयते स्वाहा वर्षिष्यते स्वाहा वर्षते
 स्वाहाभिवर्षते स्वाहा परिवर्षते स्वाहा संवर्षते (३३)

स्वाहानुवर्षते स्वाहा शीकायिष्यते स्वाहा शीकायते
 स्वाहा शीकिताय स्वाहा प्रोषिष्यते स्वाहा प्रुष्णते स्वाहा
 परिप्रुष्णते स्वाहोद्गहीष्यते स्वाहोद्गृह्यते स्वाहोद्गृहीताय स्वाहा
 विप्लोष्यते स्वाहा विप्लवमानाय स्वाहा विप्लुताय स्वाहातपस्यते
 स्वाहातपते स्वाहोग्रमातपते स्वाहर्ग्यः स्वाहा यजुर्ग्यः स्वाहा
 सामर्ग्यः स्वाहाङ्गिरोग्यः स्वाहा वेदैर्ग्यः स्वाहा गाथार्ग्यः स्वाहा

नाराश॑सी॒भ्यः स्वाहा॑ रै॒र्भी॑भ्यः स्वाहा॑ सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥ (३४)

सं वर॑पते रै॒र्भी॑भ्यः स्वाहा॑ द्वे च॥ [११]

द॒त्वते॒ स्वाहा॑ऽद॒न्तका॑य॒ स्वाहा॑ प्रा॒णिने॒ स्वाहा॑ऽप्रा॒णाय॒
स्वाहा॑ मुख॑वते॒ स्वाहा॑ऽमु॒खाय॒ स्वाहा॑ ना॒सिक॑वते॒ स्वाहा॑-
ऽना॒सिका॑य॒ स्वाहा॑ऽक्ष॒ण्वते॒ स्वाहा॑ऽन॒क्षिका॑य॒ स्वाहा॑ क॒र्णिने॒
स्वाहा॑ऽक॒र्णका॑य॒ स्वाहा॑ शी॒र्षण्व॑ते॒ स्वाहा॑ऽशी॒र्षका॑य॒ स्वाहा॑
प॒द्धते॒ स्वाहा॑ऽपा॒दका॑य॒ स्वाहा॑ प्रा॒णते॒ स्वाहा॑ऽप्रा॒णते॒ स्वाहा॑
व॒दते॒ स्वाहा॑ऽव॒दते॒ स्वाहा॑ प॒श्यते॒ स्वाहा॑ऽप॒श्यते॒ स्वाहा॑ शृ॒ण्वते॒
स्वाहा॑ऽशृ॒ण्वते॒ स्वाहा॑ म॒न॒स्विने॒ स्वाहा॑ (३५)

अ॒म॒न॒से स्वाहा॑ रे॒त॒स्विने॒ स्वाहा॑ऽरे॒त॒स्काय॒ स्वाहा॑ प्र॒जाभ्यः॑
स्वाहा॑ प्र॒जने॑नाय॒ स्वाहा॑ लो॒मे॒वते॒ स्वाहा॑ऽलो॒मका॑य॒ स्वाहा॑ त्व॒चे
स्वाहा॑ऽत्व॒क्काय॒ स्वाहा॑ च॒र्मण्व॑ते॒ स्वाहा॑ऽच॒र्मका॑य॒ स्वाहा॑ लो॒हित॑वते॒
स्वाहा॑ऽलो॒हिता॑य॒ स्वाहा॑ मा॒स॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽमा॒स॒काय॒ स्वाहा॑
स्ना॒व॒भ्यः स्वाहा॑ऽस्ना॒वका॑य॒ स्वाहा॑ऽस्थ॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽन॒स्थिका॑य॒
स्वाहा॑ म॒ञ्ज॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽम॒ञ्जका॑य॒ स्वाहा॑ऽङ्गि॒ने स्वाहा॑ऽन॒ङ्गाय॒
स्वाहा॑ऽऽत्म॑ने॒ स्वाहा॑ऽना॑त्मने॒ स्वाहा॑ सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥ (३६)

म॒न॒स्विने॒ स्वाहा॑ऽना॑त्मने॒ स्वाहा॑ द्वे च॥ [१२]

क॒स्त्वा॑ यु॒नक्ति॒ स त्वा॑ यु॒नक्तु॑ विष्णु॑स्त्वा यु॒नक्त॑स्य य॒ज्ञस्य॑र्द्धे
म॒ह्य॑ स॒न्न॒त्या अ॒मुष्मै॒ कामा॑यायुषे॒ त्वा प्रा॒णाय॑ त्वाऽपा॒नाय॑ त्वा

व्या॒नाय॑ त्वा व्यु॑ष्ठै त्वा र॒य्यै त्वा राध॑से त्वा घोषा॑य त्वा पोषा॑य
त्वा॒राद्धोषा॑य त्वा प्रच्यु॑त्यै त्वा॥ (३७)

कस्त्वाऽष्टात्रिंशत्॥

[१३]

अ॒ग्नये॑ गाय॒त्राय॑ त्रि॒वृते॑ राथ॑तराय वास॒न्ताया॑ष्टाक॑पाल इन्द्रा॒य
त्रैष्टु॑भाय पञ्चद॑शाय बा॒र्हता॑य ग्रेष्मा॒यैका॑दशकपालो विश्वे॑भ्यो
दे॒वेभ्यो॑ जाग॑तेभ्यः सप्तद॑शेभ्यो वैरू॒पेभ्यो॑ वा॒र्षिके॑भ्यो द्वाद॑श-
कपालो मि॒त्रावरु॑णाभ्या॒मानु॑ष्टुभाभ्यामेकविं॒शाभ्या॑ वैरा॒जाभ्या॑
शा॒रदा॑भ्या॑ पय॒स्या बृ॒हस्प॑तये पाङ्गा॑य त्रिण॒वाय॑ शा॒क्राय॑
हैम॑न्तिकाय चरुः स॒वित्र आ॑तिच्छ॒न्दसा॑य त्रयस्त्रिं॒शाय॑ रैव॒ताय॑
शैशि॑राय द्वाद॑शकपालोऽदि॒त्यै विष्णु॑पत्यै च॒रुर॒ग्नये॑ वैश्वान॒राय॑
द्वाद॑शकपा॒लोऽनु॑मत्यै चरुः का॒य एक॑कपालः॥ (३८)

अ॒ग्नयेऽदि॒त्या अनु॑मत्यै सप्तच॑त्वारिंशत्॥

[१४]

यो वा अ॒ग्नाव॒ग्निः प्र॑ह्रियते यश्च सोमो॒ राजा॑ तयो॑रेष आ॒तिथ्यं॑
यद॑ग्री॒षोमी॑योऽथैष रु॒द्रो यश्ची॑यते यथ्सञ्चितेऽग्नावे॒तानि॑ ह॒वींषि॑ न
निर्व॑पेदेष ए॒व रु॒द्रोऽशा॑न्त उपो॒त्थाय॑ प्र॒जां प॒शून् यज॑मानस्याभि
म॒न्येत॑ यथ्सञ्चितेऽग्नावे॒तानि॑ ह॒वींषि॑ निर्व॑पति भा॒गधे॑येनै॒वैनं॑
शम॑यति नास्य रु॒द्रोऽशा॑न्तः (३९)

उपो॒त्थाय॑ प्र॒जां प॒शून्भि॑ म॒न्यते॑ दश॑ ह॒वींषि॑ भवन्ति न॒व
वै पुरु॑षे प्रा॒णा नाभि॑र्दश॒मी प्रा॒णाने॒व यज॑माने दधा॒त्यथो॑ दशाक्ष॑रा

विराडन्नं विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यृतुभिर्वा एष छन्दोभिः स्तोमैः
 पृष्ठैश्चेतव्यं इत्याहुयदेतानि हवींषि निर्वपत्यृतुभिरेवैनं छन्दोभिः
 स्तोमैः पृष्ठैश्चिनुते दिशः सुषुवाणेन (४०)

अभिजित्या इत्याहुयदेतानि हवींषि निर्वपति दिशामभिजित्या
 एतया वा इन्द्रं देवा अयाजयन्तस्मादिन्द्रसुव एतया
 मनुम्मनुष्यास्तस्मान्मनुसुवो यथेन्द्रो देवानां यथा मनुर्मनुष्याणामेवम्
 य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते दिग्वंतीः पुरोनुवाक्या भवन्ति सर्वासां
 दिशामभिजित्यै॥ (४१)

अशान्तः सुषुवाणेनैकचत्वारिंशच्च॥ [१५]

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे
 अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम। उपयामगृहीतो-
 ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते द्यौर्महिमा नक्षत्राणि
 रूपमादित्यस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा॥ (४२)

यः प्राणतो द्यौरादित्योऽष्टात्रिंशत्॥ [१६]

य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य
 देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम।
 उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते पृथिवी
 महिमौषधयो वनस्पतयो रूपमग्निस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने

प्रजापतये स्वाहा॥ (४३)

य आत्मदाः पृथिव्यग्निरेकान्नचत्वारिंशत्॥ [१७]

आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामाऽस्मिन्नाष्ट्रे राजन्यं
इषव्यः शूरो महारथो जायतान्दोग्ध्रीं धेनुर्वोढाऽनुद्वानाशुः सप्तिः
पुरंधिर्योषां जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवाऽस्य यजमानस्य वीरो
जायतान्निकामेनिकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलिन्यो न ओषधयः
पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम्॥ (४४)

आ ब्रह्मन्नेकचत्वारिंशत्॥ [१८]

आक्रान् वाजी पृथिवीमग्निं युजमकृत वाज्यर्वाक्रान्
वाज्यन्तरिक्षं वायुं युजमकृत वाज्यर्वा द्यां वाज्याऽक्रंस्तु सूर्यं
युजमकृत वाज्यर्वाग्निस्तै वाजिन् युङ्क्षुः त्वा रभे स्वस्ति मा
सम्पारय वायुस्तै वाजिन् युङ्क्षुः त्वा रभे स्वस्ति मा सम् (४५)

पारयादित्यस्तै वाजिन् युङ्क्षुः त्वा रभे स्वस्ति मा
सम्पारय प्राणधृगंसि प्राणं मै दृह व्यानधृगंसि व्यानं मै
दृहापानधृगस्यपानं मै दृह चक्षुरसि चक्षुर्मयि धेहि श्रोत्रमसि
श्रोत्रम्मयि धेह्यायुरस्यायुर्मयि धेहि॥ (४६)

वायुस्तै वाजिन् युङ्क्षुः त्वा रभे स्वस्ति मा सन्निचत्वारिंशच्च॥ [१९]

जज्ञि बीजं वर्षा पर्जन्यः पक्तां सस्यं सुपिप्पला
ओषधयः स्वधिचरणेयं सूपसदनोऽग्निः स्वध्यक्षमन्तरिक्षं

सुपावः पवमानः सूपस्थाना द्यौः शिवमसौ तपन् यथापूर्वमहोरात्रे
 पञ्चदशिनोऽर्धमासास्त्रिंशिनो मासाः क्लृप्ता ऋतवः शान्तः
 संवत्सरः॥ (४७)

जज्ञि बीजमेकत्रिंशत्॥ [२०]

आग्नेयोऽष्टाकपालः सौम्यश्चरुः सावित्रोऽष्टाकपालः
 पौष्णश्चरु रौद्रश्चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालो मृगाखरे
 यदि नागच्छेदग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकपालः सौर्यम्पयो वायव्य
 आज्यभागः॥ (४८)

आग्नेयश्चतुर्विंशतिः॥ [२१]

अग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकपाल इन्द्रायाऽहोमुच एकादश-
 कपालो मित्रावरुणाभ्यामागोमुग्भ्यां पयस्या वायोसावित्र
 आगोमुग्भ्यां चरुरश्विभ्यामागोमुग्भ्यां धाना मरुद्भ्य एनोमुग्भ्यः
 सप्तकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्य एनोमुग्भ्यो द्वादशकपालोऽनुमत्यै
 चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालो द्यावापृथिवीभ्यामहोमुग्भ्यां
 द्विकपालः॥ (४९)

अग्नयेऽहोमुचे त्रिंशत्॥ [२२]

अग्नये समनमत्पृथिव्यै समनमद्यथाग्निः पृथिव्या
 समनमदेवम्मह्यम्भद्राः सन्नतयः सं नमन्तु वायवे समनमदन्तरिक्षाय
 समनमद्यथा वायुरन्तरिक्षेण सूर्याय समनमद्विवे समनमद्यथा

सूर्यो दिवा चन्द्रमसे समनमन्नक्षत्रेभ्यः समनमद्यथा चन्द्रमा
नक्षत्रैर्वरुणाय समनमद्भ्यः समनमद्यथा (५०)

वरुणोऽद्भिः साम्ने समनमदृचे समनमद्यथा सामर्चा ब्रह्मणे
समनमत्क्षत्राय समनमद्यथा ब्रह्म क्षत्रेण राज्ञे समनमद्विशे
समनमद्यथा राजा विशा रथाय समनमदश्वेभ्यः समनमद्यथा
रथोऽश्वैः प्रजापतये समनमद्भूतेभ्यः समनमद्यथा प्रजापतिर्भूतैः
समनमदेवम्मह्यम्भद्राः सन्नतयः सं नमन्तु॥ (५१)

अद्भ्यः समनमद्यथा मह्यं चत्वारि च॥ [२३]

ये ते पन्थानः सवितः पूर्व्यासोऽरेणवो वितता अन्तरिक्षे।
तेभिर्नो अद्य पृथिभिः सुगेभी रक्षा च नो अधि च देव ब्रूहि। नमो-
ऽग्नये पृथिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि नमो
वायवेऽन्तरिक्षक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि नमः
सूर्याय दिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि॥ (५२)

ये ते चतुश्चत्वारिंशत्॥ [२४]

यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरो वेदं शीर्षण्वान्मेध्यो भवत्युषा
वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः सूर्यश्चक्षुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रन्दिशः
पादा अवान्तरदिशाः पर्शवोऽहोरात्रे निमेषोऽर्धमासाः पर्वाणि
मासाः सन्धानान्यृतवोऽङ्गानि संवत्सर आत्मा रश्मयः केशा
नक्षत्राणि रूपन्तारका अस्थानि नभो मांसान्योषधयो लोमानि

वनस्पतयो॒ वाला॑ अ॒ग्निर्मुखं॑ वैश्वान॒रो व्या॒त्तम् (५३)

स॒मु॒द्र उ॒दरं॑ म॒न्तरि॑क्ष॒म्पायु॑र्द्यावा॑पृथि॒वी आ॒ण्डौ ग्रा॒वा शे॒पुः
सोमो॑ रे॒तो य॒ज्ञं भू॒यते॒ तद्वि द्यो॑तते॒ यद्वि॒धूनु॑ते तथ्स्त॑नयति॒
यन्मे॑ह॒ति तद्व॑र्षति॒ वागे॑वास्य॒ वाग॑र्ह॒वा अश्व॑स्य॒ जाय॑मानस्य॒
महि॒मा पु॒रस्ता॑ञ्जायते॒ रात्रि॑रे॒नम्महि॑मा प॒श्चादनु॑ जायत ए॒तौ
वै म॑हि॒माना॑वश्व॑म॒भितः॑ सम्ब॑भूवतु॒रह्यो॑ दे॒वान॑वह॒दवा॑सु॒रान्
वा॒जी ग॑न्ध॒र्वानश्वो॑ मनु॒ष्या॑न्त्समु॒द्रो वा अश्व॑स्य॒ योनिः॑ समु॒द्रो
बन्धुः॑॥ (५४)

व्यात्तमवहद्वादश च॥ [२५]

गावो॒ गावः॑ सि॒पांसन्तीः॑ प्रथ॒मे मा॒सि संमा॑न्यो॒ यदि सोमौ॑ षड॒हैरु॑थ्सृ॒ज्या(३)ं दे॒वाना॑म॒र्क्येण॑ च॒र्माव॑
पृथि॒व्यै द॒त्वते॒ कस्त्वा॒ग्नये॒ यो वै यः प्रा॑ण॒तो य आ॑त्म॒दा आ ब्र॑ह्म॒न्नाका॑ञ्जि॒ बीज॑मा॒ग्नेयो॑ऽष्टाक॑पालोऽ॒ग्नये॒
ऽहो॑मु॒चेऽष्टाक॑पालोऽ॒ग्नये॒ सम॑न॒मद्ये॒ ते प॒न्थानो॒ यो वा अश्व॑स्य॒ मेध्य॑स्य॒ शिरः॑ प्र॒ञ्चवि॑शतिः॥ [२६]

[गावः॑ समा॒न्यः सर्व॑नम॒ष्टाभि॑र्वा ए॒ते दे॒वकृ॑तश्चाभि॒जित्या॑ इत्या॒हुर्वरु॑णोऽ॒द्विः साम्ने॑ चतुःप॒ञ्चाशत्॥54॥

गावो॒ योनिः॑ समु॒द्रो बन्धुः॑॥]